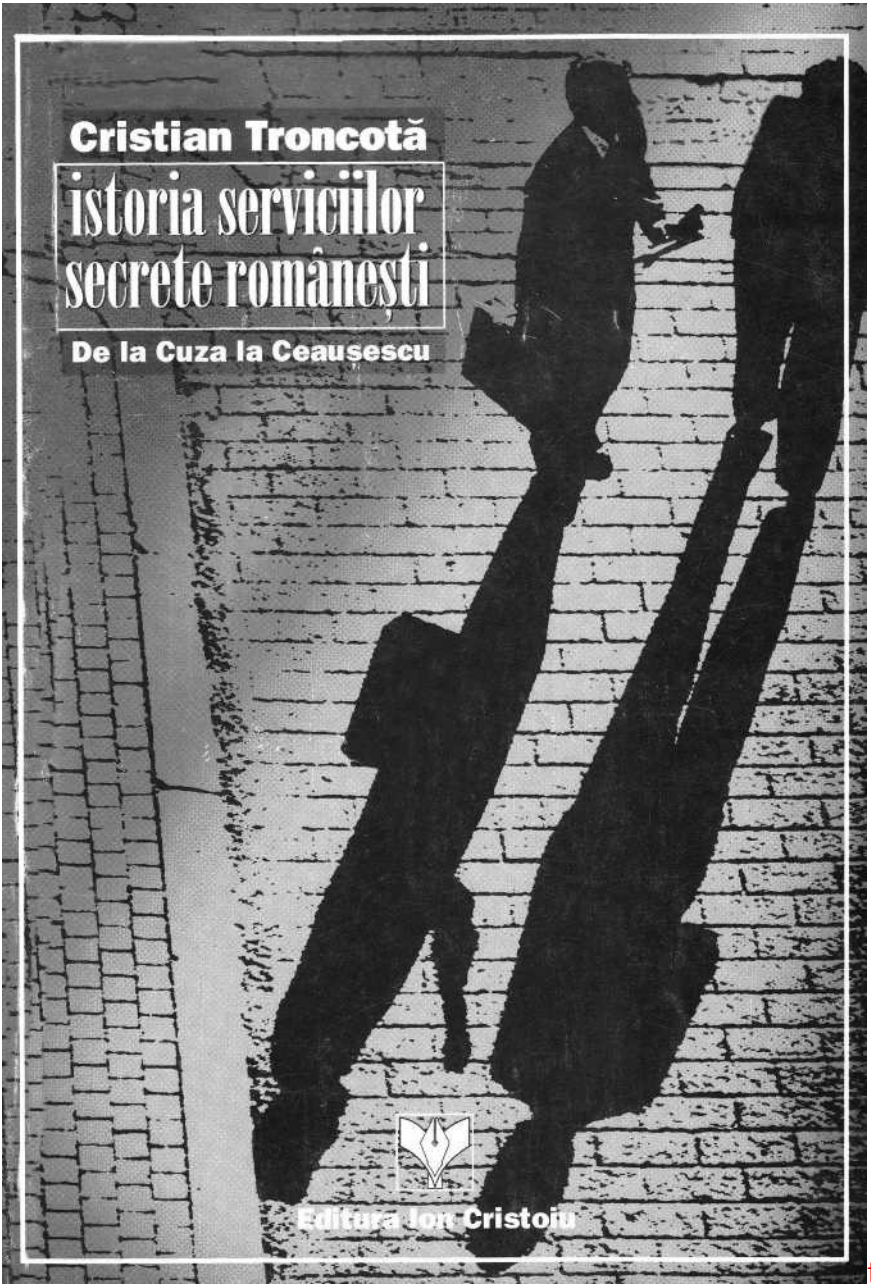
Cristian Troncotă
istoria serviciilor secrete românești
De la Cuza la Ceausescu
Editura Ion Cristoiu

Coperta IV:

Cristian Troncotă

(n. 12.1.1954, Bucureşti), absolvent al Facultăţii de Istorie-Fi-Rsofie a Universităţii Bucureşti 980), doctor în istorie militară (1997), conferenţiar universitar, din 1999, la Institutul Naţional de Informaţii, comunitate academică a SRI. Anterior volumului de faţă, a publicat lucrările: *Eugen Cristescu – asul serviciilor secrete româneşti. Memorii, mărturii, documente*, Bucureşti, 1995; *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluţii* (co-autor), Bucureşti, 1996; *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române*, Bucureşti, 1997; *începuturile mişcării de rezistenţă în România*, vol. I, *11 aprilie 1945 – 31 mai 1946* (co-autor), Bucureşti, 1998.

Este căsătorit – soţia fiind un apreciat profesor de istorie în învăţământul gimnazial – şi are trei copii.

Istoria serviciilor secrete româneşti. De la Cuza la Ceauşescu este o carte scrisă în viziunea specialistului în istoria şi teoria artei informaţiilor şi pe baza consultării unui vast material bibliografic: documente inedite din arhiva fostelor şi actualelor servicii secrete româneşti; lucrări memorialistice; studii şi sinteze publicate în ultimâi ani. Autorul apreciază că, în perioada de referinţă, s-au succedat câteva generaţii de ofiţeri de informaţii, fiecare cu o experienţă interesantă: *cercetaşii*, din perioada Războiului de Independenţă şi a primei mari conflagraţii

mondiale, de la care putem învăţa dăruirea şi patriotismul (dar atenţie la vulnerabilităţi!); *fatalişt HÂWN* anii interbelici, de la care se poate prelua cultul pentru conspirativitate şi tehnicile artei informaţiilor (dar atenţie la echidistanţa politică şi tentaţiile Curţii!); *ofiţerii* promovaţi de Eugen Cristescu în timpul celui de-al doilea război mondial, foarte buni profesionişti, de la can po = te prelua aproape totul, iar pentru ce mai rămâne, să ne ajute Dumnezeu să nu ne mai confruntăm vreodată cu o situaţie asemănătoare, pentru că fără apărare între doi coloşi nu putem avea o altă soartă decât să fim striviţi ori transformaţi din nou într-un poligon de experienţe; *torţionarii* anilor de început ai Securităţii, care rămân cei mai buni „pedagogiântrucât de la ei putem învăţa ceea ce nu trebuie să facem, adică să nu transformăm arta informaţiilor în poliţie politică represivă.

ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEŞTI
De la Cuza la Ceauşescu
Editura „Ion Cristoiu” S.A.
ISBN 973 – 99233 – 0 – 5
Cristian Troncotă
ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEŞTI
De la Cuza la Ceauşescu
Cuvânt înainte: *Florin Constantiniu Postfaţă*: *Ion Cristoiu*

Editura „Ion Cristoiu” S.A. Bucureşti, 1999

„Istoria nu este o însuşire seacă de date, ci un izvor de îndrumări, o carte de învăţătură pentru prezent, un mijloc de ridicare a conştiinţei naţionale... Datoria istoricului este de a lămuri pe ascultători asupra problemelor zilnice, asupra întrebărilor ce se prezintă

înaintea fiecăruia, pentru că istoria este viaţa omenească, problemele de odinioară sunt problemele de acum, în altă formă, cu alţi oameni...”

Nicolae Iorga

CUPRINS

Cuvânt înainte (Florin Constantiniu) 13

Introducere 15

Partea I. *De la Unirea Principatelor la România Mare*. *Cercetaşii* 19

Instituţionalizarea serviciilor secrete, jocul de interese al Marilor Puteri şi situaţia României 21

Structurile informative ale Marilor Puteri 23

Primele structuri informative româneşti 27

Implicarea serviciilor secrete în atentatul de la Sarajevo şi impactul asupra României 32

Tratatele secrete şi interesele României 35

Patriotismul nu a exclus slăbiciunile şi vulnerabilităţile 39

Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României 43

Structura şi activitatea serviciilor de informaţii româneşti 49

Reprezentanţele diplomatice 49

Structurile informative ale Ministerului de Interne 51

Serviciul de informaţii al armatei 54

Alte structuri informative 58

Măsuri de adaptare a structurilor informative la situaţia de război 60

Rolul informaţiilor în operaţia de la Flămânda şi în bătălia pentru apărarea Bucureştiului 61

Noi instrucţiuni organizatorice, cooperarea cu structurile specializate ale aliaţilor şi aportul informativ al mişcării de rezistenţă 66

Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-rus

66
Aportul informativ al mişcării de rezistenţă în teritoriul vremelnic ocupat 69
De la armistiţiu la operaţiile de apărare a Marii Uniri (1918 – 1919) 72
Serviciul de informaţii şi siguranţă al Deltei 75
Noi reorganizări (1918) 78
Secţia Militară Secretă din Transilvania şi rolul informaţiilor în campania pentru apărarea României Mari 78
Bibliografie 81
Partea a II-a. *Perioada interbelică. Fataliştii* 85
Situaţia României după Marea Unire 87
Factori ce au erodat regimul democratic 91
Factori externi 91
Factori interni 96
Comunitatea informativă a României 107
Consiliul Superior al Apărării Ţării (CSAT) 108
Biroul de informaţii permanent al Micii înţelegeri 108
Structurile specializate din Ministerul de Interne 109
Jandarmeria şi Serviciul de Informaţii ale Regionalei Autonome CFR... 113. Lumini şi umbre în activitatea organelor Ministerului de Interne... 114 Serviciile de informaţii ale Ministerului Apărării Naţionale 118
Structura organizatorică a Serviciului Secret în perioada 1934 – 1940... 128
Aparatul central 128
Secţia Informaţii 130
Secţia Contrainformaţii 132
Aparatul teritorial 134
Birourile tehnice 136
Metode şi mijloace folosite în procurarea informaţiilor 139
Agentura secretă 140

Mecanismul de recrutare a surselor 145
Exploatarea surselor deschise 149
Schimbul de informaţii 150
Misiuni speciale de informare şi documentare 154
Colaborarea cu ataşaţii militari 155
Exploatarea agenţilor dubli 156
Protecţia secretă de stat prin dezinformare 157
Folosirea diplomaţilor 157
Sistemul informării operative curente 159
Informaţii secrete, acţiuni diplomatice şi măsuri cu caracter militar la graniţa de vest a României (februarie 1938-august 1940) ... 164
Interceptarea unor documente secrete 164
Măsuri de apărare 167
Starea de spirit şi doctrina ungarismului 169
Dejucarea unor acţiuni de spionaj, propagandă şi diversiune 171
Ospitalitate şi... otravă 176
Personalitatea lui Mihail Moruzov 179
Bibliografie 183
Partea a III-a. *Al doilea război mondial, 1940 – 1945. Ofiţerii* 189
Reorganizarea SSI şi adaptarea activităţii informative la condiţiile de campanie 191
Principiile reorganizării SSI, obiectivele şi baza juridică 191
Noua structură organizatorică şi misiunile încredinţate 197
Reorganizarea din 1942 201
Colaborarea SSI cu celelalte structuri şi instituţii ale comunităţii informative româneşti 208
Contribuţia informativă a SSI şi a celorlalte servicii de informaţii şi siguranţă 213
Informaţii privind „iadul de peste Prut”.

(28 iunie 1940 – 22 iunie 1941) 213
SSI despre Mişcarea legionară 219
Un document secret maghiar despre atrocităţile din Bacica şi Voivodina interceptat de SSI 224
Avertismente asupra imensului potenţial militar şi economic al URSS 228
Eşalonul mobil „Vulturul” 233
Informaţii despre mişcarea de partizani 236
Jocul pe mai multe tablouri 239
Reţeaua „inginer Popovici-Rică Georgescu”.
şi impacientarea germanilor 240
Contactele informative cu americanii 241
Echipa „Autonomous” şi contactele cu Serviciul Secret britanic 243
SSI-ul îl salvează pe profesorul Alexandru Eck 245
Impactul produs asupra SSI de ieşirea României din Axă şi alăturarea armatei române la Coaliţia Naţiunilor Unite 247
Impactul produs de actul de la 23 august 1944 şi prevederile
Convenţiei de Armistiţiu 247
Noile structuri organizatorice şi cadrul tehnico-metodologic 255
Colaborarea cu serviciile de informaţii militare sovietice 263
Colaborarea cu OSS-ul american 269
Frontul secret sub presiunea politicii 272
Grupa Specială şi criteriile de evaluare a fluxului informaţional 272
Rolul informaţiilor despre inamic în timpul operaţiilor pentru eliberarea Transilvaniei şi a Ungariei 280
SSI despre deportarea etnicilor germani din România 287
Diversiunea de la Viena şi capturarea paraşutiştilor

292
Informaţii pentru contraspionaj şi contrainformaţii militare 295
Personalitatea lui Eugen Cristescu 298
Arhiva SSI – o perspectivă istorică 301
Paraziţii Arhivei SSI: 302
Scurgeri de documente către americani şi sovietici 305
Istoria se repetă 306
Bibliografie 308
Partea a IV-a. *Perioada Republicii Populare (1948 – 1965). Torţionarii...* 313
O instituţie cu rol preponderent represiv 315
Primele structuri ale organelor de securitate, miliţie şi informaţii militare 319
Direcţia Generală a Securităţii Poporului 320
Miliţia şi trupele de securitate 323
Direcţia de Informaţii Externe (Serviciul de spionaj al Securităţii) ... 324 Direcţia de Informaţii Militare (Serviciul de spionaj militar din Ministerul Forţelor Armate). 327
Politica de cadre în Securitate 329
Spioni sovietici în fruntea Securităţii 329
Evoluţia efectivelor şi profesionalismul cadrelor 335
Sistemul de pregătire a cadrelor 341
Consilierii sovietici 344
Metode, mijloace, tehnici şi mentalităţi din activitatea organelor de securitate 351
Reţeaua informativă 352
Sisteme de legătură, recrutare şi evidenţă 355
Munca cu agentura 358
Reţinerile şi arestările 364
Anchetele informative 367
Cenzura corespondenţei 375
Tehnica operativă şi percheziţiile secrete 378

Arhiva şi evidenţele de securitate 382
Poliţia politică represivă în acţiune 390
Legislaţia internărilor şi „abuzurile” 391
„Fenomenul Piteşti” – reeducarea prin tortura fizică şi „spălarea creierului” 395
„Sabotorii” de la Canal 399
„Practici fasciste” în munca de securitate 403
„Abaterile” lucrătorilor din Miliţie 409
Poliţia politică în armată 412
Securitatea contra armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor 414
Din activitatea de informaţii, contrainformaţii şi contraspionaj a organelor de Securitate 419
Contraspionajul şi criza iugoslavă 421
Obiectivele urmărite de serviciile de informaţii occidentale în România 427
Acţiuni de spionaj şi contraspionaj pe teritoriul României 431
Atentatul asupra Legaţiei române de la Berna 437
Implicarea serviciilor secrete în evenimentele anului 1956 441
Acţiuni informative, de supraveghere şi contracarare a naţionalismului şi revizionismului maghiar 449
Grupul „Z”, acţiunile de pedepsire şi replica occidentalilor 457
Spionajul economic şi tehnico-ştiinţific 463
Reţeaua Caraman 468
Organele de informaţii şi securitate în contextul noilor relaţii româno-sovietice 473
Retragerea trupelor sovietice şi înăsprirea regimului de teroare etatizată 474
Ineficienţa cooperării Securităţii cu structurile similare din ţările socialiste vecine 476
„Demascarea” spionajului ruso-sovietic contra

României 479
Epurarea aparatului de Securitate 482
Decese din „necesităţi istorice” 486
Bibliografie 491
În loc de încheiere 500
Postfaţă: *O istorie de stringentă actualitate* (Ion Cristoiu) 502

Cuvânt înainte

Se spune mereu că spionajul este cea mai veche meserie din lume după prostituţie! Această ordine cronologică a determinat şi o anumită asociere între cele două profesiuni, asupra celei de a doua fiind proiectat discreditul care o lovea pe cea dintâi. În realitate, spionajul este o activitate dovedită indispensabilă oricărui stat. Faptul – citat atât de frecvent – că îl întâlnim în Vechiul Testament, practicat de Moise, dă măsura vechimii şi necesităţii spionajului. În evaluarea lui corectă intră, credem noi, mai puţin mijloacele, cât mai ales scopurile. Întrebarea capitală ce este de pus sună astfel: cui slujeşte spionajul? Apărării interesului naţional sau al unui regim situat în afara acestui interes? Dacă spionajul serveşte interesele naţiunii, atunci acţiunile sale trebuie validate, chiar dacă procedeele utilizate apar drept condamnabile: la război ca la război!

Domnul Cristian Troncotă a fost permanent călăuzit de acest principiu în cercetarea consacrată serviciilor secrete româneşti în perioada 1859 – 1965. Domnia sa a pus în lumină trecerea de la activitatea serviciilor secrete, puse în slujba intereselor statului naţional român, la cele aflate la dispoziţia unui regim impus de ocupantul sovietic.

Aşa cum am spus şi altă dată, dl Cristian Troncotă are meritul de a fi deschis în istoriografia română o nouă direcţie de investigaţie: istoria serviciilor secrete. Şi a făcut-o cu un profesionalism vrednic de cele mai calde

elogii – explorări de arhive, informaţie bogată, analiză profundă, spirit critic, obiectivitate, capacitate de sinteză.

Toate aceste admirabile calităţi se regăsesc în paginile lucrării de faţă. Ne aflăm, de fapt, în faţa unei sinteze de mari proporţii, sprijinită pe o documentare intrată acum – în cea mai mare parte – pentru prima dată în circuitul ştiinţific. Episoade, procedee şi persoane despre care istorici şi marele public nu ştiau nimic sau aproape nimic sunt înfăţişate acum, în premieră, cu mână sigură de autor.

Lucrare ştiinţifică, evident, dar, spre deosebire de atâtea cercetări temeinice, aride la lectură, tocmai din cauza exigenţelor anchetei istorice, cea de faţă se prezintă ca un *thriller*, de citit pe nerăsuflate. O performanţă pe care o vor invidia toţi confraţii autorului.

Trăim în epoca spionajului total, întemeiat pe principiile că: „Oricine poate fi spion. Oricine trebuie să fie spion; nu există niciun secret care să nu poată fi descoperit” (Kurt Riess, *Spionajul total*, Bucureşti, Editura Direcţiei Generale Politice M.A.I., 1950, p. 84). Spionajul a cuprins, graţie noilor tehnologii sofisticate, întreaga Planetă (sateliţii ne urmăresc pas cu pas) şi s-a extins în afara sferelor tradiţionale (politică şi militară). Regimurile comuniste au făcut din reţeaua de informatori o „organizaţie de masă”, mai numeroasă, poate, decât sindicatele.

Cartea domnului Cristian Troncotă nu este, din acest punct de vedere, numai o cercetare ştiinţifică, ci şi un avertisment. Într-un regim democratic, locul şi atribuţiile serviciilor secrete trebuie clar stabilite, iar controlul societăţii – pe care sunt chemate să o slujească – trebuie să fie permanent şi vigilent, pentru a stăvili tentaţia – puternică şi în condiţiile democraţiei – de a deveni un stat în stat.

Domnul Cristian Troncotă a scris o carte de istorie, fără niciun fel de exagerare, monumentală. La asemenea proporţii, evident, sunt şi multe opinii, care vor naşte discuţii sau controverse. Ele vor ajuta astfel la progresul cercetării. Ceea ce se poate afirma, însă, cu certitudine este că *Istoria serviciilor secrete româneşti. De la Cuza la Ceauşescu* întruneşte toate condiţiile pentru a deveni o lucrare clasică a domeniului.

Florin CONSTANTINIU

Membru corespondent al Academiei Române

INTRODUCERE

Pentru recuperarea tradiţiei, în activitatea de informaţii şi siguranţă naţională, esenţial nu este doar efortul de cercetare şi reconstituire cât mai corectă a adevărului istoric. Mai este nevoie ca şi analiza să fie corectă, iar oamenii cărora li se adresează un asemenea demers analitic să aibă pregătirea necesară şi să dovedească solicitudine şi bună credinţă.

Pe de altă parte ar mai trebui precizat că reconstituirea istorică nu se poate realiza doar prin acribie şi spirit ştiinţific, mai ales pentru evenimentele de pe frontul secret foarte apropiate de anii pe care-i trăim. Ideal ar fi să cunoaştem istoria, sau cel puţin să o putem analiza până la ziua pe care o trăim, folosind aceleaşi metode de cercetare şi fără să schimbăm parametrii de evaluare. Dar acest lucru este extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, de realizat. Arhivistică îşi are legile ei, iar „înaltele raţiuni de stat” în domeniul păstrării secretelor guvernării nu permit istoricilor accesul necesar la toate fondurile de documente. Cu ajutorul surselor deschise, reconstituirea istorică poate ajunge la zi, dar mult văduvită în ceea ce priveşte explicarea resorturilor intime ale diverselor evenimente. Documentele întocmite de cancelariile ministeriale ori departamentale sunt şi de regulă rămân

pentru mai mult timp secrete. Or, tocmai astfel de documente sunt pentru istoriografie şi cele mai credibile în dezvăluirea cauzelor care au determinat luarea uitei decizii importante. Sursele deschise nu ne pot oferi acest lucru, ci doar păreri, comentarii, puncte de vedere şi acestea suspectate sau serios contaminate uneori de obscure interese politice, economice, militare etc. La fel şi cărţile „albe” sau „negre” despre o asemenea tematică, ceea ce nu înseamnă că nu pot fi folosite ca izvoare istorice, dar numai în condiţiile unei preluări critice. Şi toate acestea pentru că influenţa, propaganda, contrapropaganda şi dezinformarea fac parte din complicatul angrenaj de metode ale activităţii serviciilor secrete.

Chiar şi în situaţia cercetării unor epoci mai îndepărtate, pentru care accesul la documentele de primă mână este permis istoriografiei, există totuşi o serie de alte dificultăţi ce cu greu pot fi depăşite, cum ar fi: gama foarte variată şi volumul mare de documente, numeroasele depozite naţionale şi străine de arhivă în care se păstrează, instrumentele arhivistice de lucru (cataloagele de evidenţă) care nu întotdeauna şi oriunde sunt adecvate cercetării moderne. La toate acestea mai trebuie adăugată şi multitudinea de izvoare memorialistice, bogăţia de lucrări şi studii de specialitate ce cu greu mai pot fi cuprinse.

Pentru limpezirea unor tenebre ale frontului secret, cu reală relevanţă pentru prezent şi perspectivă, poate fi suficientă şi o reconstituire parţială a unei teme istorice, dar în condiţiile în care este făcută cu bună credinţă şi obiectivitate. Alexandr Soljeniţîn spunea cu atâta înţelepciune: „Este suficient să guşti o picătură pentru a simţi gustul oceanului”. Picătura pe care o dă istoria serviciilor secrete şi a artei informaţiilor la români poate fi

necesară ca punct de meditaţie pentru cei interesaţi. Şi în acest caz, percepţia poate fi corectă, iar cele ce nu convin unora, prin duritatea şi tragismul dezvăluirilor – dar ancorate strict pe o solidă documentare – pot deveni cu timpul o bază de reflecţie.

De la cristalizarea primelor structuri instituţionalizate şi până în prezent, în funcţie şi de etapele istorice parcurse de societatea românească, s-au succedat mai multe generaţii de ofiţeri de informaţii, fiecare cu experienţa, realizările şi limitele ei în arta informaţiilor, adică în inteligenţa şi imaginaţia creatoare dovedite în conceperea structurilor, în îmbinarea metodelor, mijloacelor şi procedeelor pentru obţinerea şi valorificarea informaţiilor necesare sistemului naţional de apărare şi securitate. Datorită limitelor mai sus precizate, prezenta lucrare acoperă doar perioada 1859 – 1965. Pentru anii 1966 – 1989 şi după 1990, reconstituirea istorică şi evaluarea după aceleaşi criterii, tehnici şi metode rămân momentan doar în stadiul de deziderat.

Prin cercetarea materialului bibliografic (documente edite şi inedite, lucrări memorialistice, studii şi sinteze de specialitate) – în măsura în care am avut accesibilitate – ne-a interesat pentru fiecare etapă istorică şi generaţie de ofiţeri: evoluţia structurilor şi principalele lor atribuţii; cadrul legislativ şi tehnico-metodologic; mentalităţile şi sistemul de pregătire; factorii de risc ori sursele de insecuritate ce au dominat situaţia operativă; mijloacele, metodele şi tehnicile specifice activităţii de informaţii; circuitul fluxurilor informaţionale de la surse la beneficiari şi practicile informării operative curente; modul în care au fost valorificate informaţiile. Acest din urmă aspect creează şi cele mai mari probleme cercetării, întrucât nu întotdeauna documentele declasificate ne ajută să evaluăm reacţiile factorilor de comandă, sub aspect politic,

diplomatic, social-economic, militar etc., mai ales în faţa unor evenimente istorice importante. În funcţie de reacţiile beneficiarilor ne-a interesat, atât cât a fost posibil, să fixăm rolul şi locul serviciilor de informaţii în ansamblul structurilor instituţionale ale statului. Atunci când am beneficiat de o documentaţie certă, am încercat şi o analiză comparată între serviciile româneşti şi instituţiile similare din alte state, în urma cărora se pot desprinde concluzii interesante. Toată această problematică, legată de serviciile secrete de informaţii şi siguranţă naţională, nu poate fi ruptă de contextul istoric, fapt pentru care s-a impus o raportare a situaţiei din România la principalele evenimente pe plan internaţional, mai ales asupra celor din ţările vecine cu care România se află în relaţii de alianţă sau într-o conjunctură politico-militară de adversitate.

Fiecare generaţie de ofiţeri de informaţii a avut în frunte personalităţi care şi-au pus puternic amprenta asupra artei informaţiilor, din reuşitele şi nereuşitele lor în context istoric s-a conturat şi esenţa sau atributul generaţiei respective. Se poate vorbi astfel despre o tradiţie a artei informaţiilor în România? Rândurile ce urmează încearcă să dea un posibil răspuns acestei întrebări.

Ceea ce ar trebui cunoscut din capul locului, pentru că istoria serviciilor secrete şi a artei informaţiilor îl dezvăluie şi îl face de necontestat, este că mimetismul, care în sens pozitiv e specific domeniului, dar cultivat în paralel cu vedetismul, cu infatuarea, cu aerele de falsă superioritate, cu aroganţa atotştiutorilor, cu orgoliile nemăsurate, uneori cu dorinţa primitivă de răzbunare sau de a se plăti poliţe, cu invidia şi tutela măruntă, deopotrivă cu naţionalismul exclusivist şi excentric, creează împreună sau separat viruşii unei boli ce poate duce instituţia şi

sistemul la dezastru. În schimb, onestitatea, echilibrul, cumpătarea, modestia, dorinţa manifestă de adevăr, tăria de caracter, curajul asumării responsabilităţii şi nu în ultimul rând păstrarea cu sfinţenie a secretului profesional pot constitui piatra de temelie a unui edificiu ce se construieşte în prezent şi pentru viitorul unui sistem democratic.

Un serviciu de informaţii cu atribuţii în domeniul apărării securităţii naţional-statale îşi câştigă cu greutate şi în focul confruntărilor reale de-a lungul mai multor generaţii de ofiţeri profesionişti, un bun prestigiu, adică încrederea oamenilor pe care îi apără, loialitatea altor structuri naţionale ori străine cu care cooperează curent şi în momente de tensiune în relaţiile internaţionale sau pe probleme de interes intern şi/sau global. Fără încrederea şi susţinerea din partea acestora, gestionarea crizelor, indiferent de dimensiunea lor sau a factorilor de risc care le generează, rămâne doar o amăgitoare iluzie.

La fel de neproductivă, uneori chiar profund nocivă, se poate dovedi şi ruptura totală de tradiţie. A o lua mereu de la capăt, bâjbâind pe un teren gol sau căutând să se copieze în exclusivitate modele străine fără să se ţină seama de specificul naţional ori să se conserve în forme travestite aceste modele – deşi istoria a demonstrat că nu sunt corespunzătoare –, înseamnă a face un joc periculos şi total contrar intereselor de apărare şi securitate naţional-statală. Or, la ora actuală, nimeni nu-şi poate permite să rateze şansa de a se aşeza pe un teren solid şi de a-şi exploata propria tradiţie. Transformările nu se pot produce brusc, ci în timp, totul e să existe o strategie pe termen scurt, mediu şi lung realizabilă şi îndeplinită cu răbdare, responsabilitate şi tenacitate, în etape rezonabile şi pas cu pas.

Prezenta lucrare conţine şi câteva mesaje ce vizează

persoanele predilecte domeniului artei informaţiilor. În primul rând tinerii din rândul cărora se vor forma noile generaţii de profesionişti. Sub acest aspect se conturează speranţa îndreptăţită că viitorii ofiţeri de informaţii vor înţelege mai bine, în urma demersului istoric, ceea ce este esenţial pentru ei, şi anume datoria de a lua de la fiecare generaţie trecută tot ce a fost mai bun pentru a forma o nouă generaţie pe care să o ridice deasupra celorlalte. Dar să fie convinşi că dacă se vor încumeta să-şi asume conştienţi povara acestor grele misiuni, nu vor scăpa de judecata necruţătoare a istoriei. În al doilea rând, mesaje importante vor găsi şi cei asupra cărora se răsfrânge actul de protecţie şi securitate, indiferent de profesie, orientare politică, situaţie socială, stare materială ori grad de cultură, pentru că fără sprijinul lor material şi informativ activitatea în domeniu este practic de neconceput.

Adresându-se unui astfel de auditoriu, cartea a fost despovărată de aparatul critic, iar la notele de subsol s-a apelat mai rar, doar pentru situaţiile în care explicaţiile erau de absolută utilitate în înţelegerea unor noţiuni sau evenimente istorice. De asemenea, notele bibliografice, care însoţesc fiecare subdiviziune, au avut în vedere fondurile arhivistice, izvoarele edite şi inedite, instrumentele de lucru folosite, lucrările şi studiile parcurse, la care s-a adăugat contribuţia istoriografică a autorului. Prin urmare, bibliografia nu este altceva decât lista completă a surselor citate ori la care se face referire în text.

Cele patru părţi ale lucrării constituie sinteze parţiale – contopite într-o sinteză generală – produse ale unor cercetări speciale realizate de-a lungul mai multor ani de studiu, ce formulează puncte de vedere pe care noi cercetări şi progresul firesc al istoriografiei le poate confirma, completa, nuanţa sau chiar corecta.

Cu certitudine că, pentru a putea să-ţi chiverniseşti tradiţia aşa cum trebuie, eşti obligat ca mai întâi de toate să o cunoşti, dacă nu în mod exhaustiv, cel puţin în părţile esenţiale. Fără o astfel de cunoaştere nu se poate evita repetarea greşelilor, care, în domeniul informaţiilor, nouă românilor, ne-a adus de-a lungul timpului mari prejudicii.

Iniţiativa, perseverenţa şi eforturile investite în elaborarea prezentei lucrări le datorez domnului rector şi studenţilor Institutului Naţional de Informaţii; distinsului cercetător şi om de cultură, prof. univ. dr. Septimiu Cheleea, pentru că m-a „provocat” permanent în anii din urmă, punându-mi nu o dată ambiţia la încercare, dar oferindu-mi în acelaşi timp sprijinul şi înţelegerea de care am avut nevoie; studenţilor mei, avizi de cunoaştere şi dornici de instruire într-un domeniu care nu este la îndemâna oricui, pentru că au dovedit răbdare şi înţelegere în audierea prelegerilor pe parcursul cărora am avut ocazia să-mi expun ideile şi interpretările. Lor le dedic această carte şi îi asigur că le rămân îndatorat.

Recunoştinţa mea se îndreaptă şi asupra celor ce m-au ajutat în mod special la realizarea documentării: colegilor şi prietenilor de la Arhiva Naţională Istorică Centrală, Arhiva Serviciului Român de Informaţii, Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe şi Biblioteca Academiei, în primul rând pentru profesionalismul şi solicitudinea de care au dat dovadă; regretatului istoric Cristian Popişteanu pentru căldura cu care şi-a oferit recomandările atât de oportune şi competente; istoricului Matei Dorin, redactor-şef al prestigioasei publicaţii „Magazin istoric”, pentru lectura competentă, critică şi eficientă pe care a făcut-o manuscrisului acestei cărţi; istoricului Mircea Suciu, redactor-şef al căutatei reviste „Dosarele istoriei”, care a depus eforturi considerabile alături de principalii săi

colaboratori pentru ca lucrarea să apară în condiţii de excepţie la această editură.

Mulţumirile mele se adresează şi ofiţerilor în retragere (foşti lucrători în SSI şi în Securitate) cu care am fost şi am rămas în relaţii apropiate. Aceştia mi-au oferit importante informaţii de interes istoric şi mi-au corectat datele şi informaţiile obţinute în împrejurări neoficiale.

Mai presus de orice îi rămân recunoscător domnului col. Aurel Rogojan, pe de o parte, pentru încrederea dovedită cu câţiva ani în urmă, când mi-a acceptat colaborarea alături de Domnia Sa, în calitate de lector asociat, la unul din cele mai importante cursuri – istoria şi teoria activităţii de informaţii – iar pe de altă parte, pentru corecţiile şi sugestiile făcute ce poartă girul unui valoros şi pasionat teoretician, în egală măsură cu acelea ale unui memorialist de excepţie.

Fără o astfel de experienţă şi fără sprijinul şi înţelegerea de care m-am bucurat din partea familiei, ducerea la bun sfârşit a prezentei lucrări ar fi fost greu de imaginat.

Tuturor le voi păstra o sinceră şi nedisimulată recunoştinţă.

Partea I

De la Unirea Principatelor la România Mare

CERCETAŞII

„Un serviciu de informaţii nu se improvizează”.

Mihail Moruzov

INSTITUŢIONALIZAREA SERVICIILOR SECRETE, JOCUL DE INTERESE AL MARILOR PUTERI ŞI SITUAŢIA ROMÂNIEI

În contextul declanşării unor evenimente politico-diplomatice şi militare pe plan internaţional, ce aveau să schimbe configuraţia raportului de forţe între Marile Puteri, dar şi destinul unor state mici şi mijlocii surprinse

instantaneu, România s-a aflat, nu o dată, nepregătită, inclusiv în domeniul serviciilor secrete de informaţii. Referirea la acest aspect are în vedere rolul şi locul pe care îl ocupă, sau ar trebui să-l ocupe, serviciile secrete de informaţii în structura instituţiilor statului.

De regulă, serviciile secrete de informaţii sunt instituţii create cu rol şi misiuni preventive, adică de a făcu un pas înaintea diplomaţiei sau acelor organizaţii ori persoane ce intenţionează să declanşeze furtuni – crize social-politice, economice, conflicte interetnice, religioase etc. – sau zăngănitul de arme. Experienţa istorică demonstrează că au fost şi situaţii când serviciile secrete de informaţii, manevrate cu dibăcie de cercurile politice ale puterii, s-au implicat în declanşarea unor evenimente, care, la rândul lor, au dus la aprinderea conflictelor militare. Atât primul cât şi al doilea război mondial constituie exemple, poate cele mai elocvente în acest sens. Generic însă, serviciile secrete de informaţii ar trebui să dea alarma la timp în sensul de a oferi un flux informaţional oportun, atotcuprinzător şi veridic despre intenţiile potenţialilor inamici sau aliaţi, pe care să se poată fundamenta din timp, de către factorii de decizie din stat, o strategie în acord cu interesele şi aspiraţiile naţional-statale. În sens contrar, adică măsurile adoptate după declanşarea evenimentelor nu pot fi decât conjuncturale, dacă nu chiar pripite, sub imboldul unor stări emoţionale, ceea ce ar putea duce, în condiţiile unei situaţii limită, la ştirbirea gravă a intereselor statale pe o lungă perioadă de timp.

Istoria demonstrează că, prin metodele şi mijloacele specifice pe care le folosesc, mai mult sau mai puţin permisibile de sistemul juridic, dar mai totdeauna îngăduite de aşa-zisele „raţiuni de stat”, serviciile secrete de informaţii pot contribui atât la declanşarea cât şi la

prevenirea unor evenimente cu rezonanţă istorică, totul depinzând, în ultimă instanţă, de profesionalismul operatorilor şi de interesele factorilor de decizie în subordinea cărora se află. Totul a fost, este şi va fi posibil pentru că prin pârghiile puterii, factorii de decizie ai statului exercită un control şi o conducere nemijlocită asupra serviciilor secrete de informaţii, sau cel puţin teoretic ar trebui s-o facă.

Pentru România, astfel de evenimente au fost războiul din 1877 – 1878 şi declanşarea primului război mondial, care au surprins autorităţile militare şi clasa politică românească. Cum se explică lipsa totală de responsabilitate a ofiţerilor români stat-majorişti în obţinerea de informaţii despre dispozitivul otoman de la Plevna, ceea ce a costat viaţa a peste 2000 de ostaşi? Cum altfel ne-am putea explica ruşinoasa înfrângere a armatei române la Turtucaia doar la zece zile de la intrarea României în primul război mondial, ca să nu mai vorbim de retragerea guvernului, a Casei Regale şi armatei române, la sfârşitul lunii noiembrie 1916, în Moldova, abandonându-se Oltenia, Muntenia şi Dobrogea la dispoziţia şi cheremul ocupanţilor străini?

Este la fel de adevărat că sfârşitul primului război mondial a adus poporului român realizarea „visului de veacuri”, adică Marea Unire. Numai că „miracolul românesc” s-a realizat, de data aceasta, într-o situaţie internaţională favorabilă, care, la drept vorbind, era greu de anticipat, atunci când în primăvara anului 1918, România definitivase tratatul înjositor cu Germania. Tratatul, încheiat pe o perioadă de 90 de ani şi care, dacă ar fi fost aplicat nu ar fi avut altă consecinţă decât secătuirea economică a ţării şi ştirbirea gravă a independenţei şi suveranităţii naţional-statale, a fost ratificat de Parlamentul român dar nepromulgat de rege.

Cu merite incontestabile, Ferdinand I, „Regele întregitor”, a tergiversat parafarea tratatului în speranţa producerii unui miracol, care nu a întârziat să apară, în sensul capitulării Germaniei şi astfel, cu doar 24 de ore înaintea semnării armistiţiului de la Rothondes, între Germania şi Puterile Antantei, la 11 noiembrie 1918, România – care fusese prevenită prin canalele diplomatice secrete despre un asemenea deznodământ – a declarat nul şi neavenit tratatul ei cu Reichul Wilhelmian, a purces la o nouă mobilizare a armatei, ceea ce a făcut ca practic, la sfârşitul războiului, să se afle în tabăra marilor învingători, iar în conjunctura creată de prăbuşirea imperiilor ţarist, austro-ungar şi german, România să-şi poată realiza unitatea naţional-statală şi apoi chiar s-o poată apăra cu arma în mână, printr-o campanie victorioasă împotriva Ungariei guvernate din martie 1919 de regimul comunist al lui Béla Kun.

Fără îndoială că realizarea acestui deziderat naţional poate fi atribuit stării de spirit a majorităţii românilor total conectaţi aspiraţiilor seculare de unitate naţional-statală, aspect sesizat şi recunoscut chiar şi de inamicii de atunci. Generalul Maximilian (Max) Ronge, şeful Serviciului de informaţii şi contrainformaţii austro-ungar, avea să mărturisească faptul că în acele împrejurări grele pentru poporul român (primăvara. şi vara anului 1918), românii reprezentau „un inamic mai periculos decât la începutul războiului” şi că „iridenta română nu era, în niciun caz, o mişcare chemată la viaţă în mod artificial”.

Cu toate acestea nu poate fi evitat un răspuns la întrebarea: cum s-a ajuns ca situaţia României să depindă atât de mult, în momentele decisive, de jocul de interese al Marilor Puteri, iar trecerea de la extaz la agonie şi apoi invers să fie greu, dacă nu imposibil, de premeditat?

Vom încerca, în cele ce urmează, doar să schiţăm un

răspuns posibil printr-un demers istoric ce-şi propune să reconstituie, pe baza unor documente edite, dar şi inedite, situaţia acelor instituţii, care ar fi trebuit să informeze din timp, adică serviciile secrete de informaţii, la începutul primei conflagraţii mondiale. Ne vom referi în părţile esenţiale la: instituţionalizarea primelor servicii de informaţii în alte state şi în România, cauzele izbucnirii războiului şi implicarea serviciilor şi diplomaţiilor secrete, tratatele şi angajamentele secrete la care România a fost parte, evoluţia comunităţii informative româneşti, principalele activităţi desfăşurate, metodele şi mijloacele folosite pentru procurarea informaţiilor şi în baza cărora se pot formula concluzii privind arta informaţiilor.

Structurile informative ale Marilor Puteri. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul celui următor s-au format două alianţe politico-militare ce aveau să se confrunte în primul război mondial: Puterile Centrale (Germania şi Austro-Ungaria) şi Antanta (Anglia, Franţa şi Rusia). La aceste coaliţii au aderat ulterior declanşării războiului şi alte mari puteri: Italia şi Japonia în 1915, apoi SUA în 1917 de partea Antantei şi Imperiul otoman în octombrie 1915 de partea Puterilor Centrale.

Publicistul american Richard Rowen, un bun cunoscător al istoriei spionajului, sublinia în lucrarea sa „însemnări despre serviciul secret”, publicată la Londra în 1938, că primul război mondial a surprins toate ţările Europei. „Toate serviciile de spionaj militar din Europa – consemna Rowen – se socoteau perfect pregătite pentru evenimentele de orice natură şi de orice proporţii. Multe din aceste servicii au arătat că ele într-adevăr sunt pregătite pentru tot, cu excepţia evenimentului provocat prin însăşi activitatea lor: războiul mondial. Această descoperire neaşteptată şi mai mult decât delicată a făcut ca toate puterile beligerante să se trezească complet

dezarmate în domeniul spionajului”. În anii primului război mondial au fost puse la dispoziţia serviciilor de spionaj resurse uriaşe, inclusiv inovaţiile tehnice. De asemenea, a fost mobilizat potenţialul intelectual din universităţi, în special de la catedrele de matematici. În linii mari, raportul de forţe între serviciile de spionaj corespundea raportului general de forţe dintre coaliţiile aflate în luptă. Către sfârşitul războiului, când s-a profilat înfrângerea Germaniei, a ieşit în evidenţă şi superioritatea serviciilor de informaţii şi contrainformaţii ale principalelor state din coaliţia Antantei.

Pentru a facilita comparaţia cu instituţiile similare din România, şi a putea explica multe din problemele cu care s-au confruntat factorii de comandă ai armatei române, alături de clasa politică, este necesar un fugitiv excurs istoric asupra situaţiei principalelor servicii secrete ale Marilor Puteri care s-au înfruntat în prima mare conflagraţie mondială.

În Germania primele structuri informative instituţionalizate datează de la mijlocul veacului al XIX-lea, ele fiind create ca instrumente menite a juca un rol important în procesul de unificare şi centralizare naţional-statală[1]. Astfel, în 1854, regele Prusiei, Frederick-Wilhelm, l-a însărcinat pe Wilhelm Suber, de profesie avocat, agent secret de poliţie şi editor al „Revistei Poliţiei”, să organizeze un serviciu de spionaj împotriva Franţei. Un an mai târziu, Parlamentul prusian a alocat o sumă importantă pentru finanţarea activităţii de spionaj. În 1864, „Cancelarul de fier”, Otto von Bismarck, l-a angajat

1 Unificarea Germaniei (1864-1871) s-a realizat în jurul Prusiei şi a dinastiei de Hohenzollern, printr-o politică «de fier şi foc», adică războaie cu Danemarca, Austria şi Franţa, în ianuarie 1871, regele Prusiei s-a încoronat sub numele de Wilhelm al II-lea ca împărat (Kaiser) al Germaniei (al II-lea Reich).

pe acelaşi Suber să organizeze un serviciu de spionaj contra Austriei, iar după lupta de la Sadowa (din 1866, dintre Prusia şi Austria), un serviciu similar pentru spaţiul de interes francez. După proclamarea, celui de-al doilea Reich, structurile de spionaj au fost coordonate de Biroul de informaţii şi contrainformaţii al armatei imperiale (*Nachrichtendienst*), care şi-a extins activitatea în majoritatea oraşelor mari europene. La începutul secolului XX, biroul era deja considerat „fără egal în Europa”, iar în timpul primului război mondial a fost condus de colonelul Walter Nicolai.

Imediat după proclamarea Imperiului Austro-ungar, în 1867, în cadrul noilor suprastructuri statale, s-a înfiinţat *Serviciul de informaţii şi contrainformaţii militare*, după model german, condus de un ofiţer superior în grad de colonel. Principala lui misiune era de a studia în amănunt, pe baza datelor şi informaţiilor culese prin orice procedee, armatele străine, îndeosebi cele ale statelor pe care guvernul imperial de la Viena le considera ca potenţiale inamice. În perioada primului război mondial, Serviciul de informaţii şi contrainformaţii austro-ungar a fost condus de colonelul, devenit ulterior general, Maximilian (Max) Ronge.

Situaţia Italiei este mult asemănătoare cu a României. Încheindu-şi procesul de unificare naţional-statală, sub forma unui regat condus de dinastia de Savoia, Italia a intrat în 1888 în alianţa Puterilor Centrale, alături de Germania şi Austro-Ungaria, dar la declanşarea primului război mondial a rămas în neutralitate, iar în mai 1915 a intrat în război de partea Antantei. În Italia, armata terestră fusese dotată încă din 1863 şi 1866 cu un birou de spionaj (*Ufficio* „1”), reconstituit în 1900 şi dublat în timpul primului război mondial (1916) cu *Servizio Informazioni del Comando Supremo*.

În Anglia se înfiinţaseră structuri însărcinate cu activitatea de informaţii şi contrainformaţii în cadrul departamentelor militare, astfel: *Millitary Intelligence Service* (1873), pe lângă War Service (Ministerul de Război), condus de Sir John Ardagh şi *Naval Intelligence Service* (1887), pe lângă Admiralty (Amiralitate), condus de amiralul Beaumont. Comisia pentru apărarea Imperiului britanic a înfiinţat în anul 1901 o mică unitate (*Millitary Intelligence* 5, cunoscută şi sub numele de Millitary Office 5), sub comanda căpitanului Veron Kell, menită să culeagă informaţii despre spionajul german pe teritoriul britanic. Kell a găsit dovezi că ofiţerii germani, veniţi în vacanţă pe teritoriul britanic, culegeau informaţii de interes militar. Sesizând pericolul ofensivei spionajului german, britanicii nu s-au lăsat dominaţi. În 1909, Amiralitatea a înfiinţat *Millitary Intelligence* 6, sub comanda căpitanului de marină Sir Manfred Cumming, pentru activitatea de spionaj militar. Britanicii s-au dovedit grijulii şi în ceea ce priveşte protecţia secretelor. Legea secretelor oficiale din 1911 relevă că primul ministru, ministrul de Război şi alţi membri ai guvernului de la Londra luaseră în serios politica ofensivă a Kaiserului. După cum s-au derulat evenimentele, această lege s-a dovedit eficientă împotriva spionilor care acţionau pe teritoriul britanic. Cu toate acestea, potrivit opiniei lui Oleg Gordievsky şi Cristopher Andrew, serviciul de spionaj militar britanic s-a remarcat până la începutul războiului doar „ca o agenţie obscură cu minimă eficienţă”. Abia pe timpul primului război mondial s-a extins considerabil, cu un plus de profesionalizare, astfel că în 1918 reuşea să controleze o reţea de peste 400 de agenţi care raportau cu regularitate şi precizie despre mişcările de trupe germane.

O situaţie asemănătoare întâlnim şi în Franţa. Biroul 2 (*Deuxième Bureau*) a luat fiinţă la 12 martie 1874 pe

lângă Statul Major al armatei franceze. În vara anului 1914, francezii nu dispuneau însă de prea multe date despre evenimentele care au dus la declanşarea conflagraţiei. Abia în timpul războiului, sub comanda colonelului Gambet şi a căpitanului Ladoux, Deuxième Bureau a excelat pe toate fronturile bătăliei secrete, fapt pentru care în perioada următoare s-au organizat, după modelul francez, în multe state, birouri de informaţii pentru misiuni ofensive (spionaj) şi defensive (contrainformaţii şi contraspionaj).

Alături de Anglia şi Franţa, Rusia a fost o putere de bază a coaliţiei Antantei, până în 1917, când s-a produs lovitura de stat bolşevică (aşa-numita revoluţie socialistă din octombrie) cu sprijinul substanţial, din punct de vedere material, al spionajului german. În secolul al XIX-lea însă Rusia ţaristă se deosebea esenţial de celelalte state europene, în special prin prezenţa „omnipotentei poliţii politice”, de care depindea supravieţuirea ţarismului. Pentru a-i putea supraveghea şi contracara mai eficient pe revoluţionarii şi anarhiştii ruşi s-a produs, în 1880, o restructurare a poliţiei politice, luând fiinţă Departamentul Poliţiei de Stat, în cadrul căruia a funcţionat, începând cu 1881, un Departament Special cu reţele de agenţi în regiuni, numite *Obronnaie Oţelenic*, care se ocupa de criminalitatea politică. De la această dată, sistemul de poliţie politică a început să fie denumit, pe scurt, *Ohrana*. Întrucât emigraţia revoluţionarilor ruşi – răspândiţi în întreaga Europă unde unelteau la abolirea ţarismului – atinsese cifra de aproximativ 5.000, a luat fiinţă, în 1882, o structură specială pentru străinătate, numită Agenţia pentru Străinătate a Ohranei (*Zagranicinaia Agentura*) cu sediul la Paris. În 1884, această agenţie a devenit complet operaţională sub conducerea lui Piotr Rakovski, „cel mai influent ofiţer de informaţii externe din toată istoria Rusiei

ţariste”. La fel ca şi Ohrana internă, Agenţia pentru Străinătate a folosit „supravegherea” cu detectivi deghizaţi, cât şi „penetraţia”, prin spioni versaţi, dintre care unii fuseseră recrutaţi chiar din rândurile revoluţionarilor veritabili. Activitatea Agenţiei s-a bucurat nu numai de sprijinul poliţiei franceze, ci şi a majorităţii poliţiilor europene, şi aceasta pentru a ţine sub control activitatea revoluţionarilor şi anarhiştilor ruşi, foarte periculoasă, datorită recurgerii la asasinate politice. De la Paris, grupuri de agenţi ai Ohranei asigurau supravegherea emigraţiei ruseşti în Marea Britanie, Germania, Italia, Elveţia, Belgia şi Ţările Scandinave. Datorită protestelor deputaţilor socialişti şi radicali din Parlamentul francez, în 1913, Agenţia pentru Străinătate a Ohranei a fost desfiinţată formal. În realitate, s-a transformat într-o agenţie particulară de detectivi, numită Bint-Samboin, condusă de Henri Bint. Activitatea acesteia a devenit mult mai discretă şi mai bine acoperită decât în trecut, ajungându-se practic, în 1914, ca guvernul francez să nu mai poată a se informa cu exactitate asupra uneltirilor periculoase ale agenţilor ruşi. Sub noua acoperire, agenţia nu s-a limitat doar la colectarea de informaţii, ci a recurs la „măsuri active” menite a influenţa guvernele străine şi opinia publică, precum şi la „acţiuni speciale”, implicând diferite forme de violenţă. Agenţia s-a dovedit foarte penetrantă. De exemplu, dintre cei cinci membri ai comitetului din St. Petersburg al Partidului bolşevic nu mai puţin de patru erau agenţi ai Ohranei. Deşi sistemul ţarist rus de informaţii secrete era confuz şi slab coordonat, el a stabilit o serie de precedente importante pentru perioada sovietică de după 1917.

În SUA, războiul civil (1861 – 1865) între Nordul unionist şi Sudul scizionist a evidenţiat rolul important al activităţii de informaţii şi contrainformaţii în asigurarea

victoriei finale de partea armatei nordiste. Lucrările de specialitate fac referire la iniţiativa lui Allan Pinkerton, care, în 1861, cu sprijinul lui Abraham Lincoln, a fondat la Washington *United States Secret Service*. Doi ani mai târziu, deci în plin război civil, a luat fiinţă, din iniţiativa nordiştilor, Biroul de Informaţii Secrete Militare (*Military Intelligence Biro*), care, ulterior, a devenit prima agenţie secretă profesionistă americană. Acest birou a fost secondat, din 1882, de *Office of Naval Intelligence*, creat la Departamentul Marinei (Navy Departament), iar din 1885 de *Military Intelligence Division*, subordonat Ministerului de Război (War Departament). Cele două structuri au fost reorganizate în 1908 de către Statul Major General, într-un birou de informaţii şi contrainformaţii, numit G.2 (Governmentmen). Avându-se în vedere concurenţa dintre aceste structuri informative şi lipsa unui compartiment de centralizare şi analiză a informaţiilor, istoricul Cristopher Andrew a ajuns la concluzia că SUA au reprezentat în realitate „ţara cea mai puţin pregătită pentru război”.

Japonia, la rândul ei, o mare putere imperială a Extremului Orient, se consolidase considerabil în urma reformelor de modernizare, începute în 1868 prin aşa-numita „revoluţie Meiji”. Activitatea de spionaj şi poliţie secretă se bucura în Japonia de o tradiţie încă din evul mediu şi cunoscuse dimensiuni inimaginabile pentru ţările Europei. La două decenii după revoluţia Meiji, Imperiul nipon se afla în momentul creării unei industrii proprii, pe baze moderne, după modelul ţărilor înaintate din Europa. Activitatea de informaţii a fost imediat conectată la acest obiectiv. Pentru a-şi moderniza structurile de informaţii, japonezii au trimis o delegaţie specială în Germania. Cu încuviinţarea Kaiserului, Suber a pus la dispoziţia japonezilor instructori militari din armata prusiană, acoperiţi de glorie în războiul cu Franţa (1870 – 1871), dar

şi agenţi cu experienţă în activitatea de spionaj. Prin urmare, avem de-a face cu o suprapunere a experienţei tehnicilor şi tenacităţii germane peste fanatismul tradiţional japonez, adică supunerea oarbă şi hotărârea de a-şi da viaţa pentru „divinul Mikado” (împărat). Ce putea ieşi dintr-o asemenea combinaţie nu ne rămâne decât să ne imaginăm, întrucât prea multe lucruri concrete despre eficienţa spionajului nipon nu avem, şi aceasta pentru că japonezii au un cult pentru intimitate şi păstrarea cu sfinţenie a secretelor. Ceea ce găsim consemnat în istoriografie este că japonezii, la fel ca europenii şi americanii, şi-au creat structuri informative şi contrainformative militare în cadrul marinei şi a trupelor de uscat. Un astfel de serviciu, subordonat Ministerului de Război, s-a numit

Kempei Tai. O trăsătură interesantă, a activităţii de informaţii nipone, o constituie faptul că aceasta nu era apanajul doar a organelor de stat, ci şi o îndeletnicire a „societăţilor patriotice” particulare. Un rol însemnat în epocă l-a jucat *Asociaţia Oceanului negru*, creată la sfârşitul deceniului nouă. Agenţii acestei asociaţii, sub înfăţişarea unor negustori de mărunţişuri, frizeri, meşteşugari sau servitori, erau infiltraţi în China de nord, în Coreea, în Manciuria şi mai cu seamă în regiunile ocupate de Rusia (fortăreaţa Port Arthur), în satele şi oraşele unde se construiau fortificaţii ori unde erau încartiruite unităţi militare. Istoricii Richard Deacon şi Jean-Pierre Alen au acordat spaţii largi în lucrările lor pentru a evidenţia rolul important jucat de spionajul nipon în obţinerea victoriei în războiul ruso-japonez din 1904.

Ca o concluzie, se poate spune că cel puţin Anglia, Franţa, Rusia şi SUA, deşi dispuneau de servicii secrete militare organizate din timp, la începutul războiului mondial au dovedit totuşi că sunt depăşite în ceea ce

priveşte obţinerea unor informaţii cu valoare strategică despre intenţiile potenţialilor adversari. Acest aspect a fost recunoscut cu obiectivitate de către preşedintele SUA, Woodrow Wilson, într-o alocuţiune publică, rostită după război: „Fiecare ţară din Europa avea un serviciu secret pentru că toate voiau să fie pregătite când Germania avea să atace, iar singura diferenţă dintre Serviciul Secret al Germaniei şi celelalte era că Serviciul german afla mai multe lucruri decât ele! Germania a atacat celelalte naţiuni ce nu ştiau despre acest lucru şi nici nu erau pregătite pentru aşa ceva”.

Primele structuri informative româneşti. În România, ca şi în cazul tuturor Marilor Puteri care s-au înfruntat în prima mare conflagraţie mondială, serviciile secrete îşi aveau originea la sfârşitul secolului trecut ori în primele decenii ale veacului XX. Apariţia primei structuri informative instituţionalizate cu caracter militar s-a înscris în amplul proces de organizare a armatei române moderne, ca o necesitate impusă de apărarea şi consolidarea statului naţional român realizat prin Unirea Principatelor la 24 ianuarie 1859. Data de referinţă este 12 noiembrie 1859, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin înaltul ordin de zi nr. 83, a înfiinţat Statul Major General al armatei, în componenţa căruia a apărut ca element de structură Secţia a II-a, primul serviciu de informaţii al armatei române, condus de sublocotenentul Gheorghe Slăniceanu, ajutat de sublocotenentul Ştefan Fălcoianu. Principalele atribuţii fixate prin actul normativ au fost: întocmirea lucrărilor statistice, culegerea şi centralizarea datelor şi informaţiilor ce interesau operaţiile tactice şi strategice, precum şi cunoaşterea itinerar iilor militare. Totuşi, activitatea acestei structuri a fost redusă, simţindu-se nevoia unui serviciu mai cuprinzător şi cu o problematică mai largă, dar tangentă

cu nevoile armatei. Astfel, în 1862, Alexandru Ioan Cuza, domnul Unirii, îndemna – fără efecte practice însă – pe colonelul H. Bibescu, prefectul Poliţiei Capitalei, să se intereseze de organizarea unei „cancelarii de renseignementare”.

Secţia a II-a şi-a desfăşurat activitatea până în anul 1865, când Statul Major General a fost desfiinţat, atribuţiile sale administrative fiind trecute la Direcţia I

din Ministerul de Război. Ofiţerii au fost repartizaţi la corpurile de trupă şi la cele patru divizii teritoriale existente atunci, constituindu-se într-un „corp de stat-major” cu ofiţerii dispersaţi pe teritoriu.

O interesantă experienţă în activitatea de informaţii militare s-a acumulat în perioada 1877 – 1878 în timpul războiului dintre Rusia ţaristă şi Imperiul otoman. După cum se ştie, la acest război a participat şi armata română, din august 1877, pentru a-şi consolida statutul de ţară independentă, fapt pentru care în istoria românilor evenimentul mai este cunoscut sub numele de Războiul de Independenţă. Documentele atestă că în cadrul preocupărilor pentru înzestrare şi mai buna organizare militară, la 17 martie 1877 a luat fiinţă *Depozitul General de Război*, în cadrul căruia s-a constituit Secţia a II-a cu misiuni de informare şi cercetare. Despre felul în care urma să se desfăşoare activitatea informativă, colonelul Gheorghe Slăniceanu a trimis la 6 iulie 1877, marilor unităţi, o *Instrucţiune* în care menţiona că: „Informaţiile se culeg în primul rând de la prizonieri, dezertori, spioni şi alte surse. Având în vedere însemnătatea ce o au informaţiunile exacte asupra mişcării şi situaţia inamicului, se prescriu mai la vale mijloacele cele mai obişnuite întrebuinţate pentru a dobândi asemenea ştiri, precum şi un sumar de chestiunile principale ce se adresează prizonierilor, dezertorilor şi locuitorilor”. Instrucţiunile

prevedeau că se mai puteau obţine informaţii prin interceptarea scrisorilor şi telefoanelor sau controlarea acestora din urmă prin aşezarea unui parapet telegrafic pe parcursul liniilor telefonice inamice, adică „preluarea, prin interceptarea acestor fire, a convorbirilor purtate”. Se atrăgea atenţia asupra pericolului dezinformării prin preluarea „fără judecată” a oricărei informaţii, precizându-se că: „Atunci când sunt unele îndoieli este bine ca informaţia să nu fie luată în seamă. Dezertorii spun întotdeauna mai mult decât ştiu, numai pentru a se pune bine cu noii stăpâni; printre ei pot fi şi agenţi special folosiţi în scopul de a furniza informaţii false”.

La 14 august 1877, Secţia a II-a a fost inclusă în organică Marelui Cartier General, iar o parte din efectivele secţiei au fost trimise să lucreze direct cu trupele operative. Cu toate acestea, Secţia a II-a nu a corespuns pe deplin cerinţelor de informare ale comandamentului armatei române. Au lipsit specialiştii şi mai ales experienţa necesară în asemenea activităţi. Despre rolul informaţiilor în cursul operaţiilor militare, la care au luat parte trupele române în războiul din 1877, întâlnim câteva aspecte interesante în Memoriile generalului Alexandru Cernat: „Pentru ziua de 30 august, onomastica împăratului Rusiei [Alexandru al II-lea – *n.n.*] s-au decis a se da asalt Plevnei de toate trupele din înconjurare. În ajunul acestei zile au fugit din Plevna un individ grec care s-au prins la avanposturile noastre şi care m-au asigurat că Osman Paşa se aştepta a fi atacat a doua zi, ştiind că este aniversarea împăratului şi au luat toate măsurile de apărare în consecinţă. Imediat m-am dus la Poradin, unde se afla Cartierul Prinţului Carol [domnitorul României – *n.n.*] şi acolo am găsit şi pe Marele Duce Nicolae, cărora le-am pus în cunoştinţă cele ce mi se comunicase de spionul grec şi la propunerea ce le-am făcut, de a se amâna atacul pentru

altă zi, când putem surprinde pe Osman Paşa. Marele Duce mi-au răspuns că a doua zi trebuie a se face atacul, fiind aniversarea împăratului tuturor Rusiilor şi că toată armata imperială ori va pieri ori va lua Plevna”. Deci, generalul Cernat a încercat să valorifice cu inteligenţă informaţia obţinută, dar n-a fost luat în seamă. Ca urmare, în ziua de 30 august 1877, ora 11, trupele imperiale ruse comandate de generalul Skobelev au început lupta, căzând în capcanele otomanilor. Ruşii au pierdut în câteva ore 18.000 de oameni morţi şi răniţi. Dar şi acţiunea armatei române a fost respinsă, înregistrându-se 2 200 de oameni morţi şi răniţi. Insuccesul nu s-a datorat numai trufiei comandamentului rus, ci şi slabei cunoaşteri a dispozitivului inamic. Alexandru Candiano-Popescu, comandantul Batalionului 2 vânători, care a lăsat în Valea Plângerii de la Griviţa, în ziua atacului, 90 de morţi, îl acuza pe generalul Gheorghe Anghelescu de lipsă totală de iniţiativă în organizarea recunoaşterilor speciale şi critica atitudinea condamnabilă a maiorului Lahovary, care motivase că recunoaşterea terenului din faţa redutelor de la Griviţa nu a putut fi executată din cauza unor greutăţi obiective. Într-adevăr, recunoaşterile făcute superficial cu două zile înainte de atac stabiliseră că exista o singură redută Griviţa. Când ostaşii români s-au apropiat, au constatat cu stupoare că erau două redute, bine plasate într-un dispozitiv cu o largă vedere, ce permitea focul încrucişat. De aici şi consecinţele dezastruoase. Într-o lucrare publicată în 1923, generalul Candiano-Popescu conchidea, pe baza învăţămintelor primului atac de la Griviţa: „În război, însă, nu se întreprinde numai ce este lesne. Ofiţerul de stat-major este dator să facă recunoaşterea unei poziţii, oricât ar fi de înconjurată de primejdii”. Chiar şi ziariştii străini au remarcat imediat neglijenţele condamnabile ale ofiţerilor români stat-

majorişti în procurarea informaţiilor despre inamic. Aşa de exemplu, Marchizul del Valle de Toje, corespondentul ziarului madrilen „Imparcial”, îşi informa cititorii, pe un ton foarte dur, despre greşeala maiorului Lahovary şi a altor ofiţeri români, despre care scria că „trebuiau condamnaţi la moarte”, deoarece „aceste acte izolate de laşitate au produs o adâncă indignare în piepturile bunilor patrioţi”. La rândul lui, Mihai Dumitrescu, care fusese rănit în luptele pentru cucerirea redutei 1 de la Griviţa, referindu-se la dezastrul produs ca urmare a lipsei de informaţii, se adresa, în 1893, noii generaţii de ofiţeri de stat-major cu rugămintea ca atunci „când fac recunoaşteri, să nu le facă pripit, ci cu multă băgare de seamă, atât în timp de pace şi mai cu osebire în vreme de război, când o recunoaştere poate costa atâtea vieţi omeneşti”.

Ostaşii români au învăţat repede din această tragică experienţă, fapt pentru care şi-au supravegheat foarte atent adversarul. Tot generalul Alexandru Cernat povesteşte că trupele noastre din Divizia a 4-a au observat că grosul oştirii otomane începuse să iasă din redută, pe la orele 16, probabil pentru a se aproviziona cu hrană şi muniţie. Simţind momentul de slăbiciune, generalul a ordonat atacul, pentru a realiza surprinderea. Ostaşii români au ocupat astfel reduta Griviţa 1 fără prea multă rezistenţă, capturând şi un steag de luptă. „În zadar a doua zi şi mai târziu s-au încercat turcii a o relua căci întotdeauna au fost respinşi” – îşi încheia generalul Cernat povestirea despre Plevna.

În anii care ap urmat Războiului de Independenţă, s-a pus cu tot mai multă acuitate problema înfiinţării unui serviciu de informaţii care să corespundă necesităţilor armatei, precum şi pregătirea cadrelor care să îndeplinească astfel de misiuni atât în timp de pace cât şi în vreme de război. S-au elaborat numeroase proiecte de

organizare, stabilindu-se şi mijloacele necesare pentru activitatea de informaţii. Colonelul Ipătescu, comandantul Regimentului 17 Mehedinţi, a publicat, în 1881, o lucrare intitulată „Serviciul de siguranţă în campanie”, unde, pe baza experienţei războiului din 1877 – 1878, prezintă câteva procedee de recunoaştere a terenului şi de obţinere a informaţiilor despre inamic. El propunea constituirea unor patrule specializate, în care să intre de la doi oameni până la o companie sau un escadron, în funcţie de necesităţi. Pentru recunoaştere, era necesar „un secret”, adică o parolă sau un semn convenţional. Printr-o cercetare minuţios planificată, patrulele puteau intra în posesia unor informaţii importante despre dispozitivul, tăria forţelor, garda şi ariergarda inamicului. Colonelul Ipătescu mai enumera şi sursele, care în opinia lui puteau furniza informaţii preţioase, fără a-i neglija nici pe copii.

În 1882 s-a reînfiinţat Marele Stat Major al Armatei Române, organizat pe două secţii: Secţia I (personal, mobilizare, operaţii) şi Secţia a II-a (informaţiuni, comunicaţiuni şi transporturi). După cum se poate constata conform obiceiului timpului, Secţia a II-a a M.St.M. avea sarcini de informaţii şi contrainformaţii cu caracter militar. În 1886 Ministerul de Război a elaborat „Instrucţiuni provizorii” privind înfiinţarea pe lângă fiecare comandament a unor „servicii de exploatare, recunoaşteri şi informaţiuni secrete”. Capitolul I al Instrucţiunilor stabilea că „în război este de cea mai mare importanţă a se avea ştiinţă despre poziţiunile, mişcările şi intenţiile inamicului şi de a împiedica, ca el să descopere pe ale noastre”. Unui astfel de serviciu i se încredinţa misiunea „să spioneze orice mişcare şi să informeze pe comandant, să procure şi să dea informaţii asupra mişcărilor adversarului”.

Odată cu înfiinţarea Şcolii Superioare de Război, în

1889 s-a introdus şi un curs de specialitate, care la capitolul VI prezenta „Serviciul informaţiunilor”. Interesante sunt argumentaţiile acestui curs, care fixau rolul informaţiilor în conducerea războiului. „Serviciul informaţiunilor – se menţiona în cursul sus-citat – are ca scop a procura comandantului superior ştirile relative la inamic şi teren, de care are trebuinţă pentru conducerea operaţiunilor […]. Rareori comandantul poate dobândi ştiri exacte şi complete asupra poziţiunii, forţelor şi proiectelor inamicului. În general, neputând afla nimic cert, el conta a descoperi o parte din adevăr, a ridica un colţ al vălului care ascunde situaţia. Luminat asupra unui punct precis, comandantul va putea adeseori deduce restul, ori cel puţin va putea obţine probabilităţi suficiente pentru a lua o hotărâre. Lipsit de ştiri, comandantul este paralizat. Serviciul *informaţiunilor are prin urmare un rol capital în conducerea războiului* [subl. n.]. Cei mai mari generali au afirmat importanţa acestui serviciu prin îngrijirea ce au adus organizării şi funcţionării lui. Importanţa însă a crescut proporţional cu mărimea efectivelor. Cu armatele mici de altă dată era cu neputinţă a modifica dispoziţiile sale potrivit cu circumstanţele noi. Astăzi, dacă nu primeşte ştiri în momentul oportun, comandantul poate fi redus la neputinţă, din cauza greutăţii de a mişca armate de un efectiv mare”. Cursul stăruia în continuare asupra unor aspecte precum: necesitatea, organizarea şi principalele mijloace de informaţii. Deosebit de semnificative pentru a se aprecia spiritul epocii erau mijloacele *de informaţii principale* recomandate cursanţilor şi anume: 1) hărţile şi documentele adunate din timp de pace; 2) documentele găsite sau luate de la inamic; 3) interogarea locuitorilor, prizonierilor şi dezertorilor; 4) spionajul (în sensul recurgerii de către M.St.M. la serviciul agenţilor rezidenţi în rândurile

inamicului, în vremuri de pace ori de război; 5) informaţii procurate de cavalerie; 6) recunoaşterile prin ataşaţi militari; 7) recunoaşterile topografice etc.

Dacă din punct de vedere teoretic se poate susţine că exista o încadrare în spiritul epocii, practic însă organizarea unui serviciu secret de informaţii cu caracter militar în România, care să corespundă nevoilor armatei, întâmpina şi în continuare mari greutăţi.

Încă din timpul celui de-al doilea război balcanic, din 1913, se făcuseră simţite multe lipsuri, în special în domeniul efectivelor potenţial combatante, precum şi al pregătirii şi dotării cu tehnică militară. I.G. Duca menţiona în lucrarea sa memorialistică faptul că „lipsurile se dovediseră a fi fost atât de serioase încât dacă am fi fost siliţi să dăm în Bulgaria adevărate lupte, şi dacă acest război nu s-ar fi redus la o plimbare triumfală, am fi avut surprize dureroase”.

Situaţia nu era mai bună nici în domeniul serviciilor secrete de informaţii. După cum rezultă din studiile şi rapoartele întocmite de ofiţeri ai Marelui Stat Major al Armatei Române, încă de dinainte de declanşarea războiului, lipsurile şi efectele lor erau conştientizate. Astfel, într-un referat din 23 august 1911 se sublinia: „Serviciul de informaţii de la Statul Major General al Armatei nu a avut şi nu are nici astăzi o organizare care să corespundă în adevăr misiunii sale, nu poate obţine informaţii cu caracter mai confidenţial asupra organizării militare a vecinilor, nici mai ales să recunoască şi să ţină în supraveghere persoanele ce se ocupă în ţara noastră cu spionajul, aşa ca să putem lua la nevoie, măsurile impuse de împrejurări. Din această cauză suntem inferiori vecinilor noştri, căci pe când aceştia cheltuiesc sume foarte mari şi au servicii de informaţii complet organizate *prin care ne pot cunoaşte cu de-amănuntul*, noi nu putem

face aproape nimic. *Cauza principală a fost şi este încă lipsa de mijloace băneşti care să permită organizarea serviciului cum trebuie*”. Un alt document din 5 octombrie 1911 sublinia că „la noi neexistând o lege a contraspionajului în timp de pace, mulţi pentru bani pot oferi serviciile lor, fără să se expună la un pericol prea mare”.

Cererile ofiţerilor stat-majorişti nu au rămas fără ecou. Clasa politică s-a dovedit receptivă până la un punct şi a căutat să remedieze aceste lipsuri, dar tot prin improvizaţii. Bunăoară în iarna anului 1912 – 1913, Parlamentul României – după cum mărturisea Titu Maiorescu – votase suma de 270 milioane lei pentru pregătirea grabnică a armatei dar, probabil că intervalul fiind foarte scurt, investiţiile destinate Ministerului Apărării Naţionale nu şi-au putut dovedi imediat eficienţa. Deci, situaţia era cunoscută de către clasa politică, iar măsurile luate nu puteau depăşi circumstanţele şi caracterul de improvizaţie. În aceeaşi perioadă s-au alocat din fondul Ministerului Apărării Naţionale sume importante pentru organizarea unui serviciu de informaţii, numai că din rapoartele aceloraşi ofiţeri stat-majorişti, rezultă că au fost „cheltuite pentru alte nevoi”. Fără să riscăm o explicaţie tranşantă ne vine greu să nu facem o asociere între această deturnare a sumelor alocate serviciului de informaţii al armatei şi sinuciderea generalului A. Zotu, şefiiil Marelui Stat Major din acel timp, şi a maiorului Ionescu atunci când au aflat că primul ministru Ionel Brătianu intrase în posesia listei cu persoanele care „lucraseră” în folosul germanilor.

„Până la războiul balcanic din 1913 armata noastră n-a dispus de un serviciu de informaţii propriu-zis”, spunea Mihail Moruzov într-un raport întocmit după război. Abia în acel an, când armata română a intrat în Bulgaria s-a

izbit de lipsa unui asemenea serviciu şi atunci s-au luat primele măsuri pentru organizarea acestuia. Mihail Moruzov mai menţiona că după războaiele balcanice s-a pus problema creării unui organism bine structurat, el fiind însărcinat cu această problemă. „Dar abia a luat serviciul fiinţă, abia s-au început primele recrutări şi formări de elemente, că Secţia a II-a din Marele Stat Major şi-a schimbat opinia, preluând asupră-şi şi latura tehnică a Serviciului Secret”.

Implicarea serviciilor secrete în atentatul de la Sarajevo şi impactul asupra României. Pretextul izbucnirii primului război mondial l-a constituit, după cum se ştie, atentatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, când arhiducele Franz Ferdinand de Habsburg – moştenitorul tronului Austro-Ungariei – şi soţia sa Sofia au fost victimele unui asasinat. Scopul prezenţei lor în Bosnia era de a asista la manevrele de vară ale armatei austro-ungare. Interesant este însă substratul acestui asasinat precum şi acţiunile oculte ale celor care au dirijat din umbră.

Pe arhiducele Franz Ferdinand nu-l agreau cercurile conducătoare din Austro-Ungaria. Clasa politică ungară îl duşmănea din cauza planurilor federaliste prin care urmărea să atragă România de bunăvoie în Imperiul Habsburgic cu motivaţia că era „singura cale de a ajunge la unitate naţională”... Dar pe moştenitorul tronului Austro-Ungariei nu-l agreau nici membrii casei de Habsburg din cauza căsătoriei sale morganatice. Francmasoneria din Austro-Ungaria şi din sfera imperiului îl socotea un bigot catolic[2]. Slavii de sud, îndeosebi sârbii,

2 Dicţionarele şi lucrările erudite definesc Francmasoneria ca „organizaţie a oamenilor morali, drepţi şi toleranţi". Astfel de oameni (masoni) ar fi jucat un rol important în evoluţia istorică, nu neapărat ca iniţiaţi, ci mai ales prin prisma conduitei lor umane obişnuite.
Prima organizaţie francmasonică înfiinţată imediat după proclamarea Imperiului Aus- tro-Ungar a fost loja „Humanitas", fondată în 1869 la

îl duşmăneau şi ei, considerându-l potrivnic unirii lor într-un stat independent; principele moştenitor urmărind să creeze un stat iugoslav sub hegemonia Casei de Habsburg.

În acest context de concentrare a unor interese şi forţe ostile s-a produs atentatul executat de studenţii bosniaci Gavrilo Princip din Grabov şi Nedjelko Cabrinovic din Trebinje. Cei doi atentatori făceau parte din organizaţia teroristă secretă „Mâna Neagră”, mai cunoscută şi sub denumirea de „Unire sau Moarte”.

Serviciile secrete de contraspionaj austriece au reuşit să descopere destul de repede că asasinarea arhiducelui fusese pusă la cale de cercurile oculte de la Belgrad, de o asociaţie iredentistă pansârbească. Din această cauză „Viena cerea deci satisfacţie, iar ameninţările ei luau formă netăgăduit de gravă. Berlinul susţinea atitudinea Ballplatz-ului, iar la Petersburg se ridicau glasuri în favoarea Serbiei. Vădit, situaţia internaţională se încurcaz/ – spunea I.G. Duca. Ulterior, după izbucnirea războiului s-a aflat de implicarea serviciilor secrete în acest atentat. Din documentele vremii, şi avem în vedere scrisoarea confidenţială trimisă de primul ministru sârb, Pašić, şefului Marelui Stat Major – Voievodul Putnik –, atentatul din 28 iunie 1914 ar fi fost inspirat de colonelul Dragutin Dimitrievic, şeful biroului de informaţii din Marele Stat Major al armatei sârbe. Acesta ar fi fost chiar organizatorul grupării teroriste „Mâna Neagră”, purta numele conspirativ „Apis” şi întreţinea strânse relaţii cu studenţii revoluţionari bosniaci. După cum avea să declare la procesul care i s-a intentat trei ani mai târziu, în 1917, colonelul Dimitrievic a presupus de la bun început că moartea violentă a lui Franz Ferdinand va avea urmări

---

Viena. Din informaţii susţinute documentar, se pare că Franz Ferdinand fusese condamnat la moarte, încă din 1912, de către un tribunal secret al Francmasoneriei din Imperiu.

politice foarte grave, dar nici prin cap nu i-a trecut posibilitatea declanşării unui război mondial. Din alte documente rezultă că şeful Serviciului de informaţii al Serbiei a avut înainte de atentat o întrevedere secretă cu Viktor Alexeevici Artamanov, ataşatul militar al Rusiei la Belgrad, care i-ar fi dat acordul tacit asupra atentatului. Artamanov, promovând politica guvernului său, a avut în vedere că Rusia era în acel moment interesată în crearea unei Iugoslavii Mari, independentă, ceea ce ar fi putut să diminueze hegemonia Austro-Ungariei în Peninsula Balcanică. Prin urmare, dispariţia arhiducelui Franz Ferdinand însemna pentru Rusia eliminarea „arhitectului” politicii federaliste a Balcanilor sub hegemonia austro-ungară.

Autorităţile de la Bucureşti au recepţionat diferit semnificaţia atentatului de la Sarajevo. Chiar şi la vârful Partidului Liberal, aflat la guvernare, opiniile erau împărţite. Ionel Brătianu, care îl întâlnise pe arhiduce în iulie 1909 la Sinaia, se pare că fusese sedus de declaraţiile pe care le auzise în privinţa românilor din Transilvania. Franz Ferdinand îi promisese cu acea ocazie că după ce se va urca pe tron va reduce mult influenţa ungurilor. Drama de la Sarajevo i-a năruit primului ministru român toate speranţele şi proiectele. În schimb I.G. Duca, devenit la 4 ianuarie 1914 ministru la Instrucţia Publică şi Culte în guvernul liberal, era de părere că „de la viaţa arhiducelui românii n-ar fi câştigat nimic, prin moartea lui se putea câştiga totul”. În acest context, I.G. Duca, unul din marii bărbaţi de stat ai României interbelice, şi-a exprimat opinia conform căreia „unitatea naţională a românilor a pornit de la gloanţele ucigaşului din Sarajevo”.

Probabil că nu întâmplător, I.G. Duca mai nota în Memoriile sale că „trei state simt vinovate în aceeaşi măsură de izbucnirea războiului mondial: Germania,

Austria şi Rusia”. Într-adevăr, statele europene, în special Germania şi Franţa, s-au înarmat în deceniul premergător primului război mondial, folosind toate tehnicile militare pe care le oferea ştiinţa modernă. Mai ales Germania, gândindu-se la repeziciunea mişcărilor pentru a-l surprinde pe inamic, era dispusă să utilizeze ultimele invenţii tehnice. Toţi oamenii de ştiinţă, ca şi întreaga populaţie, erau subordonaţi obiectivelor urmărite de statele-majore: ruperea frontului, uzura inamicului, diversiunea, sabotajul, şantajul diplomatic, spionajul – deci principiile lui Machiavelli –, pentru scoaterea inamicului din luptă.

Germania îşi încheiase pregătirile militare cu mult înainte de atentatul de la Sarajevo. Armata imperială nu aştepta în vara anului 1914 decât ordinul de atac. Germania era superioară în ceea ce priveşte pregătirea militară, atât faţă de Rusia cât şi faţă de Franţa şi Anglia. Generalul Ludwig von Moltke, şeful Marelui Stat Major al armatei germane, chiar declarase în faţa Kaiserului, Wilhelm al II-lea, că „planul de mobilizare era terminat încă din 31 martie 1914/z. Acelaşi general german i-a spus, în luna mai 1914, omologului său austriac, aflat în vizită la Berlin – Conrad von Hertzerdorf – că „orice amânare va avea ca efect diminuarea şanselor noastre de succes. La 1 iunie, von Moltke a mai făcut o declaraţie în faţa baronului H. von Eckhamstein: „Suntem gata şi cu cât mai curând, cu atât mai bine pentru noi”. Pe toată durata primăverii anului 1914 Germania şi-a încurajat aliata sa Austro-Ungaria să procedeze identic, adică să se grăbească să-şi finalizeze pregătirile militare. Colonelul Walter Nicolai, ofiţer de stat-major care a condus Biroul de informaţii al armatei imperiale, a dezvăluit în lucrarea sa memorialistică un aspect interesant: „Războiul era considerat ca o chestiune pur militară şi de aceea el a fost

pregătit şi discutat la direcţiunea serviciului secret militar”.

Serbia, stat independent, era în acel moment secătuită economic şi militar datorită participării la războaiele balcanice (1912 – 1913). Pentru a profita de această situaţie, Austro-Ungaria a adresat un ultimatum Serbiei, în condiţii imposibil de acceptat. Serbia a acceptat 9 din cele 10 condiţii, mai puţin cea referitoare la suportarea cheltuielilor unei ocupaţii militare Austro-ungare, ceea ce ar fi dus la ştirbirea suveranităţii statale, dar guvernul imperial de la Viena nu s-a declarat mulţumit, astfel că la 28 iulie 1914 i-a declarat război Serbiei. Dându-şi seama de inevitabilitatea războiului, Rusia a decretat mobilizarea generală. De aceea, Germania a declarat război Rusiei şi Franţei. La 5 august, Anglia a declarat război Germaniei. Astfel, Marile Puteri europene, aflate într-o acerbă concurenţă pentru pieţele de desfacere şi reîmpărţirea sferelor de influenţă, coalizate în blocuri militare – Antanta şi Puterile Centrale – au declanşat primul război mondial.

După cum se poate constata, prima mare conflagraţie mondială a avut la origine cauze obiective (lupta pentru reîmpărţirea sferelor de influenţă între Marile Puteri, aspect demonstrat de întreaga evoluţie a relaţiilor internaţionale la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului următor), dar şi de cauze subiective (asasinatul de la Sarajevo) în care au fost implicate serviciile de informaţii, organizaţiile oculte şi diplomaţia secretă. Acesta din urmă este un adevăr incontestabil explicat tranşant de I.G. Duca în felul următor: „Putem crede oare că sârbii, a doua zi după încheierea războiului balcanic, ar fi cutezat să provoace Austria dacă n-ar fi fost îndemnaţi şi dacă nu s-ar fi ştiut susţinuţi? Să punem în legătură atitudinea semeaţă a sârbilor cu declaraţiile ţarului

Nicolae al II-lea şi ale lui Sazonov[3] la Constanţa şi vom vedea ce limpede? va apărea toată urzeala conspiraţiei. Trebuie recunoscut că la Petersburg, sau mai bine zis la Ambasada rusească din Paris, s-a lucrat mai bine, s-a mascat jocul mai cu dibăcie decât la Viena şi la Berlin…” Prin urmare, din raţiuni de stat şi ordine superioare, serviciile secrete ale Marilor Puteri interesate n-au făcut altceva decât să producă scânteia ce a aprins focul războiului, urgie pregătită cu mult timp în urmă.

Se deschidea astfel în istoria contemporană nu numai un şir de războaie – ceea ce i-a făcut pe unii istorici să denumească secolul XX ca un secol al violenţelor, al războaielor şi al masacrelor –, ci şi o adevărată „epocă de aur” a spionajului şi contraspionajului ce avea să demonstreze că superioritatea militară pe câmpul de luptă nu era suficientă pentru obţinerea deciziei finale. Mai era nevoie şi de o superioritate pe frontul secret, în acţiunile de spionaj, contraspionaj, diversiune, influenţă, propagandă, contrapropagandă etc., adică în acele domenii în care sunt antrenate de regulă serviciile şi

---

3 în vara anului 1914, ţarul Rusiei, Nicolae al II-lea, însoţit de o numeroasă suită, printre care şi ministrul său de externe Sazonov, a făcut o vizită regelui Carol I al României, la Constanţa. Cu acea ocazie, Sazonov i-a declarat lui Brătianu că dacă Austria se va atinge de Serbia, Rusia va lua apărarea sârbilor, oricare ar fi consecinţele. Prestigiul Rusiei nu putea îngădui ca monarhia Habsburgilor să se atingă de slavii din Orient. Brătianu a declarat mai târziu că a comunicat imediat această importantă informaţie cancelariilor din Berlin şi Viena. El a considerat gestul său ca o datorie faţă de aliaţi, dar şi ca o acţiune în sprijinul păcii. Deci Germania şi Austro-Ungaria fuseseră prevenite de pericolul la care se expuneau în eventualitatea menţinerii politicii antisârbeşti. Dar se pare că hotărârile marilor cancelarii erau deja luate şi irevocabile. Prin urmare, declaraţia celor mai autorizate persoane de la Petersburg nu poate fi interpretată decât ca un semnal trimis prin români că Rusia considera jocurile deja făcute. Se aştepta doar semnalul de începere a masacrului ce urma să hotărască care pe care.

organizaţiile secrete de informaţii.

Tratatele secrete şi interesele României. Din antichitate şi până în zorii evului modern, istoria serviciilor secrete de informaţii se confundă, dacă nu cumva este identică, cu diplomaţia secretă. Iată de ce o scurtă referire la tratatele secrete ce au implicat interesele României nu este deloc întâmplătoare. Explicitate în contextul istoric în care s-au produs, ele pot facilita înţelegerea mai în detaliu a unor interese şi raţiuni de stat, precum şi receptivitatea factorilor decizionali, deopotrivă cu simţămintele şi aspiraţiile naţionale faţă de marile evenimente din viaţa politico-diplomatică şi militară a continentului european. Totodată, se pot înţelege, pe o bază mai solid ancorată istoric, obiectivele fixate pentru serviciile secrete de informaţii româneşti în momentul instituţionalizării lor şi diferenţierii de diplomaţia secretă. Pentru România un astfel de moment l-a constituit începutul primului război mondial. Ca la orice început s-au înregistrat greutăţi, unele obiective iar altele strict subiective. Dar toate la un loc au făcut ca diplomaţia secretă să rămână încă preponderentă, mai activă chiar, şi eficientă în comparaţie cu primele structuri informative institutions lizate şi care în România abia se cristalizau. Ulterior, diferenţa s-a estompat simţitor, ajungând în cele din urmă acolo unde se aflau şi alte servicii cu mai vechi state de funcţionare, adică cu un pas înaintea diplomaţiei.

Prin aşezarea ei geografică la confluenţa de interese a marilor puteri europene, România ocupa o poziţie geopolitică şi geostrategică deloc de invidiat, fapt pentru care nu putea rămâne în afara unui război continental. Bogăţia în grâne şi petrol făcea ca într-o conflagraţie regională sau mondială, teritoriul României să constituie un punct de atracţie pentru beligeranţi. Dacă la toate acestea adăugăm şi faptul că după al doilea război

balcanic din 1913, prestigiul României „era la apogeu”, ne explicăm motivul pentru care „cele mai mari puteri căutau prietenia micului Regat dunărean”.

Din octombrie 1883, România făcea parte din alianţa Puterilor Centrale, alături de Germania, Italia şi Austro-Ungaria. Conform tratatului de alianţă, părţile contractante se obligaseră să-şi acorde sprijin reciproc numai în cazul unui atac neprovocat din partea unei terţe puteri din regiunile limitrofe. Tratatul nu permitea României o politică externă în direcţia desăvârşirii unităţii naţional-statale, a eliberării teritoriilor locuite preponderent de românii din Transilvania şi Bucovina. Pentru a nu irita opinia publică românească, clauzele tratatului au fost menţinute strict secret. Au fost cunoscute doar de regele Carol I şi de câţiva politicieni care onoraseră funcţia de Preşedinte al Consiliului de Miniştri, sau ministeriatul Afacerilor Externe, atunci când se pusese problema reînnoirii alianţei cu Puterile Centrale. Mai trebuie spus că la acea vreme, Tratatul cu Puterile Centrale fusese necesar României din cauza insecurităţii pe care o cauza statului român politica expansionistă a ţarismului în Balcani.

În noiembrie 1913, în vreme ce îi tu Maiorescu prezida un guvern conservator, se reînnoise tratatul cu Tripla Alianţă (Puterile Centrale). Reînnoirea se făcuse fără nicio condiţie, iar de românii din Ardeal nici nu fusese vorba. Îndemnat de Take Ionescu, acelaşi îi tu Maiorescu încheiase o alianţă defensivă cu Serbia şi o alta ofensivă cu Grecia, ambele privitoare la problemele balcanice, fapt ce l-a determinat pe Ionel Brătianu, devenit prim-ministru, la 4 ianuarie 1914, să declare atât în faţa regelui Carol I cât şi a contelui Waldburg – însărcinatul cu afaceri la Bucureşti –, că el şi partidul său „nu ar putea să execute Tratatul cu Tripla Alianţă în caz de război”.

Izbucnirea războiului în vara anului 1914 a găsit România nepregătită din punct de vedere militar şi diplomatic, fapt pentru care consiliul de coroană de la Sinaia, din 3 august 1914, a hotărât rămânerea ţării în neutralitate, motivul invocat – atât atitudinea Italiei ce-şi declarase şi ea neutralitatea şi că Austro-Ungaria, aliata României, nu era în postura de atacat, ci de atacator al Serbiei – a justificat pe deplin decizia guvernului de la Bucureşti, decizie anticipată şi anunţată regelui de Ionel Brătianu încă de la începutul anului.

Hotărârea de neutralitate a fost caracterizată „ca o politică a instinctului naţional”, adică o atitudine activă, cu arma la picior şi fără să excludă posibilitatea cooperării cu puterile beligerante care ar fi recunoscut drepturile României asupra teritoriilor din monarhia austro-ungară locuite preponderent de populaţia românească. „România va aştepta cu arma la picior spre a intra în război acolo şi atunci când va socoti necesar şi potrivit cu interesele sale” – se exprima I.G. Duca cu multă diplomaţie. Sub impactul a numeroşi factori interni şi externi, neutralitatea României s-a prelungit vreme de doi ani. Ea nu a însemnat decât un răgaz necesar pregătirii ţării, armatei şi populaţiei, o etapă de considerabile eforturi diplomatice secrete pentru obţinerea recunoaşterii oficiale a drepturilor României.

La 10 octombrie 1914, regele Carol I a încetat din viaţă, iar în februarie 1916 a murit şi soţia sa, regina Elisabeta (Carmen Silva, după pseudonimul său literar). A urmat la tron Ferdinand I, care încă de la început s-a situat pe o poziţie net antantofilă, fiind influenţat în acest sens de soţia sa, regina Maria, descendentă din dinastia de Windsor, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii şi vară primară cu ţarul Rusiei, Nicolae al II-lea[4].

---

4 Regina Maria a României a fost fiica ducelui Alfred de Edinburg al Angliei şi a marii ducese Maria a Rusiei.

Cele două coaliţii militare se întreceau în străduinţele lor de a atrage România spre cooperare, fiecare de partea sa, lucru pe deplin explicabil deoarece, potrivit opiniei împăratului Wilhelm al II-lea, „cheia reuşitei războiului împotriva Rusiei este în mâna României”. S-a produs o emulaţie între Austro-Ungaria şi Rusia pentru atragerea României în una din cele două coaliţii. Austro-Ungaria promitea României autonomia Transilvaniei. Viena şi mai ales Berlinul, cu toată opoziţia Budapestei, au avansat guvernului de la Bucureşti propuneri de recunoaştere a drepturilor asupra Bucovinei, îmbunătăţirea situaţiei românilor transilvăneni şi revenirea Basarabiei la statul român. Rusia la rândul ei promitea că „noi nu le dăm numai autonomie, dar le propunem chiar şi anexarea Transilvaniei”.

La 23 septembrie 1914 s-a încheiat convenţia secretă cu Italia, semnată de primul ministru Ionel Brătianu şi baronul Fasciotti, reprezentantul diplomatic al Italiei la Bucureşti, prin care cele două ţări se obligau la o atitudine comună, prin consultări reciproce cu privire la măsurile impuse de situaţii şi să nu părăsească neutralitatea fără să se înştiinţeze una pe alta cu opt zile înainte.

Emulaţia dintre cele două coaliţii pentru a sili România să intre în război l-a determinat pe Ionel Brătianu să încheie, la 1 octombrie 1914, a doua convenţie militară secretă de data aceasta cu Rusia. Prin convenţie, Rusia se obliga să se împotrivească oricărei atingeri a status-quo-ului teritorial al României, îi recunoştea acesteia dreptul de a-şi uni teritoriile locuite de românii din Austro-Ungaria, situaţia Bucovinei urmând să fie rezolvată pe baza principiului naţionalităţilor locuitoare în această provincie.

Situaţia României s-a agravat odată cu intrarea în război a Imperiului otoman (octombrie 1914) şi a Bulgariei

(octombrie 1915) de partea Puterilor Centrale. În perioada august 1915-august 1916, diplomaţia românească s-a dovedit activă, purtând tratative secrete cu Antanta la Bucureşti, Paris, Londra şi Petersburg, dar întreţinând în acelaşi timp, tot în secret, legături şi cu Puterile Centrale, ele fiind influenţate de desfăşurarea operaţiilor militare. Oricum, diplomaţia românească, condusă cu abilitate de energicul Ionel Brătianu – primul ministru ce deţinea în acelaşi timp şi portofoliul Ministerului Afacerilor Externe – şi-a menţinut neclintită poziţia în ciuda promisiunilor sau presiunilor din partea ambelor tabere, în sensul că „România nu va intra în război dacă realizarea idealului naţional nu îi este garantată”.

La iniţiativa Italiei, în ziua de 6 februarie 1915, a fost semnat un pact de asistenţă mutuală, valabil pentru 4 luni, care stipula că cele două state (România şi Italia) să acţioneze solidar pentru apărarea lor comună în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Austro-Ungariei. Italia nu a respectat aceste înţelegeri şi după ce a semnat la Londra Tratatul secret de alianţă cu Antanta (26 aprilie 1915) a intrat în război o lună mai târziu. Gestul diplomaţiei italiene l-a nemulţumit pe Ionel Brătianu, care atunci când i s-au făcut noi propuneri de cooperare militară a refuzat.

În perioada 4 iunie-13 august 1916 s-a desfăşurat cu succes aşa-numita „ofensivă Brusilov”. Puterile Antantei au intensificat în acest interval presiunile diplomatice pentru a obliga România să intre în război. La 3 iulie 1916, ataşatul militar rus la Bucureşti, A. Tatarinov, a înmânat lui Brătianu o notă în care se cerea intrarea României în război de partea Antantei. Erau enumerate condiţiile favorabile unei asemenea intervenţii, subliniindu-se, în partea finală, aproape pe un ton ultimativ: „Intrarea în linie a României în acest moment va avea o valoare proporţională în dezvoltarea generală a efortului puterilor

aliate, ceea ce nu se va putea spune în cazul în care decizia ei va fi amânată pentru o dată nedeterminată. Circumstanţele impun României să se alăture *acum ori niciodată”*.

În cele din urmă inevitabilul s-a produs. Primul ministru, Ionel Brătianu, a trebuit să facă pasul cel mare, împins de această dublă presiune, din interior şi din exterior. La 14 august 1916 s-a încheiat Tratatul secret de alianţă (sub forma unei convenţii politice şi militare) între România, Rusia, Franţa, Anglia şi Italia, prin care Antanta garanta integritatea României pe toată întinderea teritoriilor sale de atunci. România se obliga, în schimb, să declare război Austro-Ungariei şi să înceteze orice legături cu duşmanii Antantei. Această coaliţie politico-militară recunoştea României dreptul de unire a teritoriilor locuite de românii din Austro-Ungaria. Aliaţii se obligau să nu încheie pace decât în unire şi în acelaşi timp, iar prin tratatul de pace, teritoriile respective să fie recunoscute României. De asemenea, României i se garantau aceleaşi drepturi ca şi Puterilor Antantei la preliminariile şi tratativele de pace. Antanta se obliga să păstreze secretul Tratatului până la încheierea păcii generale.

Dar ceea ce n-au ştiut în acel moment nici diplomaţia românească şi nici serviciile de informaţii, care după cum vom vedea în continuare abia se înfiripau, a fost că la 11 august 1916, deci cu trei zile înainte de semnarea Tratatului cu Antanta, se încheiase un acord secret ruso-francez. Prin acest acord Franţa şi Rusia se angajau în secret ca, în spatele României, să se înţeleagă asupra deciziilor pe care le vor lua la conferinţa păcii (neadmiterea statului român la viitoarele negocieri de pace cu titlul egal al principalelor puteri ale Antantei, întinderea teritorială ce va fi atribuită României şi alte măsuri) care de fapt anulau esenţa angajamentelor şi a spiritului

tratatului ce s-a semnat la 14 august 1916. De altfel, intenţiile ascunse ale Rusiei se conturează tot mai străveziu. Petersburgul nu aştepta decât intrarea armatei române în război. Mizând pe faptul că nu-şi încheiase pregătirile şi dotarea cu armament, Rusia se aştepta ca armata română să fie uşor înfrântă în Transilvania ceea ce ar fi creat o excelentă ocazie pentru trupele ţariste să înainteze până la linia Carpaţilor Orientali. Se putea controla întregul teritoriu al Moldovei şi se obţinea o linie tare de apărare pe Frontul de Răsărit.

Prin urmare, diplomaţia secretă a făcut ca România să încheie tratate care în esenţă se anulau reciproc, iar condiţiile angajării în operaţiile militare, suveranitatea şi integritatea naţional-statală să fie puse într-un grav pericol. Şi toate acestea pentru că a lipsit acea instituţie cu rol de prevenire, adică serviciul secret, care să fie cu un pas înaintea diplomaţiei. Iată deci la ce mare pericol, pentru integritatea şi suveranitatea României, s-au expus factorii de decizie politică şi militară în lipsa unor informaţii cu valoare strategică. Este de fapt marea deficienţă cu care s-au confruntat, într-un fel sau altul, mai toate serviciile de informaţii militare înainte de începerea primului război mondial.

Patriotismul nu a exclus slăbiciunile şi vulnerabilităţile. Serviciile de informaţii româneşti, în special cele cu caracter militar au dovedit în perioada 1914 – 1916 mari carenţe în privinţa măsurilor de protecţie contrainformativă. Bogata literatură istoriografică dedicată participării armatei române la primul război mondial a acordat spaţii largi evidenţierii stării de spirit profund patriotice a majorităţii românilor. Numai că, după cum au evoluat evenimentele, istoria a demonstrat că patriotismul nu a fost suficient pentru a ne asigura decizia într-o campanie ce-şi propunea ca obiectiv

strategic realizarea unităţii naţional-statale. Dimpotrivă, susţinem în baza atestărilor documentare că, în momentul acela, avântul patriotic a fost anulat în cea mai mare parte de vulnerabilităţile în plan contrainformativ, atât ale armatei, cât şi în general, ale societăţii româneşti. Afirmaţia face referire la scurgerea secretelor de stat şi militare sau de a căror divulgare s-au făcut vinovaţi chiar unii dintre cei care, prin însăşi natura profesiei, erau obligaţi să vegheze cu sfinţenie la apărarea şi protejarea lor. Corupţia, neglijenţele stupide, traficul de influenţă din „înalta societate”, uşurinţa condamnabilă cu care au fost tratate problemele importante pentru interesul naţional şi, nu în ultimul rând, „pălăvrăgeala” au produs adevărate ravagii în societatea românească.

Parlamentul României a elaborat, în ianuarie 1913, Legea spionajului în timp de pace, promulgată imediat de regele Carol I, care stabilea ca infracţiuni transmiterea sub orice formă a informaţiilor despre apărarea ţării. Ca sancţiuni se prevedeau închisoarea corecţională de la 1 la 5 ani sau amendă de la 500 la 5.000 lei. Probabil că asemenea sancţiuni aveau menirea de a descuraja doar pe cei nevoiaşi din nefericire mulţi la număr, dar prea puţin sau deloc în legătură cu datele secrete. În schimb, pentru ceilalţi, adică păturile sociale mai înstărite, din rândul cărora se alegeau demnitarii şi funcţionarii publici, infinit mai puţin numeroşi, dar care aveau acces la secrete, blândeţea sancţiunilor reprezenta o tentaţie.

Imediat după declanşarea primului război mondial, starea de spirit generalizată, aproape la scara întregii naţiuni române, se manifesta net în favoarea orientării spre Antantă şi intrarea României în război pentru eliberarea fraţilor din Transilvania. Convingător în acest sens este raportul străbătut de nelinişte al lui Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti, trimis

ministrului de externe din Viena în care se afirma că îndemnul românilor „vrem să mergem în Transilvania” era la ordinea zilei. La Bucureşti avuseseră loc manifestaţii de stradă în care se strigase „Vrem Ardealul”. Încă de la jumătatea lunii iulie 1914, regele României, examinând situaţia, ajunsese la concluzia, în baza datelor şi informaţiilor de care dispunea, că „starea opiniei publice şi a armatei este antiaustriacă”.

La începutul operaţiilor militare, pe principalele teatre de război, starea de spirit a populaţiei româneşti, ostilă intereselor Puterilor Centrale, a fost descrisă de generalul von Falkenhayen, comandantul Armatei a 9-a germane, în felul următor: „Atitudinea României faţă de Puterile Centrale a fost nelămurită încă din prima zi a războiului mondial; ea a devenit chiar suspectă după moartea bătrânului rege Carol I. La orice eşec suferit de Austro-Ungaria, situaţia se înrăutăţea până la ostilitate, chiar nedeghizată, pentru a deveni apoi, din nou, aproape ostilă, de îndată ce se obţineau succese împotriva Rusiei”. La rândul lui, generalul Max Ronge, şeful serviciului de spionaj şi contraspionaj austro-ungar, între anii 1914 – 1918, arăta că: „România, al doilea aliat îndoielnic, începe deodată să-şi procure în taină hărţile Transilvaniei, în timp ce o audienţă a maiorului Rand a (ataşatul militar austro-ungar la Bucureşti) la regele României arăta, cu totul pe neaşteptate, că această ţară manifestă o simpatie vădită faţă de Serbia”.

Starea de spirit era întreţinută de oamenii politici cu vederi antantofile şi o serie de renumiţi cărturari care, cu ocazia unor întâlniri politice sau în presă nu scăpau prilejul de a rosti cuvinte şi slove patriotice, rămase memorabile. Un singur exemplu este edificator. La 15 martie 1915 avusese loc la Iaşi o impresionantă întrunire politică în care se afirmase „voinţa întregului neam românesc de a se

uni cu orice preţ şi fără întârziere”. Se luaseră la întrecere marii retori ai românilor din acel timp: Nicolae Filipescu, Octavian Goga şi Nicolae Iorga. La întrebarea ce este Regatul Român fără Ardeal, Nicolae Filipescu – mai inspirat ca niciodată – a răspuns: „O absurditate geografică, o fâşie de pământ frântă în semicerc”. Într-o asemenea situaţie, România nu putea fi o ţară de viitor, iar pentru a-şi îndeplini rolul european îi trebuia bastionul dominant, „cetatea naturală a Ardealului”, „acropola românismului”, „inima românismului”. În numele Ardealului, care îşi chema fraţii salvatori de la moarte, a luat cuvântul şi Octavian Goga, pronunţându-se tranşant: „Ori treceţi acum Munţii ca să-i scăpaţi, ori să se ridice munţii până la cer pentru a nu li se mai auzi durerile”.

Va trebui să recunoaştem însă – din poziţia istoricului ce are privilegiul cunoaşterii epilogului – că naţionalismul exagerat şi exaltarea spiritelor patriotice au fost insuficiente pentru a face poporul român să intre cu reale şanse de izbândă în conflictul celor mari. În societatea românească predominau stările negative, unele dintre ele cu urmări dintre cele mai grave. Se manifesta de pildă, o neglijenţă condamnabilă în păstrarea secretelor, clevetirea şi tendinţele spre lăudăroşenie din partea unora cu funcţii în aparatul de stat, alţii chiar din oştire, care din dorinţa de a-şi da importanţă cu ceea ce ştiau, favorizau scurgerea secretelor, iar corupţia, traficul de influenţă, fuga după câştiguri cât mai grase cu minimum de efort erau fenomene la ordinea zilei. Presiunea psihologică a evenimentelor, care se derulau rapid, a făcut ca societatea românească să-şi etaleze din plin vulnerabilităţile, aspect ce nu putea scăpa neobservat, dar şi exploatat în consecinţă de serviciile de spionaj străine. Amănunte interesante în acest sens aflăm din relatările unui fost agent străin neutralizat de autorităţile româneşti abia în

1920. Spionul fusese căpitan maghiar, originar din Sibiu, şi activase în serviciul de informaţii austro-ungar pe toată perioada primului război mondial. Din relatările sale, cuprinse într-un voluminos dosar păstrat în arhivă, rezultă că în activitatea sa informativă s-a bazat foarte mult pe „uzanţa corupţiei şi neglijenţele condamnabile” întâlnite printre români. El a mărturisit cu lux de amănunte cum reuşise să pătrundă în ţară fără acte şi cum s-a deplasat nestingherit graţie „întrebuinţării banului”. Din experienţa acumulată, fostul spion trăgea concluzia că în România „se poate corupe cu uşurinţă oricine, începând de la grănicerul de santinelă şi terminând la cel mai înalt funcţionar al ţării”. De asemenea, mărturisea că pentru îndeplinirea misiunilor informative a fost ajutat „într-o largă măsură de elementul evreiesc, extrem de corupt şi laş care se găsea atunci foarte bine plasat mai ales în cercurile comerciale ale ţării”. Cu ajutorul „banului şi al evreului”, el reuşise să înjghebeze în Capitală un aşa-zis cerc de încredere bucureştean, care îi servea cele mai secrete şi sigure informaţii. Acest cerc era format din „oameni politici, domni şi doamne din înalta societate şi din oameni de afaceri foarte pricepuţi”. La început, cercul de încredere bucureştean, în realitate reţeaua de informatori pe care reuşise s-o recruteze, funcţionase numai pentru Puterile Centrale, apoi, graţie banului, cercul a început să facă şi oficiul de dublu spionaj, servind şi interesele Antantei care, înţelegând sistemul a recurs şi ea la aceleaşi mijloace, începând să concureze foarte serios interesele germano-austro-ungare. Despre uşurinţa şi neglijenţa românească în păstrarea şi apărarea secretelor, fostul spion al Centralilor comenta următoarele: „Discuţii asupra chestiunilor cu caracter secret se iscau în tramvaie, trenuri, localuri publice, pe stradă, în familie şi în faţa oricui. Se strigau în gura mare, peste tot locul […] informaţii la adresa armatei,

armamentului, dotării etc. Şi spionii care mişunau peste tot nu aveau nevoie să facă altceva decât să adune aceste informaţii, să le coordoneze şi apoi să constate cu stupefacţie că toate acestea sunt absolut exacte şi complete”.

Au fost şi situaţii când agenţii serviciilor de informaţii străine au intrat în posesia unor informaţii de cea mai mare importanţă pentru sistemul de apărare al României fără să depună prea mari eforturi. Următorul pasaj relatat de fostul spion al Centralilor este cât se poate de relevant: „Călătoream, cu vreo două săptămâni înainte de intrarea în război a României, spre laşi, într-un compartiment de clasa I în care se găseau un general şi mai mulţi ofiţeri români şi, văzându-mă că sunt englez şi că nu ştiu româneşte, generalul şi ofiţerii au început să discute despre pregătirea României şi intenţiile pe care le avea Marele Stat Major în caz de război. Generalul, pentru a fi explicit, a desenat pe harta aflată în peretele compartimentului zona de concentrare şi direcţia de înaintare a unor armate până în regiunea unde două dintre aceste armate se vor întâlni, şi apoi, împreună, vor înainta până la Budapesta. Evident, am continuat călătoria până ce ofiţerii au coborât din tren şi apoi am smuls harta din perete, încântat că am căpătat fără să vreau o aşa preţioasă informaţie”.

Dacă este să dăm crezare acestor informaţii, şi la drept vorbind, este greu să ne reţinem tentaţia de a o face, atunci înseamnă că lista cu cei 200 de agenţi din rândul românilor, printre care oameni politici, ziarişti, comercianţi, industriaşi folosiţi de spionajul german – după cum atestă documentele secrete interceptate, la 16 august 1916, de către organele siguranţei româneşti din mapa diplomatică a ambasadorului Germaniei la Bucureşti –, nu mai trebuie să mire pe nimeni. Faţă de aceste atestări, mai

putem aduce în discuţie încă un document. Este vorba despre raportul întocmit şi predat pe data de 10 ianuarie 1919/ la Sibiu, Secţiei a II-a a M.St.M. de către un ofiţer român transilvănean, care fusese încorporat în armata austro-ungară în timpul primului război mondial. Documentul, intitulat „Despre unele constatări făcute în decursul serviciului meu la Marele Cartier General (Armeeoberkommando) în timpul din 15 ianuarie 1918 până la 21 octombrie 1918”, atestă că ofiţerul lucrase în cadrul serviciului de informaţii austro-ungar, unde a avut posibilitatea să constate multe dintre vulnerabilităţile, în plan contrainformativ, ale armatei române. Ofiţerul român preciza în raportul său: „Codul militar al armatei române se afla în două exemplare, unul fotografiat înainte de război, altul capturat după retragerea trupelor române de la Târgu Jiu, în toamna anului 1916”. Mai mult, Comandamentul austro-ungar deţinea o copie a Convenţiei Militare încheiate de România cu Antanta, în august 1916, privitoare la condiţiile intrării ţării şi a armatei române în campanie alături de acestea şi împotriva Puterilor Centrale. Rezultă de aici, fără sarcasm, că afirmaţiile lui Eugen Cristescu şi Constantin Argetoianu, privind buna păstrare a secretului intrării armatei române în război, în august 1914, sunt veridice doar în ceea ce-i priveşte pe oamenii bine informaţi din România, nu şi pe austro-ungari.

Poate că înţelegem acum mult mai bine ceea ce l-a determinat pe Nicolae Iorga să publice, la 14 iunie 1915, articolul intitulat „Cum ne luptăm cu spionii”. Textul a fost reluat în volumul I al lucrării marelui savant, *Războiul nostru în note-zilnice*, şi merită a fi reprodus. Iată textul:

„Un călduros manifest datorat unor oameni politici cunoscuţi denunţă opiniei publice opera spionilor. O cunoaştem. Ei se pot vedea oriunde şi oricând. *Doar nu*

suntem o ţară unde se poate jena cineva! Spionul, ca şi orice alt profesionist, lucrează cu totul liber. Lucrează liber şi făţiş. Tot aşa de făţiş, ca oricine în România, dintre noi, românii, are de îndeplinit şi cea mai delicată operă în folosul patriei. Făţiş ca tratativele, făţiş ca – Doamne, iartă-mă! – conspiraţiile. Desigur, prezenţa spionilor e o primejdie pentru ţară când vin să cumpere pe cineva, iar când au cumpărat pe atâţia. Aici e durerea. Şi aici vedem şi leacul. Pentru spionii care vreau să afle să tăcem. Pentru spionii care vreau să cumpere, Doamne, să-i refuzăm! Atunci, neavând nicio ocupaţie aici se vor duce aiurea. Astfel, dacă gonim pe ăştia vin alţii. Fiindcă, din nenorocire, îi cheamă pe aceia care nu se pot goni!” Iată deci, că fără o instruire specială şi probabil fără prea multe cunoştinţe tehnice în domeniu, Nicolae Iorga formula esenţa activităţii de spionaj şi contraspionaj: spionul, interesat să ştie şi să cumpere totul, nu trebuie alungat ci supravegheat cu atenţie iar atunci când este cazul refuzat cu şiretenie. Pentru aceasta populaţia ar trebui să fie bine instruită în păstrarea secretelor şi să fie vigilentă în faţa oricăror tentaţii. A tăcea şi a refuza ofertele spionilor înseamnă, în concepţia lui Iorga, gesturi de adevărat patriotism la îndemâna fiecărui membru al cetăţii.

Va trebui să recunoaştem că ne aflăm parcă în faţa unui adevărat strigăt de durere peste timp, izvorât din mintea limpede a marelui cărturar aplecat cu urechea la nevoile şi durerile neamului său, dar conştient de slăbiciunile şi vulnerabilităţile propriului popor, ce ne pot fi oricând fatale dacă nu se cunosc şi nu se acţionează pentru a tăia de la rădăcină această cangrenă, adică uşurinţa cu care tratăm problemele importante, ca să nu mai vorbim despre divulgarea cu seninătate şi chiar cu inconştienţă a chestiunilor secrete.

Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României. Atât înainte, cât mai ales după izbucnirea primului război mondial, spionajul german şi austro-ungar au acţionat intens şi diversificat, punând în aplicare un întreg sistem de diversiune, propagandă şi influenţă împotriva Rusiei, Franţei, Angliei, Statelor Unite ale Americii şi a ţărilor sud-estului Europei, între care şi România. S-a realizat, totodată, şi o colaborare informativă secretă între serviciile specializate germanoaustro-ungare şi cele ale statelor asociate lor timperiul otoman şi Bulgaria).

Datorită stării de spirit ostilă dar şi vulnerabilităţilor uşor sesizabile pentru profesioniştii domeniului, Germania, Austro-Ungaria şi apoi Bulgaria – intrată în alianţa centrală la 14 octombrie 1915 – şi-au dirijat serviciile de informaţii spre România. După cum sublinia un raport întocmit de un ofiţer român de la Statul Major General, bazat pe un bogat material documentar, „Germania, care nu era tocmai sigură de pactul secret de alianţă încheiat cu regele Carol I [în 1883 – *n.n.*] şi cum întrevedea cu mult înainte războiul european, a căutat să-şi asigure din timp informaţii, mai ales asupra potenţialului nostru, pentru a calcula cât mai exact necesarul ce ar putea stoarce din ţara noastră, fie pe cale de alianţă, fie pe calea armelor. Pentru aceasta ei au organizat în ţara noastră un vast serviciu de spionaj, mai ales economic, pe care-l conduceau chiar din cabinetul ministrului plenipotenţiar”.

Colonelul Walter Nicolai, şeful Biroului de informaţii şi contrainformaţii al armatei imperiale, a organizat atât în România cât şi în ţările limitrofe ei centre de culegere, sinteză şi evaluare a informaţiilor. În interior, funcţionau centre camuflate sub forma unor reprezentanţe economice sau bancare. Una dintre ele era reprezentanţa pentru România a societăţii „Auskunftei W. Schimmelpfeng

GmbH”. din Leipzig, condusă de un anume Adler. Acest birou de informaţii comerciale era în realitate o oficină dirijată spre informaţii cu caracter militar. Alte oficine erau şcolile germane din Bucureşti, din strada Luterană, apreciate de oamenii politici ai vremii drept „focare ale spionajului german”.

În 1914, aşa-numitele „posturi fixe”, adică agenţi externi remuneraţi de Serviciul secret german, se ridicau la circa 16.000 în întreaga zonă de interes geopolitic şi geostrategic pentru Reich-ul Wilhelmian. Agenţii îşi desfăşurau activitatea pe lângă garnizoane sau posturi militare cu misiunea de a supraveghea permanent trupa, echipamentul militar aflat în dotarea acesteia şi topografia regiunii. Pentru acoperire se deschideau tutungerii, bodegi sau băcănii la care se aprovizionau efectivele militare spionate. Exista în practica spionajului german o reglementare, conform căreia, pentru a fi angajat în calitate de agent, candidatul trebuia să deschidă o firmă în ţara unde se afla, să câştige încrederea cercului de persoane în care trăia, iar dacă afacerea eşua i se asigurau mijloace de subzistenţă. Întreţinuţi permanent cu bani, majoritatea candidaţilor reuşeau în afaceri, devenind astfel surse de primă importanţă. Pentru evitarea suspiciunilor, „posturile fixe” nu erau controlate şi dirijate de pe teritoriul german, ci din Belgia şi Elveţia (Bruxelles, Lausanne, Geneva). În acest sens a fost organizat un corp de „inspectori ambulanţi”. Inspectorii, care de regulă erau femei, călătoreau în calitate de reprezentanţi ai firmelor comerciale germane şi controlau „posturile fixe” la intervale de timp regulate, preluând informaţiile şi dând agenţilor instrucţiunile necesare.

Biroul de spionaj şi contraspionaj al armatei imperiale germane (Nachrichtendiensten) dispunea de o vastă cartotecă („cartea neagră”), ce cuprindea zeci de mii

de nume ale unor locuitori din alte state, care puteau fi recrutaţi ca agenţi de informaţii şi/sau de influenţă. Fiecare persoană avea în cartoteca germană câte o fişă, în care se consemnau, printre altele, următoarele date: numele şi prenumele; părinţii; averea; situaţia în serviciu; situaţia familială; convingerile politice; confesiunea religioasă; trăsăturile de caracter şi viciile ascunse etc. Astfel de date foloseau pentru studiu în vederea stabilirii metodei de recrutare (prin constrângere, corupţie, convingeri politico-religioase).

Interesante sunt şi aprecierile făcute de un ofiţer român stat-majorist în legătură cu atitudinea Serviciului de informaţii austro-ungar pe teritoriul României, la începutul războiului: „Tot ceea ce ştiau [austro-ungarii – *n.n.*] la început erau numai generalităţi, şi acestea date de Germania”. Documentul din care am citat explica şi cauza acestei lacune de ordin informativ a dublei monarhii faţă de România, în felul următor: „Pe de o parte, trufia maghiară, care desconsidera umila populaţie valahă de la Est şi Sud de Carpaţi, iar pe de altă parte alianţa secretă pe care o făcuse regele Carol I cu Puterile Centrale au făcut ca Serviciul secret austro-ungar să nu se ocupe prea asiduu de ţara noastră. Ei considerau ca suficiente în această privinţă simplele informaţii pe care le primeau prin delegaţii şi ataşaţii militari”.

Un referat, întocmit la 20 ianuarie 1914 de Biroul II al Marelui Stat Major al armatei române, ne dezvăluie şi ce ştiau românii în legătură cu modul de organizare şi activitatea Serviciului de informaţii austriac. El era condus de un colonel şi structurat în 9 grupe, dintre care 7 aveau misiunea de a studia armatele străine. Celelalte două aveau misiuni speciale. Una se ocupa de „studiul cetăţilor şi locurilor întărite din ţările vecine” Austro-Ungariei, iar alta, numită şi „Grupa specială”, culegea informaţii cu

valoare strategică. Fiecare grupă era împărţită în subdivizii, cu un personal ofiţeresc şi civil destul de numeros, care se ocupa de „culegerea, clasarea şi verificarea informaţiilor”.

Ofiţerii Biroului II al Marelui Stat Major român nu cunoşteau la acea dată sumele alocate pentru activitatea Serviciului de informaţii austriac, dar, „judecând după numărul mare de ofiţeri şi personal civil, ce se găsesc prin toate ţările în serviciul statului-major austriac, se poate deduce că se cheltuiesc sume însemnate”.

Serviciul de informaţii austriac a folosit ca model pentru structurile similare bulgare. Acestea din urmă erau destul de active pe teritoriul României, fapt dovedit de documentele informative româneşti, astfel: „Bulgaria întreţine în ţările vecine un număr destul de mare de agenţi permanenţi, ficşi sau mobili, care sunt în majoritate ofiţeri activi sau de rezervă, care trăiesc în ţara unde voiesc a căpăta informaţii, îndeletnicindu-se cu diferite ocupaţii. În localităţile unde simt consulate bulgare, agenţii permanenţi sunt împărţiţi la aceste consulate ca funcţionari. Ei sunt recunoscuţi acolo ca atare, însă, de fapt, fac serviciul de informaţii militare”. Pentru activitatea de spionaj desfăşurată în ţările vecine, Serviciului de informaţii bulgar, îi era alocată în 1914 suma de 50.000 leva, la care se mai adăugau şi alte sume trecute ca „fonduri secrete”.

Treptat, Germania, Austro-Ungaria şi Bulgaria au trimis în România o adevărată armată de agenţi, cei mai mulţi dintre aceştia intrând în ţară pe căi legale sub acoperire de negustori, oameni de afaceri etc. Misiunea lor principală era de a intra în legătură cu o serie de personalităţi ale vieţii politice, economico-financiare, militare şi culturale româneşti, precum şi cu anturajul Palatului Regal.

La finele anului 1915, Marele Cartier General austro-ungar a înfiinţat o Secţie de spionaj specială pentru România, organizată la început pe două birouri: Biroul pentru centralizarea informaţiilor; Biroul pentru studii şi exploatarea informaţiilor. Acestea se bazau atât pe activitatea desfăşurată de rezidenţii informatori, recrutaţi dintre oamenii de afaceri stabiliţi în România, cât şi pe activitatea informatorilor speciali.

În activitatea informativă împotriva României au mai fost angrenate şi centrele de spionaj din Viena, Budapesta, Sofia şi Innsbruck. Demn de reţinut este şi faptul că aceste centre erau dotate cu aparatură tehnică din cea mai modernă la acea vreme, aparate de radio recepţie, de interceptare a convorbirilor telefonice, de cifre şi decriptoare etc. O atenţie deosebită a fost acordată interceptării şi decodificării telegramelor diplomatice româneşti, care erau transmise de guvern. Eugen Cristescu – viitorul şef al Siguranţei şi apoi al SSI-ului – spunea că, prin această activitate informativă, Puterile Centrale urmăreau să realizeze trei mari obiective politico-strategice: să ţină România strâns legată în cadrul alianţelor şi s-o oblige să intervină la momentul oportun în favoarea lor; să supravegheze activitatea şi legăturile franco-engleze pe teritoriul român; să menţină aservirea economiei româneşti în folosul lor, având nevoie în special de petrol şi cereale.

Întreaga activitate informativă a Puterilor Centrale împotriva statului român era dirijată prin legaţiile acestor state din Bucureşti, conduse de contele Ottokar Czernin (Austro-Ungaria) şi baronul Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen (Germania). La graniţele de atunci ale României, generalul Max Ronge a organizat cu multă abilitate centre de informaţii la Timişoara, Sibiu, Braşov şi Cernăuţi cu scopul de a-şi supraveghea atent vecinul în

privinţa pregătirilor politico-diplomatice şi militare româneşti.

Pentru a contura şi mai bine metodele şi mijloacele folosite de serviciile secrete ale Puterilor Centrale împotriva României, trebuie amintit şi un alt aspect. Sub directa conducere a lui von dem Bussche, secondat de câţiva membri ai Legaţiei germane din Bucureşti, au fost pregătite atât unele acţiuni terorist-diversioniste, cât şi folosirea armei bacteriologice în cazul extrem, în care situaţia ar fi impus acest lucru. Astfel, la 5 octombrie 1916, în urma unor descinderi la Legaţia germană şi în alte locuri din apropiere, efectuate de Prefectura Poliţiei Capitalei – imediat după retragerea personalului, ca urmare a ieşirii României din neutralitate – s-au descoperit în grădina acesteia 50 de cutii de metal care conţineau explozibil şi fiole cu microbul morvei (răpciugă). Cantitatea de exploziv dintr-o cutie era suficientă spre a arunca în aer un pod de fier sau un edificiu mare. În ceea ce priveşte arma bacteriologică, aceasta constituia un pericol real, întrucât în toamna anului 1915, serviciile speciale germane şi austro-ungare o folosiseră în Italia prin răspândirea microbilor de tifos exantematic.

Există şi atestări documentare de necontestat ce evidenţiază faptul că serviciile speciale ungare au recurs la ceea ce numim în arta informaţiilor „jocul operativ”, înscenând o acţiune de spionaj spre a dovedi că românii transilvăneni sunt trădători şi, ca urmare, măsurile represive se justificau. Astfel, în 1915, serviciile de spionaj ale armatei ungare au angajat pe Rafael Mendel din Porumbacul de Jos (azi, judeţul Sibiu). În vara aceluiaşi an, Mendel s-a prezentat la învăţătorul român David Pop din Hărmani sub numele fals de Stoica şi sub acoperirea de sergent în armata română, propunându-i să dea informaţii despre operaţiile militare austro-ungare de-a lungul

graniţei cu România, pe care apoi să le trimită Marelui Stat Major al armatei române. Căzând în cursă, David Pop a intrat în legătură cu câţiva preoţi, învăţători şi alţi intelectuali români, fără să ştie unii de alţii, care i-au pus la dispoziţie o serie de date privind dislocările de trupe, construcţii de tranşee şi chiar hărţi strategice. Toate informaţiile au fost date falsului sergent Stoica şi unui pretins locotenent în armata română (pe numele adevărat S. Thalmeyer), care în realitate era detectiv în serviciul de spionaj ungar. Informaţiile nu au fost furnizate Marelui Stat Major al armatei române, aşa cum credeau cei care le obţinuseră, ci au fost trimise direct Tribunalului Militar al Corpului I al Armatei ungare din Cluj. Cei implicaţi în această „afacere de spionaj” au fost arestaţi în zilele de 22 – 24 octombrie 1915, fiind acuzaţi de „trădare de patrie” şi „spionaj” în favoarea României. Prin sentinţa pronunţată la 6 decembrie 1916, toţi cei nouă inculpaţi au fost condamnaţi la moarte prin spânzurătoare. Totuşi execuţia nu a avut loc, după trei ani de detenţie, cei nouă patrioţi români au fost puşi în libertate, ceea ce dovedeşte că prin această acţiune s-a urmărit intimidarea factorilor politici de la Bucureşti.

Dar exemplul cel mai edificator, ce atestă recurgerea din partea Puterilor Centrale la acţiuni terorist-diversioniste, în scopul exercitării unei presiuni asupra autorităţilor româneşti, îl constituie cazul grupului Ion Baboş, Toth Ilies şi Jakob

Offenberger. După cum a rezultat din ancheta celor trei, în toamna anului 1915, serviciile speciale germane colaboraseră foarte strâns cu cele austro-ungare în organizarea unui atentat prin care se urmărea lichidarea unor fruntaşi ai vieţii politice româneşti, printre care Emil Costinescu, Take Ionescu şi Nicolae Filipescu. Atentatul a vizat atât un scop economic cât şi unul politic: ministrul

român de Finanţe, Emil Costinescu, trebuia eliminat pentru că pretinsese ca plata unei cantităţi de 50 de mii de tone de cereale să se facă în aur de către consorţiul beneficiar germano-austro-ungar. Prin eliminarea liderului conservator Nicolae Filipescu, dar şi a lui Take Ionescu – notorii agitatori unionist! –, se urmărea demoralizarea Partidului Conservator, organizaţie politică în care Puterile Centrale îşi puneau speranţe, văzând-o ca pe o alternativă ipotetică la o guvernare viitoare a României. Atentatele, planificate să se producă la jumătatea lunii decembrie 1915, au eşuat în primul rând datorită unei întâmplări, şi mai puţin abilităţii organelor de informaţii şi siguranţă româneşti.

Obiectivul principal al serviciilor de spionaj ale Puterilor Centrale era de a cunoaşte intenţiile României, privind intrarea în război, fapt pentru care în lunile iulie-august 1916 şi-au intensificat şi diversificat procedeele informative. Generalul Erich von Falkenhayn explică acest aspect în felul următor: „Trebuia să ne pregătim în vederea trecerii României de partea inamicului”, pentru că „nu se vedea de fapt nici siguranţa că România va interveni de fapt în luptă şi nici momentul intervenţiei”.

Pregătirile făcute de trupele Coaliţiei Puterilor Centrale s-au concretizat la sfârşitul lunii iulie 1916, în urma întâlnirii de la Pless la care au luat parte generalul Erich von Falkenhayn (Şeful Marelui Cartier General german), omologul său austro-ungar, generalul Conrad von Hetzendorf, şi locotenent-colonelul Gancev (reprezentantul Marelui Cartier General bulgar). Cei trei au stabilit planul unei acţiuni comune în ipoteza deschiderii ostilităţilor din partea României. La 23 iulie 1916, şeful Marelui Cartier General turc, Enver Paşa, a semnat şi el această convenţie. Max Ronge relatează în memoriile sale că după consfătuirea de la Pless „s-au dat sarcini ataşatului militar

austro-ungar din Sofia ca, în înţelegere cu comandantul Mackensen, căruia îi revenea un rol important în viitoarea campanie, şi cu Statul Major General bulgar să organizeze un serviciu de spionaj militar unitar contra României. În Transilvania, conducerea superioară a revenit Centrului de Informaţii principal Kronstadt [Braşov – *n.n.*]”. Acelaşi memorialist mai preciza că: „Pe la mijlocul lunii august, Comandamentul suprem al armatei austro-ungare a ordonat regruparea Armatei I, sub comanda generalului de infanterie Arthur Arz von Straussenburg, care era destinată pentru apărarea fortificaţiilor de campanie retrase mult în interiorul Transilvaniei. Căpitanul de stat-major Joseph Wild a organizat pentru această armată, încă de la începutul lunii august 1916, un centru de informaţii la Cluj”.

Comandamentul Centralilor a sesizat concentrarea forţelor principale române spre Transilvania şi că pentru acoperirea spatelui, spre Bulgaria, armata română va lăsa în Dobrogea şi pe Dunăre forţe destul de slabe. Evaluările făcute de Comandamentul Centralilor se bazau pe fluxul informaţional obţinut prin agenturile din

România şi pe rezidenţele informative din apropierea graniţelor statului român. Planul de cooperare al coaliţiei Puterilor Centrale prevedea invadarea Dobrogei de către armata condusă de Mackensen, surprinderea punctelor întărite ale armatei române de la Turtucaia şi Silistra şi pătrunderea până la cea mai îngustă porţiune dintre Marea Neagră şi Dunăre. Operaţiile pe frontul transilvan aveau un caracter secundar, ele vizând ca obiectiv rezistenţa pe poziţii întărite. Acest plan de campanie estima că armata română va dezlănţui ofensiva în Transilvania, concentrând la trecătorile din Carpaţi forţele principale, lăsând forţele secundare la frontiera lor sudică, ceea ce corespundea, în esenţă realităţii. Estimările făcute

de înaltul Comandament al Centralilor au fost facilitate şi de toate acele vulnerabilităţi în plan contrainformativ, pe care le-am menţionat la locul potrivit.

STRUCTURA ŞI ACTIVITATEA SERVICIILOR DE INFORMAŢII ROMÂNEŞTI

Cercetarea documentelor de arhivă dar şi a lucrărilor deja publicate ne dezvăluie că au existat totuşi câteva structuri informative şi contrainformative, ceea ce ne îndreptăţeşte să vorbim despre o *comunitate informativă românească informare*. În perioada adoptării politicii de neutralitate a statului român, 1914 – 1916, comunitatea informativă, aşa cum rezultă din stadiul actual al cercetărilor, era formată din: reprezentanţele diplomatice, structurile specializate din Ministerul de Interne şi Jandarmerie, Biroul Mixt, Biroul 5 din Secţia a II-a a Marelui Stat Major, Serviciul Supravegherii Ştirilor de la Poşta Centrală şi Biroul de cercetări şi informaţiuni de pe lângă Ministerul Justiţiei.

Reprezentanţele diplomatice. Diplomaţia secretă era încă la modă în epocă, fapt pentru care îndreptăţeşte plasarea legaţiilor şi a reprezentanţelor diplomatice în fruntea comunităţii informative, deşi o lege organică – care să stipuleze acest aspect – nu exista în România. Profesioniştii domeniului susţin că „diplomaţia şi serviciul secret se împletesc în modul cel mai strâns; ele curg uneori pe albia aceluiaşi departament”.

În preajma declanşării războiului, agenţii români, de la legaţiile din capitalele în care erau acreditaţi, îi informau zilnic direct pe reprezentanţii guvernului român, aflaţi la Sinaia, despre mersul evenimentelor. Elocvente în acest sens sunt mărturiile lui I.G. Duca: „De dimineaţă până seara stăteam la Castelul Peleş în camera rezervată acolo primului ministru. împreună cu mulţi colegi, de obicei Victor Antonescu, Constantin Angelescu şi Sebastian

Rado viei aşteptam ştirile. Zeci de telegrame soseau la fiecare moment de la agenţi, de la legaţiile noastre de pretutindeni. Bietul Constantin Brătianu ameţise cifrând şi descifrând. Ionel Brătianu venea şi ieşea. Stătea ceasuri întregi jos, cu regele Carol, apoi se urca sus la noi, era frământat cum cred că nu l-am mai văzut niciodată de atunci. Treceau prin alternative de speranţă şi descurajare”. Reprezentanţele diplomatice reuşeau uneori să culeagă, să obţină şi să transmită la Bucureşti informaţii valoroase despre intenţiile şi acţiunile îndreptate împotriva intereselor României. De exemplu, Consulul general român din Budapesta a raportat la Bucureşti, în ziua de 5 ianuarie 1915, despre unele mişcări de trupe austro-ungare în Transilvania şi asupra posibilităţii unui atac prin surprindere împotriva României, datorită politicii externe a acesteia. Se poate urmări documentar şi cum a fost valorificată această informaţie. Se pare că factorul de decizie de la Bucureşti a reacţionat prompt cu mijloace diplomatice. La 5 februarie 1915 România a încheiat cu Italia un acord pe o durată de 4 luni, prin care cele două părţi se angajau să se ajute reciproc în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Austro-Ungariei. Este o dovadă că factorii decizionali ai statului român erau receptivi la informaţiile ce vizau apărarea naţională, mimai că reacţia diplomaţiei româneşti a fost de conjunctură, fiind lipsită practic de eficienţă, întrucât Italia, în cazul de faţă, aşa cum am văzut, a încălcat repede acordul înainte de expirarea lui.

Oamenii politici de frunte ai ţării, care în trecutele guvernări îndepliniseră misiuni diplomatice sau se aflaseră chiar în funcţia supremă a diplomaţiei româneşti, continuau să întreţină legăturile create, procedând la primirea unor date şi informaţii de strictă confidenţialitate ce interesau autorităţile statului. Îndeosebi şefii celor două

partide politice, liberal şi conservator, reprezentau „eminenţele cenuşii” ale diplomaţiei secrete. Ionel Brătianu fusese iniţiat în tainele diplomaţiei secrete de tatăl său, Ion C. Brătianu, prin intermediul căruia aflase de existenţa Tratatului secret din 1883 între România şi Puterile Centrale. Acelaşi Ionel Brătianu, în vreme ce deţinuse interimatul la Ministerul Afacerilor Externe, în 1902, se implicase alături de alţi agenţi ai diplomaţiei secrete româneşti într-un ingenios joc operativ, de mare fineţe, prin care s-a reuşit recuperarea de la Budapesta a unor documente de o deosebită importanţă pentru apărarea ţării. Este vorba despre planurile fortului militar Jilava, care fuseseră sustrase şi vândute de chiar autorul lor, arhitectul Szoke Ferencz.

Imediat după preluarea prerogativelor de preşedinte al Consiliului de Miniştri, în ianuarie 1914, Ionel Brătianu primea direct telegramele confidenţiale şi se consulta cu regele asupra măsurilor ce trebuiau luate. În perioada neutralităţii, a campaniilor armatei române, dar şi a tratativelor de pace de la Paris, Ionel Brătianu s-a aflat mai tot timpul în spatele multor acţiuni ale diplomaţiei secrete, aşa că nu vom mai insista asupra lor.

La rândul lui, fruntaşul conservator Alexandru Marghiloman dispunea de posibilităţi informative chiar în anturajul diplomatic al Austro-Ungariei acreditat în capitala României şi nu numai. De exemplu, la 23 noiembrie 1915, Marghiloman a avut o convorbire cu Czernin, din care a rezultat că ungurii nu agreau eventualitatea participării României la război pe motiv că „o România tare nu le-ar surâde deloc” şi dacă interveneau prea târziu, ei urmau „să se opună la înălţarea noastră”. La plecare, ministrul Austro-Ungariei nu a omis să-şi atenţioneze interlocutorul asupra faptului că trebuia să uite ce i-a spus, întrucât nu-i vorbise ministrul ci numai

Czernin.

Trafic de informaţii confidenţiale se făcea şi din partea miniştrilor Antantei acreditaţi la Bucureşti sau de către agenţii lor diplomatici care informau autorităţile româneşti despre problemele de interes reciproc. Astfel, în iunie 1916, miniştrii Franţei şi Rusiei au încredinţat guvernul român că ei „căpătaseră convingerea că partea română comunică domnilor von dem Bussche şi Czernin, atât telegramele cifrate ale guvernelor lor ce soseau în ultimul timp, cât şi telegramele guvernului român către Franţa”. Informaţiile erau corecte, dar neexistând un serviciu de contraspionaj specializat nu s-a reuşit depistarea vinovaţilor. Abia mai târziu s-a constatat că scurgerile de informaţii se făceau chiar de către directorul Poştelor şi Telecomunicaţiilor, Victor Verza.

Pentru a nu se crea suspiciuni inutile în rândul potenţialilor inamici s-au întreprins şi „acţiuni speciale” din partea diplomaţiei secrete de la Bucureşti, atât de bine acoperite încât seamănă cu ceea ce teoreticienii de azi în domeniul „intelligence”-ului numesc „dezinformare” sau inducerea în eroare a adversarului potenţial şi a vânătorilor de indiscreţii. Bunăoară, generalul german Erich von Falkenhayn menţiona în lucrarea sa memorialistică: „S-a întâmplat ceea ce era de aşteptat. România a îndeplinit convenţia [economică – *n.n.*], deocamdată, în mod ireproşabil. Drept urmare s-a realizat din nou chiar o destindere politică, care ne îndreptăţeşte să nutrim speranţe în viitor, cu privire la atitudinea României”. Un alt exemplu este organizarea sărbătoririi cu fast puţin obişnuit, la 5 august 1916, a zilei de naştere a împăratului Franz Iosif, ca peste nouă zile să i se declare oficial război. Tot la acest capitol ne reţin atenţia eforturile primului ministru român, Ionel Brătianu, de a menţine tratativele cu reprezentanţii diplomatici ai Antantei într-un

cadiu strict secret, ceea ce nu se putea concretiza decât printr-un joc abil, aspect sesizat, de altfel, şi de martorii oculari ai vremii. I.I.C. Brătianu „îi asigura în surdină”, pe fiecare în parte. Lui Take Ionescu şi Nicolae Filipescu (francofili) le şoptea „intrăm”; lui Alexandru Marghiloman (filogerman) îi zâmbea cu replica: „n-aveţi grijă, stăm neutri”; ministrului Germaniei îi declara că „e cu Germania”, iar celui francez îi şoptea „aşteptăm momentul potrivit”.

Chiar şi Raymond Poincaré, preşedintele Franţei, exasperat de „bizantinismul” premierului, s-a exprimat, cu o uşoară ironie că „domnul Brătianu priveşte către cele patru puncte cardinale şi îi pare rău că nu sunt decât patru”. Declaraţiile, gestica şi starea de spirit a lui Brătianu erau greu de înţeles, chiar şi pentru cei mai apropiaţi colaboratori ai lui. I.G. Duca mărturiseşte că „supărarea lui [I. Brătianu – *n.n.*] era prefăcută şi cine ştie ce combinaţii urmărea el atunci sau ce impresie voia să dea. În aceste privinţe, Brătianu avea *subtilităţi infinite* [subl.n.] şi rămâne şi azi insondabil…”

Structurile informative ale Ministerului de Interne. În primul deceniu al secolului XX consemnăm concretizarea primelor eforturi de organizare a unor structuri informative şi contrainformative în domeniul politic intern. Oamenii politici de la Bucureşti au realizat astfel că în epoca modernă siguranţa generală a statului român nu era numai o necesitate de racordare la moda europeană, ci avea să devină prin ea însăşi o problemă fundamentală, deci de grabnică şi serioasă luare în consideraţie şi soluţionare. După cum mărturisea Eugen Cristescu, în lucrarea sa memorialistică, „până în anul 1905 statul român poseda pe teritoriul Vechiului Regat oficii de poliţie în oraşe, complet dependente de fluctuaţiile politice”. Exista şi practica, deloc productivă pentru astfel de

instituţii, ca numireafuncţionarilor poliţieneşti să se facă odată cu guvernele, fapt pentru care, menţionează acelaşi memorialist, „nu se poate vorbi de o operă de continuitate în acest răstimp de vreme”.

Prin Legea din 17 martie 1905 s-a creat un *Serviciu al Poliţiei Generale a Statului* în Direcţia Administraţiei Generale din Ministerul de Interne care avea în obiectiv supravegherea curentelor subversive şi examinarea stării de spirit a populaţiei. De asemenea, acest Serviciu centraliza rapoartele informative ale poliţiilor din ţară şi le prezenta ministrului de Interne spre rezolvare. Poliţiile de la oraşe erau subordonate prefecţilor de judeţ. La Prefectura Poliţiei Capitalei exista un *Birou de informaţii* care se ocupa de problemele specifice poliţiei judiciare. În afară de acestea, mai existau şi poliţiile de frontieră care culegeau date şi informaţii, prin folosirea surselor ocazionale, despre călătorii străini veniţi în România. Deci nu exista o agentură secretă bine conspirată.

Aşa se explică faptul că răscoalele ţărăneşti din 1907 au surprins factorii de conducere ai statului român. Neputându-se stabili geneza acestor evenimente s-a simţit nevoia creării unor structuri specializate care să dispună de „antene răspândite pe tot teritoriul ţării şi care să îndeplinească atât misiunea contrainformativă, cât şi pe cea informativă, peste frontiere”. Acestea au fost în esenţă cauzele subliniate de Eugen Cristescu ce au condus la înfiinţarea în anul 1908 a Direcţiei Siguranţei Generale a Statului din Ministerul de Interne. Noua instituţie avea ca principale atribuţii „să conducă activitatea poliţienească, administrativă şi judiciară pe întreg teritoriul ţării”.

O nouă reorganizare a acestor structuri informative s-a produs în baza Legii pentru organizarea Ministerului de Interne din 20 iunie 1913. Ca structuri informative s-au creat Siguranţa Generală a Statului şi Jandarmeria rurală.

Siguranţa Generală a Statului era condusă de comisarul Iancu Panaitescu şi integrată Direcţiunii Poliţiei şi Siguranţei Generale. A fost principalul organ secret pentru culegerea şi valorificarea informaţiilor cu relevanţă pentru apărarea siguranţei statului. Această structură informativă a avut în compunere două compartimente: Serviciul Secretariatului (organ central care aduna şi sintetiza fluxul informaţional) şi Brigăzile speciale de siguranţă (mai numite şi Servicii speciale de siguranţă), ca organisme teritoriale cu atribuţii informative şi de contraspionaj.

În punctele strategice ale ţării au fost create subbrigăzi speciale, ca de exemplu la Cernavodă pentru supravegherea podului de cale ferată sau la Porţile de Fier pentru controlul navigaţiei, în Câmpina pentru siguranţa schelelor petrolifere din Valea Prahovei etc.

La acea dată, se pare că organele de poliţie şi siguranţă româneşti se bucurau de un anumit prestigiu internaţional. Dovada o constituie faptul că România a trimis o delegaţie condusă de Romulus Voinescu, inspectorul general al Poliţiei Române, la primul Congres Internaţional de Poliţie Judiciară, ţinut la Monaco, între 14 – 18 aprilie 1914. La acest congres Romulus Voinescu a avut o intervenţie interesantă despre o serie de probleme din domeniul criminalisticii. În unanimitate, participanţii la congres au hotărât organizarea, în 1916, a celui de-al doilea congres la Bucureşti. Datorită izbucnirii războiului mondial în vara anului 1914, al doilea congres internaţional de criminalistică a fost amânat după terminarea luptelor şi încheierea păcii.

Pentru îndeplinirea misiunilor încredinţate, structurile informative din siguranţă cooperau cu formaţiunile de poliţie din oraşe, gări, porturi şi punctele de frontieră, precum şi cu cele ale Jandarmeriei.

Serviciile de siguranţă au iniţiat acţiuni ofensive care au vizat interceptarea documentelor secrete ale serviciilor de spionaj străine. În ziua de 12 octombrie 1914 s-au întreprins măsuri combinative pentru a face „dispărută” servieta cu documente secrete a contelui Ottokar Czernin, ca apoi să fie restituită printr-o acţiune bine acoperită. Printre documentele secrete mai importante, fotocopiate cu această ocazie, se află şi cifrul diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe al Austro-Ungariei, fapt ce a dat posibilitatea structurilor contrainformative româneşti să descifreze întreaga corespondenţă a lui Czernin cu Viena. S-a reuşit astfel dejucarea unor acţiuni politico-diplomatice ale Austro-Ungariei împotriva României şi s-a ajuns treptat pe urmele agenturii serviciului de spionaj coordonat de Centrala de la Viena pe teritoriul românesc. După retragerea armatei şi autorităţilor române în Moldova, în urma unei percheziţii făcute la locuinţa lui Ion Brătianu, Max Ronge i-a prezentat lui Ottokar Czernin trei dintre fotografiile găsite în podul casei primului ministru român, dovedind în mod netăgăduit că românii avuseseră posibilitatea de a descifra corespondenţa ambasadei austro-ungare încă din toamna anului 1914.

Soarta lui Czernin a fost într-un fel asemănătoare cu cea a omologului său german în nxaterie de informaţii, von dem Bussche, şi aceasta datorită unei acţiuni de interceptare, plănuită şi realizată de structurile siguranţei româneşti. La 16 august 1916, în momentul când se pregătea să părăsească Bucureştiul, baronului german i-a dispărut, „în mod misterios” din automobil, dosarul cu documentele cele mai confidenţiale şi care prezentau o importanţă deosebită pentru serviciul de spionaj german. Acest dosar, care a fost imediat înaintat regelui Ferdinand I şi primului ministru Ionel Brătianu, cuprindea numeroase documente secrete şi lista pe 200 de pagini cu agentura

serviciului de spionaj german din România. Trădătorii însă s-au sinucis. Generalul A. Zotu, şeful Marelui Stat Major al armatei române, şi maiorul Ionescu s-au sinucis când au aflat că lista cu numele informatorilor serviciului de spionaj, care acţionau în România, a încăput pe mâna siguranţei române.

Jandarmeria rurală era formată din unităţi de jandarmi cu competenţă pe raza satelor şi comunelor. Pe lângă paza şi apărarea unor unităţi economice, asigurarea căilor de comunicaţii, formaţiunile de jandarmi aveau pentru mediul rural şi misiuni de supraveghere a persoanelor suspecte. În Capitală fuseseră organizate posturi de jandarmi speciale pentru paza fabricilor de armament şi a celor ce furnizau materiale pentru armată. În martie 1916 s-au înfiinţat posturi de jandarmi, formate din rezervişti, pentru paza şi supravegherea trecătorilor din Munţii Carpaţi şi din zona în care erau concentrate unităţile armatei de acoperire.

Unităţi speciale de jandarmi participau şi la îndeplinirea unor misiuni de gardă şi securitate, prilejuite de sosirea în România a unor conducători de state. Spre exemplificare, la 14 iunie 1914, în timpul vizitei făcute la Constanţa de ţarul Rusiei, Nicolae al II-lea, au fost concentraţi în acest oraş peste 500 de jandarmi.

La Inspectoratul General al Jandarmeriei funcţiona un birou de analiză şi sinteză a informaţiilor obţinute din teritoriu. Buletinele, notele, rapoartele şi dările de seamă întocmite erau trimise, în funcţie de conţinut, preşedintelui Consiliului de Miniştri, Ministerului de Interne, Ministerului Afacerilor Externe, Marelui Stat Major sau altor ministere de resort.

Serviciul de informaţii al armatei. Structura informativă a Ministerului Apărării Naţionale este atestată, atât în lucrările memorialistice cât şi în documentele de

arhivă. În confesiunile sale, Eugen Cristescu ne oferă următoarele detalii în legătură cu Serviciul de Informaţii al Armatei Române: „Marele Stat Major, prin Secţiunea a II-a, activa şi el în domeniul informativ. Pe lângă statele-majore ale marilor unităţi militare funcţiona câte un birou II, care făcea contrainformaţii în armată şi contraspionaj în teritoriu. Prin ofiţeri special pregătiţi şi agenţi de frontieră se infiltrau în ţările vecine elemente informative pentru adunarea materialului ce-i era necesar, în special în Ardeal, unde aceştia aveau legături cu patrioţii români din acea provincie. La Şcoala de Război se predau cursuri speciale pentru pregătirea ofiţerilor în acest domeniu”.

Afirmaţiile lui Eugen Cristescu sunt confirmate de documentele de arhivă. Astfel, Biroul 5 din Secţia a II-a a Marelui Stat Major este atestat documentar de „Proiectul de organizare” întocmit probabil în primăvara anului 1916. Biroul era condus de un ofiţer superior, în grad de locotenent-colonel şi de un ajutor, în grad de maior. Era format din două diviziuni. *Diviziunea I* (Studiul armatelor străine), compusă din 4 subdiviziuni: A (Austro-Ungaria); R (Rusia); G.F. (Germania, Franţa, Italia şi Elveţia); B (Peninsula Balcanică – Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia şi Albania). *Diviziunea a II-a* (Serviciul Informaţiilor), condusă de subşeful Biroului 5, era compusă din trei subdiviziuni: Subdiviziunea I (Serviciul interior sau contraspionaj), condusă de un civil, iar principala ei misiune era de a „împiedica organizaţiile de spionaj străine să acţioneze pe teritoriul românesc”, „la nevoie să le intoxice cu ştiri false”; Subdiviziunea a II-a (Serviciul exterior), formată din agenţi permanenţi şi ficşi, cu reşedinţa în oraşele Odessa, Chişinău, Ungheni-Ruşi, Sofia, Şumla, Timişoara, Sibiu, Cernăuţi, Belgrad, Braşov şi Rusciuk. Agenţii erau recrutaţi dintre români, pe baza sentimentelor de naţionalitate şi puteau să-şi creeze la

rândul lor agenţi, ceea ce înseamnă că jucau rolul de rezidenţi, iar informaţiile trebuiau comunicate direct la centru; Subdiviziunea a III-a (Serviciul mobil) avea în componenţă agenţi mobili sau de legătură şi curieri de control. Agenţii mobili făceau legătura cu agenţii ficşi, aducând informaţii sau transmiţând ordine. Aceştia trebuiau să cunoască foarte bine limba şi obiceiurile locuitorilor din ţara în care erau trimişi în misiune. Curierii de control erau ofiţeri din statul-major care se deplasau pentru a lua corespondenţa de la ataşaţii militari şi a le transmite instrucţiuni. De asemenea, pe timpul misiunii trebuiau să culeagă informaţii prin observare directă, în urma cărora întocmeau un raport (memoriu). Astfel de misiuni erau încredinţate cel puţin o dată pe lună.

Au fost şi situaţii când agenţii ficşi, plasaţi în zonele de frontieră, trimiteau ştiri care ajungeau imediat la guvernul român, în special cele referitoare la producerea unor incidente şi în urma cărora trebuiau luate măsuri. Despre aceste aspecte ne-a lăsat preţioase mărturii I.G. Duca: „De la graniţa Bulgariei, din Cadrilater, veneau ştiri ciudate. Bandele bulgăreşti atacau posturile noastre de grăniceri. Zilnic erau morţi şi răniţi. Guvernul din Sofia, luat la socoteală, făcea într-o zi cele mai categorice protestaţiuni de amiciţie, făgăduia că va lua măsuri, a doua zi, însă, ne pomeneam cu o incursiune şi mai îndrăzneaţă, cu atacuri şi mai violente. N-am putut desluşi nici până azi ce era în dosul acestor provocări; bande de comitagii, încurajate pe sub mână de guvernul lui Ferdinand de Coburg? Dar atunci cum se face că în cele mai multe din aceste atacuri figurau chiar soldaţi gradaţi bulgari în activitate? Nu era mai degrabă un fel de avertisment pe care austriecii voiau să ni-l dea în ajunul războiului ca să ne intimideze? Ei ştiau cât de ostilă le era opinia publică, mai ales după vizita de la Constanţa şi îşi închipuiau poate

că, asmuţind pe bulgari, ne vor face să ne temem de pericolul la care ne-am expune dacă nu stăm credincioşi alături de ei”. Parcurgând cu atenţie acest pasaj ne putem întreba cu îndreptăţire de ce guvernul român nu a protestat la Viena? Răspunsul nu poate fi altul decât că nu dispunea de date şi informaţii certe prin care să demonstreze că Austro-Ungaria se afla în spatele acestor acţiuni provocatoare cu rol de avertisment şi intimidare pentru România. Şi nu avea pentru că serviciile de informaţii ale Marelui Stat Major erau chiar în stadiul „de proiect”. Practic, autorităţile statului român nu dispuneau de acea categorie de agenţi infiltraţi din timp şi bine acoperiţi în structurile de putere sau mediile de interes din capitalele în care se planificau strategii pe seama României.

S-au întreprins însă şi câteva acţiuni informative care se pot integra în categoria aşa-zisului „spionaj mărunt”, ce pot fi reconstituite pe baza studiului unor documente memorialistice.

La începutul lunii octombrie 1915, locotenentul Ilie Şteflea a fost trimis în misiune specială la Predeal şi Braşov din ordinul colonelului Radu Rosetti de la Marele Stat Major. „Aveam misiunea – spune Şteflea – de a observa din tren dacă se găsesc trupe austro-ungare de-a lungul căii ferate sau prin văile laterale, dispozitivul de pază la cele două tuneluri, dintre Cioplea, precum şi culegerea de informaţii la Braşov asupra unităţilor din garnizoană, a armamentului ce-l au, moralului acestor trupe”. Dar misiunea locotenentului Şteflea nu viza doar culegerea de informaţii asupra potenţialului inamic, ci şi verificarea unor date primite de la un dezertor ceangău şi anume, dacă tunelurile de cale ferată dintre Timiş şi Braşov fuseseră minate de trupele de geniu austriece. În acelaşi timp, trebuia să mai verifice dacă „dispozitivul de

declanşare a exploziei s-ar găsi într-o gheretă ocupată de finanţii[5] unguri în imediata apropiere a frontierei”.

După terminarea misiunii, locotenentul Ilie Şteflea a întocmit un raport către Secţia de informaţii a Marelui Stat Major.

Confesiunile ofiţerului român sunt suficiente pentru a desprinde concluzia că Marele Stat Major al armatei române era interesat, în perioada imediat premergătoare intrării în război, de cunoaşterea cât mai exactă a dispozitivului de luptă al viitorului inamic şi că, pentru fundamentarea unui plan de campanie cât mai realist, avea nevoie de informaţii în detaliu. Pentru a obţine informaţiile necesare a trimis în misiuni speciale peste frontieră ofiţeri tineri, bine acoperiţi ca identitate şi cu acţiuni legendare. Locotenentul Ilie Şteflea a circulat cu un paşaport pe numele „Ştefănescu Alexandru”, prezenţa sa la Predeal fiind justificată prin căutarea sănătăţii, iar călătoria la Braşov realizându-se sub legenda că „merge la cumpărături”. Demn de reţinut este că tânărul ofiţer român nu a mers în necunoscut. A fost sprijinit în misiunea sa de o reţea secretă de agenţi formată din intelectuali şi ofiţeri de origine română din armata austro-ungară pe care a contactat-o la Braşov. Reuşita misiunii demonstrează că fusese bine pregătită, ceea ce a redus riscurile.

Alte atestări documentare evidenţiază că în primele zile ale izbucnirii războiului, acţiunile cu caracter informativ, organizate în Transilvania de structurile specializate româneşti, au folosit agentura secretă. Agenţii fuseseră recrutaţi din rândul numeroşilor români transilvăneni care îşi manifestaseră sentimentele naţionale. Ei au pus la dispoziţia structurilor informative

---

5 Finanţii formau un corp înarmat subordonat administraţiei financiare, având misiunea să descopere şi să împiedice contrabanda, precum şi contravenţiile la Legea financiară din Austro-Ungaria.

româneşti, înfruntând mari riscuri, toată priceperea pentru culegerea de date şi informaţii necesare planului de campanie în ipoteza intrării României în război contra Austro-Ungariei. Semnificativă în această privinţă este scrisoarea adresată la 7 iulie 1915 de Matei C. Cosma ministrului de Război român, prin care îi cerea să fie repartizat la Comandamentul trupelor române când acestea vor pătrunde în Transilvania „prin locurile cunoscute” şi pe care „le indicase”.

Cu ajutorul unor astfel de colaboratori patrioţi s-au creat câteva centre informative în Transilvania, Banat şi Bucovina. Misiunea acestora era de a supraveghea pregătirile militare ale Puterilor Centrale şi de cunoaştere, în cele mai mici detalii, a teatrului de operaţiuni în care urmau să acţioneze unităţile militare româneşti. Astfel de centre informative au funcţionat la Braşov, Sibiu, Cluj, Timişoara, Suceava şi în alte oraşe din Transilvania şi Bucovina.

Valoroase informaţii, cu caracter militar despre pregătirile de luptă ale Puterilor Centrale, au cules şi transmis comandamentelor armatei române colaboratorii Centrului Braşov, condus de Spiridon Boite. Activitatea informativă a acestui centru a fost sprijinită de 200 de colaboratori.

Activitatea centrului informativ din Bucovina a fost coordonată de profesorul Aurel Moldovan, care, pentru serviciile aduse statului român, a primit aprobarea de a se stabili în România. În activitatea de culegere şi transmitere a informaţiilor despre pregătirile austro-ungare a fost sprijinit de fraţii săi, Dumitru, Iosif şi Rudolf, precum şi de numeroşi intelectuali.

Informaţii despre pregătirile militare ale trupelor Puterilor Centrale din Banat au fost obţinute şi transmise comandamentelor armatei române de o fată în vârstă de 19

ani, Maria Bălan, care a acţionat sub indicativul „B9” şi despre care ziarul francez „Paris Soir”, din octombrie 1936, îşi informa cititorii că fusese „regina spionajului”, „o Mata-Hari a Ungariei”, precum şi o „celebră spioană”, care „a adus imense servicii României”.

Un alt tânăr patriot român, Vasile Branca, înrolat într-o unitate austro-ungară, fiind trimis în misiune să organizeze distrugerea unor vase ce transportau pe Dunăre armament şi muniţii din Rusia şi Serbia, s-a predat autorităţilor militare româneşti şi a denunţat scopul acţiunii întreprinse de serviciile speciale austro-ungare. În vara anului 1915 Serviciul de Informaţii al Marelui Stat Major al armatei române întocmise liste cu potenţialii colaboratori şi persoanele de încredere din Transilvania şi Bucovina care urmau să fie activaţi pentru a sprijini cu informaţii, ori să conducă unităţile militare româneşti după trecerea Carpaţilor. Concomitent s-a organizat şi o supraveghere a pregătirilor militare germano-bulgare de la sud de Dunăre. Infiltrat în zona Vama-şumla, Razgrad şi Rusciuc, spre a documenta pregătirile militare cu caracter ofensiv împotriva României, comisarul de siguranţă Constantin Duca, din Brigada de siguranţă Constanţa, a cules şi comunicat informaţii certe privind intenţia trupelor germano-bulgare, comandate de generalul August von Mackensen, de a deschide un al doilea front împotriva armatei române în cazul în care ea va pătrunde în Transilvania. În nota informativă nr. 192 din 22 martie 1916, comisarul Duca transmitea informaţii despre „reala situaţie şi dispozitivul trupelor inamice ce se desfăşurau apropiat timpului intrării noastre în acţiune”. Informaţiile erau valoroase, fapt pentru care s-au accentuat măsurile de supraveghere a mişcărilor de trupe din sudul Dunării. Aşa s-a ajuns la obţinerea unor informaţii din care rezultă că în cursul lunii iulie 1916 se constituise în Bulgaria

armata de intervenţie contra României, compusă din patru divizii bulgare, divizii turceşti şi câteva unităţi germane. Reacţia primului ministru român, Ion I.C. Brătianu, a fost promptă. La 15/18 august i-a comunicat lui Ottokar Czernin că guvernul român este nevoit să ia contramăsuri „faţă de colosalele transporturi de trupe ale bulgarilor” la graniţa cu România.

După declararea stării de război cu Austro-Ungaria (14/27 august), unităţile militare române, trecând Carpaţii, au fost sprijinite de patrioţii transilvăneni cu informaţii despre trupele austro-ungare sau au fost conduse în diverse localităţi de către călăuzele şi persoanele de încredere din rândurile populaţiei române. Chiar Max Ronge recunoaşte că „serviciul de spionaj românesc a găsit în sânul populaţiei din Transilvania, supraîncălzită de agitaţiile naţionaliste, multe simpatii… Această stare de spirit a fost exploatată în 1916, când românii, dând peste cap slabele noastre trupe de acoperire, au progresat de-a lungul Transilvaniei. În perioada aceea au găsit o sumedenie de oameni care-i informau asupra mişcării trupelor noastre în mijlocul regiunii noastre. Pe de altă parte şi un număr oarecare de preoţi, institutori şi avocaţi transilvăneni s-au dat de partea năvălitorului [trupele române – n.n.], sfătuind soldaţii să încalce jurământul şi să dezerteze”.

Alte Structuri informative. Biroul Mixt a fost, se pare, o altă structură informativă care a activat în perioada neutralităţii, atestat documentar doar de un raport întocmit de Mihail Moruzov. Era format din ofiţeri ai Marelui Stat Major al armatei-române şi agenţi ai Siguranţei Generale, redus ca număr, mijloace logistice şi susţinere materială. O astfel de structură poate fi interpretată şi ca o formă de cooperare între Ministerul Apărării Naţionale şi Ministerul de Interne în materie de

informaţii ce priveau strict domeniul sistemului naţional de apărare şi siguranţă naţională. Mihail Moruzov susţine, în raportul la care am făcut referire, că rezultatul colaborării în cadrul Biroului Mixt „a fost nul”.

Serviciul Supravegherii Ştirilor a fost un alt organism mai bine structurat, format din personalul de la Palatul Poştei Centrale care depusese jurământul pentru păstrarea secretului. Misiunile încredinţate acestui serviciu au fost: de a intercepta şi distruge la timp orice ştire despre armata română de operaţii care putea ajunge la inamic; de a intercepta ştirile privind inamicul potenţial ce puteau interesa autorităţile româneşti din punct de vedere politic şi militar; de a informa opinia publică cu ceea ce considera necesar, cu condiţia de a nu divulga secrete militare. Această structură strict specializată luase fiinţă prin Instrucţiunile din 5 ianuarie 1915 şi era organizată pe două secţii: Secţia poştală şi telegrafică (cu trei componente – poşta cu străinătatea, corespondenţa telegrafică cu străinătatea şi corespondenţa telefonică); Secţia presei (care avea în compunere două compartimente – comunicate şi relaţii cu corespondenţii presei din ţară şi cu ziarele).

Având în vedere organizarea şi misiunile încredinţate se poate spune că Serviciul Supravegherii Ştirilor a fost o structură specializată cu rol de culegere de informaţii, dar şi de protecţie contrainformativă, prin cenzură. Informaţiile obţinute erau sintetizate, evaluate şi difuzate regelui, primului ministru, ministrului de Război, ministrului de Externe şi şefului Marelui Stat Major. Din nefericire, nici această structură informativă, relativ bine concepută şi organizată nu a avut eficienţa scontată, având în vedere că directorul Poştelor şi Telecomunicaţiilor, Victor Verza – datorită propriilor convingeri politice „germanofile” –, a procedat la sustragerea unor preţioase

informaţii confidenţiale pe care le transmitea agenţilor germani şi austro-ungari.

Biroul de cercetări şi informaţiuni de pe lângă Ministerul Justiţiei este un alt organism atestat documentar, ce poate fi integrat comunităţii informative. Era condus de un anume magistrat cu delegaţie, M. Haralamb, om de temut pentru cei care l-au cunoscut. În sfera de competenţă a acestui birou intrau cazurile mai deosebite, inclusiv cele de trădare şi spionaj. După finalizarea cercetărilor, se întocmea un referat cu propuneri pentru Ministerul Justiţiei. De regulă, cazurile erau trimise spre judecată Curţilor Marţiale de pe lângă raza lor de competenţă. Au fost şi situaţii când biroul a sugerat Ministerului Justiţiei să propună Consiliului de Miniştri instituirea unei comisii de cercetare cu sarcina de a analiza cazul, întrucât fuseseră implicaţi înalţi funcţionari de stat, ziarişti şi persoane de vază ai vieţii publice româneşti. Lucrarea a rămas nefinalizată – este vorba despre celebrul dosar Gnther –, ceea ce înseamnă că am avut o clasă politică solitară şi conştientă în susţinerea idealului naţional, dar mai puţin interesată în promovarea legalităţii cu orice risc. În România exista la acea dată un cadru juridic care, dacă ar fi fost aplicat cu sfinţenie nimeni n-ar mai fi vorbit astăzi despre „minuni” şi „miracole” în istoria contemporană a României. Exista amintita Lege a contraspionajului în timp de pace, care stabilea ca infracţiune transmiterea sub orice formă a informaţiilor despre apărarea ţării. De asemenea, Codul Justiţiei Militare prevedea, la art. 198, infracţiunea de înaltă trădare prin trecere în slujba inamicului, în caz de război, care se pedepsea cu condamnarea la moarte. Şi în alte ţări europene, la acea dată, spionajul şi trădarea erau sancţionate cu închisoare pe viaţă sau chiar cu moartea şi confiscarea parţială a averii. Şi au fost situaţii când justiţia

din ţările tradiţional democratice europene s-a pronunţat, mai ales, în vremuri de război necruţător faţă de spioni şi trădători. Cazul celebrei Mata Hari este unul dintre ele. În România însă personalităţile civile ale vieţii juridice, despre care Biroul de cercetări şi informaţiuni de pe lângă Ministerul Justiţiei obţinuse probe indubitabile, privind trădarea sau implicarea lor într-o serie de afaceri oneroase contra intereselor statului român, n-au răspuns în faţa Justiţiei. Au fost pronunţate sentinţe de condamnare la moarte doar asupra unor ofiţeri, locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu şi colonelul Alexandru Sturdza. Cazul acestora din urmă dezvăluie unele bâlbâieli ale organelor de justiţie militară, inclusiv ale Serviciului de Informaţii. Bunăoară, sentinţa de condamnare la moarte a colonelului Sturdza s-a pronunţat în contumacie şi nu a putut fi executată întrucât inculpatul se afla deja în tabăra inamică. Situaţia a fost diferită în cazul locotenent-colonelului Constantin Crăiniceanu. Acesta era unicul fiu al generalului Grigore Crăiniceanu – un ofiţer cu o ţinută morală de excepţie –, fapt pentru care în prima fază Curtea Marţială a Armatei a II-a a pronunţat doar o condamnare la 15 ani muncă silnică şi degradare militară, în vreme ce un ostaş, complicele ofiţerului la trădare, a fost condamnat la moarte. Datorită presei, „mascarada de proces” a ajuns la cunoştinţa opiniei publice. Sub presiunea acesteia, a intervenit generalul Alexandru Averescu, comandantul Armatei a II-a, care, pentru a salva onoarea militară, l-a chemat pe generalul Grigore Crăiniceanu spre a găsi împreună o soluţie. Cutremurător este răspunsul dat de generalul Grigore Crăiniceanu în faţa actului de trădare al fiului său: „Între patrie şi familie nu ezit să-mi fac datoria faţă de patrie”. În cele din urmă, locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu a fost rejudecat şi condamnat la moarte, sentinţa fiind executată.

Să mai consemnăm că în acel timp, România nu dispunea în cadrul guvernului sau al comunităţii informative de un serviciu de centralizare, analiză, evaluare şi valorificare a informaţiilor de interes pentru apărarea şi promovarea intereselor naţional-statale. Aceste activităţi, atât de specializate şi tehniciste dar de mare importanţă, intrau de regulă în atribuţiile serviciilor sau comunităţii informative. Pe atunci ele erau lăsate în responsabilitatea membrilor guvernului, care la rândul lor se consultau cu primul ministru şi cu regele, sau difuzau informaţiile în stare brută, în cel mai bun caz, însoţite uneori de opinii personale.

Deci lipsa de măsuri eficiente în materie de contracarare a surselor de insecuritate şi multe din vulnerabilităţile societăţii româneşti din acea perioadă explică în mare măsură reacţiile factorilor de decizie ai statului român sub imperiul stărilor emoţionale.

Viforul năprasnic al primului război mondial şi apoi intrarea armatei în campanie găsiseră România cu ferestrele deschise la unul din cele mai importante edificii a suprastructurii statale: serviciile secrete de informaţii.

Măsuri de adaptare a structurilor informative la situaţia de război, intrarea României în război alături de puterile Antantei, începând cu data de 14/27 august 1916, marchează în acelaşi timp începutul unei noi etape în activitatea structurilor informative româneşti cu caracter militar. Documentele nu mai amintesc de Biroul Mixt, ceea ce ne face să credem că s-a renunţat la această formă organizatorică. Trecerea ţării de la starea de pace la starea de război implica şi adaptarea structural-organizatorică a serviciilor de informaţii militare la noua situaţie. Prin înaltul Decret cu nr. 2784 din 27 august 1916, privind reorganizarea Marelui Stat Major (în partea operativă – Marele Cartier General – şi partea sedentară –

Marele Stat Major), s-a produs şi o reorganizare a Serviciului de informaţii militare. La Marele Cartier General a funcţionat Biroul 2 Informaţii, ca structură specializată în culegerea de informaţii pentru Secţia I operaţii, iar la Marele Stat Major (partea sedentară) a fost organizat „Biroul 5 Informaţii”, însărcinat cu supravegherea ştirilor, adică cu măsuri contrainformative. Eugen Cristescu menţiona în Memoriile sale că „după începerea războiului, în constituirea Marelui Cartier General a intrat o puternică Brigadă Specială de Siguranţă pentru acţiune informativă şi apărarea spatelui comandamentelor militare”.

În legătură cu eforturile în plan organizatoric, trebuie amintite şi cele făcute de Misiunea militară franceză condusă de generalul Berthelot. În componenţa acestei misiuni au existat: un stat-major, două birouri de informaţii, un serviciu telegrafic, un serviciu radiotelegrafic şi un număr de avioane şi aerostaţii de cercetare, care-şi puteau aduce un aport important în domeniul informaţiilor. Numit consilier militar al regelui Ferdinand, comandantul nominal al armatei române, Berthelot, instalat la Periş, avea să participe în fiecare dimineaţă la prezentarea rapoartelor informative asupra operaţiilor, luând cuvântul şi expunându-şi cu claritate ideile. Documentele sale înaintate Marelui Cartier General evidenţiază ideea apărării cu orice mijloace a integrităţii teritoriului, a independenţei româneşti. Vizitele sale pe front, contactul cu comandanţii şi cu ostaşii români i-au arătat situaţia reală şi nevoile rezistenţei româneşti.

De asemenea, odată cu intrarea în campanie a armatei române, s-au întărit reprezentanţele diplomatice militare din capitalele Puterilor Antantei precum şi la statele-majore ale armatelor şi marilor unităţi operative. Acestea aveau rol de misiuni militare pe lângă

comandamentele militare şi statele-majore naţionale ale Aliaţilor sau altor ţări, ca de exemplu: Comandamentul Militar Rus (STAVKA), Marele Cartier General Francez, Marele Cartier General Englez, Marele Cartier General Italian, Comandamentul Aliat de la Salonic etc. Şefii acestor misiuni militare ţineau legătura între Marele Cartier General al armatei române şi organele similare străine, având drept misiune procurarea de armament şi tehnică de luptă, precum şi obţinerea de informaţii utile.

Desigur că este greu de apreciat oportunitatea recurgerii la această reorganizare odată cu declararea campaniei, având în vedere că dacă se intenţiona o eficientizare a activităţii serviciilor de informaţii, ea trebuia făcută încă din timp de pace. Experienţa istorică în domeniu – şi probabil că tocmai acest lucru a lipsit strategilor români –, demonstrează că orice restructurare de fond în domeniul informaţiilor nu aduce de la sine şi rezultatele dorite, acestea se obţin în timp, după un anumit rulaj. Probabil că la acest aspect făcea referire Moruzov atunci când menţiona că: „În loc să creeze elementele proprii în această materie a informaţiilor, s-a recurs la elemente de ocazie, fără niciun fel de pregătire şi experienţă în domeniu, şi în momentul când am intrat în războiul din 1916, acest Serviciu s-a dovedit inexistent. Mulţi au fost nevoiţi să tragă consecinţele, îndeosebi generalul Nicoleanu, care îşi asumase răspunderea în ce priveşte agentura. După primele operaţiuni, s-a recurs la adoptarea proiectului conceput în 1913”. Criticile lui Moruzov par îndreptăţite, ele fiind întărite şi de alţi teoreticieni. În studiul întocmit de ofiţeri români stat-majorişti se menţiona: „Din moment ce prin declararea războiului contactul între armatele adverse a fost luat, refugiaţii de la care Marele Stat Major obţinea informaţii asupra Transilvaniei, ce ne interesa în primul rând, nu au

mai putut trece frontul, aşa că Serviciul Informaţiilor s-a găsit deodată în întuneric, tocmai în timpul când el trebuia să producă mai mult şi când armatele ce înaintau destul de timid în Transilvania aveau nevoie în primul rând de o orientare”.

Rolul informaţiilor în operaţia de la Flămânda şi în bătălia pentru apărarea Bucureştiului. Cu toate neajunsurile, s-au înregistrat şi unele acţiuni pozitive pe care orice analiză obiectivă asupra rolului informaţiilor despre inamic în fundamentarea ordinelor operative trebuie să le evidenţieze. Pregătirile pentru operaţiunile de pe frontul dunărean şi Dobrogea, între 3 şi 17 septembrie 1916, constituie un exemplu edificator. Este bine cunoscut faptul că numai după 10 zile de la declanşarea campaniei armatei române, prin căderea capului de pod de la Turtucaia, Marele Cartier General a fost pus în faţa unei înfrângeri neprevăzute. În opinia generalului Alexandru Averescu „situaţia strategică nu fusese atinsă de pierderea Turtucaiei. Era însă necesar a restabili starea morală a trupelor şi populaţiei”. Aceasta a fost şi raţiunea pentru care, în şedinţa Consiliului de Război din 2 septembrie 1912 – de la Periş – la care a luat parte şi primul ministru Ion I.C. Brătianu, s-a hotărât, la propunerea lui Alexandru Averescu, executarea operaţiei de la Flămânda. Se sconta pe „o acţiune energică şi bogată în rezultate prin care să se recâştige întreg teritoriul pierdut, făcând pe inamic să sufere o înfrângere cel puţin tot atât de dureroasă ca cea suferită de noi la Turtucaia”. Obiectivul strategic viza împingerea spre sud a armatei germane din Dobrogea, comandată de generalul August von Mackensen, şi realizarea contactului cu trupele aliate de la Salonic. „Prin acest contact – spunea Averescu – întreaga situaţie în eşichierul balcanic s-ar fi schimbat radical, cu repercusiuni serioase asupra întregului teatru de război”. Concepţia

operaţie avea la bază o amplă manevră dublu învăluitoare, executată de Grupul de Armate-Sud, format din două puternice armate situate la distanţe acceptabile pentru realizarea ei în timp util. Armata din Dobrogea (ruso-română), care era în strâns contact cu forţele inamice, urma să atace pe întregul front în faţă, iar Armata a III-a română, trecând prin surprindere Dunărea, la Flămânda, trebuia să-i cadă inamicului (armatele germano-bulgare) în spate. Reuşita acestei manevre se baza şi pe forţarea unui fluviu mare ca Dunărea, acţiune care, în opinia comandantului Niculescu Rizea, reprezenta în arta militară din acel timp „o operaţie grea”. Deşi nu şi-a atins scopul, întrucât prin Ordinul Marelui Cartier General, forţele necesare executării acestei manevre au fost dislocate pe frontul din Transilvania – după numai trei zile de la declanşarea ei – totuşi referitor la domeniul informaţiilor şi contrainformaţiilor militare ne reţin atenţia câteva aspecte importante.

În primul rând, pregătirile – care au constat în construirea unei şosele de peste 7 km lungime, în adunarea materialului pentru construirea podului şi trecerea pe ambarcaţiuni, în dislocarea a cinci divizii de infanterie şi una de cavalerie ş.a. – s-au făcut în cel mai „*strict secret*”. Aceasta înseamnă că deşi nu a existat o structură contrainformativă care să sprijine prin acţiuni de inducere în eroare a inamicului şi acoperirea deplasării trupelor, secretul operaţiunii a fost păstrat datorită respectării ordinelor operative. Prin urmare, disciplina militară, în sensul aplicării stricte a spiritului, exigenţelor şi literelor regulamentelor, poate suplini lipsa măsurilor de protecţie contrainformativă.

De asemenea, pentru stabilirea locului de construire a podului în vederea forţării Dunării, o comisie formată din Artur Văitoianu, colonelul Vremescu, colonelul Limburg şi

maiorul Şova a recurs la recunoaşterea şi cercetarea terenului, „completând observaţiile ce se puteau face din depărtare cu informaţiile culese de la locuitori”. În lipsa unei structuri informative în adâncimea frontului inamic, pregătită din timp, Comandamentul Frontului de Sud a recurs şi la alte metode de culegere a datelor şi informaţiilor necesare fundamentării planului de operaţii, şi anume schimbul de informaţii cu structurile similare ale aliaţilor anglo-francezi. În acest sens, generalul Alexandru Averescu preciza că: „Până la constituirea Grupului de Sud, informaţiile directe asupra inamicului lăsau mult de dorit. Comandamentul frontului a recurs de aceea la informaţiile directe şi anume la identificările făcute de trupele aliate pe frontul Salonic. Pe această cale s-au putut completa informaţiile de pe front şi stabili că inamicul dispunea în Dobrogea de 73 batalioane”.

O altă metodă de culegere a informaţiilor a constituit-o chestionarea prizonierilor. Datele obţinute aveau o valoare importantă, întrucât în ordinul de operaţii dat de Comandamentul Armatei de Dobrogea (generalul rus Zaioncikovsky), la 18 septembrie 1916, se menţiona, încă de la început, că „prizonierii şi fugarii povestesc că inamicul se pregăteşte cu energie pentru a lua ofensiva”.

Demn de reţinut este şi faptul că pentru documentarea informativă în vederea operaţiei de la Flămânda, Comandamentul român a folosit, pentru prima oară în campanie, culegerea de informaţii cu ajutorul aviaţiei. Această metodă nici nu era trecută în cursul care se preda la Şcoala Superioară de Război, ceea ce dovedeşte capacitatea de adaptare rapidă la configuraţia frontului şi o gândire flexibilă din partea Comandamentului român. „Întrebuinţarea de căpetenie a aviaţiei noastre – spune Al. Averescu –, din cauza slăbiciunii ei numerice şi tehnice, rămânea serviciul de recunoaştere. În afară de

trupele inamice identificate pe frontul Dobrogei şi pe frontul Salonic, era nevoie de a şti ce forţe se găseau în apropierea punctului de trecere [la Flămânda – *n.n.*], precum şi disponibilul din spatele frontului, care ar fi putut să fie întrebuinţat pentru a stânjeni în timp util operaţiunile noastre de trecere în faza critică”. După 8 zboruri de recunoaştere efectuate de cele 12 avioane, de care a dispus Grupul de Armate-Sud, s-a putut constata că pe o rază de 300 de km nu se semnala nicio mişcare serioasă de trupe inamice. De aici Comandamentul român a tras concluzia că, „mulţumită rezultatului obţinut prin recunoaşterile făcute, până în ajunul începerii operaţiunilor, nicio contramăsură nu fusese luată de inamic şi deci el ignora cu desăvârşire ceea ce se petrecea la Flămânda”. Se realizaseră astfel, „în măsură maximă”, condiţiile surprinderii strategice, şi aceasta datorită păstrării deplinei conspirativităţi a planificării şi a pregătirii operaţiei. Nu este un aspect minor, ci unul foarte important, întrucât nu trebuie omis că unităţile române aveau în faţă armata germană, care dispunea de un serviciu de informaţii militar dintre cele mai performante la acea dată. Germanii practicau spionajul total, pe întreg frontul, folosind ca mijloace şi metode de culegere a informaţiilor posturile fixe de observare, aeroplanele şi dirijabilele, plus reţeaua de agenţi infiltraţi în mediile diplomatice şi militare de interes. De altfel, generalul Averescu a precizat la un moment dat că avusese ocazia să lucreze, înainte de război, „cu Serviciul de informaţii german” şi ştia „cât era de bine informat”. Cea mai bună dovadă este că germanii au aflat despre operaţia de forţare a Dunării, declanşând cu furie bombardamentele, abia în după-amiaza de 18 septembrie, deci după ce podul de vase fusese desfăşurat, iar infanteria Diviziei a 10-a (general Văitoianu) reuşise să treacă pe malul bulgăresc pentru a

întări capul de pod.

Prin relevarea acestor aspecte, se poate constata că manevra de la Flămânda, deşi este considerată ca o nereuşită în planul operaţiilor militare, poate fi apreciată în arta militară nu numai prin ingeniozitatea şi prin îndrăzneala concepţiei, ci, deopotrivă, prin experienţa acumulată în domeniul metodelor şi al mijloacelor folosite în culegerea informaţiilor despre inamic şi zonele de operaţii.

Treptat, Serviciul de informaţii începe să-şi intre în atribuţii. Unele reuşite, este adevărat destul de modeste, sunt menţionate şi în documentul întocmit de analiştii M.St.M.: „Către sfârşitul primei luni de campanie, încep unele îmbunătăţiri în activitatea de informaţii, se ţine la curent ordinea de bătaie a inamicului. Înainte de căderea Bucureştiului exista o ameliorare evidentă în activitatea de informaţii. Se aflau lucruri foarte interesante prin schimb de informaţii cu Comandamentul militar francez şi STAVKA (Marele Cartier General rus). S-au obţinut o serie de succese de ordin informativ… Postul T.F.F. al generalului Falkenhayn a fost reperat pe Valea Jiului. Concomitent, un aviator englez a reperat numeroase coloane mărşăluind de la sud de Dunăre, pe direcţia Şiştov-Plevna. Marele Cartier General român, fiind sesizat, a trimis recunoaşteri în lungul Dunării, identificându-se trenuri numeroase şi campamente în zona Şiştov. Serviciul de informaţii, de la Marele Cartier General, a prezentat următoarea concluzie: „Se vor relua operaţiunile de la Jiu. Inamicul intenţionează să treacă Dunărea pe la Şiştov. De această concluzie nu s-a ţinut seama prea mult. Lipsea *încrederea* [*subl.n.*]. *Din* nenorocire evenimentele au dat dreptate Serviciului de informaţii…” Am citat in extenso din acest document întrucât el evidenţiază că pe frontul informaţiilor, mai ales în perioada de campanie, succesele alternează din plin cu

insuccesele, iar credibilitatea se câştigă greu şi se păstrează, după cum vom vedea imediat, şi mai greu.

Deficienţe în activitatea de informaţii şi contrainformaţii în campania din 1916 sunt relevate de bătălia de pe Neajlov şi Argeş de la sfârşitul lunii noiembrie şi începutul lunii decembrie, aşa-numita bătălie pentru apărarea Bucureştiului. Planul bătăliei, care a constat în clasica „manevră pe direcţii interioare”, a fost conceput rapid şi destul de ingenios de generalul Constantin Prezan. S-a încercat o ultimă sforţare pentru a rezista în faţa inamicului care dispunea de trei armate (Krafft, Kuhne şi Kosch), şi nu două cum greşit luase în calcul Comandamentul român. Valoarea forţelor inamicului era de 12 divizii de infanterie, 4 divizii de cavalerie germane cărora li se adăugau diviziile 1 şi 12 bulgare, sub comanda mareşalului Mackensen. Inamicul ocupa un dispozitiv, sub forma unui arc de cerc, a cărui stângă era la Curtea de Argeş, centrul la Slatina şi dreapta la Giurgiu. Forţele române se reuniseră în „Grupul de Armate-Sud”, căruia i-au fost puse la dispoziţie toate rezervele care erau în refacere. Acţiunea comporta mari riscuri pentru trupele române angajate, bazându-se pe secretul desăvârşit al manevrei, la fel ca şi în operaţia de la Flămânda. Lovitura principală trebuia executată prin surprindere de către un grup operativ de manevră, în spaţiul dintre cele două armate inamice, înainte ca ele să-şi fi putut opera manevra, urmând ca apoi să le atace pe rând. Victoria trebuia obţinută înainte ca inamicul să realizeze sensul manevrei.

Trei dintre cele patru cauze stabilite ulterior, care au dus la insuccesul bătăliei, ţin de resortul activităţii de informaţii şi contrainformaţii: 1) necunoaşterea în momentul planificării şi al angajării bătăliei că inamicul dispunea de trei grupuri de armate, nu de două; 2)

capturarea planului român de operaţii (căpitanii Iepure şi Barcan, care transportau corespondenţa şi ordinele operative, au ajuns dezorientaţi în mijlocul trupelor inamice) din care generalul Falkenhayn a reuşit să afle secretul manevrei începute de armata română; 3) refuzul trupelor ruse de a se asocia la acţiunile ofensive în momentul hotărâtor al luptelor.

Existenţa unei structuri informative în adâncimea liniilor frontului, mai ales că ele se aflau pe teritoriul român, putea contribui fără prea mari eforturi la cunoaşterea reală a forţelor inamice. De asemenea, aplicarea unor măsuri contrainformative de protecţie a transporturilor corespondenţei secrete ar fi redus simţitor posibilităţile producerii „condamnabilei neglijenţe” a celor doi ofiţeri români. Pentru situaţii neprevăzute şi cu totul de excepţie, cei care transportă documentele secrete sunt instruiţi să acţioneze rapid pentru distrugerea lor. Cazul celor doi ofiţeri români a fost mediatizat, ajungând de notorietate, articole fiind scrise chiar şi în presa din SUA, ceea ce a contribuit nu numai la deteriorarea imaginii armatei române, ci chiar la prejudicierea gravă a credibilităţii autorităţilor statului în faţa aliaţilor Antantei. În legătură cu atitudinea pasivă a trupelor ruse se poate aprecia că în arta operativă schimbul de informaţii cu structurile similare ale aliaţilor devine eficient numai în condiţiile în care este însoţit de măsuri calificate pentru verificarea loialităţii partenerului de coaliţie.

NOI INSTRUCŢIUNI ORGANIZATORICE, COOPERAREA CU STRUCTURILE SPECIALIZATE ALE ALIAŢILOR ŞI APORTUL INFORMATIV AL MIŞCĂRII DE REZISTENŢĂ

După retragerea în Moldova a armatei române, a unei părţi din populaţie, a Parlamentului şi a majorităţii clasei politice, inclusiv a Casei Regale, în paralel cu

măsurile de reorganizare a armatei, s-au întreprins şi acţiuni de consolidare în scopul eficientizării randamentului în domeniul informaţiilor şi contrainformaţiilor. Documentul prin care s-a purces la o astfel de acţiune purta titlul de „Instrucţiuni asupra organizării şi funcţionării serviciului de informaţii”, intrat în vigoare la 20 februarie/4 martie 1917, odată cu semnarea lui de către generalul Constantin Prezan, şeful Marelui Cartier General. La elaborarea acestui document, o contribuţie importantă a avut-o generalul Nicolae Condeescu. Ca noutăţi, „Instrucţiunile” schiţau doctrina activităţii de informaţii militare, precizau rolul şi locul misiunilor informative, stabileau organizarea Biroului de informaţii de la Marele Cartier General. Alte precizări ale instrucţiunilor se refereau la: modul de desfăşurare a activităţii informative şi a manipulării informaţiilor; atribuţiile personalului îndrituit cu misiuni informative; stabilirea cu mai multă exactitate a misiunilor aviaţiei de recunoaştere şi a modului de executare a cercetării aeriene; coordonarea activităţii agenţilor secreţi.

Un rol important în reorganizarea şi reorientarea Serviciului de informaţii militare l-a avut şi misiunea franceză. Pe lângă şeful Biroului 2 informaţii din Marele Cartier General a fost numit un consilier în persoana locotenent-colonelului Odone.

De asemenea, după retragerea în Moldova, Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale a trecut la înfiinţarea unor brigăzi speciale în oraşele Roman, Bârlad, Tecuci, Piatra Neamţ, Vaslui. În birourile de siguranţă centrale din Iaşi lucrau 73 de agenţi care se ocupau cu munca informativă. Această activitate era dificilă întrucât se bănuia, ulterior s-a confirmat, că numărul suspecţilor ajunsese deja foarte mare.

Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-

rus. Odată cu reorganizarea armatei române retrase din Moldova, s-a procedat şi la reorientarea activităţii de cercetare şi informare militară, în adâncime, asupra inamicului. În acest scop s-au constituit observatoare de infanterie şi artilerie pe linia frontului cu misiunea de a ţine sub o severă şi permanentă supraveghere trupele inamicului.

Cu sprijinul unor ofiţeri francezi de informaţii, s-a organizat, în vara anului 1917, spionajul aerian în teritoriul ocupat „pentru culegerea de informaţii secrete privind dispozitivul trupelor Puterilor Centrale şi agentura serviciilor de spionaj”.

Prin dotarea armatei române cu avioane şi aerostate moderne, cercetarea aeriană şi recunoaşterile aviaţiei române asupra trupelor inamice, precum şi observarea din baloane a poziţiilor inamicului în timpul desfăşurării unor bătălii, s-au procurat continuu Comandamentului militar român informaţii de valoare privind mişcările inamicului, pentru corectarea tirului artileriei. S-a acordat, de asemenea, mai multă atenţie asigurării transmiterii informaţiilor prin radio şi telefon, introducându-se noi cifruri şi coduri.

Agenţii români lansaţi în spatele frontului inamic cu ajutorul aviaţiei „se bucurau de un sprijin activ din partea populaţiei din teritoriul ocupat, mai ales din partea persoanelor care în trecut avuseseră legături cu organele de poliţie şi siguranţă româneşti”.

La 22 aprilie/5 mai-29 aprilie/12 mai 1917, ca urmare a schimbării regimului politic din Rusia (prin revoluţia democratică din februarie), premierul român I.I.C. Brătianu, însoţit de generalul Constantin Prezan au efectuat o călătorie la Petrograd, unde au purtat convorbiri cu noile autorităţi în privinţa continuării colaborării militare între cele două state. S-au pus de acord şi o serie

de detalii privind conturarea cooperării în domeniul informativ pentru asigurarea ordinii interne pe front şi în spatele frontului armatelor româno-ruse. În acest scop a fost desemnat un delegat al Siguranţei Generale române pe lângă Marele Cartier General al armatei ruse din Moldova, în persoana inspectorului general de poliţie Romulus Voinescu, iar numeroşi comisari de poliţie au fost ataşaţi pe lângă marile unităţi militare ruse.

Pentru prevenirea pătrunderii serviciilor secrete ale inamicului în jurul unităţilor militare româneşti şi ruseşti s-a constituit *Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-rus* care, pe lângă realizarea cooperării pe linie informativă cu trupele ruse, a desfăşurat o vastă activitate contrainformativă şi de poliţie militară în zona frontului din Moldova. Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-rus a avut la început sediul în oraşul Roman, iar şeful său, Romulus Voinescu, a fost ajutat de subinspectorul de poliţie I. Vameşu şi de comisarii de poliţie I.I. Georgescu şi Theodor Culitza. Acesta din urmă a întocmit o interesantă lucrare, intitulată *Poliţia de informaţii şi contrainformaţii*, care a cunoscut lumina tiparului în 1938 şi prin intermediul căreia cunoaştem astăzi principalele realizări ale activităţii acestei structuri informative. În cadrul serviciului de contrainformaţii româno-rus funcţiona Biroul de contrainformaţii rus, care dispunea de o sută de cadre şi era condus de generalul de jandarmi Leontovici, ajutat de locotenent-colonelul Bondarenco.

La baza activităţii Serviciului de informaţii şi contrainformaţii româno-rus a stat „Regulamentul Serviciului de Contrainformaţiuni Român, în colaborare cu Serviciul de Contrainformaţiuni Rus”, emis de Marele Cartier General al armatei române. În articolul 1, acest regulament prevedea necesitatea colaborării dintre

organele de contrainformaţii române şi cele ruse, atât în vederea contracarării acţiunilor de spionaj ale inamicului, cât şi pentru descoperirea oricăror infracţiuni săvârşite împotriva celor două armate. Evident era vorba despre acele infracţiuni prevăzute în legislaţia internaţională privind regulile de purtare a războiului.

Cadrele Serviciului româno-rus au fost dotate cu instrucţiuni privind restricţiile de circulaţie ce trebuiau respectate de către persoanele care se deplasau pe şosele, căi ferate, ape sau în zona operaţiunilor militare. Ordinele primite se refereau la modul de supraveghere a străinilor aflaţi în Moldova, în special pe cei eliberaţi din lagărele de internare. Serviciul a fost încadrat cu ofiţeri, comisari şi agenţi de siguranţă ce aveau asupra lor legitimaţii speciale, scrise în limbile română şi rusă, semnate de Romulus Voinescu şi pe care erau aplicate fotografiile titularilor.

Articolul 3 din Regulament stabilea ca funcţionarii administraţiei şi poliţiei româneşti să dea tot concursul cadrelor acestui birou, după ce ei se legitimau, pentru îndeplinirea atribuţiilor profesionale. Deşi în articolul 3 se prevedea că dacă în termen de 24 de ore persoanei reţinute nu i se stabilea vinovăţia, ea trebuia eliberată imediat, potrivit articolului 5 al Regulamentului, o persoană putea fi reţinută provizoriu şi la expirarea termenului prevăzut în caz că Biroul de contrainformaţii rus cerea o asemenea măsură, în vederea aducerii de noi dovezi. Prelungirea reţinerii se făcea însă numai cu aprobarea Marelui Cartier General Român, ce o dădea doar când solicitarea era bine motivată. Datele despre suspecţi erau comunicate de Marele Cartier General român şi Ministerului de Interne în vederea supravegherii lor pe mai departe sau luării altor măsuri.

Prin articolul 6, Regulamentul stabilea că supuşii

români, care trăiau continuu într-o anumită localitate şi erau bănuiţi că desfăşoară acţiuni de spionaj sau alte fapte contra intereselor armatei, urmau să fie strămutaţi într-o altă localitate desemnată de Ministerul de Interne, însă nu altfel, ci „numai după verificarea informaţiilor date asupra lor de către agenţii poliţiei române”.

Articolul 9, ultimul al Regulamentului, prevedea că pentru realizarea unei observări cât mai întinse asupra populaţiei, din cauza numărului mic de agenţi speciali de poliţie, era necesară stabilirea unor *posturi speciale fixe* la punctele de legătură ale drumurilor; aceste posturi primeau însemn ca verificarea trecerii dintr-un punct populat într-altul trebuie să se facă numai cu permise speciale.

Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-rus a iniţiat şi realizat câteva acţiuni care în arta informaţiilor sunt trecute în categoria metodelor speciale de dezinformare. Au fost folosiţi, cu precădere, tinerii din teritoriul ocupat, recrutaţi şi instruiţi de serviciile speciale germane pentru a culege informaţii din Moldova despre pregătirile militare ale trupelor române. În majoritate, aceştia, o dată trecuţi peste linia frontului, se predau organelor de poliţie militare române. După o minoră anchetă informativă, aceşti tineri erau reinstruiţi de Serviciul de contrainformaţii româno-rus şi retrimişi în teritoriul ocupat de inamic cu date şi informaţii false despre dispozitivele româneşti. Referindu-se la aceste operaţii de dezinformare a inamicului, Theodor Culitza făcea următoarea apreciere: „Acest sistem nou de spionaj a dat de multe ori rezultate satisfăcătoare pentru noi… prin faptul că inamicul era indus în eroare de informaţiile trimise în mod eronat, în carnetele acestor tineri, asupra situaţiei trupelor noastre”.

Serviciile de informaţii ale Puterilor Centrale au fost

dirijate spre acţiuni cu caracter destabilizator şi diversionist. Acestea încep să răspândească ştiri false pe front şi în spatele frontului româno-rus ca provenind de la români şi a crea derută în rândurile populaţiei civile. Printr-o cercetare atentă, Serviciul de contrainformaţii româno-rus, în colaborare cu comandamentele militare ale armatei române şi organele de siguranţă, a contracarat acţiunea de propagandă şi dezinformare a Puterilor Centrale. S-a stabilit că manifestele adresate ostaşilor români, de a lăsa armele jos şi de a nu mai trage în „fraţii lor”, proveneau de la birourile de spionaj ale inamicului.

Serviciul de informaţii şi contrainformaţii româno-rus a reuşit să dejoace şi o serie de acţiuni cu caracter diversionist iniţiate de serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale, cum ar fi răspândirea de manifeste prin care ostaşii români erau îndrumaţi să dezerteze, sau pentru a produce inflaţie, au fost paraşutate în Moldova pachete cu bani româneşti falşi. Prin eforturile cadrelor acestui serviciu au fost urmărite peste 2.500 de persoane suspecte de activitate de spionaj în favoarea inamicului şi au fost arestaţi unii dintre cei mai activi agenţi ai acestuia.

În paralel cu măsurile organizatorice s-au întreprins şi acţiuni concrete de către forurile de conducere politică şi militară româneşti pentru susţinerea intereselor naţionale în afara graniţelor. Întrucât la 13/26 martie 1917 Cancelarul Germaniei, Th. von Bethmann-Hollweg şi ministrul de externe al monarhiei habsburgice, Ottokar Czernin, semnaseră la Viena o înţelegere care prevedea încorporarea de către Austro-Ungaria a teritoriului României în cazul victoriei Puterilor Centrale, autorităţile româneşti au reacţionat prompt. La 5/18 aprilie 1917, Marele Cartier General al armatei române a trimis în misiune specială la Washington, pe Vasile Stoica, ofiţer de rezervă. Obiectivul misiunii era de a face cunoscută opiniei

publice americane şi guvernului SUA poziţia politică şi militară a României şi pentru a demonstra legitimitatea revendicărilor statului român asupra Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei. Lui V. Stoica i s-a alăturat, cu aceeaşi misiune, Vasile Lucaciu – preşedintele Ligii Culturale – şi Ion Moţa, preot din Orăştie refugiat în 1915 la Bucureşti, editor al ziarului „Libertatea”.

Rezultate notabile au fost obţinute şi în domeniul contraspionajului. În primăvara anului 1917 structurile contrainformative militare în cooperare cu organele de siguranţă şi jandarmerie rurală au reuşit să identifice o serie de persoane din Moldova suspecte că desfăşoară activitate informativă în beneficiul Puterilor Centrale. Asupra acestora s-au întocmit tabele care cuprindeau o serie de date de identitate şi despre activitatea suspectă. Printre persoanele reţinute şi trimise în faţa Curţii Marţiale din Iaşi – ca urmare a aplicării acestei metodologii – s-a numărat şi faimosul agent al spionajului german din perioada neutralităţii, Hennenvogel Iosef.

Aportul informativ al mişcării de rezistenţă în teritoriul vremelnic ocupat

Demnă de reţinut este şi activitatea informativă şi de rezistenţă desfăşurată în teritoriul ocupat de armatele germane şi austro-ungare. Activitatea în acest spaţiu viza şi anihilarea acţiunii represive a poliţiei militare germane.

Cu riscul vieţii, numeroşi cetăţeni, îndeosebi tineri şi copii, au refuzat să furnizeze informaţii inamicului, să-i călăuzească trupele sau să-i servească ca interpreţi. Documentele atestă că în comuna Vălari de lângă Târgu Jiu au fost executaţi de către poliţia militară germană patru ţărani, pe motiv că refuzaseră să le servească drept călăuze. La fel, în oraşul Corabia, cinci băieţi din comuna Dăbuleni au fost executaţi de către trupele germane pentru că „furnizaseră informaţii rezistenţei româneşti”.

Faţă de amploarea mişcării de rezistenţă a populaţiei din teritoriul ocupat şi de sprijinul acordat de aceasta structurilor informative româneşti din Moldova, în culegerea de informaţii secrete, poliţia militară germană a fost nevoită să recunoască faptul că „existau legături între teritoriul din afara frontului inamic” [românesc – *n.n.*] şi îşi exprimau îngrijorarea faţă de „îndrăzneala spionilor români rămaşi în teritoriul ocupat”.

Pregătirea contraofensivei armatei române, în vara anului 1917, pentru respingerea atacurilor trupelor germano-austro-ungare, care vizau cucerirea Moldovei şi desfiinţarea statului român, a necesitat informaţii sigure şi precise despre forţele militare ale inamicului. Pentru procurarea unor astfel de informaţii, identificarea poziţiilor ocupate de unităţile militare inamice, urmărirea mişcărilor şi descifrarea planurilor de luptă, cunoaşterea stării de spirit a populaţiei civile din teritoriul cotropit şi susţinerea mişcării de rezistenţă a acesteia, s-au organizat de către structurile informative româneşti centre şi puncte informative în spatele frontului trupelor germane şi austro-ungare.

Pe frontul din sud al armatelor I şi a II-a române, s-au cules, transmis şi primit regulat informaţii cu valoare operativă asupra dispozitivului trupelor germane şi despre Comandamentul General al Puterilor Centrale de la Focşani, prin agenţi trimişi în frontul inamic prin punctul Doaga, de către şeful Serviciului de siguranţă din Focşani, Guţă Iacob, care rămăsese în teritoriul ocupat. Informaţiile erau culese cu sprijinul unor patrioţi din teritoriul ocupat şi transmise în Moldova printr-un loc secret – folosit drept căsuţă poştală –, greu accesibil. Alte documente de arhivă atestă că s-au folosit şi porumbei călători pentru transmiterea de informaţii codificate din teritoriul ocupat spre comandamentele armatei române din Moldova.

Agenţii centrului informativ din Focşani au înregistrat aproape zilnic mişcările armatei germane, comandate de Mackensen, în vederea ofensivei din vara anului 1917. Aceste informaţii au servit Marelui Cartier General al armatei române în organizarea contraofensivei de la Mărăşeşti.

La Brăila, comisarul de poliţie Alexandru Popovici, şeful poliţiei postului, rămas în teritoriul ocupat, a antrenat tineretul şcolar în acţiunea de culegere a informaţiilor despre inamic şi în urmărirea mişcărilor şi pregătirilor de luptă ce se făceau de către trupele Puterilor Centrale în zona Bărăganului, pentru identificarea sistemului de apărare şi locul de amplasare a depozitelor militare. Transmiterea zilnică a informaţiilor secrete în Moldova se făcea prin sticle aruncate pe Dunăre. Informaţiile, notate codificat pe o bucată de hârtie, erau introduse împreună cu altele în sticle închise ermetic, care erau apoi culese de cadre ale unităţilor militare la Galaţi. Descoperiţi de către inamic, 10 locuitori, împreună cu comisarul

Popovici, au fost împuşcaţi pe motiv de „spionaj” în favoarea serviciilor informative româneşti.

Printre eroii mişcării de rezistenţă s-a numărat şi ţăranul Vasile Chilian, care, din proprie iniţiativă a organizat un grup cu sarcini informative, în regiunea Vrancea. Inteligent şi abil, Vasile Chilian a reuşit să penetreze cercurile ofiţerilor germani, făcându-le diferite servicii pentru a le căpăta încrederea şi a putea astfel să culeagă informaţii ce interesau comandamentele armatei române. Ingenioasă a fost iniţiativa sa de a-şi acoperi şi conspira activitatea. Cu aprobarea Comandamentului german, el a construit o moară pe malul râului Putna, chiar în marginea frontului român. „Moara lui Chilian” avea pentru mişcarea de rezistenţă funcţii multiple: servea

drept ascunziş pentru prizonierii români evadaţi din lagărele germane, organiza trecerea acestora în Moldova şi transmitea informaţiile despre dispozitivul şi dotarea trupelor inamice comandamentelor româneşti. Grupul de rezistenţă condus de Vasile Chilian număra 28 de cetăţeni români din satul Tichiriş, plugari, învăţători, preoţi, proprietari şi personalul medical de la spitalul din Vidra. Alţii au sprijinit grupul lui Chilian „fie ca gazde pentru prizonierii români, fie ca iscoade trimise pentru a spiona mişcările trupelor inamice sau a servi drept călăuze pentru românii care doreau să treacă linia frontului în Moldova”. Interesant pentru activitatea informativă desfăşurată de grupul lui Chilian este că „fără să fi fost înzestrat cu mijloace tehnice sau instrucţiuni perfecţionate, fără să se fi cunoscut, în majoritate unul pe altul, fără să fi cunoscut conducătorii lor, a contribuit fiecare în măsura posibilităţilor lor pentru atingerea unicului scop – a servi patria oricând şi oricum”.

Grupul de rezistenţă condus de Vasile Chilian a procurat şi transmis comandamentelor trupelor române din Moldova informaţii de o deosebită valoare despre dispozitivul trupelor Puterilor Centrale concentrate în zona Vrancei şi a ajutat sute de prizonieri români să treacă în sudul Moldovei.

Pentru a nu trezi suspiciuni din partea serviciilor de contrainformaţii ori ale organelor de poliţie militară a trupelor inamice, Vasile Chilian – deşi nu fusese instruit şi nu urmaşe nicio şcoală de profil – a recurs la câteva iniţiative pentru culegerea de informaţii secrete, deosebit de ingenioase dar bine acoperite, ceea ce stârneşte şi astăzi admiraţia chiar şi în rândul profesioniştilor. Intrând în birourile ofiţerilor germani, care lucrau cu documente secrete, a evitat tentaţia de a le sustrage sau să-şi manifeste curiozitatea faţă de ele. A căpătat astfel

încrederea germanilor. Vasile Chilian s-a mulţumit doar cu ceea ce vedea şi auzea. S-a străduit să memoreze cât mai mult, iar când ajungea acasă, într-un loc sigur, reproducea în scris sub formă de note şi rapoarte informative sau schiţe şi hărţi, în ascuns, a reuşit, la un moment dat, să pătrundă la Comandamentul german, unde a copiat hărţile germane expuse pe pereţi, cu situaţia la zi a poziţiilor germane, planurile de operaţii germane în vederea ofensivei ce se pregătea pentru vara anului 1917, precum şi obiectivele pe care inamicii le descoperiseră la români. Informaţiile şi schiţa cu dislocarea trupelor germane au fost duse în Moldova de un prizonier român – sublocotenentul N. Melosu – fiind predate Diviziei a 14-a române. Aceste informaţii au fost deosebit de valoroase, ele contribuind într-o măsură importantă la întocmirea planului de operaţii al armatei române pentru memorabilele bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Mai sunt şi alte aspecte ale activităţii grupului de rezistenţă condus de Vasile Chilian, sau a celor care se aflau în legătura acestui grup. Aşa de exemplu, s-a reuşit interceptarea convorbirilor telefonice ale ofiţerilor germani de către Alexandru Macovei din Voios, care pentru acest fapt a fost deportat în Ungaria şi condamnat la moarte, dar a scăpat, evadând din lagăr. De asemenea, strămutarea (transferarea) personalului medical românesc din Vidra la spitalul militar de campanie german a oferit posibilitatea celor care erau în legătura grupului de rezistenţă să cunoască starea de spirit a trupelor germane ori să procure produse farmaceutice pentru prizonierii români.

Grupul de rezistenţă condus de Vasile Chilian a fost descoperit în urma eşuării unor prizonieri români de a trece râul Putna şi de a duce în Moldova informaţii secrete. În momentul arestării lui Vasile Chilian, soţia sa,

Clementina, care îi ştia toate planurile, în faţa patrulei care îl percheziţiona, a scos din haina soţului ei documentele secrete compromiţătoare şi le-a aruncat în foc, pentru a nu cădea în mâinile inamicului. Cei arestaţi au fost trimişi imediat la poliţia militară germană din Focşani, unde, înfruntând umilinţele şi tortura, s-au comportat cu demnitate şi curaj, nefăcând destăinuiri importante. Între 18 – 24 august 1917, patrioţii români au fost aduşi în faţa organelor poliţiei militare de război a germanilor, care i-au condamnat la pedepse dintre cele mai grele. Cinci membri ai grupului, în frunte cu Vasile Chilian, au fost condamnaţi la moarte, iar restul au primit închisoare de la doi la 20 de ani. Menţinându-şi dârzenia şi curajul, în închisoare, Vasile Chilian s-a confesat în faţa camarazilor săi că „nu-i pare rău, că moare... că se simte mândru după ce a auzit din gura nemţilor, că din cauza lui [armatele germane – n.n. *au* pierdut la Mărăşeşti – n.n.] *o* mulţime de oameni”. În zorii zilei de 30 august 1917, pe poligonul din Focşani, cei cinci patrioţi români – Vasile Chilian, serg. V. Gălăţeanu, Dumitrache Pantazică, Toma Ion Cotea, Ştefanache Secăluş – au fost executaţi de trupele germane. Vasile Chilian a refuzat să fie legat la ochi şi a cerut plutonului de execuţie „să fie împuşcat în faţă, sub cuvânt că moare pentru patrie”. În testamentul făcut în grabă, pe coperta Bibliei preotului care l-a spovedit, Vasile Chilian a scris: „Mor pentru ţara mea”.

Aceste jertfe nu au fost zadarnice, întreaga activitate informativă şi de rezistenţă desfăşurată în teritoriul ocupat de trupele inamice s-a dovedit benefică. Germanii au afirmat că pierderile mari suferite de ei în lupta de la Mărăşeşti s-au datorat „în mare parte spionajului românesc”.

De la armistiţiu la operaţiile de apărare a Marii Uniri (1918 – 1919). Ultimele trei luni ale anului 1918

marchează o etapă distinctă în evoluţia războiului de întregire naţională a României. După impresionantele izbânzi militare de la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz asupra armatelor Quadruple! Alianţe – cu repercusiuni benefice asupra situaţiei operative de ansamblu a Antantei –, ţara, guvernul Brătianu şi armata au fost confruntate cu o nouă şi deosebit de gravă criză ce a pus sub semnul întrebării nu numai continuarea rezistenţei, dar însuşi viitorul statului român independent. Factorul determinant al acesteia nu era însă presiunea exercitată aproape concentric de forţele inamice, ci „defecţiunea totalăz/ a puternicului aliat din Răsărit, consecinţă directă a preluării puterii în Rusia, la 26 octombrie/? noiembrie 1917, de către Partidul bolşevic. Intenţia declarată a noilor autorităţi de la Petrograd de a încheia grabnic pacea cu Puterile Centrale primea curând o confirmare: semnarea armistiţiului de la Brest-Litovsk (20 noiembrie/ 3 decembrie 1917).

În atari împrejurări, în care întregi unităţi militare ale ruşilor îşi părăseau poziţiile, lăsând spaţii largi de pe frontul român neapărate, la discreţia adversarilor, când dezordinile provocate de aceste trupe, transformate pe alocuri în adevărate bande jefuitoare, ameninţau stabilitatea politică şi administrativă, viaţa şi avutul greu încercaţilor locuitori ai Moldovei, iar legăturile cu aliaţii occidentali şi cu sursele de aprovizionare din lungul stepei ruse erau practic desfiinţate, România a fost nevoită să-şi reformuleze strategia, să aleagă propria cale de urmat, şi încă într-un termen scurt.

Situaţia complexă şi periculoasă creată ca urmare a ieşirii din luptă a Rusiei, ameninţând cu izolarea completă a României şi implicit cu eliminarea de către inamic a singurului, încă, element de rezistenţă sigură de pe întregul front răsăritean – după aprecierea generalului

francez F. Foch –, adică armata română a condus la adoptarea unei poziţii mult mai energice de către aliaţii occidentali. Atât Parisul, cât şi Londra s-au grăbit să transmită încurajări guvernului Brătianu, însoţite de asigurări la cel mai înalt nivel privind continuarea „susţinerii materiale şi financiare a efortului militar din Moldova”.

Promisiuni, deşi departe de cele aşteptate, veneau şi de peste Ocean, din partea SUA, noua putere asociată Antantei: „Doresc să asigur pe Majestatea Voastră că Statele Unite – arăta în mesajul său preşedintele Woodrow Wilson – vom sprijini România şi după război, cât ne va sta în putinţă şi că, în orice negocieri finale de pace, vom depune eforturi susţinute pentru ca integritatea României, ca naţiune liberă şi independentă, să fie în mod adecvat salvgardată”.

Toate aceste declaraţii şi încurajări au rămas însă simple cuvinte, datorită absenţei suportului efectiv material-financiar şi mai ales militar, în condiţiile izolării complete a României. Înaltul Comandament şi guvernul român aveau să realizeze exact criza acelui moment istoric, analizele efectuate în perioada respectivă – cu maximă responsabilitate şi luând în calcul toate elementele ecuaţiei ce se cerea rezolvată – conducând, în final, la adoptarea unicei soluţii raţionale: suspendarea ostilităţilor militare cu Puterile Centrale şi încercarea de prelungire a acesteia cât mai mult posibil, în speranţa intervenirii unor noi factori, mai favorabili. La 26 noiembrie/9 decembrie 1917 România a semnat la Focşani alături de reprezentanţii Puterilor Centrale armistiţiul de încetare a focului.

După ce la Brest-Litovsk s-au încheiat păcile separate dintre Republică Ucraina şi Austro-Ungaria (27 ianuarie/9 februarie 1918) şi respectiv dintre Rusia sovietică şi

Imperiul german (18 februarie/3 martie 1918), cu toate eforturile sale de a-şi prelungi rezistenţa, ameninţată acum şi de forţele bolşevice în Basarabia.

România – complet izolată politic şi militar – având în continuare doar promisiuni din partea Antantei, a fost nevoită să cedeze. Preliminariile păcii au fost semnate le Buftea, în 5 martie 1918, negocierile purtate, sub ameninţarea cuceririi militare a Quadruple!, de către noul guvern condus de liderul conservator Alexandru Marghiloman, aveau să conducă la primirea Tratatului de pace de la Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918), apreciat ca o ultimă soluţie care să garanteze totuşi existenţa statului român şi a dinastiei sale. Pe lângă aservirea economică şi financiară a ţării şi reducerea drastică a efectivelor forţelor armate, România era constrânsă să accepte rectificarea frontierei muntoase cu Austro-Ungaria, o importantă fâşie din teritoriul său de la Vârciorova (pe Dunăre) până în Bucovina – circa 5 600 km², cu aproape 130.000 locuitori, fiind anexată de dubla monarhie; Dobrogea, până la braţul Sfântul Gheorghe era divizată: partea de nord de linia ferată, Cernavodă (inclusiv aceasta), era rezervată unui condominium al Puterilor Centrale, în timp ce partea de sud, inclusiv Cadrilaterul, era cedată Bulgariei. În total, i se răpeau României peste 26.000 km² şi 800.000 de locuitori, iar Dunărea era trecută practic sub controlul strict economic şi militar al Puterilor Centrale. O convenţie secretă obliga guvernul Marghilaman să ia toate măsurile necesare împotriva oricărei mişcări naţionale de eliberare, urmând să dea în judecată pe toţi oamenii politici care jucaseră un rol hotărâtor în realizarea alianţei României cu Antanta şi cu intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. În numele guvernelor lor, miniştrii Franţei, Marii Britanii, Italiei şi Statelor Unite au ţinut să comunice la Bucureşti, la 1/14

mai 1918, că „încă de acum ei consideră ca nule şi neavenite toate clauzele acelei păci, care sunt contrare principiilor a căror violare a constrâns Antanta de a lua armele”.

Votată – o lună mai târziu –, de un Parlament „ales” sub regimul ocupaţiei străine, dar nesancţionată de regele Ferdinand I, pacea separată impusă va crea numeroase obstacole în afirmarea obiectivelor naţionale, în momentul în care România va relua armele alăturându-se, pentru a doua oară, Antantei, în toamna aceluiaşi an.

Pentru România, războiul nu avea să se încheie odată cu armistiţiul între Antantă şi Puterile Centrale, semnat pe Frontul de Vest, la Rethondes, în ziua de 11 noiembrie 1918. Lupta de eliberare şi întregire a statului român, de consolidare a edificiului încununat la 1 Decembrie 1918 prin voinţa politică şi sacrificiile întregii naţiuni a continuat mai bine de un an în împrejurări externe extrem de complexe, dominate de conflicte de interese dintre Marile Puteri în opera de reconstrucţie a noii ordini geopolitice şi teritoriale mondiale.

La 18 ianuarie 1919, atunci când în capitala Franţei, la Paris, s-au deschis lucrările Conferinţei de Pace menite a statua noua arhitectură a relaţiilor internaţionale, România se înfăţişa omenirii ca un stat, de fapt şi de drept, naţional şi unitar, independent şi suveran. Dar frontierele sale nu erau definitivate şi recunoscute prin documente oficiale cu valabilitate juridică internaţională. O parte din teritoriul naţional se afla încă sub diverse ocupaţii străine, iar agresiuni ale puterilor inamice – Ungaria şi Rusia sovietică – erau în curs de pregătire, atât la frontiera de nord-vest, cât şi la cea de nord-est. În noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919.

Republica Ungară a Sfaturilor a declarat războiul împotriva României, conflictul armat prelungindu-se, cu o

scurtă perioadă de armistiţiu, până în august acelaşi an, când, după un nou atac al forţelor bolşevice ungare (20 iulie) armata română a îngenuncheat adversarul, ocupându-i Capitala. Referindu-se la aceste evenimente, Nicolae Titulescu, într-o epistolă transmisă la 31 ianuarie 1926 cunoscutului profesor universitar G. de Lapradelle, ţinea să-i reamintească: „În faimoasa şedinţă a Consiliului Suprem din 11 iulie 1919, Puterile Aliate şi Asociate au cerut naţiunilor vecine cu Ungaria o intervenţie militară pentru a extirpa bolşevismul care domnea atunci la Budapesta. Ele s-au declarat toate, în principiu, de acord cu măsurile cerute de Consiliul Suprem, pe care mareşalul Foch le-a precizat [...]. Dar dacă toată lumea a fost de acord asupra principiului, unii au cerut, pentru a interveni, ca să li se garanteze frontierele, alţii au considerat că momentul nu era propice. Ceea ce l-a făcut pe domnul Clemenceau să spună că România îşi oferă diviziile, dar nu ne cere nimic”.

Mobilul real al acţiunii militare româneşti a fost astfel sintetizat de Constantin Diamandy, înaltul comisar al guvernului român în timpul ocupaţiei Budapestei: „Armata română nu a trecut Tisa în scopul de a ocupa sau cuceri teritorii, ci constrânsă şi în legitimă apărare în urma atacului trupelor ungare ale lui Béla Kun”.

Considerată drept „una din cele mai strălucite pagini din istoria neamului românesc”, lupta pentru apărarea României Mari, în cadrul căreia campania armatei române din 1919 a reprezentat un moment hotărâtor, avea să însemne şi încheierea războiului de întregire naţională. Tratatele de pace de la Paris din 1919 – 1920 au consemnat o realitate istorică evidentă: existenţa noilor frontiere naţionale ale României. La acea dată statul român se înfăţişa ca un important factor politic şi militar în sud-estul şi centrul Europei, jucând un rol activ în

echilibrul de forţe stabilit pe continent.

Serviciul de informaţii şi siguranţă al Deltei. O altă experienţă importantă în domeniul informaţiilor cu caracter militar o constituie organizarea unui aşa-numit „Serviciu de informaţii al Deltei”, despre care aminteşte Mihail Moruzov într-un raport înaintat M.St.M. în 1934 şi se confirmă prin câteva documente publicate. În realitate nu putea fi vorba de un serviciu de informaţii aparte, ci de o „structură informativă secretă” care lucra tot sub ordinele Marelui Cartier General al armatei române. Singura deosebire consta în aceea că era mai bine acoperit, deci cu posibilităţi de risc mai mici, faţă de reţelele de rezistenţă care în marea lor majoritate se organizează spontan, din dorinţa sinceră de a contribui la sprijinirea cauzei naţionale. Ne întemeiem această afirmaţie pe faptul că Mihail Moruzov refuzase practic să-şi asume răspunderea reorganizării şi conducerii Serviciului de informaţii al armatei pe motiv că „un asemenea aparat nu se poate improviza”, în schimb a acceptat „să înjghebeze” un aparat tehnic pe frontul dobrogean şi ţărmul Mării Negre, cu sediul la Ismail-Sulina. Din punctul de vedere al efectivului era puţin numeros, câţiva agenţi experimentaţi – pe care Moruzov nu i-a destăinuit niciodată –, dar care aveau de partea lor pescari lipoveni din Deltă, şi alţi locuitori ce cunoşteau reţelele de traficanţi sau aveau posibilităţi mai simple de infiltrare. Principala misiune a acestei structuri informative secrete era de a penetra în reţelele inamicilor în scop de contracarare a acţiunilor de spionaj desfăşurate împotriva armatei române. A acţionat în zona Deltei Dunării întrucât aceasta constituia un punct strategic important folosit pentru traficul de informaţii şi trecerea clandestină a agenţilor secreţi dintr-o parte şi alta a frontului.

Printre acţiunile mai deosebite, raportul lui Moruzov enumeră organizarea mai multor incursiuni peste liniile de apărare ale frontului inamic, în urma cărora au fost distruse punctele întărite de la Murighiol şi Beştepe. Dar cea mai spectaculoasă realizare o constituie capturarea colonelului german Friederich von Mayer ce conducea „aparatul informativ german pe frontul dobrogean şi ţărmul Mării Negre”. Ofiţerul german a fost adus „nevătămat” în liniile româneşti, fiind exploatat informativ. Acţiunea i-a adus lui Moruzov – care a conceput-o – şi agenţilor săi, care au realizat-o, nu numai medalia „*Virtutea Militară*”, ci şi o anume celebritate. Aşa se explică, în 1939, când colonelul Ionescu-Micandru a luat legătura cu un ofiţer al Abwherului, i s-a precizat că Serviciul de informaţii al armatei germane are în arhivă documente ce atestă acţiunile întreprinse de Moruzov care se bucură de aprecieri în opinia specialiştilor germani pentru inteligenţa şi curajul său, dar mai ales pentru faptul că s-a purtat cavalereşte cu Friederich von Mayer, căruia practic „îi salvase viaţa”. E greu de spus dacă, nu cumva, afirmaţia purta şi o nuanţă ironică, întrucât se ştie că în situaţia unor astfel de căderi, un ofiţer de talia lui Friederich von Mayer trebuia să se sinucidă pentru a nu fi exploatat ca bază de date. Nu există altă alternativă, pentru că armata din care provine îl declară trădător şi ca urmare îl condamnă la moarte. Oricum, reţinem că Mihail Moruzov a intrat încă de acum în vizorul serviciilor de spionaj germane.

Tot din raportul întocmit în 1934, aflăm şi cifre de bilanţ al activităţii contrainformative a „Serviciului de informaţii al Deltei”. Până la sfârşitul războiului, s-a reuşit capturarea a 156 de spioni dintr-un total de 178 câţi fuseseră trimişi în liniile de apărare ale armatei române de Serviciul de informaţii al armatei germane. Acelaşi

document mai menţionează că „inamicul n-a reuşit să distrugă niciun depozit de muniţii, de aprovizionare, nici case, cum s-au petrecut lucrurile în zona celorlalte fronturi”, tocmai datorită vigilenţei agenţilor lui Moruzov.

Dar activitatea structurii informative din Deltă şi-a făcut simţită prezenţa în beneficiul intereselor româneşti şi după armistiţiu (5/18 martie 1918) şi încheierea păcii de la Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918) între România şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia). Prin tratatul de pace, oficial trebuia să se pună capăt oricărei activităţi informative împotriva foştilor inamici. Prin Ordinul ministrului de Război din 31 martie/12 aprilie 1918, fuseseră desfiinţate ataşaturile militare pe lângă comandamentele Puterilor Antantei, ceea ce dădea o serioasă lovitură activităţii informative. Fiind o structură informativă bine conspirată, rămasă în activitate, Serviciul de informaţii al Deltei, merită de data aceasta să fie considerat ca un serviciu secret de sine stătător (structură de rezistenţă).

Executând un ordin al Marelui Cartier General al armatei române, Serviciul de informaţii al Deltei a putut împiedica un acord între Armata Roşie şi armatele

Puterilor Centrale de pe frontul dobrogean. Acţiunea a fost riscantă, dar de excepţională valoare strategică, întrucât realizarea acordului ar fi îngreunat şi mai mult situaţia României. Despre modalităţile concrete în care s-au petrecut faptele, raportul întocmit de Mihail Moruzov aduce amănunte interesante. împreună cu câţiva agenţi experimentaţi, profitând şi de împrejurările confuze din rândurile armatei ruse, s-a reuşit infiltrarea în compunerea delegaţiei Armatei Roşii. „Prin aceasta – se spune în raport – s-a adus un real serviciu Armatelor Aliate de pe frontul Salonicului, la care se referea acordul ce urma să se încheie, deoarece Comandamentul Statelor Centrale

stabilise înţelegerea cu delegaţia Armatei Roşii, ca aceasta din urmă să trimită delegaţi pe frontul Salonicului, unde se aflau două divizii ruseşti, care se învoiseră deja cu Comandamentul Statelor Centrale să se predea în întregime, dar aşteptau numai sosirea delegaţiilor Armatei Roşii”. Prin tot felul de tergiversări înscenate de Moruzov şi agenţii săi, înainte de sosirea delegaţilor de la Moscova „s-a putut telegrafia Marelui Cartier General Român prin amiralul Coandă [...] anunţând la rândul său Marele Cartier Aliat, cele două divizii au fost retrase la timp şi lovitura pusă la cale de Comandamentul Armatelor Centrale, prin defecţiunea ce se organizase, a putut fi dejucată în timp util”.

Alte fapte din activitatea Serviciului de informaţii al Deltei, ce merită atenţie, sunt cele desfăşurate în perioada reluării Basarabiei şi unirii ei la teritoriul românesc. După cum atestă documentul din 1934, „acest Serviciu a adus un aport însemnat acţiunii armatei noastre prin aceea că s-au putut salva ofiţeri, trupe şi demnitari căzuţi în mâinile bolşevicilor”, şi că „s-au putut dejuca toate acţiunile armatei bolşevice şi acapara toate depozitele ruseşti”. Moruzov personal – din ordinul Marelui Cartier General al armatei române – prin diverse combinaţii, a reuşit să devină comandantul unor contingente ale Armatei Roşii, care ulterior au fost dizolvate. Prin alte combinaţii, făcute din proprie iniţiativă, şeful Serviciului de informaţii al Deltei a izbutit să aranjeze cumpărarea cu două milioane lei „a câtorva contratorpiloare, canoniere, un atelier naval, o serie de vedete, şlepuri cu muniţii şi alte vase, care formau flota rusă de pe Dunăre şi Marea Neagră, în punctele Chilia, Vâlcov şi Sulina”. Dar, dezlănţuirea neprevăzută a luptelor a zădărnicit acest aranjament, care desigur ar fi adus beneficii importante în domeniul înzestrării armatei române. De aici rezultă cu claritate

necesitatea coordonării perfecte a planurilor de comandament cu acţiunile informative în adâncime, prin ţinerea legăturii permanente în ambele sensuri. Probabil că lipsa unor mijloace tehnice de comunicare rapidă, pentru a asigura transmiterea ordinelor şi primirea rapoartelor în timp operativ, dar care să garanteze şi perfecta conspirativitate sau acoperire a acţiunilor, a zădărnicit întreprinderea lui Moruzov, de altfel, destul de temerară în concepţia ei.

Prin acţiunile diversioniste concepute şi realizate contra armatelor bolşevice, Moruzov a intrat şi în vizorul temutei CEKA, organul de securitate al revoluţiei sovietice, condusă de Felix Dzerjinski.

Noi reorganizări (1918). Oricum, se poate constata că Serviciul de informaţii al armatei române, pe ansamblul său, atât prin structurile oficiale, cât şi prin cele secrete, a urmat o evoluţie determinată de mersul evenimentelor politico-militare interne şi internaţionale şi, implicit de situaţia armatei române, în funcţie de necesităţile planurilor de campanie sau ordinelor operative. Cele două structuri informative (oficiale şi secrete) s-au completat reciproc. Aşa ne explicăm faptul că s-au obţinut rezultate importante prin structurile secrete, atât în timpul armistiţiului şi păcii, cât şi în campania contra Ungariei comuniste, într-o perioadă când Serviciul de informaţii oficial suferea modificări şi reorganizări la intervale scurte încât este greu să credem că-şi putea intra rapid în atribuţii. De exemplu, la 12 iunie 1918, prin Ordinul de zi nr. 191, semnat de generalul Constantin Cristescu – şeful Marelui Stat Major –, se reorganiza Secţia a IV-a informaţii, care adapta activitatea în domeniu pentru situaţia de pace.

La 28 octombrie/IO noiembrie 1918, intervenind a doua mobilizare a armatei române s-a trecut la

organizarea pentru campanie. Cu această ocazie s-a creat Secţia a D-a (cu un birou de informaţii şi altul de contrainformaţii) pentru *„Armata de operaţiuni”* – subordonat Marelui Cartier General, Secţia a IV-a informaţii – la *„Partea sedentară”*, subordonat Marelui Stat Major. În sfârşit, la 18 aprilie 1918 prin înaltul Decret regal cu nr. 1979, prin care se aprobau modificările şi completările la Legea de organizare a Ministerului de Război, s-a procedat la o nouă reorganizare a Serviciilor de informaţii, cu o structură mult mai complexă. A fost creată Secţia a V-a informaţii şi contrainformaţii, pusă sub comanda colonelului Constantin Bălcescu. Ea a fost inclusă în Diviziunea a II-a a Marelui Stat Major şi era organizată pe două birouri.

Biroul 1 informaţii care dispunea de 4 subbirouri: Studiul armatelor din Balcani; Studiul armatelor din Vest; Studiul armatelor din Est plus Germania şi Austria; Redactarea şi tipărirea buletinelor de informaţii periodice, broşuri cu studii făcute asupra armatelor străine şi lunară pregătitoare, privind cursurile de informaţii;

Biroul 2 *contrainformaţii* era structurat doar pe două subbirouri: Culegerea şi adunarea prin agenţi a informaţiilor secrete din ţările străine şi Serviciul columbofil; Serviciul de contrainformaţii, contraspionaj, propagandă şi cenzură.

Au fost numiţi din nou ataşaţi militari în capitalele Puterilor Aliate (Roma, Paris, Londra, Washington, Praga, Varşovia şi Belgrad), numai că de astă dată se subordonau Biroului 1 din Secţia a 5-a. Această structură organizatorică oficială a jucat mai degrabă rolul tehnic, adică primirea, stocarea, prelucrarea şi valorificarea informaţiilor ce veneau în flux continuu la Marele Stat Major de la structurile informative secrete.

Secţia Militară Secretă din Transilvania şi rolul

informaţiilor în campania pentru apărarea României Mari. Documentele atestă existenţa unei alte structuri informative, numită Secţia Militară Secretă (S.M.S.) care şi-a desfăşurat activitatea în Transilvania în perioada noiembrie 1918-noiembrie 1919. Acest serviciu de informaţii, unic în felul lui şi foarte apropiat de cerinţele moderne ale timpului, avea 31 de membri interni şi 46 externi, fiind organizat pe patru secţii: o secţie de spionaj şi informaţii politice (condusă de medicul Carol I. Sotel), o secţie militară (condusă de colonelul Emilian Savu), o secţie de propagandă (al cărei şef era inginerul Gheorghe Chelemen) şi o secţie muncitorească (condusă de preotul militar dr. Iuliu Florian).

Realizările concrete ale Serviciului Militar Secret au fost descrise de Aurel Gociman, într-o lucrare intitulată *România şi revizionismul maghiar*, apărută în 1934, în care a publicat şi 13 documente (rapoarte). Prin conţinutul lor rapoartele atestă din plin veridicitatea următoarelor afirmaţii: „Membrii acestei organizaţii [S.M.S. – *n.n.*] au dat dovadă de un curaj şi o disciplină extraordinară, şi de numele lor sunt legate multe acte de eroism românesc, înainte şi după intrarea armatei române [în Ardeal – *n.n.*]. Amintim câteva: au demontat 16 tunuri ungureşti din Cetăţuia Clujului cu care secuii voiau să iasă în întâmpinarea armatelor române; la Dej au demontat 6 tunuri; au cutreierat tranşeele secuieşti făcând rapoarte şi spionaj; au adus documente secrete din Budapesta; au reuşit să pună mâna pe arhivele profesorului Apathi; au scăpat pe mulţi români condamnaţi la moarte în Ungaria; pentru Conferinţa de pace au furnizat acte de mare preţ pentru interesele româneşti; au prins spioni unguri; au confiscat multe milioane de coroane transmise din Budapesta ungurilor din Ardeal; au înfiinţat gărzi naţionale la sate şi consilii; au construit linii telegrafice secrete,

prinzând ordinele ce s-au dat din Ungaria sfaturilor şi gărzilor ungureşti din Ardeal etc. La rugămintea Comandamentului trupelor române din Transilvania, această organizaţie [S.M.S. – *n.n.*] a funcţionat până la data de 1 noiembrie 1919, servind cu acelaşi eroism cauza românească.

Nu am întâlnit, în faza actuală a cercetărilor, şi alte documente care să facă referiri la Serviciul Militar Secret din Transilvania, dar rămâne cert că pe timpul campaniei din Ungaria [1919 – *n.n.*] în domeniul informaţiilor şi contrainformaţiilor s-a lucrat bine şi cu rezultate benefice. Acest aspect a fost subliniat şi de ofiţerii care au întocmit studiul din 1 aprilie 1921:. „S-a obţinut mult prin schimb de informaţii şi mai ales printr-un întreg serviciu de spionaj care fusese aşezat în spatele inamicului. Serviciul de informaţii a semnalat pe lângă Planul de campanie ungar şi orele exacte ale atacului şi începerii bombardamentelor de artilerie, semnalări întru totul verificate de desfăşurarea evenimentelor”.

Alte detalii interesante legate de activitatea Serviciului de informaţii al armatei, în campania contra Ungariei din vara anului 1919, ni le destăinuie generalul G.D. Mărdărescu. Mai întâi de toate ne reţine atenţia felul de acţiune al structurilor informative ale armatei ungare prin care îşi procurau date şi informaţii despre armata română. „Informaţiile cele mai bune – spune G.D. Mărdărescu – le căpătau ungurii prin Comitetul Central Comunist din Viena, apoi de la diferiţi negustori care călătoreau din România în Ungaria, prin aeroplane şi în fine, de la prizonieri. Prin aceste mijloace, ungurii erau informaţi că în întreaga Transilvanie sunt 5 divizii”. Acelaşi autor, ne mai spune că pentru menţinerea moralului trupei, comandanţii unguri ascundeau adevărata realitate despre potenţialul.

armatei române, „ei spuneau oamenilor, că celelalte divizii româneşti sunt în Vechiul Regat şi în Dobrogea, unde e gata să izbucnească revoluţia, precum şi în Basarabia, unde se aşteaptă intrarea ruşilor”. Pentru încurajarea secuilor, li se spunea că *„în secuime* [teritoriile Trei-Scaune, Ciuc, Odorhei – *n.n.*] *sunt lupte între români şi secui*”.

Propaganda comunistă în realitate dezinforma propriile lor trupe, mergea până acolo încât „prizonierii români erau forţaţi a da declaraţii false, în sensul că numai siliţi de preoţi şi învăţători vin la mobilizare”. Aceste declaraţii false erau apoi „tipărite în culoare roşie vizibilă şi sfâşiate, pentru a fi citite de trupă”. Generalul G.D. Mărdărescu preciza că măsurile luate de comandantul armatei roşii ungare în vederea acţiunilor ofensive contra armatei române „au fost aflate la timp, prin diferite mijloace ale Serviciului de Informaţii”. Ca metode şi mijloace s-au folosit interceptarea radiogramelor armatei ungare, „interogarea prizonierilor şi diferiţilor particulari”, precum şi studiul documentelor găsite asupra dezertorilor şi prizonierilor. Din coroborarea acestor date şi informaţii, structurile informative ale armatei române au reuşit să stabilească efectivul total al armatei roşii maghiare, în ajunul ofensivei, care se ridica la aproximativ „160 – 175 batalioane, cu un efectiv de 80.000 – 90.000 arme şi 127 companii mitraliere cu 964 piese”, precum şi faptul că *„atacul contra armatei române urma să se producă în noaptea de 19 – 20 iulie 1919*”. Ce a urmat se ştie. Armata română a ajuns până în capitala Ungariei (4 august 1919).

Toate acestea constituie dovezi indubitabile asupra rolului important pe care structurile informative ale armatei române l-au avut în fundamentarea ordinelor operative şi planurilor de campanie. Se poate conchide, aşadar, că asemenea celorlalte ţări, la începutul secolului

al XX-lea, în România, gândirea militară a conştientizat rolul important al Serviciului de informaţii în cunoaşterea inamicului şi în buna desfăşurare a operaţiilor militare. Dar lipsa fondurilor băneşti sau deturnarea lor spre alte întrebuinţări au făcut imposibilă organizarea unui serviciu eficient de informaţii al armatei, astfel că declanşarea războiului în luna august 1914 şi, ulterior, intrarea armatei române în campanie au găsit organismul militar şi societatea civilă nepregătite în acest domeniu. Graţie unei gândiri flexibile, total ancorată la cerinţele frontului şi la interesele naţionale, ofiţerii români stat-majorişti au făcut eforturi pentru crearea unor structuri informative adecvate şi au apelat la mijloace şi metode imperioase pentru culegerea informaţiilor necesare comandamentelor. Succesele şi insuccesele, de altfel inerente unui asemenea domeniu, s-au înscris pe orbita firească a evoluţiei unor astfel de instituţii, ceea ce s-a dovedit benefic în timpul celei mai importante campanii militare – aceea din anul 1919, pentru apărarea României Mari.

BIBLIOGRAFIE

Arhive şi biblioteci. Arhiva Ministerului Apărării Naţionale – Statul Major General, fond Microfilme, rolele P ÎI 1530, 1513; Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond documentar, dosarele nr. 8097, 2659; Arhiva Naţională Istorică Centrală, fond Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale, dosarele nr. 592/1915; 171/1917. Biblioteca Ministerului Apărării Naţionale, fondurile documentare, colecţiile de periodice; Biblioteca Academiei Române, colecţia de periodice.

Documente. *Documente privind Istoria României*. *Războiul pentru independenţă*, vol. 1, Editura Academiei, Bucureşti, 1954; *Mărăşti*, *Mărăşeşti*, *Oituz*. *Documente militare*, Editura Militară, Bucureşti, 1977. O *şcoală de împuternicire – Cercetaşii*. *Organizarea şi starea actuală a*

cercetării în România, Bucureşti, 1916. *Documents diplomatiques russes*, 1914 – 1915, Paris, 1928. *Cartea roşie austro-ungară. Documente diplomatice privitoare la relaţiile dintre Austro-Ungaria şi România 22 iulie-27 august 1916*, Bucureşti, 1917, doc. nr. 12.

Jurnale, amintiri, memorii, mărturii (*edite*). argetoianu, Constantin, *Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, Bucureşti, Humanitas, 1991. AVERESCU, ALEXANDRU, Mareşal, *Notiţe zilnice din război 1915 – 1918*, Ediţia a III-a, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, f. a; idem, *Operaţiile de la Flămânda*, Editura Cultura Naţională, f. a. BACALBAŞA, CONSTANTIN, *Capitala sub ocupaţia duşmanului. 1916 – 1918*, Editura Ancora, 1921. BOLOCAN, NICOLAE, *Cei zece martiri executaţi la Turnu Severin*, Timişoara, 1921. CANCICOV, VASILE, Th., *Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916 – 31 decembrie 1918*, vol. 1, Bucureşti, 1921. CRISTESCU, EUGEN, *Organizarea şi activitatea Serviciului Special de Informaţii*, în lucrarea lui Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu – asul serviciilor secrete româneşti – studii, memorii, documente*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1995. CULITZA, THEODOR, *Poliţia de informaţiuni şi contrainformaţiuni*, Bucureşti, 1938. DECUSEARĂ, D.E., *Românii sub ocupaţia duşmană*, fasciculul I, *Organizarea şi activitatea poliţiei militare*, Bucureşti, 1920. DUCA, I.G., *Memorii*, vol. I, *Neutralitatea*, partea I (1914 – 1915), Bucureşti, Editura Expres, 1992. FALKENHAYN, ERICH VON, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor şi ruşilor 1916 – 1917*, Bucureşti, 1937. FILIPESCU, NICOLAE, *Pentru România Mare, Cuvântări din război 1914 – 1916*, Bucureşti, 1925. GOGA, OCTAVIAN, *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o ţară neutră*, Bucureşti, 1915.

IORGA, NICOLAE, *Războiul nostru în notiţe zilnice, 1914 – 1916*, Craiova, Editura Ramuri. MAIORESCU, TTTTJ, *România, războaiele balcanice şi Cadrilaterul*, volum editat de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995. MARGHILOMAN, ALEXANDRU, *Note Politice 1897 – 1924*, vol. I, Bucureşti, 1927. MĂRDĂRESCU, G.D., Generalul, *Campania pentru dezrobirea Ardealului şi ocuparea Budapestei 1918 – 1920*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1921. RONGE, MAXIMILIAN (MAX), *Spionaj şi contraspionaj. Spionaj militar şi industrial*, Bucureşti, 1955. STOICA, VASILE, *în America pentru cauza românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1936. ŞTEFLEA, ILIE, *1915: Misiune specială la Braşov*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1991, p. 14 – 15.

Periodice. „Ordinea”, iulie 1930. „Dimineaţa”, noiembrie 1937. „Mişcarea”, martie 1917. „Monitorul oficial”, ianuarie-februarie 1913.

Bibliografii, cronologii, enciclopedii, dicţionare. BOND, JACQUES, *Encyclopédie du renseignement des services secrets*, Paris, Ed. Lavanzelle, 1997. DOBRESCU, EMILIAN, *Mapamond francmasonic*, Bucureşti, Editura Nemira, 1997. *Istoria lumii în date*, coordonator, acad. Andrei Oţetea, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1972. NEAGOE, STELIAN, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre* – 1995, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995. *Politica Externă a României. Dicţionar cronologic*, coordonatori: Ion Calafeteanu, Cristian Popişteanu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986. SCOR-PAN, COSTIN, *Istoria României*. Enciclopedie, Editura Nemira, Bucureşti, 1997.

Lucrări de sinteză. ALEM JEAN-PIERRE, *L’espionnage. Histoires. Méthodes*, Paris, Lavauzelle, 1987. ANDREW, CHRISTOPHER, *CIA şi Casa Albă. Serviciul*

Secret şi preşedinţia americană de la George Washington la George Bush, Bucureşti, Editura All, 1998; idem, *His Majesty's Secret Service. The Making of the British Intelligence Community*, New York, Viking, 1986. ANDREW, CHRISTOPHER; GORDIEVSKI, OLEG, *K.G.B. Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Bucureşti, Editura All, 1994. BODUNESCU, ION; RUSU-ŞIRIANU ION, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, vol. I, Bucureşti, 1975. BORO-VICKA, V.P., *Atentate care urmau să schimbe lumea*, Editura politică, Bucureşti, 1978. BRESTOIU, HORIA; BOBOCESCU, VASILE, *Momente din activitatea organelor de ordine, informaţii şi contrainformaţii româneşti în perioada 1878 – 1918*, Bucureşti, 1979. BUNYAN, TONY, *History and Practice of Political Polices în Great Britain*, London, Quartelet Books Limited, 1977. BUZATU, GH., *Din istoria secretă a celui de-al Doilea Război Mondial*, vol. II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995; idem, *Războiul mondial al spionilor, 1938 – 1939*, Iaşi, Editura BAI.

1991. CĂZAN, GHEORGHE NICOLAE; RĂDULESCU-ZONER, ŞERBAN, *România şi Tripla Alianţă 1878 – 1914*, Bucureşti, 1979. CLACHIR, NICOLAE, *Marile Puteri şi România 1856 – 1947*, Editura Albatros, Bucureşti, 1996. CHIRIŢESCU, CONSTANTIN, *Istoria războiului pentru integrarea României, 1916 – 1919*, ediţia a II-a, f. a., 3 vol. DAŞCOVICI, N., *Interesele şi drepturile României*, Iaşi, 1936. DAVID, MIHAI, D., *Consideraţiuni geopolitice asupra statului român*, Tipografia „Alexandru Jerek", Iaşi, 1939. DEACON, RICHARD, A *History of the British Secret Service*, London, F. Müller, 1969; idem, *Kempei Tai, A History of the Japanese*

Secret Service, New York, Toronto, Beaufort Books, 1982. DE LUTTIS, GIUSEPE, *Storia dei servizi segreti în Italia*, Roma, Editori Riuniti, 1984. *Direcţia de Informaţii*

Militare între ficţiune şi adevăr, Bucureşti, 1994. GIURESCU, CONSTANTIN, C., *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă*, Bucureşti, 1966. GOCIMAN, AUREL, dr., *România şi revizionismul maghiar*, Ediţia a II-a, Bucureşti, 1934. IORDACHE, ANASTASIE; IASĂ, MIRCEA; OPREA, ION M.; OPRESCU, PAUL, *România în primul război mondial*, Bucureşti, 1979. *Istoria militară a poporului român*, vol. IV-V, Editura Militară, Bucureşti, 1986 – 1987. LAUNAY, JACQUES DE, *Istoria secretă. Mari controverse ale contemporaneităţii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970. LLOYD, MARK, *The Guinness Book of Espionage*, London Guinness Publishing, 1944.MÂNTULESCU, DI-MITRIE, dr., *Poliţie politică şi poliţie de siguranţă de stat*, Bucureşti, 1937. NESTOVICI, EMA, *România şi Puterile Centrale în anii 1914 – 1916*, Bucureşti, 1979. NEAGU, C.; MARINESCU, D.; GEORGESCU, R., *Fapte din umbră*, Bucureşti, vol. I, 1977. NUŢU, CONSTANTIN, *România în anii neutralităţii* (1914 – 1916), Bucureşti, 1972. PASCU, ŞTEFAN, *Făurirea statului naţional unitar român 1918*, Editura Academiei R.S.R., 2 vol., Bucureşti, 1983. PĂCU-RARIU, MIRCEA, pr. dr., *Politica statului major faţă de Biserica Românească din Transilvania în perioada dualismului 1867 – 1918*, Sibiu, 1986. PLATON, GHEORGHE, *Istoria modernă a României*, Bucureşti, 1985. POPA, IONEL, *Eroismul poliţistului român. Executarea Comisarului Alexandru Popovici din Brăila în anul 1917*, Brăila, 1937. POPA, MIRCEA N., *Primul război mondial*, Bucureşti, 1979. POPOVICI, ION, *Organizarea armatei române*, vol. 1, *Schiţă istorică de la 1830 – 1877*, Roman, 1902. POTEMKIN, V. P, *Istoria diplomaţiei*, Editura Cartea Rusă, Bucureşti, vol. III, 1948. PREDA, DUMITRU; ALEXANDRESCU, VASILE; PRODAN, COSTICĂ, *Campania armatei române din 1918 – 1919*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994. PREDA, DUMITRU; MOGHIAR,

NECULAI; VELDER, TIBERIU, *Berthelot şi România*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997. *România în Primul Război Mondial*, vol. I, Bucureşti, Editura Militară, 1987. POPA, MIRCEA N., *Primul război mondial*, Bucureşti, 1979. ROWEN, R., *însemnări despre serviciul secret*, Bucureşti, 1952. ŞEICARE, PAMFIL, *România în Marele Război*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1994. ŞTEFĂNESCU, PAUL, *Istoria serviciilor secrete româneşti*, Bucureşti, 1994. THEODORESCU, I. (col. r.); HRISTESCU, GHEORGHE, (cpt.), *Misterele spionajului. Spioni şi spioane celebre. Metode şi mijloace folosite în spionaj şi acţiuni terorist-diversioniste*, Editura Cartea Românească, Craiova, 1932. TOMA, I., *Ministerul Internelor (Istoric. Organizare actuală. Drept comparat. Reorganizare)*, Bucureşti, 1942. TURCU, N., *Manual poliţienesc*, Bucureşti, 1935. ZAMFIR, ZORIN; BONCU, JEAN, *Primul război mondial*, Bucureşti, 1995. WEST, NIGEL, *MI 6 British Secret Intelligence Service Operations, 1909 – 1945*, London, Panther, 1985.

Studii. BARA, TRAIAN; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *România în războiul de eliberare şi reîntregire naţională. Frontul Secret*, în „Lupta întregului popor”, nr. 3, (17), 1988, p. 27. BRESTOIU, HORIA; BOBOCESCU, VASILE, *Aspecte privind rolul informaţiei în victoria armatei române în vara anului 1917*, în „Revista Arhivelor”, an IV, nr. 1/1978, p. 57 – 66. CIOBANU, NICOLAE, col. dr., *Manevra de la Flămânda între ceea ce a fost şi ceea ce ar fi putut să fie*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 4/1991, p. 10 – 12. DAVID, AUREL, *Un episod puţin cunoscut din istoria serviciilor secrete româneşti*: *„Reformarea lui Cezar Librecht”*, în „Istoriografia în tranziţie”, Bucureşti, Editura I.N.I., 1996, p. 82 – 90. GOŞU, ARMAND, *Decembrie 1915. În culisele unui atentat eşuat*, în „Magazin istoric”, nr. 8/1991, p. 16 – 21. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Activitatea*

informativă a Puterilor Centrale contra României şi vulnerabilităţile societăţii româneşti în perioada neutralităţii (*septembrie 1914-august 1916*), în „Istoriografia în tranziţie”, Bucureşti, Editura I.N.I., 1996, p. 91 – 102; idem, *Momente din istoria serviciilor de informaţii militare din România la începutul secolului al XX-lea*, în „Gândirea Militară Românească”, s.n., (I), nr. 3, 1998, anul IX, p. 152 – 161, (II), nr. 4, 1998, p. 124 – 130; idem, *Nu suntem o ţară unde se poate jena cineva*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/23, 1998, p. 18 – 21; idem, *Serviciile de informaţii româneşti la începutul primului război mondial*, în „Studii socioumane”, nr. 3, 1998.

Partea a II-a

Perioada interbelică FATALIŞTII

„Cea dintâi primejdie pentru un stat mic şi slab este Marea Putere cea mai apropiată geografic”.

Mareşal Alexandru Averescu

SITUAŢIA ROMÂNIEI DUPĂ MAREA UNIRE

În anul 1918 România şi-a înfăptuit unitatea naţional-statală, întregindu-se atât la răsărit cât şi la apus în hotarele naţiunii prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu patria mamă. Marea Unire a însemnat realizarea celui mai scump ideal al poporului român, „un adevărat miracol în istoriez/.

România Mare a fost de fapt opera oamenilor României vechi; ei au fost aceia care au ştiut folosi împrejurările internaţionale prielnice pentru a-şi reîntregi ţara. Fără aceşti abili oameni politici ai României vechi, cea nouă nu ar fi fost posibilă.

Noua Românie se deosebea fundamental de cea existentă înainte de 1914. Crescuse în primul rând ca întindere, ajungând de la 137.000 km² la 295 049 km², ceea ce o situa pe locul zece în Europa.

O modificare spectaculoasă s-a produs în *situaţia*

demografică. Vechea unitate etnică a fost înlocuită cu o situaţie nouă, în care alături de români coexistau acum, într-un procent însemnat, şi alte naţionalităţi. Conform statisticii din 1930, România Mare avea o populaţie de 18 057 028 locuitori, din care 71, 9% români, 7, 9% unguri, 4, 4% germani, 3, 2% ruteni şi ucraineni, 4% evrei, 2, 3% ruşi, 2% bulgari, *1, 5*% ţigani etc. Până în anul 1939, populaţia ţării a crescut cu aproape două milioane de locuitori, creştere ce s-a datorat aproape în întregime sporului natural.

După 1919, România şi-a pierdut caracterul de ţară de imigraţie, numărul celor care plecau definitiv depăşindu-l acum – spre deosebire de veacul al XIX-lea – pe cel al celor care veneau să se stabilească. Legea din 1925 a confirmat libertatea emigrării şi imigrării, socotindu-le un drept firesc; până în anul 1938 s-au stabilit în România un număr de 28 580 străini şi 11 709 români din afara graniţelor statului românesc. Cei care au plecat erau în special maghiari, evrei, germani, ruşi, membri deci ai naţionalităţilor alipite României prin tratatele de pace şi care nu doreau să trăiască sub noua cârmuire.

Dar România Mare nu a însemnat doar graniţe lărgite, provincii reunificate şi o nouă configuraţie demografică; a însemnat şi un nou sistem social şi politic; a însemnat trecerea de la liberalismul nedemocratic la democraţia liberală; şi din acest punct de vedere, intern, România Mare a fost opera unor oameni politici formaţi în veacul al XIX-lea, în Regat Brătienii şi susţinătorii lor, în Transilvania vechii memorandişti, Maniu, cu toţii spirite europene, democrate, care au impus de sus reforme radicale de natură a moderniza din temelii structurile economice, sociale şi politice ale noului stat.

Din punct de vedere *economic*, statisticile vremii arată că, între 1920 şi 1940, România ocupa locul al

patrulea în Europa la suprafeţe cultivate şi locul cinci în lume la producţia agricolă totală. Ultimii ani ai perioadei interbelice au reprezentat, pentru *agricultura* românească, ani de progres datorită interesului deosebit al Germaniei în cumpărarea şi stocarea de produse agricole româneşti în vederea războiului.

Industria a cunoscut progrese importante, atingând cote maxime în 1938, aceasta în ciuda nivelului scăzut de la care se pornise în 1918. România se afla pe primele locuri în Europa şi în lume în ce priveşte producţia petroliferă. În 1936 se extrăgeau 8, 7 milioane tone – anul de vârf. Cantităţile extrase au scăzut însă, stabilindu-se în 1939 la 6, 2 milioane tone. România şi-a dobândit în Europa, în perioada interbelică, locul unei puteri mijlocii însemnate.

În *viaţa politică* au început să se manifeste curente şi ideologii care vizau „ruperea cu trecutul” şi edificarea unei noi societăţi întemeiate pe o largă democraţie şi pe satisfacerea dezideratelor maselor de cetăţeni. În acest context, au fost legiferate şi înfăptuite reforma electorală, prin introducerea votului universal, şi reforma agrară (1921), printr-o largă expropriere a pământului moşieresc şi împărţirea lui la ţărani.

Aceste reforme au tulburat, cum era şi firesc, echilibrul social; pe temeiul votului universal s-a ridicat multă pleavă politică, de dreapta ca şi de stânga, la sate, la oraşe şi până pe treptele Palatului regal. Din nefericire pentru ţară, generaţia ctitorilor a dispărut neaşteptat de repede, iar cei câţiva rămaşi au fost repede depăşiţi de valul noilor veniţi şi de cursul evenimentelor. Noua generaţie politică, cea născută din reforme, cea de după 1930, nu mai semăna cu generaţia bătrânilor: corupţia, violenţa, arivismul au înlocuit civilitatea vechii elite politice. Fenomenul era desigur european, dar această

generalitate nu-l face mai atractiv. Ca urmare, oamenii noi, care nu ar fi putut apărea fără liberalizarea vieţii politice de la începutul anilor ’20 şi care ar fi trebuit să consolideze România Mare, în fapt au distrus-o, cu mult înainte de dezmembrarea ei de către puterile totalitare şi sateliţii lor. La 10 februarie 1938, prin instaurarea dictaturii regale, vechile visuri ale lui Ferdinand şi ale Brătienilor, democratismul fundamental al lui Iuliu Maniu erau evident moarte.

Sistemul partidelor politice a cunoscut modificări esenţiale. O primă urmare a reformelor după război şi a creării României Mari a fost pulverizarea vieţii politice, fragmentarea spectrului politic până atunci stabil şi dominat de numai două partide politice, cel conservator şi cel liberal. Partidul Conservator a intrat într-un proces de destrămare şi a părăsit scena politică românească. Au apărut noi organizaţii politice, cu o largă bază de masă, din rândul cărora s-a remarcat Liga Poporului, Partidul Naţional Ţărănesc (1926). Au luat fiinţă partide ale minorităţilor naţionale (Partidul German, Partidul Maghiar, Partidul Evreiesc etc.). Partidul Naţional Liberal şi-a consolidat poziţiile şi a dominat autoritar până în 1937 scena politică a României.

Statul român a evoluat pe o cale democratică, adaptându-şi structurile la noile realităţi naţionale de după Marea Unire. În martie 1923 a fost adoptată Constituţia

României, care acorda largi drepturi şi libertăţi tuturor cetăţenilor, stabilea mecanismul de conducere a statului român întemeiat pe separarea puterilor executivă, legislativă şi judecătorească. Dintre legile adoptate se remarcă cea administrativă (1925) şi cea electorală (1926), care au avut un rol important în consolidarea statului naţional român.

Pentru a realiza un *sistem de apărare* viabil şi a-şi

asigura suveranitatea şi integritatea naţional-statală, diplomaţia românească a conceput un sistem de tratate cu ţările vecine şi/sau aflate în zona geopolitică a României, ţări care la rândul lor manifestau în general interese de securitate comune. Aşa s-a încheiat, în 1921, *Mica înţelegere*, de fapt un sistem de tratate politico-economice şi militare bilaterale între România, Cehoslovacia, Iugoslavia şi Polonia. În februarie 1934, România a semnat, alături de Iugoslavia, Grecia şi Turcia, *Pactul înţelegerii Balcanice*. Menit să consolideze pacea în Balcani – zonă geopolitică numită şi „butoiul cu pulbere" sau „pântecel moale" al Europei – acordul prevedea obligaţia fiecărei ţări de a nu întreprinde nimic fără a se fi consultat cu ceilalţi membri ai Pactului Balcanic. „Securitatea, înţelegerea, asociaţia, integrarea, iată cele patru coloane ale templului pe care l-am ridicat astăzi păcii", avea să spună marele diplomat român Nicolae Titulescu, cel care îşi adusese o contribuţie deosebită la conceperea şi realizarea întregului sistem de securitate a statului român şi a zonei balcanice. Din păcate, strădaniile sale într-o Europă dominată de conciliatorism şi militarism, în care dreptul forţei s-a impus în faţa forţei dreptului, nu au fost durabile. Templul păcii şi securităţii pe care l-a visat N. Titulescu s-a dovedit în cele din urmă doar un castel de nisip, iar România s-a trezit la începutul celui de-al doilea război mondial izolată, fără un sistem de alianţe capabil să-i asigure integritatea şi suveranitatea naţional-statală. Politica de echilibru, urmărită de guvernele dictaturii regale, s-a transformat în vara anului 1940 într-una de cedări teritoriale fără luptă, ceea ce a dus la prăbuşirea graniţelor României Mari.

Oamenii politici români aflaţi în posturi de conducere, precum şi o serie de ziarişti de la marile cotidiene, s-au întrecut în afirmaţii liniştitoare privind

eficacitatea sistemelor de fortificaţii militare defensive, construite la graniţele de vest şi est ale ţării. De exemplu, centura de fortificaţii de pe frontiera dinspre lisa, ce avea menirea să apere securitatea ţării împotriva unei agresiuni din afară, respectiv un eventual atac germano-maghiar, a fost denumită în mod exagerat „un Maginot” sau un „Sigfried” româneşti. La fel şi fortificaţiile de pe linia Nistrului, despre care Carol al II-lea a declarat că reprezintă un „sistem de beton şi foc inexpugnabil”; s-a mai afirmat, în presa interbelică din România, că „ar fi un act de demenţă încercarea de a se trece peste fortificaţiile româneşti”. Aşa cum au evoluat evenimentele, istoria a dovedit că nu a fost nevoie de demenţă pentru a face inutile atât linia Maginot, cât şi fortificaţiile româneşti de la graniţele de vest şi de est, ci doar de un plus de inteligenţă în diplomaţie şi în arta militară. Iar declaraţiile regelui Carol al II-lea, făcute la începutul anului 1940, despre apărarea fiecărei brazde de pământ românesc, s-au dovedit mostre de retorică iresponsabilă.

Prin agresiunea sovietică (ultimatumul din 26 – 27 iunie 1940), România a pierdut în favoarea URSS Basarabia, nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa; la 30 august 1940, în urma arbitrajului (dictatului) de la Viena s-a cedat nord-estul Transilvaniei Ungariei, iar în urma tratativelor de la Craiova (16 august-7 septembrie 1940), judeţele din sudul Dobrogei, Durostor şi Caliacra, au fost cedate Bulgariei.

Un bilanţ tragic, ce pune întrebări inevitabile. Ce au făcut factorii de decizie politico-militară pe parcursul celor două decenii pentru apărarea României Mari, şi ce rol au încredinţat instituţiilor specializate, inclusiv serviciilor secrete de informaţii, în ansamblul măsurilor de prevenire şi siguranţă naţională? Oare, demersul istoric asupra tradiţiei în arta informaţiilor la români, în această

perioadă, ne poate dezvălui şi aspecte preponderent pozitive de care să ţină seama profesioniştii de azi şi de mâine în domeniul informaţiilor? Cu alte cuvinte, cunoscând istoria adevărată şi sinceră, fără omisiuni şi cosmetizări ideologice, putem să facem ca greşelile trecutului să nu se mai repete? Iată doar câteva aspecte esenţiale asupra cărora vom stărui în continuare, cu speranţa că strădaniile noastre nu vor rămâne inutile pentru cei interesaţi să ia aminte.

FACTORI CE AU ERODAT REGIMUL DEMOCRATIC

Pentru a se înţelege rolul, evoluţia structurilor organizatorice şi principalele preocupări ale serviciilor secrete de informaţii în societatea românească interbelică, de absolută utilitate, este parcurgerea, fie şi succintă a marilor probleme – factorii de risc interni şi externi sau sursele de instabilitate şi insecuritate –, care au pus la grea încercare oamenii politici aflaţi în funcţii de decizie politico-diplomatică şi militară.

Fditori externi. Dintre factorii de risc externi, trebuie menţionaţi, în primul rând, revizionismul şi militarismul agresiv, politici promovate de regimurile totalitariste instaurate în Europa: bolşevismul ieşit victorios în Rusia ca urmare a revoluţiei din octombrie 1917, horthysmul ales la putere în Ungaria în martie 1921, fascismul italian (care luase cu asalt Cetatea Eternă în octombrie 1922). La acestea se adaugă puciul militarist din Bulgaria (8/9 iunie 1923). Toate la un loc, demonstrau că ideologiile totalitariste, atât de dreapta, cât şi de stânga, erau în plină ascensiune, ceea ce reprezenta un grav pericol pentru statele democratice tradiţionale, printre care şi România, care se învecina chiar cu trei dintre statele totalitariste (Ungaria, URSS şi Bulgaria).

Revizionismul bulgar a fost primul fenomen de acest gen cu care s-a confruntat statul român, el reprezentând

un factor de risc pentru siguranţa naţională a României încă din anul 1878. În timp, revizionismul bulgar a cunoscut o evoluţie sinuoasă, cu momente de vârf în timpul războaielor balcanice (1912 – 1913) şi al primului război mondial (1914 – 1918), pentru ca, în preajma celei de-a doua conflagraţii mondiale, el să devină din ce în ce mai bine organizat. În perioada interbelică au acţionat pe teritoriul României mai multe organizaţii naţionaliste cu scopuri politice revizioniste: Organizaţia Internă Revoluţionară Dobrogeană (VDRO) de dreapta; Organizaţia Revoluţionară Dobrogeană (DRO) de orientare comunistă, finanţată de URSS; Organizaţia Oteţ Paisie, cu rol de propagandă, finanţată de guvernul de la Sofia şi prezentă la Bucureşti sub acoperirea unor organizaţii culturale; Organizaţia Hristiański Bratislavo (Frăţia creştină), prezentă la Bucureşti în 1937, iar peste doi ani şi-a instalat biroul la Legaţia bulgară din Capitală.

Demnitarii de la Sofia au avut un rol deosebit în organizarea şi finanţarea acestor organizaţii, totul înscriindu-se în politica generală a Bulgariei care revendica teritorii faţă de toţi vecinii săi. Un important mijloc al revizionismului bulgar a fost cel reprezentat de Legaţia bulgară din România. Prin aceasta erau transmise şefilor comunităţii bulgare instrucţiunile de la Sofia, erau acordate o parte din subvenţii şi erau organizate activităţile de propagandă.

Revizionismul bulgar a recurs şi la folosirea acţiunilor teroriste, cele mai periculoase dovedindu-se atacurile bandelor de comitagii. În Bulgaria, aceste bande erau numite *detaşamente volante*. Atacuri s-au înregistrat chiar şi în luna august 1940 când se desfăşurau tratativele româno-bulgare de la Craiova, fiind atacate două autobuze şi mai multe posturi de jandarmi, soldate cu morţi şi răniţi. Nu au lipsit nici atentatele cu bombe. La 30 iulie 1940 s-a

produs o explozie la casa unui preot român, eveniment care s-a soldat cu rănirea unei persoane, cu panică şi sporirea sentimentului de spaimă în rândul locuitorilor din apropiere. Un eveniment asemănător s-a produs la 12 august în gara Călăraşi, atentatul comis de elemente din detaşamentele volante ale revizioniştilor bulgari soldându-se cu pagube materiale.

Demn de reţinut este şi faptul că Dobrogea, care avea o populaţie de 811 332 de locuitori – dintre care 44, 2% români, 22, 8% bulgari şi 18, 5% turci – a fost o zonă de interes strategic şi pentru URSS, ea organizându-şi aici propriile reţele de spionaj şi diversiune, care uneori concurau mişcările subversive ce aveau ca ţintă alipirea acestei regiuni la Bulgaria.

Autorităţile româneşti au reuşit să ţină sub control revizionismul bulgar până când, sub presiunea evenimentelor internaţionale, s-a ajuns la cedările teritoriale din vara anului 1940. Revizionismul bulgar a avut ca principal rol contestarea legitimităţii autorităţilor româneşti în Dobrogea.

Revizionismul şi spionajul sovietic au fost factorii de risc cei mai periculoşi care în vara anului 1940 au dus la amputarea teritorială şi la ştirbirea gravă a suveranităţii şi independenţei naţional-statale. Faptul că Rusia sovietică a rupt relaţiile diplomatice cu România, în ianuarie 1918, nu recunoştea legitimitatea unirii Basarabiei, refuza restituirea tezaurului românesc trimis spre păstrare la Moscova în toamna anului 1916, recurgea la repetate provocări pe graniţa Nistrului etc. au generat o atmosferă tensionată între cele două ţări.

Pentru regimul sovietic, România era un segment din „cordonul sanitar”, instituit de „statele burgheze”, segment ce trebuia sfărâmat. De aici teza lansată de Comintern despre „caracterul multinaţional al statului

român” şi cea a autodeterminării până la despărţirea de stat a „popoarelor” din România („moldovenii” din Basarabia, maghiarii din Transilvania, bulgarii din Dobrogea). Uniunea Sovietică şi Cominternul urmăreau dezagregarea României, acţiunile lor îmbrăcând forme variate, de la propagandă până la posibila intervenţie armată (ultimul plan de intervenţie militară datează din 1924).

Ideologia bolşevică nu se limita la graniţele Rusiei. Cu ajutorul Cominternului, înfiinţat la Moscova în martie 1919 – care era în realitate o secţie internaţională a Partidului Comunist Bolşevic –, s-a încercat iniţierea de revoluţii peste tot unde era vreo posibilitate, ba uneori chiar şi acolo unde nu exista. Acest aspect este relevat de documentele provenite din arhivele secrete ale fostei URSS şi puse recent în circuitul cercetării. De exemplu, în iulie 1920, Lenin i-a telegrafiat lui Stalin, la

Harkov: „Situaţia din Comintern este excepţională. Zinoviev, Buharin şi cu mine credem că ar trebui să încurajăm revoluţia din Italia chiar acum. După părerea mea, ar fi bine să sovietizăm în acest timp Ungaria, poate chiar şi Cehoslovacia şi România”. Într-adevăr, documentele atestă că au fost trimişi emisari spre est şi spre vest şi, din ordinul lui Lenin, Comisariatul pentru finanţe a pus la dispoziţie milioane de ruble de aur „pentru nevoile revoluţiei mondiale”.

Moscova nu a ezitat astfel să folosească „exportul de revoluţie” de care s-a dezis – în mod oficial – în întreaga perioadă comunistă. Războiul sovieto-polon (1920 – 1921) a fost nu numai un conflict militar, ci şi o încercare de a purta flacăra revoluţiei din Polonia – se credea că proletariatul din această ţară va fraterniza cu Armata Roşie –, pentru ca apoi din Polonia să treacă în Germania. „Drumul incendiului mondial trecea peste cadavrul

Poloniei”, proclama, la 2 iulie 1920, viitorul mareşal sovietic Tuhacevski. Pentru Lenin şi pentru Comintern, Polonia era, în primul rând, poarta Germaniei şi scânteia poloneză ce trebuia să aprindă focul revoluţiei comuniste în patria lui Karl Marx. Războiul sovieto-polon a fost, aşadar, o formă a exportului de revoluţie. Şi de această dată, aşteptările Moscovei au fost înşelate. Proletariatul polon a reacţionat sub imperiul rusofobiei, nu al solidarităţii internaţionaliste. Printr-un adevărat miracol de energie şi vitejie, polonezii au respins Armata Roşie ajunsă la periferiile Varşoviei.

În România agenţii sovietici cu misiuni de influenţă, propagandă şi diversiune şi-au făcut simţită prezenţa în toamna anului 1920.

Obligaţia pe care Partidul Comunist din România şi-a luat-o de a urma întru totul hotărârile şi orientările Internaţionalei a ffl-a (Cominternul) a creat îngrijorare în rândul cercurilor conducătoare şi a opiniei publice româneşti. În decembrie 1923, Federaţia Comunistă Balcanică a stabilit ca P.C.R. să adopte lozinca autodeterminării până la despărţirea de statul român a Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei şi Dobrogei, ceea ce însemna un apel la destrămarea statului naţional unitar român făurit în 1918.

Comuniştii sovietici au trecut şi la acţiuni de destabilizare a statului român şi a altor state, folosind spionajul, atentatele teroriste şi chiar intervenţia armată. Astfel, la 9 decembrie 1920 s-a petrecut un eveniment care a zguduit întreaga opinie publică românească. Este vorba despre „atentatul de la Senat”, acţiune teroristă pusă la cale şi realizată de evreul comunist Max Goldstein, care s-a soldat cu trei victime: episcopul Radu al Oradei, Dimitrie Grecianu – ministrul Lucrărilor publice şi achinterim la Justiţie – şi senatorul Spirescu.

Între 23 – 25 octombrie 1923 s-a desfăşurat insurecţia marinarilor din Hamburg, acţiune minuţios pregătită de emisarul Cominternului K. Radek. Eşecul acestei insurecţii nu i-a descurajat pe partizanii de la Kremlin, adepţi ai teoriei privind aprinderea revoluţiilor bolşevice în ţările europene. S-a produs însă o schimbare de tactică; nu mai erau vizate statele industriale, ci ţările mai mici şi mijlocii din apropierea URSS şi anume Bulgaria, România, Letonia.

În septembrie 1924 a avut loc aşa-zisa „revoluţie” din Basarabia, în realitate tot un atac teiprist, de la Tatar-Bunar, organizat de serviciile speciale sovietice prin intermediul reţelelor comuniste din Basarabia. În planurile strategice agresive ale sovieticilor, „revoluţia” de la Tatar-Bunar trebuia să pregătească terenul pentru intervenţia Armatei Roşii în Bulgaria. Dar prin intervenţia energică a autorităţilor româneşti, care au ordonat desfăşurarea unor puternice forţe militare în sudul Basarabiei, planurile agresive sovietice nu s-au realizat. La fel s-a întâmplat şi în Estonia, când la 1 decembrie 1924, comuniştii susţinuţi de agenţi ai Cominternului au încercat fără succes să preia puterea la Tallinn.

În 1926 spionajul sovietic a reuşit să sustragă, în original, planul de mobilizare a armatei române. Se relevă astfel interesul Rusiei sovietice, exprimat încă din 1921 de Stalin, ca URSS să sprijine revoluţiile în ţările limitrofe prin amestec direct, folosindu-se atât acţiunile subversive cât şi cele militare. În aceasta consta de altfel esenţa concepţiei sovietice privind crearea brâului de securitate, strategie ce s-a aflat la temelia politicii externe a Kremlinului în perioada interbelică şi în timpul celui de-al doilea război mondial. Pe bună dreptate, istoricul american Keith Hitchins aprecia că „românii au căpătat astfel o teamă aproape iraţională faţă de URSS”. Pentru români,

Uniunea Sovietică „era inamicul ereditar, totdeauna prezent, totdeauna reprezentând o ameninţare pentru existenţa ţării”.

Revizionismul ucrainean a jucat un rol minor, mai mult ca factor de presiune şi intimidare. Pentru statul român problema ucrainenilor s-a născut odată cu anul 1918. Mişcarea naţionalistă ucraineană a început să se facă simţită după 1919, când mase compacte s-au refugiat peste Nistru din cauza războiului civil din Rusia. Până la desfiinţarea statului ucrainean independent, în 1921, acesta a căutat să aibă relaţii bune cu România. Elocvent în acest sens este referatul diplomatic adresat guvernului român, la 26 iulie 1919, care menţiona printre altele: „Guvernul ucrainean declară că nu doreşte a discuta chestiunea frontierei actuale între cele două state, considerând Nistrul ca frontieră definitivă între ele şi dorind să stabilească pe această frontieră relaţiunile cele mai bune de vecinătate”.

După dispariţia statului ucrainean, concomitent cu dezvoltarea problemei ucrainene în România, au luat naştere, în centrele mari ale Europei (Viena, Paris, Praga, Varşovia, Berlin) şi ale SUA, organizaţii culturale, economice şi chiar politice naţionaliste ucrainene.

În România, cea mai veche şi mai puternică organizaţie a emigranţilor ucraineni era cea a petliuriştilor, membri ai asociaţiei numită „Republica Naţională Ucraineană”. Aceasta avea un centru principal la Varşovia şi altul secundar la Paris, iar programul său politic viza desprinderea Ucrainei de Uniunea Sovietică şi crearea unui stat independent sub formă de republică. Baza operaţiunii o constituia Polonia, iar revizionismul era declarat exclusiv contra URSS. Tot pe teritoriul României mai activa şi „Comitetul Ucrainean de Asistenţă”, care avea 3.000 de membri şi filiale în întreaga ţară. Din

această fracţiune a emigranţilor mai făceau parte şi alte asociaţii, ca de exemplu: „Uniunea Foştilor Luptători Ucraineni”. Deşi, în mod formal, nu aveau revendicări teritoriale decât asupra URSS, totuşi, prin diferite organizaţii culturale ucrainene, întreţineau legături şi colaborau cu mişcările revizioniste care vizau şi alte state.

Potrivit unei sinteze informative a SSI, din 3 ianuarie 1939, cel mai numeros grup ucrainean făcea parte din URSS, aproximativ 30 milioane. În Polonia ei reprezentau 6 milioane, fiind cea mai importantă minoritate etnică din acea ţară, iar în

Cehoslovacia trăiau 500.000 de ucraineni. Se poate afirma astfel că, o particularitate a revizionismului ucrainean o constituie faptul că nu a fost susţinut de un stat naţional independent, cum era cazul revizionismului bulgar şi/sau maghiar. Lipsiţi de un sprijin ideologic şi logistic din partea unui stat naţional, naţionaliştii ucraineni au îmbrăţişat şi promovat ideea aplicării integrale a principiului naţionalităţilor, fiind favorizaţi de o distribuire în mase relativ compacte, în mediul rural, în Bucovina şi Basarabia. Dacă sovieticii şi-au formulat precis pretenţiile asupra Basarabiei, ucrainenii au revendicat în general numai regiunile în care populaţia ucraineană era majoritară. Pentru România, atât revizionismul ucrainean, cât şi cel sovietic prezentau o notă comună, aceea a pericolului slav.

Pentru o mai bună înţelegere a problemei ucrainene din România, a obiectivelor naţionaliste, mişcarea revizionistă trebuie încadrată în contextul mai larg est-european, care în intervalul 1938 – 1940 a cunoscut mutaţii importante, mai ales sub influenţa celor două mari puteri cu interese în zonă, URSS şi Germania. În vreme ce guvernul de la Kremlin ţintea formarea unui stat ucrainean în graniţele URSS, demnitarii de la Berlin vizau crearea

unui stat independent ucrainean. Pactul Molotov-Ribbentrop, din 23 august 1939, care a stabilit împărţirea zonelor de influenţă între Rusia sovietică şi Germania naţional-socialistă a creat şi mai mare derută în rândurile populaţiei ucrainene. Documentele vremii atestă că „cedarea Bucovinei de Nord către URSS [la 26/27 iunie 1940 – *n.n.*] a surprins şi deprimat populaţia ucraineană”, ceea ce evidenţiază esenţa revizionismului ucrainean, care era îndreptat în primul rând contra URSS.

Militarismul german şi revizionismul maghiar au fost factori care au exercitat o puternică presiune asupra statului român cu consecinţe la fel de grave ca şi în cazul revizionismul sovietic. Coordonatele definitorii ale politicii Berlinului şi Budapestei – respectiv contestarea vehementă, apoi încălcarea grosolană a prevederilor Tratatului de la Versailles, în paralel cu promovarea unui revizionism strident şi inadecvat ce contrasta cu cele mai elementare norme de conduită diplomatică – constituiau fără dubii factorii de risc agravanţi pentru suveranitatea, integritatea şi securitatea statului român ce se prefigurau dinspre graniţa de vest a României Mari.

Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, România, mai mult ca toate celelalte ţări din sud-estul Europei, a constituit unul din obiectivele primordiale urmărite cu perseverenţă de cercurile politico-diplomatice şi militare de la Berlin. Principalul motiv care fundamenta un astfel de obiectiv îl constituia faptul că acapararea sau extinderea influenţei asupra spaţiului carpato-danubian şi baltopontic, inclusiv cu gurile Dunării, permiteau Berlinului în mare măsură lărgirea poziţiilor strategice care leagă Peninsula Balcanică de spaţiile geografice ale Europei Centrale, celei de Nord şi celei de Est, valorificarea resurselor sale umane şi economice (în special petrol şi cereale). România a reprezentat o

deosebită atracţie pentru strategii de la Berlin şi după instaurarea regimului naţional-socialist, în ianuarie 1933, aşa cum contura doctrina geopolitică reliefată de Hitler în Mein Kampf. Aceeaşi importanţă se atribuia, în cercurile conducătoare din capitala celui de-al treilea Reich vecinătăţii României cu URSS, şi faptului că dominaţia teritoriului român oferea un excelent cap de pod pentru extinderea zonei de influenţă asupra Peninsulei Balcanice.

La rândul ei, Ungaria – ţară care, în formula politică a monarhiei bicefale (Austro-Ungaria), suferise, luptase până la capăt şi pierduse alături de Germania în primul război mondial – a sesizat corect interesul celui de-al treilea Reich în zonă, şi, în consecinţă, şi-a stabilit obiectivele strategice în concordanţă cu viziunile geopolitice ale Berlinului. Imediat după 4 iulie 1920, Ungaria a acţionat constant, pe toate căile, pentru anularea Tratatului de la Versailles şi încorporarea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului la statul ungar, precum şi a teritoriilor din Slovacia, Iugoslavia şi Ucraina subcarpatică, în scopul reconstituirii „Ungariei Mari”. Întregul ansamblu de principii şi metode de acţiune folosite pentru revizuirea cu orice preţ a frontierelor a avut la bază o strategie bine conturată generată de „doctrina hungarismului”.

Politica revizionistă maghiară s-a sprijinit în permanenţă nu numai pe acţiuni propagandistice ci şi pe o vastă reţea de organizaţii paramilitare cu caracter terorist-diversionist şi de spionaj. Înfiinţate de guvernanţii unguri în anii interbelici, majoritatea acestora au fost îndreptate împotriva României.

Prin virulenţa acţiunilor întreprinse şi folosind din plin sprijinul serviciilor secrete – cu întreaga gamă de metode şi mijloace specifice – militarismul german, alături de revizionismul sovietic şi cel maghiar, a creat comunităţii

informative româneşti în perioada interbelică cele mai mari probleme, dar i-a oferit în acelaşi timp posibilitatea ca printr-o mobilizare maximă şi o dirijare inspirată a surselor de penetrare să releve rolul important al informaţiei în cunoaşterea, sub toate aspectele, a potenţialului inamic.

Dar atunci când contextul internaţional a adus România într-o situaţie dificilă, pierderile teritoriale au fost acolo unde autoritatea statului român a fost cel mai mult contestată.

Factori interni. Majoritatea istoricilor apreciază că o mare problemă, cu care s-a confruntat societatea românească interbelică, generatoare de stări conflictuale şi insecuritate, a fost cea a minorităţilor naţionale. Într-adevăr, *problema minorităţilor etnice* a fost o sursă permanentă de tensiune, mai ales atunci când s-a dovedit uşor de incitat prin acţiuni diversioniste din exterior. Mai trebuie spus însă că minorităţile naţionale s-au situat pe poziţii diferite faţă de statul român. Cea mai adaptabilă s-a dovedit a fi minoritatea germană, care a recunoscut legitimitatea Unirii din 1918 şi a pornit pe linia colaborării cu oficialităţile româneşti.

Minoritatea maghiară a adoptat la început (în anii 1918 – 1920) o atitudine de „rezistenţă pasivă”, iar după Tratatul de la Trianon a început să se organizeze pentru a se opune statului român, a cărui existenţă o recunoştea doar ca situaţie de fapt. Maghiarii din România nu s-au putut adapta la condiţia de minoritate naţională, după ce secole de-a rândul s-au obişnuit cu situaţia de naţiune dominantă.

Minoritatea evreiască nu s-a constituit la început într-un partid propriu, adoptând tactica de a acţiona din interiorul tuturor partidelor româneşti pentru a influenţa adoptarea deciziilor şi a liniei politice a statului român. La

sfârşitul primului război mondial şi în anii imediat următori, un număr mare de evrei după unele cifre de ordinul zecilor de mii – au părăsit Rusia, Polonia (Galiţia) şi Ungaria, unde erau supuşi la persecuţii şi s-au stabilit în România, cu deosebire în Moldova şi Basarabia. Ei se adăugau evreilor deja existenţi în aceste teritorii. Oraşe mari ca Iaşi, Dorohoi, Botoşani, Chişinău şi Cernăuţi ajunseseră să aibă peste 50% evrei. Potrivit unor date statistice, în 1923, în Basarabia numărul întreprinzătorilor industriali din mediul urban era de 36 români, 202 evrei. În Transilvania, în anul 1925, numărul industriaşilor români era de 1 242, iar cel al minorităţilor naţionale (din rândul cărora se detaşau maghiarii) era de 8 714, ceea ce însemna un raport de 12, 7% faţă de 87, 28% în favoarea minorităţilor.

Situaţia din universităţi, adică acolo unde s-a format mişcarea tineretului naţional-creştin, este şi mai grăitoare. La Universitatea din Cernăuţi: Facultatea de filosofie: 174 români şi 574 evrei; Facultatea de drept: 237 români şi 506 evrei. La Universitatea din Iaşi: Facultatea de medicină: 546 români şi 831 evrei; Facultatea de farmacie: 97 români şi 299 evrei etc.

Antisemitismul a fost un alt factor de risc în sensul că a tulburat nu o dată liniştea şi echilibrul vieţii social-economice, politice şi culturale româneşti. Se cuvine să amintim faptul că antisemitismul nu a fost un fenomen specific societăţii româneşti, ci unul cu caracter general european.

După cum se ştie, naţionalismul – speranţa umaniştilor secolului al XVIII-lea – s-a transformat în veacul următor în filosofia rasismului. Astfel, sentimentul antievreiesc din evul mediu s-a preschimbat în naţionalism-antisemit rasist. Max

I. Dimont apreciază că antisemitismul este o

problemă psihologică, fiind definit ca ceva iraţional, ilogic şi care izvorăşte din forţe ale subconştientului. Antisemitismul a fost îndreptat împotriva „rasei iudaice” şi n-are nimic de-a face cu evreul luat ca individ, cu greşelile sale sau cu virtuţile sale. Antisemitismul îi caută în mod deliberat pe evrei, şi numai pe evrei, drept ţintă, excluzându-i pe toţi ceilalţi care ar putea fi „acuzaţi” în egală măsură pentru vinele, oricare ar fi acestea, ce i se pot aduce evreului. Antisemitismul nu a căutat o soluţie, nu a oferit o „mântuire” pentru evreu, şi nu a oferit o alternativă pentru faptul de a fi evreu. În esenţă, se poate spune că antisemitismul urmăreşte ideea de evreitate, iar nu pe evreul individual. La sfârşitul secolului al XIX-lea naţionalismul a fost manipulat în aşa fel încât să devină rasism, pentru a da o filosofie a superiorităţii clientelei politice, care era formată din uriaşa masă a societăţii moderne, mai numită şi „clasa gulerelor albe uzate”, întrucât nu crea bunuri ci oferea servicii. La începutul secolului al XX-lea, antisemitismul devenise deja un mod de viaţă politică în Europa, iar Germania a fost centrul manufacturier ăl doctrinelor antisemite.

Spre deosebire de unele state din Europa centrală şi occidentală, în România, antisemitismul nu se întemeia pe concepţii rasiale, nu viza distrugerea fizică a evreilor, ci apărarea românilor faţă de expansiunea economică a evreilor. Discursuri antisemite se ţineau chiar şi la catedrele universitare, în faţa studenţilor/ cazul cel mai elocvent îl constituie profesorul A.C. Cuza, profesor de economie politică la Universitatea din Iaşi. Acesta a dezlănţuit şi în parlament interminabile discuţii despre aplicarea principiului „numerus clausus”, adică proporţia studenţilor de rit mozaic din institutele de învăţământ superior să fie identic cu proporţia minorităţii evreieşti în societatea românească. Corneliu Zelea Codreanu,

Căpitanul Mişcării legionare, fost student şi adept al profesorului A.C. Cuza, declara în Parlamentul României la 21 decembrie 1931: „Pentru mine este clar şi precis: inteligentă sau neinteligentă, parazitară sau neparazitară, morală sau imorală, această populaţie [evreiască – *n.n.*] este o populaţie duşmană aici pe pământul ţării, şi eu înţeleg să lupt împotriva ei prin toate mijloacele pe care mi le pune la dispoziţie mintea, legea şi dreptul meu românesc”. Numai că declaraţiile nu au concordat cu faptele. Câteva zeci de mii de conaţionali evrei au căzut victime în timpul tragicelor evenimente din timpul rebeliunii legionare (21 – 23 ianuarie 1941), a pogromului de la Iaşi (26 – 30 iunie 1941) şi Odessa (20 – 24 octombrie 1941). Totuşi, în contextul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, când antisemitismul luase proporţii în Europa şi la noi, autorităţile româneşti au dat dovadă de toleranţă, permiţând evreilor emigrarea, din şi spre România, cu prioritate celor care doreau să se stabilească în Eretz-Israel (Palestina). Din 1939, principalele baze de plecare a navelor cu emigranţi evrei – chiar şi clandestini – din Europa deveniseră porturile Constanţa şi Sulina.

Un alt factor de risc l-a constituit *acţiunile antiromâneşti ale Partidului Comunist din România*. Din punct de vedere numeric, rândurile comuniştilor au fost în scădere, de la circa 2000 în 1922, la 1.500 în 1931 şi sub 1.000 la începutul celui de-al doilea război mondial. PCR s-a identificat fidel cu interesele sovietice, urmând aproape fără excepţie o stridentă politică antiromânească. O atare linie a găsit ecou cu precădere în rândurile minorităţilor etnice, îndeosebi printre unguri, evrei, bulgari şi ucraineni. Exemplul cel mai edificator este naţionalitatea secretarilor generali ai PCR. Cu excepţia lui Gheorghe Cristescu (Plăpumaru), 1922 – 1924, toţi ceilalţi au fost neromâni, aleşi la congrese ţinute în străinătate sub oblăduirea

Cominternului: Elek Köblös (1924 – 1928), ungur; Vitali Holostenko (1928 – 1931), ucrainean; Boris Ştefanov (1935 – 1940), bulgar; István Foriş (1940 – 1944), maghiar.

Activitatea sub lozincile antiromâneşti ale Cominternului condamna PCR să rămână un minigrup politic, o sectă de credincioşi ai lui V.I. Lenin şi I.V. Stalin, fără o aderenţă de masă, deschis cu precădere minorităţilor etnice. Spionul sovietic, Boris Lago, întemniţat la Doftana, în anii 1925 – 1929, scrie în memoriile sale că a întâlnit acolo comunişti inşi, ucraineni, bulgari, maghiari, evrei, dar aproape deloc români. Pe măsură ce controlul Cominternului s-a consolidat asupra PCR, el a devenit un partid al „popoarelor respinse”, adică fără o bază teritorială, cum erau evreii, care vedeau în marxism „ideologia universală”, în măsură să le asigure „o nouă identitate”, ce depăşea atât etnicul cât şi naţionalul, şi maghiarii, trecuţi din situaţia de dominatori politici în aceea de populaţie minoritară şi privind cu ostilitate la statul care îi privase de vechiul statut.

Până la luarea puterii, cu ajutorul URSS, PCR, trecut în ilegalitate prin Legea Mârzescu din 1924, a rămas o organizaţie politică periferică, fără importanţă în viaţa politică a ţării, dar al cărui principal obiectiv a fost dezmembrarea statului creat la 1918 şi nu interesul poporului român.

Astfel, în 1923, PCR şi-a însuşit teza Cominternului în problema naţională şi a dreptului la autodeterminare, adoptând o rezoluţie sugerată de Buharin, care a rămas în vigoare pe toată durata epocii interbelice. Conform acestei rezoluţii, adoptată pe vremea secretariatului lui Gheorghe Cristescu, România era declarată un stat multinaţional, o creaţie artificială a imperialismului apusean; ca urmare, rezoluţiile partidului au afirmat continuu dreptul naţiunilor conlocuitoare la autodeterminare „până la completa

separare de statul existent”; reunirea Basarabiei cu ţara nu a fost niciodată recunoscută; în 1928, la Congresul al IV-lea, s-a acceptat şi teza reunirii Bucovinei cu Ucraina; în 1933, partidul a sprijinit ideea alipirii Dobrogei la Bulgaria, aceasta după ce ani la rând susţinuse teza Cominternului care ceruse crearea unei Dobroge independente.

Unii tineri comunişti s-au dedat chiar şi la acţiuni teroriste, provocatoare, care urmăreau destabilizarea ţării. Următorul exemplu este elocvent. În seara zilei de 3 aprilie 1936 s-a primit la Chestura poliţiei din Târgu-Mureş un denunţ împotriva unor studenţi comunişti din Cluj care, luând legătura cu colegi de-ai lor, puseseră la cale un atentat cu bombe ce urma să aibă loc în ziua de 5 aprilie la cantina studenţească de la Palatul Culturii din Târgu-Mureş. În acele zile se desfăşura în oraşul transilvan Congresul Uniunii Naţionale a Studenţilor Creştini din România. Făcându-se o percheziţie la comunistul Alexandru Mihail – cel ce trebuia să îndeplinească „misiunea” respectivă –, s-au găsit patru bombe în curs de confecţionare şi un revolver încărcat, cu o rezervă de 30 de cartuşe.

Devine acum explicabil tonul folosit de documentele informative ale organelor de siguranţă în evaluarea activităţii comuniştilor români: „Membrii mişcării comuniste din România trebuie priviţi nu ca fii ai naţiunii române, adepţi ai vreunui curent politic oarecare, ci ca elemente ale armatei inamice, activând cu mijloace şi în scopuri criminale pe teritoriul ţării” ori că „organizaţia comunistă clandestină din România apare doar ca un instrument activ al politicii imperialiste a Moscovei, politică ce tinde la dezagregarea statelor naţionale şi la expansiunea teritorială a statului bolşevic”.

La celălalt pol s-a aflat *extremismul de dreapta*, ai

cărei exponenţi au fost legionarii. Mişcarea legionară a apărut în societatea românească interbelică ca negare a democraţiei, afirmarea statului totalitar şi exaltarea virtuţilor creştine în duhul cultului autohtoniei şi românismului. Legionarismul a combătut viguros păcatele politicianismului românesc şi i-a acuzat pe evrei – dar şi pe cei care intrau în afaceri, sau îi ajutau pe evrei – de a fi la originea mai tuturor relelor din societatea românească. „Puri” şi „duri”, în marea lor majoritate tineri, legionarii s-au văzut ca nişte arhangheli, arzând cu sabia de foc cangrenele lumii în care trăiau. Naţionalismul cu tentă religioasă şi organizarea paramilitară au atras în rândurile Mişcării legionare un larg evantai de aderenţi, de la membri de familii boiereşti (Cantacuzino, Chica, Sturdza) la tineri de mare cultură (Mircea Eliade, Emil Cioran), mulţi din cei trecuţi prin universitate, fascinaţi de profesorul Nae Ionescu, partizan al unui regim autoritar care să curme agitaţia sterilă a partidelor. Reacţia mai întâi palidă, apoi de o duritate extremă, a autorităţilor româneşti faţă de o mişcare minoritară, dar energică a tinerilor, şi cu mari capacităţi de seducţie, a inaugurat un ciclu al violenţei, cu asasinate şi execuţii ce au însângerat viaţa politică românească. Următoarele repere istorice sunt, credem, elocvente.

În septembrie 1923 Corneliu Zelea Codreanul a pus la cale un complot ce viza asasinarea directorilor ziarelor „Lupta”, „Adevărul” şi „Dimineaţa” care criticau acţiunile naţionaliste şi extremiste. Planul nu a putut fi pus în practică pentru că organele de poliţie au fost informate la timp şi au luat măsuri speciale de protecţie.

În ziua de 8 octombrie 1923 a fost descoperit complotul din Dealu Spirii. Conducătorii ultranaţionalişti ai mişcării studenţeşti, viitori legionari în frunte cu Corneliu Z. Codreanu, hotărâseră împuşcarea politicienilor

„trădători” (care votaseră Constituţia) şi a „plutocraţilor” evrei. Toţi au fost arestaţi şi judecaţi, dar niciunul condamnat. La 24 octombrie 1924 prefectul de poliţie din Iaşi, Constantin Manciu, a fost asasinat de Corneliu Z. Codreanu, viitor căpitan al legionarismului arhanghelist. Procesul s-a prelungit un an de zile şi până la urmă Curtea cu Juri de la Tribunalul Turnu Severin l-a achitat pe motiv că s-a aflat în „legitimă apărare”. În ciuda probelor evidente, chiar şi a recunoaşterilor din partea celor implicaţi, instanţa de judecată i-a achitat. A început astfel seria compromisurilor justiţiare care au constituit pentru legionarism adevărate „momente de glorie”. Tentativele de crimă şi crima nepedepsită le-au creat iluzia că sunt puternici, iar autorităţile nu le pot face nimic. Aşa s-a ajuns ca seria atentatelor teroriste să continue. În decembrie 1933 a fost ucis I.G. Duca, prim-ministru liberal în exerciţiu, iar în 1936 s-a produs un oribil asasinat, victimă fiind Mihai Stelescu – un legionar care făcuse o disidenţă, aşa numita „Cruciadă a Românismului”. La 29 – 30 noiembrie 1938, Corneliu Z. Codreanu, condamnat la 10 ani muncă silnică în urma unui proces înscenat, împreună cu „nicadorii” sau „triumvirii” – asasinii lui I.G. Duca – şi „decemvirii”, asasinii lui M. Stelescu, au fost ucişi din ordinul lui Carol al II-lea cu complicitatea lui Armand Călinescu în timp ce erau transportaţi de la închisoarea Râmnicu-Sărat la Jilava. Pentru a se răzbuna legionarii au încercat, dar fără să reuşească, mai multe tentative de asasinat împotriva lui Armand Călinescu. La 21 septembrie însă tentativa a reuşit, şi o echipă „a morţii” formată din 9 legionari l-au asasinat pe Armand Călinescu, al doilea prim-ministru în exerciţiu căzut victimă terorismului. Faţă de ultimul atentat, regele Carol al II-lea a reacţionat cu virulenţă, antrenând şi organele de poliţie şi siguranţă. Peste 500 de legionari au fost ridicaţi şi executaţi fără

judecată, ceea ce, după toate normele juridice, o astfel de acţiune este considerată ca terorism de stat.

Disputa sângeroasă, între regele Carol al II-lea şi Mişcarea legionară pentru supremaţia în cadrul regimului totalitarist, a reprezentat cel mai puternic factor de instabilitate social-politică, cu urmări catastrofale pentru prestigiul statului român, dar şi pentru suveranitatea şi integritatea teritorială.

Carenţele democraţiei româneşti au constituit, la rândul lor, o sursă de instabilitate şi insecuritate pentru societatea românească, care până la urmă au dus la instaurarea regimurilor totalitare în România. Unele atitudini şi gesturi politice derutau masa de cetăţeni, care, lipsiţi de o cultură civică adecvată, nu le puteau înţelege. Astfel, adversarii din partidele democratice se etichetau reciproc cu expresii ca: „hoţi de urne”, „criminali”, „trădători”, „reacţionari”. Iuliu Maniti, preşedintele Partidului Naţional, califica alegerile pentru Adunarea Naţională

Constituantă, din martie 1922, ca un „scandal european”, şi nu recunoştea Parlamentului ales dreptul de a legifera în numele naţiunii române. Partidul Naţional şi Partidul Ţărănesc nu au participat la serbările încoronării regelui Ferdinand la Alba-Iulia (octombrie 1922), sub motiv că acestea fuseseră reduse de liberali la rolul unei simple manifestaţii de partid.

Discuţia şi votarea Constituţiei (din martie 1923) au dat naştere la vii controverse. Partidul Naţional şi Partidul Ţărănesc au denunţat noua Constituţie în termeni de viguroasă critică: „act abuziv”, „emanaţie a concepţiei absolutiste a puterii executive, fără consultarea voinţei naţionale” şi au declarat că ele „consideră această Constituţie fără putere de a lega voinţa cetăţenilor, fără putere de lege şi de drept nulă!”. Ceea ce s-a născut la

adăpostul baionetelor nu va trăi decât prin baionete”, se încheia dramatic declaraţia citată de Ion Mihalache, în numele celor două partide care sau şi retras din adunare. Cu îndreptăţire, sublinia istoricul Florin Constantiniu, că „în ţara lui Caragiale a fost însă posibil ca, după condamnările atât de răspicate şi după declaraţiile categorice de nulitate a Constituţiei, cele două partide, fuzionate în 1926, să guverneze pe baza ei!”. Ceea ce trebuie reţinut este că pericolul venea din partea politicianismului vorbăreţ şi neproductiv, care în practică însemna cultivarea de către partidele de opoziţie a unei imagini extrem de sumbre asupra societăţii româneşti şi tendinţa de a arunca întreaga vină asupra guvernanţilor. Octavian Goga scria cu amărăciune că eram „poporul cel mai nepregătit politiceşte şi cu nivelul moral cel mai scăzut”.

Chiar şi politica de alianţe între partide a derutat opinia publică. Astfel, în noiembrie 1937 s-a încheiat acel straniu cartel electoral (numit şi pact de neagresiune) între liderul unui partid democratic, Iuliu Maniu, şi căpitanul Gărzii de Fier, Corneliu Z. Codreanu. Prin acest „gest politic”, legionarii au primit în faţa electoratului un certificat de legitimitate (cu toate că Mişcarea legionară fusese scoasă în afara legii în ianuarie 1931 printr-un act emis de Ion Mihalache, care la acea vreme era ministru de Interne). S-a dublat forţa de şoc a extremismului de dreapta, iar succesele sale politice au căpătat proporţii considerabile.

Pentru a face tabloul şi mai consistent al factorilor de risc generatori de insecuritate în societatea românească interbelică, trebuie să consemnăm că dezvăluirile în presă ale afacerilor „Škoda” şi „Gagero” în 1933 – 1934 urmate de interminabile certuri în Parlament au scos la iveală *carenţele în moralitatea clasei politice româneşti*.

Numeroase personalităţi de vază ale vieţii politice din România au fost implicate în tranzacţii tenebroase, ilegale, prin care cinstea şi onestitatea faţă de interesele statului român au fost înlocuite cu profituri prin corupţie. S-a vorbit în istoriografia română, şi nu fără temei, că societatea interbelică românească la vârf era dominată de „dezmăţul corupţiei instaurat de camarila regală, sub oblăduirea suveranului”, regele Carol al II-lea, care la rândul lui era probabil „cel mai corupt om din ţară”. S-au făcut numeroase deturnări de fonduri din sumele alocate înzestrării armatei cu armament. Dar înainte de toate s-a reliefat starea precară în ce priveşte înzestrarea şi echiparea armatei române, tocmai datorită acestor practici. Efectele crizei economice din anii precedenţi au îngreunat şi mai mult posibilităţile obţinerii de fonduri destinate apărării.

Un serios factor de instabilitate l-au constituit *contrastele social-economice*. Observatorii străini sunt unanimi în a releva juxtapunerea ciudată dintre luxul şi rafinamentul occidental şi primitivitatea traiului românesc: „Nu-mi va fi dat niciodată – scria Ivor Porter, venit în Bucureşti în 1939 şi devenit mai târziu agent secret britanic – să mai văd o ţară cu atâtea contraste şi contradicţii […]. Automobile Laganda, Hispano-Suiza şi Packard goneau pe şoselele naţionale, dar trebuiau să ocolească care cu boi sau să frâneze brusc, în noapte, în faţa unei cete de ţigani care-şi făceau de mâncare pe asfaltul fierbinte”.

În România interbelică, economia capitalistă nu a fost dublată de o democraţie autentică, aşa cum s-a întâmplat, de exemplu, în Cehoslovacia. România a fost doar a şasea ţară a Europei ca întindere, dar nu şi a şasea ţară ca putere. Fractura dintre guvernanţi şi guvernaţi a fost atât de adâncă, încât până şi oficiala Enciclopedie a României

din 1939 a constatat-o şi i-a prezentat urmările: „Între clasa conducătoare, a celor puternici, a celor bogaţi, a celor ce pot influenţa politica (să zicem a guvernanţilor) şi a celorlalţi, a guvernaţilor, există un drum greu de străbătut [...]. Guvernanţii nu reacţionează împotriva unei legi greşite sau spectaculoase: i se adaptează, dar o golesc de conţinutul ce l-a avut în mintea autorilor ei. Inexistenţa unei clase de mijloc a agravat prăpastia între guvernanţi şi guvernaţi prin faptul că n-a putut crea şi pregăti personalul subaltern calificat pentru aplicarea legii în spiritul ei”. Octavian Goga vorbea despre faptul că „politicienii venali şi ţărănimea flămândă nu pot susţine credinţa într-o idee”.

România Mare sau mai exact societatea românească din frontierele ei a continuat să evolueze între vechile coordonate ale bacşişului şi hatârului. Spiritul civic, fără de care nu există democraţie adevărată, nu s-a putut dezvolta în aceste condiţii. Democraţia a rămas firavă şi, în anii ’30, ea avea să fie asaltată de două totalitarisme: legionar şi monarhic, în vreme ce al treilea, comunismul, stătea la pândă.

Fracturile sociale, polarizarea societăţii româneşti – viaţa luxoasă a minorităţii conducătoare şi sărăcia marii majorităţi – corupţia şi relaxarea morală l-au făcut pe cunoscutul ziarist american Cyrus Sulberger, aflat în România în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, să scrie în memoriile sale: „Dacă a existat vreodată o ţară care să merite o revoluţie, aceasta a fost România de atunci”. Revoluţia, când ea avea să vină, va fi una trucată, fiind o formă a ocupaţiei sovietice. Până atunci, România a cunoscut două decenii care, în perspectiva calamităţilor politice ce le-au urmat, au părut mirifice.

O altă sursă de insecuritate pentru societatea

românească interbelică poate fi identificată în *conflictul dintre generaţii*. A fost desfăşurată o adevărată campanie a „tinerilor” împotriva „bătrânilor”. Se aprecia că toate relele de care suferă România se datorau „bătrânilor”, ce se aflau la conducerea statului. În opinia unor cărturari şi oameni politici, între care Nae Ionescu, „bătrânii” nu aveau capacitatea de a se adapta „noilor condiţii de viaţă”, fapt pentru care regele Carol al II-lea s-a adresat tinerilor politicieni cu îndemnul: „puneţi bătrânii la arhivă şi luaţi frâiele conducerii. Voi, tineretul, puteţi conta pe sprijinul meu”.

Crearea şi funcţionarea unor structuri informative paralele şi concurente cu cele oficiale ale statului, conduse de oameni politici sau de oculta de la Palat, au constituit un factor de risc, întrucât au antrenat ziarişti, cadre, agenţi şi ofiţeri de informaţii spre o activitate clandestină cu ţinte politice. Prin aceasta s-a ajuns la o confuzie gravă între jocul politic şi politica propriu-zisă. Pe de altă parte, prezenţa acestor structuri informative paralele a dus la numeroase scurgeri de informaţii secrete, sau de interes naţional, unele din ele cu consecinţe greu de evaluat.

Partidele politice consecvent democratice, PNŢ şi PNL, şi-au creat structuri informative proprii, ce le asigurau date şi informaţii cu caracter social, economic, politic şi militar în baza cărora conducerile lor îşi întocmeau programe de guvernământ, pregăteau propaganda electorală sau se orientau în problemele de politică externă. Pe lângă acest rol, structurile informative ale partidelor şi organizaţiilor politice aveau şi atribuţii contrainformative, căutând să descopere eventualii agenţi de influenţă infiltraţi în propriile rânduri de Siguranţa statului, Serviciul Secret sau partidele politice rivale. În general, acţiunile acestor structuri aveau un caracter preventiv, fiind îndreptate contra uneltirilor de tot felul,

acţiunilor diversioniste cu caracter politic sau prin care se urmărea compromiterea unor lideri. Un Raport întocmit de Serviciul Secret la 1 decembrie 1934 atesta că Iuliu Maniu, liderul PNŢ, „îşi are constituit un birou de informaţii din care fac parte – în mod absolut secret – mai mulţi ziarişti, printre care… Fermo de la Universul, cât şi câţiva devotaţi, puşi în legătură cu comandantul gărzilor maniste din Bucureşti, dl Tempea, şi cu secretarul său particular Petruşca, care stă în mod continuu în Bucureşti în vederea acestui scop/y.

De asemenea, Elena Lupescu, amanta regelui Carol al II-lea, îşi crease un serviciu privat de informaţii, aspect atestat atât de documentele arhivistice păstrate, cât şi de o serie de memorialişti de marcă, printre care Armand Călinescu şi Pamfil Şeicaru. Principalele preocupări clandestine ale acestui serviciu privat era „controlul convorbirilor telefonice şi interceptarea corespondenţei”. Era condus de un anume Stănesoi, în 1934 pentru puţin timp chiar director al Siguranţei Generale a Statului, şi de Pitulescu, director general al Poştelor, care prestau la locul lor de muncă „ore suplimentare”, probabil copios remunerate. La rândul lui, regele Carol al II-lea îşi crease un Serviciu Secret personal condus de Ernest Urdăreanu. Chiar şi regele Mihai I, ale cărui concepţii despre guvernarea şi rolul monarhiei într-un stat de drept era total opusă tatălui său, a moştenit totuşi practica organizării unui serviciu secret personal. Arthur Gould Lee, primul biograf oficial al regelui Mihai, consemnează: „Statul Major îi trimitea [regelui – *n.n.*] hărţi speciale şi rapoarte la palat, dar ele nu descriau decât situaţii depăşite. De aceea el şi-a creat propria lui *reţea de informaţii*, formată dintr-un mic grup de tineri, care deţineau funcţii guvernamentale şi care erau devotaţi tronului. Rapoartele lor îi parveneau regelui pe căi sigure.

Această organizare, aşa slabă cum era, îl servea bine pe regele Mihai, el putând să se informeze nu numai asupra războiului, dar şi asupra situaţiei politice interne şi externe”.

Un serviciu de informaţii propriu îşi crease şi Mişcarea legionară. Horia Sima susţine în lucrarea sa memorialistică faptul că odată cu apariţia Corpului Muncitoresc Legionar, căpitanul, Corneliu Z. Codreanu, dăduse dispoziţii pentru organizarea unei structuri informative. Există şi atestări documentare, ce vin să confirme şi să întregească aceste afirmaţii. Un raport al Serviciului Secret, din 22 iunie 1937, menţiona că Ioan Belgea, comandantul Corpului Răzleţi, era şeful structurii informative a legionarilor, subordonată Partidului Totul pentru Ţară. Acesta primise dispoziţii din partea Căpitanului, să supravegheze îndeaproape activitatea lui Nicolae Htulescu, ce exprima opinii vehement antilegionare. La 28 septembrie 1937, Serviciul Secret semnala din nou că Ioan Belgea primise ordin de la Căpitan să organizeze un Serviciu de Informaţii al Mişcării legionare „cu concursul fruntaşilor legionari şi al celor ai Asociaţiei prietenilor legionari”. Dispoziţiile lui Corneliu Z. Codreanu mai prevedeau „înfiinţarea pe lângă fiecare organizaţie judeţeană sau corp legionar a câte unei secţii de informaţii, condusă de un comandant sau ajutor de comandant legionar”, care să funcţioneze în beneficiul Partidului Totul pentru Ţară.

Nu întâmplător am lăsat la o parte *problema monarhiei*. De ea se leagă multe din necazurile societăţii româneşti interbelice, fapt pentru care merită o tratare specială. După 1990 s-a vorbit foarte mult în presă că pentru România, monarhia a constituit o instituţie de echilibru. Ideea este, trebuie să recunoaştem, generoasă. Dar dacă privim cu atenţie ce s-a întâmplat cu monarhia

românească în perioada interbelică, atunci nu ne rămâne decât să afirmăm, fără teama de a greşi, că o astfel de teză este complet falsă. În realitate, regele Carol al II-lea a dus o viaţă aventuroasă şi extravagantă încă înainte de urcarea sa pe tron. În timpul primului război mondial s-a căsătorit la Odessa cu Zizi Lambrino care i-a dăruit un fiu, pe Mircea. Din raţiuni de stat şi oportunitate politică s-a văzut nevoit să desfacă această căsătorie morganatică pentru a o lua pe prinţesa Elena, fiica lui Constantin al Greciei. Din această căsătorie a rezultat Mihai I. Încă din timpul căsătoriei, Carol al II-lea întreţinea relaţii amoroase cu Elena Lupescu, evreică, soţie de ofiţer, ceea ce a scandalizat opinia publică. În 1926, Carol al II-lea, silit de regele Ferdinand I s-a renunţe la Lupeasca, a preferat să plece cu ea în exil la Paris şi să renunţe la tron. A fost proclamat rege Mihai I sub regenţă, pentru că era minor, avea doar 5 ani. Contrar oricăror precepte ale Casei Regale, Carol al II-lea s-a întors în iunie 1930, fiind sprijinit şi de anumiţi lideri politici, printre care şi Iuliu Maniu. Pentru faptul că nu şi-a respectat făgăduinţa de a renunţa la Lupeasca, Iuliu Maniu s-a declarat imediat cel mai înverşunat adversar al regelui Carol al II-lea. Mai mult, în vreme ce în ţară se intensifica spiritul antisemit, Carol al II-lea se afişa la ceremoniile oficiale cu „Duduia” (Elena Lupescu), iar pe regina Elena a exilat-o în Italia.

Deceniul de domnie al lui Carol al II-lea (1930 – 1940) a înregistrat efortul regelui de a institui în locul monarhiei constituţionale una autoritară sau chiar o dictatură regală (există încă discuţii între istorici în privinţa caracterizării regimului din România în anii 1938 – 1940).

Carol a fost un adversar al democraţiei parlamentare pe care o acuza că naşte „guverne de pălăvrăgeală”, pentru a-i relua formula. Într-o perioadă când curentele

totalitare, comunist sau fascist, se afirmau tot mai viguros sub aspectul eficacităţii, competiţia între democraţie şi dictatură părea să fie favorabilă celei din urmă.

În anii 1938 – 1940, Carol al II-lea a putut să-şi vadă împlinit vechiul său obiectiv: puterea personală, legalizată printr-o Constituţie croită pentru rege, devenit conducător al partidului unic (Frontul Renaşterii Naţionale, apoi Partidul Naţiunii) şi dispunând de toate pârghiile puterii. Democraţia românească a primit astfel o grea lovitură. Ea însăşi era însă atât de firavă, încât în 1938 – aşa cum a remarcat profesorul Stephen Fischer-Galaţi – confruntarea nu a fost între dictatura regelui şi democraţie, ci între totalitarismul legionar şi cel regal.

Dintre toate partidele, legionarii erau cei mai primejdioşi pentru noua formulă de guvernare şi, pentru a-i lichida, regele a recurs la asasinate şi execuţii. Dacă dictatura regală ar fi curmat ceea ce suveranul numea „tirania, adesea atât de nepotrivită, a meschinelor interese de partid”, poate că ea nu ar fi fost lipsită de anumite merite. Intereselor „meschine” de partid li s-a substituit însă ceea ce s-ar putea numi „lupescocraţia”, căci amanta regelui – „Duduia” – a devenit o a doua persoană a ţării[6]. Spre deosebire de o Eva Braun (amanta lui Hitler) sau Claretta Petacci (amanta lui Mussolini), care nu au intervenit (nici nu au fost lăsate să intervină) în viaţa politică, Elena Lupescu, folosindu-se de ascendentul pe care îl avea asupra regelui, a decis echipa lui de colaboratori. Constantin Argetoianu a relevat că, în ultimă

---

6 Elena Lupescu era vară primară cu Ionel şi Crete Mileţianu, a căror casă, conform declaraţiei lui Marcel Pauker (fostul soţ al Anei Pauker, lichidat din ordinul lui Stalin) era «casa conspirativă a Cominternului în Bucureşti». Prin urmare, Elena Lupescu, amanta Regelui Carol al II-lea, a fost fie agentă de penetrare la vârf, fie agentă de influenţă cu misiunea de a dirija, în direcţii convenabile Kremlinului, deciziile importante luate la Bucureşti.

instanţă, criteriul de bază al carierei unui om politic a devenit relaţia cu doamna Lupescu. Oricine a ajuns în conflict cu „Duduia” şi-a frânt această carieră.

Cu îndreptăţire, istoricul Florin Constantiniu aprecia că în timpul celor doi ani de domnie autoritară a lui Carol al II-lea s-au plantat toate „bombele” viitorului: terorismul, asasinatul politic, căruia i s-a răspuns tot prin asasinat politic, fără judecată – cazul legionarilor –, criza şi creşterea mişcării de extremă stângă, plebiscitul organizat ca o farsă, corupţia, apariţia camarilei, guvernarea prin decrete, cultul personalităţii etc. Omul de pe stradă a considerat că: „După unchiu’ fondator/şi tatăl întregitor/Carol Rex lichidator”. Dar el, regele, „împărţea responsabilitatea catastrofei cu clasa politică a ţării, rămasă prizonieră a meschinelor interese de partid”.

Am trecut în revistă sumar şi fugitiv aceste mari probleme ale societăţii româneşti din perioada interbelică, la care evident se mai pot adăuga şi altele, pentru a sublinia că ele nu au avut menirea de a contribui la consolidarea societăţii româneşti, a regimului democratic şi a statului român – România Mare –, ci, dimpotrivă, au erodat treptat întregul edificiu creat cu atâtea jertfe în 1918 – 1919 şi confirmat prin tratatele de pace.

Toate eforturile depuse de guvernele României ce s-au succedat între anii 1920 – 1940, de a asigura inviolabilitatea frontierelor ţării, unitatea şi integritatea teritorială, la nord, est şi sud, s-au dovedit până la urmă lipsite de succes. Politica guvernelor României din perioada interbelică nu a putut domoli diferendele cu principalii vecini revizionişti: URSS, Ungaria şi Bulgaria.

Rapturile teritoriale din vara anului 1940, mai întâi pierderea Basarabiei, Bucovinei şi ţinutului Her ţa prin agresiunea URSS din 26 iunie, apoi pierderea nord-estului Transilvaniei prin arbitrajul de la Viena din 30 august în

favoarea Ungariei şi cedarea Cadrilaterului, cele două judeţe, Durostor şi Caliacra, din sudul Dobrogei, la 7 septembrie, în favoarea Bulgariei, demonstrează că statul român dispunea de instituţii slabe şi incapabile să riposteze cu forţe proprii împotriva conjugării factorilor de risc interni şi externi.

Orice investigaţie istorică obiectivă trebuie să evite starea emoţională, să depăşească faza lamentărilor şi să privească cu luciditate realitatea. Pe noi ne interesează însă rolul şi locul serviciilor de informaţii în sistemul apărării şi siguranţei naţionale din acea perioadă, fapt pentru care va trebui să abordăm în continuare câteva aspecte caracteristice: principalele structuri organizatorice ale comunităţii informative, elementele de doctrină, cadrul juridic şi tehnico-metodologic, mijloacele, metodele şi procedeele folosite în procurarea informaţiilor, precum şi sistemul informării operative curente. La toate acestea vom adăuga şi o analiză critică asupra contribuţiei lui Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret, atât cât poate fi identificată de documentele accesibile cercetării. El a fost liderul incontestabil al generaţiei de profesionişti, ce şi-a pus serios amprenta asupra elementelor de artă a informaţiilor.

COMUNITATEA INFORMATIVĂ A ROMÂNIEI

Fără a înregistra o pauză în activitatea sa după război, pericolul spionajului, diversiunii şi terorismului din exteriorul ţării, puse la cale îndeosebi de statele ce acţionau pe altarul revizionismului, s-a amplificat în perioada interbelică. Obligate prin tratatele de pace să reducă simţitor efectivele, serviciile secrete, care au avut un rol nefast în declanşarea şi desfăşurarea primei conflagraţii mondiale, Germania, Ungaria şi Bulgaria şi-au refăcut treptat serviciile de informaţii şi contrainformaţii atât cele din subordinea Ministerului de Interne cât şi cele

ale armatei. Alături de serviciile secrete sovietice, acestea au desfăşurat un spionaj total împotriva României, urmărind incitarea minoritarilor la acţiuni ostile contra statului român, culegerea cu ajutorul agenturii recrutate din rândul acestora a unor informaţii secrete de natură economică, politică, socială, naţională şi mai ales militară în vederea susţinerii acţiunii revizioniste pe plan internaţional ori a pregătirii unor acţiuni militare pentru recuperarea pe calea armelor a teritoriilor revendicate.

Statul român nu a fost cruţat nici de serviciile secrete ale statelor occidentale democratice şi/sau ale unor state prietene, care, deşi acţionau pe frontul antirevizionist, începând cu primii ani ai crizei economice şi-au amplificat acţiunile informative pe teritoriul românesc pentru a-şi susţine interesele economice, politice, militare şi geostrategice în această zonă.

Terorismul, îndreptat împotriva unor demnitari de stat, personalităţi politice şi oameni bogaţi din România, a devenit un grav pericol care trebuia prevenit şi contracarat. În acelaşi timp, apărarea şi susţinerea intereselor statului român pe plan extern şi mai ales procurarea informaţiilor necesare armatei în vederea respingerii unei eventuale agresiuni militare din afară şi pentru apărarea independenţei naţionale şi a integrităţii teritoriale a ţării impuneau eforturi deosebite din partea statului român şi a conducătorilor săi pentru crearea unor servicii şi structuri de informaţii cu astfel de atribuţii. Pe de altă parte, era necesar, ca în paralel cu sporirea capacităţii de luptă a armatei, să se treacă la organizarea şi întărirea acelor structuri – serviciile secrete de informaţii – ce puteau avea eficienţă mai mare acolo unde procedeele militare clasice sau unele intenţii şi manierele protocolare ale diplomaţilor nu erau suficiente.

Studiul documentelor de arhivă relevă că modul cum

erau organizate instituţiile româneşti de acest gen şi mai ales fondurile băneşti alocate nu corespundeau momentului istoric de la începutul anilor ’20. Se impunea deci o reorganizare de substanţă, fonduri mai mari alocate de către stat, stabilirea unor atribuţii mai clare şi precise serviciilor şi compartimentelor de siguranţă, informaţii externe, contraspionaj şi contrainformaţii militare, precum şi o mai bună coordonare a activităţii acestora.

Printr-o laborioasă activitate de reforme structurale dar şi în concepţia teoretică, mai ales în domeniul dreptului poliţienesc, s-a format treptat comunitatea informativă a României cu rol de apărare a intereselor de securitate naţional-statală. Aceasta era formată din Consiliul Superior al Apărării Ţării, Biroul permanent al Micii înţelegeri, Structurile specializate din Ministerul de Interne (Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale, Jandarmeria rurală şi Serviciul de informaţii al Regionalei Autonome CFR) şi Serviciile de informaţii ale Ministerului Apărării Naţionale (Secţia a II-a din Marele Stat Major şi Serviciul Secret al armatei române).

Consiliul Superior al Apărării Ţării (*CSAT*). Prin Decretul nr. 999 din 13 martie 1924, a luat fiinţă Consiliul Superior al Apărării Ţării, având ca principală atribuţie de „a examina, coordona şi soluţiona toate chestiunile relative la apărarea naţională”. În componenţa acestui organ de stat intrau: preşedintele Consiliului de Miniştri, preşedintele Consiliului Superior al Armatei (cu vot consultativ) şi miniştrii de Război, Afacerilor Străine, Industriei şi Comerţului, Comunicaţiilor, Lucrărilor publice, Agriculturii, Sănătăţii publice, de Interne, Finanţe, atât cei în funcţie cât şi cei care avuseseră aceste funcţii în guvernele anterioare.

Consiliul Superior al Apărării Ţării funcţiona sub preşedinţia regelui României, lucra la Marele Stat Major şi

se întrunea periodic în funcţie de problemele ce trebuiau soluţionate. De regulă, lua hotărâri de ansamblu, indicând direcţiile de activitate organizatorică pe care apoi departamentele ministeriale trebuiau să le îndeplinească în măsura posibilităţilor.

Principala sarcină, care a stat în atenţia Consiliului Superior al Apărării Ţării, încă de la înfiinţare a fost reorganizarea armatei, poliţiei, jandarmeriei, siguranţei naţionale şi a altor instituţii adiacente, precum justiţia militară, legislaţiile de proceduri speciale în materie de ordonanţe în stat şi serviciile de informaţii.

Biroul de Informaţii Permanent al Micii înţelegeri. Încă din primii ani postbelici, autorităţile politico-diplomatice şi militare româneşti au fost interesate în cel mai înalt grad de luarea unor măsuri prin care să consolideze suveranitatea, independenţa şi integritatea statului român, recunoscute prin tratate de pace. Eforturile s-au îndreptat mai întâi spre realizarea unui sistem de alianţe militare defensive cu ţările vecine preocupate a-şi apăra interesele naţionale printr-o acţiune coordonată. Aşa a luat fiinţă, între anii 1921 – 1922, Mica înţelegere, alianţă regională defensivă care, prin obiectivele şi caracterul ei, a constituit aproape timp de două decenii un factor stabilizator, de apărare a păcii şi securităţii în centrul şi sud-estul Europei. Alianţa celor trei ţări (România, Cehoslovacia şi Iugoslavia)

prevedea ajutor reciproc în cazul unui atac neprovocat săvârşit de Ungaria împotriva uneia dintre ele, sau în cazul în care frontierele stabilite prin Tratatele de la Trianon (4 iunie 1920 cu Ungaria) şi Neuilly-sur-Seine (27 noiembrie 1920 cu Bulgaria) ar fi fost puse în primejdie. Pentru apărarea graniţelor de răsărit (cu URSS), România şi Polonia au semnat la 3 martie 1921 o Convenţie Militară care prevedea acordarea de sprijin militar reciproc (cel

puţin 14 divizii infanterie şi cavalerie), în cazul în care una dintre ele ar fi fost atacată de URSS.

Biroul de Informaţii al Micii înţelegeri fusese prevăzut încă din momentul semnării Convenţiei Militare, dar constituirea şi intrarea în atribuţii au fost realizate abia în 1925, ca urmare a acutizării factorilor de risc interni şi externi, asupra cărora ne-am referit la locul potrivit. După cum rezultă dintr-un document semnat de Gheorghe Tătărescu – care luase parte la constituirea acestei structuri informative – „Biroul de Informaţii al Micii înţelegeri avea ca misiune specială de a urmări şi descoperi organizaţiile teroriste şi activitatea lor”; avea o organizare specială, dar funcţionarea sa unitară era „asigurată prin întâlniri periodice şi acoperite ale celor trei şefi ai Siguranţei Generale din ţările Micii înţelegeri”; ca durată, a funcţionat atâta timp cât au avut valabilitate şi convenţiile militare ale Micii înţelegeri.

Prin urmare, putem reţine că Biroul de Informaţii al Micii înţelegeri a fost prima structură instituţionalizată în ţara noastră cu rol informativ în combaterea terorismului.

Structurile specializate din Ministerul de Interne. După formarea statului naţional unitar român, Ministerul de Interne şi-a extins activitatea asupra teritoriilor româneşti reunite şi s-a procedat la unificarea legislativă, în cadrul căreia un loc de frunte l-a ocupat cea administrativă. Prin Decretul Lege din 22 iunie 1919 au fost reorganizate serviciile administraţiei Ministerului de Interne. În baza acestei legi, Ministerul de Interne a avut în structura organizatorică servicii speciale şi servicii centrale.

Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale. Din serviciile speciale făcea parte Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale, care în perioada 1924 – 1929 a fost condusă de un director general, ajutat de un subdirector. Instituţia a

avut în structură, ca organe centrale: Serviciul Poliţiei Tehnice, Serviciul Control şi Inspecţii, Direcţia Administraţiei şi Personalului, Direcţia Poliţiei de Siguranţă. Aceasta din urmă era condusă de un director şi un subdirector. Până în 1927, director a fost Romulus Voinescu, iar de la această dată funcţia a fost ocupată de Eugen Cristescu, căruia i-a succedat Eugen Bianu şi Dimitrie Mântulescu.

În componenţa Direcţiei Poliţiei de Siguranţă intrau: Serviciul Siguranţei, Serviciul Controlului Străinilor şi patru brigăzi centrale, conduse de un inspector general. Brigada 1 avea în atribuţii urmărirea informativă a organizaţiilor şi partidelor politice de dreapta şi extrema dreaptă a studenţilor şi ziariştilor. Brigada a 2-a se ocupa cu cercetarea cazurilor de infracţiuni de drept comun. Brigada a 3-a avea în atenţie activitatea partidelor şi organizaţiilor de stânga, de extrema stângă şi mişcarea muncitorească. Brigada a 4-a culegea informaţii despre străinii aflaţi în Capitală.

Organele teritoriale (exterioare) ale Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale erau: Prefectura Poliţiei Capitalei; Inspectoratele regionale de poliţie şi siguranţă; Chesturile de poliţie din oraşele reşedinţă de judeţ; Poliţiile din oraşele reşedinţă de judeţ, din porturi, gări şi puncte de trecere a frontierei; Serviciile sau Brigăzile de Siguranţă. Acestea din urmă au activat în cele mai importante oraşe reşedinţă de judeţ din România. Ele executau măsuri de siguranţă generală asupra cărora primeau ordine de la inspectoratele regionale de poliţie sau asupra cărora se sesizau din proprie iniţiativă, conform legilor în vigoare.

După înfăptuirea statului unitar român, în paralel cu restructurarea, s-a acordat o atenţie sporită şi laturii teoretice a activităţii de poliţie. A fost fundamentată chiar o nouă disciplină a dreptului românesc sub numele de

Dreptul Poliţienesc Român Unificat, ale cărei principii şi norme au fost teoretizate în lucrarea „Introducere în Dreptul Poliţienesc Român Unificat”, editată, 1928, de maiorul Vasile Barbu, director de studii la Şcoala de jandarmi. O importantă contribuţie teoretică a adus-o şi lucrarea lui Dimitrie Mântulescu (doctor în ştiinţe juridice), intitulată *Poliţie politică şi poliţie de siguranţă de stat*, editată în 1937.

O nouă organizare a Ministerului de Interne a avut loc prin Legea din 21 iulie 1929 şi Regulamentul de funcţionare din 25 ianuarie 1930. Legea pentru organizarea Poliţiei generale a Statului din 21 iulie 1929 stabilea ca principalul organ de stat însărcinat cu îndrumarea, coordonarea şi realizarea activităţii de ordine şi informaţii pe întreg teritoriul urban al ţării să poarte denumirea de Direcţia Generală a Poliţiei. Aceasta avea atribuţii pe linie de poliţie administrativă, judiciară, de siguranţă şi informativă.

Ca poliţie de siguranţă şi informativă, Direcţia Generală a Poliţiei culegea informaţii, instrumenta şi aducea la cunoştinţa autorităţilor superioare informaţii privind fapte sau stări de fapte contrare ordinii publice şi siguranţei statului.

Cel mai important serviciu interior din Direcţia Generală a Poliţiei a fost Direcţia Poliţiei de Siguranţă care, în conformitate cu prevederile legii din 1929, coordona şi îndruma activitatea informativă, realiza informarea conducerii Ministerului de Interne şi a factorilor de decizie ai statului.

Direcţia Poliţiei de Siguranţă a fost restructurată în două servicii: Serviciul de Informaţii şi Serviciul Controlului Străinilor.

Serviciul de Informaţii din Direcţia Poliţiei de Siguranţă executa lucrările de birou conform rezoluţiilor

propuse de către şeful direcţiei, cifrarea şi descifrarea corespondenţei telegrafice sau radiotelegrafice cifrate şi primirea corespondenţei de la biroul de registratură şi arhivă pe care o prezenta spre rezolvare directorului sau subdirectorului. Acest serviciu realiza prin biroul de studii: referate, dări de seamă, rezumate, situaţii statistice şi documentări; redacta şi expedia zilnic Buletinul informativ asupra evenimentelor importante privind ordinea publică şi siguranţa statului; extrase din rapoartele primite de la serviciile exterioare.

Serviciul Controlului Străinilor executa dispoziţiile Legii controlului străinilor şi ale altor legi care reglementau regimul diferitelor categorii de străini aflaţi în ţară.

La cererea Ministerului de Externe, dădea avize în legătură cu intrarea şi şederea în ţară a străinilor care solicitau acest lucru sau cereau prelungirea termenului de şedere. De asemenea, întocmea lucrări pentru expulzarea sau extrădarea străinilor hotărâte de Ministerul de Interne, Ministerul de Externe şi Ministerul Justiţiei, semnala venirea în ţară a străinilor unităţilor de poliţie din localităţile unde aceştia declarau că vor merge şi elibera certificatele „Nansen” refugiaţilor străini, conform convenţiilor internaţionale.

În 1931, Brigăzile centrale de Siguranţă s-au transformat în *Corpul Detectivilor*, instituţie care până în iunie 1939 a fost condusă de Vintilă Ionescu, iar de la această dată şi până în luna august 1940, la conducere s-a aflat Niki Ştefănescu.

Corpul Detectivilor a desfăşurat activitate de culegere a informaţiilor prin toate procedeele: agentură secretă, filaj-supraveghere, interceptări telefonice şi de corespondenţă etc. Avea, de asemenea, atribuţii în domeniul prevenirii şi descoperirii infracţiunilor contra

ordinii publice şi siguranţei statului; era subordonat nemijlocit Direcţiei Poliţiei de Siguranţă, fiind organul ei informativ de teren, de căutare şi culegere a informaţiilor; îşi desfăşura activitatea cu precădere în Capitală, dar acţiona uneori şi în provincie, prin echipe volante; era organizat pe grupe, secţiuni, echipe şi birouri.

Grupa 1 urmărea organizaţiile şi partidele de dreapta şi extrema dreaptă, asociaţiile fără scop lucrativ, sectele religioase, nerecunoscute legal, corpurile profesionale şi lojile francmasonice. Grupa a 2-a (mai numită şi Brigada Mobilă) se ocupa cu cercetarea infracţiunilor de drept comun (în special furturi, tâlhării, falsuri etc.). Grupa a 3-a supraveghea organizaţiile şi partidele politice ale minorităţilor naţionale (maghiară, germană, bulgară, ucraineană, rusă, evreiască etc.) suspecte că desfăşoară acţiuni contra intereselor statului. Grupa a 4-a urmărea mişcările şi partidele politice de stânga şi extrema stângă. Grupa a 5-a avea atribuţii exclusive de filaj. Grupa a 6-a avea în preocupări paza familiei regale şi a înalţilor demnitari.

În schema de organizare a Corpului Detectivilor figurau şi două echipe speciale: una care se ocupa de problemele economice şi alta autorizată cu interceptările telefonice. Aceasta din urmă a funcţionat în localul Societăţii Anonime a Telefoanelor, iar interceptările puteau fi solicitate de Direcţia Generală a Poliţiei, Direcţia Poliţiei de Siguranţă, Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române, Marele Stat Major, Parchetul Militar şi Civil.

În subordinea Poliţiei de Siguranţă se aflau alte două structuri: Biroul de Siguranţă al Gării de Nord şi Poliţia Aeroportului Băneasa.

Biroul de Siguranţă al Gării de Nord semnala deplasările persoanelor date în urmărire şi primea reclamaţiile referitoare la infracţiunile săvârşite pe calea

ferată, pe care le îndruma spre cercetare autorităţilor poliţieneşti.

Poliţia Aeroportului Băneasa îndeplinea atribuţiile poliţiei de frontieră, şi anume: controlul documentelor de călătorie, asistenţa dată organelor vamale la controlul bagajelor şi persoanelor care călătoreau cu avionul, identificarea persoanelor urmărite şi date în obiectiv.

În cadrul Secretariatului Corpului Detectivilor se afla Biroul Buletinului Informativ. Acesta întocmea zilnic un buletin în baza informaţiilor culese şi raportate de structurile mai susmenţionate.

Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale din România s-a bucurat în vremea aceea de prestigiu internaţional. De exemplu, Eugen Cristescu, şeful Siguranţei în perioada 1927 – 1934 a fost membru al Comisiei Internaţionale de Poliţie, ce se întrunea periodic la Haga, şi avea întinse legături şi chiar relaţii prieteneşti cu şefii serviciilor de siguranţă din multe state europene.

Dintr-un articol publicat în ziarul „Cuvântul” din 6 noiembrie 1933, aflăm şi cum recepta presa timpului eficienţa siguranţei generale a statului: „Luptând cu greutăţile inerente vremilor de astăzi, cu jun personal redus la minim, dar care ştie să-şi facă datoria cu preţul sângelui – cazuri numeroase stau dovadă – siguranţa statului îşi îndeplineşte cu prisosinţă misiunea”. Articolul mai comenta şi eficienţa secţiei care se ocupa de supravegherea mişcării comuniste, în felul următor: „Siguranţa statului a creat o secţie specială pentru urmărirea mişcării comuniste, reuşind să dea pe mâna justiţiei numeroşi agenţi şi propagandişti. Este unul dintre cele mai bine organizate servicii, şi centrala GPU [Serviciul de securitate sovietic – *n.n.*] de la Moscova o consideră cea mai temută din Europa Centrală”. Într-adevăr, cine are răbdare să parcurgă presa interbelică,

atât cea independentă, cât şi cea a partidelor democratice, va putea constata bogăţia de articole referitoare la grupurile de terorişti, comunişti, legionari, bandiţi, spioni, diversionişti, traficanţi şi criminali de toate neamurile arestaţi şi trimişi în faţa justiţiei. În majoritatea cazurilor, acţiunile de identificare şi neutralizare a acestora au fost iniţiate cu profesionalism de organele siguranţei în cooperare cu celelalte servicii şi structuri secrete româneşti ori străine. Dar ceea ce va surprinde şi mai mult pe cititorul neavizat este că în presa interbelică românească nu s-au întâmplat cazuri în care gazetarii de profesie să-şi permită să critice nefondat sau să scrie calomnii la adresa organelor de siguranţă. Exista în România, ca şi în celelalte ţări europene, un respect cu totul deosebit al societăţii civile faţă de acele instituţii care vegheau la apărarea drepturilor, proprietăţilor şi liniştii oamenilor, şi aceasta în contextul în care nu întotdeauna se foloseau metode şi mijloace legale sau dintre cele mai paşnice.

În România interbelică au existat şi forme de protecţie socială pentru poliţişti, în anul 1934 a luat fiinţă Societatea Generală a Funcţionarilor Poliţişti, ale cărei scopuri, înscrise în statut, erau următoarele: de a ajuta membrii lipsiţi de mijloace ori soţiile şi copiii lor fără avere sau pensie suficientă, în bani sau în natură, în caz de deces, boli grave, naşteri sau nenorociri independente de voinţa lor; de a veni în ajutorul membrilor puşi în retragere din oficiu ori din cauza infirmităţii care îi făceau improprii serviciului, atunci când nu aveau dreptul la pensie; de a ajuta cu cărţi şi haine copiii membrilor săraci; de a stabili şi întări relaţiile de înfrăţire, colegialitate şi prietenie între membrii societăţii. Din această societate puteau să facă parte toţi funcţionarii poliţişti, de toate categoriile, precum şi pensionarii foşti poliţişti sau angajaţi civili, deci un fel de

sindicat al poliţiştilor, bazat pe solidaritatea de breaslă. De asemenea, Ministerul de Interne dispunea de case de credit, de la care funcţionarii, indiferent de grad şi funcţie, puteau împrumuta sume de bani restituibile în rate lunare pe o perioadă mai mare de timp, în scopul facilitării construirii de locuinţe sau procurării de bunuri de folosinţă personală cu valoare ridicată.

Jandarmeria şi Serviciul de Informaţii ale Regionalei Autonome CFR. Reorganizarea jandarmeriei rurale s-a făcut în baza următorului cadru legislativ: Legea din 3 martie 1929, Statutul din 20 iulie 1930, Regulamentul de organizare şi funcţionare din 2 martie 1931. Prin această nouă legislaţie, Jandarmeria rurală a devenit „un corp organizat milităreşte, instituit pentru a veghea în comunele rurale la siguranţa de stat, la menţinerea ordinii publice, precum şi la executarea legilor şi regulamentelor de competenţa sa”.

Printre atribuţiile cele mai importante fixate de noul cadru legislativ se numărau: prevenirea infracţiunilor; menţinerea şi restabilirea ordinii publice în caz de tulburări; paza siguranţei publice şi de stat; strângerea informaţiilor privind siguranţa statului şi acţiunile serviciilor de spionaj străine pe teritoriul rural al ţării, pe care le raporta organelor în drept; cercetarea şi urmărirea infracţiunilor; adunarea probelor şi înaintarea lor, împreună cu infractorii, autorităţilor în drept; executarea mandatelor de aducere, de arestare etc.

Pentru serviciul său ordinar şi extraordinar, Jandarmeria stătea la dispoziţia autorităţilor cărora legile le confereau atribuţii de poliţie (generală, judiciară, militară etc.).

Jandarmeria a fost organizată ulterior într-un Inspectorat General, care cuprindea formaţiuni teritoriale, servicii şi şcoli. Sediul Inspectoratului General al

Jandarmeriei era în Bucureşti, în clădirea de pe şoseaua Ştefan cel Mare.

Documentele de arhivă atestă că efectivul total al Jandarmeriei era în 1938 de 36 849, dintre care 993 ofiţeri, 8 641 subofiţeri şi 27 215 trupă în termen.

La 1 februarie 1936 s-a înfiinţat Legiunea de Jandarmi CFR iar în iulie acelaşi an Legiunea de Jandarmi Mobilă Purtată, cu reşedinţa la Pantelimon, compusă dintr-un batalion călare. În aprilie 1938 a luat fiinţă şi Legiunea de Jandarmi Motorizată pentru intervenţii.

A funcţionat şi o Şcoală de jandarmi la Oradea care, începând cu anul 1922, a rămas singura şcoală de acest gen pe întreaga ţară pentru ofiţeri, şefi de secţie şi de post, restul şcolilor fiind desfiinţate.

La sfârşitul anului 1927 a luat fiinţă Reţeaua de Informaţii a CFR ca structură subordonată Regiei Autonome CFR. Potrivit Regulamentelor de organizare şi funcţionare, fiecare şef de unitate CFR, care avea în subordine un număr mai mare de salariaţi, era obligat să cunoască starea de spirit din rândul subordonaţilor, acţiunile organizate de elemente periculoase cu orientări politice de extremă dreaptă sau extremă stângă. De asemenea, aveau în atenţie prevenirea producerii de evenimente deosebite, ca: furturi, incendii, explozii, sabotaje etc.

Informaţiile erau raportate lunar, sau când situaţia o impunea, şefilor ierarhici şi delegatului Marelui Stat Major de pe lângă Grupul de Inspecţii CFR din care făcea parte unitatea respectivă.

La cererea Direcţiei Generale a CFR, Inspectoratul General al Jandarmeriei a încheiat în 1936 o convenţie cu administraţia CFR, pe baza căreia a luat fiinţă Legiunea de Jandarmi cu competenţă în întreaga sferă de activitate a Regiei Autonome CFR, condusă de colonelul Vladimir

Sachelarie.

În afară de paza bunurilor aparţinând CFR-ului, Legiunea de Jandarmi avea şi sarcina de a urmări informativ activitatea şi starea de spirit a salariaţilor, prin formaţiunile proprii sau informatori recrutaţi din rândul personalului CFR. Prin urmare, între Legiunea de Jandarmi CFR şi Reţeaua de Informaţii a CFR s-a stabilit o conlucrare foarte strânsă. Această măsură a fost determinată de recrudescenţa acţiunilor destabilizatoare organizate de forţele politice legionare şi comuniste infiltrate în sectorul CFR, concretizate în greve, furturi, sabotaje, mitinguri, demonstraţii şi aşa-zisul „ajutor roşu/./.

Agenţii informatori, fie că făceau parte din cadrele Jandarmeriei, fie că erau recrutaţi din rândul cadrelor CFR, erau plătiţi dintr-un fond special, pus la dispoziţie de Regia Autonomă a CFR. Numele real al acestora nu figura în statele de plată, ceea ce înseamnă că erau bine acoperiţi.

Şefii posturilor de jandarmi CFR prezentau şefilor de secţii la 1 şi 15 ale fiecărei luni „dări de seamă/y ce conţineau sinteze ale informaţiilor primite, iar aceştia din urmă le analizau şi le trimiteau comandantului Legiunii de Jandarmi CFR tot sub formă de dări de seamă. La rândul lui, comandantul Legiunii de Jandarmi CFR întocmea lunar un „buletin informativ”, din care un exemplar era distribuit Inspectoratului General al Jandarmeriei şi un altul Direcţiei Generale a CFR.

Lumini şi umbre în activitatea organelor Ministerului de Interne. În colaborare cu Serviciile de informaţii ale armatei, organele Ministerului de Interne au descoperit şi contracarat acţiunea guvernului ungar de a incita funcţionarii de stat de origine maghiară din Transilvania, îndeosebi cei de la căile ferate, poştă, telefon şi de la alte

instituţii publice, de a depune jurământul de fidelitate (credinţă) faţă de statul român sau de a-i determina să demisioneze din funcţiile ce le ocupau pentru a se repatria în Ungaria.

Funcţionarii maghiari de la căile ferate au fost îndemnaţi, de către emisari de la Budapesta, să împiedice circulaţia regulată a trenurilor, să provoace ciocniri şi deraieri, precum şi deteriorarea materialului rulant. Prin această activitate se urmărea subminarea economiei româneşti în teritoriul transilvănean şi crearea unei stări de haos în rândurile populaţiei, precum şi folosirea consecinţelor ei nefaste în propaganda din străinătate, susţinând că autorităţile româneşti ar fi alungat din Transilvania zeci de mii de funcţionari maghiari. Organele de siguranţă din România au dat dovadă de profesionalism cert în dejucarea acestor acţiuni diversioniste. La fel de eficiente s-au dovedit şi în contracararea acţiunilor cu caracter revizionist şi terorist. Spre exemplu, organele de informaţii şi siguranţă ale Ministerului de Interne au stabilit că în Ungaria se creaseră, în scopuri revizioniste antiromâneşti, organizaţii teroriste şi formaţiuni paramilitare, ca: „Garda Zdrenţăroşilor”, „N. O.V. E.”, „Levente”, „Asociaţia Tiraliorilor”, „Vânătorii Turanici”, „Uniunea Ardeleană”, „Divizia Secuiască”, „Liga revizionistă”, „Turul” etc. Documentele de arhivă atestă fără dubii că toate aceste organizaţii lucrau ocult în cooperare cu Ministerul de Interne şi Serviciile de informaţii din ţările revizioniste, organizând pătrunderea de teritoriul românesc a unor grupuri înarmate şi agenţi care, cu ajutorul naţionaliştilor-şovini din rândurile minoritarilor etnici, întreţineau o propagandă antirorhânească şi puneau la cale acţiuni teroriste, acte de sabotaj şi diversiune, de incitare a populaţiei minoritare la nesupunere şi răzmeriţe.

O importantă acţiune informativă, iniţită de organele de siguranţă în cooperare cu structurile specializate din Ministerul Apărării Naţionale, s-a desfăşurat la începutul anului 1927. S-a reuşit intrarea în posesie a unei fotocopii după un document strict secret din Cancelaria Consiliului de Miniştri de la Budapesta, care atesta fără dubii că oamenii politici români, printre care Ion I.C. Brătianu.

I. G. Duca şi Nicolae Tltulescu, alături de doi generali ai armatei române, erau consideraţi de autorităţile de la Budapesta ca „persoanele cele mai periculoase pentru promovarea intereselor poporului maghiar în lume”. Se intenţiona chiar planificarea unor acţiuni de neutralizare a lor „prin măsuri radicale şi cu orice riscuri”. Evident că organele de siguranţă au luat măsuri de întărire a dispozitivelor de gardare şi protecţie a acestor demnitari. După cum se ştie, Ionel Brătianu a decedat subit (în urma unei banale amigdalite infecţioase), în ziua de joi dimineaţa, 24 noiembrie 1927, dar fără ca autopsia efectuată să poată ridica misterul asupra cauzelor morţii sale, iar I.G. Duca s-a sfârşit în urma unui atentat terorist executat de „nicadorii” legionari la 29 decembrie 1933, la Sinaia. De asemenea, Nicolae Titulescu a fost înlăturat, la 29 august 1936, din funcţia de ministru al Afacerilor Externe în urma unei manevre oculte, insuficient explicată de istoriografie. Există numeroase documente de investigaţie ce aparţin organelor de siguranţă, Serviciului Secret şi Secţiei a II-a din Marele Stat Major referitoare la împrejurările şi cauzele reale care au provocat dispariţia neaşteptată din viaţa publică a acestor personalităţi politice şi aceasta pentru că au persistat suspiciunile privind un amestec ocult al serviciilor speciale maghiare, dar în final Siguranţa nu a putut obţine probe certe. Suspiciuni nefondate, incapacitate ori limite profesionale? Iată o întrebare la care în stadiul actual al cercetărilor încă

nu se poate răspunde.

Tot în legătură cu „oculta maghiară”, documentele informative întocmite de Siguranţă atrăgeau atenţia că prin rezidenţa clandestină din Cluj, Partidul Maghiar avea practic două înfăţişări: „Una oficială, care nu-l deosebeşte cu nimic de oricare alt partid politic, şi alta ocultă, care-l arată ca pe o puternică organizaţie capabilă să reacţioneze atât secret, prin acţiuni informative, cât şi făţiş, prin acţiuni violente”. Alte documente informative referitoare la activitatea Partidului Maghiar atestau o conectare directă a acestuia la secţia de propagandă a Ministerului de Interne de la Budapesta – transformat ulterior în secţia „V. F. Ny. U”. din Marele Stat Major al armatei maghiare. În ciuda faptului că liderii acestui partid făceau declaraţii oficiale că „nu sunt de acord cu exclusivismul revizionist”, documentele informative ale Siguranţei indicau că în secret celulele de conducere ale Partidului Maghiar coordonau activitatea revizionistă antiromânească prin intermediul bisericilor catolice şi protestante, precum şi prin şcolile confesionale.

Serviciile de siguranţă au conceput şi realizat, de asemenea, acţiuni eficiente de contracarare a terorismului intern organizat de comunişti şi legionari. S-a reuşit arestarea majorităţii militanţilor comunişti instruiţi pe teritoriul sovietic. Sub conducerea ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, au fost arestaţi în cursul zilei de 12 mai 1921 delegaţii comunişti care votaseră la congres, cu o zi mai înainte, afilierea necondiţionată la Internaţionala a III-a a Partidului Comunist din România. Punându-se în dezacord cu realităţile sociale, politice şi naţionale din România, comuniştii s-au situat pe o poziţie contrară intereselor de unitate naţional-statală, fapt pentru care au fost înaintaţi justiţiei militare. Ei au fost judecaţi în procesul din Dealul Spirii în 1922. De remarcat însă este

abilitatea ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, care aprobase desfăşurarea lucrărilor congresului de transformare a Partidului Socialist în Partid Comunist, în scopul de a-i. avea împreună, la un loc, şi în acelaşi timp, pe toţi militanţii comunişti din întreaga ţară cu scopul disimulat de a-i aresta în masă. S-a dat astfel o lovitură noii organizaţii situate la extrema stângă a vieţii politice româneşti. Neintuind planurile ascunse ale ministrului de Interne, comuniştii au căzut uşor în cursa întinsă. Organele de poliţie, siguranţă şi jandarmerie au fost astfel scutite de mari eforturi şi de concentrarea unor importante efective în vederea arestării în teritoriu a majorităţii comuniştilor.

Dintre şefii Siguranţei, s-a remarcat în această perioadă Romulus Voinescu. Doctorul Constantin Argetoianu ne-a lăsat în voluminoasa sa lucrare memorialistică un interesant portret al personalităţii lui Romulus Voinescu:

„Printre cei care au luptat alături de mine împotriva comunismului, Romulus Voinescu merită o citaţie specială, după cum o merită de altminteri în lungul şir al şefilor Siguranţei noastre. Acest om avea vocaţia meseriei sale pentru care nutrea o adevărată pasiune. Citise tot ce se putea citi asupra poliţiei şi poliţiştilor, cunoştea pe de rost organizarea tuturor serviciilor de siguranţă; adunase o colecţie impresionantă de instrumente şi de obiecte poliţieneşti şi se uita cu evlavie la o pereche de cătuşe. Pe dinafară ca şi pe dinăuntru, acest poliţist pasionat, căruia s-a datorat descoperirea şi prinderea lui Goldstein ca şi a atâtor altor criminali, n-avea nimic sinistru şi nu se înfăţişa cu o mutră de Torquemada – dimpotrivă ca cel mai simpatic, ca cel mai elegant, ca cel mai spilcuit gentleman. Înalt, zvelt, cu o faţă rumenă de copil la ţâţă, râdea vecinic din toţi dinţii şi-şi aducea părul alb, des şi ondulat, de o

parte şi de alta a unei cărări impecabile. Aşa cum se prezenta, semăna mai mult a actor îmbătrânit decât ca poliţist. Şi de fapt avea şi un comportament rezervat teatrului în sufletul său «c'etoit son violon d'Ingres»; scria piese proaste şi se văita de insuccesul lor – dar niciun insucces nu-l descuraja. Urmărea triumful pe scenă cu aceeaşi tenacitate cu care se lua pe urmele unui ucigaş sau a unui terorist – dar în ce priveşte scena a rămas până la sfârşit un urmăritor nefericit... Mulţi l-au socotit lipsit de caracter şi totuşi n-a fost aşa; pentru că n-a vrut să se înfeudeze unei anumite politici, şi-a pierdut locul şi a murit de inimă rea [în anul 1927 – n.n.] după mazilirea lui z/.

În octombrie 1923, generalul Era clie Nicoleanu, prefectul Poliţiei Capitalei, pe baza informaţiilor primite de la Siguranţă a descoperit şi dejucat complotul pus la cale de Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moţa, Ilie Gameaţă, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu – viitori fruntaşi ai Mişcării legionare – care, pentru a-şi asigura intrarea cu „mare vâlvă" în viaţa politică a ţării hotărâseră „împuşcarea politicienilor trădători", adică a unor miniştri liberali ca Al. Constantinescu şi D. Mârzescu. Cu prilejul percheziţiei din 8 octombrie 1923, organele de siguranţă au ridicat de la complotişti arme de foc. Deşi mentorul lor moral, profesorul universitar de la Iaşi A.C. Cuza, i-a dezavuat public pentru plănuitele lor acte teroriste, şi chiar complotiştii şi-au recunoscut intenţiile de asasinat, Justiţia i-a achitat, fapt ce a însemnat un certificat de legitimare a acţiunii întreprinse. Justiţia l-a achitat şi pe Ion Moţa care încercase să-l asasineze pe Vemichescu, unul dintre complotişti, bănuit ca trădător. Aceeaşi impardonabilă clemenţă s-a manifestat din partea Justiţiei româneşti şi în achitarea lui Corneliu Zelea Codreanu care, în 25 octombrie 1924, îl asasinase pe prefectul Poliţiei din Iaşi, Constantin Manciii. Prin faptul că astfel de infracţiuni

deosebit de grave au rămas nepedepsite s-a creat o stare de adversitate, total anormală, între organele de justiţie şi Siguranţă. Mai mult, terorismul a proliferat în anii următori prin asasinarea primilor miniştri (I. G. Duca şi Armand Călinescu), iar organele de siguranţă au devenit mult mai dure în acţiunile de contracarare, săvârşind abuzuri şi chiar asasinate împotriva infractorilor, ceea ce încălca, evident, drepturile omului. Aşa se şi explică apariţia unei broşuri întocmite de C.G. Costa-Foru, secretarul general al Ligii Drepturilor Omului, intitulată „Abuzurile şi crimele Siguranţei Generale a Statului”.

O comparaţie cu ceea ce se întâmpla în alte ţări, cu o mai veche tradiţie democratică, este binevenită. Doar un singur exemplu ni se pare edificator. În Marea Britanie, organele de siguranţă ale Ministerului de Interne – este vorba despre Special Brenth (Serviciul Special) – a arestat, în 1923, 100 de irlandezi consideraţi ca membri şi simpatizanţi ai organizaţiilor teroriste, ulterior aceştia fiind expulzaţi din ţară. După cum ne informează autorul britanic Tony Bunyan, legalitatea acestor acte comise de Ministerul de Interne şi de Serviciul Special a fost contestată în Camera Lorzilor, statul fiind nevoit să plătească celor 100 de persoane despăgubiri în valoare de 50.000 lire sterline. Spre deosebire de practicile britanice, în România interbelică, organele de siguranţă nu au plătit niciodată despăgubiri pentru acţiunile nesăbuite şi ilegale pe care le-au săvârşit. Au existat totuşi şi unele reacţii. Printre cei care au criticat în Parlament metodele dure întrebuinţate de organele Siguranţei, precum şi regimul de detenţie din închisorile vremii, s-au numărat personalităţi de seamă ale vieţii politice şi culturale româneşti, ca: Nicolae Iorga, dr. Nicolae Lupu, Virgil Madgearu, C. Stere, Grigore Iunian, Dem Dobrescu, Paul Bujor, C.I. Parhon, Paraschivescu – Bălăceanu şi alţii.

Abuzuri au făcut şi organele de Jandarmerie rurală, mai ales cele dislocate în satele din Basarabia. împreună cu alţi funcţionari de stat şi notabilităţi publice, se constituiseră adevărate asociaţii oculte, puse pe căpătuială în defavoarea localnicilor. Unii jandarmi chiar îi ameninţau pe localnici cu distrugerea în cazul în care se plângeau autorităţilor centrale.

De asemenea, serviciile de siguranţă din Basarabia, datorită corupţiei, au ajuns să fie penetrate de către serviciile secrete sovietice. Un document de analiză, întocmit de Serviciul Secret, la 9 aprilie 1930, pe baza unui vast material informativ şi a unor investigaţii profesioniste, formula tranşant următoarea concluzie: „Aproape în total, personalul Siguranţei din Basarabia, deşi salarizat de statul nostru, nu era în realitate decât o secţie a GPU, organizată solid pe teritoriul nostru”. Acelaşi document ne oferă numeroase exemple din care mai semnificative sunt următoarele:

„Inspectoratul de siguranţă din Basarabia, de fapt, a fost condus de GPU din Odessa, iar activitatea acestui serviciu se expunea în scris şi de regulă în trei exemplare: unul se trimitea la Bucureşti, altul pentru arhivă şi al treilea se trimitea la GPU din Odessa.

Din cercetările întreprinse s-a constat că:

Spionul Caraman îndeplinea funcţia de subşef al biroului de informaţii pentru Rusia la acest inspectorat;

Cemah, un însemnat funcţionar la GPU din Odessa, figura ca agent [de siguranţă – *n.n.*] la Chişinău.

Crainic, subşeful Serviciului de spionaj al Frontului de Est, depinzând de GPU din Odessa, a venit la Chişinău, conducând personal serviciul său din chiar biroul Inspectoratului de Siguranţă din localitate, şi asta în calitate de funcţionar al statului nostru.

S-a constatat că tot GPU din Odessa scotea la

Chişinău un ziar Ultro, figurând aici sub tutela altora, dar care de fapt era oficiosul lor condus de Stainhaus, tot de la GPU. Acesta, după verificările făcute, a figurat şi el ca funcţionar al Siguranţei din Chişinău”.

Deci corupţia, fuga după căpătuiala rapidă prin orice mijloace, folosindu-se de acoperirea calităţii de funcţionar de stat s-au perpetuat în societatea românească şi în perioada interbelică, ceea ce a afectat grav sistemul de apărare a siguranţei şi intereselor naţionale. Raportul Serviciului Secret din 9 aprilie 1930, în loc să-şi arate rezultatele benefice, adică o restructurare a personalului Siguranţei, a creat mai degrabă o neîmpăcată rivalitate de data aceasta între Armată şi Interne. Rivalitatea şi invidia au molipsit rapid atât personalul din funcţiile de comandă, cât şi pe funcţionarii mărunţi, ceea ce a făcut ca în loc de cooperare şi coordonare a acţiunilor să avem de-a face cu adversităţi. Ne explicăm acum şi marea dramă a societăţii româneşti din perioada interbelică. Pe măsură ce factorii de risc interni şi externi se înmulţeau şi deveneau tot mai virulenţi, instituţiile statului însărcinate cu identificarea, prevenirea şi contracararea pericolelor deveneau tot mai slabe şi lipsite de coeziune. Dacă la aceasta mai adăugăm şi politicianismul „guraliv” şi neeficient în soluţii al clasei noastre politice, avem acum mai bine conturată explicaţia la *cum* şi *de ce* s-a ajuns la un regim dictatorial în 10 februarie 1938 şi la cedări teritoriale fără să se opună nici măcar o minimă rezistenţă, nici din partea armatei dar nici de către societatea civilă, în vara anului 1940.

Serviciile de informaţii ale Ministerului Apărării Naţionale. În perioada interbelică, Ministerul Apărării Naţionale a avut două servicii specializate: Serviciul de Informaţii Militare (mai numit şi Secţia a 5-a, ulterior Secţia a II-a din Marele Stat Major); Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române (care, în octombrie 1939 şi-a

schimbat denumirea în Serviciul Special de Informaţii).

Serviciul de Informaţii Militare (Secţia a II-a din Marele Stat Major). După primul război mondial, Serviciul de informaţii al armatei române nu a suferit modificări esenţiale. El a continuat să funcţioneze în cadrul Diviziunii a II-a a Marelui Stat Major, sub denumirea de Secţia a 5-a informaţii şi contrainformaţii.

Era structurat pe patru birouri: Biroul 1 informaţii directe, Biroul 2 contrainformaţii, Biroul 3 propagandă şi Biroul 4 cifru.

În perioada 1921 – 1927, Serviciului de informaţii al armatei i s-a acordat o atenţie deosebită din partea conducerii Marelui Stat Major şi a Ministerului Apărării Naţionale. Şi-a diversificat activitatea, şi-a dezvoltat sursele de informaţii, şi-a perfecţionat metodele şi procedeele de culegere a informaţiilor, îndeosebi ca urmare a definitivării Regulamentului de informaţii şi a funcţionării Cursului de pregătire pe linia muncii informative, şi şi-a îmbunătăţit colaborarea cu celelalte structuri din comunitatea informativă a României.

În 1925 Serviciul de informaţii al armatei a fost ridicat de la rangul de secţie la acela de diviziune. Până în 1927 a funcţionat ca Diviziunea a II-a din Marele Stat Major, cu o secţie de informaţii, compusă din 7 birouri şi o secţie de contrainformaţii, cu 2 birouri. Printre cele 7 birouri ale secţiei de informaţii apare un birou de căutare, un birou de studii şi un birou de tratate. Înfiinţarea biroului de tratate a fost determinată de faptul că în acea perioadă la Liga Naţiunilor de la Geneva erau luate în discuţie o serie de chestiuni cu legătură directă în domeniul militar sau pur militar, pentru care Minsşml Afacerilor Străine trimitea toate documentele la Marele Stat Major. Pentru că aceste documente erau numeroase şi necesitau studii speciale s-a solicitat şi aprobat înfiinţarea

biroului respectiv.

În această perioadă s-a acordat o atenţie sporită activităţii contrainformative, întrucât începuse să recidiveze situaţia din anii neutralităţii (1914 – 1916), când serviciile de spionaj străine reuşiseră să se infiltreze foarte puternic în armata română. S-a ajuns chiar la situaţia când Planul de mobilizare a armatei române, întocmit de Marele Stat Major în 1926 – ce cuprindea peste 100 de file şi multe anexe, cu datele cele mai secrete şi mai complete privind oştirea şi capacitatea de apărare a ţării –, să fie sustras în original de către Serviciul de Spionaj sovietic, chiar de la ministrul de Război al României. Pe scurt, faptele s-au petrecut în felul următor. Generalul Ludovic Mircescu, ministrul de Război, fiind în relaţii amoroase cu o anume spioană „Gerda”, a plecat în concediu la Vatra Dornei, însoţit de aceasta. La Vatra Dornei, din ordinul lui, i s-a trimis Planul de mobilizare, „pentru a fi studiat în linişte”. „Gerda” i l-a sustras din cameră şi, în aceeaşi zi, împreună cu un cumnat al său, care era consul al unei ţări străine la Bucureşti, a trecut frontiera de stat, fugind cu documentul respectiv din România. În cele din urmă, generalul Ludovic Mircescu s-a sinucis.

În ceea ce priveşte concepţia despre rolul informaţiilor cu caracter militar pentru perioada 1921 – 1927 este relevant să apelăm la afirmaţiile şi concluziile unui analist al vremii, căpitanul Ioan Tomoroveanu, el însuşi integrat Serviciului de Informaţii Militare: „Informaţiile nu mai sunt ce au fost odată. Studii, chiar periodice, asupra situaţiei serviciului, sunt cum nu se poate mai necesare şi cum din punct de vedere al informaţiilor nu suntem niciodată în timp de pace ci în timp de război, anumite manifestări vii de la noi sau de aiurea nu lipsesc”.

Strategii militari acordau toată încrederea Serviciului

de informaţii al armatei. Astfel, în Planul de mobilizare, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1925, punctul „G” era dedicat în exclusivitate sarcinilor pe linie informativă. Documentul preciza că rezultatele aplicării Planului de acţiune al acoperirii informative depindea „de oportunitatea trecerii de la dispozitivul de pace la cel de război”, care, la rândul său, depindea de „informaţia la timp asupra activităţii inamicului, când s-ar impune o schimbare de dispozitiv”. În concepţia ofiţerilor de la Marele Stat Major, comandamentul trebuia să acorde toată importanţa în organizarea Serviciului de informaţii, pentru a da ştiri folositoare şi oportune. Se atrăgea atenţia că „rezultatele practice ale aplicării Planului de acţiune” depindeau „de gradul de pregătire a comandanţilor şi trupelor pentru executarea cu promptitudine şi supleţe” a acestui plan. Acoperirea informativă a zonei de operaţii trebuia să se facă „prin sprijinul solicitat populaţiei acolo unde se poate conta cu siguranţă pe credinţa ei”.

Sarcinile ce reveneau structurilor informative ale armatei mai decurgeau şi din precizarea principiilor fundamentale formulate de analiza geopolitică şi geostrategică de interes pentru ţara noastră. De exemplu, Planul de mobilizare pe 1925 stabilise că România se învecina cu şase state, dintre care trei (Polonia, Cehoslovacia şi Iugoslavia) erau aliate, celelalte trei (Rusia sovietică, Ungaria şi Bulgaria) erau considerate ca adversari potenţiali. Această situaţie punea România în măsură să acţioneze din punct de vedere militar pe linii interioare, împotriva adversarului potenţial, simultan sau succesiv, cu sau fără colaborarea integrală sau parţială a aliaţilor. Prin urmare, comandamentul armatei române trebuia să fie în măsură: a avea siguranţa pe cele trei fronturi, a determina în timp util adversarul principal, a-şi da seama de funcţionarea alianţelor în vigoare. De aici

rezultă cu claritate că activitatea de informaţii trebuia organizată şi orientată spre cele trei fronturi (de Est, de Vest şi de Sud), cu zone de acţiune în adâncimea potenţialilor inamici, precum şi în locuri unde se concentrau informaţiile care defineau scopurile şi interesele imediate sau de perspectivă faţă de România.

În anul 1927 situaţia României s-a mai liniştit. Acordurile şi tratatele internaţionale încheiate după primul război mondial ofereau garanţii de securitate. La 1 octombrie 1927, Diviziunea a II-a a devenit Secţia a II-a din Marele Stat Major.

Până în anul 1934, Secţia a II-a a avut în componenţă (pe linie informativă): un birou căutare informaţii organizat pe trei subbirouri, denumite Frontul de Est, Frontul de Vest şi Frontul de Sud; un birou radio; un birou studii informative şi un birou instrucţiuni şi tratate.

Şefi ai Secţiei a II-a şi ai Biroului contrainformaţii au fost: colonelul Alexandru Glatz, colonelul Simion Florescu, lt. – colonelul Traian Georgescu şi lt. – colonelul Gheorghe Petrescu.

În anul 1935 în componenţa Secţiei a II-a figurau pe linie informativă: un birou de informaţii şi ataşaţi militari cu cele trei subbirouri (fronturi); un birou studiul armatelor străine; un birou radio şi centrele de informaţii de la Cluj, Iaşi şi Bucureşti.

Din studiul documentelor de arhivă rezultă o preocupare continuă a Marelui Stat Major de sporire a numărului ofiţerilor încadraţi în Secţia a II-a: în anul 1938 au fost mutaţi în Secţie 41 ofiţeri, iar în anul 1939 încă 33 ofiţeri.

Structura organizatorică a evoluat, astfel că în 1939 în compunerea Secţiei a II-a se aflau ca elemente organizatorice pe linie informativă: un birou informaţii, studii şi căutare, cu trei „fronturi” (Frontul de Vest, cu

Centrul 1 informaţii organizat pe trei subcentre; Frontul de Est, cu Centrul 2 ce avea trei subcentre; Frontul de Sud cu Centrul 3, ce avea două subcentre); un birou ataşaşi militari şi protocol; un birou radio cu un subbirou ascultare şi un subbirou goniometrie; un birou doctrină informativă şi instrucţie de specialitate în armată şi un sector de coordonare a organelor informative de la marile unităţi.

În perioada 1927 – 1940, relaţiile armatei române cu armatele altor state pe linia ataşaţilor militari s-au concretizat în acreditarea şi funcţionarea în străinătate a unui număr variabil de posturi – de la 11 în 1927 la 14 în 1937, 12 în 1938 şi 13 în 1940.

Pentru normarea şi reglementarea activităţii de informaţii militare, Secţia a II-a a elaborat, printre altele, următoarele lucrări care, în ansamblu, formează ceea ce numim astăzi cadrul tehnico-metodologic: Instrucţiuni provizorii pentru activitatea de informaţii (adaptate după Instrucţiunile franceze din 1927); Instrucţiuni cu atribuţiile birourilor radio ca organe informative ale Marelui Stat Major; Instrucţiuni pentru funcţionarea Serviciului de informaţii al artileriei; Instrucţiuni de funcţionare a observatoarelor de frontieră; Regulamentul pentru ataşaţii militari români acreditaţi în străinătate; Instrucţiuni pentru organizarea, dislocarea şi încadrarea Serviciului de informaţii pe frontieră.

În deceniul premergător izbucnirii celui de-al doilea război mondial, Secţia a II-a din Marele Stat Major a repurtat unele succese notabile, atât pe plan informativ cât şi contrainformativ. De exemplu, în septembrie 1930, cu ocazia unei audienţe la regele Carol al II-lea, generalul Nicolae Samsonovici, şeful Marelui Stat Major, a prezentat o sinteză informativă a Secţiei a II-a în care se sublinia, printre altele: „S-a pus capăt alarmismului, s-a redat siguranţa activităţii economice, s-a dat posibilitatea

trupelor a trece la o viaţă normală şi s-a pus capăt aplicării măsurilor excepţionale şi cheltuielilor inutile de zeci şi sute de milioane de lei”. De asemenea, în baza informaţiilor primite de la Secţia a II-a, Marele Stat Major a putut să se pronunţe în deplină cunoştinţă de cauză asupra situaţiilor legate de diferite diversiuni, chiar în împrejurări când aceste ştiri erau susţinute de Marile Puteri, care dispuneau de servicii cu reputaţie.

Prin fluxul informaţional obţinut şi valorificat, Secţia a II-a şi-a putut afirma soliditatea sa. Echipa contrainformativă a Secţiei a II-a a contribuit la descoperirea a 85 % din cazurile de spionaj din ţară, dintre care sunt de relevat spionajul de la Corpul III armată, de la aviaţie, de la Arsenalul Armatei, de la Institutul Geografic, de la Pirotehnia Armatei şi reţeaua de la Siguranţa Statului (din Basarabia).

Totodată, Secţia a II-a informaţii a intrat în posesia planurilor de operaţii militare germano-ungare împotriva României şi Ungariei. Pentru ţara noastră se prevedea atacul din vest al trupelor ungare şi al unei divizii blindate germane şi pătrunderea pe direcţiile Satu-Mare şi Oradea. Trupele germane urmau să acţioneze dinspre nord-vest, pe direcţia Văilor Siretului şi Prutului. La Marele Stat Major s-a analizat situaţia apărută în baza acestor informaţii şi, ca urmare, s-a hotărât formarea Armatei a III-a care, conform Directivei operative nr. 6, din 10 septembrie 1939, avea misiunea să zădărnicească pătrunderea forţelor străine în Transilvania şi pe Văile Siretului şi Prutului.

După pierderile teritoriale din vara anului 1940, Secţia a II-a din Marele Stat Major a simţit necesar pentru moralul oştirii române, grav afectat de politica cedărilor fără luptă, să elaboreze „Instrucţiunile relative la atitudinile şi viaţa ataşaţilor militari şi misiunilor militare trimise în străinătate”. La 9 noiembrie 1940, aceste

Instrucţiuni au fost difuzate „celor interesaţi”. Reţinem câteva aspecte de actualitate: „Este o datorie sfântă ca, în primul rând, ofiţerii, prin întreaga lor viaţă şi atitudine, să fie un îndreptar de corectitudine şi sobrietate.”; „ofiţerii în primul rând trebuie ca, prin modestia, prin măsura acţiunii lor, prin corectitudinea, gravitatea, demnitatea şi resemnarea lor, să reprezinte imaginea fidelă a ţării”.

Numărul lucrărilor întocmite de Secţia informaţii militare din Marele Stat Major, din anul 1927 şi până la intrarea României în cel de-al doilea război mondial, este de-a dreptul impresionant. În plus faţă de lucrările menţionate mai înainte ar mai putea fi amintite numeroase studii, sinteze, buletine şi alte lucrări informative cu preponderenţă asupra problemelor legate de orientările şi pregătirile militare ale unor state din spaţiul nostru geopolitic şi geostrategic, care vizau România. Multe din documentele identificate în arhive poartă consemn de „strict secret” şi menţiunea „a se distruge după consultare”. Sunt greu de precizat motivele prin care aceste documente au fost salvate de la distrugere; dar cert rămâne faptul că la vremea respectivă aveau o valoare operativă deosebită, iar astăzi, cele care s-au păstrat totuşi prin conţinutul lor sunt interesante sub aspect istoric.

Parcurgând cu atenţie conţinutul lucrărilor informative aflate în arhive, constatăm că au fost puse la dispoziţia conducerii armatei şi a statului român în mod oportun şi preventiv, complet şi amplu fundamentat, date informative/ aprecieri, concluzii, atenţionări şi prevederi referitoare la evoluţia evenimentelor legate de acţiuni majore întreprinse de ţara noastră pe linia relaţiilor internaţionale. Măsurile fundamentate de factorii de decizie constituţionali ai statului român, bazate pe informaţiile furnizate de Secţia a II-a a Marelui Stat Major, au vizat: constituirea unui sistem de garanţii de securitate,

organizarea, dislocarea, mobilizarea, înzestrarea, instruirea şi activitatea forţelor armate, doctrina militară, ipoteze de întrebuinţare a forţelor în luptă. S-a acordat atenţie inclusiv problemelor de cunoaştere a capacităţii militare de organizare şi conducere a trupelor în luptă a unor comandanţi de la diferite eşaloane din armatele potenţiale a deveni adversare ale armatei române.

De remarcat că în lucrările întocmite şi prezentate de Secţia a II-a au fost puse în evidenţă concluzii şi prevederi asupra evoluţiei evenimentelor internaţionale într-un mod foarte curajos, fără a se ţine seama de orientările politice ale conducerii statului român existente în anumite perioade, inclusiv prevederi asupra declanşării celui de-al doilea război mondial şi a deznodământului acestuia. Indiferent de frământările politice interne ce au avut loc în anumite etape în ţara noastră, Secţia a II-a Informaţii din Marele Stat Major şi-a păstrat verticalitatea şi a reuşit să analizeze în mod obiectiv evenimentele şi evoluţia lor, dincolo de orice subiectivism politic, dovedind un grad ridicat de profesionalism.

Desigur că nu pot fi trecute cu vederea şi unele aspecte care astăzi pot fi discutabile. Ne gândim în primul rând la faptul că la Marele Stat Major, deşi existau informaţii dintre cele mai clare privind intenţiile agresive ale vecinilor (URSS şi Ungaria) totuşi nu s-a fundamentat un studiu de prognoză privind consecinţele politicii de cedări teritoriale fără luptă.

Serviciul Secret de Informaţii al Armatei române. După 1920 Serviciul de Siguranţă al Dobrogei a rămas în structura Ministerului de Interne, iar Mihail Moruzov a fost schimbat de la conducere, intentându-i-se chiar un proces pentru deturnare de fonduri. În cele din urmă, acuzaţiile nu au putut fi dovedite. Până în 1922 Serviciul a funcţionat cu rezultate sub aşteptări, fiind condus – ca

delegat – de un anume I. Petrescu. În anul 1924 Serviciul a fost trecut la Marele Stat Major, sub denumirea de Serviciul Secret de Informaţii al Armatei române, fiind totodată reorganizat, în special pe linie contrainformativă. Cu toate acestea nu s-au obţinut rezultatele scontate, întrucât lipseau cadrele de specialitate. Gheorghe Cristescu (fratele lui Eugen Cristescu), unul dintre cei mai vechi funcţionari ai SSI, preciza în memoriile sale că „CSAT presa prea mult asupra problemei dezvoltării Serviciului Secret, ţinând această problemă mereu pe ordinea de zi a şedinţelor”.

Ceea ce a grăbit restructurarea Serviciului Secret a fost activitatea informativă foarte intensă şi penetrările uneori cu grad sporit de periculozitate pe care le realizaseră serviciile similare străine în rândurile armatei române, precum şi sustragerile de documente secrete. Dovada cea mai concludentă o constituie cazul de spionaj Kovacs Zoltan şi Cuceapski. Cei doi agenţi maghiari fuseseră arestaţi din întâmplare de organele de siguranţă româneşti. La ancheta efectuată s-a constat că, începând cu anul 1919, timp de 5 ani, cei doi desfăşuraseră o intensă activitate informativă în România, cu treceri clandestine peste frontieră. Dar lucrul cel mai grav, reuşiseră să sustragă şi să copieze o serie de documente ale Regimentului 85 infanterie; broşuri confidenţiale de la Comandamentul 6 teritorial; acte militare aparţinând garnizoanei Bacău şi Braşov; hărţi şi documente de la Secţia cartografică a Institutului Geografic al Armatei; acte din birourile de organizare-mobilizare din cancelaria unui colonel; acte şi planuri relative la depozitele de muniţii şi regimentele de tancuri; acte şi documente aparţinând Comisiilor de recrutare Oradea-Mare şi Cluj; documente ale Diviziei 17 semnate de generalul-colonel Denghel şi locotenentul Bardaş, între care unele originale.

Foarte posibil ca reorganizarea Serviciului Secret să fi fost determinată şi de situaţia internă şi internaţională a momentului. În 1924, aproape jumătate din teritoriul ţării se afla sub stare de asediu, situaţie ce se datora ştirilor alarmante care veneau de pe cele trei fronturi.

O contribuţie importantă la întărirea Serviciului Secret şi-a adus-o Secţia a II-a din Marele Stat Major. În lucrarea sa memorialistică, Eugen Cristescu menţionează acest aspect în felul următor: „Marele Stat Major s-a hotărât în cursul anului 1924 să înfiinţeze un serviciu civil de informaţii (Serviciul Secret), după modelul Serviciului francez, ataşat la Secţia a II-a, ca organ auxiliar al acestuia. Pentru aceasta, MST. M. s-a oprit asupra unui ofiţer de siguranţă, Mihai Moruzov. Începuturile au fost destul de dificile”.

La jumătatea anului 1924, CSAT s-a hotărât să-l numească pe Mihail Moruzov în fruntea Serviciului Secret, încredinţându-i, totodată, sarcina de a se ocupa de reorganizarea lui pe baze moderne. Momzov era recomandat de ofiţerii Marelui Stat Major ca „un element capabil în materie bun cunoscător al limbii ruse şi cu relaţii pe spaţiul frontierei de răsărit, acolo unde începuse să se ivească probleme de apărare şi siguranţă naţională. Numirea a fost contestată de inspectorul general de siguranţă al Dobrogei – un anume Ştefu, rudă cu Romulus Voinescu. De aici s-a produs un scandal, ajungându-se la o situaţie inadmisibilă, în care regele Ferdinand a intervenit personal, ca preşedinte al CSAT pentru aplanarea conflictului. Gheorghe Cristescu – un vechi lucrător SSI – spune că în faţa regelui, Momzov s-ar fi împăcat cu Romulus Voinescu, „o împăcare ce nu era decât formală/z. Rivalitatea s-a stins abia în 1927 odată cu decesul lui Romulus Voinescu.

Serviciul Secret a fost deci organizat ca o structură

civilă, perfect acoperită, ataşată la Marele Stat Major, ce-i încredinţa de regulă următoarele misiuni cu caracter informativ: studiul ofensiv şi defensiv al zonelor din raza de competenţă; semnalarea imediată a oricăror mişcări de trupe sau agenţi în regiunile respective; sesizarea oricăror acţiuni din partea potenţialilor inamici care puteau aduce prejudicii sistemului defensiv de apărare.

Despre activitatea Serviciului Secret în perioada 1924 – 1928, se cunosc prea puţine lucruri datorită faptului că arhiva a fost distrusă complet în urma bombardamentelor din august 1944 din zona Turnu Severin, unde fusese dislocată.

Un moment important în activitatea Serviciului Secret de Informaţii al Armatei române îl constituie data de 20 aprilie 1934 când a intrat în vigoare primul regulament ce-i fixa cadrul instituţional şi principalele atribuţii.

În articolul 1, Regulamentul din 20 aprilie 1934 preciza că Serviciul Secret constituie organul tehnic al Serviciului de informaţii al armatei, iar articolul următor îi stabilea ca principală misiune „procurarea de informaţii (interne şi externe) cu caracter general pentru Ministerul Apărării Naţionale, atât în timp de război, cât şi în timp de pace”. Spre deosebire de perioada 1920 – 1933, când Serviciul Secret fusese subordonat direct Marelui Stat Major al armatei române, Regulamentul din 20 aprilie subordona activitatea acestui serviciu Ministerului Apărării Naţionale. „Fără aprobarea prealabilă a Ministerului Apărării Naţionale, menţiona art. 3, acest serviciu nu poate întreprinde nicio acţiune cerută de alte servicii depinzând de alte departamente”.

Acest lucru nu a împiedicat asigurarea unei colaborări cât mai strânse între Serviciul Secret şi Marele Stat Major. Astfel, pentru promovarea unui flux informativ

necesar Biroului Operaţii, Serviciul Secret trebuia să asigure Marele Stat Major cu informaţii „după nevoile operative… atât în timp de pace, cât şi în timp de război”. Aparatul tehnic al Serviciului era dator „să execute orice ordine primite referitoare la procurarea materialului informativ cu caracter militar”.

Tot prin Regulamentul din 20 aprilie 1934, Serviciului Secret i se acordau drepturi largi în domeniul organizării structurilor informative proprii şi în încadrarea cu personal civil sau militar. Articolul 5 din Regulament stipula că „Serviciul Secret are în sarcina sa recrutarea şi formarea elementelor capabile să execute misiuni informative (interne şi externe) conform cerinţelor”, şi că „face propuneri pentru numirea personalului bugetar oficial şi numeşte direct personalul acoperit”. Articolul 6 prevedea că „personalul descoperit va fi numit prin decizie ministerială, iar personalul acoperit se va numi şi înlocui prin decizia şefului Serviciului Secret”.

Una dintre cele mai importante prevederi ale noului regulament era stipulată la art. 8: „Şeful Serviciului Secret exercită întreaga autoritate asupra personalului ce-i aparţine, atât din punct de vedere profesional cât şi disciplinar, având deplină libertate atât în alegerea personalului, având ca normă aptitudini profesionale, cât şi a metodelor întrebuinţate pentru îndeplinirea misiunilor ce li se încredinţează, pe răspunderea sa, fără să angajeze – în cazuri de prăbuşiri inerente – Ministerul sau Statul în general. În cazuri de asemenea prăbuşiri Serviciul Secret va fi considerat ca o organizaţie autonomă”.

După cum se poate constata, Regulamentul acorda şefului Serviciului Secret o totală libertate asupra actului de comandă, fapt pentru care i se cerea să-şi asume întreaga responsabilitate în situaţia unor insuccese. Prin aceasta se proteja Serviciul în ansamblul său şi se

preveneau eventualele complicaţii diplomatice sau politico-militâre în defavoarea intereselor statului român. Obligativitatea pentru Serviciul Secret de a funcţiona ca organizaţie autonomă în cazul unor prăbuşiri dezvăluie şi o concepţie strategică de valoare. Textul Regulamentului din aprilie 1934 – aşa cum este formulat – se referea desigur la prăbuşirea unor reţele informative, deconspirarea unor agenţi sau insuccesul unor acţiuni informative speciale. Considerăm însă că el putea fi la fel de bine operaţional şi în ipoteza în care într-o conjunctură politico-militară defavorabilă o parte a teritoriului ţării devenea obiect al agresiunii armate din partea unei puteri străine. Ne gândim la faptul că ofiţerii Marelui Stat Major, inclusiv Mihail Moruzov – care a participat şi el la elaborarea Regulamentului – să fi avut în vedere experienţa din primul război mondial, îndeosebi evenimentele din toamna anului 1916 când o mare parte din teritoriul ţării fusese ocupat de armate inamice, iar retragerea autorităţilor româneşti şi a armatei în Moldova s-a făcut fără să se lase o structură informativă secretă dinainte pregătită. Într-o astfel de ipoteză (prăbuşirea inerentă) Serviciului Secret i se putea încredinţa misiunea de excepţională importanţă strategică, de a acţiona ca structură de rezistenţă pe teritoriul vremelnic ocupat.

Pentru realizarea unor astfel de misiuni delicate, trebuiau organizate încă din timp de pace acele structuri informative şi contrainformative centrale şi teritoriale în zonele din apropierea frontierelor sau în regiunile ce puteau intra vremelnic sub ocupaţia unor armate agresoare. Practic, întreaga reorganizare a Serviciului Secret efectuată în baza Regulamentului din aprilie 1934 a fost subordonată realizării acestui obiectiv strategic în domeniul informaţiilor.

Aşa se face că noua organizare a Serviciului Secret s-

a realizat după o concepţie modernă, avându-se în vedere tot ceea ce era mai nou în domeniu şi pe plan internaţional. S-au studiat documente privind organizarea Intelligence Service-ului britanic, 2-eme Bureau-ului francez şi a FBI-ului american. Nu s-a omis nici studiul organizării serviciilor de informaţii ale armatelor din ţările vecine, cum ar fi: serviciile de informaţii bulgare, iugoslave, ungare, poloneze şi cehoslovace. După cum mărturisea Gheorghe Cristescu „s-a reţinut de la fiecare ceea ce se credea că este aplicabil şi în strategia de apărare, sub aspect informativ, a statului român”.

Regulamentul din aprilie 1934 constituie cadrul legal în baza căruia Serviciul Secret a funcţionat până la începutul anului 1938, când au intrat în vigoare alte acte normative ce urmăreau adaptarea la noul regim politic, a cărui instaurare fusese susţinută şi prefigurată, de o analiză întocmită de Mihail Moruzov şi aprobată de factorii de conducere din armată.

Prin Ordinul nr. 668 din 1 ianuarie 1938 al ministrului Apărării Naţionale – general Ion Antonescu –, Serviciul Secret a fost trecut în subordinea Marelui Stat Major al armatei, iar prin Decizia Ministerială nr. 2 200 din 29 martie 1938 se proceda la o nouă organizare a acestui serviciu. Ultimul document cuprindea două capitole şi 19 articole şi aducea unele îmbunătăţiri faţă de Regulamentul din 20 aprilie 1934.

Primele două articole precizau misiunea Serviciului Secret „de a procura informaţii secrete cu caracter general şi militar”, „astfel ca el *să poată corespunde în timp de război nevoilor operative ale armatei*”. Sublinierea este deosebit de importantă întrucât ne dezvăluie concepţia generalului Ion Antonescu în orientarea activităţii Serviciului Secret spre acţiuni informative cu relevanţă exclusivă pentru nevoile oştirii, barându-i astfel

orice tendinţă de a se amesteca în jocurile politice sau a se subordona unor interese ale camarilei Palatului regal. Nu excludem ca acest aspect să fi constituit una din cauzele pentru care generalul Ion Antonescu a intrat în dizgraţia regelui Carol al II-lea, ceea ce a dus la înlocuirea sa, la 30 aprilie 1938, din funcţia de ministru al Apărării Naţionale. Datorită unui zel excesiv manifestat faţă de Palat, Mihail Moruzov s-a amestecat în viaţa intimă a generalului Ion Antonescu, întocmindu-i un dosar compromiţător, fapt ce a contribuit la o ruptură definitivă între aceste două personalităţi, cu urmări tragice pentru Moruzov în noiembrie 1940. Se pare însă că la această ruptură a contribuit deopotrivă şi generalul Ion Antonescu care, după cum ne informează istoricul Larry Watts, strânsese „de un deceniu dovezi despre delictele” şefului Serviciului Secret.

Dar modernitatea concepţiei Deciziei Ministeriale din 29 martie 1938 mai rezultă şi din art. 3: „În instrucţiunile ce se vor da de Marele Stat Major se va preciza legătura ce trebuie să fie între acţiunea Serviciului Secret şi a celorlalte organe similare, pendinte de alte Departamente”. Cu alte cuvinte, se prefigura existenţa a ceea ce teoreticienii de astăzi numesc „comunitatea informativă a statului”, formată din mai multe structuri departamentale, specializate fiecare pe un anumit domeniu, dar obligate să coopereze pe bază de prevederi regulamentare la supravegherea sistemului naţional de apărare. Deci cooperarea între Serviciul Secret, ca parte componentă a comunităţii informative a statului, cu celelalte organisme similare, care în epocă erau: Biroul II al Marelui Stat Major, Corpul Detectivilor din Siguranţă şi Serviciul de informaţii al Jandarmeriei, nu putea fi lăsată la voia întâmplării.

Limitarea strictă a competenţelor Serviciului Secret

era prevăzută şi de art. 4, prin care activitatea acestuia urma să fie reglementată „doar prin instrucţiunile ce se vor da de către Marele Stat Major General al Armatei”.

În ceea ce priveşte încadrarea, art. 9 prevedea două categorii de personal: *descoperit* (bugetar sau diurnist) ce era numit de Marele Stat Major la propunerea şefului Serviciului; *acoperit* şi încadrat prin acte secrete de şeful serviciului.

Nici manipularea fondurilor informative nu era lăsată la voia întâmplării. Prevederile art. 7 – 13 ale Deciziei ministeriale din martie 1938 demonstrează fără putinţă de tăgadă existenţa unui cadru normativ, chiar în cele mai mici amănunte, în domeniul competenţelor, responsabilităţilor şi modalităţilor de cheltuire a fondurilor ce reveneau şefului Serviciului Secret.

La 9 octombrie 1939, intra în vigoare – odată cu publicarea în Monitorul Oficial – Decretul Lege pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Apărării Naţionale ce înlocuia Legea din aprilie 1933. La Capitolul II, cu titlul „Organe auxiliare la dispoziţia Ministerului Apărării Naţionale”, art. 3 preciza că printre alte atribuţii, Cabinetului ministrului îi revenea şi aceea de a face legătura cu „Serviciul Special de Informaţii (pentru prima oară când i se schimba denumirea – *n.n.*), executând toate lucrările impuse de o bună orientare informativă a ministrului şi subsecretarului de stat al Ministerului Apărării Naţionale”. Articolul 4 preciza că SSI este un corp de specialitate, subordonat direct Ministerului Apărării Naţionale, iar şeful Serviciului obţine gradul de director general. Chiar dacă prin Legea din 9 octombrie 1939, instituţia apărea sub numele de Serviciul Special de Informaţii (SSI), în documentele elaborate de Moruzov continuă să fie denumit cu vechea titulatură de Serviciu Secret. Oricum, până la reorganizarea din noiembrie 1940,

Serviciul va rămâne subordonat direct ministrului Apărării Naţionale.

Prezentarea, chiar şi succintă, a principalelor prevederi regulamentare din perioada 1934 – 1939, demonstrează cât se poate de limpede, preocuparea majoră a factorilor de decizie politică şi militară din România în perfecţionarea şi adaptarea permanentă a activităţii Serviciului Secret la dinamica factorilor de risc. În egală măsură transpare necesitatea orientării lui spre obiectivele operative ale organismului militar şi eforturile pentru rezolvarea uneia din marile contradicţii pe care o reclamă activitatea oricărui serviciu secret. Pe de o parte, pentru eficienţa activităţii informative, era nevoie de o perfectă conspirativitate, iar pe de altă parte, spre a-l feri de abuzuri şi ilegalităţi, trebuia pus sub un control strict. Este de altfel o contradicţie care nici în vremurile de azi nu a fost încă rezolvată în condiţii optime, întrucât pentru păstrarea conspirativităţii nu se supun controlului acţiunile informativ-operative în derulare, ci doar rezultatele lor.

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A SERVICIULUI SECRET ÎN PERIOADA 1934 – 1940

Structura organizatorică pe care o vom prezenta în continuare, atât aparatul central cât şi cel teritorial, a putut fi reconstituită prin coroborarea unor date oferite de puţinele documente din arhiva SSI care s-au păstrat, cu unele informaţii oferite de lucrările memorialistice sau mărturiile şi confesiunile unor foşti lucrători ai Serviciului. Ea are valabilitate doar pentru perioada aprilie 1934-septembrie 1940, şi reprezintă stadiul actual al cercetării. Serviciul Secret se compunea din două structuri distincte: Aparatul central (Conducerea Serviciului şi Secretariatul General), Secţia Informaţii, Secţia Contrainformaţii, Aparatul teritorial, Birouri şi Secţii tehnice.

Apărutul centrul. Conducerea Serviciului era

asigurată de un director general (şeful Serviciului) şi de un director general-adjunct. În toată perioada de referinţă, funcţia de şef al serviciului a fost îndeplinită de Mihail Moruzov, în schimb funcţia de director adjunct nu a fost ocupată niciodată. Directorul general avea largi atribuţii şi împuterniciri, atât în ce priveşte munca de culegere de date şi informaţii, cât şi în privinţa încadrării cu personal corespunzător. El ţinea în mod oficial legătura directă – în problemele de serviciu – cu ministrul Apărării Naţionale, Preşedintele Consiliului de Miniştri şi cu Palatul regal. Începând cu anul 1935, Serviciul Secret a ajuns la rangul de Departament ceea ce a sporit şi mai mult prestigiul directorului general. Articolul 9 al Regulamentului din 20 aprilie 1934 îi conferea şefului Serviciului şi o altă atribuţie, extrem de importantă şi care nu a fost modificată în actele normative ulterioare, şi anume aceea de „gestionar al fondului secret informativ ce i se pune la dispoziţie de Ministerul Apărării Naţionale”. Acest fond urma să-l întrebuinţeze după nevoile informative ale Serviciului.

Secretariatul General avea ca principale atribuţii: primire şi repartizarea materialului informativ; ţinerea evidenţei lucrărilor ordonate de şeful Serviciului; primirea şi expedierea corespondenţei etc. La conducerea Secretariatului General s-a aflat, în perioada 1934 – 1939, Ştefan Enescu. Ca structură, Secretariatul General se compunea din patru birouri şi un subbirou, fiecăruia revenindu-i un anumit gen de atribuţii.

Biroul I se ocupa de problemele organizatorice şi executa studii în legătură cu organizarea şi orientarea activităţii Serviciului Secret. Strângea documente şi analiza modul în care erau organizate serviciile de informaţii de pe lângă armatele altor state.

Biroul II – Personal, condus în toată această perioadă

de Dumitru Lepădatu, mai era denumit şi „Secţia administrativă”, se ocupa cu problemele de personal ale Serviciului Secret. Făcea angajări, mutări, transferuri şi scoateri de angajaţi. Ţinea evidenţa personalului civil şi militar. Se ocupa şi de executarea bugetului. Acest birou avea în subordine şi un subbirou care se ocupa cu problemele de administraţie şi casierie. În competenţa sa intra administrarea localurilor închiriate de Serviciul Secret, completarea şi păstrarea obiectelor de inventar, încasarea fondurilor şi plata personalului bugetar, administrarea şi asigurarea disciplinei trupei detaşate de către Ministerul Apărării Naţionale la Serviciul Secret.

Biroul III – Foto-identificări avea rang de serviciu, fiind condus de un şef. La început nu dispunea decât de puţină aparatură necesară activităţii de fotografiere, identificări grafice sau analize chimice. După 1934 acest compartiment a luat o amplă dezvoltare, reuşindu-se să se asigure dotarea cu aparatură modernă existentă la acea dată pe plan mondial. Pentru reorganizarea compartimentului pe baze ştiinţifice, Mihail Moruzov a trimis la specializare în Franţa pe Gheorghe Cristescu, care prin intervenţia generalului Berthelot a făcut practică chiar pe lângă laboratorul Biroului 2 francez.

În urma dezvoltării luate după anul 1934, Biroul III – Foto-identificări şi-a împărţit activitatea în mai multe compartimente: biroul expertizelor; laboratorul de chimie criminalistică; laboratorul de foto şi fizică; biroul desenatorilor tehnici şi tipografia.

Biroul IV – Şcoli avea ca principală atribuţie pregătirea personalului Serviciului Secret, în materie de informaţii. El organiza cursuri de pregătire, efectua studii pe baza materialelor culese prin sursele de informare ale Serviciului despre activitatea unor instituţii similare din alte state. Rezultatele acestor studii erau aduse la

cunoştinţa propriului personal pentru documentare şi sugerarea unor măsuri de orientare în acţiunile principale ce se întreprindeau împotriva serviciilor de informaţii străine interesate asupra teritoriului românesc.

Noile cerinţe informative impuse de desfăşurarea evenimentelor internaţionale de după 1934, pe lângă măsurile de angajare a personalului în urma unei selecţii riguroase, de acoperire şi compartimentare a activităţii, l-au determinat pe Moruzov şi principalii săi colaboratori din Secţia a II-a a Marelui Stat Major să acorde o atenţie sporită pregătirii cadrelor. Dacă până la această dată „meseria” de agent în cadrul Serviciului Secret se învăţa numai în activitatea practică, de acum se recurge la sistemul de învăţământ organizat.

În colaborarea cu serviciile specializate din Ministerul Apărării Naţionale, Serviciul Secret îşi creează şcoli de telegrafişti, radiotelegrafişti, conducere moto şi auto, pentru ca în caz de necesitate fiecare angajat să fie în stare să manipuleze un telefon de campanie, să stăpânească la perfecţie alfabetul Morse, să ştie să folosească aparatele de radio din dotarea armatei, să poată conduce un camion sau un autoturism.

S-au înfiinţat, de asemenea, o şcoală de foto-cinematografie şi cursuri de supraveghere operativă, filare a corespondenţei şi de dactilografie. Personalul didactic era format din şefii ierarhici care posedau cunoştinţe tehnice şi un înalt grad de pregătire profesională. De altfel, pregătirea profesională a cadrelor Serviciului – indiferent de compartimentul în care-şi desfăşurau activitatea – intra în responsabilitatea fiecărui şef, de la cel mai mic până la directorul general. Mihail Moruzov ţinea – cel puţin o dată pe lună – conferinţe cu şefii de secţii şi separat cu şefii de agenturi, unde analizându-se rezultatele din activitatea curentă, se generalizau experienţele

pozitive.

Secţia Informaţii. Secţia Informaţii era un important compartiment al Serviciului Secret. Avea ca principală misiune culegerea de date şi informaţii din exteriorul ţării şi care, prin conţinutul lor, puteau contribui la fundamentarea politicii şi strategiei militare româneşti. Nu întâmplător ofiţerii de la Marele Stat Major al armatei române, prin reorganizarea Serviciului Secret din aprilie 1934, au vizat cu precădere Secţia de Informaţii. Retragerea Germaniei de la Conferinţa dezarmării şi din Liga Naţiunilor, însoţită de declaraţii potrivit cărora această ţară nu se mai simţea legată de respectarea clauzelor militare ale Tratatului de la Versailles, constituiau suficiente argumente pentru a anticipa că în perioada ce urmează, politica de reînarmare şi creşterea pericolului de război vor deveni dominante ale relaţiilor internaţionale.

Prin noua reorganizare a Serviciului Secret, Secţia Informaţii a căpătat o structură adecvată noilor condiţii care se prefigurau la orizont. Ea a fost organizată în trei mari compartimente, denumite fronturi, şi anume: *Frontul de Sud*, *Frontul de Vest* şi *Frontul de Est*, ceea ce dovedeşte o perfectă coordonare între concepţia strategică a Marelui Stat Major în pregătirea teritoriului naţional pentru apărare şi măsurile tactice de organizare a Secţiei Informaţii din Serviciul Secret. Planurile de campanie elaborate de Marele Stat Major erau în acord cu modul de analiză geografico-militară a teritoriului ţării pe trei teatre de operaţii, care corespundeau celor trei direcţii ipotetice din care ţara putea fi atacată. Astfel, obiectivele de importanţă strategică, anumite raioane sau zone din teritoriu, care erau considerate deosebite, se stabileau având la bază şi unele date speciale sau mai puţin cunoscute furnizate de Secţia de Informaţii a Serviciului

Secret, „culese” de cele mai multe ori la sugestia Marelui Stat Major. Se sugerau, de asemenea, unele idei, propuneri sau măsuri cu privire la prevenirea unor acte de sabotaj la diferite depozite de însemnătate naţională sau uzine de producţie specială. Dar pentru ca măsurile cu caracter defensiv, rezultate din concepţia strategică de apărare a ţării, să-şi dovedească eficienţa, era nevoie de o informaţie în flux continuu, bine documentată şi motivată, despre orice manevră agresivă a potenţialilor inamici, fapt pentru care Secţiei de Informaţii a Serviciului Secret i s-a imprimat un caracter ofensiv.

Fiecare din cele trei fronturi ale Secţiei de Informaţii se împărţeau la rândul lor în *Serviciul de agentură* şi *Aparatul de lucru al frontului*, pe lângă care activa *Ataşatul tactic*, condus de un ofiţer specialist în munca de informaţii militare.

Frontul de Sud avea în preocupări culegerea de date şi informaţii, ce interesau statul român în scopul apărării, din ţările balcanice, sudul Europei şi Africa. *Aparatul de lucru* al acestui front se compunea din următoarele compartimente: *Biroul 1* (Bulgaria), *Biroul 2* (Iugoslavia, Italia, Albania), *Biroul 3* (Turcia, Grecia, Spania şi zonele de interes din Africa), *Biroul 4* (politico-economic).

Frontul de Vest avea misiunea de a culege informaţii cu caracter militar, politic şi economic despre statele din zona Europei Centrale, iar structura organizatorică consta în următoarele patru birouri: *Biroul 1* (Ungaria), *Biroul 2* (Germania), *Biroul 3* (Cehoslovacia, Franţa, Anglia şi Belgia), *Biroul 4* (politico-economic).

Frontul de Est avea cea mai întinsă zonă de acţiune privind din punctul de vedere al spaţiului care trebuia acoperit informativ, iar structural se compunea din: *Biroul 1* (URSS), *Biroul 2* (Polonia şi Ţările Baltice), *Biroul 3* (China, Japonia şi Manciuria), *Biroul 4* (politico-economic).

După cum se poate constata, prin noua organizare a *Secţiei de Informaţii* – pe cele trei fronturi –, în sfera de interes a Serviciului Secret al armatei române intrau atât ţările vecine cât şi zone. strategice mai îndepărtate, indiferent că ele grupau ţări care erau legate de România prin tratate politico-militare. Este foarte posibil ca acest aspect să fie tot o consecinţă a experienţei dobândite în primul război mondial, când Serviciul de informaţii al Deltei, apoi Serviciul Special de Siguranţă al Dobrogei – ambele conduse de Mihail Moruzov – desfăşuraseră activitate informativă (pentru a le stabili poziţia faţă de interesele statului român) atât asupra inamicului cât şi a aliaţilor. Va fi de fapt o constantă a doctrinei informaţiilor atât în activitatea Serviciului Secret cât şi a Serviciului Special de Informaţii.

De remarcat şi un alt aspect: în afara serviciilor de agentură de pe lângă fiecare front, conducerea Serviciului Secret (directorul general) îşi avea proprii agenţi, cu care ţinea direct legătura, fără intermediul fronturilor. Tot direct cu conducerea Serviciului Secret ţineau legătura şi persoanele care făceau parte din corpul consular, legaţii, misiuni economice, misiuni culturale etc. care, în afara atribuţiilor oficiale, primiseră sarcini informative din partea Serviciului. Antrenarea de către Mihail Moruzov a unor oameni influenţi şi personalităţi ale vieţii politice şi cultural-ştiinţifice în acţiunile informative ori în analiza şi interpretarea datelor obţinute prin aparatul tehnic al Serviciului Secret (printre care, se regăsesc Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Victor Iamandi, Mitiţă Constantinescu, Eugen Titeanu, prinţesa Caragea, şi probabil că lista este mai lungă) constituie, desigur, o experienţă pozitivă ce vine să contureze mai clar tradiţia informativă românească.

Pentru activitatea din străinătate Fronturile şi-au

creat cu timpul rezidenţe aproape în toate ţările Europei. Despre structura lor organizatorică nu am întâlnit, în actuala fază a cercetării, documente certe. Doar unii memorialişti din rândurile foştilor ofiţeri şi angajaţi civili ai Serviciului fac aluzie, în sensul că aveau reşedinţe în capitale precum: Londra, Paris, Berlin, Berna, Praga, Madrid, Lisabona, Sofia, Istanbul.

Secţia Contrainformaţii. Cu ocazia reorganizării din aprilie 1934, Secţia Contrainformaţii a căpătat şi ea o altă structură mult îmbunătăţită. Având în vedere atenţia crescândă acordată României de către diferite servicii de informaţii străine, precum şi unele evenimente care avuseseră loc pe plan intern, cercurile de comandă din armată şi factorii politici de decizie au întărit şi mai mult acest sector. Pe lângă atribuţiile noi încredinţate, Secţia Contrainformaţii a fost încadrată cu personal mai bine calificat şi mai numeros. Prin noua structură, Secţia Contrainformaţii era formată din: Conducerea secţiei, Secretariatul, Ataşatura Justiţiei militare şi 4 grupe operative.

Conducerea secţiei era formată dintr-un director şi un adjunct. În fruntea acestui compartiment a fost numit Nicolae (Niky) Ştefănescu, unul dintre oamenii de încredere ai lui Moruzov. El a condus secţia până în anul 1938, când a fost înlocuit cu doctorul Florin Becescu (conspirativ Georgescu).

Secretariatul secţiei se compunea dintr-un sector arhivă, unul de presă şi un birou tehnic (emisie-recepţie). Acestui compartiment îi reveneau în competenţă paza localurilor şi dotarea acestora cu cele necesare.

Ataşatura justiţiei militare era încadrată cu ofiţeri magistraţi cu drept de a instrumenta cazurile de spionaj, sabotaj, subversiune descoperite de structurile informative. Şeful acestui compartiment se subordona

direct şefului Secţiei de Contrainformaţii în cazurile obişnuite sau direct şefului Serviciului Secret în problemele mai deosebite ce implicau interesele statului. Şeful acestui compartiment, care ulterior s-a transformat în birou, a fost un timp maiorul magistrat Emil Velciu, apoi maiorul magistrat Filipescu. Postul de consilier juridic a luat fiinţă la 1 octombrie 1936.

Activitatea informativ-operativă a Secţiei Contrainformaţii se desfăşura în cadrul a 4 grupe, specializate fiecare pe un anumit domeniu: contrainformaţii, industrii, acţiuni sociale şi probleme militare. La rândul lor, grupele erau împărţite în două subdiviziuni: agentura şi evidenţa sau compartimentul studii. La grupa a II-a Industrii, mai funcţiona şi subdiviziunea „Ataşat militar-consilier tactic”, care se ocupa cu problemele de contraspionaj industrial-militar.

Subdiviziunile agenturii de la fiecare grupă erau împărţite pe echipe, în raport de domeniul care făcea obiectul activităţii contrainformative, iar unele echipe în subechipe.

Grupa I Contrainformaţii avea ca principale misiuni identificarea agenţilor străini şi acoperirile sub care acţionau, prevenirea scurgerii de informaţii din ministere, supravegherea personalului diplomatic acreditat în ţara noastră, depistarea şi neutralizarea persoanelor care manifestau interes pentru culegerea de date şi informaţii secrete sau nedestinate publicităţii şi protejarea armatei de infiltrările agenţilor străini sau a simpatizanţilor partidelor extremiste. Din structura acestei grupe făceau parte *Compartimentul evidenţă* (sau *studii*) şi *Agentura de teren*.

Compartimentul evidenţă îndeplinea un rol important în buna desfăşurare a muncii de contrainformaţii. Aici se strângeau toate informaţiile culese de agentură în formă

brută, după care se triau, mai întâi, pe probleme şi apoi se repartizau după importanţa şi valoarea lor. Sistemul prezenta avantajul că, înainte de a se trece la prelucrarea lor, informaţiile se completau una pe alta, adică se confirmau sau se infirmau anumite fenomene sau stări de fapt. De multe ori unele date disparate nu semnificau mare lucru dar, coroborate cu altele, duceau la aflarea unor informaţii destul de interesante. Pe baza acestor materiale se trecea la întocmirea de studii şi sinteze pentru informarea factorilor de decizie politică şi militară.

În urma prelucrării materialelor primite, acest compartiment formula o serie de concluzii pentru activitatea contrainformativă de perspectivă. Acesta era de fapt rolul său principal. Trecând informaţiile primite prin „sita” gândirii critice, analiştii formulau numeroase propuneri care, după aprobare, erau trimise structurilor operative pentru a fi clarificate sau aprofundate. Tot prin acest compartiment se urmărea şi modul de îndeplinire a planului contrainformativ întocmit de şeful grupei, împreună cu ataşatul tactic şi şeful agenturii.

Materialele de sinteză erau înaintate zilnic şefului Secţiei Contrainformaţii şi de aici, directorului Serviciului Secret, care, în funcţie de profil şi importanţă, le dirija spre Ministerul Apărării Naţionale, Consiliul de Miniştri, Ministerul Afacerilor Externe sau spre alte departamente ministeriale.

Serviciul agenturii era format din trei echipe (contraspionaj, supravegheri ministere şi ataşaţi militari), fiecare fiind compusă dintr-un şef şi 20 de agenţi.

Grupa a II-a Industrii era al doilea compartiment important din structura *Secţiei de contrainformaţii*. Avea misiunea de a culege informaţii despre persoanele care lucrau în întreprinderile industriale şi economice de valoare strategică şi care prezentau interes pentru

apărarea naţională. Totodată, se ocupa de asigurarea securităţii producţiei şi apărarea secretului de stat în aceste obiective. Grupa era condusă de un şef care avea în subordine directă *Compartimentul Evidenţă* – condus de un adjunct – pe Consilierul tactic, reprezentat printr-un ofiţer specialist în probleme contrainformative, şi pe şeful *Compartimentului Agentură*.

Compartimentul Evidenţă avea un rol important în activitatea grupei. Misiunea sa principală era de a ţine evidenţa aplicării planului informativ elaborat de consilierul tactic şi şeful grupei, coordonarea rezultatelor măsurilor informative şi întocmirea de rapoarte şi studii. Consilierul tactic, care de regulă era ofiţer, elabora împreună cu şeful grupei, planurile acţiunilor informative şi valorifica materialul obţinut prin Agentură. Întregul compartiment era condus de ajutorul şefului de grupă, care de regulă era de profesie inginer şi dispunea de un personal format din trei agenţi şi de translatori.

Compartimentul Agentură avea ca principale misiuni: să supravegheze personalul întreprinderilor industriale şi activitatea furnizorilor armatei; să semnaleze orice suspiciuni sau activităţi concrete de spionaj, sabotaj, agitaţii subversive, distrugeri, angajări de elemente suspecte; să contracareze orice încercări sau tendinţe de subminare a economiei naţionale. Activitatea informativ-operativă se realiza prin intermediul a 4 echipe specializate pe un anumit domeniu (industrii ale armatei şi investiţii de stat în legătură cu apărarea naţională; industrii care lucrau permanent pentru armată; industrii care lucrau în timp de război; evidenţa furnizorilor armatei). Fiecare echipă era condusă de un şef ce avea în subordine 20 de agenţi.

Grupa a III-a acţiuni sociale a fost un compartiment al Serviciului Secret care după 1934 a luat o mare

dezvoltare datorită spectrului politic intern atât de frământat şi mai ales tendinţelor spre extremismul de dreapta sau de stânga ce se făceau tot mai des simţite. Din această cauză, compartimentul a concentrat forţe dintre cele mai puternice. Din punct de vedere organizatoric se deosebea de celelalte grupe. Nu avea consilier tactic, serviciul agenturii era format din 3 echipe, care la rândul lor se compuneau din mai multe subechipe, fiecare fiind specializată pe un anumit segment politic sau grupe de partide şi organizaţii politice cu doctrine sau programe asemănătoare.

Grupa a IV-a Informaţii militare avea ca principală misiune culegerea de date şi informaţii ce interesau viaţa militară. Agentura acestei grupe era formată din trei echipe, fiecăreia fiindu-i repartizate anumite obiective: licee, şcoli militare şi asociaţii militare.

Aparatul teritorial. În paralel cu dezvoltarea aparatului central al Serviciului Secret s-a acordat atenţie şi structurilor informative şi contrainformative teritoriale. Mai întâi s-au înfiinţat Centrele contrainformative care îşi întindeau raza de acţiune pe teritoriul unei provincii. Astfel, au fost organizate Centre contrainformative cu sediul la Cluj pentru Ardeal, la Arad pentru Crişana, la Timişoara pentru Banat, la Cernăuţi pentru Bucovina, la Chişinău pentru Basarabia, la Constanţa pentru Dobrogea şi la Craiova pentru Oltenia. Ele aveau ca misiune să predea în orice moment „studiul tuturor problemelor cu caracter contrainformativ” asupra teritoriului avut în competenţă. Studiile trebuiau să fie sintetice, clare, la obiect, să conţină date şi informaţii certe, verificate pe mai multe linii, de aşa natură încât Marele Stat Major să poată lua „toate măsurile necesare pentru combaterea şi reprimarea imediată a oricăror acţiuni cu caracter militar (de valoare politico-strategică, operativă sau tactică) ce

puteau pune în pericol capacitatea de apărare a ţării”.

De asemenea, se avea în vedere ca centrele contrainformative teritoriale să dispună de un studiu al „tuturor problemelor cu caracter contrainformativ pentru caz de război”, referitor la evidenţa persoanelor suspecte de spionaj, diversiune, propagandă ostilă statului român, defetişti etc., precum şi la măsurile speciale ce urmau a fi luate împotriva acestora, ordinea luării măsurilor în raport cu gradul de periculozitate a fiecărei categorii.

Tot în sarcina centrelor contrainformative teritoriale mai cădea şi coordonarea tuturor serviciilor teritoriale de poliţie ale statului (jandarmerie, chesturi, siguranţă) şi experimentarea unor acţiuni comune pentru caz de război. În atare împrejurări, fiecare din aceste servicii trebuia să ştie precis ce acţiuni urmau să întreprindă şi mai ales ce măsuri erau necesare a fi aplicate pentru împiedicarea oricăror manifestări subversiv-diversioniste ce puteau periclita siguranţa în spatele frontului.

În toamna anului 1936, în cadrul Centrelor informative ale fiecărui front (de Est, de Vest şi de Sud) au fost organizate subcentre informative cu misiunea de a culege date şi informaţii asupra armatelor statelor vecine. Se avea în atenţie cu precădere dispunerea trupelor ţărilor vecine în apropierea frontierelor cu România, dotarea cu armament şi muniţii, gradul de instruire, precum şi informaţii cu caracter militar general.

Pe lângă aceste subcentre informative teritoriale, funcţiona câte un serviciu de ştafetă, care avea misiunea „de a se informa şi de a alarma în caz de concentrări de trupe” la frontiera ţării noastre. Acest serviciu era format din „informatori cercetaşi” care, de regulă, treceau frontiera în mod acoperit, colindau o anumită regiune din ţara vecină, după care se întorceau pe teritoriul român. La sosire raportau în scris sau verbal, după caz, ceea ce

interesa Biroul Operaţii al Marelui Stat Major al armatei române.

Analiza critică a unor documente ne permite să tragem concluzia că atât subcentrele informative cât şi serviciile de ştafetă dispuneau de propriile lor reţele informative, dispuse în interiorul ţării şi dincolo de frontiere, în ţările vecine. Dintre localităţile care au servit drept reşedinţe pentru subcentrele informative şi serviciile de ştafetă sunt atestate documentar: Satu-Mare, Oradea, Arad, Timişoara, Turnu Severin pentru *Frontul de Vest*, Calafat, Turnu Măgurele, Giurgiu, Bazargic pentru *Frontul de Sud* şi Cetatea Albă, Tighina, Rezina, Otoci, Hotin şi Cernăuţi pentru *Frontul de Est*.

Alte documente atestă că structurile informative şi contrainformative ale Serviciului Secret reuşiseră la nivelul anului 1936 să-şi infiltreze agenţi într-o serie de unităţi militare ale ţărilor vecine. Pe *Frontul de Vest* avuseseră loc astfel de penetrări în Corpul 1 Armată ungar şi brigăzile mixte 3, 6, 7 şi Brigada 12 cavalerie ungară. Pe *Frontul de Sud* dispuneau de agenţi în armatele I, a III-a şi a IV-a bulgare, precum şi în diviziile 4, 5, 6 şi 9 infanterie, în brigăzile 2 şi 3 cavalerie bulgare. Pe *Frontul de Est* agenţii penetraseră în corpurile de armată VI şi XVII, în comandamentele a 7 divizii de infanterie şi 3 de cavalerie sovietice. Asemenea infiltrări se mai făcuseră şi în armatele altor ţări din apropierea graniţelor româneşti. Avem acum mai clar explicată motivaţia pentru care Abwehr-ul (Serviciul de informaţii al armatei germane) a căutat şi realizat schimbul de informaţii cu Serviciul Secret al armatei române în domeniul înzestrării şi dispozitivului tactic al Armatei Roşii pe Frontul de Est.

Să mai consemnăm că, între aparatul central şi structurile informative teritoriale ale Serviciului Secret, existau unele delimitări în ceea ce priveşte zonele de

penetrare. Activitatea informativă a structurilor teritoriale se întindea numai pe o rază de circa 100 km în jurul frontierelor româneşti în vreme ce aparatului central nu i se fixase limite. El urmărea desigur penetrarea în orice loc sau mediu în care se vehiculau date secrete militare cu valoare politico-strategică.

Tot în toamna anului 1936, în afara structurilor informative şi contrainformative teritoriale au mai fost înfiinţate „Centre speciale” care îşi desfăşurau activitatea în anumite puncte de importanţă strategică pentru apărarea ţării şi promovarea intereselor sale politice. Astfel de centre speciale s-au organizat în zona petroliferă Prahova cu sediul la Ploieşti, în zona Cazanelor cu sediul la Turnu Severin şi în zona industrială Făgăraş cu sediul la Braşov.

Centre informative speciale au mai fost create şi în anumite zone de frontieră în localităţile Oradea, Sighet, Hotin, Soroca, Cetatea-Albă, Turnu Măgurele şi Orşova, cu misiunea de a preveni sau contracara penetrarea pe teritoriul ţării noastre a agenţilor dirijaţi de statele vecine sau care manifestau interes politic şi strategic asupra României. Ulterior au primit şi misiunea de a sprijini infiltrarea agenţilor dirijaţi de Centrala Serviciului Secret în statele vecine.

Alte documente sugerează activitatea unor „echipe volante” ce aveau ca principală atribuţie, începând cu anul 1936, supravegherea informativă a legaţiilor străine acreditate în capitala României. Se pare că aveau o organizare aparte întrucât se subordonau direct şefului Serviciului Secret.

Birourile tehnice. Un alt compartiment foarte important în cadrul Serviciului Secret era Biroul Radio. Deşi aveau centrul de coordonare în Bucureşti, majoritatea subcentrelor erau răspândite în teritoriu şi lucrau direct cu

structurile Aparatului teritorial. Acest birou a fost înfiinţat în 1934 şi se compunea, la început, din două subbirouri. Unul lucra pe lângă Secţia Informaţii, iar celălalt la Secţia Contrainformaţii. Comanda acestui birou a fost preluată de maiorul Dumitru Son (conspirativ Soare) care până atunci lucrase la Centrul de Radiotelecomunicaţii al armatei şi avea ca ajutor pe căpitanul Şerbănescu, specialist în telecomunicaţii.

Biroul Radio avea misiunea să asigure dotarea „Centrelor informative” cu aparatura necesară pentru legăturile radio cu centralele. Încadrarea s-a făcut la început cu specialişti din armată profilaţi în domeniul radiotelegrafiei militare, iar cu timpul s-a apelat şi la personal civil instruit la locul de muncă prin strădania ofiţerilor.

Centrala Serviciului Secret a fost dotată cu un post puternic de radio-emisie (radio şi telegrafie). La centrele informative din teritoriu s-au instalat posturi radio-emisie, ce puteau comunica între ele sau cu Centrala.

Pentru activitatea contrainformativă externă, fiecare rezidenţă a fost dotată cu posturi de radio-emisie şi recepţie, ce erau instalate de obicei în cadrul legaţiilor româneşti. De existenţa lor nu ştiau decât trimisul Serviciului Secret, care funcţiona acoperit în cadrul legaţiei, şi şeful legaţiei.

Cu timpul, Biroul Radio şi-a organizat şi un mic atelier propriu în care specialiştii săi au ajuns să producă singuri unele aparate. Printre constructorii de astfel de aparate s-a remarcat un anume Georgescu şi ajutorul său Corghitu. Din relatările unor funcţionari, rezultă că aceştia erau cei mai buni constructori de aparate de radio ai Serviciului Secret. Din iniţiativa lor, Biroul Radio a construit un fel de „valiză diplomatică blindată” de dimensiuni mici, care conţinea un post special de radio-

emisie. Astfel de valize au fost folosite de către toţi curierii Serviciului Secret în călătoriile pe care le făceau în diferite ţări ale Europei. Biroului h revenise şi sarcina de a organiza pe teritoriul ţării o serie de posturi „gonio” ce aveau misiunea de a identifica emiţătoarele clandestine folosite în transmiterea de mesaje codificate de către agenţii serviciilor de spionaj ce acţionau în România. De asemenea, la sediul Biroului se făceau experienţe pentru construirea unor posturi mici cu bătaie până la Lisabona.

Cifrurile utilizate erau numeroase şi variate, folosindu-se diferite sisteme, dar mai ales cele Cu „grilă specială”. Descifrarea se făcea la Biroul central al cifrului de pe lângă Secretariatul General. Existau însă şi cifruri speciale ţinute personal de şeful Serviciului – Mihail Moruzov – şi pe care le utiliza singur, descifrând el însuşi anumite comunicări excepţionale destinate numai lui. Acestea purtau un mic indicativ special conform căruia Biroul cifru remitea radiograma pentru descifrare celui indicat (şeful Serviciului Secret, şeful secţiei sau altor demnitari ca şeful Marelui Stat Major, ministrul Apărării Naţionale, ministrul Aviaţiei, ministrul de Externe etc.). Au fost şi situaţii când şeful unei misiuni diplomatice (civil sau militar), cu acreditare în capitalele europene, a dorit să comunice rapid cu şeful său ierarhic. Cum nu avea altă posibilitate până la sosirea curierilor, a recurs la postul rezidentului acoperit, transmiţându-şi mesajul prin intermediul acestuia, dar cu cifrul său propriu şi numai cu indicativul rezidentului. În aceste cazuri, se punea menţiunea „a se preda în mărime proprie” (cu specificarea numelui persoanei respective). Radiograma se copia ori se fotocopia, nepredându-se originalul, întrucât se păstra pentru mai multă siguranţă şi o eventuală verificare, în arhiva sediului central al Serviciului Secret. Se întâmpla uneori ca şi personalităţile respective să utilizeze invers

aceeaşi cale, folosind Biroul Radio al Serviciului Secret.

Biroul cifru avea ca principală atribuţie întocmirea cifrurilor şi descifrarea telegramelor şi radiotelegramelor primite de Serviciul Secret de la organele subordonate. Era încadrat cu ofiţeri specialişti recrutaţi din rândul militarilor.

Biroul Filaj-Corespondenţă făcea cenzura corespondenţei pentru persoanele asupra cărora planau diverse suspiciuni că desfăşoară acţiuni antistatale. Această operaţie se făcea în încăperi special amenajate şi dotate cu aparatură şi utilaje corespunzătoare. Controlul corespondenţei se făcea numai la solicitarea celorlalte secţii din Serviciul Secret. Uneori se execută şi din proprie iniţiativă de către şeful acestui birou. În astfel de cazuri, periodic se ordonau sondaje asupra corespondenţei unor persoane străine care funcţionau la diferite firme comerciale, bănci, societăţi culturale, filantropice etc. Şi care aveau legături cu străinătatea. Textele erau citite mai întâi cu ochiul liber, apoi cercetate cu aparatură specială cu raze sau se foloseau diferiţi reactivi pentru a se scoate la iveală scrierea secretă sau simpatică. Se fotografia apoi textul secret, după care scrisoarea era imediat redată în circuitul poştal. Textul de probă era supus şi altor analize pentru a se putea stabili proprietăţile chimice ale cernelii cu care fusese scris, reactivii ce puteau fi folosiţi la developare etc.

În cazul în care unele corespondenţe nu puteau fi desfăcute, lucrarea era remisă imediat laboratorului de fizică din cadrul aparatului central al Serviciului Secret. În acea perioadă, devenise foarte frecventă capsarea corespondenţei cu nituri şi alte mijloace de acest fel, procedeu folosit de unele întreprinderi, birouri, societăţi comerciale etc. Au fost rare cazurile când corespondenţa secretă sau cifrată să nu poată fi desfăcută, fără a se lăsa

urme, de specialiştii laboratorului de fizică a Serviciului Secret. Textele suspecte erau fotografiate şi remise compartimentelor interesate din Serviciul Secret. Întreaga operaţie necesita însă o mare rapiditate pentru a nu se da cumva de bănuit titularilor corespondenţei că fusese desfăcută.

Structura informativă constituită s-a dovedit benefică pentru secţiile Biroului Operaţii din Marele Stat Major, care elaborau planurile de campanie ale armatei române. Studiul planurilor de campanie, elaborate după anul 1936, permite desprinderea concluziei că, în comparaţie cu cele anterioare, noile documente elaborate aveau la bază o cantitate şi diversitate mare de informaţii în domeniul politic, militar, economic, infrastructurii teritoriale a statelor vecine. Analiza şi sinteza informaţiilor a permis organelor specializate să prevadă evoluţia pe termen lung şi scurt, să stabilească necesarul de forţe şi mijloace proprii necesare contracarării potenţialului agresor singuri sau împreună cu ţările membre ale Micii înţelegeri şi înţelegerii Balcanice. De asemenea, concepţia întrebuinţării forţelor, prevăzută în planurile de campanie, era în acord cu acţiunile probabile ale adversarului, respectând o serie de principii bine statuate în arta militară: economia forţelor şi mijloacelor, libertatea de acţiune, concentrarea efortului pe direcţiile hotărâtoare, manevrei ş.a.

METODE ŞI MIJLOACE FOLOSITE ÎN PROCURAREA INFORMAŢIILOR

Eficienţa unui serviciu secret se află în legătură directă cu metodele şi mijloacele folosite în procurarea informaţiilor. Despre această problemă, cei care l-au cunoscut pe Moruzov sau au lucrat direct cu el, au formulat opinii care în esenţă sunt imposibil de reconciliat la prima vedere. În vreme ce unii l-au considerat ca pe un

maestru „în arta informaţiilor, alţii i-au apreciat activitatea ca fiind total ineficientă.

Astfel, Veniamin Moruzov – nepotul şefului Serviciului Secret –, folosit uneori în acţiuni informative, aprecia că unchiul său „a introdus elemente noi care au revoluţionat pur şi simplu munca de adunare, sintetizare şi valorificare a datelor”.

Locotenent-colonelul german Hauswaldt din Abwehr (Serviciul de informaţii al armatei germane) a ţinut să precizeze în cadrul întâlnirii cu maiorul român Ionescu-Micandru din iulie 1939, că ştie despre „excelenta competenţă unanim recunoscută” a lui Moruzov în materie de lucru informativ. Personal, amiralul Canaris, şeful Abwehr-ului, a ţinut să-i transmită lui Moruzov în octombrie 1939 „stima şi admiraţia pe care o poartă încă de foarte mult timp, deoarece îi cunoaşte îndeaproape activitatea apreciabilă şi de perfectă specialitate pe care o desfăşoară în general în domeniul informativ”.

O părere asemănătoare avea şi maiorul german Pruck – şeful Frontului de Est din Abwehr. Cu ocazia unei vizite în România, la 22 noiembrie 1939, ofiţerul german ţinea să-şi exprime admiraţia asupra sistemelor de lucru informativ „ingenioase şi practice” preconizate de Moruzov, „sisteme absolut originale, care nu pot fi realizate decât de un maestru în materie de informaţii”. Acelaşi ofiţer mai sublinia că este adânc recunoscător şi onorat pentru posibilitatea ce i s-a acordat de a avea un profesor de talia lui Moruzov „de la care mulţi şefi de servicii de informaţii ar avea încă multe de învăţat”.

Contrar acestor opinii, căpitanul Mihail Stănescu, fost şef al Frontului de Sud, era de părere că „activitatea informativă a Serviciului Secret se rezuma în difuzarea informaţiilor primite de la unii ataşaţi militari, care întocmeau note despre anumite evenimente, culese din

ziarele străine”. „Totul era ca zilnic – continua acelaşi memorialist – să plece cât mai multe informaţii a căror calitate însă nu avea nicio valoare”. La rândul lui, colonelul Radu Davidescu, fost şef al Secţiei a II-a din Marele Stat Major, spunea că „în general, informaţiile furnizate de

Serviciul Secret nu au satisfăcut nevoile Marelui Stat Major”. Colonelul Alexandru Idieru menţiona şi el că: „Acest organism [Serviciul Secret – *n.n.*], depăşind cu mult rostul şi rolul său de a procura informaţii strict secrete şi deci greu de obţinut atât din afară (spionaj), cât şi din lăuntru (contraspionaj) şi pentru îndeplinirea căruia cheltuia sume fabuloase, se substituise de fapt şi cu totul Secţiei a II-a din Marele Stat Major”. Ofiţerul român mai sublinia că Serviciul Secret trimitea „informaţii şi chiar studii gata făcute asupra instrucţiei armatei sovietice din Extremul Orient sau din Rusia Răsăriteană, în timp ce informaţiile relative la situaţia militară din vestul Rusiei şi din apropierea Nistrului erau foarte reduse, nesemnificative şi incomplete, cu toate prevederile planurilor de informaţii întocmite de Biroul Operaţii şi cu toate cererile repetate pentru obţinerea informaţiilor necesare şi utile”. Colonelul Ioan Lissievici, şi el fost lucrător în cadrul Secţiei a II-a, îşi amintea că „Serviciul Secret nu satisfăcea în totul nevoile informative ale Marelui Stat Major”. Este foarte posibil ca aceste afirmaţii, atât unele cât şi celelalte, să ascundă şi o doză de subiectivism, fapt pentru care o evaluare cât mai aproape de adevăr nu se poate face decât dacă examinăm cu atenţie documentele.

În ceea ce priveşte metodele, mijloacele şi procedeele folosite de Serviciul Secret în perioada 1934 – 1940, aşa după cum reiese din structura sa de organizare, se poate spune că nu erau diferite faţă de cele practicate de alte structuri similare în epocă, şi anume: agentura,

ancheta informativă, cenzura corespondenţei, interceptările radiotelefonice, supravegherea locurilor, mediilor şi anturajelor unde se concentrau sau se vehiculau informaţii de interes pentru nevoile operative ale armatei. Alături de acestea, studiul documentelor de arhivă atestă fără dubii că Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov a folosit în activitatea de informaţii şi: exploatarea surselor deschise; schimbul de informaţii cu servicii ce se bucurau de o bună reputaţie; trimiterea ofiţerilor în misiuni speciale peste hotare pentru informare şi documentare; colaborarea cu ataşaţii militari şi diplomaţii români acreditaţi în alte ţări.

Agentura secretă. „Agentura secretă” era formată din mai multe categorii de informatori, a căror denumire ne dezvăluie natura misiunilor încredinţat. Astfel, existau informatori: observatori, ficşi, incidentali, locali, de penetrare; mobili, temporari, voluntari, propagandişti, cercetaşi, sedentari şi de rezervă.

Informatorii „observatori” erau grupaţi în două categorii: cei folosiţi în interior şi cei dirijaţi în zona de frontieră. Cei din prima categorie aveau ca sarcină principală supravegherea cercurilor de prieteni şi cunoscuţi, a firmelor sau instituţiilor unde lucrau şi semnalarea oricăror fapte sau indicii îndreptate împotriva intereselor de siguranţă naţională. Unii dintre aceştia erau dirijaţi să urmărească „viaţa extraprofesională” a diferitelor persoane ce deţineau funcţii importante, ori se aflau în posturi care le permiteau accesul la documente cu caracter secret, în acest scop informatorii „observatori” trebuiau să descopere relaţiile, legăturile şi slăbiciunile persoanelor respective pentru a le „feri” de tentaţiile sau cursele întinse de agenţii serviciilor de spionaj ce acţionau în România. Informatorii „observatori” din cea de-a doua categorie acţionau de o parte şi de uita a frontierelor ţării,

culegând informaţii din statele vecine, privind eventualele deplasări şi masări de trupe la graniţele României, infiltrarea de agenţi, starea de spirit a populaţiei etc.

Informatorii „incidentali” au fost folosiţi, în special la începutul războiului, când anumite informaţii cu caracter operaţional (militar sau diplomatic) trebuiau verificare de urgenţă. Pentru aceasta erau vizate numai persoanele cu posibilităţi de pătrundere în mediile de interes, iar atragerea lor la colaborare se făcea direct sau erau antrenate la o astfel de activitate sub un pretext oarecare.

Informatorii „locali” care alcătuiau cea mai numeroasă categorie, erau amplasaţi pe localităţi, locuri de muncă şi de domiciliu. Aceştia urmăreau acţiunile desfăşurate de filialele partidelor politice existente pe plan local, actele de sabotaj, starea de spirit a populaţiei etc. Se foloseau în culegerea de informaţii de rude, cunoscuţi, prieteni etc., fără ca aceştia să aibă vreo bănuială despre îndeletnicirea lor.

Informatorii „de penetrare” acţionau cu prioritate, conform sarcinilor primite, pentru pătrunderea cât mai adâncă în rândurile organizaţiilor şi grupărilor politice, în special ale celor extremiste (de stânga sau de dreapta). Ca urmare, mulţi agenţi din această categorie au reuşit să penetreze şi să-şi acopere atât de bine activitatea, încât cu trecerea timpului, au ajuns să ocupe chiar funcţii în organele de conducere ale partidelor respective. Supuşi permanent regulilor foarte stricte impuse de cadrele Serviciului Secret şi conştienţi de urmările deconspirării lor, astfel de informatori, infiltraţi în anumite medii, nu au divulgat niciodată misiunile lor. La recrutare li se punea în vedere că în cazul deconspirării legăturii urmau să suporte consecinţe dintre cele mai dure. Era o practică întâlnită în epocă şi la alte instituţii străine similare[7]. Pentru simplul

7 Constantin Maimuca, un fost comisar de Siguranţă, a destăinuit în

motiv că „aşa fuseseră instruiţi”, mulţi informatori, după 1948, au împărtăşit soarta partidelor politice în care se infiltraseră. Astfel, cei penetraţi în mişcarea legionară, PNŢ, PNL şi PSD, au preferat să suporte toate măsurile de represiune ale regimului comunist (internări în colonii de muncă, deportări, condamnări la ani grei de detenţie) decât să divulge rolul de informatori ai Serviciului Secret. În schimb cei infiltraţi în mişcarea comunistă au reuşit să ocupe funcţii importante în stat. Aşa s-a întâmplat cu Ady Ladislau, devenit adjunct al ministrului de Interne în perioada decembrie 1953-iulie 1955. El fusese infiltrat în mişcarea comunistă de Serviciul Secret încă din 1936. La fel s-a întâmplat şi cu Emil Bodnăraş. Deşi nu există o bază documentară certă, sunt însă multe indicii că Emil Bodnăraş a fost recrutat de Florin Becescu (Georgescu), Şeful Secţiei Contrainformaţii, şi pregătit special pentru o misiune de informaţii în Uniunea Sovietică. A fost trecut clandestin frontiera în URSS unde a urmat, în perioada 1934 – 1935, cursurile şcolii GRU (Serviciul Sovietic de Informaţii militare), de lângă Moscova. La reîntoarcerea în România, Bodnăraş a fost condamnat la 8 ani închisoare pentru spionaj. Foarte posibil ca această condamnare să fi fost o acţiune specială şi de mare rafinament a Serviciului Secret pentru infiltrarea lui Bodnăraş în rândurile deţinuţilor politici comunişti. În anul 1945, când Florin Becescu (Georgescu) a ajuns şef de secţie în SSI, din ordinul lui Bodnăraş, a fost arestat şi apoi a fost lichidat fără a fi anchetat sau judecat. Motivul l-a constituit faptul că el era singurul SSI-ist care ştia cum fusese infiltrat Bodnăraş în mişcarea comunistă şi cum ajunsese în fruntea ierarhiei de partid şi de stat. Mai mult, Emil Bodnăraş a

---

lucrarea sa memorialistică faptul că Mihail Moruzov era necruţător cu informatorii care divulgau legătura cu Serviciul Secret, ajungând uneori la situaţii extreme când era obligat să recurgă chiar la lichidări fizice.

jucat un rol însemnat în cele mai importante evenimente care au urmat: actul de la 23 august 1944; abdicarea forţată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947; luarea sub control şi apoi restructurarea serviciilor secrete româneşti; retragerea trupelor sovietice şi a consilierilor (1958 – 1964), consolidarea relaţiilor româno-chineze şi Declaraţia din aprilie 1964 etc. Se poate spune că Bodnăraş a fost o altă „eminenţă cenuşie” a frontului secret din România, afirmaţie întărită şi de faptul că despre viaţa, activitatea şi cariera sa militară există foarte puţine şi disparate documente. „Curăţenia în arhive” se face de regulă doar pentru acele acţiuni pe termen lung şi persoanele implicate. Acestea trebuie să rămână pentru totdeauna secrete, orice deconspirare putând avea urmări grave, sau să creeze prejudicii greu reparabile pentru apărarea şi promovarea intereselor naţionale.

Informatorii „mobili” executau misiuni informative în mai multe localităţi, obiective şi medii (comis-voiajori, negustori ambulanţi, artişti, circari, ziarişti etc.). Aceşti informatori nu erau folosiţi numai în interiorul ţării, ei au fost instruiţi şi pentru culegerea de informaţii din exterior. În anumite zone ale ţării, în această categorie au fost recrutate persoane din rândul pescarilor din Delta Dunării, marinarilor de pe vasele româneşti sau străine. Aceştia, cu ocazia deplasărilor ce le făceau pe Dunăre, intrau în posesia unor informaţii pe care apoi, când ajungeau în porturile româneşti, le predau agentului de legătură al Serviciului Secret.

Informatorii mobili erau instruiţi ca în interior să culeagă, de regulă, informaţii cu caracter general privind starea de spirit a populaţiei, pulsul economic într-o regiune sau alta a ţării, intenţiile diferitelor grupări politice, descoperirea eventualilor spioni care căutau să culeagă date din domeniile economic, politic şi social. Cei care

acţionau peste hotare trebuiau să culeagă date şi informaţii prin observare directă, prin folosirea presei şi publicaţiilor editate în ţara în care se deplasau, prin exploatarea în „orb” a interlocutorilor, sau prin alte mijloace, despre problemele ce interesau direct sau indirect statul român.

Informatorii „obligaţi” erau aceia care lucrau cu Serviciul Secret în mod constrâns, fie material, fie moral. Constrângerea materială se realiza atunci când agentului i se împrumutau bani pentru diferite afaceri şi nu-i mai putea rambursa. Constrângerea morală se socotea în acele cazuri când informatorul, fără să-şi dea seama, fusese atras în mrejele colaborării cu Serviciul Secret. Din această categorie făceau parte şi cei care erau recrutaţi pe bază de material compromiţător, adică despre care se cunoştea că săvârşiseră anumite infracţiuni sau duceau o viaţă imorală. În cazul în care s-ar fi dat publicităţii aceste fapte, persoanele respective ar fi fost discreditate şi înlocuite din funcţiile politice sau de stat pe care le ocupau.

O situaţie interesantă o întâlnim în cazul lui Horia Sima, comandantul Mişcării legionare. Documentele Siguranţei, Secţiei a II-a a M.St.M. şi a Serviciului Secret conţin extrem de puţine date despre viaţa lui Horia Sima, înainte de 1940. Un singur document, „scăpatz/ ca prin minune, cu semnătura olografă a lui Mihail Moruzov atestă fără dubii că Horia Sima fusese recrutat în primăvara anului 1940. De altfel, chiar Horia Sima strecoară cu subînţeles într-o lucrare memorialistică: „El [Moruzov, *n.n.*] vedea în mine elementul indispensabil pentru garantarea Regelui de loialitatea mişcării [legionare, *n.n.*], fiind legat de el prin recunoştinţa ce i-o datoram că m-a scăpat de la moarte”. După cum rezultă din Raportul întocmit de Moruzov, lui Horia Sima şi altor 11 legionari,

care erau în aceeaşi situaţie, „li s-a dat însărcinarea să culeagă informaţii prin legăturile ce au în toate straturile sociale, în ce priveşte propaganda comunistă, teroristă, iredentistă”. Ajuns în funcţia de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, la 14 septembrie 1940, deci în perioada în care Moruzov era arestat, nu a acţionat pentru salvarea sa, probabil că nici nu a încercat, întrucât riscurile deconspirării erau prea mari. Dimpotrivă, dispariţia lui Moruzov îl scăpa de o grea povară.

Prin procedeul constrângerii au fost atrase în agentura Serviciului Secret nu numai persoane din interiorul ţării – în special unii dintre membrii diferitelor organizaţii şi grupări politice –, cât şi persoane de peste hotare, cetăţeni ai diferitelor state, veniţi în România în cadrul unor misiuni oficiale sau diplomatice. În multe cazuri, erau chiar „ajutaţi” de cadrele Serviciului Secret să aibă o comportare „imorală” pe durata şederii în România, pentru ca apoi, pe baza materialului compromiţător adunat, să se producă recrutarea. Atragerea la colaborare a unor astfel de informatori a constituit însă o metodă secundară şi nu una principală. Informatorii obligaţi nu prezentau întotdeauna suficientă încredere. Jocul acesta era destul de periculos, deoarece unii agenţi ai serviciilor de spionaj se lăsau recrutaţi prin constrângerea morală cu scopul de a pătrunde în agentura Serviciului Secret pentru a studia ce informaţii interesează statul român, ce metode se folosesc la recrutare etc. Colaborarea cu astfel de agenţi se făcea cu multă precauţie. De regulă, aceştia erau folosiţi numai pentru acţiuni de dezinformare.

Informatorii „temporari” se asemănau mult cu agenţii incidentali, care de obicei erau recrutaţi pentru a îndeplini doar o singură misiune, după care se înceta legătura cu ei. Faţă de agenţii „incidentali”, agenţii „temporari” erau folosiţi în rezolvarea mai multor acţiuni. Puteau fi folosiţi

un timp mai scurt sau mai îndelungat, în funcţie de priceperea şi posibilităţile fiecăruia. Pentru serviciile aduse erau recompensaţi sub diferite forme materiale (în bani ori în cadouri) sau morale (prin intervenţia subtilă a Serviciului Secret la organizaţia sau instituţia în care îşi desfăşura activitatea pentru a fi promovaţi în funcţii). Încă de la recrutare, li se precizau avantajele materiale sau morale în condiţiile în care misiunea cu care erau încredinţaţi urma să fie îndeplinită în cele mai bune condiţii.

Informatorii „voluntari” erau cei care-şi ofereau serviciile din proprie iniţiartivă sau la propunerea unui angajat al Serviciului Secret „dintr-un sentiment patriotic, ideologic, religiosz/ etc. Cele mai multe cazuri de agenţi voluntari s-au înregistrat în timpul războiului pentru zonele din Ardealul de Nord, atribuit Ungariei prin Arbitrajul de la Viena, şi din Basarabia. Informatorii voluntari, care sprijineau în aceste condiţii Serviciul Secret, de regulă, nu primeau şi nici nu voiau să accepte vreo recompensă materială sau morală. Ei considerau această acţiune ca o datorie faţă de ţară. Un exemplu elocvent în acest sens îl oferă cazul căpitanului Radu – şeful Centrului 4 al Agenturii Teiuş –, care „avea în legătură activă între 20 şi 22 intelectuali din diferite localităţi, angajaţi ca informatori interni fără niciun onorar sau vreo recompensă din partea Serviciului”. Aceste categorii nu cuprindeau numai cetăţeni cinstiţi. Au existat şi „voluntari” care şi-au oferit serviciile din dorinţa de a se răzbuna pe foştii prieteni, sau pe diferite personalităţi, adversari politici etc. Din această cauză furnizau informaţii subiective, fapt pentru care nu se putea pune bază pe veridicitatea lor, fiind de regulă lipsite de valoare operativă.

Informatorii „propagandişti” constituiau o categorie

importantă a agenturii. Faţă de alte servicii informative străine, Serviciul Secret şi-a creat astfel de agenţi mai târziu. Rostul creării acestora s-a impus în special în urma acţiunilor întreprinse de serviciile de spionaj germane, maghiare, bulgare şi ucrainene, care, după primul război mondial şi îndeosebi în preajma celui de-al doilea, trimiseseră în România o pleiadă de asemenea agenţi ce răspândeau ştiri false, alarmiste, menite să creeze panică în rândul populaţiei. Ca o contramăsură, Serviciul Secret şi-a creat şi el o astfel de reţea, pe care a dirijat-o să acţioneze îndeosebi în Transilvania, Basarabia, Bucovina şi Cadrilater, unde trebuia să combată, prin mijloace specifice, propaganda revizionistă. Erau recrutaţi în special din rândul ziariştilor, preoţilor şi chiar a personalităţilor publice care se bucurau de audienţă şi prestigiu. Există în arhivele româneşti o serie de lucrări foarte interesante şi bine documentate, elaborate de prestigioşi profesori universitari, comandate de Serviciul Secret.

Informatorii „cercetaşi” erau persoanele trimise cu diferite misiuni informative peste hotare. Spre deosebire de ceilalţi, informatorii cercetaşi erau mult mai temeinic instruiţi. Aceştia erau pregăti în tehnica culegerii informaţiilor, a modului cum să le transmită centrului, cum să se comporte sau să acţioneze în diverse situaţii. Pe lângă pregătirea de specialitate temeinică, li se cerea să cunoască bine şi limba ţării unde erau trimişi, obiceiurile, portul etc. Trebuiau să acţioneze în aşa fel, încât prezenţa lor într-o localitate sau alta să nu dea de bănuit. Li se mai cerea să fie curajoşi, abili şi trebuiau să prezinte suficientă încredere că nu vor divulga părţii adverse misiunea primită.

Informatorii „sedentari” erau cei atraşi la colaborare de către angajaţii Serviciului Secret pe teritoriul unor

state străine, din rândul cetăţenilor acestora. După recrutare, informatorii sedentari erau daţi în legătură rezidenţilor Serviciului Secret, existenţi în ţara respectivă, sau se ţinea legătura cu ei direct, prin agenţii care îi recrutaseră. Şi într-un caz şi în altul, legătura se putea ţine atât personal cât şi prin metoda impersonală. Această categorie de agenţi a constituit una dintre sursele cele mai importante de informare.

Informatorii „de rezervă” constituiau aşa numita „reţea în conservare” ce urma să acţioneze doar în anumite situaţii deosebite cum ar fi: ocuparea vremelnică a teritoriului ţării de o armată inamică, ori căderea reţelelor active. Toate serviciile de informaţii prevăd în planurile lor de măsuri, privind siguranţa naţională, că în caz de război, o parte a teritoriului ţării, mai mare sau mai mică, poate cădea vremelnic sub ocupaţie inamică. De aceea, se trecea, încă din timp de pace, la crearea unei intense reţele de informaţii de rezervă (în conservare) pe propriul teritoriu.

În primul război mondial, când o parte a teritoriului României a fost ocupat de armatele Puterilor Centrale, ţara noastră a avut mult de suferit din lipsa unei astfel de măsuri de prevedere. Din această cauză, atât Mihail Moruzov, în calitate de şef al Serviciului Secret, dar mai ales Eugen Cristescu (pe vremea când a fost şeful Siguranţei) au acordat o atenţie deosebită creării şi instruirii unei agenturi de rezervă în teritoriile pe care ei le considerau că vor constitui ţinta unor atacuri agresive şi pot cădea vremelnic sub stăpânire străină. Amplele rapoarte informative ale SSI-ului, referitoare la tot ceea ce se întâmpla în Ardealul de Nord şi în Basarabia în perioadele de ocupaţie, constituie o dovadă clară că reţelele fuseseră recrutate din timp şi bine instruite asupra modului de acţiune.

Mecanismul de recrutare a surselor. După anul 1934 Serviciul Secret a folosit un sistem de recrutare, instruire şi dirijare a surselor foarte asemănător cu cel practicat de serviciile de informaţii germane, franceze şi britanice. Personalul (militari şi civili) însărcinat cu recrutarea surselor, forma elita serviciului. Ei se numeau „agenţi speciali” şi erau împărţiţi în trei categorii distincte: agenţi indicatori, recrutori şi de legătură.

Agenţii indicatori aveau o misiune destul de dificilă. Ei trebuiau să studieze un număr mare de persoane, din diferite domenii de activitate ce intrau în atenţia Serviciului Secret, urmând ca din rândul acestora să aleagă pe cele mai potrivite, din toate punctele de vedere, pentru a fi recrutate ulterior ca informatori. Era o muncă grea, migăloasă, dar foarte importantă. De aceea, agenţii indicatori, pe lângă faptul că lucrau permanent în mod acoperit, neavând voie să viziteze decât în cazuri cu totul deosebite sediile Serviciului Secret, trebuiau să posede şi o vastă cultură generală şi de specialitate, să fie înzestraţi cu reale calităţi pentru a putea pătrunde în cercurile cele mai diferite, să fie sociabili, inventivi, să ştie să lege prietenii cu viitorii candidaţi la recrutare, să câştige încrederea acestora, pentru că numai astfel îi puteau studia în cele mai mici amănunte. Acoperirea sub care intrau în contact cu aceştia se impunea să fie cât mai plauzibilă, cât mai naturală, încât să nu creeze suspiciuni. În acest scop, se ţinea seama de profesiunea celor ce urmau să fie luaţi în studiu, de rangul lor social, de pregătirea intelectuală etc. Agentul indicator urma să acţioneze în aşa fel încât nici după recrutare, candidatul să nu-şi dea seama că această măsură s-ar datora cumva lui. În momentul în care se termina studiul asupra persoanei, agentul indicator „o preda” spre recrutare agentului recrutor. „Predarea” se făcea cu grijă. Agentul indicator nu

trebuia în niciun caz să fie văzut de candidat în compania sau în anturajul agentului recrutor. În acelaşi mod se proceda şi după recrutare. Moruzov ţinea mult la conspirarea deplină a fiecărei acţiuni şi lua măsuri severe împotriva celor care nu o respectau. Se proceda astfel, pentru că un agent indicator o dată deconspirat, nu-şi mai putea îndeplini în viitor în mod corespunzător misiunea. Agenţii indicatori puteau fi cadre permanente ale Serviciului Secret sau informatori foarte experimentaţi şi devotaţi muncii pe care o făceau. Evident că erau bine remuneraţi. În acest caz ei erau recrutaţi din rândurile intelectualilor a căror profesie îi punea în contact cu un număr mare de oameni (profesori, avocaţi, medici, preoţi etc.).

Agenţii recrutori aveau misiunea să se ocupe de efectuarea recrutărilor propriu-zise. În instrucţiunile profesionale ale Serviciului Secret privind munca cu agentura, unui agent recrutor îi revenea următoarea misiune: „Urmăreşte individul dat în primire de indicator, leagă prietenie cu el şi sub masca acesteia, speculându-i slăbiciunile, îl angajează în mod treptat, pe nesimţite în organizaţia pentru care lucrează, cu care nu întotdeauna îl pune în contact”.

Recrutarea propriu-zisă consta în semnarea unui angajament de către viitorul informator în faţa ofiţerului recrutor, care de obicei era însoţit de un asistent (martor) ce putea fi un alt ofiţer recrutor, viitorul agent de legătură, unul din şefii secţiilor sau, după caz, chiar şeful Serviciului Secret. Un astfel de angajament conţinea – pe lângă numele şi prenumele informatorului, datele de stare civilă şi adresa – Următorul text:

„Declar prin prezenta că mă angajez de bunăvoie să servesc Statul Român, prin organele sale, procurându-le informaţiuni de ordin (se treceau profilul sau problema în

care era folosit: terorism, contraspionaj etc.) pentru care urmează să fiu retribuit în raport cu calitatea şi cantitatea informaţiunilor ce voi procura.

Mă angajez, de asemenea, să nu divulg nimănui însărcinările ce mi se încredinţează, organele şi persoanele cu care lucrez; în cazul în care s-ar constata că am divulgat cele de mai sus, voi suporta rigorile legilor.

De asemenea, în cazul în care s-ar dovedi rea-voinţă sau lipsă de bunăvoinţă în serviciu din partea subsemnatului, înţeleg să trag toate consecinţele.

Am luat la cunoştinţă de prezentul angajament, care mi-a fost citit în faţa martorilor mai jos semnaţi”.

Ca şi în cazul agenţilor indicatori, misiunea recrutorilor nu înceta odată cu efectuarea recrutării. Ei trebuiau ca după această operaţiune, în raport de posibilităţi, mai ales în cazul informatorilor recrutaţi în afara graniţelor, o perioadă de timp, să facă instructajul acestora, atât personal cât şi prin alte mijloace. În momentul când se convingeau că noii informatori ştiau ce aveau de făcut şi prezentau suficientă încredere, îi treceau în legătură personală sau impersonală a altor angajaţi ai Serviciului Secret, care se ocupau de domeniul de activitate respectiv. Concomitent acestor însărcinări, agenţii recrutori continuau să recruteze noi informatori recomandaţi de către agenţii indicatori.

Agenţii de legătură nu se confundau cu informatorii propriu-zişi (care erau atraşi în munca informativă să sprijine, benevol sau constrânşi, activitatea Serviciului Secret). Agenţii informatori erau cadre ale Serviciului Secret infiltrate sub diverse acoperiri în obiectivele sau domeniile de activitate ce se aflau în atenţia lui. Aceştia, de regulă, aveau o acoperire reală şi nu fictivă: „voiajor la firma X”, „ziarist”, „funcţionar la o întreprindere oarecare” etc. După recrutare, informatorii erau predaţi acestor

agenţii de legătură care, de obicei, îndeplineau şi funcţia de şefi de rezidentură.

Din multe documente, rezultă că, în fiecare domeniu, problemă, locuri de interes, existau două reţele paralele, independente una de alta, coordonate de şeful de secţie. Scopul era de a verifica veridicitatea informaţiilor şi de a evita dezinformarea sau intoxicarea din partea serviciilor de informaţii adverse în cazul în care o reţea era descoperită.

În afară de aceste rezidenturi, existau şi reţele în conservare sau de rezervă, care erau folosite sau activate doar în momente deosebite, aşa cum am menţionat mai sus.

Singura deosebire între acest sistem de recrutare al surselor folosite de Serviciul Secret şi cel al Abwehr-ului consta în faptul că în afară de cele trei categorii de agenţi speciali în practica germană mai exista şi o a patra categorie numită *agenţi investigatori*. Aceştia preluau de la indicatori persoanele selecţionate, făceau investigaţii ample, apoi întocmeau rapoarte prin care confirmau sau nu calităţile de viitori informatori ale candidaţilor la recrutare, stabilind de asemenea şi variantele de recrutare. Aceste rapoarte erau înaintate ofiţerilor recrutori care, la rândul lor, studiau persoana şi hotărau modalitatea de recrutare şi variantele de retragere în cazul în care interveneau manifestări de comportament neprevăzute din partea Candidatului.

Instruirea şi evidenţa informatorilor. Iată câteva reguli şi norme privind modul de instruire şi documentare a surselor, aşa cum sunt atestate de lecţiile scrise pe ciorne, care foloseau la şcoala de agenţi ai Serviciului Secret:

„Informatorii care vor fi recrutaţi să fie introduşi direct în acţiunea respectivă urmărită şi evitându-se a se

recruta elemente periferice sau legături indirecte. Este preferabil să se recruteze un singur informator bine introdus şi eventual chiar dintre conducătorii mişcării urmărite, decât mai mulţi informatori fără legături directe;

după recrutare se va proceda la un instructaj atent al informatorului, deoarece timpul ce se va pierde cu instruirea unui informator bun este totdeauna recompensat prin calitatea rapoartelor acestuia;

Informatorul va fi obişnuit să observe partea subversivă a problemei urmărite;

se va pune la încercare sinceritatea informatorului, pentru a stabili dacă nu comite acte de răzbunare personală sau dacă nu încearcă dezinformarea;

se vor verifica rapoartele unui informator cu cele ale altuia, pentru a stabili pozitiv dacă cele afirmate sunt juste. Pentru acest motiv informatorii, chiar dacă se cunosc între ei din viaţa socială sau profesională, nu trebuie să ştie unul despre celălalt că slujesc în acelaşi serviciu;

orice raport informativ, pe lângă condiţiunile de veridicitate, trebuie să conţină preciziuni de timp şi loc, precum şi despre persoanele ce sunt în legătură cu obiectul propriu-zis al raportului. Astfel se va trece:

a. ziua, luna, anul şi ora când fapta se va întâmpla;

b. locul;

c. persoanele participante la faptă, cu indicarea adresei lor, calitatea ce o deţin (funcţiuni) şi alte date de stare civilă;

d. toate faptele vor fi trecute în ordinea în care s-au petrecut;

Informatorul va fi dirijat ca să nu se obişnuiască a da rapoarte despre alte chestiuni decât cele ce îi sunt în atribuţiuni, căci altminteri va devia de la scopul care este utilizat. Deşi chiar rapoartele despre alte persoane decât cele pe care le are misiunea pot fi interesante, totuşi să nu

fie lăsat să-şi creeze obiceiul de a se interesa şi raporta mai mult despre probleme ce nu i-au fost încredinţate;

Informatorul va fi obişnuit să urmărească orice problemă încredinţată, respectând regulile de continuitate. Se va dirija informatorul ca să nu părăsească o chestiune începută;

de asemenea, se va instrui informatorul ca să raporteze imediat faptul întâmplat, căci toate faptele devin neinteresante dacă nu sunt semnalate rapid;

Informatorul va fi instruit să aibă în vedere totdeauna exactitatea în reproducerea faptelor, evitând atât detaliile vagi, cât şi aprecierile de ordin subiectiv sau personal;

rezidentul va menţiona în rapoartele pe care le trimite la subcentru aprecieri asupra sursei: serioasă, probabilă, verificată etc.”

În arhiva rămasă de la SSI, şi care a fost preluată de organele de Securitate după 1950, nu există niciun dosar de informator din perioada 1928 – 1944. Acest lucru se explică prin faptul că Serviciul Secret nu întocmea dosare şi nu avea evidenţa surselor, indiferent din ce categorie făceau parte. Orice lucrător al SSI-ului îşi avea informatorii lui şi nu era obligat să întocmească dosare sau fişe de evidenţă. Mai mult, nu era obligat să raporteze şefului nemijlocit numele lor, data şi când mergea la întâlnire. Informaţiile obţinute erau de regulă verbale, iar în cazuri mai deosebite se luau note scrise. Informatorii erau retribuiţi nu pe bază de acte semnate de cei în cauză, ci în baza unor borderouri care consemnau suma, data şi indicativul informatorului ori problema pentru care a dat informaţia, iar acestea se distrugeau la scurt timp.

Munca cu agentura şi conspirarea surselor. Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov a folosit sistemul *rezidenţelor conspirate*, care aveau sedii în oraşele de reşedinţă ale ţinuturilor. Pe lângă sarcinile

contrainformative, rezidenţa se ocupa şi cu probleme ale muncii de informaţii, trimiţând agenţi în ţările vecine. Şefii de rezidenturi erau lucrători experimentaţi ai Centralei, care aveau în subordine 1 – 3 lucrători şi un radist.

Agentura dirijată de rezident era cunoscută în Centrală numai cu numele conspirativ, rezidentul răspunzând în faţa şefului secţiei (sau directorilor din Centrală) pentru autenticitatea informaţiilor furnizate.

Remunerarea agenţilor se făcea de către rezident din fondul muncii operative şi consta în bani sau obiecte. Aceasta era o problemă de importanţă deosebită, întrucât trebuia să respecte regulile strictei conspirativităţi. Era complet interzis ca un lucrător să fie văzut cu un informator de către un alt lucrător. De aceea, întâlnirile se făceau în case conspirative care, de regulă, erau folosite de un singur lucrător.

Agentura care se afla în legătura celorlalţi lucrători ai rezidenţei era ţinută în secret, atât faţă de rezident, cât şi faţă de Centrală, lucrătorii răspunzând de autenticitatea informaţiilor. Se considera cu totul anormal ca un şef ierarhic să ceară numele informatorilor.

Numele informatorilor erau bine conspirate, iar lucrătorii care ţineau legătura cu aceştia nu cunoşteau adevărata identitate a informatorilor. Informatorii Serviciului Secret aveau un indicativ, iar notele date de ei nu erau semnate, datate şi nu aveau niciun fel de semn distinctiv (numele secţiei, locul unde a avut loc întâlnirea, cine a preluat materialul).

Lucrătorul care ţinea legătura cu informatorii era subordonat şefului de rezidentură. Numai acesta ştia de la cine a primit informaţia, unde a avut loc întâlnirea, durăta ei, când s-a fixat o nouă întâlnire, sarcinile trasate etc. Altor cadre intermediare le era comple interzis să se intereseze de aceste probleme.

Structura, conspirarea, recrutarea şi modul de lucru cu agentura secretă nu au cunoscut modificări până la desfiinţarea SSI-ului. Organele de Securitate ale regimului comunist din România, înfiinţate în august 1948, au introdus un cu totul alt sistem, fapt pentru care trebuie analizat separat.

Exploatarea surselor deschise. În afara informaţiilor procurate prin agentura secretă, Serviciul Secret practica pe o scară destul de largă şi exploatarea surselor deschise şi oficiale (comunicate, presa, radioul, lucrările cu caracter ştiinţific, documente de arhivă, biblioteci etc.). Aproape că nu exista dosar de problemă dintre cele care intrau în preocupările Serviciului Secret care să nu conţină extrase, decupaje din ziare, declaraţii ale unor lideri politici din ţară şi străinătate. De altfel, acestea constituie şi marea majoritate a documentelor din arhiva SSI care s-au păstrat. Ele nu reprezentau nimic compromiţător care să ducă la deconspirarea procedeelor de obţinere, fapt pentru care nu au fost distruse. Date interesante despre exploatarea surselor deschise ni le dezvăluie N.D. Stănescu în lucrarea sa memorialistică. Vorbind despre căpitanul Emil Tulbure, adjunct al maiorului Rădulescu, la Frontul de Est, spune că era basarabean de origine, învăţător, bun cunoscător al limbii ruse şi al problemelor legate de URSS „pe care le urmărea, între altele, prin lectura zilnică a presei sovietice, mergând până la examinarea atentă a anunţurilor”.

În toamna anului 1934, Moruzov a cerut să se întocmească o lucrare bine documentată despre Mişcarea legionară şi a fixat ca termen maxim două-trei zile. Întrucât arhiva Serviciului Secret nu era încă sistematizată şi organizată pentru a fi exploatată cu operativitate, N.D. Stănescu mărturiseşte că „a trebuit ca în viteză să culegem materialul documentar din cărţi, broşuri, reviste

etc., parte din ele colecţii personale”, apelând uneori chiar şi la memorie.

Despre felul cum se făcea prelucrarea acestor informaţii din surse deschise ne-a lăsat scurte relatări Ştefan Enescu: „Au fost organizate birouri de presă şi studii pe lângă fiecare front în parte, pentru a se realiza un flux al mersului lucrărilor cât şi un sistem de evidenţă. S-a reorganizat arhiva, care într-un astfel de serviciu constituia nu un depozit mort de acte, ci un instrument viu de lucru, a cărui organizare condiţionează uneori calitatea lucrărilor de actualitate”. Acelaşi memorialist descrie la un moment dat şi felul în care a fost elaborată o lucrare de sinteză despre Finlanda, ce conţinea capitole despre aşezarea geografică, evoluţia istorică, situaţia economică, socială şi politică. Ea a fost elaborată la sfârşitul lunii noiembrie 1939, deci imediat după începutul războiului ruso-finlandez. Pentru elaborarea acestei lucrări solicitate de Marele Stat Major al armatei române, s-au folosit „nu numai materialele informative aflate în arhivă, ci şi o serie de lucrări de diferite specialităţi apărute în străinătate referitoare la ţara în cauză”. „Ne-am bazat deci – spune Ştefan Enescu – pe o largă bibliografie”. Mihail Moruzov, fiind un om „cu idei şi iniţiative foarte largi”, după cum spunea fostul său şef de cabinet, avea obiceiul ca în preajma manevrelor militare să „alcătuiască studii complete asupra regiunilor respective (cu caracter istoric, geografic etc.) pe care le răspândea la Palat şi Statul Major”.

E greu de stabilit ponderea informaţiilor obţinute din exploatarea surselor deschise faţă de cele secrete. Comentariile făcute de Eugen Cristescu în legătură cu „obiceiurile” unor agenţi din timpul lui Moruzov de a întocmi note informative doar din lectura ziarelor, fără să le mai verifice, constituie mai degrabă anomalii, întâlnite

de altfel în activitatea oricărui serviciu de informaţii, dar nu se pot generaliza la scara întregului Serviciu şi, prin urmare, nu pot constitui aspecte definitorii.

Se poate considera că ponderea o reprezentau totuşi informaţiile obţinute din exploatarea surselor şi procedeelor secrete, având în vedere că Serviciul condus de Moruzov folosea şi schimbul de informaţii cu structuri similare ale altor state. Or, un astfel de procedeu implică două aspecte fundamentale: 1) deţinerea unui flux informaţional secret despre o ţară ori o zonă strategică, sau geopolitică de interes pentru serviciul cu care se face schimbul de informaţii; 2) excluderea informaţiilor obţinute din surse oficiale şi deschise, întrucât acestea erau la îndemâna oricui spre a le obţine şi prelucra.

Schimbul de informaţii. Serviciul Secret a practicat destul de timpuriu schimbul de informaţii cu serviciile de informaţii ale Marilor Puteri, precum Anglia şi Franţa, extins apoi şi la Germania şi Italia. Aproape în exclusivitate schimbul de informaţii cu serviciile similare din aceste ţări au avut ca temă: armatele ţărilor vecine, în special cele cu care România nu avea încheiate tratate de alianţă politică sau militară. Acest aspect presupune în mod logic că Serviciul Secret deţinea un flux informaţional de valoare, întrucât stârnea interesul instituţiilor similare ale Marilor Puteri. Pentru susţinerea acestei opinii putem folosi ca argument şi destăinuirile lui Robert Bishop, ofiţer al OSS (Serviciul de Operaţii Strategice), care a venit în România cu misiunea militară americană, imediat după 23 august 1944, şi care a consultat multe dosare ale Serviciului Secret privind Rusia sovietică. Ofiţerul american făcea următoarea remarcă despre aceste dosare „Conţineau cea mai grozavă culegere de date despre sovietici din toată Europa, cu excepţia dosarelor găsite în Germania. Prezentau o colecţie continuă de date, începând cu primul

război mondial. Aceste documente reflectau munca mai multor ramuri ale serviciilor secrete româneşti. Dar secretele cele mai importante fuseseră obţinute în cea mai mare parte de un om şi agenţii pe care-i dirija. Experţii care îi cunosc munca îl considerau cel mai mare spion ce a lucrat vreodată pentru România. Avea peste 200 de agenţi activi în Rusia, atât înainte cât şi după război şi nu exista porţiune din această ţară, inclusiv bine păzită zona a Uralilor, în care să nu fi pătrunsz/. Şi parcă în completare, Ştefan Enescu îşi amintea şi el că „informaţiile [obţinute de Serviciul Secret – *n.n.*] mergeau până la dezvăluirea celor discutate cu uşile închise în Sovietul Comisarilor Poporului (guvernul) din R.S.S. Moldovenească” – de peste Nistru „care constituia o placă turnantă a URSS faţă de noi”.

Din cercetarea documentelor de arhivă păstrate rezultă că primul schimb de informaţii – ceea ce implică şi cooperarea – s-a făcut cu Serviciul Secret britanic, într-un raport întocmit la sfârşitul lunii aprilie 1940, ce prezenta rezultatele vizitei lui Moruzov în Anglia, se menţiona printre altele: „Între Serviciul Secret de informaţii al Armatei Române şi Intelligence Service există o colaborare de 20 de ani, în materie informativă. Cu conducătorii acestui serviciu am avut ocaziuni, în decursul acestui timp, să iau de mai multe ori contactul şi să stabilesc normele de colaborare…”

Alte amănunte interesante despre modul concret în care se făcea această cooperare informativă sunt destăinuite de colonelul Gheorghe Petrescu, fost ataşat militar român la Berlin şi un vechi colaborator al lui Moruzov: „Acest serviciu [de informaţii englez din România – *n.n.*] era condus la început, în anii 1927 – 1930, de un rus de origine, fost ofiţer din armata ţaristă, numit Bogomoleţ, refugiat la Londra şi trimis apoi în România în

acest scop. Aranjamentul, pe care l-a făcut Moruzov cu el, era că i se dăduse reprezentantului Serviciului de informaţii englez concesiunea unui sector pe Nistru, în scop de a-şi trece şi primi agenţii, sector în care agenţii noştri nu funcţionau, pentru a nu se produce indiscreţii şi a nu se periclita siguranţa lor, iar materialul informativ adus de peste Nistru era sigilat şi adus la Bucureşti de un om a lui Moruzov, care dubla pe şeful serviciului de agentură englez de pe frontieră. Aici, materialul se desigila, iar Moruzov fotografia sau copia materialul, după care era tradus în micul birou pe care şi-l înjghebase, apoi îl trimitea Marelui Stat Major, Secţia a II-a. Cu acest sistem, Moruzov procura materialul informativ destul de important ca valoare militară, pentru care englezii cheltuiau enorm, fără ca Moruzov să fie nevoit să cheltuiască un ban”. Doar prin existenţa unei bune colaborări informative între Serviciul Secret român şi Intelligence Service ne putem explica şi următorul pasaj din *însemnările zilnice* ale regelui Carol al II-lea, care face referire la întâlnirea cu ministrul de Externe britanic la Londra în august 1937: „Cu Eden, vorbind de situaţia generală, i-am atras atenţia că există o primejdie continuă a unei posibile înţelegeri între Soviete şi Germania. Mi-a răspuns că acest lucru nu este cu putinţă, iar când am replicat că informaţia o aveam indirect, chiar de la Intelligence Service, a fost dezagreabil mirat, dar tot nu m-a crezut”. Dar cooperarea s-a făcut şi în situaţii operative, ca de exemplu în noiembrie 1939, când, cu ocazia altei vizite a regelui Carol al II-lea în Anglia, pentru măsurile de pază şi protecţie a suveranului român, Moruzov s-a implicat direct împreună cu specialişti de la Scotland Yard şi Intelligence Service.

Colaborarea cu Serviciul de informaţii francez s-a făcut începând cu anul 1927, numai că după numirea

căpitanului Cury (rus de origine) ca şef al rezidenturii din România pentru Frontul de Est (URSS), activitatea agenţilor francezi degenerase şi nu mai producea nimic care să intereseze România despre sovietici, astfel încât, pentru a nu se expune inutil, Moruzov a renunţat la acest mijloc de procurare a informaţiilor. Dar colaborarea a fost reluată ulterior, aspect rezultat din raportul întocmit de Moruzov în aprilie 1940, referitor la rezultatele vizitei în Franţa şi contactele cu colonelul Rivet, şeful Serviciului de informaţii al armatei franceze. Iată ce ne dezvăluie acest document: „Între Serviciul Secret de informaţii al Armatei Române şi Serviciul Secret de informaţii al Armatei Franceze exista o legătură de colaborare realizată înaintea declanşării actualului război [1 septembrie 1939 – *n.n.*]. Această legătură este materializată printr-un delegat permanent, ofiţer superior de stat-major, specializat în informaţii, al fiecărui serviciu pe lângă celălalt. Colaborarea constă în schimb de informaţii, schimb de cunoştinţe tehnice în această materie, metode de acţiune, sisteme de exploatare etc”. Dar documentul citat ne mai dezvăluie şi un alt aspect al colaborării româno-franceze în domeniul informaţiilor, fapt ce trebuie reţinut ca atare: „Materialul informativ de care dispune Serviciul S. de informaţii francez – în special asupra Germaniei – este în mare majoritate material procurat de Serviciul nostru”. „Această mărturie sinceră a colonelului Rivet – raportează în continuare Moruzov – m-a impresionat dar m-a şi bucurat, cu atât mai mult cu cât ştiam că activitatea noastră informativă a fost dirijată, în primul rând, în ţările vecine – Rusia, Bulgaria, Ungaria – şi apoi în Germania, şi celelalte state. Acest fapt constituie pentru noi o satisfacţiune surprinzătoare”.

Începând cu februarie 1937, aşa cum rezultă dintr-un raport olograf întocmit de maiorul Ionescu Micandru –

şeful *Frontului de Est* din Serviciul Secret – s-a realizat un prim contact informativ cu Abwherul, condus din 1935 de amiralul Wilhelm Franz Canaris. Este unul din puţinele documente ce s-au păstrat care dezvăluie anumite intimităţi ale activităţii serviciilor secrete de informaţii. Maiorul Ionescu-Micandru raportează că a lucrat direct, într-o cameră de hotel, cu un anume dr. Froelich ce-i fusese recomandat, despre care aflase ulterior că era ofiţer cu gradul de maior în Secţia de informaţii a Marelui Stat Major General german – Frontul de Est. Mai întâi, cei doi ofiţeri, Micandru şi Frolich, şi-au luat „toate precauţiunile ca discuţiile ce vor avea loc să nu fie auzite în afară de cameră” după care au trecut la sistemul de lucru propriu-zis. Comparau, pe baza documentelor germane şi române, denumirile şi dislocările marilor unităţi ale Armatei Roşii (districtele militare, corpurile de armată şi diviziile de infanterie). Ofiţerul german citea informaţiile pe care le avea (datate 1 ianuarie 1937), iar Micandru sublinia nepotrivirile, spre a fi verificate ulterior. „În general – menţionează documentul –, în mare majoritate, instrucţiunile noastre au corespuns cu cele germane, ceea ce a demonstrat buna-credinţă şi seriozitatea schimbului de informaţii pentru ambele părţi”.

În privinţa perspectivelor continuării schimbului de informaţii, s-a stabilit ca el să se facă în condiţii de o discreţie absolută, alternativ, la Bucureşti şi Berlin, ceea ce nu s-a mai întâmplat până în iunie 1939. După declanşarea celui de-al doilea război mondial, s-au stabilit contacte permanente, prin ofiţeri de legătură. Să mai consemnăm că Mihail Moruzov a fost primul şef de serviciu secret de informaţii cu care amiralul Canaris s-a întâlnit direct şi cu care a avut şi cele mai multe contacte, în total patru, două la Bucureşti (în decembrie 1939 şi martie 1940), una în Germania (aprilie 1940) şi alta în

Italia (3 – 5 septembrie 1940).

Nota Serviciului Secret din 6 octombrie 1939 fusese întocmită pe baza informaţiilor primite de la „elementul nostru de legătură cu Serviciul de informaţii al laponiei, cu sediul la Bucureşti”, ceea ce presupune că, la acea dată, schimbul de informaţii între Serviciul Secret român şi structurile specializate japoneze (sau probabil cu rezidentura din România a Serviciului de securitate japonez, numit la acea dată Kempei-tai) se efectua din plin. Documentul citat ne dezvăluie că această colaborare nu era formală, ci înregistra rezultate informative deloc neglijabile. Aşa de pildă, agentul de legătură japonez atrăgea atenţia Serviciului Secret român că ziarista germană Edith von Colier avea în realitate „misiunea de a informa Gestapo-ul asupra activităţii diferitelor legaţii din Capitală şi a supraveghea, pe cât posibil, şi activitatea diplomatică a ţărilor aliate şi prietene Reich-ului”.

Schimb de informaţii s-a făcut şi cu structurile speralizate italiene. În raportul întocmit de maiorul Ionescu-Micandru, privind rezultatele întâlnirii Moruzov-Canaris de la Veneţia (3 – 5 septembrie 1940), se menţionează că a fost prezent şi generalul Carboni, şeful Serviciului de informaţii al armatei italiene, ceea ce presupune că s-au perfectat unele modalităţi de colaborare.

Înainte de începerea agresiunii Germaniei asupra Poloniei (1 septembrie 1939), Serviciul Secret realizase „o colaborare privind schimbul de informaţii şi cu Serviciul de informaţii al armatei poloneze”, iar locotenent-colonelul Ionescu Micandru a făcut în vara anului 1939, circa 6 – 7 călătorii la Varşovia. Imediat după capitularea Poloniei şi refugierea pe teritoriul României a armatei, guvernului şi Marelui Stat Major polonez, Moruzov l-a contactat pe şeful Serviciului de informaţii al armatei poloneze, împreună cu

care a organizat „Linia L”, o reţea informativă, formată din ofiţeri de elită polonezi, care se subordona Centrului 1 de la Suceava al Serviciului Secret. Tot cu acea ocazie Moruzov acceptase ca „Linia L” să colaboreze şi cu Serviciul britanic, colaborare care s-a desfăşurat în bune condiţii până la declanşarea stării de război între România şi Marea Britanie (septembrie 1942). Este greu de precizat dacă Mihail Moruzov şi Marele Stat Major al armatei române au avut vreo influenţă din punct de vedere strategic şi doctrinar, dar cert rămâne faptul că „Linia L” – care s-a răspândit ulterior în întreaga Românie, fiind formată din 4 reţele cu legături la Istanbul şi Londra – a constituit pentru poporul polonez structura de rezistenţă care a continuat lupta pentru eliberarea teritoriului cotropit de germani şi sovietici.

Colaborări pe linie informativă mai realizase Serviciul Secret, în decursul anilor, şi cu Serviciul de informaţii cehoslovac, până în martie 1939, cu serviciile de informaţii ale armatelor finlandeze şi iugoslave. În Raportul din 21 martie 1939, întocmit de colonelul Gheorghe Petrescu – ataşat tactic al Ministerului Apărării Naţionale şi al Marelui Stat Major pe lângă Serviciul Secret –, în legătură cu rezultatele misiunii informative întreprinse la începutul lunii la Praga, se menţiona: „Am stabilit cu şeful Biroului II [colonelul Pika – *n.n.*] o foarte strânsă colaborare a serviciilor noastre secrete de informaţii, atât în materie de agentură, cât şi în direcţia schimbului de informaţii, înlocuind vechile conferinţe dintre Statele Majore respective, cu ocazia vizitelor oficiale, care – în împrejurările actuale – nu mai puteau avea loc”. Pentru modul cum reuşea să strângă legăturile cu Serviciul de informaţii iugoslav – şi probabil pentru valoarea informaţiilor furnizate, în care ponderea o aveau cele despre armata ungară – Mihail Moruzov, după cum

aflăm dintr-un document, a fost decorat în anul 1936 de guvernul statului vecin cu medalia „Ofiţer al Ordinului Sfântu Sava”, iar la 30 august 1939 cu „Ordinul Sfântu Sava în grad de comandor”. Colaborarea cu serviciile de informaţii ale statelor aliate era, în fapt, o necesitate obiectivă, având în vedere desele întâlniri la nivelul şefilor de Mare Stat Major, prilej cu care se stabileau, de comun acord, planurile de acţiune a forţelor armate.

Misiuni speciale de informare şi documentare. Pentru a se informa cât mai bine şi din surse sigure de la faţa locului, privind atitudinea ţărilor considerate de România amice, în cazul în care am fi fost atacaţi de ţările revizioniste, Mihail Moruzov folosea şi un alt procedeu de procurare a informaţiilor, şi anume trimiterea în misiuni speciale a unor ofiţeri de încredere de la Marele Stat Major. Într-o astfel de misiune a fost trimis colonelul Gheorghe Petrescu în primăvara anului 1939. A călătorit mai întâi la Varşovia, unde a constatat o „răceală uşor explicabilă în faţa omului ce încerca să le descifreze viciile şi marile secrete, şi chiar un început de ostilitate”. Ofiţerul român constatase că Polonia „persevera orbeşte într-o apropiere de Germania, care nu doar că îi respingea avansurile dar punea la cale desfiinţarea sa ca stat”. În raportul întocmit la reîntoarcerea la Bucureşti, colonelul Gheorghe Petrescu, sesizând potenţialul militar polonez slab, a şi pronosticat că în cazul unei confruntări militare armata poloneză va fi strivită în câteva zile, ceea ce s-a şi întâmplat, supă cum bine se ştie.

Colonelul Gheorghe Petrescu a călătorit şi în Anglia unde a luat contact cu un reprezentant al Intelligence Service-ului, chiar în zilele când la Bucureşti se parafau clauzele Tratatului economic româno-german (4 martie 1939). Din raportul ofiţerului român rezultă că „Anglia dădea semne că înţelegea situaţia tragică pe care România

o traversa, fiind tot mai mult izolată politic, diplomatic şi militar”. Delegatul Intelligence Service-ului l-a asigurat pe colonelul Gh. Petrescu că „în caz de război, frontierele României vor fi şi ale Imperiului Britanic”. Ne aflam cu câteva zile înainte ca Anglia şi Franţa să facă declaraţii oficiale că acordă garanţii României. Periplul european al emisarului Serviciului Secret a continuat la Paris, unde a fost primit de şeful Serviciului de informaţii al Marelui Stat Major al armatei franceze, colonelul Gauche, şi chiar de şeful Serviciului de informaţii al armatei franceze, colonelul Rivet. Au fost întâlniri de lucru, fiecare spunându-şi şi punctul de vedere. S-au sondat posibilităţile de cooperare informativă în caz de război. Guvernul francez era îngrijorat de acordul economic româno-german.

Ca primă reacţie, francezii suspendaseră orice livrare de material strategic de război către România. Totuşi, se pare că francezii fuseseră şi ei surprinşi de evenimente şi se aflau într-un stadiu destul de precar în problema înarmărilor. Prin intermediul colonelului Petit-Bon – şeful de cabinet al generalului Gamelin, şeful Marelui Cartier General al armatei franceze –, colonelul Gh. Petrescu a vizitat „linia Maginot”. Interesante sunt concluziile formulate de ofiţerul român la întoarcere, în sensul că anticipase „posibilitatea ca fortificaţiile să fi fost ocolite”. Cu alte cuvinte, nu-i scăpase vulnerabilitatea sistemului de apărare a Franţei. La întoarcere, emisarul lui Moruzov a vizitat şi Praga, unde a făcut schimb de informaţii cu colonelul Pika. Se pare că amândoi au ajuns la concluzia că „ne aşteptau zile grele”.

Rapoartele întocmite de colonelul Gh. Petrescu despre situaţia din ţările vizitate şi intenţiile lor faţă de România au pus la dispoziţia lui Moruzov şi Marelui Stat Major al armatei române concluzii dintre cele mai realiste.

Aceasta dovedeşte că Serviciul Secret folosea, în acţiunile mai delicate, ofiţeri de mare valoare şi înaltă autoritate în demersul procurării informaţiilor, în baza cărora se puteau fundamenta orientările politice şi strategico-militare româneşti. La aceeaşi concluzie ajunge şi Veniamin Moruzov care spune textual: „Misiunea colonelului Gh. Petrescu adusese anumite indicii, toate de natură a ne inspira pesimism, dar realitatea se cuvenea să fie palpată mai serios şi numai sub aspectul laturilor sale oficiale”.

Colaborarea cu ataşaţii militari. Alte aspecte interesante despre felul în care Serviciul Secret în timpul lui Moruzov îşi procura informaţiile, ni le destăinuie şi colonelul Ion Dumitrescu. Întrebat la 8 mai 1941 de procurorul de instrucţie care ancheta „cazul Moruzov”, „dacă observaţiile pe care le prezenta şeful Serviciului Secret, forurilor superioare, relativ la diferite probleme, se bazau pe informaţii certe sau erau numai aprecieri personale, colonelul Ion Dumitrescu a răspuns: „A face observaţiuni bazate numai pe aprecieri personale este imposibil, fiindcă oamenii cărora le prezentau aveau şi ei posibilităţile lor de informare, şi în plus erau informaţi şi de alte organe din stat şi deci nu puteau fi induşi în eroare. Observaţiunile prezentate de Moruzov cu privire la diferite probleme se bazau: a) pe informaţii sosite la Serviciu şi cunoscute şi de personalul militar şi civil ajutător; b) pe informaţii obţinute personal şi necunoscute personalului Serviciului; c) pe concluziile trase din dezbaterea prealabilă a acestor probleme cu personalul calificat din Serviciul său şi din afară (ofiţeri de stat-major, oameni politici şi diferiţi specialişti din serviciile statului sau din alte stabilimente particulare)”.

O altă metodă, folosită de Moruzov în procurarea informaţiilor din exteriorul ţării, era colaborarea oficială cu ataşaţii militari români în capitalele europene şi

legendarea legăturii, în paralel, cu agenţii Infiltraţi în aceleaşi locuri, dar pe care doar el îi cunoştea. Un document atestă care erau ataşaţii militari plătiţi de Moruzov: colonelul Gheorghe Petrescu la Roma, locotenent-colonelul Octav Vorobehievici la Berlin (fost în Spania şi Portugalia), locotenent-colonelul Cristea şi maiorul Boian la Paris, locotenent-colonelul Brandis la Sofia, căpitanul Iliescu la

Londra, căpitanul Virgil Ionescu la Berna şi maiorul Florin Rădulescu la Atena. Toţi aceştia îi trimiteau informaţii lui Moruzov cât şi Ministerului Apărării Naţionale şi Marelui Stat Major al armatei române. Prin acest procedeu şeful Serviciului Secret urmărea să dispună de acelaşi flux informativ (sau cu alte cuvinte să-l ţină sub control), dar în acelaşi timp îl şi confrunta cu datele şi informaţiile primite de la rezidenţii acoperiţi ştiuţi numai de el sau obţinute prin alte procedee, ceea ce făcea ca sintezele prezentate de Moruzov să fie mult îmbunătăţite sub aspect calitativ.

În lucrarea sa memorialistică, generalul Ion Gheorghe, fost ataşat militar (septembrie 1940-iunie 1943) şi ministru (iunie 1943-august 1944) al României la Berlin, confirmă că şeful Serviciului Secret folosea ofiţerii din ataşaturile militare în activitatea informativă. Astfel, despre colonelul Octav Vorobehievici, ne spune că fusese rechemat, deoarece prin strânsele sale legături cu Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov, care avea la rândul lui legături cu Abwehr-ul, „părea prea implicat în aceste afaceri, pentru a mai putea ocupa un post diplomatic”. Acelaşi memorialist mai spunea că unul dintre cei doi ofiţeri din Biroul ataşaturi! militare din Berlin – maiorul Alexandru Proca – nu era în realitate specializat în probleme de stat-major, ci „întreţinea încă din timpul lui Moruzov legături cu agenţi ai amiralului Canaris”.

Exploatarea agenţilor dubli. În literatura de specialitate, agentul dublu este considerat cel care lucrează pentru două sau mai multe servicii secrete, furnizând tuturor acestora informaţiile culese. De regulă, agenţii dubli acţionează mai mult pe bază de constrângere, în sensul că activitatea lor a fost interceptată, şi pentru a nu suporta consecinţele penale erau determinaţi să lucreze şi pentru serviciul care i-a descoperit. Sunt suficiente documente care atestă că Moruzov a folosit şi el agenţi dubli. În afară de Bogomoleţ, deja amintit, Serviciul Secret l-a folosit şi pe G. Porohovski, fost locotenent-colonel în armata ţaristă şi pe Alexandru Maijoiski. Din alte documente rezultă că, după 1933, Moruzov l-a reactivat pe Hans Helling, pe care-l folosise cu rezultate foarte bune în perioada 1917 – 1918. Prin intermediul acestuia, Moruzov a obţinut date precise despre intenţiile Germaniei faţă de România, precum şi informaţii cu privire la organizarea în detaliu a serviciilor informative şi de poliţie germane.

Sub acoperirea că este un slujitor credincios al regelui Carol al II-lea, s-ar putea ca în realitate Moruzov să-l fi supravegheat îndeaproape pe suveran. În perioada Regenţei 1927 – 1930 el trimisese o serie de agenţi însărcinaţi cu o astfel de misiune. La rândul lui, suveranul a acceptat ca palatul să fie supravegheat de Serviciul Secret, considerând că astfel îi va fi asigurată propria-i securitate. Acest procedeu poartă denumirea de „supraveghere legendată sub acoperirea protecţiei”. Cert este că, în afară de schimbul reciproc de informaţii cu mareşalul Palatului – Ernest Urdăreanu –, Moruzov a beneficiat din plin şi de serviciile unui agent. Familia regală era supravegheată şi prin prinţesa Caragea, care a fost constrânsă să lucreze informativ şi pentru Serviciul Secret, în statele căruia figura cu numele conspirativ „Doamna A”. Ea era o agentă cu bogată experienţă a

Intelligence – Service-ului şi a Biroului 2 francez. Fiind descoperită, nu a fost arestată, ci a continuat să lucreze şi pentru Serviciul Secret. Moruzov a reuşit astfel să intre în posesia unor informaţii valoroase privind societatea mondenă românească dar mai ales metodele de lucru ale serviciilor de informaţii britanice şi franceze. Întrucât „Doamna A” se număra printre prietenele reginei Maria, cele mai importante informaţii erau culese din anturajul familiei regale.

Protecţia secretelor de stat prin dezinformare. Este îndeobşte cunoscut că documentele de mobilizare, planurile de campanie şi ordinele operative rămân fără eficienţă în cazul în care ele ajunge să fie cunoscute de potenţialul inamic. Aşa se explică faptul că printre alte atribuţii ce reveneau Serviciului Secret, era şi aceea de apărare a secretului de stat şi prevenire a scurgerii datelor şi informaţiilor nedestinate publicităţii. Într-o amplă expunere din 28 octombrie 1950, Gheorghe Cristescu se referă la unele amănunte interesante sub acest aspect: „De la Marele Stat Major, Institutul Geografic şi de la alte instituţii militare se sustrăgeau mereu documente, hărţi, cifruri, imprimate etc., datorită unei paze defectuoase şi a coruptibilităţii unor elemente ce se pretau la asemenea lucruri. De la Ministerul Apărării Naţionale, o întreagă corespondenţă se copia. Curierul Ministerului trecea pe la un fotograf, unde plicurile se deschideau (tehnic) la aburi şi ordinele interioare se fotografiau. Plicurile se închideau la presă (tot tehnic), adică după toate regulile cenzurii secrete şi curierul mergea apoi să le ducă autorităţilor militare, oficiilor respective. Serviciul Secret este însărcinat cu studierea celor mai sigure mijloace pentru asigurarea păstrării secretului propriu”.

Mihail Moruzov l-a trimis în misiune specială la Paris pe Gheorghe Cristescu pentru a studia tehnicile moderne

folosite în prevenirea scurgerii informaţiilor secrete prin desfacerea corespondenţei, precum şi pentru depistarea infractorilor. După o practică de câteva luni la Serviciul identităţii juridice franceze, şi la Prefectura poliţiei pariziene pentru deprinderea mânuirii tehnicii moderne, Gheorghe Cristescu s-a reîntors la sfârşitul anului 1938 cu un bogat bagaj de cunoştinţe tehnico-ştiinţifice în materie de protejare a secretului de stat, după cum singur o mărturiseşte. A întocmit un raport detaliat pe care l-a prezentat lui Moruzov. Acesta, la rândul lui, l-a înaintat Marelui Stat Major şi Ministerului Apărării Naţionale spre avizarea măsurilor preconizate. Ceea ce a omis să mărturisească Gheorghe Cristescu, dar aflăm din alte documente, este că materialele sustrase de la Ministerul Apărării Naţionale ajungeau la Budapesta. Moruzov nu a solicitat arestarea curierilor, ci i-a lăsat să-şi facă „datoria” mai departe, înlocuind bineînţeles plicurile cu documente ce conţineau date false, procedeu care în arta informaţiilor poartă numele de dezinformarea sau intoxicarea adversarului.

Folosirea diplomaţilor. Un alt procedeu folosit de Mihail Moruzov în procurarea informaţiilor a fost implicarea diplomaţilor români în elaborarea unor documentare cât mai amănunţite despre ţările în care erau acreditaţi. Serviciul Secret a cerut Palatului regal şi guvernului, ca în sprijinul activităţii sale în străinătate, personalul diplomatic să fie folosit pentru activităţi informative şi să colaboreze cu agenţii serviciului. „Să li se ceară şi acestora – spunea Moruzov – întocmirea periodică a unor statistici, care să cuprindă date exacte şi cât mai amănunţite, privitoare la situaţia militară, politică, industrială, economică şi financiară a statului pe lângă care simt acreditaţi”. După aceste dări de seamă urma să se întocmească apoi copii care trebuiau să fie trimise

Serviciului Secret „pentru verificarea şi completarea informaţiilor asupra statelor respective”. Serviciul Secret motiva că personalul diplomatic al altor legaţii procedează la fel, şi că „în fond apărarea ţării nu este numai sarcina Serviciului S., ci şi a fiecărui cetăţean român”. Se aducea ca exemplu membrii Legaţiei germane din Bucureşti care aveau însărcinări informative, unii din partea conducătorilor acesteia, iar alţii direct din partea unor organe centrale din Reich (Gestapo, Ministerul de Externe, Ministerul Propagandei etc.). Legaţia îşi avea şi ea propriul serviciu informativ, condus de ataşatul de presă Herman von Rittgen. Propunerea lui Moruzov a fost aprobată. Începând cu anul 1937, diplomaţii români, în limita posibilităţilor oficiale, erau obligaţi să procure informaţii cât mai cuprinzătoare despre statul în care erau acreditaţi, pe care le trimiteau Serviciului Secret.

În baza celor prezentate, putem conchide că, prin folosirea acestor metode, mijloace şi procedee, Serviciul Secret dispunea de informaţii valoroase ce puteau fi exploatate în interesele operative ale armatei şi în fundamentarea politicii şi strategiei de apărare a intereselor naţionale. Urmează ca în continuare să analizăm şi sistemul de informare operativă curentă aşa cum este atestat de cele mai importante documente păstrate în arhivele serviciilor secrete româneşti.

SISTEMUL INFORMĂRII OPERATIVE CURENTE

În atenţia serviciilor de informaţii şi siguranţă din perioada interbelică stăteau tot felul de informaţii indiferent de natura lor. Prin „informaţie”, Serviciul Secret înţelegea orice relaţii referitoare la existenţa unui eveniment, întâmplare, sau observaţii de orice natură, dobândite prin orice mijloace şi care puteau ajuta la cunoaşterea factorilor de risc ori surselor generatoare de insecuritate. Se considera că un organ de conducere,

indiferent de nivelul la care s-ar fi situat, dar care va fi bine şi la timp informat, va avea mai multă libertate pentru a aprecia evenimentele şi mai multă încredere pentru a lua o hotărâre.

Informaţiile (şi aceasta ca o trăsătură comună a tuturor fostelor organe de informaţii şi contrainformaţii româneşti indiferent că era vorba de M.St.M., Secţia a II-a, SSI, Siguranţă, Poliţie, Jandarmerie) trebuiau să se refere la toate ramurile de activitate din aria de competenţă a acestora, adică: politic, social, economic etc., iar gradarea lor se micşora pe măsură ce coborau în scara ierarhică informativă, reducându-se la unul din aspectele de mai sus, la eşalonul celor mai mici unităţi (post de poliţie, grupă etc.).

Concepţia pe care serviciile de informaţii şi siguranţă româneşti o aveau relativ la „informaţie” şi care cu mici deosebiri era cam aceeaşi ne permite să tragem concluzia asupra importanţei majore ce era acordată în afara operaţiunii de „căutare a informaţiei”, transmiterii, interpretării, analizei, sintezei şi răspândirii sale către beneficiari.

Transmiterea informaţiilor se făcea astfel încât ele să ajungă (prin diverse metode, mijloace şi sisteme de legătură specifice) în cel mai scurt timp şi neschimbate în mâna celor interesaţi, a celor care erau însărcinaţi cu stabilirea valorii şi importanţei lor.

Interpretarea informaţiilor însemna stabilirea modului cum trebuia înţeles cuprinsul unei informaţii, completând-o în părţile care prezentau lacune fără însă a-i fi alterat fondul.

Analiza şi sinteza informaţiilor ocupau un loc deosebit întrucât se refereau la concentrarea concluziilor celor mai importante rezultate din interpretare în vederea activităţii viitoare şi a măsurilor generale care urmau a fi

luate.

Drumul parcurs de o informaţie obişnuită (aparent lung) străbătea toate treptele ierarhice până ajungea (în funcţie de importanţă) la cel mai înalt for de conducere a statului.

În cadrul organelor Poliţiei de siguranţă, documentele de arhivă cercetate ne dezvăluie următoarele practici:

1. Agentura compusă din agenţii unităţii poliţieneşti şi informatorii acoperiţi avea misiunea de a culege informaţii şi de a le raporta în forma în care le-a cules fără nicio schimbare.

2. Organele de căutare reprezentate prin unităţile inferioare de poliţie – detaşamente şi comisariate – primeau rapoartele sau notele informative, le verificau şi apoi le aduceau la cunoştinţa eşaloanelor superioare.

3. Organele de interpretare-analiză, sinteză şi răspândire a informaţiilor, adică unităţile superioare de poliţie (poliţii, chesturi, inspectorate regionale, Direcţia Generală a Poliţiilor), centralizau informaţiile primite de la organele de căutare, le interpretau, le exploatau şi apoi le răspândeau la beneficiari.

În linii generale, aceeaşi filieră se păstrează şi în cazul celorlalte servicii şi structuri de informaţii şi contrainformaţii, adaptată bineînţeles structurii ierarhice proprii fiecăruia dintre acestea.

Transmiterea informaţiilor se realiza fie în mod periodic, fie imediat, în raport de urgenţa impusă de conţinutul lor. În special informaţiile care cereau o exploatare imediată, cum ar fi fost de exemplu mişcări social-politice extremiste în anumite regiuni, comploturi, atentate etc., erau transmise imediat telefonic sau telegrafic Direcţiei Generale şi raportate spre cunoştinţa eşaloanelor superioare.

De exemplu, şeful comisariatului de siguranţă Lupeni descoperea o încercare de distrugere a minelor locale. Raporta imediat telefonic sau prin telegraf Direcţiei Generale şi în acelaşi timp Poliţiei Deva care raporta la rându-i Inspectoratului Alba.

Difuzarea informaţiilor se realiza aducându-se la cunoştinţa celor în drept interpretarea făcută de organul de informaţie responsabil, în general aceasta urmând trei direcţii: prima către unitatea superioară; a doua către unitatea inferioară (unde s-a produs faptul sau evenimentul); a treia către autorităţile cu care se colabora.

Răspândirea informaţiilor se realiza, dacă era cazul, imediat sub formă de notă informativă sau raport informativ sumar, telefonic sau scris, în care se redacta informaţia fără concluzii; zilnic sub formă de buletin către eşaloanele superioare şi autorităţile interesate când era necesar; lunar sau după împrejurări, la indicaţia organului superior.

Considerat ca organ permanent al armatei, Serviciul Secret primea planurile de culegere a informaţiilor de la M.St.M. Secţia a II-a cu care avea raporturi dintre cele mai strânse şi cu care colabora permanent.

La Secţia I Informaţii a Serviciului Secret culegerea informaţiilor se făcea de către agenturile fronturilor respective, prin mijloace specifice de care dispuneau, iar studierea, verificarea şi sintetizarea lor se făcea de către Birourile de studii ale fronturilor. Informaţiile erau sintetizate sub formă de buletine informative zilnice şi lunare, dări de seamă periodice, note şi studii informative, toate pentru documentarea organelor superioare. Buletinul informativ zilnic întocmit de Serviciul Secret se trimitea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, Ministerului de Interne, Ministerului Apărării Naţionale, M.St.M. şi Ministerului de Externe.

La Secţia a II-a contrainformaţii a Serviciului Secret, activitatea informativă se centraliza la Bucureşti pe cele patru grupe, cărora li se adăugau problemele locale, starea de spirit, abuzuri comise de autorităţi etc.

Materialul provenit de la informatori (indiferent de categorie) era prelucrat şi concretizat în note informative, buletine zilnice sau săptămânale şi sinteze informative. Asupra destinaţiei acestora hotăra şeful Serviciului Secret.

Din analiza unui buletin informativ zilnic, elaborat de Biroul de studii, Secţiei I – informaţii – se pot formula câteva concluzii. În primul rând, ordonarea informaţiilor prelucrate se realiza în general pe trei mari capitole, fiecare corespunzător fronturilor de unde aceste informaţii proveneau. În cadrul fiecărui capitol, informaţiile se grupau pe ţările de unde erau culese, fără a se face referiri asupra surselor de provenienţă. De remarcat că pentru completa informare a organelor superioare informaţiile se dădeau şi neprelucrate, ele fiind ataşate la buletinul informativ zilnic. În al doilea rând, caracteristic şi demn de reţinut este faptul că informaţiile, care intrau în sfera de preocupări a altor organe şi instituţii de stat, erau comunicate şi acestora în părţile în care le priveau direct de către Serviciul Secret.

„Buletinul zilnic” elaborat de Secţia a II-a contrainformaţii (interne) prezintă unele particularităţi, în sensul că informaţiile erau ordonate pe capitole după sursa de provenienţă, notele informative purtând un număr de înregistrare fiind introduse în buletin aşa cum erau primite de la agenturile sau centrele informative cu menţionarea valorii informaţiei şi a competenţei sursei. De asemenea, pe fiecare dintre note existau menţiuni despre organele de stat cărora le fusese comunicată.

Analizând sumarul unui buletin informativ intern zilnic, ne putem face o imagine asupra diversităţii sferei de

preocupări a structurilor Serviciului Secret. Aproape că nu exista sector al vieţii economice, sociale, politice din ţară, care să nu facă obiectul culegerii de informaţii.

Remarcabil şi demn de toată atenţia este că din colaborarea dintre Serviciul Secret şi celelalte servicii de informaţii româneşti lua naştere un alt buletin informativ zilnic, care făcea rezumatul sintetic al „tuturor informaţiilor furnizate de organele de informaţii ale statului român”, buletin destinat şefului Serviciului Secret, instrument viu de lucru al acestuia, pe care direct făcea adnotări, indica măsuri, dădea ordine.

Secţia a II-a din *Marele Stat Major* îşi desfăşura activitatea informativă pe baza informaţiilor obţinute prin mijloace informative proprii, în rândul militarilor aflaţi sub arme, sau prin obţinerea informaţiilor care făceau obiectul preocupărilor sale prin intermediul celorlalte servicii de informaţii şi contrainformaţii – în special Serviciul Secret – pentru celelalte categorii de persoane. Întocmea zilnic un „Buletin de informaţii” în care se făcea o sinteză a informaţiilor externe primite, fără niciun fel de referiri la sursa sau valoarea acestora. De asemenea, în „Buletinul contrainformativ zilnic” găsim aceeaşi sinteză privind, de data aceasta, informaţii din toate domeniile vieţii economice, sociale şi politice interne, tratate în aceeaşi manieră ca şi cele externe.

Difuzarea buletinelor se făcea de regulă către următorii beneficiari: Ministerul Casei Regale, Cabinetul Militar al regelui, primul ministru, Ministerul Apărării Naţionale (cabinet), Subsecretariatul de stat al Ministerului Apărării Naţionale, Ministerul Apărării Naţionale (secretariatul general), Ministerul înzestrării armatei, Grupul de armată nr. 1, armatele 1, 2, 3, 4, Comandamentul militar al Capitalei, Comandamentul forţelor aeriene, Comandamentul marinei regale, toate

secţiile din M.St.M.

Poliţia, *Siguranţa*, *Jandarmeria*, ca organe informative specializate ale Ministerului Afacerilor Interne, îşi desfăşurau activitatea potrivit sferei lor de competenţă, ierarhizarea diferitelor structuri fiind stabilită după principiul teritorialităţii.

Sistemul informativ al Jandarmeriei nu se deosebea prea mult de cel al organelor de poliţie, dar, desfăşurându-se în mediul rural, avea unele trăsături specifice, vizând modul de transmitere al informaţiei prin filiera ierarhică proprie spre Ministerul Afacerilor Interne, care avea sarcina de a prelucra, sintetiza şi transmite informaţiile organelor superioare de stat.

„Buletinul informativ”, întocmit zilnic de Direcţia Generală a Poliţiei, era transmis: vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri, Ministerului Afacerilor Interne, subsecretarului de stat al Afacerilor Interne, Secretariatului general al Afacerilor Interne, M.St.M. (Secţia a II-a), Comandamentului militar al Capitalei, Serviciului Secret, M.St.M. (Secţia propagandă), Prefecturii Poliţiei Capitalei, Inspectoratului general al Jandarmeriei. „Buletinul informativ” avea caracter strict secret, pe el existând menţiunea de a fi „distrus prin ardere după exploatare”, fiind înseriat. Organizat pe capitole, buletinul sintetiza informaţiile culese de pe întreg teritoriul ţării, fiind axat pe evidenţierea tuturor datelor privind: informaţii de politică externă, starea de spirit a populaţiei, mişcări subversive, minoritarii, diverse etc., îmbrăţişând deci toate sectoarele vieţii economice, sociale şi politice ale statului.

Informaţia era consemnată în buletin aşa cum era primită, pe ea existând aprecierea asupra calităţii sale: „sigură”, „verificată”, „posibilă”, „în curs de verificare” etc.

De asemenea, era indicată şi sursa de provenienţă a informaţiei: „Poliţia Turda”, „Corpul Detectivilor”, „Inspectoratul de Poliţie Chişinău” etc., existând şi menţiunea despre organul în stat, direct interesat (în afara celor care în mod obişnuit primeau buletinul) să exploateze informaţia.

Reţine atenţia, ca problemă deosebit de interesantă, felul cum organele de informaţii şi contrainformaţii româneşti tratau problema zvonurilor. Organele de informaţii puteau să raporteze autorităţilor ierarhice şi zvonurile care se dovedeau a fi puse în circulaţie cu scopuri dubioase, când acestea persistau sau când ele se întindeau în timp şi spaţiu şi erau de natură să creeze stări de spirit contrarii echilibrului social-politic şi liniştii în ţară. În aceste cazuri însă trebuia să se elimine tot ceea ce părea de domeniul fanteziei şi tot ce nu ar fi interesat măsurile ce urmau a fi luate în consecinţă. Informaţiile care semnalau zvonuri tendenţioase, şi care vizau personalităţi importante ale statului, erau raportate numai „confidenţial-personal”, de la şef la şef, ele nefiind nici înregistrate, nici semnate.

Direcţia Generală a Poliţiei, Prefectura Poliţiei Capitalei şi Inspectoratul General al Jandarmeriei puteau raporta, în condiţiile mai sus expuse, Ministerului Afacerilor Interne – Subsecretariatul de stat – zvonurile care creau stări de spirit contrare liniştii în stat şi care impuneau luarea de măsuri de anihilare. În toate aceste cazuri însă trebuiau judecate cu atenţie, pentru a nu se raporta, zvonurile născute din fantezia unor rătăciţi şi care dacă ar fi fost inserate oficial ar fi făcut a le colporta autoritatea însăşi.

Din cercetarea documentelor existente în arhivele provenite din prelucrarea arhivelor SSI-ului şi M.St.M., Secţia a II-a, în legătură cu felul cum se făcea informarea

zilnică a celor mai înalte foruri în stat, asupra problemelor rezultate din activitatea informativă externă şi contrainformativă internă, se poate concluziona că până în septembrie 1940, informaţiile se concentrau în „Raportul regal” zilnic, prezentat „Casei regale – Cabinetul ministrului”, de către diversele organe de informaţii cât şi de celelalte ministere care aveau prin natura atribuţiilor tangenţă cu probleme vizând situaţia internă sau externă a statului (Ministerul Afacerilor Străine, înzestrării Armatei, Sănătăţii, Economiei Naţionale şi al Finanţelor).

Dat fiind faptul că informaţiile de ordin intern sau extern (în afara celor menţionate expres în buletinele informative sau rapoartele ministerelor mai sus-amintite sunt date fără a se specifica sursa şi având în vedere că atât M.St.M., Secţia a II-a, cât şi Ministerul Afacerilor Interne – Subsecretariatul de stat al Poliţiei, Siguranţei şi Jandarmeriei aveau buletine informative de sine stătătoare anexate în original la „Raportul regal”, ţinând seama şi de modul de redactare a informaţiilor, putem avansa părerea că acestea aparţineau Serviciului Secret.

Buletinul în speţă avea două capitole mari: A – *Interne*, B – *Externe* (este vorba de informaţii).

Capitolul A (interne) avea următoarele subcapitole: *situaţia politi*că cu subdiviziuni (foste partide, bresle muncitoreşti, minoritari, diverse); cercurile legaţiilor din Capitală; *finanţe cu subdiviziuni* (buget ordinar, bugete fonduri pentru înzestrarea armatei, bursa efectelor, piaţa valutelor, piaţa capitalurilor, diverse); *economia naţională cu subdiviziuni* (bursa, comerţ exterior, piaţa, diverse, întrevederi); *militari cu subdiviziuni* (evenimente, armament, plăţi).

Capitolul B (externe), conţinea subcapitolele: relaţiile între state, informaţii, informaţii militare de la M.St.M. (repetarea de altfel a informaţiilor cuprinse în Buletinul

informativ al M.St.M., Secţia a II-a, care făcea parte integrantă din Raportul regal). Informaţiile erau redate în mod clar şi succint (ceea ce dovedeşte o operaţiune prealabilă de prelucrare şi sintetizare), la sfârşitul fiecăreia fiind menţionată provenienţa (Serviciul Secret, Ministerul Afacerilor Interne, Buletinul Ministerului de Justiţie, Radio Budapesta etc.). Este neîndoielnic faptul că „Buletinul de informaţii” prezentat şefului statului era întocmit având la bază buletinele zilnice ale Serviciului Secret, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului de Justiţie, precum şi prin prelucrarea ştirilor difuzate de diversele agenţii de presă sau posturi de radiouri străine.

INFORMAŢII SECRETE, ACŢIUNI DIPLOMATICE ŞI MĂSURI CU CARACTER MILITAR LA GRANIŢA DE VEST A ROMÂNIEI (FEBRUARIE 1938-AUGUST 1940)

Prin perseverenţa diversiunilor întreprinse şi folosind din plin acţiunile propagandistice şi reţelele de organizaţii paramilitare cu caracter terorist şi de spionaj, revizionismul ungar a creat Serviciului Secret de informaţii al armatei române cele mai mari probleme, dar i-a oferit în acelaşi timp posibilitatea ca printr-o mobilizare maximă şi o dirijare inspirată a surselor de penetrare să releve rolul important al informaţiei în cunoaşterea, sub toate aspectele, a factorului de risc ce se contura la graniţa de vest, precum şi a unui potenţial inamic.

Interceptarea unor documente secrete. În primăvara anului 1938, Serviciul Secret a trecut la aplicarea unor măsuri informative cu caracter ofensiv. Documentele atestă că Serviciul Contrainformativ al Frontului de Vest (organ teritorial mixt al Serviciului Secret şi al Secţiei a II-a din M.Ap.N.), drept răspuns la intensificarea acţiunilor de spionaj îndreptate împotriva armatei române, a întărit conlucrarea cu celelalte autorităţi poliţieneşti ale statului din zonă în aşa fel încât acestea „să corespundă tuturor

împrejurărilor, atât în timp de pace cât şi în timp de război”. La 4 martie 1938, Serviciul Secret informa Marele Stat Major al armatei române că pe frontiera maghiară au apărut noi cadre de spionaj ungar. Era vorba de „ofiţeri de frontieră” şi „ofiţeri comandanţi de pichete”. Aceştia aveau ca misiune: să organizeze „observarea în sectoarele de pază a frontierei; să supravegheze interogarea călătorilor care treceau graniţa în mod legal; să ţină evidenţa contrabandiştilor în vederea folosirii lor în scopuri informative; să supravegheze şi să dirijeze activitatea organelor grănicereşti; să ia în primire şi să cerceteze toate persoanele suspecte descoperite în zona de frontieră etc”. În baza întregului material informativ obţinut de Serviciul Secret, Marele Stat Major al armatei române a întocmit un studiu spre informarea forurilor de decizie politică şi militară, în care consemna că în acea perioadă Ungaria „a organizat prin intensitate, temperament şi proporţii, una din cele mai formidabile campanii revizioniste ce a cunoscut vreodată istoria politică în toate statele Europei, devenind astfel un factor tulburător al situaţiei politice actuale”.

Recrudescenţa revizionismului maghiar a atras, după cum era şi firesc, reacţia forurilor de conducere politică ale statului român. Într-un articol publicat în ziarul „Timpul”, ministrul de Externe român, Grigore Gafencu, atrăgea atenţia opiniei publice româneşti şi străine asupra situaţiei României: „Ţările dunărene au ajuns la mare preţ. Spre holdele noastre bogate, spre codrii seculari ai Carpaţilor, spre terenurile noastre de petrol se îndreaptă interesul şi năzuinţele atâtor mari puteri. Unele dintre ele caută mijlocul de a se aproviziona. Altele putinţa de a se întări. Cum pacea se sprijină azi pe un echilibru de forţe, unii năzuiesc, supunându-ne sau câştigându-ne de partea lor, să aplece cumpăna între ei, alţii, sprijinindu-ne,

urmăresc să întărească echilibrul european. Atârnă în bună parte de înţelepciunea noastră şi de politica pe care o vom urma, ca, făcând faţă, cu măsură şi spirit de neatârnare, intereselor şi propunerilor ce se îndreaptă spre noi să înlăturăm primejdia unui conflict, întărind dimpotrivă pacea şi puterea ţării noastre”.

Demersurile oficialităţilor româneşti se pare că nu au avut prea mare ecou. La Bucureşti, diplomaţii Legaţiei maghiare căutau prin acţiuni subterane să tragă maximum de profit din situaţia internaţională. Serviciul Secret a reuşit să intercepteze trei documente diplomatice trimise de Legaţia maghiară către Budapesta. Astfel, unul dintre documente era un raport întocmit în septembrie 1938 de consilierul de Legaţie Laszo Nagy de Galantha şi adresat ministrului Laszlo de Bardossy în care se menţiona: „Trebuie să profităm de actuala tensiune politică dintre partidul lui Iuliu Maniu şi guvernul lui Armand Călinescu pentru a întreţine în Ardeal curentul autonomist, pornit chiar de românii ardeleni. De la această «autonomie» şi până la revizuirea frontierelor, pentru care Ungaria se zbate de atâta timp, nu este decât un pas. Situaţia internaţională este destul de încordată, astfel că momentul este cum nu se poate mai potrivit”. Al doilea raport, întocmit în octombrie acelaşi an, dezvăluia cererile insistente ale consilierului Legaţiei maghiare de la Bucureşti ca ministrul de Externe ungar să aprobe majorarea subvenţiilor pentru Comunitatea Naţională a Maghiarilor din România. „Colectivitatea maghiară din România – se preciza în documentul ajuns în posesia Serviciului Secret – trebuie transformată într-un amplu aparat de activitate naţională, manevrat de Legaţie după principii de strictă disciplină la dispoziţia guvernului maghiar”. Al treilea raport confidenţial al Legaţiei maghiare expediat la Budapesta în ziua de 4 decembrie

1938 – întocmit de consilierul Laszo Nagy şi ataşatul de Legaţie Nicolae Blascovios – sugera guvernului maghiar ideea de a profita cu orice preţ de situaţia internă critică în care se găsea România pentru declanşarea unei viguroase acţiuni de revendicări maghiare.

În urma supravegherii foarte atente a lui Arthur Konrad – preşedintele NSDAP, secţia din România – Serviciul Secret a intrat în posesia unor informaţii prin care se atesta că acesta întocmise un plan de dezmembrare a României, denumit „Fruhlingoffensive” (ofensiva de primăvară).

Iată, în linii mari, prevederile acestui plan, aşa cum au fost prezentate de Serviciul Secret: „Susţinând agitaţiile ucrainene pentru formarea unui stat independent, cu regiuni din nordul Bucovinei, ndraul şi sud-estul Basarabiei, s-ar obţine pe de o parte un succes de politică externă, pe de altă parte, crearea unui stat vasal – «Ucraina»; prin ajutorul dat Ungariei în revendicările asupra unor regiuni ardelene, s-ar putea câştiga simpatia şi receptivitatea la influenţa naţional-socialistă a ungurilor; prin sprijinirea retrocedării Cadrilaterului, Bulgaria şi-ar arăta recunoştinţa faţă de Reich, a cărui influenţă în sudul Europei nu ar mai putea fi periclitată de statele democratice”.

În toamna anului 1938, echilibrul european era tot mai grav pus în pericol. Mai întâi a fost Acordul de la München (30 septembrie 1938) prin care Germania, Italia, Anglia şi Franţa au hotărât dezmembrarea Cehoslovaciei. Apoi, la sugestia puterilor müncheneze, între 9 şi 13 octombrie acelaşi an, s-au desfăşurat la Komarom, tratative ungaro-cehoslovace pentru rezolvarea litigiilor teritoriale dintre cele două state. Diplomaţii maghiari pretindeau ca Cehoslovacia să cedeze necondiţionat Ungariei un teritoriu ce se întindea până la linia

Bratislava-Nitra-Levice-Rimarska-Sobota-Roznova-Uzherad-Mukacevo, în timp ce delegaţia guvernului de la Fraga era de acord doar cu cedarea unei regiuni restrânse – aproximativ 11% din Slovacia –, cu o populaţie de 400.000 locuitori. În cele din urmă ambele delegaţii au convenit ca problema să fie rezolvată cu sprijinul unui arbitraj al Angliei, Franţei, Italiei şi Germaniei. Întrucât primele două state şi-au declinat participarea la o nouă conferinţă internaţională ce avea ca obiect o altă rectificare a frontierelor cehoslovace, misiunea de „arbitraj” şi-au asumat-o miniştrii de Externe ai Germaniei şi Italiei. Prin sentinţa pronunţată la Viena la 2 noiembrie 1938 (eveniment cunoscut şi sub numele de primul dictat de la Viena), Cehoslovacia a fost obligată să cedeze Ungariei partea de sud a Slovaciei, cu un teritoriu de 12 400 km pătraţi şi o populaţie de 1 100.000 oameni.

Primind informaţii din teritoriu că rezultatele obţinute de unguri în Cehoslovacia au repercusiuni negative asupra stării de spirit din Transilvania, analiştii Serviciului Secret au întocmit la 22 noiembrie 1938 un amplu Raport în care sunt reflectate toate detaliile scenariului ce dusese la amputarea teritorială a unui stat vecin, prieten şi aliat României. Bazat pe un bogat material documentar şi informativ obţinut de Frontul de Vest, Raportul demonstrează că ofensiva diplomatică a guvernului ungar contra Cehoslovaciei a fost secondată de o intensă acţiune defetistă desfăşurată în teritoriile revendicate şi s-a manifestat printr-o propagandă subversivă, de nuanţă revizionistă, prin numeroase acţiuni teroriste conduse de pe teritoriul Ungariei şi cu concursul efectiv al oficialităţilor politice de la Budapesta. Ceea ce este demn de reţinut, în partea finală a Raportului se atrăgea atenţia cercurilor guvernante de la Bucureşti că se impuneau măsuri energice la graniţa de vest, întrucât un

memoriu similar celui aplicat Cehoslovaciei se pregăteşte şi României. De fapt, cine studiază cu atenţie acest document şi îl compară cu evenimentele ce au precedat cel de-al doilea dictat de la Viena (30 august 1940) îşi dă seama nu numai de veridicitatea informaţiilor, ci şi de puterea de analiză şi prognoză a Serviciului Secret. Semnificativă este concluzia acestui document, prin care se atrăgea atenţia forurilor conducătoare că „este o imperioasă datorie de a lua din timp – adică cât mai neîntârziat – măsurile de a stăvili propaganda subversivă şi a organiza preîntâmpinarea cu toată energia, dintru început, a oricărei încercări teroriste la graniţa de vest a ţării. Astăzi, mai mult ca oricând, la frontiera de vest a ţării, în toate posturile de conducere, trebuie să fie puşi oameni de mare energie, încredere şi spirit de prevedere”.

De asemenea, în perioada crizei cehoslovace, Serviciul Secret a obţinut informaţii potrivit cărora Ministerul Apărării Naţionale Ungar, în colaborare cu tehnicienii Marelui Stat Major de la Budapesta, reuşesc să organizeze în România asociaţii secrete paramilitare. În colaborare cu organele de siguranţă şi ale Secţiei a II-a din M.St.M., Serviciul Secret identificase astfel de organizaţii paramilitare ungureşti la Satu-Mare, Oradea, Cluj, Odorhei, Marghita, Miercurea-Ciuc, Zalău, Hunedoara, Cehu Silvaniei, Cărei şi Târgu-Mureş. La Satu-Mare fusese implantat un post de radio clandestin cu ajutorul bisericilor ungureşti. Din aceleaşi informaţii rezultă că, în ipoteza declanşării operaţiilor militare ale armatei ungare împotriva României, postul de radio Budapesta urma să transmită nucleelor teritoriale paramilitare din Transilvania, printr-un limbaj convenţional, ordinele necesare coordonării acţiunilor. Astfel, dacă la postul de radio Budapesta se transmitea înainte de prânz comunicatul: „A dispărut fata cu numele Ioana, îmbrăcată

în haine maro sau bleumarin, cine ştie ceva despre ea să anunţez/, avea semnificaţia unui prim semnal, ce atenţiona că toate pregătirile preconizate trebuiau finalizate. Următorul semnal urma să se transmită în două tranşe la emisiunile de după-amiază ale aceluiaşi post, în formulele: „Un profesor englez face descoperiri senzaţionale… / şi „Pe dealul Stelelor sau pe dealul Crucii va arde foc roşu, alb, verde”. Aceste două parole aveau înţelesul de a se produce explozii la obiectivele stabilite. Interesant e faptul că Serviciul Secret nu a propus măsuri represive, ci a continuat supraveghere informativă foarte strictă, probabil pentru a identifica în cele mai mici amănunte modul de acţiune, intenţiile, structurile organizatorice şi membrii ce compuneau aceste organizaţii paramilitare maghiare. Nu este exclus ca, printr-un astfel de procedeu, să se fi aşteptat momentul cel mai oportun pentru obţinerea unui maximum de profit.

Măsuri de apărare. În ce priveşte măsurile cu caracter militar, Marele Stat Major, în baza hotărârilor Consiliului Superior al Apărării Naţionale, a ordonat intensificarea constituirii de fortificaţii la graniţa de vest. Până în iulie 1940, au fost construite 469 cazemate de-a lungul frontierei de vest, din care 406 erau pentru mitraliere, iar 63 puncte de comandă pluton. Cazematele se legau între ele prin tuneluri, asigurându-şi o circulaţie ferită, precum şi o uşoară aprovizionare cu muniţii şi hrană. În mod corespunzător, au fost realizate simultan ample dispozitive de luptă în teren pe întinderi de sute de kilometri pătraţi, prin următoarele lucrări: 134 115 km de şanţ obstacol; 159 475 km reţea obstacol infanterie; 33 113 km reţea obstacole; 165 515 km reţele de transmisiuni aeriene. Întregul sistem de fortificaţii a cuprins teritoriul judeţelor Arad, Bihor, Satu-Mare până la Munţii Maramureşului. Armamentul din dotare era automat, în

majoritate de fabricaţie cehoslovacă: mitraliera ZB 7, 92 mm, pentru fortificaţii, puşti-mitralieră ZB 7, 92, precum şi tunuri, obuziere de diferite calibre. Centura de fortificaţii de pe frontiera dinspre Tisa avea menirea să apere securitatea ţării în faţa unor eventuale agresiuni din afară, respectiv un atac maghiar.

După dezmembrarea Cehoslovaciei prin actul de la München (30 septembrie 1938), factorii politici şi militari de decizie de la Bucureşti, luând în calcul implicaţiile evenimentului precum şi informaţiile despre planurile oculte ale

Berlinului şi Budapestei, au elaborat al treilea plan de înzestrare a armatei, eşalonat pe o perioadă de 10 ani. Acest plan a căpătat aprobarea definitivă în luna octombrie 1938. El s-a ridicat la impunătoarea sumă de 70 376.000.000 lei, cu un plus de 41 405 045 093 lei faţă de planul anterior din 1935. În funcţie de caracterul urgenţelor şi de obiectivul strategic fundamental – efortul principal îndreptate spre apărarea frontierei de vest –, sumele aprobate au fost repartizate astfel: urgenţa I, frontul de vest, 40 916.000.000 lei (58, 13%); urgenţa a II-a, frontul de est 15 751.000.000 lei (22%); urgenţa a III-a, frontul de sud, 13 709.000.000 lei (19%).

O altă măsură pe linia întăririi capacităţii de apărare s-a produs la 15 martie 1939, şi a constat într-o nouă concentrare de trupe. Guvernul român a chemat sub arme mai multe contingente de rezervişti pentru completarea forţelor de apărare a frontierei de vest. Raţiunea acestei măsuri a fost explicată de Armand Călinescu, preşedintele Consiliului de Miniştri: „Chemarea câtorva contingente din unele regiuni ale ţării a avut un caracter pur preventiv. De aceea trupele nu se vor apropia de frontiere. Dacă peste 10 – 15 zile atmosfera internaţională se va însenina – după cum noi sperăm –, atunci rezerviştii vor fi îndată retrimişi

la vatră. Până atunci s-au luat măsuri ca aceste concentrări să nu stânjenească activitatea economică”. Comunicatul se încheia într-o notă de optimism şi speranţe: „Trebuie să subliniez că rezerviştii au răspuns la chemare cu un elan patriotic impresionant şi că aparatul a funcţionat perfect. Acesta pe lângă un sentiment de mândrie, ne dă şi pe acela al unei siguranţe desăvârşite”.

La 16 decembrie 1938 a intrat în vigoare „Legea pentru crearea zonelor militare şi pentru măsurile necesare apărării”. Această lege prevedea ca „în scopul apărării Statului Român, se vor alege porţiuni sau regiuni din teritoriul ţării pentru lucrările militare şi pentru aplicarea măsurilor de prevedere şi siguranţă”. Zonele militare erau de trei categorii: 1) zone de fortificaţii; 2) zone de interes militar şi 3) zone de graniţă. De asemenea titlul IV al legii prevedea măsuri speciale pentru aeronautică şi marină.

Măsurile cu caracter defensiv nu omiteau domeniul informativ căruia Marele Stat Major începe să-i acorde o tot mai mare atenţie. Astfel, la 20 martie 1939, şeful Marelui Stat Major semnează următorul ordin: „Ţinând seama de situaţia actuală şi de faptul că anumite elemente interesate, indivizi sau organizaţiuni suspecte ar putea să activeze din punctul de vedere al căutării informaţiilor sau prin propagandă, pentru a crea diferite curente ostile statului nostru şi eventual prin terorism sau sabotaj, vă rugăm a dispune ca organele dvs. din subordine să-şi intensifice acţiunea pentru: 1) descoperirea acestor elemente printr-un control permanent al circulaţiei, precum şi prin identificarea persoanelor străine sosite de curând în zonă şi supravegherea lor şi a tuturor celor ce sunt suspecţi; prinderea lor înainte de a-şi dezvolta acţiunea şi trimiterea în judecată; 2) zonele unde mijloacele de care dispuneţi urmează să fie concentrate

sunt: Ardealul şi Dobrogea. În Ardeal se va da o deosebită atenţie zonei Safu-Mare, Baia-Mare, Sighet, frontieră, precum şi centrelor mai importante ca: Oradea, Cluj, Timişoara, Arad, Sibiu, Târgu-Mureş, Beiuş şi a doua urgenţă Turnu Severin, Caransebeş şi Lugoj. În Dobrogea, pe teritoriul judeţelor Durostar şi Caliacra şi în special în centrele: Bazarcic, Turtucaia, Silistra şi în garnizoanele unde se găsesc trupe. Pentru realizarea unei acţiuni cât mai eficace rugăm a lua dispoziţiuni ca, între organele dvs. şi acelea ale trupelor şi comandamentelor să fie cea mai strânsă colaborare; 3) pentru ca M.St.M. să cunoască în tot momentul situaţia pe întreg teritoriul ţării, din punctul de vedere al activităţii străine (spionaj, propagandă, terorism şi sabotaj), rugăm a lua dispoziţiuni ca organele dvs. în subordine să comunice şi M.St.M., direct şi imediat, telegrafic, cazurile ce vor descoperi”. Acest ordin, semnat de generalul Dumitru Popescu, demonstrează cât se poate de elocvent importanţa ce se acorda ca Marele Stat Major să fie asigurat cu un flux informativ „direct şi imediat” care să reflecte situaţia pe întreg teritoriul ţării, ca pe bază lui să se poată fundamenta cele mai oportune măsuri pentru apărarea statului român, într-o perioadă în care factorii de risc evoluau rapid.

Starea de spirit şi doctrina ungarismului. Măsurile luate de statul român erau oportune, întrucât manevrele oculte, iniţiate de cercurile conducătoare de la Budapesta, se intensificau. Teza nerecunoaşterii Tratatului de la Trianon, dezbătută pe larg în presa maghiară, întâlnită în declaraţiile unor personalităţi politice şi în lucrările de istorie ungare, constituia un factor de risc ce se prefigura tot mai ameninţător. Spre sfârşitul lunii martie 1939, Serviciul Secret a intrat în posesia unui raport comunicat de Ministerul de Externe de la Budapesta Legaţiei ungare din capitala României. Documentul făcea referiri la vizita

primului ministru maghiar în Ucraina Subcarpatică, subliniind faptul că populaţia din această zonă „a primit stăpânirea ungară cu un mare entuziasm, ovaţionând armata şi pe reprezentanţii guvernului”. Premierul Teleky Păi a ţinut şi un discurs în care, după ce a arătat mersul evenimentelor ce duseseră la cucerirea Rusiei Subcarpatice, a adăugat că „nu peste mult timp vor fi eliberaţi de sub jugul românesc şi ungurii din Ardeal, tot astfel cum au fost dezrobiţi şi cei de sub jugul ceho-slovac”. Nota Serviciului Secret întocmită la 27 martie 1939 mai informa factorii de decizie de la Bucureşti că „se fac intense pregătiri de către armata ungară, în cadrele căreia s-a înfiinţat un batalion de voluntari ardeleni sub conducerea generalului Ermoly, al cărui singur vis este dezrobirea fraţilor din Ardeal”. La 27 aprilie 1939, preşedintele Consiliului de Miniştri maghiar, contele Teleki Pál, făcea o nouă declaraţie publică: „... revendicarea Transilvaniei rămâne pe primul plan al preocupărilor politicii Ungariei”, iar „anexarea va avea loc mai curând sau mai târziu”.

În a doua jumătate a lunii iunie 1939, a fost organizat la Budapesta Congresul Technicienilor agricoli, ocazie cu care, după cum transmitea o sursă a Serviciului Secret, fusese distribuită participanţilor o broşură intitulată „Les Efforts culturels de la Hongrie de 896” care „cuprindea un bogat material de propagandă nelipsind unele părţi tendenţioase la adresa românilor”. Broşura cuprindea 5 capitole: 1. Istoria teritoriului Ungariei; 2. Fondarea statului maghiar şi caracteristica vieţii iniţiale a acestui stat; 3. Evoluţia civilizaţiei maghiare; 4. Istoria politică şi juridică a Ungariei; 5. Relaţiile dintre unguri şi alte popoare. Bazându-se pe citate scrise sau exprimate de diverşi oameni de stat sau literaţi (englezi, francezi, italieni), broşura formula teza potrivit căreia „poporul

maghiar, datorită istoriei şi calităţilor sale, merita să-şi redobândească patria întreagă, adică Ungaria Mare, nu numai în interesul lui, dar şi în interesul menţinerii echilibrului în centrul Europei”.

În vara anului 1939, organizaţiile paramilitare maghiare erau deja pregătite pentru asalt. Încă la 8 mai 1939, generalul Werth Henrik, şeful Statului Major al armatei maghiare, prezentase un proiect de plan pentru invadarea României, în care un loc important îl ocupa „pregătirea unor acţiuni de sabotaj în România, în domeniul căilor de comunicaţii şi al industriei de război; crearea unor organizaţii înarmate în Transilvania; pregătirea răscoalei populaţiei de naţionalitate ungară din apropierea graniţei...”. În esenţă, avem detaliile unei strategii pe care Serviciul Secret o descifrase, după cum am văzut anterior, încă din noiembrie 1938.

La 24 august 1939, prin Nota informativă cu nr. 28, Serviciul Secret aducea la cunoştinţa Marelui Stat Major că „din informaţiile culese rezultă că în Ungaria, Iugoslavia şi Bulgaria, în apropierea frontierelor noastre se fac importante concentrări de trupe”. „Aceste operaţiuni deşi se fac în secret – mai sublinia nota –, sunt observate de locuitorii oraşelor şi comunelor din apropierea frontierelor, care comentează şi discută rostul lor”. Localităţile în care se făceau astfel de concentrări de trupe erau: 1) în Ungaria la Ungvar, Muncaci, Berecsas, Hust, Cenger, Szarvas, Sentes, Hadwezo-Vasarhei şi Szeged; 2) în Iugoslavia la Subotiţa, Zenta, Becicerec şi Pancevo; 3) în Bulgaria la frontiera Dobrogei, Răzgrov, Vetovo Belo, la spatele oraşului Rusciuc Plevna şi localităţile din spatele (oraşelor) Palanca şi Vidin. Serviciul Secret mai informa că „populaţia în Ungaria şi Bulgaria este alimentată cu ştiri senzaţionale favorabile revendicărilor faţă de România. Se vorbeşte că deodată cu acţiunea Germaniei, ungurii şi

bulgarii vor ridica categoric pretenţiuni faţă de ţara noastră. Aceste ştiri colportate şi printre minoritarii din acest ţinut. Se spune că în Ungaria şi Bulgaria însufleţirea populaţiei excitată de cercurile revizioniste este de nedescris”.

Imediat după declanşarea celui de-al doilea război mondial şi desfiinţarea ca stat a Poloniei în urma invaziei trupelor germane (1 septembrie 1939) şi sovietice (17 septembrie), starea de spirit din Ungaria devine şi mai exaltată. Prin Nota informativă cu nr. 29 din 20 septembrie 1939, Serviciul Secret aducea la cunoştinţa factorilor de decizie politică şi militară din România următoarele: „Pe câmpul de instrucţie dintre comunele Berethy-Ujfalu şi Berety-Szentmarton, în ziua de 6 septembrie 1939, au ieşit la instrucţie dimineaţa pe la orele 6 două regimente de infanterie ungare, din oraşul Berety-Ujfalu, la care regimente majoritatea soldaţilor şi ofiţerilor erau dintre cei concentraţi. La începerea programului de instrucţie, la comanda dată de ofiţeri, soldaţii au refuzat de a executa comanda strigând în masă, că ei nu mai execută niciun ordin, cerând să fie lăsaţi să meargă să atace pe valahi şi să ocupe Ardealul care a fost luat pe nedrept, arătând că ei nu mai pot suferi mizeria care îi apasă din zi în zi tot mai greu, atât pe ei cât şi pe familiile lor care aproape mor de foame acasă. Un colonel cu numele Oskar, ce se găsea acolo, văzând ce se întâmplă, cu mare greutate a adunat pe toţi soldaţii cărora le-a ţinut o cuvântare încurajatoare, spunând între altele: «Soldaţi, în zilele astea aşteptăm ordine de la cei mari pentru a ataca pe valahi şi a lua Ardealul. Atunci, toată mizeria de care suferiţi va dispare dar numai armata maghiară nu poate merge contra valahilor, deoarece aceştia şi armata lor sunt superioare armatei maghiare. În curând vom primi ajutor de la germani şi italieni cu care împreună vom ataca pe

valahi»”.

Am citat in extenso din acest document, pentru a demonstra că Serviciul Secret, prin informaţiile pe care le obţinea a reuşit să sintetizeze trei aspecte esenţiale în ce priveşte strategia Ungariei: 1) Transilvania era râvnită datorită bogăţiilor ei ce contrastau izbitor în comparaţie cu teritoriul oferit de statul ungar; 2) starea de spirit halucinantă în care ajunsese populaţia ungară, ca rezultat al propagandei revizioniste ce nu cunoscuse nicio limită; 3) corpul ofiţeresc ungar era conştient totuşi că fără ajutorul Marilor Puteri, revizioniste şi revanşarde (Italia şi Germania), nu putea să obţină Transilvania. Ne găsim de fapt în faţa celor trei dimensiuni a ceea ce se poate numi pe drept cuvânt, doctrina ungarismului.

Structurile informative militare împreună cu cele civile, cu care colaborau, au aflat de planurile de operaţii germano-ungare împotriva Poloniei şi României de la sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie 1939. Conform acestor planuri, trupele ungare, împreună cu o divizie blindată germană, urmau să atace dinspre vest, iar mari unităţi germane, de la nord la sud, de-a lungul văilor Siretului şi Prutului.

Dejucarea unor acţiuni de spionaj, propagandă şi diversiune. În faţa unui asemenea factor de pericol pentru suveranitatea şi integritatea statului român, Marele Stat Major al armatei române depunea în continuare eforturi pentru a adapta din mers măsuri de apărare în concordanţă cu noile realităţi. Începând cu data de 11 septembrie 1939, în partea de vest a ţării s-a constituit Grupul de armate 1, compus din Armatele 1 şi 4 (aceasta din urmă nou constituită), cu misiunea de a respinge orice agresiune dinspre vest, între Vatra Dornei şi frontiera cu Iugoslavia, linia de despărţire între cele două armate fiind Oradea-Blaj. Printr-un ordin circular, din 28 septembrie

1939, Marele Stat Major informa că în conformitate cu „Regulamentul Legii pentru crearea zonelor militare şi măsurile necesare apărării ţării”, luase fiinţă un birou care se ocupa cu toate chestiunile ce derivau din aplicarea acestui regulament. De asemenea, la 6 octombrie 1939, pe lângă Corpul IV Armată din Cluj s-a constituit un birou – sub acoperirea de Birou Statistic Militar –, cu scopul „culegerii tuturor informaţiilor în ce priveşte starea de spirit a populaţiei şi remedierea în termen scurt a tuturor neajunsurilor”. Acest Birou Statistic funcţiona pe lângă centrul de informaţii Cluj al Serviciului Secret. Aici se adunau toate informaţiile inclusiv cele furnizate de prefecturi, poliţii şi jandarmerie. Practic, prin acest ordin, Serviciul Secret începe să concentreze toate informaţiile referitoare la apărarea ţării, pe care – după verificare, prelucrare şi sinteză – le trimitea factorilor de decizie politico-militară. Este încă o dovadă asupra faptului că Serviciului Secret i se acorda toată atenţia şi tot sprijinul, într-o perioadă în care România trecea prin mari dificultăţi (izolare politică, o slabă dotare şi înzestrare a armatei), care nu puteau fi depăşite decât printr-un efort de inteligenţă.

Măsurile au fost oportune, întrucât la sfârşitul anului 1939 şi până în august 1940, acţiunea terorist-diversionistă şi de spionaj maghiară în România s-a arătat şi mai agresivă. La 14 octombrie 1939, Serviciul Secret, împreună cu organele de siguranţă, a trecut la neutralizarea organizaţiilor paramilitare maghiare identificate cu 8 luni în urmă. În realitate, a fost vorba de o singură organizaţie cu centrul la Oradea şi Satu-Mare şi cu ramificaţii în tot Ardealul şi regiunile bănăţene formată din 172 persoane. În Nota din 15 octombrie 1939, Serviciul Secret informa în legătură cu acest caz că fuseseră arestaţi deja „21 de membri ai organizaţiei, între care şi

doi preoţi de la Episcopia Reformată din Oradea”. Cu ocazia arestărilor, a mai fost descoperită „o însemnată cantitate de armament şi material explozibil, care a fost transportată clandestin din Ungaria în cursul ultimelor două luni”. Percheziţiile au scos la iveală şi „o listă de fonduri trimise din Ungaria pentru alimentarea organizaţiei”, „material informativ”, precum şi „un post de radio-emisie clandestin care funcţiona la Episcopia Reformată din Satu-Mare”. A fost una dintre cele mai importante capturi făcute de Serviciul Secret pe linia neutralizării acţiunilor de spionaj desfăşurate de maghiari pe teritoriul României. Avem însă şi atestări documentare privind felul în care au acţionat factorii de decizie politică de la Bucureşti. Astfel, guvernul român a stabilit o înţelegere cu statul ungar care şi-a luat obligaţia de a nu mai persevera în acţiuni similare, în scopul de a nu înăspri relaţiile româno-maghiare. În cadrul acestei înţelegeri, statul român şi-a îndeplinit obligaţiile asumate, renunţând chiar la trimiterea în judecată a unui număr destul de mare din cei implicaţi care au fost trecuţi în Ungaria.

Faţă de atitudinea conciliantă a Bucureştiului, reacţia Budapestei nu s-a lăsat aşteptată. La sfârşitul lunii octombrie, a fost editată la Budapesta revista „Lothar” (Orizontul), care conţinea un articol ce făcea referire la „îmbunătăţirea situaţiei minorităţii maghiare din România”. Articolul sublinia politica de largă înţelegere pe care statul român o ducea faţă de minoritatea maghiară din cuprinsul graniţelor sale. În acest sens, se arăta în articol că „după încadrarea minorităţilor maghiare în Frontul Renaşterii Naţionale, aceasta se bizuie pe bunăvoinţa guvernului român, având aceeaşi încredere şi în autorităţile de stat care ştiu să respecte toate condiţiile legale de dezvoltare ale vieţii minoritare”. Au fost relevate, de asemenea, dispoziţiile Ministerului Educaţiei Naţionale

din România referitoare la învăţământul din şcolile maghiare, cât şi unele fapte care permiteau autorilor articolului să concluzioneze: „Noi care urmărim cu atenţie toate manifestările vieţii maghiare din România, ne este imposibil să nu recunoaştem valoarea frumoaselor rezultate obţinute de către Comunitatea Maghiară din România în ultima vreme”. Agenţii Serviciului Secret, foarte atenţi faţă de reacţia maghiarilor din România, semnalau prin Nota din 24 octombrie: „Publicarea acestui articol în revista maghiară «Lothar» este comentată cu deosebit interes de către membrii coloniei maghiare din Capitală, dintre care unii caută să nege cele exprimate de ziarul din Budapesta. Astfel, maiorul Gudor, medicul Bakh şi cântăreţul bisericesc reformat Kiss sunt de părere că situaţia minorităţii maghiare din România încă nu s-a îmbunătăţit aşa cum ar fi trebuit să fie; iar evreul ungur Klanzner – semnalat prin notele anterioare ca un notoriu iredentist – a afirmat în privinţa activităţii Secţiei maghiare din Frontul Renaşterii Naţionale că faţă de Secţia germană, este aproape inexistentă”.

Cu toată atitudinea conciliantă din partea României, statul ungar nu şi-a respectat angajamentele luate, continuând a întreţine o acţiune de agitaţie accentuată. Nu se ţinea seama nici de „sugestiile Axei Roma-Berlin, care cereau ca, în special în acele momente, între cele două ţări să existe raporturi cât se poate de paşnice”. De asemenea, guvernul de la Budapesta a dovedit o totală lipsă de interes faţă de eforturile şi propunerile României de realizare a unui Bloc al neutrilor cu scopul de a se preveni orice agresiune în detrimentul ţărilor mici din centrul şi sud-estul european…

Prin Nota din 10 noiembrie 1939, Serviciul Secret informa că diferite instituţii ale minorităţii maghiare din România primeau dispoziţii de la Budapesta ca să

intensifice propaganda revizionistă. „Birourile şi şcolile maghiare din ţară – menţiona documentul – vor introduce cu începere de la ziua Sf. Ştefan aşa-numita «Suprema Rugă», redactată de preotul Francisc Balâsz, având în traducere următorul text: «Rugăm pe Dumnezeul nostru mare şi sfânt să apere dreptatea ungară. Să dea patriei noastre hotarele strămoşeşti. Să pedepsească pe duşmanii care ne-au ciopârţit neamul. Să urmărească cu sabia lui de foc pe toţi cei care ne stau împotrivă. Noi jurăm să murim pentru libertatea noastră.» „Acelaşi document al Serviciului Secret mai informa despre societăţile iredentiste maghiare Koas Ferenezkdr (Cercul Koas Ferenezkdr) şi I.K.E. (Ifjusâgi Keresteny Egylet – Asociaţia Tineretului Creştin) care primiseră numeroase volume de propagandă din partea unor fruntaşi maghiari. Conţii Nicolae Banffy, Ernest şi Adam Teleky primiseră potrivit documentului informativ al Serviciului Secret „câte 500 de volume din lucrările cele mai recent apărute în Ungaria”. O zi mai târziu, la 11 noiembrie 1939, un alt document informativ al Serviciului Secret atrăgea atenţia oamenilor politici de la Bucureşti că oficinele propagandei iredentiste maghiare din România încercau o nouă metodă pentru a crea o stare de agitaţie în rândurile populaţiei: „Propagandiştii maghiari încearcă în prezent să agite populaţia sârbească din Banat, îndemnând-o să se organizeze după modelul celorlalte minorităţi şi să-şi exprime pretenţiile sale faţă de statul român, insinuând că, în caz contrar, vor fi expuşi, ca drepturile de care se bucură să fie reduse”.

În ianuarie 1940, a fost descoperit, de grănicerii români, un agent maghiar – Erdei Emil –, în momentul când intenţiona să treacă clandestin frontiera în Ungaria. Din ancheta informativă efectuată de Serviciul Secret, a rezultat că până la data reţinerii, acesta transmisese

Centralei spionajului ungar din Budapesta informaţii despre: dislocarea Regimentului 93 infanterie; Regimentul 17 infanterie; Regimentul 96 infanterie, Comandamentului Corpului 6 Armată; Diviziei 1 cavalerie; Diviziei 1 infanterie şi date relative la „lucrările de fortificaţii executate în regiunea de frontieră din împrejurimile Aradului”.

Legaţia maghiară de la Bucureşti a primit în februarie 1940 o comunicare din partea guvernului de la Budapesta în legătură cu modul de întrebuinţare a fondurilor băneşti. În legătură cu acest aspect, raportul informativ al Serviciului Secret din 20 februarie menţiona: „Fondul Societăţii «Magyar a Magyarest» (Ungur pentru Ungur), care până în prezent era întrebuinţată în majoritate pentru înarmarea

Ungariei, în viitor nu va mai servi decât în scopurile şi necesităţile comunităţii maghiare din România şi în special pentru propaganda iredentistă desfăşurată de agenţii reprezentanţei diplomatice a Ungariei din ţara noastră”.

Propaganda revizionistă maghiară desfăşurată în rândul comunităţii minoritare din România se corela cu cea din Ungaria, aspect rezultat din nota Serviciului Secret întocmită la 21 februarie 1940, în care se menţiona, printre altele: „După crearea Ministerului Apărării Naţionale Ungar s-a luat măsura ca o dată pe săptămână, în toate fabricile să se adune personalul şi în prezenţa unui delegat al acestui minister să li se ţină conferinţe cu subiect revizionist, constând din instiga ţii la adresa României. În general, conferinţele acestea se termină cu formula… «Spuneţi la toţi ai voştri şi la toţi cunoscuţii că trebuie să luăm înapoi Ardealul şi cât mai curând»”.

La începutul lunii martie 1940, documentele informative ale Serviciului Secret făceau referire şi la alte

aspecte prin care se manifestau acţiunile cu caracter propagandistic ale Ungariei. Nota din 6 martie preciza: „În vederea intensificării propagandei iredentiste maghiare în România, Bardoszy Laszlo, ministrul Ungariei la Bucureşti, împreună cu conducătorii Comunităţii Naţionale a Maghiarilor din România au luat următoarele hotărâri: se vor înfiinţa mai multe echipe volante care se vor ocupa exclusiv cu propaganda actuală; în comunele şi satele din Ardeal, se vor înfiinţa mai multe case culturale maghiare; se va numi un comitet ce se va ocupa exclusiv cu dezvoltarea la maximum a societăţilor sportive maghiare din România”. Una din cele mai importante oficine de propagandă iredentistă maghiară din România era Cazinoul maghiar din Cluj, unde se discutau şi se fixau directive pentru acţiunile cu caracter politic, economic şi cultural. La 8 martie 1940, Serviciul Secret semnala că în saloanele acestei organizaţii aveau loc „întrevederile dintre fruntaşii minorităţii maghiare şi elementele de legătură ale guvernului din Budapesta”.

Datorită relaţiilor de prietenie şi de excelentă cooperare informativă existente între Mihail Moruzov şi colonelul Wahle – ofiţerul de legătură al Abwehrului la Bucureşti – Serviciul Secret a obţinut la jumătatea lunii mai 1940 efectivele armatei maghiare. Conform notei întocmite de şeful Serviciului Secret, la 14 mai 1940, pe baza unui document original primit de colonelul Wahle de la Berlin, rezultă că armata maghiară nu avea nicio unitate de rezervă. Cele existente erau numai unităţi active: „8 corpuri de armată, 16 brigăzi mixte (efectivele comparabile cu cele ale diviziilor); 1 brigadă de munte; 1 divizie de cavalerie; 2 brigăzi motorizate; 34 batalioane de grăniceri; 150 care de luptă; 200 de avioane”.

Într-o notă întocmită de Serviciul Secret la 21 august 1940 – deci în timp ce se desfăşurau Tratativele româno-

ungare de la Turnu Severin –, se menţionau şi alte exemple de acţiuni şi grupuri terorist-diversioniste maghiare identificate şi neutralizate în perioada ianuarie-august 1940. După cum menţionează documentul, toate acestea erau aduse la cunoştinţa guvernului român „pentru ca ele să fie exploatate aşa cum se va crede de cuviinţă”.

După cum se ştie tratativele româno-ungare de la Turnu-Severin nu au dus la niciun rezultat, date fiind poziţiile ireconciliabile ale celor două părţi. Temându-se de eventualitatea unui război pe care Ungaria, sprijinită şi de URSS, l-ar fi putut totuşi declanşa, ungurii mobilizaseră o armată de 400.000 de soldaţi, Puterile Axei au intervenit şi prin al doilea Arbitraj (dictat) de la Viena, din 30 august 1940, s-au rupt din teritoriul României 42 243 km² cu o populaţie de 2 607 007 locuitori, dintre care 50, 2% români, 37, 1% maghiari, 2, 76% germani şi 3, 7% evrei.

Ceea ce ne mai interesează este că pe timpul tratativelor (începute la 16 august) şi până la dictat, autorităţile de la Budapesta acţionaseră aproape identic ca în noiembrie 1938. Voind să speculeze la maximum conjunctura internaţională favorabilă satisfacerii pretenţiilor sale revizioniste, Ungaria şi-a activat reţeaua de spionaj din partea de nord-vest a României, care avea sarcina să organizeze acţiuni de diversiune şi terorism şi să mobilizeze populaţia de naţionalitate maghiară din Transilvania la acte ostile contra statului român. Într-un raport al organelor de informaţii româneşti se menţiona: „Primul gest de refuz din partea României de a accepta pretenţiile integrale ale Ungariei va fi considerat de acesta ca un motiv de război. Imediat după ce s-ar produce refuzul, ar intra în ţară 700 de membri din «Garda zdrenţăroşilor» care, în grupuri mici, vor executa acte de sabotaj şi instigaţii la revoltă pentru a oferi armatei maghiare pretextul unei intervenţii în România. Aceste

grupuri vor mai avea misiunea să întrerupă comunicaţiile între Ardeal şi Vechiul Regat prin aruncarea în aer a drumurilor şi căilor ferate din trecătorile din munţi. Aceşti 700 de terorişti sunt toţi originari din Ardeal, cunoscători ai regiunilor afectate lor pentru actele de sabotaj”. Pregătirea unor acţiuni teroriste, menite a intimida guvernul român, este prezentată şi într-un alt raport informativ: „Grupuri de terorişti, camuflaţi sub denumirea «Testuevelesi Szakaszok» (Plutoane de educaţie fizică), sunt plasate în diferite puncte ale frontierei române. Sunt îmbrăcaţi în haine civile şi instruiţi să pătrundă pe teritoriul român pentru terorism şi sabotaj. Cei mai mulţi subofiţeri, aleşi dintre oameni voinici şi de condiţie robustă. Aceste grupuri nu poartă uniforme speciale, însă au ca semn distinctiv câte un inel de argint, cu literele «T» şi «S», iar între ele un cap de mort. Asemenea terorişti au fost întrebuinţaţi pentru provocarea incidentelor la frontiera cehoslovacă şi se poate.ca la momentul oportun, să joace un rol asemănător pe frontiera română”.

La graniţă s-au produs şi numeroase incidente, iar „în zilele de 27 şi 28 august avioane horthyste au violat spaţiul aerian al României, zburând până deasupra localităţilor Braşov, Vinţu de Jos şi Someşeni, unde au aruncat manifeste cu conţinut ostil statului român”. Aeroportul de la Satu-Mare a fost mitraliat şi bombardat. Iată cum prezenta episodul şi impactul lui asupra populaţiei civile o notă a Siguranţei din 29 august 1940: „Comunicatul oficial al guvernului prin care s-a adus la cunoştinţa publică acţiunea agresivă ungară prin violarea spaţiului aerian naţional şi bombardarea directă a aeroportului Satu-Mare este viu comentată de întreaga populaţie creştină din localitate. Se evidenţiază în special faptul că guvernul ungar se pretează la acte de violenţă tocmai în momentul când se duc pertractări cu guvernul

român pentru rezolvarea problemei transilvănene. Unii consideră această acţiune de violenţă o mârşavă încercare de intimidare spre a forţa pe români să le facă concesii teritoriale”. Iar Comisariatul de poliţie Salonta raporta: „la 27 august 1940, la ora 4.30, grănicerii unguri au deschis foc asupra pichetului românesc Poslogea. De asemenea – se menţiona în raport – trenul care face legătura între Salonta şi Nategyane a fost primit în apropierea graniţei cu focuri de armă şi obligat să se înapoieze, întrerupându-se astfel, prin acest punct, trecerea în Ungaria”.

Armata ungară a primit ordin să fie gata de atac pentru ziua de 28 august, dacă România nu satisfăcea până atunci pretenţiile guvernului ungar. „Impresia mea, pe care o împărtăşeşte şi colegul italian, este că foarte probabil Ungaria va începe operaţiuni militare pe la mijlocul săptămânii viitoare, dacă puterile Axei nu intervin mai înainte” – raporta Otto von Erdmannsdorf, ministrul german la Budapesta, încă din 24 august.

Ospitalitate şi… otravă. Punctul şase din „Arbitrajul” de la Viena preciza: „Reglementarea tuturor celorlalte chestiuni de detaliu rezultate din schimbarea de suveranitate va forma obiectul unor negocieri directe între guvernul regal român şi guvernul regal ungar”. În acest scop, la mijlocul lunii septembrie 1940 sosea la Budapesta o delegaţie română condusă de Valer Pop. Principalul obiectiv urmărit de autorităţile române era rezolvarea statutului românilor rămaşi în teritoriul anexat de Ungaria. Dar partea ungară a făcut tot posibilul pentru a împiedica buna desfăşurare a tratativelor. După cum rezultă din memoriul comisiunii române de la Budapesta, publicat şi în presa vremii, începerea discuţiilor a fost amânată în mai multe rânduri, iar până la urmă ele au fost întrerupte.

Un document inedit, păstrat în arhiva SSI, ne va lămuri şi mai bine asupra atmosferei în care s-au

desfăşurat discuţiile. Este un memoriu redactat de generalul C. Dragalina, la 20 octombrie, scurt timp după reîntoarcerea sa în ţară, şi înaintat Preşedinţiei Consiliului de Miniştri:

„Participând în delegaţiunea română, de sub preşedinţia domnului ministru Valer Pop, în timpul funcţionării ei la Budapesta, am făcut următoarele constatări asupra unor fenomene de intoxicaţie survenite membrilor delegaţiei române:

1. – întreg personalul delegaţiei a locuit şi a luat masa la hotel «Pallatinus» din Insula Margareta din Budapesta. Hotelul este de prim rang.

Micul dejun era servit în cameră, iar mesele à la carte în restaurantul hotelului, în care luau masa şi alte persoane străine de comisiune şi care nu erau cetăţeni maghiari.

Cu unele din aceste persoane, comisia avea relaţii, aşa încât îşi puteau comunica impresiile.

În repetate rânduri, diferiţi membri ai delegaţiei române, individual şi în grup, s-au plâns de o serie de curioase tulburări pe care le-au resimţit în special după mese sau noaptea.

De la început afirm că străinii de delegaţia română nu s-au plâns de asemenea fenomene. Printre cei care au suferit asemenea consecinţe, din delegaţiunea noastră, citez următoarele:

— Colonelul Casian, din comisia de delimitare a frontierei

— Dl Zamfirescu, şef de secţie, delegat de Ministerul de finanţe

— Dl avocat Neguş, consilier juridic

— Maiorul Tilichi, delegat în comisia de delimitarea frontierei

— Dl dr. Georgescu, de la Institutul central de

statistică, membru în delegaţia de delimitarea frontierei şi în delegaţia economică

— Mircea Niculescu, director în Ministerul finanţelor, I. Tomaziu, secretar particular al domnului ministru Valer Pop, Porumbelu de la Banca Naţională

— D-ra Premia şi

— D-ra Temenciuc, ambele de la Ministerul afacerilor străine

— DI I. Barbu, secretar al domnului ministru Valer Pop, cum şi subsemnatul…

Fenomenele de care se plângeau toţi cei intoxicaţi veneau pe neaşteptate la câteva ore după masă, sau în timpul somnului, când erau cuprinşi de tulburări de auz şi vedere, de ameţeli, de pierdere de echilibru, tendinţă de a vomita, transpiraţii reci, ameţeli etc.

S-a putut observa la mulţi fie o stare de apatie şi somnolenţă, fie o iritabilitate nervoasă.

Astfel colonelul Casian, care deşi era un temperament calm, devenise extrem de nervos.

— Subsemnatul, deşi duc o viaţă foarte sobră, am suferit aceste tulburări în mai multe rânduri, iar în noaptea de 12 octombrie, între orele 4 şi 5 dimineaţa, aceste tulburări au fost aşa de pronunţate – pot afirma atât de grave – încât sărind din somn am avut impresia clară că am fost drogat. O sudoare abundentă şi rece, dureri de cap şi ameţeli, vomitări şi stare de vertigiu. Am avut senzaţia că nu mai pot rezista, având dificultăţi în respiraţie, iar inima funcţiona cu greutate.

Am încercat atunci să scriu pe o hartă, ce o aveam pe măsuţă, ultimele mele dorinţe.

A doua zi am povestit camarazilor mei întâmplarea.

— Într-una din şedinţele comisiei de delimitare, pe când se lucra noaptea târziu, fiecare din membrii prezenţi s-a simţit rău, aşa încât am fost nevoiţi să ridicăm şedinţa.

— D-ra Temenciuc, de la Ministerul afacerilor străine, de o debilitate pronunţată, a fost evacuată în ţară într-o stare destul de gravă, în urma tulburărilor ce le prezenta.

— Dl Zamfirescu Ion, şef de secţie la Ministerul de finanţe, declară de asemenea că în patru rânduri s-a simţit foarte rău, a vomitat şi i-au apărut pe buze erupţii care durau 4 – 5 zile.

— De asemenea, domnii Tomaziu (secretarul domnului ministru Valer Pop), Mircea Niculescu (director în Ministerul de finanţe), Porumbelu, de la Banca Naţională Română, s-au plâns în câteva rânduri de aceleaşi fenomene.

— Dl Barbu I., secretar al domnului ministru Valer Pop, s-a sculat într-o dimineaţă disperat, plângându-se că nu mai vede deloc, deşi s-a dus să controleze acest lucru la lumina ferestrei. După 1/2 oră, vederea i-a revenit.

— Într-una din zile a fost cuprins de aceleaşi tulburări grave un agent de siguranţă ungur ce lua masa în acelaşi restaurant. Starea lui a fost foarte gravă, necesitând intervenţia medicilor şi producând panică în întregul hotel. De bună seamă că chelnerul i-a dus mâncarea destinată unui român.

Membrii delegaţiei române nu s-au sesizat de aceste tulburări pentru a le da interpretarea justă, decât după ce d-ra Eremia, întoarsă în ţară, a primit o carte poştală revelatoare, pe care a depus-o la Marele Stat Major. În această scrisoare, un fost bucătar de la hotelul «Pallatinus» îi spune că nu a înţeles să o otrăvească, ci de câte ori îi servea masa îi punea o doză mai mică de otravă decât i se cerea, aceasta pentru motivul că avea o deosebită simpatie pentru dânsa…

În rezumat, subsemnatul cred că s-au făcut repetate tentative pentru intoxicarea membrilor comisiei spre a le micşora capacitatea de lucru, de atenţie sau poate pentru

a-i suprima cu încetul. Unii membri din comisie se plâng şi astăzi de consecinţele toxicelor pe care le-au primit.

Nu m-am mirat că eu personal am fost urmărit în mod special, deoarece atât presa din Budapesta, cât şi radio Budapesta şi Londra au făcut contra mea o campanie susţinută şi îndelungată, acuzându-mă de dârzenia atitudinilor mele.

Faţă de ceilalţi delegaţi, atitudinea ungurilor era dictată de o ură permanentă pe care o au contra românilor, ură alimentată de propaganda maghiară, care atribuie românilor ororile pe care de fapt ungurii le comit în teritoriul răpit.

În legătură cu aceste procedee nepermise, reamintesc cazul raportat Domniei Voastre, în care trei membri ai delegaţiei de frontieră maghiare au invitat la masă pe doi din membrii delegaţiei române şi abuzând de calitatea lor de gazdă, după ce i-au adus într-o stare de totală ebrietate, le-au propus bani pentru a trasa linia de frontieră în avantajul ungurilor…

Purtarea delegaţilor români a fost demnă, respingând cu indignare propunerile şi raportând cazul”.

Dacă e să facem o evaluare de ansamblu asupra fluxului informaţional obţinut şi difuzat de Serviciul Secret, atunci se poate sublinia că factorii de decizie politică şi militară din România au avut la dispoziţie informaţii, chiar în cele mai mici amănunte, despre intenţiile şi acţiunile puse la cale de guvernanţii de la Budapesta. Valorificarea lor s-a făcut în concordanţă cu principiile politicii externe româneşti şi doctrina militară pur defensivă de apărare a statului român. Pierderile teritoriale din vara anului 1940 au demonstrat că măsurile informative, politico-diplomatice şi militare nu au fost suficiente. Jocul de interese al marilor puteri în această zonă a constituit factorul determinant. El nu trebuie judecat separat, ci în

directă conexiune cu politica de compromis, adică cedări teritoriale fără rezistenţă armată, inaugurată în iunie 1940 în beneficiul URSS.

PERSONALITATEA LUI MIHAIL MORUZOV

Mihail Moruzov este cel ce a conceput, organizat şi condus primele structuri secrete de informaţii moderne în România. Documentele de arhivă foarte puţine care s-au păstrat, deopotrivă cu izvoarele memorialistice ne dezvăluie o personalitate enigmatică, adesea contradictorie, cu reacţii imprevizibile şi greu de descifrat sub presiunea evenimentelor politico-militare, aspecte întâlnite, de regulă, la cei ce şi-au dedicat întreaga viaţă şi activitate profesională frontului secret.

S-a născut la 8 noiembrie 1887 în comuna Zebil din judeţul Tulcea. Toate sursele îi indică pe Momzovi drept descendenţi ai unor cazaci zaporojeni refugiaţi în România la o dată greu de stabilit. Tatăl său, Nicolae, fusese preot vreme de 40 de ani, la biserica însă din Tulcea. împreună cu prezbitera Maria avusese cinci băieţi şi două fete, Mihail fiind cel mai mic fiu al acestei familii. Deşi provenea dintr-o familie de intelectuali, totuşi pregătirea teoretică oficială se pare că a fost destul de sumară. Studiile primare şi parte din cele secundare, trei clase de liceu neterminate din cauza limbii latine, le-a făcut la Tulcea. A obţinut totuşi o diplomă de bacalaureat, dar a cărei autenticitate a fost contestată de unii memorialişti. Stăpânea bine sau suficient câteva limbi străine, învăţate din familie şi anturaj: însă, ucraineana, bulgara, turca şi tătara.

Pentru activitatea de informaţii în materie de apărare a siguranţei naţionale, Mihail Moruzov a fost un autodidact. Cei care l-au cunoscut, au lucrat cu el ori au stat mai mult în preajma lui, i-au recunoscut calităţile de om făcut pentru spionaj şi contraspionaj: inteligent, abil,

conspirativ, ambiţios, energic, cu putere de pătrundere, înţelegere şi analiză a evenimentelor; dispunea de nervi de oţel şi de capacitatea de a-şi disimula intenţiile şi ştia să păstreze cu sfinţenie secretele.

A debutat în activitatea secretă de informaţii din proprie iniţiativă, în 1907, când, la biserica Sf. Gheorghe din Tulcea, a descoperit o organizaţie revizionistă bulgară. A fost folosit ulterior ca agent, apoi primit în Siguranţă ca agent clasa a VIII-a, urcând cu rapiditate gradele ierarhice până la cel de inspector de poliţie la Constanţa.

Din însărcinarea Marelui Cartier General al armatei române, în martie 1917, Mihail Moruzov s-a deplasat împreună cu o echipă de agenţi în Delta Dunării, unde a pus bazele Serviciului de Siguranţă al Deltei, care, după armistiţiul cu Puterile Centrale a căpătat denumirea de Serviciul de Siguranţă al Dobrogei. Până la sfârşitul campaniei contra Ungariei, această structură informativă condusă de

Moruzov şi-a adus o contribuţie importantă în obţinerea şi furnizarea de informaţii către Marele Cartier General, în baza cărora s-au fundamentat o serie de măsuri politico-militare în beneficiul intereselor statului român.

La 13 mai 1920, Moruzov a fost arestat, printr-un mandat emis de judecătorul de instrucţie al Tribunalului Constanţa, fiind învinuit că îşi însuşise sume de bani din fondurile destinate agenturii. În urma cercetărilor efectuate nu s-a putut demonstra vreo ilegalitate de care să poată fi făcut răspunzător Moruzov, fapt pentru care a fost achitat de orice penalitate.

În 1924, Mihail Moruzov a fost numit şef al Serviciului Secret de informaţii al armatei române, funcţie pe care o va onora până la 6 septembrie 1940, ofiţerii de la Marele Stat Major recunoscându-i astfel contribuţia sa din anii primului război mondial, precum şi calităţile deosebite

pentru munca de informaţii.

Lui Moruzov îi plăcea să se compare doar cu „cei mari” şi mai ales să înveţe din experienţa lor pentru a o adapta, atât cât era posibil, la specificul românesc. Aşa ne explicăm interesul lui pentru activitatea Biroului Federal de Investigaţii al SUA (FBI), condus, începând tot cu anul 1924, de celebrul Edgard Hoover. Pe Moruzov l-au interesat tehnicile acestuia în combaterea gangsterismului şi a organizaţiilor anarhiste.

Ca şef al Serviciului Secret, Moruzov şi-a adus un aport remarcabil, în primul rând la conceperea şi reorganizarea activităţii de informaţii pe baze moderne. Concepţia lui Moruzov despre intelligence (adică informaţii culese, prelucrate şi difuzate factorilor de decizie din stat, pe care se fundamentează politica de apărare a siguranţei naţionale), deşi nu a fost sintetizată şi expusă într-o formă sistematizată, poate fi reconstituită totuşi prin studiul atent al documentelor ce poartă semnătura olografă a lui Moruzov. Astfel, în 1928 i s-a cerut din partea Marelui Stat Major să elaboreze un proiect de reorganizare, care să aducă serviciul la nivelul echivalenţelor din SUA, Anglia şi Franţa. Moruzov a alcătuit un proiect de reorganizare a tuturor serviciilor de informaţii, concentrându-le sub o singură direcţie generală la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Proiectul a fost prea vast şi nu s-a putut realiza cu mijloacele, dar mai ales cu mentalităţile de atunci. Oricum, pentru reorganizarea şi restructurarea activităţii de informaţii, Moruzov a avut în vedere tot ceea ce era mai nou în domeniu pe plan internaţional. A studiat organizarea Intelligence Service-ului britanic, 2-eme Bureau-lui francez şi a FBI-ului american, neomiţând nici cadrul legislativ şi tehnico-metodologic al serviciilor de informaţii ale armatelor din ţările vecine, cum ar fi: serviciile bulgare, iugoslave,

maghiare, poloneze şi cehoslovace. Momzov a reţinut de la fiecare tot ceea ce era aplicabil în strategia de apărare, sub aspect informativ, pentru statul român. De altfel, cu majoritatea acestor servicii, mai puţin cu cel maghiar, dar la care se mai poate adăuga serviciul secret finlandez, italian şi japonez, Moruzov a făcut schimb de informaţii pe probleme de interes reciproc, metodă des utilizată în practica acelor instituţii care dispun de fluxuri informaţionale de valoare.

Moruzov era adeptul principiului compartimentării muncii de informaţii şi a conspirativităţii depline a acesteia. În acest sens este interesantă opinia lui Vintilă Ionescu, unul dintre colaboratorii săi, care spunea: „Moruzov era un om foarte conspirativ. Nu puteai afla de la el nimic, mai ales în privinţa oamenilor de care se servea… Educaţia tuturor era făcută să nu se intereseze unul de ce face celălalt, fiindcă imediat ce ar fi căutat să afle sau să întrebe ceva, era îndepărtat”.

Sub o strictă secretizare, conspirativitate şi compartimentare, Mihail Moruzov a introdus în activitatea Serviciului Secret acele metode, mijloace şi procedee pentru obţinerea şi prelucrarea informaţiilor des utilizate în epocă: agentura secretă, ancheta informativă, cenzura corespondenţei, interceptările radiotelefonice, supravegherea locurilor, mediilor şi anturajelor unde se concentrau sau se vehiculau informaţii de interes pentru nevoile operative ale armatei. De asemenea, a folosit pe scară largă exploatarea surselor oficiale şi deschise (ziare, biblioteci, arhive), în paralel cu trimiterea unor ofiţeri de încredere în misiuni speciale de informare şi documentare (lt.-col. Constantin Ionescu-Micandru şi lt.-col. Gheorghe Petrescu). Moruzov a dispus de un cerc de relaţii în rândul oamenilor politici, al personalităţilor vieţii cultural-ştiinţifice şi militare româneşti, pe care fie că îi antrena în

discuţii abil întreţinute, fie că le cerea în mod sincer colaborarea pentru a le cunoaşte opiniile asupra unor probleme de interes pentru Serviciul Secret sau în evaluarea unor informaţii.

Printre cele mai importante realizări ale Serviciului Secret în perioada Moruzov se numără: descoperirea afacerii de spionaj Vărzaru-Solomon (1929 – 1930), dejucarea „complotului Precup”, prin care se urmărea o lovitură de stat (1934), neutralizarea unei agenturi de spionaj şi diversiune revizionistă maghiară formată din 170 de agenţi din Transilvania (1939 – 1940), dejucarea actului de sabotaj pe Dunăre, prin care serviciile secrete britanice urmăreau să blocheze Porţile de Fier pentru a paraliza comerţul cu petrol şi cereale dinspre România spre Germania (aprilie 1940), informarea din timp a factorilor politici şi militari din statul român asupra acţiunilor de spionaj, diversiune şi propagandă antiromânească iniţiate de cercurile revizioniste sovietice în perioada premergătoare rapturilor teritoriale din vara anului 1940.

Dar, în activitatea lui Mihail Moruzov, cel puţin pe baza documentaţiei pe care o avem la dispoziţie şi este accesibilă cercetării, se pot contura cu uşurinţă o serie de inabilităţi şi nereuşite. Rivalitatea sa ireconciliabilă, pornită din orgolii şi interese personale, mai întâi cu Romulus Voinescu, şeful Siguranţei până în 1927, apoi cu Nicolae Tltulescu, ministrul de Externe până în 1936, cu Eugen Cristescu, şeful Siguranţei între 1927 – 1934, cu Constantin Maimuca, un experimentat comisar de Siguranţă, şi nu în ultimul rând cu generalul Ion Antonescu, a avut consecinţe total nefavorabile pentru interesele statului român. Mai mult, avem atestat fenomenul de sustragere treptată a lui Moruzov de la activităţile pur informative şi contrainformative şi basculare spre domeniul politic prin încălcarea

principiului echidistanţei. Realizările sale incontestabile pe frontul secret, dublate de încrederea şi sprijinul primite din partea vârfurilor politice şi militare, l-au făcut pe Moruzov să perceapă în mod eronat că i se poate îngădui orice, inclusiv să se amestece în viaţa particulară a oamenilor, fie personalităţi ale clasei politice, fie cetăţeni de rând. Aşa a ajuns să acumuleze o impresionantă cantitate de informaţii şi documente compromiţătoare despre toţi cei ce se situau pe o poziţie de adversitate faţă de regele Carol al II-lea. Este şi o explicaţie a gestului său disperat de a distruge aceste documente înainte de a fi arestat. Fire extrem de ambiţioasă şi orgolioasă, şi cu o încredere nemăsurată în calităţile sale, Moruzov a căutat să profite de ambiţiile Palatului regal pentru a-şi satisface propriile interese.

Prea îndrăgostit de operaţiile pur tehnice ale Serviciului Secret (recrutarea, dirijarea şi infiltrarea agenţilor, combinaţiile şi jocurile operative, dezinformarea serviciilor adverse etc.), Moruzov a neglijat, într-o perioadă de grea cumpănă pentru integritatea statului român, tocmai menirea fundamentală a unui şef al intelligence-ului: preocuparea pentru analiza profundă şi obiectivă a situaţiei geostrategice şi geopolitice a ţării şi elaborarea prognozelor pe termen scurt, mediu şi îndepărtat pe care să le supună atenţiei factorilor politici constituţionali responsabili de soarta ţării. Imputabil îi este lui Moruzov şi haosul în care a lăsat Serviciul Secret în momentul arestării sale. Un şef devotat activităţii de informaţii, preocupat şi grijuliu de soarta instituţiei, ar fi trebuit s-o pregătească să facă faţă rapid la orice situaţie. Or, după Moruzov, multe aspecte fundamentale din activitatea de informaţii au trebuit regândite şi reorganizate pe alte baze. Aşa se poate explica sfârşitul său fără glorie, deşi pentru tot ceea ce făcuse pozitiv prin

activitatea informativă de apărare a statului român ar fi meritat o soartă mai bună.

A fost arestat în ziua de 6 septembrie 1940, odată cu prăbuşirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, iar în noaptea de 26/27 noiembrie 1940 a căzut victimă alături de alţi 64 de foşti demnitari, ofiţeri, poliţişti şi oameni politici, execuţiilor legionare de la închisoarea Jilava.

Pentru contemporani, „moştenirea Moruzov” este instructivă cel puţin din trei puncte de vedere. În primul rând, un serviciu secret de informaţii nu se improvizează, iar după concepere, organizarea şi încadrarea legislativă şi metodologică mai are nevoie de timp pentru a „se aşeza la teren” – (crearea agenturii secrete) – şi a deveni, astfel, eficient. În al doilea rând, pentru a asigura succesiunea firească a generaţiilor de profesionişti în domeniu, deci a crea tradiţie şi continuitate, Serviciul Secret trebuie să păstreze o perfectă echidistanţă politică; orice inabilitate sau abatere de la acest principiu poate avea urmări nefaste, atât pentru Serviciul Secret, cât şi pentru interesele naţionale. În al treilea rând, Serviciul Secret nu poate fi nici mai bun, dar nici mai rău decât regimul politic care l-a creat şi în slujba căruia şi-a desfăşurat activitatea.

BIBLIOGRAFIE

Arhive. Arhiva Ministerului Apărării Naţionale – Marele Stat Major, fondurile M.St.M., Secţia 2 Informaţii. Arhiva Serviciului Român de informaţii, fondurile „d” şi „y” (problemele: SSI, Siguranţă, Secţia a II-a, M.St.M.). Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri – S.S.I., Politica externă a României, Politica internă şi Armata. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, România, Germania şi URSS.

Documente. *Documente privind istoria militară a poporului român*, Bucureşti, 1985. *Documente privind istoria României între anii 1919 – 1944*, Editura Didactică

şi Pedagogică, Bucureşti.

1995.23 *August 1944. Documente*, vol. I-IV, Bucureşti, 1984. GHEORGHE, GHEORGHE, *Tratatele internaţionale ale României*, Bucureşti, 1980. O *anchetă stalinistă (1937 – 1938). Lichidarea lui Marcel Pauker*, documentate, traduse şi adnotate de G. Brătescu, postfaţă de Florin Constantiniu, Bucureşti, 1995. *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente*, Ediţie prefaţată şi îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, cuvânt înainte de Iosif Constantin Drăgan, Editura Saeculum I.O. şi Europa Nova, Bucureşti, 1995, 2 vol. *Procesul Domnului Bruno Seletzky, reprezentantul uzinelor Škoda în România. La Consiliul de război al Corpului de Armată*, vol. 1. *Actul de acuzare şi depoziţiile martorilor după note stenografice*, Bucureşti, 1933. *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, 1939 – 1945, Ediţie realizată de Alexandru Vianu, Constantin Buşe, Zorin Zamfir şi Gheorghe Gheorghe, Bucureşti, 1978. SCURTU, IOAN; TRONCOTĂ, CRISTIAN; TAMPA, NATALIA; ZAMFIRESCU, DRAGOŞ; BUCUR, ION, *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluţie 1919 – 1927*, Editura Institutului pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1996. TTTULESCU, NICOLAE, *Documente diplomatice*, Bucureşti 1967.

Jurnale, amintiri, memorii, corespondenţă, mărturii, note (edite). bossy, moul, *Amintiri din viaţa diplomatică*, vol. I, Bucureşti 1993. BEREJKOV, VALENTIN, *în umbra lui Stalin*, Bucureşti, Editura Lider, 1994. CAROL AL II-LEA, *între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I (1904 – 1939), Editura Silex, Bucureşti, 1995, vol. II (1939 – 1940), Casa de Editură şi Presă „Şansa” STL, Bucureşti, 1996, vol. HI (1941 – 1942), Editura „Satya” SĂI, Bucureşti.

1996, ediţie de Marcel-Dumitru Ciucă şi Narcis Dorin Ion. CĂLINESCU, ARMAND, *însemnări politice*, Bucureşti, Humanitas, 1990. GOEBBELS, JOSEPH, *Tagebcher*, vol. 5

(934 – 1945), Mnchen, 1992. JUKOV, G., K., *Amintiri şi reflecţii*, Bucureşti, 1970. MORUZOV, VENIAMIN, *Moruzov despre Moruzov* (text editat de Ion Pavelescu) în „Strict Secret”, nr. 45 – 47/1991. SAFRAN, ALEXANDRU, *Un tăciune smuls flăcărilor*. *Memorii*. *Comunitatea evreiască din România*, *1939 – 1947*, Bucureşti, 1996.

Periodice (*1940 – 1945*). „L’independence Belgique”, 1937. „Timpul”, 1939, noiembrie 1940. „Universul”, 1933 – 1940.

Bibliografii-istoriografie, *cronologii*, *enciclopedii*, *dicţionare*. *Bibliografia istorică a României*, VIII, 1989 – 1994, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996. DUPUY, ERNEST, R. AND DUPUY, TREVER N., *The eneyclopedia of Military History*, London, 1970. *Istoria României în date*, sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, Editura Crai Nou, Chişinău.

1992. LONGHIN, LEONID A, *Al doilea război mondial*. *Acţiuni militare*, *politice şi diplomatice*. *Cronologie*, Bucureşti, 1984. NEAGOE, STELIAN, *Istoria guvernelor României de la începuturi 1859 până în zilele noastre 1995*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995.

Lucrări de sinteză. *A History of România*, Edited by Kurt W. Treptow, authors: ION AUREL, POP; CRISTIAN, POPA; IOAN, SCURTU; KURT W., TREPTOW; MARCELA, VULTUR AND LARRY L., WATTS, The Center for România Studies The Romanian Cultural Foundation, Iaşi, 1995. ARNĂUTU, NICOLAE, L, *12 invazii ruseşti în România*, Bucureşti, 1996. BERDIAEV, NICOLAI, *Originile şi sensul comunismului rus*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994. BOGDAN, CORNELIU; PREDA, EUGEN, *Sferele de influenţă*, Bucureşti, 1986. BRĂTIANU, GHEORGHE I., *Basarabia*. *Drepturi naţionale şi istorice*, Ediţie îngrijită de Florin Rotaru, traducere de Ecaterina Holban, Bucureşti, 1995. BRESTOIU, HORIA, *Impact la paralela 45°*,

Bucureşti 1986; idem, *Memoria frontului secret. Tranşee ale luptei nevăzute din România. În anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Bucureşti, 1991. BORSTEIN, SERGE; MILZA, PIERRE, *Istoria Europei*, vol. 5, Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre), Institutul European, 1998. BUZATU, GR, *O istorie a petrolului românesc*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998; idem, *România şi războiul mondial din 1939 – 1945*, Iaşi, 1995; idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, Bucureşti, 1996. CALAFETEANU, ION, *Diplomaţia românească în sud-estul Europei (martie 1938-martie 1940)*, Bucureşti, 1980; idem, *Revizionismul ungar şi România*, Bucureşti. 1995. CAVE, BROWN, ANTHONY, *The Secret Life of Sir Stewart Graham Menzies. Spymaster to Winston Churchill*, MacMillan, New York, 1987. CONQUEST, ROBERT, *Marea teroare. O reevaluare*, Bucureşti, Humanitas, 1998. CONSTANTIN, ION, *România, Marile Puteri şi problema Basarabiei*, Bucureşti, 1995. CONSTANTINIU, FLORIN, *O istorie sinceră a poporului român*, Bucureşti, 1997. CONSTANTINIU, FLORIN; DUŢU, ALESANDRU; RETEGAN, MIHAI, *România în război 1941 – 1945. Un destin în istorie*, Bucureşti, 1995. DÂND ARA, LIVIA, *România în vâltoarea anului 1939*, Bucureşti 1985.

DEAC, AUGUSTIN, *Revizionismul ungar – permanent factor destabilizator în Europa (1920 – 1938)*, vol. I, Bucureşti, 1996. DIMONT, MAX I., *Evreii, Dumnezeu şi istoria*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1997. DOBRINESCU, FI., V., *Bătălia diplomatică pentru Basarabia 1918 – 1940*, Iaşi, 1991; idem, *România şi Ungaria de la Trianon la Paris, 1920 – 1947*, Editura Viitorul Românesc, 1996. DURANDIN, CATHERINE, *Istoria românilor*, Institutul European, 1998. GRAD, CORNEL, *Al doilea Arbitraj de la Viena*, Iaşi, Institutul European, 1998. HILL-GRUBER, ANDREAS, *Hitler, Regele şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile*

germano-române 1938 – 1944, Bucureşti, 1994. HITCHINS, KEITH, *România 1866 – 1947*, Bucureşti, 1996. HUN-NOFF, EDWARD, *The OSS în World War* II, New York Ballantin Books, 1972. IOANID, RADU, *Evreii sub regimul Antonescu*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1997. IONESCU, GHIŢĂ, *Comunismul în România*, Bucureşti, 1994. IORGA, N., *în luptă cu absurdul revizionism maghiar*, Bucureşti, Editura Globus, 1991. *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, Bucureşti 1989. KOCH, STEPHEN, *Sfârşitul inocenţei. Intelectualii din occident şi tentaţia stalinistă. 30 de ani de război secret*, Bucureşti, Editura Albatros, 1997. LE BRETON, JEAN-MARIE, *Europa centrală şi orientală între 1917 şi 1990*, Editura Cavallioti, 1996. LYNCH, MICHAEL, *Stalin şi Hruşciov, URSS 1924 – 1964*, Bucureşti, Editura All, 1994. MEDVEDEV, ROY, *Oamenii lui Stalin*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1993. MILZA, PIERRE; BERSTEIN, SERGE, *Istoria secolului XX*, vol. 1, 1900 – 1945. Sfârşitul „lumii europene”, Bucureşti, Editura All, 1998. MOISUC, VIORICA, *Premisele izolării politice a României 1919 – 1940*, Bucureşti 1990; idem, *Diplomaţia României şi problema apărării suveranităţii şi independenţei naţionale în perioada martie 1938-mai 1940*, Bucureşti, 1971. MUŞAT, MIRCEA (dr.), *1940 Drama României Mari*, Bucureşti, 1992. MUŞAT, MIRCEA; ARDELEANU, ION, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, Noiembrie 1933-Septembrie 1940, Bucureşti, 1988. NAGY-TALAVERA, NICOLAS M., *Fascismul în Ungaria şi România*, Bucureşti, 1996. ONIŞORU, GHEORGHE, *Alianţă şi confruntări între partidele politice din România (1944 – 1947)*, Fundaţia Academia Civică, 1996. PĂTRĂSCANU, LUCREŢIU, *Sub trei dictaturi*, Bucureşti, Editura 100 + 1, Gramar, 1996. POPIŞTEANU, CRISTIAN, *România şi Antanta Balcanică. Momente şi semnificaţii de istorie diplomatică*, ediţia a II-a, Bucureşti,

1971. QUINLAN, PAUL, *Clash over România British and* American *Politicies toward România 1938 – 1947*, Los Angeles, 1977. SAIZU, I., TĂCU AL., *Europa economică interbelică*, Iaşi, Institutul European, 1997. SARIN, OLEG (gen.); DVORETSKY, LEV (col.), *Război contra speciei umane*. *Agresiunea Uniunii Sovietice împotriva lumii 1919 – 1989*, Bucureşti, 1997. SAVU, AL. GH., *Dictatura regală (1938 – 1940)*, Bucureşti 1970. SCURTU, IOAN, *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc*, Bucureşti, 1994; idem, *Istoria României în anii 1918 – 1940*. *Evoluţia regimului politic de la democraţie la dictatură*, Bucureşti, 1996; idem, *Complot împotriva României 1939 – 1947*, *Basarabia*, *Nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, 1994. SIMION, AURICĂ, *Dictatul de la Viena*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită de E. Simion, Bucureşti, 1996; idem, *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938 – 1939*, Editura Eminescu, 1983. SOLACOLU, ION, *Marea farsă a secolului*. *Fascismul bolşevic*, Bucureşti, Editura All, 1996. STĂNESCU, MARIN C., *Moscova*, *Cominternul filiera comunistă balcanică şi România (1919 – 1944)*, Bucureşti, Slilex, 1994. STRATULAT, MIHAI, *Revizionismul şi neorevizionismul ungar*, Bucureşti 1994. SUDOPLATOV, PAVEL şi ANATOLI, JEROLD L. şi LEONA P. SCHECTER, *Misiuni speciale*. *Arhitectura terorii*, Bucureşti, 1996. ŞIŞCANU, ION, *Raptul Basarabiei 1940*, Chişinău, 1993. ŞUŢA, ION, *Transilvania himera maghiarismului iredentist*, Bucureşti 1995. TALPEŞ, IOAN, *Diplomaţie şi apărare 1933 – 1939*. *Coordonate ale politicii externe româneşti*, Bucureşti, 1988. TAYLOR, A.J.P., *Originile celui de-al doilea război mondial*, Iaşi, Polirom, 1999. TITULESCU, NICOLAE, *Basarabia pământ românesc*, Ediţie îngrijită, studiu introductiv de dr. În drept Ion Grecescu, Bucureşti, 1992; idem, *Politica externă a României*, Bucureşti, 1994.

TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1998. VAKSBERG, ARKADI, *Hotel de lux, Partidele frăţeşti în slujba internaţionalei comuniste*, Bucureşti, Humanitas, 1998. VERGA, FRANCISCO, *Istoria Gărzii de Fier 1919 – 1941. Mistica ultranaţionalismului*, Bucureşti 1993. VOLKOFF, VLADIMIR, *Treimea răului. Rechizitoriu în procesul postum al lui Lenin, Troţki şi Stalin*, Bucureşti, Anastasia, 1996. VOLKOGONOV, DIMITRI, *Lenin. O nouă biografie*, Bucureşti, Editura Orizonturi – Lider, 1994; idem, *Troţki eternul radical*, Bucureşti, Editura Lider, 1996. VOLOVICI, LEON, *Ideologia naţionalistă şi „problema evreiască" în România anilor '30*, Bucureşti, Humanitas, 1995. WATTS, LARRY L., O *casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă 1918 – 1941*, Bucureşti, 1993. WOLTRON, THIERRY, *Le grand Recrutement*, Paris, Bernard Grasset, 1993. ZAMFIRESCU, DRĂCOS, *Legiunea Arhanghelului Mihail de la mit la realitate*, Bucureşti, Ediţura Enciclopedică, 1997.

Studii şi articole. BUZATU, CH.z *Rolul factorului geopolitic în determinarea opţiunii României privind evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord în 1940*, în „Geopolitica", vol. I, Iaşi, 1994, p. 282 – 503. CATALAN, SEVER MIRCEA; CONSTANTINIU, FLORIN, *Frontiere în mişcare*: *Modificări politico-teritoriale în Europa răsăriteană (1938 – 1947)*, în „Revista istorică", tom în nr. 7 – 8/1992, p. 691 – 706. CHIPER, IOAN, CONSTANTINIU, FLORIN, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern a lui Nicolae Titulescu (29 august 1936)*, în „Revista Română de Studii Internaţionale", nr. 2/1969, p. 37 – 53. CIUBĂNCAN, VASILE T., *Sistemul de apărare la frontiera de vest a ţării 1937 – 1940*, în: „Acta Musei Porolisensis", VI, 1982, p. 277 – 280; idem, *Sistemele de apărare de la*

frontiera de vest a României între anii 1937 – 1940, în: „Acta Musei Porolisensis”, X, 1986, p. 363 – 387. OTU, PETRE, *Situaţia geopolitică a României în anii 1939 – 1940*: *Consideraţii de ordin militar*, în „Geopolitica”, vol. I, Iaşi, 1994, p. 475 – 481. TALPEŞ, IOAN, *Măsuri şi acţiuni diplomatice şi militare în vederea întăririi capacităţii de apărare a ţării în faţa pericolului hitlerist şi revizionist (1934 – 1937)*, în: „File de istorie militară a poporului român”, vol. 8, Bucureşti, 1980. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *August 1940*: *Din culisele marii nedreptăţi istorice*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1991, p. 18 – 22; idem, *Din istoria unei colaborări*, *SSI – Abwehr*, în „Magazin istoric”, s.n., iulie 1994, p. 13 – 17, august 1994, p. 73 – 77 şi septembrie 1994, p. 28 – 32; idem, *Aşa a început SSI*, în „Magazin istoric”, s.n., martie 1996, p. 45 – 50, aprilie 1996, p. 45 – 50, mai 1996, p. 47 – 50; idem, *Extremismul de stânga în România interbelică*, în „Conexiuni. Filosofic. Psihologie. Sociologie”, Editura I.N.I., Bucureşti, 1995, p. 335 – 346; idem, *Arhiva SSI – o perspectivă istorică*, în „Arhivele totalitarismului”, an III, nr. 1, 1995, p. 202 – 205; idem, *Informaţii secrete*, *acţiuni diplomatice şi măsuri cu caracter militar la graniţa de est a României în perioada august 1939-iunie 1940*, în „Revista istorică”, tom VIII, 1997, nr. 3 – 4, martie-aprilie, p. 219 – 253; idem, *Informaţii secrete*, *acţiuni diplomatice şi măsuri cu caracter militar la graniţa de vest a României*, *6 februarie 1938-august 1940*, în „Studii şi cercetări socioumane”, nr. 2, 1997, p. 145 – 157; idem, *Atestări documentare privind colaborarea Serviciului Secret de Informaţii al armatei române cu instituţii similare din alte ţări (1924 – 1940)*, în „Psihosociologia mass-media”, an III, nr. 1 (9) /martie 1997, p. 44 – 46; *Mihail Moruzov (1887 – 1940)*, în „Arhivele Totalitarismului”, an VI, nr. 18 (1/1998), p. 239 – 243. TUTU, DUMITRU, *Politica militară externă a*

României în perioada septembrie 1939-iunie 1941, în „Acta Mvsei Napocensis”, XVII, 1980, p. 359 – 378.

Partea a III-a

Al doilea război mondial, 1940 – 1945 OFIŢERII

„Prin concursul neprecupeţit al ofiţerilor ce ni s-au pus la dispoziţie de către Ministerul Apărării Naţionale şi prin devotamentul funcţionarilor civili, am izbutit a face ca Serviciul nostru să apară sub aspectul unei instituţii care s-a dovedit a corespunde misiunilor sale, fiind apreciată ca atare de forurile superioare române şi aliate”.

Eugen Cristescu

REORGANIZAREA SSI ŞI ADAPTAREA ACTIVITĂŢII INFORMATIVE LA CONDIŢIILE DE CAMPANIE

Perioada noiembrie 1940-mai 1945 a reprezentat pentru comunitatea informativă a statului român – în care rolul de coordonare, analiză şi sinteză i-a revenit Serviciului Special de Informaţii, constituit prin reorganizarea şi restructurarea Serviciului Secret al armatei române – o etapă importantă în care s-au acumulat noi experienţe în baza cărora se pot formula orientări teoretice de valoare, dar mai ales de reală autenticitate pentru domeniul activităţii informative.

În perioada premergătoare şi imediat după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, deasupra teritoriului românesc s-au încrucişat interesele germane, franco-engleze şi sovietice, iar rezultatul acestui duel s-a soldat cu prejudicii pentru poporul român, care aveau să-şi pună amprenta pentru cel puţin o jumătate de veac.

România a încercat să păstreze fiinţa naţională, tradiţiile statale şi etno-culturale şi să recupereze ceea ce se mai putea din ce-i fusese luat prin forţă şi dictat în vara anului 1940. În aceste circumstanţe starea de neutralitate faţă de războiul declanşat în septembrie 1939 prin agresiunea Germaniei naţional-socialiste şi a Rusiei

sovietice asupra Poloniei devenise o imposibilitate, iar alianţa de conjunctură cu cel mai puternic se impunea cu necesitate, ca unică soluţie şi fără altă alternativă.

Aşa se explică faptul că încă de la desemnarea sa în calitate de conducător al statului român cu puteri depline, generalul Ion Antonescu a trebuit să ţină seama de idealul naţional în fixarea obiectivului strategic: *refacerea tuturor graniţelor ţării*. S-a declanşat astfel o laborioasă activitate de creare şi reformare a acelor instituţii statale sau domenii prioritare care să permită îndeplinirea acestui obiectiv. Alături de reorganizarea, înzestrarea şi instruirea armatei, modificarea planurilor de campanie, reorientarea politicii externe a statului, elaborarea unor decrete-legi care să pună în concordanţă realităţile societăţii româneşti cu esenţa puterii şi posibilităţile realizării aspiraţiilor naţionale, suflul reformator de adaptare la noile realităţi nu putea evita serviciile secrete de informaţii. Modernizarea structurală şi doctrinară, adaptarea la noua conjunctură şi apoi la condiţiile de campanie şi, nu în ultimul rând, sporirea eficienţei activităţii serviciilor de informaţii a necesitat însă timp, dar şi o confruntare dură cu evenimentele interne şi externe care se derulau cu rapiditate şi în direcţii nu întotdeauna convenabile sau previzibile.

Principiile reorganizării SSI, obiectivele şi baza juridică. În viziunea generalului Ion Antonescu realizarea acestui obiectiv strategic era posibil printr-o colaborare strânsă şi sinceră cu Germania, iar ca soluţie o campanie în est alături de Wehrmacht pentru readucerea Basarabiei, Bucovinei şi ţinutului Herţa la trupul ţării. Succesele la est, printr-o bună comportare a armatei române, ar fi creat în opinia lui Antonescu posibilitatea de a face tatonări pe lângă Hitler, fie pentru a îndulci regimul la care era supusă populaţia românească din teritoriul cedat al Transilvaniei,

fie chiar, într-un moment de conjunctură favorabil, să pună problema anulării clauzelor arbitrajului de la Viena. Ca soluţie de rezervă, a menţinut relaţiile cu Aliaţii anglo-saxoni prin serviciile de informaţii, în ipoteza că operaţiile militare la est nu ar fi avut succesul scontat. Dar şi într-un caz şi în celălalt, avea nevoie de un instrument puternic şi eficient care să-l ţină la curent cu evoluţia şi perspectivele raporturilor diplomatice şi a operaţiilor militare. Acest instrument nu putea fi decât Serviciul de Informaţii al armatei care la acea dată era destul de slăbit în urma evenimentelor din 3 – 6 septembrie ce duseseră la prăbuşirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea şi la preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu. Ca urmare, SSI-ul trebuia supus unui amplu proces de reformă structurală care să-i sporească eficienţa la nivelul de exigenţă cerut de înaltul Comandament.

Militar cu o bogată experienţă, care onorase multe din posturile de comandă ale ierarhiei ostăşeşti, până la momentul 6 septembrie 1940, când a preluat funcţia de Conducător al statului român, generalul Ion Antonescu era conştient „că un stat nu poate fi cârmuit fără a avea la dispoziţie o orientare informativă cât mai largă şi mai precisă”. Au fost şi ocazii când s-a implicat fie direct în activitatea informativă, fie prin conceperea unor ordine şi regulamente. Aşa de exemplu, în perioada 1922 – 1926, generalul Ion Antonescu îndeplinise funcţia de ataşat militar al României la Paris, Londra şi Bruxelles. De asemenea, Regulamentul de organizare a Serviciului Secret de Informaţii al armatei române din 20 aprilie 1934 a fost elaborat într-o vreme când generalul îndeplinise funcţia de şef al Marelui Stat Major, pentru ca Regulamentul de reorganizare a aceleiaşi instituţii – din 31 ianuarie 1938 – să intre în vigoare prin semnătura aceluiaşi Ion Antonescu, dar în calitate de ministru al

Apărării. Toate acestea ne îndreptăţesc afirmaţia că Ion Antonescu se afla printre cei ce ştiau să aprecieze la justa valoare rolul şi locul ce se cuvin unui serviciu de informaţii atât pentru instituţia militară, cât şi pe ansamblul unei societăţi moderne.

Din această perspectivă se poate explica şi faptul că printre primele acte de guvernare se numără şi Decretul-lege nr. 3.083 pentru înfiinţarea Serviciului Special de Informaţii ce a intrat în vigoare cu începere de la 8 septembrie 1940, eveniment ce marchează importanţa şi urgenţa pe care generalul Ion Antonescu, în calitate de conducător al statului, le-a pus în organizarea unei astfel de instituţii fundamentale. Prin acest Decret-lege s-au pus bazele SSI şi a început o nouă etapă în istoria şi tradiţia informativă din România.

Noul serviciu de informaţii se înfiinţa pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi se subordona direct conducătorului statului, iar ca înzestrări bugetare, logistice şi administrative depindea de Ministerul Apărării Naţionale şi Secretariatul General. În domeniul culegerii, verificării şi valorificării informaţiilor ce interesau factorii de decizie politico-militară, art. 2 al Decretului-lege nr. 3 083 stipula că „SSI conlucrează cu celelalte ministere şi cu Marele Stat Major al armatei”. După cum comenta Eugen Cristescu: „textul fiind destul de larg, pentru interpretarea lui trebuie să ne referim la intenţiile legiuitorului [Ion Antonescu – *n.n.*], care a voit ca el să fie şeful superior al acestui serviciu ce urma să acţioneze numai conform ordinelor şi directivelor sale”. Aceeaşi reglementare juridică mai specifica la art. 3 că SSI era „un corp de specialitate, condus de un director general”, iar Serviciul urma să funcţioneze pe baza unui statut-regulament propriu, în prima fază s-a conceput ca personalul Serviciului să nu beneficieze de prevederile Codului

funcţionarilor publici „Regele Mihai!”. Ulterior s-a revenit asupra acestui aspect.

În ceea ce priveşte organizarea Serviciului, fixarea atribuţiilor pentru întregul personal, numirea, înaintarea şi sancţionarea personalului civil în subordine, precum şi mânuirea fondurilor alocate activităţii informative, Decretul-lege nr. 3 084, publicat tot în Monitorul Oficial din 25 septembrie 1940, acorda directorului general, colonel Ioan Nicolaid, deplină libertate.

Mărturiile făcute după război de Eugen Cristescu sugerează că această nouă bază juridică privind organizarea şi funcţionarea SSI-ului a fost insuficientă pentru a da dinamism activităţii informative. Colonelul Ioan Nicolaid, numit director general imediat după arestarea lui Mihail Moruzov, se făcuse remarcat ca un bun profesor la catedra de artă militară de la Şcoala de Război şi ca ofiţer de stat major, activase chiar în Secţia a II-a informaţii a Marelui Stat Major, dar se pare că era lipsit de calităţile pe care le impune funcţia de şef al unui serviciu de informaţii. Din alte surse memorialistice rezultă că avea simpatii politice prolegionare. El a încercat să recupereze structurile informative ale Serviciului Secret şi în ciuda eforturilor depuse pentru a le adapta noilor cerinţe nu a reuşit să estompeze impactul produs de instaurarea la 14 septembrie 1940 a regimului na: ţional-legionar. Distrugerea unei mari părţi din arhiva Serviciului, arestarea unor funcţionari care în trecut îi urmăriseră pe legionari, deconspirarea unor agenţi şi a cazurilor în lucru etc. au dus instituţia în pragul falimentului. În paralel, răzbunările şi samavolniciile, făcute de poliţia legionară sau de grupuri anarhice, se intensificau aproape cu fiecare zi, ceea ce crea pericolul ca generalul Ion Antonescu să piardă frâiele conducerii statului. Depunerea jurământului de credinţă al legionarilor faţă de conducătorul statului în

faţa unei adunări publice din Piaţa Naţiunilor, la 6 octombrie 1940, precum şi suita de interminabile ceremonii şi parastase dedicate memoriei gardiştilor decedaţi, la care generalul Ion Antonescu a luat parte, îmbrăcând cămaşa verde cu diagonală şi chiar îngenunchind spre reculegere la mormintele aşa-zişilor martiri legionari au rămas fără efect. Ele au fost în realitate simple ceremonii cu iz propagandistic pe care generalul Ion Antonescu le-a acceptat pentru a avea linişte în ţară şi a începe efortul de reconstrucţie a autorităţii de stat, atât de mult ştirbită în timpul regimului carlist.

În Proclamaţia către ţară din 6 octombrie 1940, generalul Ion Antonescu a ţinut să menţioneze: „Eu n-am nevoie de discursuri, de aplauze şi parade, ci de zidirea neamului ca să poată înfrunta toate primejdiile şi să se poată pregăti pentru toate luptele ce vor să vină”. Cu ocazia unui Consiliu de Miniştri din 14 octombrie 1940, conducătorul statului român şi-a stabilit clar poziţia în ceea ce priveşte metodele de guvernare: „Îmi trebuie ordine, încrederea tuturor cetăţenilor, dar prin lege şi prin justiţie şi prin dreptate, iar nu prin acte arbitrare”. În Memorandumul trimis lui Hitler la 14 ianuarie 1941, se menţiona că el, Antonescu, „a îmbrăcat în mod oficial cămaşa verde pentru a arăta strânsa lui apropiere de legionari”. Până la urmă s-a dovedit că legătura între Ion Antonescu şi Mişcarea legionară a fost doar o mezalianţă de conjunctură, nesinceră din ambele părţi.

Intuind iminenţa unui conflict violent cu Garda de Fier, organizaţie politică ce avea în frunte elemente aventuriste care nu urmăreau decât să acapareze în totalitate conducerea statului, Ion Antonescu şi-a luat din timp o serie de măsuri printre care şi reorganizarea structurală a SSL Ferit de a fi penetrat de cadre posedate de ideologia legionară, dispunând de o conducere energică

şi devotată generalului, acest Serviciu putea oferi un flux informaţional care într-o confruntare directă să se dovedească benefic, chiar decisiv, lucru care până la urmă s-a şi întâmplat. Pentru a se realiza toate acestea, în funcţia de director general trebuia numit om cu experienţă în munca de informaţii, dar mai ales unul care să ştie căile şi metodele prin care legionarii să poată fi făcuţi inofensivi, dar fără aureolă de martiri. S-a încercat mai întâi cu colonelul Ghiţă Ştefănescu, fost rezident al Marelui Stat Major în Basarabia, „funcţie în care se făcuse remarcat pentru activitatea ce o desfăşurase în plan informativ şi contrainformativ”. Dar nici acesta nu a reuşit să se ridice la nivelul de exigenţă şi la cerinţele impuse de Ion Antonescu, fapt pentru care a fost şi el schimbat după scurt timp. Şi-au făcut apariţia alţi trei pretendenţi la şefia SSI: maiorul Tomescu Ştefan (conspirativ Tomşa), inspector şi şef al contraspionajului de la birourile statistice ale Marelui Stat Major, Constantin Maimuca, inspector general în Siguranţă şi generalul Seinescu, fost şef al Secţiei a II-a informaţii din Marele Stat Major. Niciunul însă nu a corespuns concepţiei şi intenţiilor generalului Ion Antonescu în materie de informaţii.

La 12 noiembrie 1940 a fost elaborat un nou Decret-lege privind organizarea şi funcţionarea SSI, ocazie cu care a fost numit în funcţia de director general Eugen Cristescu, fost şef al Siguranţei şi cunoscut ca un temut adversar al mişcărilor politice extremiste de dreapta şi de stânga. Într-un document intitulat *„Doi ani de activitate a SSI”*, Eugen Cristescu descrie în felul următor situaţia în care se afla instituţia în momentul investirii sale ca director general: „Primind conducerea acestei instituţii am găsit un serviciu vechi, care nu mai corespundea sub nicio formă noilor cerinţe ale statului român. *Misiuni* limitate aproape exclusiv la iniţiativa proprie, fără verificări şi în

domenii informative cu totul străine. *Organizare* fără bază legală, rudimentară şi excesiv de centralizată. *Încadrarea* arbitrară, cu personal neselecţionat şi lipsit de specializare, fără stabilitate şi fără continuitate în lucru. *Legături* externe rupte sau inexistente şi interne foarte reduse. *Fonduri* mânuite arbitrar şi fără niciun control serios”.

Această stare de lucruri, creată şi de confuziile ce s-au produs după arestarea lui Moruzov, l-a determinat pe noul şef să procedeze la o transformare structurală a Serviciului. Dificultatea a constat în faptul că toate aceste schimbări trebuiau să se producă rapid şi „fără a întrerupe un singur moment activitatea permanentă în slujba Patriei”. Cu alte cuvinte, opera de reconstrucţie a Serviciului de informaţii.

a fost iniţiată şi apoi s-a derulat în condiţiile unei puternice presiuni a evenimentelor politice interne şi internaţionale.

Pe plan intern, fărădelegile au culminat cu asasinatele făcute de legionari la Snagov, Jilava şi Streşnic, în zilele de 26 – 27 noiembrie 1940. Prin dublarea sau chiar triplarea artificială a numărului de membri, Mişcarea legionară a fost puternic penetrată de elementele comuniste şi periferice care îmbrăcau cămaşa verde doar pentru a beneficia de avantajele „ajutorului legionar”. Intrarea trupelor germane în România, în octombrie 1940, şi aderarea la Pactul Tripartit, prin semnătura pusă de Ion Antonescu în timpul vizitei la Hitler, în noiembrie 1940, plasau România în sfera de interese a Germaniei, fapt pentru care orientările strategice de viitor deveneau şi mai transparente în sensul că opţiunea războiului alături de Reich nu avea alternativă. „Cu toate acestea – menţiona Eugen Cristescu – prin concursul neprecupeţit al ofiţerilor ce ni s-au pus la dispoziţie de către Ministerul Apărării

Naţionale şi prin devotamentul funcţionarilor civili, am izbutit a face ca… Serviciul nostru să apară sub aspectul unei instituţii care s-a dovedit a corespunde misiunilor sale, fiind apreciată ca atare de forurile superioare române şi aliate”.

Decretul-lege nr. 3 813 din 12 noiembrie 1940 stipula funcţionarea SSI pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri (art. 1) şi îl subordona (art. 2) directivelor conducerii statului. În ceea ce priveşte administraţia, SSI se subordona Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat şi Subsecretariatului General. Spre deosebire de prevederile Decretului-lege nr. 3 083 din 8 septembrie, noua reglementare juridică prevedea la art. 6 că „personalul civil al SSI este supus dispoziţiilor care reglementează Partea I din Codul Funcţionarilor Publici, «Regele Mihai I»”. Gestiunea SSI intra în competenţa Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat. Şefului SSI – care avea gradul de director general – i se încredinţează „deplina libertate în ce priveşte organizarea Serviciului, mânuirea fondurilor afectate şi fixarea atribuţiilor pentru întregul personal” (art. 5).

Transformarea SSI într-o instituţie încadrată în legile ţării, având răspunderea actelor şi lucrând în strânsă colaborare cu celelalte autorităţi ale statului şi prin cooperare cu întreaga comunitate informativă (Biroul II din Marele Stat Major, structurile informative ale ministerelor de Interne şi Externe etc.), s-a realizat în baza următoarelor principii:!) *Adaptarea* la noua situaţie internă şi internaţională a României; 2) *Precizarea* strictă a misiunilor ce reveneau Serviciului, conform dispoziţiilor Preşedinţiei Consiliului de Miniştri; 3) *Extinderea* în spaţiu a căutărilor de informaţii prin sporirea organelor interne şi externe; 4) *Descentralizarea* şi fixarea strictă a atribuţiilor fiecărei componente a structurilor informative; 5)

Specializarea cadrelor după o selecţie riguroasă şi utilizarea ca element de bază a ofiţerilor detaşaţi de la Ministerul Apărării Naţionale; 6) *Sporirea raţională* a cadrelor în raport cu dezvoltarea acţiunilor informative şi cu extinderea în spaţiu a căutărilor şi verificărilor; 7) *Legalitatea desăvârşită* bazată pe răspunderea personală a ofiţerilor şi funcţionarilor civili în toate acţiunile cu caracter informativ şi administrativ.

Prin aplicarea acestor principii, noul director general a urmărit să realizeze trei mari obiective:

1. Determinarea strictă a subdiviziunilor prin reorganizarea celor preluate de la Serviciul Secret care „constituiau un complex greoi şi lipsit de logică” şi crearea unor organe cu totul noi, a căror necesitate s-a făcut simţită în situaţia de campanie.

2. Dezvoltarea structurilor de căutare informativă externă şi răspândirea lor raţională în punctele vitale din arena internaţională şi pe principalele teatre de acţiuni militare „spre a putea face faţă nevoilor informative în domeniul militar, politic, economic şi social”.

3. Sporirea organelor de căutare informativă interne, prin descentralizarea lor şi difuzarea de rezidenturi, agenţi şi informatori de toate categoriile, pe întreg teritoriul naţional.

Personalul SSI era militar şi civil. Eugen Cristescu menţionează că „personalul militar a fost luat ca element de bază, constituind cadrele cele mai de valoare, cele mai de încredere şi cele mai bine pregătite” pentru misiunile Serviciului. Ofiţerii au primit majoritatea posturilor de conducere ale secţiilor operative şi „li s-a încredinţat rolul de educatori profesionali şi tehnicieni ai personalului civil”. La rândul lui, personalul civil a fost selecţionat după criteriile întâlnite şi la structuri informative similare din alte ţări, şi anume originea etnică, studii, aptitudini pentru

domeniul informativ, discreţie desăvârşită, moralitate, corectitudine etc. Un accent deosebit s-a acordat specializării pe profil, în vederea căreia s-au organizat periodic cursuri şi chiar o şcoală de agenţi „pentru dobândirea cunoştinţelor cât mai temeinice în toate ramurile cu legături directe sau indirecte în materia informaţiilor”.

Prin ordine de serviciu, noul director general a adus, încă de la început, la cunoştinţa întregului personal că „îi este interzis să facă parte din vreo formaţiune politică sau să participe la vreo activitate politică; că este absolut obligatoriu să păstreze secretele Serviciului şi ale chestiunilor de serviciu, că nu are voie să uzeze de numele Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, nu îi este permis să se amestece în niciun fel de afaceri care ar putea angaja prestigiul Serviciului”. În opinia mărturisită a lui Eugen Cristescu, personalul militar şi civil al SSI trebuia să se prezinte „ca un corp de elită, total devotat intereselor superioare ale Patriei”.

Dovedind elasticitate şi mobilitate în concepţia privind organizarea Serviciului de informaţii, noul director general împreună cu factorii de conducere politică şi militară din statul român au căutat să adapteze permanent activitatea acestei instituţii la nevoile concrete reclamate de evoluţia situaţiei interne şi internaţionale. Aşa se explica şi elaborarea unui nou Decret-lege cum. 2 172 din 4 august 1943, care aducea trei modificări importante. Prin art. 1, SSI era conceput ca „un serviciu public, investit cu informaţia generală ce interesează Conducerea statului”. Articolul următor stipula că SSI „funcţionează ca serviciu public *autonom* sub conducerea directorului general”, care era doar din punct de vedere bugetar încadrat în Preşedinţia Consiliului de Miniştri. SSI-ului îi revenea sarcina „de a pregăti din punctul de vedere al

tehnicii informative persoanele îndrituite cu misiuni în străinătate, aparţinând de Ministerul Afacerilor Străine, Propagandei şi altor departamente”.

Aceste modificări s-au făcut într-o perioadă când marea cotitură a războiului de pe Frontul de Est îşi arăta din plin efectele, iar autorităţile de la Bucureşti începuseră să se gândească cu toată responsabilitatea la obţinerea unor condiţii de armistiţiu cu Marile Puteri Aliate şi Asociate cât mai puţin dezavantajoase pentru ieşirea României din războiul alături de Axă. Deci implicarea SSI în tratativele pentru armistiţiu nu a fost o acţiune spontană, redusă la un grup de iniţiativă sau o manevră abilă a directorului general, peste capul mareşalului Ion Antonescu, ci o atribuţie izvorâtă dintr-o lege organică. Pentru a-şi acoperi acţiunile, SSI-ul a obţinut largi posibilităţi oferite de structurile şi practicile diplomatice şi ale presei scrise, iar pentru a nu implica autorităţile statului în caz de posibile nereuşite, s-a prevăzut *principiul autonomiei*, pe care-l folosise şi Serviciul Secret al lui Moruzov încă din 1934. Ca urmare, în ipoteza prăbuşirii conducerii statului, SSI-ul rămânea să acţioneze ca structură de rezistenţă a naţiunii. Această realitate dedusă din legea organică s-a dovedit utilă, întrucât după actul de la 23 august 1944, în ciuda unor greutăţi, atacuri, presiuni şi neconcordanţe cu noul guvern, dar beneficiind din plin de protecţia Ministerului de Război, SSI-ul a reuşit să supravieţuiască în structurile sale de bază şi să ducă mai departe tradiţia informativă.

Noua structură organizatorică şi misiunile încredinţate. Multe din noutăţile pe care Eugen Cristescu le-a introdus în organizarea şi funcţionarea SSI-ului au avut ca izvor de documentare serviciile secrete străine, fapt recunoscut într-o declaraţie din 6 octombrie 1944: „SSI a funcţionat multă vreme în organizarea ce am

considerat-o mereu potrivită nevoilor naţionale. Când nevoile le-au cerut, l-am dezvoltat şi l-am organizat, adaptând din toate serviciile străine, inclusiv cel german, tot ce era potrivit şi adaptabil specificului românesc. Astfel, am ajuns la o structură cu atribuţii clare pentru fiecare secţie şi cu o organizare care poate echivala cu cele mai bune servicii din străinătate”. Reorganizarea din noiembrie 1940, rămasă în vigoare până în ianuarie 1942, a însemnat de fapt, şi cum documentele o demonstrează, o adaptare a structurilor Serviciului Secret la noile cerinţe politico-diploma tice şi militare ale statului român.

SSI era condus de un director general, respectiv Eugen Cristescu, şi un prim-adjunct, funcţie care pentru o scurtă perioadă a fost ocupată de Radu Korne.

Biroul personal avea misiunea să încadreze Serviciul cu oameni specializaţi pe fiecare profil de activitate, să ţină evidenţa angajaţilor şi să organizeze cursuri de specialitate pentru pregătirea cadrelor. În urma unei convenţii cu C.F.R., acest compartiment obţinuse dreptul de a elibera permise de călătorii în interes de serviciu pe căile ferate.

Secretariatul dirija spre compartimente întreaga corespondenţă, ţinea legătura cu diferite departamente şi autorităţi din administraţia statului, întocmea diferite situaţii pentru conducerea SSL Dar cea mai importantă misiune a secretariatului era „întreţinerea relaţiilor cu Ministerul Afacerilor Străine şi organizarea în comun a curselor curierilor diplomatici”. Aparatul informativ-operativ a rămas structurat pe cele două mari secţii.

Secţia I Informaţii, care din punct de vedere organizatoric a suferit cele mai serioase „operaţii de chirurgie”. I s-au încredinţat unele sarcini noi, cum ar fi: întocmirea sintezelor şi studiilor ce interesau conducerea SSI, intensificarea activităţii informative în alte direcţii. A

fost încadrată cu personal mai numeros şi în special cu ofiţeri de stat-major, cunoscători ai muncii informative. Tot acestei secţii îi revenea şi misiunea de a întocmi anual *Planul de căutare a informaţiilor*. Această activitate se realiza prin colaborarea cu specialişti de la Marele Stat Major în funcţie de necesităţile de informare.

Până la 1 mai 1941, când la conducerea Secţiei I a fost numit colonelul Ion Lissievici, detaşat de la Marele Stat Major, conducerea a fost asigurată de coloneii Gheorghe Petrescu, Gheorghe Ştefănescu şi Ion Dumitrescu. Primii doi activaseră în serviciul exterior de informaţii al Secţiei a II-a din Marele Stat Major, anterior mutării la SSI. Cu toată experienţa lor în materie de informaţii niciunul nu a sesizat lipsa unui plan de mobilizare a SSI în caz de război. Abia colonelul Ion Lissievici a observat acest lucru, fapt pentru care a procedat de urgenţă la elaborarea lui.

În realizarea Planului de mobilizare al SSI, colonelul Lissievici a plecat de la principiul că activitatea de informaţii în caz de pace are un caracter static, spre deosebire de situaţia de campanie când devine mobilă datorită cerinţelor armatei pe câmpul de luptă. De asemenea, în concepţia lui Lissievici planul de mobilizare a unui serviciu de informaţii trebuia să prevadă: „1) mijloace de tot felul (personal, materiale, mijloace tehnice şi de transport etc.) necesare completării celor existente, în funcţie de nevoi; 2) organizarea, încadrarea, dotarea, instruirea şi antrenarea unui nou serviciu de informaţii mobil, care să ia fiinţă la mobilizare, capabil să se deplaseze în raport cu situaţia frontului şi să satisfacă la timp şi în bune condiţii nevoile armatei, reprezentate prin Marele Cartier General al acesteia”.

În ceea ce priveşte mijloacele de căutare şi procurare a informaţiilor, colonelul Ion Lissievici a apreciat just că în

caz de război „nu se mai poate face uz de rezidenţii externi şi agenţii informatori utilizaţi în timp de pace pe teritoriul statului cu care suntem în conflict”. Se gândea probabil la faptul că agenţii puteau fi supravegheaţi de serviciile de informaţii inamice şi astfel la mobilizare puteau fi arestaţi, aşa cum procedaseră englezii cu agenţii germani imediat după declanşarea operaţiilor militare în primul război mondial. Putea exista şi posibilitatea, în cazul în care nu fuseseră depistaţi, de a fi mobilizaţi în armata inamică şi repartizaţi în diverse unităţi. În această ipoteză agenţii şi rezidenţii pierdeau legătura cu centrala Serviciului, iar dacă încercau să o restabilească riscau, întrucât nu fuseseră instruiţi pentru această situaţie. Colonelul Lissievici se mai gândise şi la faptul că metodele folosite la trecerea frontierei de agenţi, în condiţii de pace, nu corespundeau cu cele ale infiltrării în spatele frontului inamic în caz de război.

Concluziile formulate de şeful Secţiei I prezintă interes şi din punctul de vedere al doctrinei activităţii de informaţii: „Pentru cazul de război trebuie ca din timp de pace să se organizeze, încadreze, doteze, instruiască şi antreneze agenţi informatori paraşutaţi, putând executa misiuni variabile în timp şi spaţiu, în spatele frontului inamic; personal special instruit pentru interogarea prizonierilor de război; un serviciu pentru strângerea documentelor inamicului rămase pe câmpul de luptă, identificarea şi punerea în siguranţă a întreprinderilor industriale şi depozitelor de tot felul, interesând armata şi economia generală a ţării; eventual şi alte servicii cu caracter special”.

Tot în legătură cu căutarea şi procurarea informaţiilor în caz de război, colonelul Lissievici opina că Serviciul de informaţii trebuia să dispună încă din timp de pace de „un serviciu de radio-ascultare, unul de

goniometrie şi altul de decriptare”. Acesta din urmă a lipsit complet atât în organică SSI, cât şi în cea a Marelui Stat Major – Secţia a II-a, tocmai pentru faptul că în planurile de campanie elaborate până în 1941, nu se prevăzuse ipoteza participării armatei române la un război peste fruntariile ţării. Cu toate greutăţile întâmpinate, Planul de mobilizare a SSI a fost realizat de Secţia I Informaţii împreună cu specialişti de la Marele Stat Major în perioada 20 mai-21 iunie 1941.

Secţia a îia Contrainformaţii a suferit şi ea masive modificări de personal, atât în funcţiile de comandă cât şi în rândurile echipelor şi agenţilor de teren. În activitatea ei s-a pus accent pe latura preventivă. Comentând atribuţiile acestei Secţii, Eugen Cristescu sublinia un aspect de interes pentru doctrina activităţii de informaţii: „Obligaţia cea mai importantă a unui serviciu de informaţii stă în opera de prevenire”. Începând cu luna aprilie 1941, la conducerea Secţiei a fost numit locotenent-colonelul Traian Borcescu, detaşat şi el de la Biroul II al Marelui Stat Major.

Biroul Juridic avea misiunea de a face verificări directe asupra informaţiilor obţinute de structurile informative, precum şi cercetări judiciare în materie de spionaj, sabotaj sau alte activităţi ostile intereselor statului român. Magistraţii acestui birou primiseră delegaţii de cercetare ca ofiţeri de poliţie judiciară de la Direcţia Justiţiei Militare din Ministerul de Război, care exercita şi controlul judecătoresc asupra lor. În fruntea acestui birou a fost numit locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu.

Biroul tehnic era compus din compartimentul foto şi laboratorul chimic. Avea misiunea de a sprijini aparatul informativ şi contrainformativ prin efectuarea de fotografii şi expertize.

Biroul transmisiuni se ocupa cu asigurarea

legăturilor telefonice şi radio necesare între compartimentele Serviciului. A fost instalată o nouă centrală telefonică cu aparate în toate birourile. S-au obţinut de la Secţia din România a Abwehrului câteva staţii T.F.F. şi maşini de cifrat cu care se putea codifica cu 40.000 chei, ceea ce oferea suficientă garanţie şi discreţie în transmiterea şi receptarea operativă şi în condiţii de siguranţă a ordinelor, mesajelor şi informaţiilor.

Biroul administrativ nu a existat în vremea lui Moruzov, fiind organizat de Eugen Cristescu, prin intermediul unui ofiţer superior detaşat de la Ministerul de Război, „care a pus bazele contabilităţii după toate regulile în această materie”. Sarcinile biroului erau de a gestiona fondurile băneşti, a ţine inventarul materialelor, imobilelor şi încăperilor, a face aprovizionarea cu rechizite etc.

O altă noutate în structura organizatorică a SSI este reprezentată de „Eşalonul Mobil”, care, alături de elaborarea Planului de mobilizare a SSI, dovedeşte cel mai bine adaptarea activităţii informative la condiţiile de campanie. „Către sfârşitul lunii mai 1941 – spune Eugen Cristescu – Conducerea statului şi a Marelui Stat Major, prevăzând o campanie în Est, au dat dispoziţii precise SSI să organizeze o grupă care să contribuie la acţiunea informativă a Marelui Cartier General”. Colonelul Ion Lissievici susţine că el ar fi fost acela care l-a convins pe directorul general de necesitatea organizării acestui Eşalon. Pornind de la iminenţa intrării în război a României, la jumătatea lunii mai 1941 colonelul Ion Lissievici i-a raportat lui Eugen Cristescu: „Singura posibilitate a SSI ca să procure informaţii pentru Marele Cartier General constă în a organiza din timp elementele necesare care să se deplaseze odată cu frontul marilor unităţi operative”.

Condus de colonelul Ion Lissievici, şeful Secţiei I

Informaţii din SSI, acest Eşalon, care subordona în organică lui şi *Agentura Frontului de Est*, trebuia să procure material informativ pentru nevoile operaţionale înaltului Comandament al armatei române. „Materialul informativ procurat – declara Ion Lissievici – era încredinţat Biroului Studii al *Frontului de Est* din cadrul Eşalonului Mobil, care, după ce proceda la studiul şi interpretarea lui, îl înainta la Marele Cartier General – Secţia a II-a”.

„*Eşalonul Mobil*” avea următoarea structură organizatorică întocmită imediat după decretarea mobilizării:

Şeful Eşalonului, colonel Ion Lissievici, care îşi menţine şi funcţia de şef al Secţiei Informaţii. În situaţia când directorul general se afla în apropierea frontului, Eşalonul i se subordona direct.

Aparatul de lucru al Frontului de Est, organizat pe două birouri (unul de studii şi altul al agenturii).

Agentura, care avea în subordine trei centre informative amplasate în apropierea frontierei (Suceava, Iaşi şi Galaţi) şi două subcentre (Fălciu şi Tulcea).

Colonelul Ion Lissievici mărturisea că *Biroul Agenturii Frontului de Est* „trebuia să procure informaţii de pe câmpul de luptă, acţionând în imediata apropiere a frontului marilor unităţi operative”.

„Eşalonul Mobil” mai dispunea şi de un aparat auxiliar format din: *o echipă tehnică*, care se ocupa cu asigurarea legăturilor radio şi telefonice, precum şi cu dotarea agenţilor cu aparatura necesară activităţii informative (aparate de fotografiat şi de filmat); *o echipă sanitară*, cu misiunea de a asigura asistenţa medicală a personalului; *o echipă de desenatori*, care pe baza informaţiilor obţinute, trebuia să întocmească schiţe, crochiuri, însemnări pe hărţi necesare comandamentelor

de unităţi şi mari unităţi; *o gardă*, formată din jandarmi, care avea misiunea de pază a sediilor Eşalonului; *o popotă* pentru asigurarea hranei personalului.

Pentru culegerea de date şi informaţii din adâncimea frontului inamic, care în proporţie de 90% aveau caracter militar, „Eşalonul Mobil” dispunea de o grupă specială numită conspirativ „Vulturul”, condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius, ajutat de Nicolae Trohani. Fluxul informativ obţinut de grupa specială „Vulturul” era dirijat spre Biroul de studii şi documentare al Eşalonului, unde se făcea o primă verificare şi evaluare, după care sub formă de sinteze ajungea la Marele Cartier General, în vederea valorificării.

Întreaga structură a Eşalonului Mobil s-a realizat în mare grabă. Cauza ne-o spune colonelul Lissievici: „A fost necesar ca încadrarea Eşalonului să se realizeze cu efectivul personalului din timp de pace. Or, acesta era destul de redus faţă de nevoi şi ca atare, atât încadrarea «Eşalonului Mobil», cât şi a Centralei Serviciului rămasă în Bucureşti au fost sub posibilităţi”.

O altă dificultate de natură organizatorică a constituit-o faptul că majoritatea funcţionarilor civili destinaţi încadrării „Eşalonului Mobil” SSI erau grade inferioare. În consecinţă, exercitarea activităţii lor, atât pe front, cât şi în legătură cu ofiţerii din statele majore ale comandamentelor de mari unităţi, ar fi avut de suferit. Pentru a remedia această situaţie s-a intervenit la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, care a elaborat un decret de asimilare a gradelor ofiţereşti. „Astfel – spune colonelul Ion Lissievici – agentul a fost asimilat gradului de sublocotenent, şi aşa mai departe, ajungându-se ca directorul general să fie asimilat gradului de general de brigadă. Pentru întregul personal civil asimilat gradelor ofiţereşti, Ministerul de Război, la cererea SSI, a repartizat

efecte de îmbrăcăminte de trupă, care au fost ajustate conform nevoilor şi completate cu gradele respective”.

Crearea „Eşalonului Mobil”, inclusiv a grupei speciale „Vulturul”, a fost impusă de necesităţi de ordin strategic – intrarea armatei române în război –, iar organizarea lui a fost întocmită şi încadrată de militari, ceea ce constituie o dovadă că SSI-ul a rămas şi după 1940 o structură informativă militarizată, adaptată însă la condiţiile de campanie ale unui război ofensiv.

Reorganizarea din 1942. Până la sfârşitul anului 1941, SSI-ul îşi extinsese mult sfera de activitate, crescuse numărul angajaţilor, iar vechile compartimente se dezvoltaseră şi ele, astfel că s-a simţit nevoia unei noi reorganizări. Eugen Cristescu spune că reorganizarea a fost „determinată de motive de ordin general şi altele de ordin special”, precum şi de necesitatea de a realiza un echilibru între sferele de activitate informativă. Potrivit reglementărilor din ianuarie 1942, SSI-ul era structurat pe 12 secţii coordonate de un aparat de conducere central.

Conducerea Serviciului era constituită dintr-un şef cu funcţie de director general şi un adjunct. În funcţia de director general a fost reconfirmat Eugen Cristescu, iar funcţia de adjunct a rămas neocupată până în septembrie 1943 când a fost numit colonelul Ion Lissievici, iar după plecarea sa la stagiu pe front, începând cu 1 ianuarie 1944, a fost numit locotenent-colonelul Traian Borcescu. Conducerii Serviciului îi era subordonat un Secretariat general şi Oficiul de studii şi documentare.

Secretariatul General conducea registratura generală, ţinea legătura cu celelalte ministere şi instituţii şi executa curieratul extern. Acest compartiment era compus din: Biroul cifru; Biroul 1 Militar (care ţinea evidenţa ofiţerilor detaşaţi la SSI şi făcea legătura cu Ministerul de Război); Biroul 2 Civil (care se ocupa cu

problemele de secretariat ce priveau instituţiile civile). Pe lângă aceste birouri, secretariatul mai dispunea şi de un compartiment de registratură, arhivă şi curieri, şi un cabinet medical. În total, secretariatul era încadrat cu 5 ofiţeri, 2 subofiţeri şi 28 funcţionari civili. În fruntea acestui compartiment a fost numit locotenent-colonelul Voicescu, detaşat tot de la Marele Stat Major.

Oficiul de Studii şi Documentare se ocupa de ţinerea evidenţei lucrărilor de cabinet, întocmirea sintezelor privind informaţiile zilnice, iar pe baza materialelor primite de la secţii, realiza studii documentare centralizate, precum şi sinteze sau prognoze privind tendinţele de evoluţie a unor evenimente sau fenomene ce puteau aduce atingere capacităţii de apărare a statului român. Acest compartiment avea la dispoziţie un efectiv de 4 funcţionari civili.

Secţia I Informaţii Externe era condusă în continuare de colonelul Ion Lissievici. Eugen Cristescu spune că Secţia I „avea un caracter specific militarz/. Era compusă în majoritate de ofiţeri de stat-major, ajutaţi de personal birocratic şi câţiva referenţi civili. Maniera de lucru era asemănătoare cu cea de la Secţia a II-a din Marele Stat Major. Această Secţie avea ca sarcini principale procurarea, verificarea şi completarea informaţiilor externe, conform necesităţilor semnalate de Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Marele Stat Major şi celelalte departamente. Întocmea şi difuza zilnic două Buletine de informaţii (unul militar şi altul politic), iar săptămânal două sinteze informative (una militară şi alta politică). Periodic, sau în funcţie de solicitări, întocmea şi studii de analiză a situaţiei militare, politice, economice şi sociale referitoare la principalele teatre de operaţiuni militare sau a forţelor care erau angajate în conflagraţie. Tot acestei Secţii îi revenea misiunea de a elabora împreună cu

Marele Stat Major „Planul general de conducere, orientare, control şi îndrumare a întregii activităţi a Serviciului”, care era mereu adaptat situaţiilor operative ce interveneau. Sub aspect organizatoric, s-a păstrat structurarea pe cele trei fronturi (de Vest, Sud şi Est), în schimb şi-a dezvoltat mai mult centrele, subcentrele, rezidenţele şi reţelele informative.

Frontul de Vest, condus de maiorul Aurelian Andrea, avea un potenţial informativ compus din: centre informative în ţară (Braşov, Teiuş, Beiuş, Arad şi Timişoara); un subcentru informativ la Turda; rezidenţe în teritoriul ocupat de Ungaria (prin arbitrajul de la Viena), la Târgul Secuiesc, Reghin, Budeşti, Dej, Ilva, Oradea şi în străinătate în Ungaria (Budapesta), Slovacia (Bratislava), Polonia (Lvov), Germania (Berlin), Italia (Roma şi Milano), Franţa (Vichy), Spania (Madrid), Portugalia (Lisabona); reţele informative în ţară (două la Arad şi câte una la Braşov, Mediaş, Lugoj, Caransebeş, Jimbolia, Beba Veche, Ciumeşti şi Vlaha), în teritoriul ocupat de Ungaria (la Sf. Gheorghe, Breţcu, Miercurea Ciuc, Târgu Mureş, Rodna, Vişeul de Sus, Sighet, Cărei, Satu Mare) şi în străinătate în Ungaria (la Miskolc, Gydngyds, Retsag, Gyor, Szeged şi Lokoshaza), Elveţia (două la Berna şi una la Zürich), Franţa (Paris), Portugalia (Lisabona), Protectoratul Militar al Reichului (Praga), Suedia (două la Stockholm).

Potenţialul informativ al Frontului de Vest, bine acoperit şi infiltrat în mediile de interes, avea ca obiective principale „urmărirea pregătirilor de război ale Ungariei şi măsurile luate de acest stat spre a dobândi o superioritate pentru ipoteza unui conflict armat cu România”; „urmărirea acţiunilor revizioniste maghiare pentru ocuparea întregului Ardeal”. De asemenea, desfăşura o bogată activitate informativă cu caracter general, referitoare la evoluţia planurilor de înarmare ale statelor

beligerante din zonă, tendinţele şi şansele de redresare internă a Franţei, precum şi a orientării sale externe.

În legătură cu statul slovac, „aparatul informativ al Frontului de Vest era interesat de opera de consolidare internă a statului şi orientarea sa în politica externă”, precum şi de „valoarea armatei slovace şi aportului ei în războiul antisovietic”.

Deşi România era aliata Italiei, prin aderarea la 23 noiembrie 1940 la Pactul Tripartit, din materialele informative difuzate de Frontul de Vest rezultă că se urmăreau cu atenţie aspecte ca: adevăratele simţăminte ale oficialităţilor şi poporului italian faţă de România; aspectele şi efectele propagandei maghiare în Italia; atitudinea pe care ar avea-o Italia în cazul când s-ar pune în discuţie problema drepturilor româneşti asupra Transilvaniei (teritoriul pierdut prin arbitrajul de la Viena); raporturile militare dintre Italia şi Ungaria; situaţia din Partidul Fascist şi modul cum opinia publică reacţiona faţă de evoluţia evenimentelor de pe principalele teatre de operaţii militare; starea de spirit a armatei italiene şi a populaţiei civile şi modul în care acestea puteau influenţa regimul politic al Italiei; atitudinea Italiei faţă de românii din Balcani; evoluţia raporturilor Italiei cu Germania.

În legătură cu interesele politice ale statelor din Peninsula Iberică, potenţialul informativ al Frontului de Vest era dirijat spre obţinerea de date despre situaţia internă din Spania şi Portugalia şi modificările de atitudine în politica externă.

Frontul de Sud condus de locotenent-colonelul Ion Popescu avea un potenţial informativ format doar din rezidenţe şi reţele organizate în străinătate, astfel: rezidenţe informative în fostul Regat al Iugoslaviei (trei la Belgrad şi câte una la Vârşeţ, Bechicerec, Dividek, Zagreb, Skopije), Bulgaria (două la Sofia şi una la Vama), Grecia

(două la Atena şi una la Salonic), Albania (Tirana), Turcia (trei la Istanbul şi una la Ankara), Egipt (Cairo), Siria (Beimt) şi Iran (Teheran); reţele informative în Bulgaria (trei la Sofia şi câte una la Vidin, Ruse, Silistra şi Bazargic), Turcia (cinci la Istanbul şi două la Ankara), Siria (Beimt) şi Iran (două la Teheran).

Cu acest potenţial informativ, Frontul de Sud urmărea evenimentele în legătură cu războiul din Balcani, semnalând atitudinea Bulgariei faţă de aliaţii din Axă, dispozitivul armatei greceşti, efectivele trupelor britanice debarcate în Grecia, lovitura de stat din Iugoslavia cu consecinţe de ordin politico-militar, şi atitudinea de expectativă a Turciei. De asemenea, semnala situaţia căilor de comunicaţii prin care trecea ajutorul anglo-american spre sudul URSS-ului, precum şi legăturile serviciilor de informaţii britanice cu Balcanii.

Frontul de Est a fost condus de locotenent-colonelul Grigore Emescu şi dispunea de cel mai puternic potenţial informativ, aspect firesc dacă luăm în consideraţie faptul că pe acest teatru de operaţii era angajată armata română în luptele de eliberare a teritoriilor răpite de URSS la 27 iunie 1940. Frontul de Est era alcătuit din: centre informative în ţară, la Cernăuţi şi Chişinău şi în URSS la Odessa. După 1942 s-au mai organizat încă două centre în URSS la Sevastopol şi Rostov; subcentre informative în URSS la Verhiva, Strovopolskaia, Krasnodar, Piatrikovsk.

Ordjonikidze, Sodovoje, Abganierova, Ciskiakova şi Vecea-Telsveachi; reţele informative în Peninsula Crimeea la Ialta, Sevastopol, Eupokaria, Kierci şi Djankai, la care se adaugă cele de la Nicolov, Krivoi Rog şi Dniepropretorsk. În afară de acest potenţial informativ, Frontul de Est a fost sprijinit de „Eşalonul Mobil”.

Încă înainte de intrarea armatei române în război (22 iunie 1941), Eugen Cristescu întocmise un plan de acţiune

informativă în care potenţialul informativ al *Frontului de Est* trebuia să „urmărească exploatarea tuturor posibilităţilor pentru stabilirea dispozitivului şi a potenţialului de război sovietic” şi „infiltrarea de agenţi în linia întâi şi în spatele frontului” imediat după începerea operaţiilor militare.

Secţia a II-a Contrainformaţii era condusă în continuare de locotenent-colonelul Traian Borcescu. Avea ca principală misiune procurarea, verificarea şi completarea informaţiilor interne conform necesităţilor semnalate de Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Marele Stat Major şi Departamentele ministeriale interesate. Zilnic, întocmea note informative cu caracter politic, economic şi social, iar săptămânal, trei Buletine informative interne privind starea de spirit în rândul universităţilor, păturilor muncitoreşti şi mediilor diplomatice. Lunar, întocmea un Buletin informativ şi patru sau cinci Buletine politice în care erau sintetizate principalele informaţii despre fenomenele cu caracter politic şi tendinţele de evoluţie. Periodic, această Secţie mai întocmea studii de sinteză din proprie iniţiativă sau la cerere, referitor la curentele politice din ţară, activitatea minorităţilor, mişcările iredentiste, acţiunea partizanilor din Basarabia şi Transnistria, acţiuni contra ordinii şi intereselor siguranţei statului român.

În iunie 1942, Secţia Contrainformaţii a suferit modificări importante în structura sa, agenturile fiind despărţite pe grupe, care lucrau independent, dar sub directa conducere a şefului Secţiei. Noua organizare se prezenta astfel: *Conducerea Secţiei* era realizată de un şef de secţie cu funcţia de director; *Secretariatul şi registratura*, care se ocupau cu primirea, înregistrarea şi distribuirea corespondenţei; *Arhiva şi evidenţa*, care păstrau materialele culese de aparatul contrainformativ şi

ţineau evidenţa persoanelor suspecte ce fuseseră semnalate cu aspecte de interes operativ; *Biroul presei*, ce avea misiunea să exploateze şi să verifice datele şi informaţiile de interes care vedeau lumina tiparului în coloanele ziarelor şi revistelor româneşti sau străine; *Agentura I Filaj* desfăşura activitate de supraveghere a elementelor ce intrau în sfera de interes a SSI-ului. Lucrările speciale (supravegherea etnicilor germani „a Grupului Etnic German, a agenţilor şi colaboratorilor serviciilor Gestapoului ce acţionau ilegal în România) erau executate doar la solicitarea lui Eugen Cristescu şi sub directa coordonare a lui Traian Borcescu.

În afară de acestea, Secţia a II-a Contrainformaţii mai cuprindea şi opt grupe informative, fiecare cu un domeniu strict delimitat, astfel: *Grupa politică* avea în atenţie persoanele care acţionaseră înainte de 10 februarie 1938 în diferite partide politice, urmărind poziţia lor faţă de măsurile întreprinse de guvernul antonescian; *Grupa legionari* se ocupa cu urmărirea activităţii desfăşurate de către foştii membri sau simpatizanţi ai Mişcării legionare; *Grupa comunistă* urmărea atât activitatea celulelor şi organizaţiilor comuniste, cât şi a partidelor de stânga;

Grupa minorităţi supraveghea activitatea potrivnică intereselor statului român desfăşurată de persoane din rândul etnicilor maghiari, germani; ruşi, ucraineni, bulgari, sârbi, croaţi etc.; *Grupa militară* avea în preocupări activitatea ofiţerilor în afara cazărmilor. Se urmărea cu precădere starea de spirit a acestora faţă de mersul operaţiilor militare şi poziţia lor faţă de regimul antonescian; *Grupa economică* culegea date şi informaţii legate de aprovizionarea populaţiei, cantitatea de produse existente pe piaţă, tendinţele de evoluţie a diferitelor ramuri economice şi domenii productive; *Grupa rezidenţială* ţinea legătura cu rezidenţele teritoriale cărora

le transmitea în permanent domeniile de interes operativ asupra cărora trebuia să-şi concentreze activitatea informativă; *Grupa diverse* rezolva toate celelalte probleme de interes operativ ce nu intrau în sfera de preocupări a celorlalte grupe.

Prin noua organizare, agentura a fost împărţită după criterii teritoriale, având ca rază de acţiune vechile provincii istorice româneşti: Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Ardeal şi Moldova. Centrele informative ale acestor agenturi se aflau în oraşele Bucureşti, Craiova, Constanţa, Sibiu şi Iaşi. Fiecare centru avea la rândul lui rezidenţe informative amplasate în principalele oraşe sau târguri unde se concentrau probleme de interes. De exemplu, Agentura Moldova avea rezidenţe în oraşele Bacău, Roman, Neamţ, Bârlad şi Galaţi.

Secţia a II-a Contrainformaţii dispunea şi de trei Centre contrainformative cuprinse în Eşalonul Mobil de pe lângă Marele Cartier General al armatei române. Ea ajunsese la un moment dat – după 1943 – să fie încadrată cu 4 ofiţeri şi 375 funcţionari civili, ceea ce însemna că depăşea ca efectiv întregul Serviciu Secret din vremea lui Moruzov.

*Secţia a III „*G*”* – *Relaţii Externe* a fost condusă de locotenent-colonelul Constantin Ionescu-Micandru. Era o Secţie nou înfiinţată cu misiunea de a colabora prin schimbul de informaţii cu Serviciul de Informaţii al armatei germane (Abwehr). Sesizând că germanii „nu joacă corect”, Eugen Cristescu a recurs la o interesantă stratagemă. A grupat în această Secţie toate elementele cu vederi filogermane. El a urmărit să „cureţe celelalte Secţii ale SSI-ului de elementele filogermane pe care le-a grupat la un loc pentru a le supraveghea mai uşor”. Documentele elaborate de Agentura I a Secţiei Contrainformaţii privind supravegherea elementelor germane şi filogermane sunt

elocvente în acest sens. Secţia a III-a „G” se compunea din trei birouri şi două agenturi: *Biroul 1* realiza contactul permanent cu un birou specializat al Abwehrului şi efectua traduceri şi retroversiuni din limbile germană şi română; *Biroul* 2 ţinea legătura cu serviciile de informaţii italiene; *Biroul 3* avea un caracter pur administrativ, fiind interesat doar de lucrările de registratură şi arhivă. În afară de aceste trei birouri Secţia a III-a „G” dispunea şi de două agenturi: *Agentura „*P*”* cu centrul la Ploieşti; *Agentura „T-S”* cu centrul la Turnu Severin. Cadrele celor două agenturi erau dirijate sau asistate de agenţi ai Abwehrului.

Secţia a IV-a Contraspionaj este, de fapt, transformarea, printr-o nouă organizare a grupei din cadrul Secţiei Contrainformaţii care se ocupa cu activitatea de contraspionaj. În cadrul ei au luat fiinţă trei grupe: *Grupa 1 Contraspionaj*, care urmărea identificarea şi supravegherea agenţilor serviciilor de spionaj străine; *Grupa a* II-a *Filaj*, care se mai numea şi Agentura a II-a, avea în preocupări doar lucrările de filaj prin posturi fixe sau mobile; *Grupa a III-a Legaţii* supraveghea personalul legaţiilor străine. Misiunea principală a Secţiei a IV-a consta în „urmărirea acţiunilor de spionaj ale statelor inamice şi neutre; supravegherea legaţiilor străine; urmărirea activităţilor străinilor şi persoanelor semnalate ca suspecte”. Această Secţie dispunea şi de puternice reţele informative alcătuite din agenţi infiltraţi în cadrul legaţiilor străine, mai ales a celei germane, sau în serviciile de spionaj străine care acţionau pe teritoriul României. Ea dispunea de un efectiv de 110 funcţionari civili şi un ofiţer, oameni pregătiţi în tainele contraspionajului, cu multă experienţă. În perioada ianuarie 1942-august 1944 la conducerea Secţiei s-au perindat mai mulţi şefi (locotenent-colonel Victor Siminel, locotenent-colonel Alexandru Proca, maior Bălteanu, dr.

Florin Becescu).

Secţia a V-a Contrasabotaj a luat fiinţă în baza Decretului nr. 687 din 16 septembrie 1942, La conducerea ei a fost numit locotenent-colonelul Alexandru Proca. Principalele misiuni ale acestei secţii erau: prevenirea actelor de sabotaj; supravegherea întreprinderilor importante în ceea ce priveşte producţia şi siguranţa; conducerea acţiunilor informative şi preventive în fiecare sector industrial important pentru apărare în economia naţională; întocmirea de acte doveditoare pentru cei care se făceau vinovaţi de sabotaj şi trimiterea lor în faţa justiţiei militare; colaborarea cu autorităţile şi factorii de conducere din întreprinderi la menţinerea unei stări de spirit bune în rândurile muncitorilor prin înlăturarea elementelor suspecte sau necorespunzătoare şi prin acordarea de avantaje (cauţiune, dispensare, gratificaţii etc.). Ca structură organizatorică, Secţia a V-a Contrasabotaj se compunea din: *Biroul „C” – Comunicaţii*, care avea în preocupări supravegherea principalelor căi de comunicaţii (căi ferate, drumuri, poduri etc.) pe unde se transportau produsele destinate frontului sau aprovizionării populaţiei; *Compartimentul „Regiuni”* care ţinea legătura cu cele 7 regiuni de contrasabotaj: Braşov, Bucureşti, Brăila, Iaşi, Ploieşti, Sibiu, Timişoara, corespunzătoare inspectoratelor militare regionale ale Ministerului înzestrării Armatei. O atenţie deosebită se acorda supravegherii zonei petrolifere, transporturilor şi porturilor de la Dunăre şi Marea Neagră.

Potenţialul informativ al acestei Secţii era format din aşa-numiţii „delegaţi de contrasabotaj” care nu erau angajaţi ai SSI-ului, ci ai întreprinderilor industriale, portuare etc. Pentru sarcinile informative erau plătiţi cu o indemnizaţie specială. SSI-ul selecta oameni pretabili la această activitate, analiza informaţiile furnizate şi stabilea

pe statul de plată al întreprinderii suma ce li se cuvenea, ceea ce înseamnă că lucrau acoperit. De obicei, erau atraşi în activitatea de „delegaţi” inginerii şi tehnicienii cu vechime şi, în rare cazuri, muncitori cu experienţă. Secţia a fost încadrată cu 10 ofiţeri specialişti în probleme economice şi 38 funcţionari civili. În ce priveşte numărul „delegaţilor”, acesta este imposibil de stabilit datorită faptului că erau bine acoperiţi.

Secţia a VI-a Filaj şi Cenzura corespondenţei a luat fiinţă prin Ordinul nr. 549 din iulie 1941, al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri şi a fost condusă de locotenent-colonelul Constantin Rădulescu (conspirativ Sita). Ea avea ca principale misiuni: a) cercetarea înscrisurilor destinate străinătăţii, asigurând reţinerea celor care prezentau o încălcare a legilor statului român sau care puteau aduce prejudicii din punct de vedere militar, politic sau social; b) întocmirea de rapoarte către autorităţile de resort pentru cenzurile speciale, importante sau urgente şi dări de seamă asupra concluziilor rezultate din cercetarea înscrisurilor. Materialul extras din examinarea înscrisurilor era sintetizat sub forma unor note sau rapoarte pe care le trimitea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri (probleme importante şi cu caracter special sau secret), Marelui Stat Major (probleme de ordin militar), Departamentului Economiei Naţionale (tranzacţiile economice, tratativele, opiniile, afacerile), Ministerului înzestrării Armatei (problemele legate de aprovizionarea şi înzestrarea din străinătate a armatei şi a industriilor militare), Băncii Naţionale a României (trimiteri clandestine de valută, operaţiuni de cont cu străinătatea, transferuri etc.). Secţia a VI-a îşi avea sediul camuflat, bine ales şi acoperit chiar în Palatul Poştelor şi Telecomunicaţiilor şi era formată din două birouri: *Biroul 1 Cenzură*, încadrat cu personal ce executa operaţiile pur tehnice şi de desfacere şi închidere

a corespondenţei; *Biroul 2 – Sinteza informaţiilor*, care întocmea materialele cu probleme de interes operativ.

Secţia a VII-a Personal a fost condusă de Dumitru Lepădatu. Se ocupa de angajări de personal, de verificări, de evidenţa angajaţilor şi de organizarea cursurilor de specialitate pentru pregătirea personalului. Era încadrată cu 7 funcţionari civili care deserveau întregul aparat al SSI-ului şi era formată din 4 birouri: *Biroul 1* – angajări, corespondenţă; *Biroul 2* – cazare şi contracte; *Biroul 3* – legitimaţii şi fişe de pensii; *Biroul 4* – organizare-mobilizare.

Secţia a VIII-a Juridică, condusă până în 1943 de locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu, apoi de colonelul magistrat Radu Ionescu, îşi avea sediul în clădirea Malmaison din Şoseaua Plevnei. În afară de Biroul central, Secţia fundică mai dispunea de alte 8 birouri, dintre care 5 activau în diferite regiuni ale ţării, iar 3 pe front. Ca misiuni, cerceta şi întocmea acte de trimitere în judecată sau de clasare a spionilor, teroriştilor, sabotorilor, paraşutiştilor şi partizanilor descoperiţi de secţiile Serviciului sau de organele altor autorităţi militare şi civile. Secţia era încadrată cu un efectiv de 15 ofiţeri, 47 funcţionari civili şi 5 subofiţeri.

Secţia a IX-a Tehnică era condusă de unul dintre cei mai buni specialişti în tehnica criminalistică din acea perioadă, Gheorghe Cristescu, fratele directorului general al SSI-ului. Ea funcţiona ca organ de tehnică informativă şi contrainformativă şi executa cu ajutorul aparaturii speciale de care dispunea, atât pentru nevoile Serviciului, cât şi pentru autorităţile militare, lucrări referitoare la fotografii normale şi cu raze ultraviolete, cinematografie, planşe speciale pentru expertize grafice sau chimice, expertize de cerneluri secrete şi de reactivi; hărţi, scheme, planuri şi planşe la diferite scări şi proiecţii; documente, ştampile,

sigilii etc.

Această Secţie era organizată în 4 birouri şi un laborator: *Biroul 1 – Foto* se ocupa cu fotocopii secrete şi developări de filme; *Biroul 2 – Desen tehnic*, întocmea pe baza informaţiilor primite de la agenturi hărţi, schiţe şi grafice privind dispozitivele de luptă ale armatelor inamice sau structurile informative ale serviciilor de spionaj străine ce acţionau în România; *Biroul 3 – Zincografie*; *Biroul 4" Tipografie; Laboratorul-Tehnic*. Secţia era încadrată cu un ofiţer şi 24 funcţionari specialişti.

Secţia a X-a Radio a fost condusă de maiorul Nicolae Luca, detaşat şi el de la Marele Stat Major. Principala misiune a Secţiei era de „a asigura permanent legăturile radio ale întregului Serviciu cu toate organele din ţară şi străinătate", precum şi „descoperirea posturilor de radio clandestine". Tot acestei Secţii îi erau încredinţate misiuni de „ascultare a emisiunilor radio, a convorbirilor telefonice străine". Colonelul Ion Lissievici menţionează în memoriile sale că „prin concursul Serviciului de informaţii german a organizat serviciul de radio-goniometrie pe teritoriul Bucureştiului, subordonându-l conducerii Secţiei Radio". Din punct de vedere organizatoric se compunea din: *Biroul Transmisiuni*; *Laboratorul Radio*. Ea era încadrată cu doi ofiţeri, 24 funcţionari civili specialişti, 4 subofiţeri şi 28 trupă (radiotelegrafişti).

Secţia a XI-a Auto condusă de căpitanul Ion Gămulea, ulterior de maiorul Marcel Iovian, „asigura procurarea şi întreţinerea mijloacelor auto necesare legăturilor Serviciului în ţară sau în zona de operaţiuni şi în străinătate". De asemenea, asigura transporturile de materiale necesare organelor serviciului din Transnistria, de pe zona de operaţii şi din interiorul ţării. Era compusă din: *Biroul 1* – Secretariat, Gestiune şi Evidenţă personal; *Biroul 2* – atelier de reparaţie şi circulaţie. Pentru

îndeplinirea obligaţiilor ce-i reveneau, Secţia era încadrată cu un efectiv de 1 ofiţer, 5 funcţionari, 3 subofiţeri şi 160 şoferi mecanici. Secţia fusese dotată cu mijloace auto din cele mai moderne.

Secţia a XIT a Administrativă avea misiunea să verifice, să controleze, să contabilizeze şi să ia măsuri de gestionare a materialelor şi fondurilor alocate pentru buna funcţionare a SSI. Ea se compunea din trei birouri: *Biroul 1* – Casierie, mânuirea fondurilor şi materialelor; *Biroul 2* – Contabilitate; *Biroul* 3 – Cazarmare. Această Secţie administrativă era încadrată cu un ofiţer, 5 funcţionari şi un subofiţer.

În anul 1943 a mai survenit o reorganizare a SSI-ului, fără a se aduce însă modificări importante în structură. Această reorganizare se referea la schimbarea criteriilor de verificare a pregătirii profesionale a personalului existent şi la înlocuirea celor ce se dovediseră necorespunzători.

Faţă de anul 1934, efectivul SSI-ului a crescut în 1942 – 1943 de la 228 cadre la 1 083, ceea ce reprezenta o creştere de aproape cinci ori. Este perioada cea mai de vârf a SSI-ului din punctul de vedere al potenţialului informativ. Ion Lissievici menţiona că această extindere a fost impusă de cerinţele războiului şi prezenta următoarele avantaje: uniformizarea elementelor organice ale Serviciului; compartimentarea atribuţiilor, lucrătorilor şi menţinerea discreţiei; specializarea şi controlul personalului; înlesnea crearea noilor secţii impuse de condiţiile de campanie în afara graniţelor ţării.

Colaborarea SSI cu celelalte structuri şi instituţii ale comunităţii informative româneşti. Structurile informative ale unui stat alături de instituţiile civile sau militare subordonate diferitelor ministere, abilitate prin legi organice să culeagă, să stocheze, să verifice sau să

manipuleze date şi informaţii secrete cu relevanţă pentru domeniul apărării şi siguranţei naţionale, sunt denumite în literatura de specialitate drept comunitate informativă. În perioada de care ne ocupăm nu exista această sintagmă. Eugen Cristescu folosea expresia: „Servicii Române de Informaţii”. Cooperarea între aceste structuri şi instituţii în probleme de interes naţional constituie un procedeu des uzitat în activitatea informativ-operativă. De regulă, pentru eficientizarea şi creşterea operativităţii în domeniul colaborării, unul din serviciile de informaţii îşi asumă rolul de „primus inter pares”, cu misiunea de a coordona şi centraliza schimbul de informaţii. Pentru perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944 acest rol a revenit SSI-ului, după cum rezultă din practica activităţilor sale – atestate documentar – dar fără ca legea sa de organizare şi funcţionare să prevadă acest lucru. Nu este exclus ca subordonarea sa directă Preşedinţiei Consiliului de Miniştri să-i fi conferit tacit acest rol în raporturile cu celelalte structuri din comunitatea informativă românească.

SSI a colaborat cel mai strâns şi pe multiple planuri cu Marele Stat Major, colaborare care, în opinia lui Eugen Cristescu „s-a făcut în cele mai bune condiţii şi cu rezultate efective pentru ambele părţi”. S-ar putea spune că o astfel de colaborare era cât se poate de firească, avându-se în vedere că exista o situaţie de război în care ponderea informaţiilor avea caracter militar. Pe de altă parte, Marele Stat Major a dat un concurs preţios în selecţionarea ofiţerilor şi subofiţerilor încadraţi în structurile operative şi administrative ale SSL De fapt, aceştia figurau doar ca delegaţi la SSI pentru perioada de campanie, remunerarea şi instruirea lor profesională rămânând în continuare de competenţa Marelui Stat Major. Nu trebuie omis nici faptul că până la 6 septembrie

1940, SSI-ul fusese o structură informativă în organică Ministerului de Război, ceea ce presupune că vechile practici în munca de informaţii nu puteau fi abandonate.

O altă formă de colaborare o constituia schimbul de rapoarte informative zilnice. Secţiile de Informaţii şi Contrainformaţii din SSI trimiteau Marelui Stat Major buletinele lor zilnice. La rândul lui Marele Stat Major expedia SSI-ului buletinul său de informaţii ce se întocmea la Secţia a II-a. Exista şi o colaborare tehnică „la teren”, adică între structurile informative ale celor două instituţii. De exemplu, ataşaţii militari aveau dispoziţii de la Marele Stat Major să orienteze şi să ajute în mod discret activitatea informativă a rezidenţilor externi ai SSI. Cooperarea informativă s-a făcut şi pe front. Eugen Cristescu declara că „în Moldova, toate informaţiile le comunica Marelui Stat Major, Secţia a II-a, iar Secţia a II-a dădea diferite cereri de informaţii pe teritoriu”. Colonelul Ion Lissievici îşi amintea şi el că SSI „urmărea continuu satisfacerea nevoilor informative ale Marelui Stat Major – Secţia a II-a informaţii şi contrainformaţii. Aceste nevoi erau concretizate prin Planul special şi cereri de informaţii”.

Eugen Cristescu ne mai oferă şi alte detalii interesante: „Tot angajamentul stabilit cu Marele Stat Major, Centrele sale de informaţii de pe frontieră şi Birourile statistice trebuiau să coopereze cu Centrele informative SSI, dându-şi reciproc concurs în interesul activităţii informative. Astfel, organele de frontieră ale Marelui Stat Major ajutau trecerile peste graniţă a agenţilor noştri. Aceste organe nu aveau voie să facă schimb de informaţii, care se făcea numai între Centre. Aceasta, pentru a se putea face la centru verificarea informaţiilor venite pe mai multe căi şi din surse diferite şi a nu cădea în greşeala cercului vicios”.

În domeniul contrainformaţiilor militare, competenţele SSI mergeau doar până la porţile cazărmilor. Supravegherea informativă de către Secţia a II-a din SSI a ofiţerilor din armată, despre care existau suspiciuni sau se iveau probleme contrainformative, se făcea numai cu aprobarea Marelui Stat Major, căruia trebuia să i se comunice motivele care impuneau măsurile de verificare şi rezultatele obţinute.

Existau şi alte structuri comune ale SSI şi Marelui Stat Major, ca de exemplu „Oficiul Central de Cenzură”, care funcţiona în Capitală sub conducerea locotenent-colonelului Gheorghe Rădulescu. Acest Oficiu se ocupa cu cenzura scrisorilor, imprimantelor şi telegramelor interne şi externe, iar în cadrul lui funcţionau ca mobilizaţi pe loc specialişti în decriptări şi cunoscători de limbi străine. Datele, informaţiile şi constatările rezultate din activitatea Oficiului erau folosite pentru întocmirea unui Buletin periodic. Eficienţa acestei activităţi în identificarea unor înscrisuri cu conţinut operativ pentru apărare şi siguranţă naţională a determinat Marele Stat Major să organizeze oficii de cenzură în întreaga ţară.

Tot în cadrul cooperării trebuie socotite şi întâlnirile periodice între directorul general al SSI şi şeful Secţiei a II-a din Marele Stat Major. „Probleme mai importante şi mai dificile – spune Eugen Cristescu – se discutau între şeful SSI şi şeful Secţiei a II-a din Marele Stat Major şi tot astfel se anunţau reciproc evenimentele mai importante”.

Pentru completarea şi verificarea fluxului informaţional precum şi în scopul fundamentării măsurilor de contracarare a unor acţiuni ce vizau slăbirea capacităţii de apărare şi siguranţă naţională, SSI colabora cu diferite structuri din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în mod constant cu Direcţia Generală a Poliţiei, Prefectura Poliţiei Capitalei şi Inspectoratul General al Jandarmeriei. Trebuie

precizat că această colaborare s-a putut efectua după înlăturarea legionarilor din guvern şi a fost de un real folos pentru SSI, „înlesnindu-i să cunoască evenimentele şi stările de fapt din întreaga ţară peste care acţionau organele acestor instituţii”. Cooperarea consta în schimbul reciproc de buletine informative, dar se mai realiza şi în cadrul Consiliului de Ordine Interioară. Acest Consiliu fusese creat pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri, încă din primele zile ale guvernării antonesciene, şi la el luau parte ministrul şi subsecretarul de stat al Ordinii Publice de la Ministerul de Interne, directorul general al Poliţiei, prefectul Poliţiei Capitalei şi un reprezentant din conducerea Jandarmeriei. În timpul regimului naţional-legionar, directorul general al SSI nu a fost invitat, întrucât „o colaborare cu ei ar fi fost o imposibilitate morală”. Abia după rebeliunea din ianuarie 1941, directorul general al SSI a fost invitat să ia parte la Consiliul de Ordine Interioară, unde expunea doar „chestiunile curente”.

SSI trebuia să colaboreze la fel de strâns şi cu Ministerul Afacerilor Străine, întrucât rezidenţii externi lucrau sub diverse acoperiri în cadrul oficiilor diplomatice din străinătate. Principial, miniştri plenipotenţiari trebuiau să dea acelaşi concurs rezidenţilor SSI ca şi ataşaţilor militari. În practică însă între ambasadorii români şi rezidenţii SSI au existat numeroase asperităţi, neînţelegeri şi controverse datorită persistenţei unei mentalităţi înguste, de castă, potrivit căreia „doar personalul diplomatic era singurul capabil şi avea dreptul exclusiv de a face informaţii în străinătate”. În ciuda acestor greutăţi, au fost şi momente care au favorizat conlucrarea. Datorită relaţiilor foarte bune existente între Mihai Antonescu şi Eugen Cristescu, SSI a obţinut de la Ministerul Afacerilor Străine rapoarte mai importante ale legaţiilor româneşti din străinătate, care au servit la fundamentarea planurilor

generale de căutare a informaţiilor, sau au lărgit documentarea în diferite probleme privind stadiul relaţiilor politico-diplomatice pe arena internaţională, mai ales în zonele de interes pentru România.

SSI a mai colaborat şi cu alte instituţii civile, ca de exemplu cu Poşta Centrală şi Societatea de Telefoane, prin intermediul cărora obţinea note extrase din interceptarea trimiterilor poştale sau a convorbirilor telefonice pe momente operative.

Întrucât la Preşedinţia Consiliului de Miniştri se aduna zilnic un număr însemnat de buletine şi rapoarte informative provenind de la ministerele de Interne, Externe, Război, Justiţie, Parchetele de Judecată, Marele Stat Major, Siguranţă, Prefectura Poliţiei Capitalei, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcţia Justiţiei Militare, Direcţia închisorilor şi nu în ultimul rând de la SSI, deveniseâa un moment dat imposibil pentru conducătorul statului să le poată consulta. În şedinţa Consiliului de Miniştri din 10 decembrie 1940, generalul Ion Antonescu şi-a exprimat clar nemulţumirea faţă de sistemul de informare operativă curentă, total dezorganizat, ca urmare a evenimentelor politice interne din septembrie-noiembrie. „Serviciul de informaţii – spunea Antonescu – înnebuneşte pe cine îi citeşte rapoartele. Primesc informaţii prin Statul Major, Serviciul Secret, Poliţie, Siguranţă, Jandarmerie, Ministerul de Interne. Cine vrea să înnebunească în mod sigur, să citească toate aceste informaţii… trebuie să facem ceva armonios în stat, pentru că aşa cum este acum, este un adevărat haos, care ne costă bani şi ajungem şi la efecte contrare celor pe care le urmărim prin aceste informaţii”. Astfel, s-a simţit nevoia creării unui organ specializat în analiza şi sinteza informaţiilor. Din ordinul mareşalului Ion Antonescu, Eugen Cristescu a organizat Serviciul *de*

Centralizare a Informaţiilor la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Acest aspect dovedeşte că SSI a devenit cu timpul – deşi legea sa organică nu o prevedea – un organ specializat în domeniul culegerii şi prelucrării informaţiilor dirijate direct către principalul utilizator, adică, conducătorul statului, ceea ce-i conferea rolul central în ansamblul comunităţii informative româneşti.

Poate că din această cauză, anumite sincope manifestate în fluxul informaţional i-a determinat pe unii observatori ai scenei politico-diplomatice şi militare româneşti să-i atribuie SSI-ului întreaga responsabilitate, ajungând uneori la critici vehemente potrivit cărora instituţia mai mult îl dezinforma pe conducătorul statului. Or, dezvăluind întregul mecanism al cooperării între structurile informative româneşti, chiar cu neajunsurile sale şi imperfecţiunile de detaliu inerente, ne putem da seama de netemeinicia unor astfel de critici. Practic, ne aflăm în faţa unui adevărat laborator de culegere, verificare, procesare şi utilizare a informaţiilor, reprezentat de comunitatea informativă românească, în care rolul de analiză şi sinteză i-a revenit SSI. în aceste circumstanţe, trebuie să recunoaştem că era practic imposibil să se producă dezinformarea conducătorului statului. Lipsa de operativitate în transmiterea informaţiilor şi chiar sincopele înregistrate în activitatea sa, nu pot fi atribuite în exclusivitate unei singure instituţii sau celui care a condus-o.

Ele ţin de resortul întregului mecanism al comunităţii informative, de presiunea psihologică şi starea emoţională a personalului provocată de conjunctura războiului, şi, nu în ultimul rând, de evoluţia rapidă a evenimentelor care luau uneori întorsături neaşteptate, chiar contradictorii.

Cu toate aceste neajunsuri inerente, mai ales în timp de campanie, existenţa unei structuri care analiza, tria şi

sintetiza noianul de informaţii furnizate organului suprem de decizie a constituit o realizare importantă a SSI, asigurând astfel posibilitatea folosirii oportune de către conducătorul statului a celor mai veridice informaţii. Aceasta contribuia nemijlocit la elaborarea, mai ales în domeniul militar, a unor hotărâri adecvate situaţiilor de pe câmpul de luptă des schimbătoare.

CONTRIBUŢIA INFORMATIVĂ A SSI ŞI A CELORLALTE SERVICII DE INFORMAŢII ŞI SIGURANŢĂ

Forţa şi prestigiul serviciilor de informaţii şi siguranţă naţională sunt date de calitatea informaţiilor, de operativitatea rezolvării cazurilor şi problemelor aflate în competenţă, de capacitatea de analiză, sinteză şi previzionare şi, nu în ultimul rând, de eficienţa măsurilor de protecţie contrainformativă fundamentate pe fluxul informaţional difuzat beneficiarilor. Cei care au studiat în arhivă documentele de informare operativă curentă ale SSI sunt unanimi în recunoaşterea acestor calităţi. Bunăoară, scriitorul şi istoricul Mihai Pelin spunea despre SSI că a fost unul „dintre cele mai eficiente servicii de informaţii care au acţionat şi s-au confruntat în anii celui de-al doilea război mondial”. La rândul lui, istoricul ieşean Gh. Buzatu, în baza studierii a numeroase documente SSI identificate în arhivele de la Moscova, a apreciat „eficienţa remarcabilă a SSI-ului, profesionalismul în afară de orice discuţie al oamenilor săi”.

Ne vom referi în continuare la problemele mai importante care au făcut obiectul activităţii informative a SSI şi a celorlalte organe de informaţii şi siguranţă româneşti până la 23 august 1944.

Informaţii privind „Iadul de peste Prut” (28 iunie 1940 – 22 iunie 1941). La foarte scurt timp după ce trupele române – participând la ofensiva declanşată de Germania împotriva URSS, la 22 iunie 1941 – au eliberat teritoriile

acaparate de Uniunea Sovietică în urma acordurilor secrete realizate tocmai cu Germania, conducătorul statului, Ion Antonescu, a cerut întocmirea unor materiale de sinteză privind regimul de ocupaţie sovietic.

Astfel de documente, pe care le-am găsit prin diverse arhive, ne dezvăluie tragedia Basarabiei în anul de ocupaţie sovietică (27 iulie 1940 – 22 iunie 1941), precum şi câteva dintre metodele folosite de regimul sovietic pentru obţinerea unei cât mai rapide supuneri a populaţiei din teritoriile ocupate. Parcurgând textele respective, rezultă clar că au fost vizate câteva obiective precise, dinainte stabilite, că a existat un plan pregătit din vreme şi o infrastructură introdusă peste Nistru mai dinainte, care a intrat în acţiune la ordin. Ne aflăm în faţa înrâuririi acţiunilor concepute şi puse în aplicare de serviciile speciale sovietice. O parte dintre membrii coloanei a cincea au fost identificaţi – după evenimente, este adevărat – de către organele de siguranţă. Ei erau recrutaţi şi dintre minoritari – ruşi, ucraineni, bulgari, găgăuzi şi evrei, aceştia din urmă fiind des invocaţi; dar au fost destui şi dintre români. Acţiunea lor s-a manifestat prin crearea de panică în rândul populaţiei, sporirea dezorganizării pe un teritoriu şi aşa afectat de retragerea bruscă a administraţiei, îndrumarea greşită a trupelor române aflate în retragere, atacarea unor unităţi militare române, batjocorirea, rănirea şi chiar asasinarea ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor români, marcarea obiectivelor ce trebuiau ocupate cu prioritate de trupele sovietice, sprijinirea acestora pentru o mai rapidă orientare şi avansare. Cu o promptitudine extraordinară au fost arborate drapele din pânză roşie, s-au scris lozinci, unele injurioase, pe statuile ce cinsteau figuri ale istoriei noastre; uneori, au fost chiar distruse.

Este un lucru cunoscut că trupele sovietice nu au

respectat calendarul retragerii administraţiei şi a armatei române, aşa cum fusese el convenit anterior prin ultimatumul din 26 – 28 iunie 1940. Fapt consemnat şi de un material de analiză elaborat de SSI la 10 octombrie 1940: „Guvernul sovietic nu a respectat clauzele ultimatumului, considerându-le ca pe nişte noţiuni sterile, pentru opinia publică internaţională, deoarece cuvântul de ordine dat şi executat de armata şi autorităţile sovietice a fost... ocuparea armată dintr-odată a întregului teritoriu basarabean şi bucovinean, în cel mai scurt timp şi cu toate mijloacele avute la dispoziţie”. Şi se arăta, în continuare: „Dat fiind că unităţile motomecanizate şi paraşutiştii sovietici s-au infiltrat în spatele trupelor române şi au ocupat diferite localităţi şi noduri vitale de comunicaţie, blocând gările şi oprind plecarea trenurilor, transporturile nu au putut fi dirijate la timp conform planurilor de evacuare. Profitând de această situaţie critică, trupele sovietice motomecanizate sub comandă au înconjurat formaţiunile mici române şi, sub ameninţarea mitralierelor de pe tancuri şi autoblindate, le-au dezarmat, le-au luat mijlocele de transport, au arestat şi degradat ofiţerii şi subofiţerii, punându-le astfel în imposibilitatea de a-şi continua evacuarea. Documentul ne oferă şi o primă explicaţie a unei asemenea atitudini: „agenţii comunişti, plasaţi dinainte în Basarabia şi Bucovina de Nord, precum şi cei veniţi odată cu primele trupe de infiltraţie, au făcut aprecieri jignitoare şi de ponegrire a armatei române şi Comandamentului său, au criticat vehement şi cu ostilitate activitatea desfăşurată de autorităţile române, căutând să dovedească incapacitatea şi lipsa de gospodărire a conducătorilor şi starea de mizerie a populaţiei, în comparaţie cu situaţia din URSS”.

Într-adevăr, armata şi poliţia au fost primele instituţii ale statului român vizate. Doar aparent paradoxal, chiar

dacă ele erau şi primele care urmau să dispară din teritoriul cedat. Nu aveau voie să se retragă în ordine, să scape cu prestigiul neştirbit. Imaginea unei armate incapabile să efectueze măcar o retragere în ordine, darămite să mai opună o rezistenţă cât de cât serioasă, trebuia să se fixeze adânc în minte românilor rămaşi. Aşa puteau căpăta credit zvonurile pe care sovieticii le-au pus imediat în circulaţie şi potrivit cărora, în trei luni, aveau să fie la Bucureşti. Scădeau şi speranţele locuitorilor că situaţia se mai putea răsturna, scădea şi rezistenţa lor în faţa noilor autorităţi. Raportul SSI din care am citat, ca şi alte documente, prezintă numeroase cazuri de ofiţeri şi subofiţeri români arestaţi, condiţiile inumane de detenţie la care au fost supuşi, interogatoriile barbare care li s-au luat, cât şi cazuri de poliţişti şi jandarmi omorâţi. Este semnificativ faptul că „majoritatea ofiţerilor au fost obligaţi să dea declaraţie – pe cuvânt de onoare – că vor servi statul sovietic, *dând informaţiuni asupra intenţiilor probabile ale Germaniei faţă de URSS* (subl. n.) şi că nu vor spune nimănui tratamentul la care au fost supuşi în timpul arestării şi anchetării”.

Despre caracterul organizat al acţiunii de creare a derutei vorbea şi o notă redactată de C. Maimuca, comisar de Siguranţă, la 13 august 1940: „La orele 11 dimineaţa 28 iunie şi-au făcut apariţia deasupra oraşului Chişinău întâi două şi după cinci minute alte opt avioane sovietice care au aterizat la periferie, debarcând aproximativ 120 persoane, evrei basarabeni fugiţi din România în Rusia şi angajaţi în serviciul de spionaj rusesc. La ora 11, 40 bande compuse din aceşti agenţi, împreună cu comuniştii locali, au atacat garda slabă a închisorii (întrucât o bună parte din pază se evacuase) şi au dat drumul comuniştilor închişi… La orele 17, focuri de arme răzleţe se auzeau în oraş, însoţite de încercările de retragere şi manifestare a

elementelor comuniste, cărora li se aruncau manifeste, placarde roşii, steaguri roşii, portretele lui Lenin, Stalin, Molotov etc. din avioanele sovietice care survolau deasupra oraşului”.

Odată cu luarea în stăpânire a teritoriului Basarabiei şi al Bucovinei de Nord de către armata sovietică, s-a produs un fenomen care i-a surprins pe locuitori: „Când primele trupe sovietice au intrat în Basarabia şi Bucovina – consemna documentul elaborat de Maimuca, la 22 august 1940 –, populaţia românească se aştepta ca armata – în continuarea ororilor săvârşite de populaţia civilă comunistă instigată de comisarii politici – să se dedea la acte de agresiu ne sălbatică, că tineretul comunist crescut fără credinţă în Dumnezeu va măcelări pe credincioşii creştini şi că setoşi de sânge nu se vor opri până când nu-şi vor termina opera lor nimicitoare. *Nimic din toate acestea nu s-a întâmplat* (subl. n.). Foarte calmi, soldaţii roşii au ocupat instituţiile de stat şi localurile publice, purtându-se politicos cu populaţia… Pregătirea trupelor de ocupaţie ruse, din acest punct de vedere, s-a dovedit a fi foarte bine pusă la punct şi cu o cunoaştere perfectă a realităţilor din Basarabia şi Bucovina”.

S-au instaurat, atât la oraşe cât şi la sate, „comitete împlinitoare”, care aveau puteri nelimitate în toate problemele administrative. Următorul obiectiv, după armată şi poliţie, îl constituia distrugerea administraţiei române şi înlocuirea ei cu sistemul sovietic. „Desfiinţarea aparatului de stat anterior, burghez, duşman al regimului nou şi organizarea administraţiei sovietice în cadrul constituţiei şi legilor sovietice” – cum se exprimau autorii unei *Dări de seamă* elaborate de Inspectoratul regional de poliţie din Chişinău, la 24 octombrie 1941 – a devenit obiectivul prioritar. Aşa încât, „trei zile după intrarea trupelor sovietice în Basarabia, prima măsură cu caracter

general a fost aceea de a se lua conducerea treburilor publice din mâna comitetelor şi a se da în sarcina funcţionarilor aduşi din URSS. în unele localităţi, membrii comitetelor au fost arestaţi, iar în altele numai unii din membrii care n-au avut purtare strict comunistă. De asemenea, s-au înfiinţat „o mulţime de organizaţiuni obşteşti; asociaţiuni profesionale, cooperative, uniunea sportivă a tineretului, culturale, comsomolul, MOPR, organizaţiuni în aparenţă obşteşti, dar în realitate cu activitate mai ales politică”. Şi documentul din 24 octombrie 1941 adăuga şi un citat din Lenin: „Profsoiuzurile sunt şcoala comunismului”. Aceasta la nivelul administraţiei locale.

În ceea ce priveşte integrarea celor două provincii istorice româneşti, ea s-a făcut într-un mod diabolic, cu consecinţe de care ne lovim şi astăzi. Astfel, Bucovina de Nord şi judeţul Hotin, împreună cu judeţele Ismail şi Cetatea Albă au fost alipite RSS Ucrainene, iar restul Basarabiei, împreună cu republica moldovenească transnistreană – creaţie artificială a sovieticilor din 1924 – au format Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Au urmat măsurile pentru „trecerea bunurilor economice în mâinile întregului popor” prin naţionalizarea „băncilor, întreprinderilor bancare şi comerciale, transportului pe căi ferate şi ape şi a mijloacelor de legătură ale Basarabiei” – am citat titlul „Decretului prezidium-ului Sovietului suprem al Uniunii Sovietice”, publicat de „Izvestia” din 16 august 1940. De fapt, din cuprinsul lui rezultă că erau naţionalizate şi „întreprinderile industriale cu un număr mai mare de 20 muncitori sau cu un număr mai mic de 10 oameni – cu o putere motrice efectivă nu mai mică de 10 cai putere”, cât şi toate întreprinderile poligrafice, de spirtoase, spitalele, farmaciile, sanatoriile, instituţiile şcolare de toate gradele,

cinematografele, teatrele, stadioanele, muzeele şi galeriile, marile restaurante, proprietăţile mari de casă, casele celor care „au fugit din Basarabia”. Decretul semnat de Kalinin era datat 15 august 1940.

În continuare, în fiecare întreprindere sau ramură de activitate se fixa un plan de producţie, o normă de lucru, care trebuia îndeplinită de fiecare muncitor. Norma era stabilită după muncitorii cei mai buni şi în funcţie de ea erau fixate şi salariile.

Aceeaşi „grijă” au manifestat-o noile autorităţi şi faţă de problema ţărănească. S-a procedat mai întâi la „împroprietărire”, prin împărţirea pământului, „proprietatea moşierilor, bisericilor, pământurilor culacilor şi vitele lor, celor săraci din sate pentru ca astfel să se facă egalizarea poporului printr-o nivelare forţată... s-a observat cu acest prilej la sate o lipsă completă de judecată matură a păturei rurale. Poporul, zăpăcit în tot felul de politicienii trecutului, era obişnuit să aplaude în orice ocazie. Au aplaudat pe ruşi, au ovaţionat numele lui Stalin, după ce îndelung aplaudaseră pe toţi conducătorii noştri care s-au perindat prin Basarabia şi Bucovina. Lipsiţi de statornicia unei judecăţi drepte, populaţia săracă şi mijlocie a satelor ca şi golănimea oraşelor au crezut că în sfârşit raiul sovietic mult aşteptat este împlinit. Au crezut că sunt liberi şi independenţi şi au maltratat pe notarii comunelor rămăşi pe loc şi în special pe agenţii fiscului, contra cărora se acumulase o ură de neînvins. În primele zile de ocupaţie, satele Basarabiei au fost lăsate în voia sorţii” – scria C. Maimuca în august 1940. Totul era însă gândit. „Culacilor, tot pe acelaşi considerent, nu li s-a confiscat tot pământul, ci li s-au lăsat iniţial câte 5 – 6 hectare”, nota Sinteza Jandarmeriei/ din iulie 1944. Tot la 15 august 1940, sub semnătura aceluiaşi Kalinin, se dădea un Decret prin care „din ziua de 28 iunie 1940 tot

pământul cu subsolul lui, pădurile şi apele de pe teritoriul părţii de nord a Bucovinei se prezintă ca proprietate de stat, adică de avut al întregului popor”. În Basarabia, constituirea sovhozurilor şi a colhozurilor a început abia în februarie-martie 1941, ajungându-se la un număr de 120 de colhozuri şi sovhozuri, încă din iulie 1940, populaţia din Basarabia era scoasă cu forţa la munca câmpului, potrivit unei note a Inspectoratului regional de poliţie „Dunărea de Jos”, din 24 iulie 1940. La 17 august 1940 s-au fixat norme obligatorii pentru predarea grânelor, cu variaţii de la judeţ la judeţ. Plata era derizorie. După cum consemna documentul din 24 octombrie 1940, „chitanţele pentru cerealele predate de multe ori nu se eliberau sau se pierdeau, astfel că la mulţi ţărani s-au cerut cereale de câte două ori”.

Realizându-se naţionalizarea întreprinderilor, băncilor şi a pământului, statul putea controla după bunul plac viaţa cetăţenilor, înfometându-i cât voia. Încă din primele zile ale ocupaţiei sovietice, camioanele armatei au început să care produsele agroalimentare peste Nistru, spre disperarea chiar a celor care le ieşiseră înainte cu flori şi steaguri roşii. În declaraţiile persoanelor, care au reuşit să părăsească teritoriile ocupate în lunile iulie şi august, apar constant formulări de genul: „magazinele părăsite de refugiaţi au fost transformate în cooperative, unde lumea făcea coadă pentru o sută de grame de zahăr şi alte alimente în mică cantitate”, sau „băncile şi magazinele mari sunt închise; oraşul este lipsit de alimentele strict necesare ca zahăr, came, grăsimi etc”. Şi pentru a înţelege mai bine ce a adus ocupaţia sovietică să mai cităm o frază din Darea de seamă elaborată de Inspectoratul regional de poliţie Chişinău: „Funcţionarii sovietici, veniţi odată cu trupele de ocupaţie, exprimau deseori o admiraţie naivă faţă de abundenţa ce au găsit în

Basarabia”.

Dar principalul instrument prin care regimul sovietic s-a impus a fost teroarea, fizică şi intelectuală. Ea s-a dezlănţuit la scurt timp după instalarea noilor autorităţi. Au fost arestaţi toţi cei socotiţi suspecţi „din punctul de vedere al sentimentelor faţă de noul regim”, în primul rând foştii funcţionari, intelectuali şi foştii parlamentari români, în special cei care făcuseră parte din Sfatul Ţării şi Frontul Renaşterii Naţionale. „Presupuşii vinovaţi erau ridicaţi de obicei noaptea, cu aşa-zisa maşină neagră şi după o scurtă cercetare dispăreau fără urme”. Cei care doreau să se repatrieze erau şicanaţi, bunurile mobile şi imobile le erau confiscate, erau obligaţi să semneze declaraţii că după ce vor ajunge în România vor activa în favoarea serviciului de spionaj sovietic, părinţii lor fiind opriţi ca ostateci. Documentul din 24 octombrie 1941 stabilea trei valuri de arestări: imediat după ocupaţie, în septembrie 1940, şi în iunie 1941. Cei mai mulţi dintre arestaţi au fost deportaţi. De asemenea, mulţi locuitori au fost ridicaţi din oraşe şi sate, individual sau familii întregi. La 15 mai 1941, de exemplu, Comitetul executiv al raionului Bolgrad trimitea preşedintelui Sfatului sătesc Cubei următoarea adresă: „Alcătuiţi un tablou de locuitorii Sfatului sătesc al Dvs., care urmează a fi deportaţi din acea comună, separat pentru acei care urmează să fie deportaţi cu toată familia. Comunicaţi-ne neîntârziat numărul acelora pe care îi hotărâţi că-i deportaţi”. Singurul criteriu: bunul plac. Singurul obiectiv: strămutarea românilor. O formulă mascată de deportare, a constituit-o „rezolvarea problemei şomajului”. Chiar ziarele „Izvestia” şi „Pravda” au anunţat în mai multe rânduri deplasarea a câteva mii de români în alte zone ale URSS, sub pretextul asigurării unor locuri de muncă. O deportare masivă s-a produs în noaptea de 13/14 iunie 1941, când 15.000 familii au pornit în bejenie. Destui

nu au mai ajuns vreodată. Au pierit pe drum sau au fost asasinaţi. După revenirea autorităţilor române, în 1941, s-au descoperit mai multe gropi comune. În Sinteza Jandarmeriei din iulie 1944, numărul cadavrelor descoperite în gropile comune de pe teritoriul Basarabiei era apreciat la 329. Dar ne-a impresionat un alt caz: „La şcoala moldovenească din Orhei 40 de elevi au fost executaţi fiindcă au lipit pe uşa şcolii un afiş în care spuneau că s-au săturat de pâine rusească şi doresc pâine românească”. Execuţiile au căpătat proporţii după 22 iunie 1941, moment în care s-a declanşat atacul împotriva URSS. Un raport SSI enumera următoarele cazuri cunoscute: „execuţiile săvârşite la sediul Consulatului italian din Chişinău; execuţiile din celulele de torturi şi din beciurile palatului Metropolitan din Cernăuţi; executarea a 15.000 ostateci şi prizonieri români la Saratov, ca represalii la împuşcarea evreilor din Odessa…”

Teroarea a fost nu numai fizică, ci şi intelectuală. Principala instituţie vizată a fost biserica, stâlpul rezistenţei. S-au folosit atât forme de disuasiune, cât şi forţa brutală, mergând până la distrugerea bisericilor. Declaraţiile celor scăpaţi din iadul de peste Prut vorbeau despre faptul că mai ales bătrânii erau împiedicaţi, chiar şi cu forţa, să meargă la biserică. Primele documente, elaborate în iulie 1940, vorbesc despre o închidere generală a bisericilor, multe primind alte destinaţii (cantine, grajduri sau magazii), în vreme ce odoarele au fost confiscate. Documentul elaborat de SSI, la 10 octombrie 1940, spunea că „numai datorită intervenţiei populaţiei, bisericile au fost redeschise, însă cei care le frecventau erau suspectaţi”. Dar nu toate, căci unele au rămas în continuare „cantine sau sedii de înalte comandamente militare”. Se pare că opoziţia populaţiei a fost considerabilă, căci autorităţile au recurs la alte

metode. „Iată un mijloc de exterminaţia Bisericii – se scria în Darea de seamă a Inspectoratului regilonal de poliţie Chişinău. În Chişinău, în cursul anului de ocupaţie s-au lăsat credincioşilor trei biserici… pe lângă cota de impozabilitate extraordinar de mare, care nu se calculează asupra venitului, ci asupra deverului, adică încasărilor, indiferent dacă întreprinderea are sau nu are venit… impozitul rezultat pentru ocupaţiuni ce nu se bucurau de simpatiile puterii comuniste era aşa de mare încât nu-l putea suporta nici preotul, nici comunitatea credincioşilor… Biserica din Chişinău, str. Bulgară, a fost impusă la un impozit de 10.000 ruble anual şi preotul ei la fel. În asemenea condiţiuni, orice biserică cu timpul, inevitabil, trebuia să-şi închidă uşile. La aceasta trebuie adăugată conform legii (art. 58 Cod penal) neplata impozitului datorat în termene stabilite, însoţită şi de elementele relei credinţe (şi un popă întotdeauna este de rea credinţă) se pedepseşte cu închisoare şi amendă de 10 ori impozitul datorat”.

Pentru impunerea voinţei autorităţilor s-a făcut apel şi la întreg arsenalul propagandei: filme şi broşuri documentare despre măreţele realizări ale URSS sub conducerea înţeleaptă a tovarăşului Stalin, piese de teatru cu subiecte din viaţa oamenilor sovietici, ziare ce publicau articole pe aceeaşi temă. S-au creat chiar şi eroi noi, precum „proclamarea post-portem a faimosului bandit G.I. Kotovski drept paladin spiritual, protector al nou createi republici moldoveneşti”. Şcoala a fost trecută şi ea sub controlul autorităţilor sovietice, profesorii şi învăţătorii recalcitranţi fiind îndepărtaţi. Curând, alfabetul latin a fost înlocuit cu cel chirilic.

Statul sovietic a pus aşadar în aplicare un plan sistematic şi premeditat pentru deznaţionalizarea populaţiei româneşti din Basarabia şi Bucovina de Nord. El

a fost reluat pe o scară mai amplă, după 1944, când sovieticii au revenit în teritoriul dintre Prut şi Nistru. În linii mari, el s-a aflat la baza programului aplicat şi în România, după 23 august 1944. Cu acelaşi succes final – în ciuda nenorocirilor provocate – ca şi planul ţarist de deznaţionalizare aplicat Basarabiei după 1812.

Această realitate istorică o putem reconstitui astăzi mai în detaliu şi datorită documentelor de informare, analiză şi sinteză elaborate de serviciile de informaţii, poliţie şi siguranţă româneşti, care şi-au făcut datoria cu profesionalism.

Ne explicăm acum mai bine de ce împotriva serviciilor noastre de informaţii, poliţie şi siguranţă s-au dezlănţuit adevărate „vânători de vrăjitoare”; pentru că ştiau şi văzuseră prea multe în legătură cu „prefacerile comunismului sovietic”, în realitate „iadul de peste Prut”. După instaurarea guvernului procomunist, la 6 martie 1945, foştii ofiţeri de informaţii şi jandarmerie, la fel ca şi comisarii de siguranţă, au fost arestaţi, unii ţinuţi în puşcării ani de zile fără sentinţe judecătoreşti. S-a făcut şi o curăţenie în arhivele „fostelor organe burghezo-moşiereşti”, tocmai pentru a nu se lăsa nicio urmă, nicio mărturie despre ticăloşiile făcute de regimul de ocupaţie sovietică. Datorită unor funcţionari iubitori de ţară, tradiţie şi ne-am, o parte din documente au fost ascunse cu preţul unor riscuri imense, iar astăzi astfel de documente îşi aşteaptă cercetătorii de bună-credinţă pentru a fi puse în valoare. Noi am folosit doar o mică parte din ele, suficiente însă pentru a schiţa acea istorie adevărată, ascunsă până în 1989.

SSI despre Mişcarea legionară. Documentele informative de analiză, evaluare şi sinteză, întocmite de SSI despre Mişcarea legionară înainte, în timpul şi după evenimentele din ianuarie 1941, au fost adunate într-un

dosar format din 5 volume, fiecare însumând circa 400 de file şi care, în arhivă, poartă denumirea de Cartea albă a rebeliunii. Cele mai importante „piese” din acest dosar au fost publicate în volumele *Pe marginea prăpastiei*, lucrare care în epocă a avut un impact asupra opiniei publice, întrucât comentariile vizau o motivaţie politică precisă: sublinierea meritelor generalului (devenit, în august 1941, mareşal) Ion Antonescu şi rolul său decisiv în salvarea patriei, dusă de legionari în haos şi război fratricid.

Horia Sima menţiona că lucrarea *Pe marginea prăpastiei* ar fi fost scrisă de Ovid Vlădescu, „omul de casă al lui Ion Antonescu”. Colonelul Traian Borcescu, fostul şef al Secţiei a II-a Contrainformaţii din SSI, adică omul care în epocă a fost informat la fel de bine ca şi Eugen Cristescu în problema legionară, a mărturisit că nu Ovid Vlădescu este autorul lucrării *Pe marginea prăpastiei*. Acesta din urmă a făcut mai multe tentative de a da o interpretare politică documentelor SSI, dar au rămas nefinalizate, în sensul că nu au fost pe placul mareşalului. Ofiţerii din Marele Stat Major chiar glumeau pe seama acestuia, poreclindu-l cu ironie „Zero” Vlădescu. Adevăraţii autori sunt colonelul Marin Alexandru şi un colectiv de analişti (de la Secţia a II-a a Marelui Stat Major şi SSI) pe care l-a coordonat. Toţi aceştia au realizat forma finală acceptată de Preşedinţia Consiliului de Miniştri.

Implicarea SSI şi a Secţiei a II-a din Marele Stat Major, adică principalele structuri ale comunităţii informative româneşti, în acţiuni de propagandă antilegionară poate constitui la prima vedere o imixtiune în viaţa politică a statului, ceea ce ar justifica în acest caz înverşunarea memorialiştilor legionari. Suntem datori să precizăm însă că în arta informaţiilor astfel de acţiuni intră în atribuţiile curente şi firesti întreprinse de structurile informative ale oricărui stat şi poartă numele de *pregătire*

contrainformativă a populaţiei. Scopul unor acţiuni speciale de acest gen este de a influenţa opinia publică spre conştientizarea intereselor supreme ale statului. Ele se întreprind oriunde şi oricând în lume, mai ales atunci când raţiunile de stat le impun. Istoria serviciilor secrete de informaţii ne oferă suficiente exemple, dar evocarea lor în acest spaţiu nu îşi are locul.

Depăşind însă acest aspect, va trebui să recunoaştem că documentele publicate în anexa lucrării *Pe marginea prăpastiei* dezvăluie fapte şi evenimente care cu greu pot fi contestate. Concepţia lucrării reliefează aspecte de modernitate pentru activitatea celor ce au purtat povara misiunilor informative şi contrainformative, le-au conceput şi realizat. Aşa se explică de ce lucrarea a fost şi va rămâne – cu limitele de rigoare – un izvor istoric de prima mână, pentru cei ce se apleacă cu bună-credinţă şi în dorinţa de a reconstitui adevărul despre evenimentele acelor timpuri.

Decizia finală, obţinută de generalul Ion Antonescu în confruntarea violentă cu Mişcarea legionară, se datorează şi faptului că a fost bine informat în legătură cu starea de spirit reală a opiniei publice româneşti şi, deopotrivă, a armatei. Este un aspect important, ceea ce impune o tratare a lui în părţile esenţiale.

Horia Sima menţiona că armata română era împărţită la acea vreme în trei categorii: „O parte din şefii supremi erau necondiţionat la dispoziţia generalului Antonescu, ca de pildă Pantazi, Şteflea şi alţii; a doua parte, aparţinea vechilor cadre carliste, demoralizate şi timorate; a treia parte, făţiş sau în forul interior, manifesta simpatii pentru Mişcare”. În relaţiile cu armata, Mişcarea legionară dispunea – în opinia celuiaşi memorialist – şi de alte avantaje, de care era lipsit generalul Ion Antonescu: „Trupa, masa soldaţilor, era formată din legionari sau

simpatizanţi ai Mişcării, în proporţie covârşitoare. Tinerii ofiţeri locotenenţi şi sublocotenenţi erau în număr impunător afiliaţi spiritului Mişcării legionare. Elita liceelor militare şi a şcolilor militare de toate armele era încadrată în Frăţiile de Cruce”.

Eugen Cristescu nu contrazice acest aspect, dar oferă următoarea explicaţie: „Psihoza legionară cuprinsese pe mulţi din oportunism, laşitate sau naivitate şi găsise simpatizanţi chiar şi în armată”. El se baza pe documentele informative şi de analiză ale SSI. De exemplu, în „Referatul privind rebeliunea legionară”, document neinserat în lucrarea *Pe marginea prăpastiei*, şi nici clasat în copertele *Cărţii albe a rebeliunii* – şi vom înţelege imediat cauza –, întâlnim următorul comentariu: „Armata încă nu a fost cruţată. Uzând abil de puritatea ideilor naţionaliste [legionare, *n.n.*] şi-au recrutat simpatizanţi, fie prin contact direct, fie indirect (soţie, copii, rude). Acţiunea a fost îndreptăţită mai ales faţă de ofiţerii tineri şi elevii de la şcolile de ofiţeri. Prezenţa în rândurile armatei a legionarilor, ofiţeri de rezervă şi trupă, a înlesnit convertirea şi adeziunea la Mişcarea legionară a numeroşi ofiţeri activi şi subofiţeri. Au fost rătăciri şi printre ofiţerii superiori, care au mers până la a cere eliminarea din oştire a cadrelor, care păstrând linia neutrală a educaţiei militare nu ar simpatiza acţiunea legionară”.

Bine informat despre această situaţie din armată, generalul Ion Antonescu a reacţionat prin elaborarea Ordinului nr. 1 936, care a intrat în vigoare la 18 decembrie 1940. Se interzicea orice amestec legionar în armată şi orice amestec al armatei în Mişcarea legionară. Greu de evaluat efectul imediat al acestui ordin. Horia Sima nu face referire la el fie că nu l-a cunoscut, fie că nu i-a dat importanţă. În schimb, analiştii SSI ajunseseră la concluzia că „propaganda demagogică a legionarilor, prin

care se încerca să se ascundă faptele cele mai josnice, a produs un salutar reviriment; cadrele armatei nu au mai putut fi înşelate şi au devenit foarte circumspecte”. De asemenea, „abuzurile, ilegalităţile şi incompetenţa conducătorilor puşi în fruntea treburilor obşteşti au indispus armata”. Mai neted spus, insistenţa legionarilor de a atrage armata de partea Mişcării prin propagandă şi demagogie se întorcea, în opinia analiştilor SSI, ca un bumerang împotriva iniţiatorilor.

Horia Sima nu aminteşte nici de acest aspect, fie că nu l-a sesizat, fie că l-a trecut sub tăcere cu bună ştiinţă. În lucrările sale memorialistice, Horia Sima arată însă că asasinarea lui Iorga era contraproductivă pentru legionari. Documentul de analiză al SSI consemna că acest tragic eveniment „a consternat armata”, iar Eugen Cristescu, în memoriile sale sublinia: „Moartea lui Nicolae Iorga, această mândrie a culturii româneşti, profesor la zeci de generaţii de ofiţeri la Şcoala de Război, a despărţit pe legionari pentru totdeauna de opinia publică cinstită din ţară şi le-a înstrăinat orice simpatii în armată”.

Sunt multe pasaje din scrierile memorialistice ale lui Horia Sima care demonstrează că el confunda opinia publică românească cu Mişcarea legionară şi stăruim asupra termenului de confuzie, chiar şi în situaţia în care acceptăm fără rezerve că numărul purtătorilor de cămăşi verzi cu diagonală crescuse la un milion, aşa cum a raportat şi a promis Horia Sima că-i pune la dispoziţie conducătorului statului în ziua jurământului de loialitate, la 6 octombrie 1940, în faţa unei impresionante mulţimi adunate în Piaţa Naţiunilor Unite. Prin urmare, putem reţine că documentele informative şi de analiză ale SSI conturează teza, greu de contestat şi în discordanţă cu afirmaţiile lui Horia Sima, că înainte de producerea evenimentelor din ianuarie 1941, „opinia publică cinstită”

din România şi armata erau de partea generalului Ion Antonescu. Deci, pe străzile Capitalei şi în alte oraşe mari ale ţării, ca Timişoara, Braşov, Constanţa, Ploieşti etc., de fapt acolo unde legionarii se arătaseră activi şi în septembrie 1940, nu poporul român se răsculase împotriva generalului Ion Antonescu, ci Mişcarea legionară, aţâţată la rebeliune. Avem acum şi explicaţia poziţiei SSI, contrară intereselor legionare, care a ieşit în evidenţă prin măsurile informative din timpul rebeliunii şi care a constituit un sprijin real pentru conducătorul statului. Poziţia era fundamentată pe cunoaşterea şi receptarea corectă a opiniei publice româneşti, inclusiv a stării de spirit din armată. De altfel, o instituţie de această natură nu poate iniţia şi desfăşura acţiuni contrare majorităţii populaţiei, întrucât s-ar descalifica. Afirmaţia făcută în legătură cu profesionalismul SSI a avut în vedere şi acest aspect. Pe de altă parte, se poate afirma că şi hotărârea Führerului de a-l sprijini pe generalul Ion Antonescu prin aşa-zisa intervenţie decisivă din 23 ianuarie 1941, când a transmis ordinul către Misiunea militară germană din România de a acţiona pentru ca legionarii să depună armele, nu putea face abstracţie de realitatea românească. E adevărat, prin intervenţia sa, Hitler a urmărit să limiteze cât mai mult proporţiile represiunii, iar prin salvarea căpeteniilor legionare şi internarea lor într-un lagăr din apropierea Berlinului îşi consolida un puternic atu, pe care-l putea folosi oricând împotriva generalului Ion Antonescu. Iată de ce acţiunea informativă a SSI de supraveghere a Mişcării legionare şi după înăbuşirea rebeliunii a căpătat o motivaţie substanţială.

Prin nota din 13 februarie 1941, intitulată „Activitatea legionară în căminele studenţeşti”, document de informare trimis şi Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului de Interne, Marelui Stat Major şi, bineînţeles,

Preşedinţiei Consiliului de Miniştri – ceea ce demonstrează că structurile vitale ale statului erau conectate şi interesate de evoluţia Mişcării legionare după rebeliune –, SSI atrăgea atenţia asupra unor noi pericole. Bine conspiraţi se dovedeau studenţii legionari organizaţi în cuiburi şi care locuiau în Internatul Teologic din str. Radu Vodă nr. 24, în căminul de pe Şoseaua Kiseleff (al studenţilor de la Şcoala Politehnică), precum şi în imobilul Societăţii petroliere „Concordia”, din B-dul Domniţei nr. 50. Documentul SSL menţiona că în aceste locuri „se aflau adăpostite o serie de persoane venite cu prilejul rebeliunii”, iar din supravegherea lor rezultă că desfăşurau „o intensă propagandă legionară, organizând şedinţe de cuib”. Cel mai pericolos se dovedea, în opinia SSI, un anume Leonid Lututovici, atentatorul la viaţa colonelului magistrat Cristescu, din Cernăuţi, care făcea parte din gruparea teroristă „Spărgătorii de fronturi”. În timpul rebeliunii acesta activase în provincie, „unde organizase insurecţii locale”. Tatăl lui Leonid Lututovici era cunoscut în evidenţele SSI ca „un comunist notoriu”, rămas în Basarabia după răpirea acestei provincii româneşti de către URSS.

Până la 23 august 1944, SSI a reuşit să dejoace unele diversiuni iniţiate de grupurile din ţară şi străinătate şi chiar să prevină câteva atentate, prin care se urmărea asasinarea mareşalului Ion Antonescu. Documentele SSI demonstrează că astfel de grupuri, formate în special din tineri, ţinute sub strictă supraveghere, fuseseră infiltrate cu agenţi, fapt pentru care orice iniţiativă cu scop politic era imediat neutralizată. Mai interesante sunt documentele de analiză şi sinteză ale SSI referitoare la felul în care opinia publică românească, liderii politici din „opoziţie”, naţional-ţărăniştii şi liberalii receptau raporturile dintre acţiunile clandestine ale Mişcării

legionare şi conducătorul statului.

În contextul în care armata română reuşise, la sfârşitul lunii octombrie 1941, să finalizeze cucerirea Odessei, în urma unor operaţii militare soldate cu numeroase pierderi de vieţi omeneşti – printre care se identificau şi unii dintre cei înrolaţi ca voluntari, pentru a-şi ispăşi păcatele din timpul rebeliunii –, analiştii SSI au întreprins un nou demers pentru a testa opinia publică în legătură cu Mişcarea legionară. Documentul de sinteză întocmit la 13 noiembrie 1941 poartă titlul: „Scurtă dare de seamă asupra situaţiei politice internet care, la capitolul IIZ „Problema legionară privită de diferite cercuri politice şi sociale”, expune următoarele: „Maniu şi amicii săi consideră că legionarii constituie o primejdie pentru ordinea internă şi externă, fiind un factor de imprevizibil şi constantă presiune. Dr. Lupu şi Mihalache au aceeaşi opinie, însă declară că tocmai de aceea dl Mareşal Antonescu trebuie sprijinit spre a nu fi silit să facă o politică de concurenţă cu legionarii.

Liberalii (Dinu şi Gheorghe Brătianu) consideră pe legionari ca instrumente inconştiente, gata oricând să se lase agitaţi contra intereselor României.

Marea burghezie manifestă oroare evidentă faţă de legionari. Armata se consideră, de la rebeliune, în conflict direct şi acut cu legionarii, iar o revenire a acestora ar produce reacţii violente din partea ofiţerilor.

În rândurile ţărănimii aşezate există oroarea şi dispreţul înnăscut al ţăranului faţă de elementele nepregătite puse în fruntea treburilor [publice – *n.n. J.*

În cazul funcţionarilor şi la toate categoriile de intelectuali şi la mica burghezie, legionarii reprezintă instabilitatea, nesiguranţa, lipsa de competenţă (…).

Dacă se recunoaşte că doctrina legionară conţine multe principii folositoare vieţii de stat, opinia publică însă

şi-a făcut convingerea hotărâtă că legionarii au procedat la fel ca vechile partide politicianiste, căutând, în primul rând, acapararea cu violenţă a posturilor rentabile, uitând de rolul ideal, pe care generaţia ţării îl avea în noua aşezare a statului.

În situaţia psihologică de astăzi, oricine ar încerca vreo combinaţie politică cu legionarii riscă să provoace manifestarea violentă a 95% din opinia publică românească”.

Un alt sondaj de opinie, în legătură cu felul în care era receptată realitatea politică din România în raport cu Mişcarea legionară, a fost realizat de SSI la 8 iulie 1942. Era perioada când zvonuri tot mai insistente despre agravarea stării de sănătate a conducătorului statului aveau ecou în opinia publică şi îngrijorau cercurile politice atât din jurul puterii, cât şi din rândurile personalităţilor naţional-ţărăniste şi liberale. Documentul reproduce următorul text, pus între ghilimele, ceea ce înseamnă că transcrie cu exactitate comentariile altor personalităţi. Iată ce spunea Iuliu Maniu: „Cu toată deosebirea fundamentală de vederi între noi şi regimul Antonescu, am considerat întotdeauna că este necesar în actuala conjunctură.

Nu i-am făcut opoziţie propriu-zisă, iar manifestările noastre au avut ca scop să afirme mai mult un punct de vedere faţă de lumea internaţională, cât şi să oprească guvernul de a lua unele măsuri în colaborare cu germanii.

Eventuala dispariţie a Mareşalului ar fi o adevărată catastrofă pentru ţară, în actuala împrejurare.

După atitudinea despre care am informaţii că au avut-o faţă de cercurile germane, în ultimul timp, noi am hotărât să-l sprijinim, bineînţeles, în măsura şi sub forma care o putem face. O *soluţie legionară nu este posibilă* (subl. n.).

Evitarea unei aventuri, fie legionară, fie de alt

caracter, ar merita jertfe”.

La rândul lor, naţional-liberalii manifestau şi ei îngrijorare îndreptăţită, ceea ce nu-i scutea de luciditate în receptarea informaţiilor despre starea sănătăţii mareşalului şi perspectivele imediate pentru ţară, în eventualitatea unei succesiuni la putere. Documentul SSI prezintă următoarele opinii ale cercurilor liberale: „Singura forţă politică, care se află pe teren şi continuă a fi organizată, este cea legionară. Prezenţa sa activă şi unică opreşte în fiecare zi înrolările recrutate din nemulţumiţi şi păturile sărace, lovite îndeosebi prin dificultăţile războiului (...).

Burghezia şi clasa de mijloc sunt în derută, lipsite de iniţiativă şi de curaj; în ţărănime se frământă curente incoerente, dar care pot fi mâine canalizate de orice extremă”.

Am citat *in extenso* din aceste două documente pentru a se înţelege şi mai bine sensul real al declaraţiilor făcute de Eugen Cristescu în faţa Tribunalului Poporului. Ele nu erau de circumstanţă sau cu intenţia de a compromite pe cineva la ordinul cuiva, ci se bazau pe cunoaşterea profundă a realităţilor româneşti. Iată pasajul cu pricina din declaraţia făcută la 16 mai 1946: „A existat o înţelegere tacită şi permanentă ca generalul Antonescu să treacă perioada politică cu germanii, iar cele două partide să sprijine din umbră această acţiune şi să constituie rezerva pentru viitor”.

Este deci meritul incontestabil al regimului mareşalului Ion Antonescu de a gândi această strategie politică de conservare a unei rezerve pentru viitor, dar şi al SSI care a avut capacitatea şi inteligenţa de a susţine realizarea ei practică. Din această rezervă politică era exclusă Mişcarea legionară. „Ea a căpătat această poziţie nu dintr-un capriciu” al mareşalului sau din „dorinţa sa

nesăbuită de putere” – după cum încerca să explice Horia Sima în memoriile sale – ci prin propriile fapte, repudiate de opinia publică românească.

Un document secret maghiar despre atrocităţile din Badea şi Voivodina interceptat de SSL La începutul lunii aprilie 1941, prin hotărârea regentului Horthy, Ungaria a încălcat Tratatul de veşnică prietenie cu Iugoslavia, parafat în 1937, iar primul ministru Teleki Pál, care era un stăruitor partizan al respectării Tratatului, s-a sinucis. Prin gestul său, demn de toată admiraţia, premierul maghiar a crezut că poate salva onoarea ţării sale, care-şi renegase propria semnătură. În scrisoarea dresată lui Horthy, prin care explica gestul său, Teleki Pál a avertizat cu amărăciune: „Vom deveni jefuitori de cadavre, cea mai ticăloasă dintre naţiuni”. Într-adevăr, armata ungară, împreună cu contingente militare italiene şi bulgare, a participat alături de Wehrmacht la invadarea Iugoslaviei. După un atac fulger, care a durat doar 11 zile (6 – 17 aprilie), agresorii au silit armata regală iugoslavă să capituleze fără condiţii. A urmat o cumplită perioadă pentru popoarele iugoslave. Germania a anexat Banatul sârbesc şi o parte a Sloveniei, în timp ce Serbia, sub ocupaţie militară germană, era condusă de la Belgrad de un guvern colaboraţionist prezidat de generalul Milan Medici. Croaţia, fără Dalmaţia şi insule, împreună cu Bosnia, Herţegovina şi regiunea Srem, au format un regat independent cu capitala la Zagreb, pe tronul căruia s-a instalat ducele de Spolefto, italian de origine, din dinastia de Sa voia. Treburile publice erau însă administrate de un guvern de orientare fascistă, condus de Ante Pavelici. Italia a anexat Muntenegru, cea mai mare parte a Dalmaţiei şi majoritatea insulelor din Marea Adriatică, unele teritorii din Serbia, vestul Macedoniei şi jumătate din Slovenia. Ungaria a anexat Bacica şi Voivodina, iar

Bulgariei i s-a atribuit cea mai mare parte a Macedoniei sârbeşti şi unele porţiuni din estul zonei Kosovo.

Atât ocuparea cât şi împărţirea Iugoslaviei s-au petrecut cu mare rapiditate, ceea ce înseamnă că planul fusese gândit cu mult timp în urmă de cei ce se considerau la acea dată atotputernici în Europa. Au urmat pogromuri, deportări pe criterii etnice, internări în lagăre de concentrare, deznaţionalizarea populaţiilor băştinaşe, iar pe deasupra lor era afişată cu tărie ideologia „noii ordini/y, pe atunci la modă.

Demn de reţinut, după cum se ştie, este că guvernul român nu a acceptat să ocupe teritoriile unei ţări vecine şi prietene, chiar dacă la acea vreme cele două state se aflau în tabere diferite. În schimb, autorităţile de la Bucureşti urmăreau cu atenţie aceste scenarii, întrucât semănau cu cele din partea de nord a Transilvaniei cedată prin dictatul de la Viena. Aşa se explică de ce *Memoriul* a fost adus şi la cunoştinţa mareşalului Ion Antonescu.

Cu excepţia italienilor, care s-au străduit să se comporte mai blând şi să câştige simpatia localnicilor, ceilalţi ocupanţi au practicat de la început o politică teroristă, de cumplite represalii, de deznaţionalizare, folosindu-se, ca şi în alte ţări, de contradicţiile etnice şi religioase existente. În unele localităţi din regiunea Bacica, militarii horthyşti au săvârşit crime care au revoltat chiar şi populaţia maghiară.

Ecoul barbariilor l-a determinat pe deputatul ungur Bajezy-Zsilinszky Endre să facă o călătorie în localităţile respective. Cu multă răbdare şi tenacitate, animat de dorinţa sinceră de a afla adevărul, parlamentarul ungur a adunat numeroase probe, declaraţii scrise şi verbale de la martorii oculari, atât din rândul autorităţilor militare, cât şi al populaţiei civile.[8]

---

8 Publicist, editorul gazetei „Fuggetelen Magyarorszag" (Ungaria

Memoriul, ce a fost prezentat mai întâi la 19 ianuarie 1942 regentului Mikloş Horthy, avea la bază fapte şi documente. Memoriul descria pe 25 de pagini masacrele săvârşite de armata ungară de ocupaţie în regiunea Bacica şi cerea să se ia grabnice măsuri pentru oprirea lor şi tragerea la răspundere a vinovaţilor. Documentul a fost sustras din Arhiva Preşedinţiei Consiliului de Miniştri ungar de un patriot sârb, originar din Banatul sârbesc, care avea întinse relaţii în lumea politică ungară. Un exemplar a fost trimis în secret guvernului iugoslav, aflat în exil la Londra, încă din toamna anului 1942. O copie a parvenit printr-o subtilă combinaţie şi Serviciului Special de Informaţii, care a prezentat-o, în ziua de 30 septembrie 1943, mareşalului Ion Antonescu, ca material informativ.

---

independentă), membru al Camerei deputaţilor din partea Partidului micilor proprietari, autor al lucrării publicate în 1944, la Geneva, cu titlul Transilvania Past and Future (Transilvania, trecut şi viitor), tradusă în maghiară de actualul preşedinte al Ungariei, dl Goncz Arpad — Bajczy- Zsilinszky Endre a fost un personaj controversat. în tinereţe a înfiinţat o organizaţie iredentistă, apoi, împreună cu Gombs Gyula, a pus bazele primului partid fascist din Ungaria. Ulterior, a intrat în conflict cu mişcarea fascistă, fiind executat, în decembrie 1944. Ziarul „Cuvântul,/, din 21 ianuarie 1940, îl prezenta ca un bun cunoscător al limbii române, apropiat de intelectualii români şi reproducea răspunsul pe care Bajczy-Zsilinszky îl dăduse la o anchetă organizată în 1936 privind necesitatea unei mai bune cooperări între popoarele dunărene: „Popoarele dunărene sunt: românii, ungurii, slovacii, croaţii, sârbii şi bulgarii... Cum viaţa tinde, incontestabil, spre unităţile mari, este de dorit să se înţeleagă, să se realizeze şi să se amplifice înrudirea spirituală şi culturală a acestor popoare. O colaborare spirituală şi culturală între ele este cu atât mai de dorit, cu cât ele se vor convinge, mai curând decât s-ar crede, că trebuie să se apere (cu puteri unite) contra unor primejdii mult mai mari decât pretinsele lor conflicte de interese... în acest sens, potrivit părerii deputatului ungur, primul pas ar fi fost refacerea legăturilor culturale şi spirituale, ceea ce ar fi dus, neapărat, la o cooperare economică şi politică. Popoarele dunărene, vrând-nevrând, vor trebui să realizeze această cooperare pe care le-o impune însuşi destinul".

Din conţinutul *Memoriului* aflăm lucruri pe care autorul le consideră „ilegalităţi, încălcări flagrante ale legii şi şiruri sângeroase de fapte neomeneşti, care s-au comis de la data de 11 aprilie 1941 pe teritoriul Ungariei de Sud recâştigat… Autorităţile maghiare au săvârşit asasinate în masă contra elementului sârbesc din Bacica, ce nu erau cu nimic justificate, deoarece atitudinea populaţiei localnice era paşnică, în marea majoritate, faţă de ocupanţii maghiari, pe care îi preferau celor germani”. În continuare, autorul arăta: „Masacrele au fost făcute cu scopul de a jefui şi extermina populaţia sârbească şi s-au produs cu ştiinţa şi acordul guvernului maghiar”. Parlamentarul ungur urmărea să-l informeze pe şeful statului că „trupele maghiare de ocupaţie au comis în unele locuri vărsări inutile de sânge” şi că „în decursul ocupaţiei din Bacica, după calculele unor factori serioşi, circa 350 de oameni din rândul slavilor au căzut jertfă nevinovaţi”.

Primele ilegalităţi s-au produs odată cu preluarea administraţiei de către autorităţile militare. Generalul ungur Bayer şi-a început activitatea prin afişarea unor pancarte care somau în termeni ultimativi pe sârbi, evrei şi ţigani – ce se stabiliseră în acele locuri după 1918 – să părăsească ţara în timp de trei zile.

După estimările făcute de parlamentarul ungur, numărul acestora se ridica la 24.000 de suflete, „care nu au putut duce nimic din averea lor, ci numai câte 30 de pengo de cap, cu copii cu tot. Aceştia au fost adunaţi, suiţi în camionete şi aruncaţi pe malul celălalt al Dunării în anarhia ce domnea în Croaţia şi Serbia”. Dar vexaţiunile au continuat şi în contra celor rămaşi la casele lor.

Pentru reprimarea tulburărilor, sabotajelor şi mişcărilor comuniste sau naţionaliste, guvernul maghiar a instituit „tribunele marţiale volante” ce urmau să judece,

după procedură de urgenţă, orice infracţiuni comise împotriva noilor autorităţi. „Aceste tribunale şi-au desfăşurat activitatea timp de câteva luni, spânzurând sârbi, sloveni, evrei şi chiar maghiari, cifra execuţiilor ridicându-se la câteva sute”.

Interesantă este şi următoarea confesiune strecurată de autor în *Memoriu*: „Încă din primele zile ale lunii noiembrie 1941 am fost rugat de prietenii mei sârbi să fac ceva pentru încetarea acestor execuţii, căci prin acest procedeu răul nu se înlătura, ci creştea şi mai mult”.

În cadrul acelor „tribunale marţiale volante” inculpaţii aveau dreptul, după lege, la avocaţi numiţi din oficiu. Aceştia nu scăpau ocazia de a-şi rotunji veniturile. Iată un exemplu elocvent prezentat în *Memoriu*: „avocatul Georg Cruber din Budapesta, angajat din oficiu, după informaţii ce deţin din sursă bună, a negociat eliberări de acuzaţi cu sume între 10.000 şi 20.000 de pengo”. Nemaisuportând aceste ilegalităţi, populaţia locală a început să se revolte tot mai des împotriva noilor autorităţi, ceea ce a dus la represiuni şi mai sângeroase. Astfel de evenimente s-au produs în noaptea de 4 spre 5 ianuarie 1942 în localităţile Sajkaskemulet, Zsablya, Csurogh şi Titel. În *Memoriu* sunt prezentate în felul următor: „Deja în ziua de 4 ianuarie s-au format, cu sprijin militar, aşa-zisele formaţiuni de gardă naţională, compuse din elementele cele mai ordinare şi fără scrupule, în frunte cu anchetatori jandarmi, şi s-a pornit pogromul. În timpul nopţii au fost aduşi în comuna Zsablya circa 1.000 până la 1 400 de oameni, cei mai mulţi sârbi, o parte mai mică evrei, familii întregi cu femei, fete, copii şi sugari. Au fost apoi transportaţi cu camioanele militare pe malul Tisei, în faţa malului dinspre Bandog, în aşteptarea bacului. Aici au fost împuşcaţi cu pistoalele automate de jandarmi. Au făcut o gaură în gheaţa Tisei şi au azvârlit toate cadavrele

înăuntru. Operaţiunea s-a repetat de mai multe ori. Se spune că în comuna Csurogh, numărul morţilor a fost şi mai mare, cam 3.000. În alte câteva comune din districtul Titel, numărul victimelor ar fi fost mai redus. Este posibil ca cifrele indicate să fie exagerate, şi să dea Dumnezeu să fie aşa, însă aceasta nu schimbă cu nimic esenţialul, adică în Ungaria de Sud au avut loc masacre fără sentinţă judecătorească, pe responsabilitatea jandarmilor şi militarilor. Nicio circumstanţă atenuantă nu poate scuza această ticăloşie. Nu a fost un interes militar de apărat. Nicio revoltă, oarecum justificată, nu poate explica cele întâmplate, deoarece totul s-a petrecut după lichidarea răscoalei din punct de vedere militar şi nu pe teritoriul inamic, ci pe teritoriul maghiar. A tolera timp de două săptămâni aceste masacre barbare este o rătăcire îngrozitoare, o zguduire a întregii orânduieli de drept maghiar, un simptom al prăpădului războiului civil în contra căruia orice maghiar cinstit trebuie să se revolte”.

Un alt pogrom a fost săvârşit în zilele de 21 – 23 ianuarie 1942 în oraşul Novi-Sad. Cu acordul guvernului, comandantul militar al oraşului a anunţat, printr-o ordonanţă, că preia pentru 3 zile administraţia oraşului, timp în care se vor efectua razii şi percheziţii în scopul depistării locurilor în care „rebelii” (partizanii) ascundeau muniţia şi armamentul.

Felul în care s-a pus în aplicare această ordonanţă este prezentat în *Memoriu* astfel: „Autoritatea militară a blocat toată lumea în locuinţe şi a trebuit să se lase obloanele şi perdelele pentru ca nimeni să nu poată privi în stradă. Apoi a început percheziţia prin cartierele mai bogate ale oraşului. Ziarele n-au mai apărut, deoarece şi tipografii au fost sechestraţi în locuinţele lor. În prima zi, 21 ianuarie 1942, soldaţi conduşi de subofiţeri au început să cutreiere casele şi, pe baza unei liste, să legitimeze pe

sârbi şi evrei. După aceasta, grupuri întregi au fost încărcate în camioane militare şi transportate pe malul Dunării. Acolo, în serii, au debarcat în pielea goală pe bărbaţi, femei şi copii la un loc, i-au împuşcat şi aruncat pe gheaţa Dunării. În timpul nopţii au tras cu hanurile şi au spart gheaţa ca apa să ia cadavrele. Numărul oamenilor împuşcaţi se poate cifra la mai multe sute. În ziua a doua au simplificat munca. Au omorât oameni chiar în locuinţele lor, familii întregi cu copii. Au spart casele de bani, au jefuit locuinţele, iar cadavrele le-au transportat apoi cu camioanele şi le-au aruncat în Dunăre”.

În acest loc textul *Memoriului* face trimitere la o listă anexă cu numele celor împuşcaţi şi adresele lor şi se face menţiunea că nu reprezintă decât o parte din marele număr de victime, iar în final conchide… „aceasta nu schimbă cu nimic ruşinea nemărginită, că, cu bună ştiinţă a unei autorităţi militare superioare şi pe răspunderea acesteia, s-a comis această masacrare neomenească, scârboasă şi jalnică în numele statului, honvezimii şi guvernului maghiar”.

În ultimul capitol al *Memoriului*, autorul cere să se oprească alunecarea ţării pe marginea prăpastiei, să se stabilească răspunderile politice, să se sancţioneze cei vinovaţi şi să se restabilească ordinea de drept. Îşi exprimă opinia că „pentru prestigiul viitor al naţiunii maghiare… ar trebui să se procedeze de urgenţă la ajutorarea şi refacerea familiilor distruse şi să li se dea cuvenitele reparaţii”. Mai mult, în termeni foarte clari, cerea „trimiterea la faţa locului a unui comisar special, pus sub ordinele directe ale Regentului Horthy, investit cu puteri depline, pentru a întreprinde toate cercetările necesare şi a lua măsuri în toate direcţiile ce va crede de cuviinţă”.

Avertismente asupra imensului potenţial militar şi economic al URSS. După rapturile teritoriale, URSS a

continuat să exercite o presiune deosebită la noua frontieră cu România. Astfel, la 28 septembrie unităţi sovietice au pus stăpânire pe braţul Chilia, iar la 28 octombrie au debarcat pe ostrovul dintre Musura şi Stari-Stambul. Atunci când Antonescu i s-a plâns lui Mussolini, acesta i-a replicat: „ştiu că Stalin vă mănâncă în fiecare zi câte o insulă”. Firesc deci ca Ion Antonescu să ceară lui Eugen Cristescu, să urmărească îndeaproape evoluţia relaţiilor sovieto-germane, pe de o parte, şi pregătirile făcute de sovietici, pe de altă parte

Nu ştim prea multe lucruri despre sursele de care dispunea Eugen Cristescu în tabăra sovietică. Probabil că el nu a moştenit mare lucru de la Mihail Moruzov. Chiar în şedinţa Consiliului de Miniştri, din 10 decembrie 1940, generalul Ion Antonescu i s-a adresat şefului SSI cu următorul ordin: „Va trebui să ne scăpăm de agenţii lui Moruzov”. Rezidentul SSI la Moscova, locotenent-colonelul Pleşca, acoperit în cadrul Legaţiei române, nu dispunea de prea multă libertate de mişcare. Şi Eugen Cristescu şi şeful compartimentului de informaţii externe, colonelul Lissievici, s-au plâns în timpul anchetelor postbelice de la Securitate că nu dispuneau de agentură corespunzătoare pe teritoriul sovietic.

Şi totuşi, rapoartele înaintate de SSI asupra intenţiilor şi pregătirilor făcute de sovietici au fost foarte aproape de realitate şi oricum mult mai echilibrate decât cele furnizate de alte organisme similare. Probabil că o contribuţie au avut legăturile stabilite cu Abwehrul german, dar şi cele cu reţeaua britanică din România. Imediat după ce a aflat despre numirea lui Cristescu în fruntea SSI, maiorul Gibson i-a trimis întregul material despre URSS pe care îl avea la Lisabona. De ajutor a fost şi ministrul Spaniei la Anakara, prieten cu Mihai Antonescu, şi care a oferit informaţii culese de agentura pe care o

conducea. Desigur că Eugen Cristescu şi-a creat şi propria reţea de agenţi.

O atenţie deosebită a acordat SSI vizitei lui Molotov la Berlin, din noiembrie 1940. Iată ce notau analiştii serviciului: „Nu este exclus ca în schimbul menţinerii sale în neutralitate, URSS să fi ridicat o serie de pretenţii, conform vechiului său principiu de a câştiga fără război în dauna unui stat aflat în situaţie critică. În ceea ce priveşte România, desigur că URSS va fi formulat anumite cereri, pe care însă Germania nu le-a putut admite, întrucât satisfacerea Sovietelor în această direcţie ar fi însemnat ca Berlinul să piardă bogatele resurse şi în special petrolul cât şi spaţiul strategic şi de influenţă de care dispune astăzi”. Chiar dacă autorii raportului nu cunoşteau amănuntele întrevederii Molotov-Hitler, care ne sunt astăzi accesibile, ei sesizaseră cotitura intervenită în raporturile sovieto-germane.

După cum rezultă din documente sovietice publicate recent, Marele Stat Major sovietic finalizase deja elaborarea planului desfăşurării strategice pentru etapa imediat următoare. Substanţa lui era ofensivă. Se prevedeau două lovituri: una principală, pe direcţia Varşovia-Berlin, şi o alta secundară, prin România. La rândul său, Hitler emisese, la 19 decembrie, directiva operativă nr. 21 – planul „Barbarossa” – pentru invadarea URSS, în care se prevedea şi participarea armatei române, fără consultarea lui Antonescu. Acesta i-a aflat conţinutul la 12 iunie 1941, fără să i se spună însă data şi ora exactă a declanşării operaţiunilor militare.

La sfârşitul lunii decembrie 1940, agentura Frontului de Est împreună cu Secţia II din M.St.M. elaborau un amplu document, de 37 de pagini, intitulat *Kominternul, metoda sa de lucru şi colaborarea cu Armata Roşie*. Concluzia era că Uniunea Sovietică dispunea, practic, de

două armate: una vizibilă şi alta invizibilă (serviciile de spionaj şi structurile Cominternului), cea din urmă subordonată şi ea între timp Marelui Stat Major sovietic.

În cursul vizitei pe care i-a făcut-o lui Hitler, în ianuarie 1941, Antonescu s-a plâns din nou de presiunile exercitate de sovietici la frontiera cu România şi mai ales în Delta Dunării. În acea perioadă imediat premergătoare rebeliunii legionare, documentele elaborate de SSI insistau asupra a două aspecte: concentrarea permanentă de trupe sovietice la graniţele cu Germania şi România şi faptul că, în ciuda tensiunilor tot mai evidente, Moscova nu era încă pregătită pentru confruntarea decisivă cu Germania. Iată ce reţinea Buletinul informativ al SSI pentru intervalul 20 – 26 ianuarie 1941 în privinţa intenţiilor URSS: „Uniunea Sovietică duce o politică de strictă neutralitate şi expectativă, cu tendinţa vădită de a nu fi amestecată în actualul conflict armat. Scopul URSS nu este de altfel să ia parte la conflictul dintre statele capitaliste şi imperialiste, ci să se întărească cât mai bine din punct de vedere militar, URSS aşteaptă momentul favorabil pentru a căpăta o situaţie teritorială şi politică mai bună, realizându-şi astfel tendinţa imperialistă de totdeauna şi dându-i o nuanţă adecvată regimului comunist”.

În perioada rebeliunii legionare SSI a lansat un serios avertisment în privinţa pregătirilor făcute de Armata Roşie staţionată în Basarabia pentru o posibilă intervenţie în România. În Buletinul informativ din 16 februarie 1941 se revenea cu o explicaţie: „Balcanii au constituit totdeauna pentru URSS un bun punct de sprijin pentru realizarea vechiului său program de expansiune spre sud. În acest scop s-a folosit de orice mijloc de propagandă pentru a atrage ţările balcanice în sfera sa de influenţă. De aceea, amestecul oricărei alte puteri în politica acestor ţări a fost considerat de Moscova ca un act îndreptat împotriva

intereselor sovietice. Cu toate acestea, Sovietele nu au luat nicio atitudine faţă de imixtiunea Axei, deoarece – în actuala situaţie externă – Moscova s-a ferit să facă vreun gest care să fie interpretat de Berlin ca un act contrariu intereselor germane. Dacă însă nu a intervenit direct, Moscova a procedat la intensificarea propagandei comuniste în Balcani pentru ca pe această cale să provoace o eliminare totală a influenţei Axei din această parte a Europei”.

Este interesant de subliniat că încă la 9 februarie 1941 SSI avertiza că „în curând se va încheia o convenţie comercială sovieto-japoneză”. La 13 aprilie 1941 se semnala semnarea Pactului de neagresiune sovieto-japonez, insistându-se pe grija celor două părţi de a-şi asigura spatele. Şi Grigore Gafencu atrăgea atenţia supra deznodământului senzaţional „al negocierilor de la Moscova”. În schimb, generalul Antonescu nota pe documentul trimis de şeful Legaţiei române din capitala sovietică: „Trebuie aşteptat viitorul. Pactul este, după mine, o mare păcăleală, după cum au fost şi pactele de amiciţie perpetuă recente şi mai de mult încheiate de Serbia, Pactul balcanic etc. Pactomania s-a dovedit neputincioasă şi ridicolă. Am spus aceasta din 1934 domnului Titulescu de atunci şi i-am arătat că pactele ce încheia erau un mare şi şubred castel de cărţi, cade una, cad toate. Aşa s-a întâmplat cu pactele în trecut, aşa se va întâmpla în viitor. Domnul Cretzianu să ceară de la Statul major studiul ce am întocmit eu în 1934, care în mod grafic sintetiza ceea ce susţineam şi ceea ce ulterior s-a dovedit exact. Acest studiu trebuie completat cu pactele ulterioare, pentru un istoric uşor de urmărit, ale diplomaţiei foarte puţin savantă şi mai puţin practică de după război. Cel mai bun pact este să fii tare”. În privinţa pactului de neagresiune sovieto-japonez (esenţial pentru cele două

puteri în anii 1941 – 1944), generalul Antonescu s-a înşelat.

Şi totuşi, analiştii SSI făcuseră o conexiune foarte clară între situaţia de pe teatrul european şi negocierile sovieto-japoneze. La 23 martie ei scriau: „În URSS a reînceput să domnească iar credinţa în eventualitatea unui conflict cu Germania; se susţine că acest conflict se va produce chiar în primăvară. Dacă această credinţă este întemeiată sau nu, o va dovedi viitorul, în orice caz este semnificativă grăbirea tratativelor cu Japonia pentru încheierea pactului de neagresiune”.

Credem că nu greşim dacă afirmăm că SSI a anticipat atacul Germaniei contra Iugoslaviei şi absenţa unei replici decisive din partea URSS. Ne bazăm în primul rând pe conţinutul unei note speciale din 27 martie 1941: „Raporturile sovieto-germane trec acum printr-o fază de accentuată răcire, datorită ciocnirii dintre interesele lor. Ambele state caută însă să ascundă această schimbare, Germania pentru a nu-şi crea dificultăţi *acum*, *când este în ajunul unei noi acţiuni militare* (subl. n), iar URSS pentru că nu este încă suficient de bine consolidată în interior şi exterior spre a se putea aventura într-un conflict cu Germania”. Istoricul Andreas Hillgruber nota şi el că „Antonescu nu a părut surprins de comunicarea lui Neubacher venit să îl anunţe despre iminenţa atacului german [contra Iugoslaviei – *n.n.*].

În perioada respectivă, generalul Ion Antonescu era tot mai hotărât să riposteze cu armele la violările teritoriului românesc săvârşite de aviaţia sovietică. Ne-o dovedeşte şi un document ce sintetizează discuţiile avute de un emisar neprecizat al Abwehrului cu Eugen Cristescu şi în care se spunea: „Conducătorul statului român doreşte să cunoască în ce măsură ar putea să reacţioneze la aceste provocări. Generalul Antonescu intenţionează să răspundă

acestor provocări cu artileria antiaeriană şi cu aviaţia. Întreabă dacă intenţiile sale corespund intereselor Reichului şi în ce măsură poate să reacţioneze la violările teritoriului român de către aviaţia sovietică”.

Probabil că Antonescu era încurajat în această atitudine de documentele primite din partea armatei. Astfel, într-o sinteză informativă din 12 aprilie 1941, elaborată de Secţia a II-a a Statului Major al Armatei a 4-a, cu sediul la Bacău, se enumerau mişcările de trupe sovietice. La capitolul „starea de spirit şi valoarea trupelor” se nota: „lasă de dorit; soldatul nu ştie de ce luptă; ofiţerii foarte slab pregătiţi, iar trupa, cu excepţia unor trupe speciale, slab instruită”. După ce se prezentau două acţiuni de protest ale românilor (la Storojineţ se adunaseră în faţa miliţiei, la 31 martie, 5 – 6.000 oameni, care manifestaseră contra regimului şi ceruseră să li se permită să treacă în România, iar în noaptea de 1 spre 2 aprilie, 3 – 4.000 oameni se apropiaseră de frontieră cu intenţia de a o trece, dar se trăsese asupra lor cu mitralierele de pe tancuri), urmau concluziile. Iată cum sunau ele: „Ultimele manifestări ale trupelor sovietice lasă impresia că momentan se gândesc la acţiuni ofensive. Totuşi, atât gruparea forţelor pe anumite direcţii, aducerea de noi unităţi, în special mecanizate, ne fac să credem că stau gata a acţiona chiar ofensiv, în cazul că se va ivi o ocazie internaţională favorabilă. Populaţia le este ostilă. Valoarea soldatului şi ofiţerilor foarte slabă. Credem că o acţiune ofensivă contra ruşilor va duce sigur la destrămarea unităţilor şi răsturnarea actualului regim comunist, faţă de care chiar multe elemente din armată nu-l mai pot suporta”.

Am reprodus acest lung pasaj din două motive. În primul rând, pentru că el ilustrează faptul că în opinia unor analişti ai armatei române» o campanie militară

contra URSS avea toate şansele de succes. În al doilea rând, pentru că pasajul se repetă identic (inclusiv informaţiile despre represiunile antiromâneşti) într-un document având aceeaşi sursă – dar sub o altă semnătură – elaborat la 10 iunie 1941. Ne este greu să găsim vreo explicaţie, pentru această repetiţie, afară poate de nerăbdarea de a trece Prutul.

Cu totul altfel sunau sintezele şi analizele elaborate în aceeaşi perioadă de către SSL La sfârşitul lunii aprilie 1941, Frontul de Est întocmea un amplu studiu intitulat „URSS 1941. Sinteză asupra pregătirii de război”. Pe parcursul a 113 pagini, erau evaluate situaţia geografică a Uniunii Sovietice, pregătirea teritoriului pentru război, principiile de recrutare în Armata Roşie, mobilizarea în vreme de pace şi de război, tipuri de armament şi muniţii, aeronautica şi marina militară. Documentul nu îşi propunea să evalueze şansele unei confruntări cu sovieticii, dar oferă suficiente date revelatoare pentru potenţialul lor militar, ce nu aveau în niciun caz menirea de a crea iluzii în ceea ce priveşte şansele de victorie. Chiar de la început, documentul atrăgea atenţia că „datorită imensului său potenţial minier, agricol şi militar, URSS joacă un important rol pentru beligeranţii actuali, care luptă fiecare să-l atragă în sfera sa de acţiune (subl. n.)”. Erau expuse pe larg apoi măsurile luate de sovietici – pe baza învăţămintelor desprinse în timpul campaniei din Finlanda – pentru reorganizarea armatei. Concluzia capitolului respectiv era: „măsurile disciplinare luate tind să pună Armata Roşie în situaţia de a egală cu armatele occidentale, faţă de care trebuie să fie gata oricând a apăra independenţa politică a poporului său”.

O parte importantă a documentului se referea la noile metode de pregătire, al căror iniţiator era mareşalul Timoşenko. Se sublinia introducerea comandamentului

unic, delimitarea atribuţiilor personalului politic şi întărirea autorităţii comandantului. Se analiza şi doctrina militară sovietică, atrăgându-se atenţia asupra faptului că o idee de bază era strămutarea operaţiilor militare pe teritoriul agresorului, unde propaganda făcută din timp de pace trebuia „să atragă masele de muncitori şi ţărani din armata adversă, precum şi populaţia de partea revoluţiei”.

În luna mai, după cum nota Grigore Gafencu, aflat în post la Moscova, în jurnalul său, tensiunea sovieto-germană a părut că se reduce. La 24 mai şi ziarele româneşti au publicat un comunicat prin care erau dezminţite zvonurile alarmiste despre un atac sovietic asupra României. În schimb, SSI atrăgea atenţia, prin Buletinul Informativ din 25 mai 1941, asupra măsurilor speciale ce interziceau accesul diplomaţilor străini în regiunile Arhanghelsk, Murmansk, Leningrad, Istmul Kareliei, Ţările Baltice, Bielorusia de Vest, Ucraina de Vest şi Kiev. Concluzia era: „această măsură arată că URSS nu exclude eventualitatea unui conflict”.

La 10 iunie, cu două zile înainte de întâlnirea Hitler-Antonescu, SSI informa: „Armata germană este gata oricând să treacă la ofensivă”. Totodată, se susţinea că în ciuda dezminţirilor oficiale, tratativele sovieto-germane erau o realitate.

La 12 iunie 1941, potrivit lui Andreas Hillgruber, cel care a editat textul stenogramei discuţiilor Hitler-Antonescu, acesta „a oferit de la sine participarea României la războiul împotriva Uniunii Sovietice”. Este adevărat, aşa cum am văzut deja, Hitler avusese aceeaşi idee, fără a-l consulta pe Antonescu. Dar de data aceasta şeful statului fusese prevenit despre intenţiile germane.

La 18 iunie, Hitler l-a anunţat pe Antonescu despre hotărârea lui definitivă de a ataca URSS. La 21 iunie, în ziua când Hitler a dat ordinul irevocabil de atac pentru

zorii zilei de 22 iunie, SSI a elaborat două documente. Primul era intitulat „Relaţiile Germaniei cu Uniunea Sovietică şi perspectivele unui conflict armat văzute de un englez”. Acesta era ziaristul britanic Wickman Steed, care, la 20 iunie, la BBC, nu se arătase prea optimist. Iată cum sintetiza nota SSI opiniile acestuia: „Totuşi, se crede că în cazul declanşării unui conflict, ruşii vor capitula, cedând pretenţiilor germane, fără lupte, cu toate că infanteria rusească este bine pregătită... Cert este că Germania trebuie să obţină resursele naturale ale Ucrainei de care are absolută nevoie pentru a putea învinge la rândul său Anglia”.

Al doilea document SSI era intitulat „URSS Raporturile germano-sovietice într-o nouă fază”. După ce făcea un scurt istoric al perioadei de după pactul Ribbentrop-Molotov, se arăta: „Cum însă este sigur că Moscova nu va renunţa la poziţia sa cu toate sforţările ce depune Reichul pentru a se ajunge la o înţelegere prin tratative directe ce au loc actualmente între guvernele german şi sovietic, un conflict armat între cele două puteri devine de neînlăturat, dacă se are în vedere şi masivele concentrări de forţe germane şi sovietice de-a lungul frontierei URSS, de la Marea Albă până la Marea Neagră”. După ce se examinau rezultatele pe care le-ar avea o campanie victorioasă a Reichului, raportul se încheia astfel: „În concluzie, ciocnirea de interese dintre Reich şi Uniunea Sovietică a devenit acută şi imposibil de soluţionat printr-o înţelegere reciprocă, ceea ce va duce inevitabil la un conflict armat”.

El a izbucnit a doua zi. La 24 iunie, Molotov, comisarul poporului pentru afaceri externe, îl primea pe Grigore Gafencu cu următoarele cuvinte: „Vă gândiţi la teritorii şi nu vă daţi seama că sunt în joc independenţa şi însăşi fiinţa dv. de stat... V-aţi alăturat atacului lor

banditesc. Vă veţi căi... sunteţi pierduţi. România e în primejdie de a nu mai fi/z. O frază asemănătoare îi scrisese şi Hitler lui Carol II la 15 iulie 1940. Iată tragedia României strivită între cele două puteri totalitare.

Eşalonul mobil „Vulturul”. Îndată după numirea sa ca şef al Secţiei I Informaţii, colonelul Lissievici a trecut la elaborarea unui plan de organizare şi mobilizare. Principalul obiectiv îl constituia realizarea unui eşalon mobil, care să cuprindă un duplicat al principalelor secţii ale Serviciului şi care să însoţească Marele Cartier General pe front. Şeful Secţiei I a realizat şi faptul că în caz de război nu s-ar mai fi putut apela, la fel ca în timp de pace, la rezidenţii externi şi agenţii informatori din Europa, mai ales din statele cu care urma să ne aflăm în conflict. De asemenea, „pentru cazul de război trebuie ca din timp de pace să se organizeze, încadreze, doteze, instruiască şi antreneze agenţi informatori, paraşutişti, putând executa misiuni variabile în timp şi spaţiu, în spatele frontului inamic; personal special instruit pentru interogarea prizonierilor de război; un serviciu pentru strângerea documentelor inamicului rămase pe câmpul de luptă, identificarea şi punerea în siguranţă a întreprinderilor industriale şi depozitelor de tot felul, interesând armata şi economia generală a ţării; eventual şi alte servicii cu caracter special”. împreună cu specialiştii din Marele Stat Major, planul de mobilizare a fost realizat în intervalul 20 mai-21 iunie 1941. Pentru culegerea de date şi informaţii din adâncimea frontului inamic, care în proporţie de 90% aveau caracter militar, Eşalonul Mobil dispunea de o grupă specială numită conspirativ „Vulturul”, condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius, ajutat de Nicolae Trohani.

Potrivit celor afirmate de Lissievici, tentativelor de a lansa spioni în spatele liniilor sovietice li s-au opus forurile

superioare sau, pur şi simplu, lipsa condiţiilor tehnice. Astfel, în perioada în care Armata patru întâmpina dificultăţi în înaintarea spre Odessa, şefii centrelor informative de la Chişinău au încercat să infiltreze agenţi peste linia frontului. Conducerea SSI le-a cerut însă să se jimiteze la anchetarea prizonierilor „faţă cu posibilităţile noastre”, explicându-li-se că se riscă prea mult interesele româneşti în cazul în care agenţii erau capturaţi.

„Tot pentru a face faţă nevoilor de procurare a informaţiilor pe Frontul de Est, în urma aprobării şefului SSI – povesteşte colonelul Lissievici – m-am prezentat generalului Ioaniţiu, şeful Marelui Stat Major, solicitându-i să-mi facă cunoscut care sunt posibilităţile forţelor noastre armate să utilizeze paraşutişti care, acţionând în spatele frontului inamic; să execute misiunile încredinţate de către SSI, primind un răspuns total negativ în legătură cu aceste posibilităţi prezente şi viitoare”. Cu toate acestea, nu a renunţat, luând legătura cu o unitate de aviaţie dislocată în zona Iaşi. Centrul informativ Iaşi a primit aprobarea ca la începerea operaţiunilor militare să paraşuteze doi agenţi în regiunea Râbniţa. „În acest scop – spunea Ion Lissievici – Centrul informativ Iaşi s-a ocupat intens cu instruirea şi antrenarea agenţilor respectivi şi deplasarea în teren pe timpul nopţii, radiotransmisie, utilizarea armamentului cu care erau dotaţi, modul de comportare pe teritoriul URSS-ului, obţinând rezultate satisfăcătoare”. Asemenea acţiuni au rămas cu totul izolate.

La jumătatea lunii noiembrie 1941, odată cu demobilizarea Armatei a 4-a şi chemarea în ţară a unor unităţi din Armata a 3-a, Eşalonul Mobil a revenit la Bucureşti. Acest episod întăreşte ideea că în acel moment Antonescu nu intenţiona să meargă mai departe. Peste două luni, în ianuarie 1942, Marele Stat Major a solicitat SSI să organizeze un nou Eşalon Mobil. Din cauza lipsei de

efective, conducerea Serviciului a trebuit să recurgă la noi recrutări. Ulterior, în urma dispoziţiilor date de generalul von Schobert, comandantul Armatei 11 germane, ofiţerii Eşalonului Mobil urmau să se ocupe în exclusivitate de interogarea prizonierilor sovietici aflaţi în lagărele germane din Crimeea. Restul personalului a fost redistribuit în centre informative pe lângă fiecare divizie.

Nu dispunem de prea multe documente despre activitatea concretă desfăşurată de SSI pe Frontul de Est. Foarte multe documente de sinteză au fost preluate de autorităţile sovietice după 23 august 1944, după cum ne arată cercetările întreprinse de istoricul Gheorghe Buza tu în arhivele de la Moscova. În cursul anchetelor, cei ce au lucrat în acest domeniu au susţinut că SSI nu a dispus de o agentură prea puternică, principala sursă de informare fiind anchetarea prizonierilor. Ni s-au păstrat însă o serie de aprecieri şi mulţumiri venite pe adresa Serviciului din partea beneficiarilor de atunci ai informaţiilor puse la dispoziţie. Astfel, Subsecretariatul de stat al Aerului, prin adresa nr. 147, din 15 iulie 1941, mulţumea pentru că „i s-a pus la dispoziţie material informativ militar de o reală valoare”. La sfârşitul lunii iunie şi la începutul lui iulie, datorită înrăutăţirii condiţiilor atmosferice, nu s-au mai putut efectua zboruri normale de recunoaştere, singura sursă de informare rămânând agentura SSI. La 19 februarie 1942, prin adresa nr. 3 540, Subsecretariatul de stat al Marinei mulţumea şi el pentru informaţiile primite.

Să amintim şi alte reuşite ale Eşalonului Mobil. Astfel, la sfârşitul lunii februarie 1942, structura contrainformativă dislocată în Peninsula Kerci a reuşit să captureze mai multe formaţiuni de cercetare-diversiune ale sovieticilor. La anchetă s-au obţinut informaţii care au permis trupelor române şi germane să cunoască intenţiile de debarcare în peninsulă ale sovieticilor, reuşind să le

respingă în final.

Un succes, pe plan informativ, a obţinut SSI şi la Cotul Donului. Potrivit generalului Jukov, înaltul Comandament sovietic luase decizia declanşării contraofensivei încă de la 12 septembrie. La 20 septembrie SSI înainta Marelui Cartier General un document în care se spunea: „Armata sovietică se pregăteşte pentru o puternică ofensivă în Cotul Donului. În acest scop, sunt în curs de concentrare mari unităţi cu efective proaspete, aduse din Siberia, bine echipate şi instruite. Ofensiva va dispune de o masă de circa 600 – 700 tancuri. Ea urmează să înceapă la data de 25 octombrie 1943, cu efort probabil pe direcţia Kletkaia-Rostov”. După cum îşi amintea colonelul Lissievici, Comandamentul german al Grupului de Armate „Sud” a apreciat primele informaţii obţinute de SSI drept „netemeinice” şi „alarmiste”. Ulterior, germanii au acceptat ca „posibile” datele furnizate de români. La 7 octombrie, Eşalonul Mobil întocmea o notă informativă intitulată *Consideraţiuni asupra potenţialului industriei militare a URSS*, ale cărui concluzii sunau astfel: „industria de război sovietică nu este atât de profund zdruncinată cât se crede, nu i s-a dat lovitura decisivă şi dispune de suficiente materii prime, combustibil, instalaţiuni de prelucrare, iar greutăţile ce le întâmpină în prezent şi care au fost enumerate mai sus sunt în măsură a fi remediate în spatele îndepărtat al frontului”.

Între 25 şi 30 noiembrie 1942, Eşalonul Mobil informa Marele Cartier General că ofensiva sovietică în Cotul Donului a fost amânată pentru prima decadă a lunii noiembrie. La 2 noiembrie, Eşalonul revenea cu o nouă notă informativă: „din declaraţiile prizonierilor de război rezultă că trupele ce sunt trecute la vest de Volga ar fi destinate ofensivei sovietice ce ar începe la 7 noiembrie, ziua aniversării revoluţiei”. Arătând că şi această dată a

fost amânată, nota din 15 noiembrie sublinia că „rolul principal îl vor avea aviaţia şi unităţile blindate care au şi fost pregătite în vederea ofensivei... dispozitivul ofensiv sovietic este aproape realizat, declanşarea acţiunii fiind în funcţie de: condiţiile atmosferice favorabile...; completarea informaţiilor asupra dispozitivelor forţelor române şi a posibilităţilor de reacţie”.

În vreme ce Eşalonul Mobil informa despre puternicele concentrări de trupe sovietice, serviciul de informaţii al armatei germane afirma că în Stepa Calmucă era cu neputinţă să se adune rezerve într-o măsură importantă.

Rapoartele informative ale Eşalonului Mobil făceau referiri şi la starea de spirit a trupelor române din Cotul Donului, care prin conţinutul lor, veneau în contradicţie cu rapoartele comandamentelor militare. Eugen Cristescu spunea că „astfel de rapoarte nu au fost luate în consideraţie”. Se repeta astfel o situaţie din primul război mondial, când factorii de comandă ai armatei române, deşi au beneficiat de informaţii veridice şi deosebit de valoroase, pentru a-şi fundamenta deciziile totuşi le-au neglijat. Atunci a fost vorba despre pregătirile ofensivei armatei bulgare în 1916, acum despre intenţiile Armatei Roşii la Cotul Donului.

După declanşarea ofensivei sovietice, Eşalonul Mobil făcea o evaluare a consecinţelor, la 18 decembrie 1942. De data aceasta s-a ţinut cont de ele, dar era tardiv. „O primă concluzie ce se impune este aceea că operaţiunile de pe Frontul de Est din cursul anului 1942 constituie în fond un eşec al planului strategic german”, în dreptul acestei fraze, pe marginea documentului SSI mareşalul Ion Antonescu a notat cu creionul roşu: „Mai mult”. O altă concluzie era: „rezervele ruseşti nu sunt epuizate şi trebuie să ne aşteptăm la atacuri noi din partea lor şi la o prelungire a

eforturilor ruse pe tot timpul iernii”. Şi aici Antonescu a notat: „Da”.

La începutul anului 1943 s-au luat măsuri deosebite de conspirare a activităţii Eşalonului Mobil, care nu mai vizau doar inamicul, ci şi pe aliatul german. S-a schimbat denumirea unităţii în Detaşamentul „Vulturul”.

Rapoartele informative erau trimise în plicuri sigilate direct la centrală. Tot în ianuarie, după retragerea Marelui Cartier General la Bucureşti, efectivele au fost reduse. Deja colonelul Vasile Palius, şeful Agenturii Frontului de Est, începuse, din proprie iniţiativă, să întocmească rapoarte despre mişcările trupelor germane, moralul ostaşilor germani, dezacordurile dintre elementele operative ale Wehrmachtului şi cele ale Partidului Naţional Socialist. Colonelul Palius luase „măsuri pentru trimiterea unor organe ale SSI şi în alte regiuni decât în acelea în care se aflau dislocate trupe române. S-a recurs în acest scop la diferite mijloace de acoperire şi la o adevărată echilibristică pentru derularea organelor germane, care supravegheau de aproape activitatea SSI. Astfel, s-au trimis agenţi deghizaţi în jandarmi care ar fi urmărit dezertori, dar aveau sarcina de a culege date din zona controlată de germanizz.

După bătălia de la Kursk, într-o analiză elaborată de SSI se arăta: „În caz dacă forţarea Niprului în regiunea Kiev nu va fi oprită şi înaintarea trupelor sovietice către Nistru va fi realizată, atunci trupele româno-germane din Crimeea, din spaţiul între Nipru şi Marea de Azov, cum şi cele din regiunea între Nipru şi Nistru vor fi presate de către ofensiva sovietică din direcţia nord-sud, nu vor putea face faţă acestei presiuni şi deci vor fi silite să execute o retragere spre Nistru, de-a lungul frontului sovietic, cu urmări catastrofice”.

Este greu să tragem o concluzie definitivă privind

eficienţa activităţii Eşalonului Mobil – sau cu atât mai puţin a Secţiei I informaţii externe – ţinând cont de baza documentară precară care este accesibilă în clipa de faţă cercetătorului. Arhiva Frontului de Est a fost arsă imediat după 23 august 1944. Cei implicaţi au susţinut că nu au dispus de surse importante în URSS. Şi totuşi, maiorul american Bishop, şeful contrainformaţiilor în cadrul misiunii OSS sosite după 23 august 1944 la Bucureşti, afirma că după serviciul german de informaţii, SSI dispunea de cele mai bune date despre URSS, pe care le-a oferit americanilor şi britanicilor… De aici însă cel puţin deocamdată, pătrundem în teritoriul umbrelor.

Informaţii despre mişcarea de partizani. Sunt o serie de documdyte care ne prezintă unele dintre acţiunile întreprinse de Eşalonul Mobil pe Frontul de Est. Cele mai multe se referă la mişcarea de partizani. Cazul cel mai cunoscut % reprezintă Odessa.

Începând din a treia decadă a lunii decembrie 1941, Centrul informativ Odessa a raportat despre arestarea primilor partizani în zona catacombelor. Prin anchetarea lor s-a stabilit că în catacombe se aflau mai multe grupe de partizani, aflate sub comanda colonelului Kuzneţov, şeful Secţiei a III-a din centrala NKVD de la Moscova. Ofiţerii SSI au reuşit să identifice 82 guri de acces în catacombe şi să obţină numeroase planuri ale păienjenişului de galerii. Detaşamente militare ale Comandamentului Militar, beneficiind de asemenea informaţii, au angajat lupte cu grupele de partizani în interiorul catacombelor. Totuşi, datorită numărului mare de trasee, adâncimii şi întortocherii galeriilor, a numeroaselor ieşiri în cele mai diverse locuri (clădiri publice şi private, canalizarea oraşului, în centrul sau periferia acestuia), catacombele rămâneau un excelent adăpost pentru partizani, implicit, o permanentă ameninţare. Locotenent-colonelul Schnidel,

şeful Abwehr-ului din Odessa, a intervenit în repetate rânduri pentru a convinge autorităţile militare să arunce în catacombe gaze. Pe baza unui raport al SSI şi a altuia alcătuit de Secţia Operaţii a Marelui Stat Major, care recomandau să nu se folosească gaze de luptă, procedeu contrar legilor războiului, mareşalul Ion Antonescu a pus rezoluţia: „Nu se întrebuinţează gaze toxice. Sunt destule catacombe”.

Cea mai eficientă metodă s-a dovedit recrutarea unor agenţi din rândul partizanilor. Prin telegrama nr. 727, din 15 ianuarie 1942, directorul general al SSI, Eugen Cristescu, îl informa pe mareşal că sursa principală a fost Dimitrie Alekseevici, fost ofiţer NKVD, „care a ajutat la descoperirea unor partizani dintre cei aproximativ 300 existenţi. Partizanii sovietici identificaţi au fost judecaţi şi executaţi”.

Într-o sinteză realizată de Biroul contrainformaţii din Secţia a II-a a Marelui Cartier General, la 24 iulie 1941, se arăta că deşi Armata Roşie se aflase printre primele din lume care căutase să valorifice posibilităţile militare ale saltului cu paraşuta, „unităţile de paraşutişti n-au fost deloc întrebuinţate”. „În schimb – se arăta în document – URSS a hotărât să întrebuinţeze posibilităţile paraşutiştilor pentru lansarea în spatele liniilor a unor mici grupuri de agenţi diversionişti cu misiunea de spionaj, sabotaj şi terorism şi de care s-a făcut uz mai ales în ultimul timp”. Până în acel moment – deci într-o lună de război – autorităţile române capturaseră cinci echipe cu un total de 36 oameni. Concluziile documentului subliniau că „în ultimul timp s-au semnalat frecvent asemenea lansări de agenţi cu paraşuta, nu numai pe teritoriul nostru, ci şi în Bulgaria, Ungaria şi la nord, în Galiţia” şi că „aceşti agenţi nu au nimic comun cu unităţile de paraşutişti”.

Din documentele informative ale SSI rezultă că

recrutarea, organizarea, dotarea, instruirea şi conducerea mişcării de partizani fuseseră încredinţate „conducerii superioare a propagandei politice în Armata Roşie”, luând fiinţă „Administraţia politică a armatei, Diviziunea a X-a, denumită şi Secţia Superioară nr. 10”. NKVD-ul pregătise şi „batalioane de curăţire”, care aveau ca principală misiune neutralizarea unităţilor inamice de paraşutişti, dar se puteau transforma, în anumite condiţii, în unităţi de partizani.

Un document SSI atrăgea atenţia asupra unui aspect important: „Fără o înţelegere a realităţilor şi o transpunere din partea noastră în mentalitatea populaţiilor sovietice, acţiunile noastre operative precum şi acţiunea noastră constructivă de organizare a teritoriului în spatele frontului va întâmpina mari greutăţi şi va pretinde timp îndelungat”. Soluţia propusă prevedea ca măsurile de contracarare a mişcării de partizani să fie gândite nu numai prin latura represivă, ci şi prin cea constructivă, vizând organizarea unei vieţi normale în spatele frontului.

Documentele informative ale SSI arată că în primăvara anului 1943 mişcarea de partizani evoluase rapid pe Frontul de Est spre forme instituţionalizate. Fuseseră identificate două şcoli pentru pregătirea partizanilor. Una se afla la Moscova, şi pregătea cadrele care urmau să încadreze unităţile, alta la Saratov, unde erau instruiţi cei lansaţi în zona de responsabilitate a trupelor române.

În noaptea de 28 – 29 iulie 1943 de pe aerodromul Storobelsk a decolat un avion cu 8 paraşutişti din „Grupul Basarabia”. „Fiind înştiinţaţi la timp – se spunea într-un document al SSI, ceea ce ne arată totuşi eficienţa activităţii Eşalonului Mobil şi nivelul până la care acesta reuşise să îşi infiltreze proprii agenţi – bateriile româneşti din sistemul de apărare antiaeriană au reacţionat cu foc,

fapt pentru care Grupul Basarabia nu şi-a îndeplinit misiunea, fiind lansat undeva în Ucraina, departe de obiectiv”.

O evaluare făcută de SSI arăta: „Pe cât de reuşită a fost mişcarea partizanilor în Ucraina şi Bielorusia, pe atât de nereuşită este în prezent în România, exceptând teritoriul Basarabiei, unde o parte a populaţiei acordă sprijin partizanilor, mai ales în regiunea Chişinău şi în regiunea Cernăuţi. În celelalte judeţe ocupate temporar (Moldova şi Bucovina), mişcarea are un alt aspect. Aici partizanii sunt prinşi foarte uşor de către organele de urmărire pentru că nu cunosc limba română, iar populaţia îi trădează imediat. Comandamentul sovietic este convins că după trei săptămâni de la lansare niciun partizan nu mai rămâne liber... Cu toate acestea, Comandamentul partizanilor va continua să trimită grupe considerate de sacrificiu pentru comiterea actelor de diversiune”.

La 12 iulie 1944, SSI realizase o captură importantă, în persoana colonelului Kotlearov, arestat în ţinută militară, cu grade şi centură. La anchetă, el a confirmat că până în luna iulie 1944, activitatea partizanilor pe teritoriul românesc „era ca şi inexistentă”. Ofiţerul sovietic a mai destăinuit că după vizita mareşalului Timoşenko la Cernăuţi, cu scopul de a pregăti viitoarele operaţii militare în sectorul românesc, Comandamentul partizanilor din Kiev a hotărât să trimită grupe de partizani cu misiuni de diversiune contra căii ferate Câmpulung-Bistriţa, obiectivul principal fiind distrugerea tunelului de la Valea Putnei. Prin urmare, comandamentul sovietic planificase deja acţiunea de ocupare a teritoriului românesc dincolo de Prut.

Informaţiile obţinute de SSI erau veridice, ulterior fiind confirmate şi de alte documente româneşti şi străine, dar configuraţia frontului – total defavorabilă trupelor

germane şi române – sugera că o soluţie militară nu mai putea salva situaţia. Era nevoie de o soluţie politică, de data aceasta radicală şi energică, adică o reorientare politico-militară de valoare strategică, ceea ce s-a şi întâmplat prin actul de la 23 august 1944.

JOCUL PE MAI MULTE TABLOURI

Colaborarea între SSI şi Abwehr a fost reconfirmată oficial şi prin urmare autorizată, începând cu data de 7 septembrie 1940, cu ocazia întrevederii de la Bucureşti între generalul Ion Antonescu, conducătorul statului român, şi amiralul Wilhelm Frantz Canaris, şeful Serviciului de informaţii al armatei germane.

Această colaborare era normală, atâta timp cât noul regim politic al României înţelegea să-şi fundamenteze politica externă prin alianţa cu Germania. Colaborarea informativă între SSI şi Abwehr a funcţionat cu rezultate bune, dar în momentul în care s-a produs marea cotitură a Frontului de Est, iar românii au început să fie criticaţi de germani că nu şi-au apărat corect şansele în bătălia de la Stalingrad şi Cotul Donului, s-au luat măsuri contrainformative de ambele părţi. Germanii, în afară de Abwehr şi-au făcut simţită prezenţa pe frontul secret din România, cu numeroase alte structuri informative; Eugen Cristescu vorbeşte de 11 servicii germane, din care doar 3 erau autorizate de statul român. SSI şi-a creat în structura sa Agentura I – integrată Secţiei II Contrainformaţii –, al cărui şef era lt.-col. Traian Borcescu, pentru a-i supraveghea pe germanii care desfăşurau acţiuni informative pe teritoriul României neautorizate de statul român.

Mai trebuie menţionat că măsurile contrainformative faţă de germani nu au fost totuşi de conjunctură ori izolate, ci – aşa cum atestă fără dubii documentele de arhivă – au constituit un adevărat program pe care Eugen

Cristescu l-a pus în aplicare evident cu aprobarea lui Ion Antonescu. „Teoria mea – spunea Eugen Cristescu – era că guvernul a luat această linie cu nemţii, dar ţara nu trebuie să se înece, trebuie lăsată o rezervă naţională, care să continue statul mai departe”. Şi adăuga: „La un moment dat, văzând că germanii fac o acţiune subversivă foarte puternică, Antonescu mi-a spus: Fă un serviciu special pe această latură. Eu am gândit şi am hotărât că serviciul acesta trebuie să apară ca un serviciu independent. Dacă simt germanii ceva, să spunem că l-au făcut evreii şi democraţii şi l-am însărcinat pe Soreanu, care a făcut acest serviciu cu o serie de gazetari evrei din Bucureşti şi din Ardeal, între care Munteanu, şi cu o serie de tineri naţional-ţărănişti ardeleni, oameni care au adunat o serie întreagă de date, urmăreau pe saşi, aveau legătură cu ei şi mi-au adunat un material foarte serios şi important în această direcţie”. De asemenea, Soreanu avea strânse legături şi cu dr. Filderman, şeful comunităţilor evreieşti din România.

Deci, jocul dublu a fost impus de „înalte raţiuni de stat”. România era un stat mic, iar interesele sale naţionale trebuiau apărate şi în situaţia în care alianţa cu Germania se prăbuşea. Vom explica în cele ce urmează riscurile foarte mari la care s-a expus SSI-ul pentru a realiza jocul pe mai multe tablouri.

Reţeaua „inginer Popovici-Rică Georgescu” şi impacientarea germanilor. În luna iulie 1941, Abwehr-ul a primit, din Istanbul, o informaţie potrivit căreia proprietarul restaurantului Taxim, Mişu Iorgulescu, urma să vină la Bucureşti, aducând şi 20.000 lire sterline, bani destinaţi agenţilor englezi din România. Abwehr-ul a transmis această informaţie SSI-ului conform convenţiei de colaborare. Germanii nu aveau dreptul să desfăşoare acţiuni de reţinere pe teritoriul României. Prin urmare,

Mişu Iorgulescu a fost aşteptat pe aeroportul Băneasa de agenţi SSI, care l-au reţinut şi transportat direct la sediul Secţiei Juridice. Percheziţia amănunţită asupra bagajelor nu a dus la descoperirea vreunei sume de bani. La ancheta informativă a declarat că el cunoaşte mai mulţi englezi din Istanbul care îi vizitează restaurantul, numindu-i şi pe fraţii de Chastelain. Aprofundându-se cercetarea informativă, Mişu Iorgulescu a oferit indicii suficiente care au condus la descoperirea reţelei de spionaj „inginer Popovici-Rică Georgescu”. Ea fusese organizată de Gardyne de Chastelain, care timp de 14 ani îndeplinise funcţia de director comercial al Societăţii petrolifere „Unirea”. Chastelain i-l recomandase în mod special pe Valeriu (Rică) Georgescu lui Popovici. Reţeaua informativă mai cuprindea pe maistrul Bălan, specialist în radio-transmisiuni, plus alte 10 persoane care îndeplineau oficiul de informatori şi curieri. Inginerul Popovici primise 80.000.000, iar Rică Georgescu 18.000.000 lei. La percheziţia domiciliară s-au mai găsit 56.000.000.

Rică Georgescu era ginerele lui Sever Bocu, şeful organizaţiei naţional-ţărăniste din Banat. De altfel, era în relaţii foarte apropiate u Iuliu Maniu, care îl cunoştea şi pe Chastelain şi ştia despre organizarea grupei (reţelei) informative. La anchetă, primul a cedat inginerul Popovici care a avut şi neşansa să îi moară un frate pe front. Scopul mărturisit al organizaţiei a fost de a menţine legătura între englezi şi Maniu. În plus, Rică Georgescu „căuta să speculeze problema revendicării Ardealului de Nord”. El afirma că o bună parte din cei 18.000.000 lei pe care i-a luat personal de la organizaţie au fost întrebuinţaţi pentru propagandă în Ardealul de Nord şi că de acest lucru ar fi ştiut şi doctorul Nicolae Lupu şi Ion Mihalache, alţi doi fruntaşi de seamă ai PNA. Numai că, Eugen Cristescu menţiona, într-una din declaraţiile sale pe această temă, că

cei doi oameni politici – Lupu şi Mihalache –, fiind întrebaţi de mareşalul Ion Antonescu, dacă ştiu ceva, au răspuns că nici nu-l cunoşteau pe Rică Georgescu şi nici nu aveau cunoştinţă de faptele sale.

Pus într-o astfel de situaţie delicată, şeful SSI, Eugen Cristescu, a acţionat cu prudenţă. El ne spune textual: „Constatând astfel manoperele şi diversiunile încercate de Rică Georgescu, pe baza aprobării mareşalului Antonescu, am luat măsuri ca declaraţiile lui Rică Georgescu, care urmau a figura în dosarul cercetărilor şi al procesului, să fie înlocuite cu declaraţii care să trateze numai latura pur juridică, iar declaraţiile cu corelaţiuni politice au constituit un dosar special, ce a fost pre –, dat mareşalului Antonescu. Această operaţiune mai urmărea şi scopul ca germanii să nu afle acest lucru sau cel puţin să nu aibe dovezi ca să motiveze un proces diplomatic pe tema legăturilor oamenilor politici români cu Aliaţii, chit că aveau bănuieli în acest sens”.

Până la urmă, procesul nu s-a mai judecat – în ciuda presiunilor făcute de germani – datorită intervenţiei lui Iuliu Maniu, care a ameninţat că va depune ca martor. De altfel, Rică Georgescu a beneficiat de un asemenea regim de detenţie încât avea la un moment dat o garsonieră în care locuia cu soţia şi un servitor. Rică Georgescu a făcut parte din primul guvern instaurat la 24 august 1944, după arestarea mareşalului Ion Antonescu, iar în 1947 a plecat împreună cu soţia sa în Statele Unite.

Din a doua jumătate a anului 1942 au apărut şi primele semnale despre neîncrederea cu care începea să fie privit Eugen Cristescu de către germani. Un raport al Agenturii I, din 30 noiembrie 1942, menţiona: „În cercurile apropiate ataşatului de presă german a început să circule zvonul că dl director general, Eugen Cristescu, va fi schimbat de la conducerea SSI deoarece urmăreşte

activitatea germanilor şi în mod intenţionat neglijează urmărirea activităţii agenţilor anglo-saxoni care mişună în Capitală, făcând spionaj pe o scară întinsă şi lansând tot felul de zvonuri menite să producă panică şi răcirea relaţiilor germano-române. În acelaşi timp se afirmă că Serviciul condus de dl director general Eugen Cristescu nu vrea să urmărească atent acţiunea evreilor care au devenit foarte obraznici şi tendenţioşi, bazându-se pe unele succese fără importanţă ale statelor democratice”. Iar la 29 aprilie 1943, aceeâşi Agentură I din Secţia Contrainformaţii a SSI revenea cu un alt raport pe această temă: „Toţi aceştia, era vorba despre o serie de persoane identificate ca transmiţând informaţii germanilor despre Eugen Cristescu – *n.n. r* fac afirmaţii că dl Eugen Cristescu a început să joace pe două tablouri şi în acelaşi timp n-are destulă autoritate spre a pune la punct, sau nu vrea acest lucru, elementele anglofile din cadrul SSI. Unul dintre cei învinovăţiţi că are o activitate alături de anglofili, pe care se sprijină, este dl lt.-col. Traian Borcescu”.

Trebuie menţionat că astfel de informaţii pe care le deţineau germanii despre şeful SSI erau cât se poate de exacte. Eugen Cristescu depăşise faza supravegherii şi izolării agenturii germane din România, cât şi pe cea a protejării opoziţiei politice şi asigura prin canalele Serviciului său, legăturile şi ale opoziţiei şi ale lui Ion Antonescu cu Aliaţii.

Contactele informative cu americanii. Un prim contact, atestat documentar, între SSI şi serviciile secrete americane, a fost stabilit de Eugen Cristescu în primăvara anului 1943. Nu este foarte clar din iniţiativa cărei părţi s-a realizat respectiva întâlnire. Ştim doar că ea a fost mijlocită de George Littman, un vechi prieten şi informator al lui Eugen Cristescu, fost înainte de război antreprenor al Cazinoului din Sinaia. În acel moment era membru al

misiunii engleze din Turcia. La cererea părţii americane, mesagerul a fost Gheorghe Cristescu, fratele lui Eugen Cristescu, trimis sub acoperire de curier diplomatic. La întoarcere, acesta a întocmit un raport, datat 10 martie 1943 şi păstrat sub formă de manuscris între hârtiile personale ale lui Eugen Cristescu. De regulă, astfel de documente nu se păstrează. Ele se distrug imediat ce beneficiarul a luat la cunoştinţă informaţiile şi datele transmise. Documentul are o valoare istorică deosebită, fapt pentru care nu poate fi înţeles dacă nu este reprodus în întregime. Iată textul:

„Întrebând persoanele cu care am luat contact la Istanbul de ce s-a insistat ca legătura să se facă printr-un intim al lui Eugen Cristescu, rudă, frate, mi s-a răspuns:

— Pentru că am găsit că aceasta este cea mai directă şi bună legătură; pentru că în afară de latura oficială, comunicările aveau şi o parte ce-l priveau direct şi personal pe Eugen Cristescu. Noi americanii cunoaştem mai precis şi apreciem mai exact decât alţii şi chiar decât voi rolul important ca factor de ordine al lui Eugen Cristescu în viaţa statului român. Ştim şi avem bune informaţii că Germania va cere României sacrificii cu mult mai grele decât cele făcute până acum, sarcini de nesuportat, pe care mareşalul Antonescu nu le va putea accepta şi satisface. Germanii anvizajează o asemenea situaţie şi în consecinţă pregătesc terenul pentru orice eventualitate. Avem informaţii că s-au înţeles cu Horia Sima, impunându-i o totală supunere în cazul când eventual îl vor aduce la conducerea statului român, în fruntea unui regim legionar. În acea ipoteză, mareşalului i se va aranja o dispariţie cu ajutorul teroriştilor ocrotiţi atât în Germania, cât şi în ţară. O formulă similară, dar mai simplă, se va utiliza şi pentru vicepreşedinte. Horia Sima a cerut ca Eugen Cristescu să-i fie predat lui, fie că s-ar afla

în ţară, fie că ar fi în Germania, deoarece are cu el o crâncenă răfuială. Pe de altă parte, organele speciale sovietice (NKVD-ul şi Kominternul) socotesc pe Eugen Cristescu ca pe inamicul nr. 1 al comunismului în România. Aceste organe socotesc că bolşevizarea României nu s-a putut efectua graţie în mare parte dârzei lupte a lui Eugen Cristescu, atât ca director al Siguranţei în trecut, cât şi ca şef al SSI-ului român, acum. Considerând că evenimentele s-ar putea precipita, am înţeles a-l avertiza pe Eugen Cristescu de aceste lucruri pe calea cea mai directă şi sigură ce am găsit: dumneata.

— Nu înţeleg această îngrijorare pentru soarta unor adversari – am obiectat.

— Noi, americanii – mi s-a răspuns –, înţelegem a trece peste baricadele în domeniul informativ. Deşi pe baricade opuse, am socotit totuşi a face acest avertisment spre a nu fi surprinşi de evenimente. Noi prevedem că România va trece poate prin perioade de crize generale. Crize pasagere. Vedem pentru atunci în Eugen Cristescu unul din factorii chibzuiţi şi cu tact, care ar înţelege mai bine ca orice alt om de stat român situaţia ţării sale (a dat dovadă şi în Comisia românobulgară). Oare de ce Germania n-a intervenit în favoarea altui factor informativ, deşi în acel timp politica română era situată pe baricada opusă? Noi, americanii, considerăm că dezvoltarea democraţiilor are la bază ordinea socială, iar ordinea socială are la bază cunoaşterea cât mai profundă a realităţilor, adică informaţia. Iată explicaţia întrevederii şi a canalului ales, a încheiat convorbitorul meu.

Din cele discutate, am tras în general următoarele concluzii: a) Serviciul de informaţii american nu doreşte dezordini în România; b) nu ar dori deocamdată, cel puţin, amestecul şi al Intelligence Service-ului englez. Deci, divergenţele între Serviciul de informaţii american şi cel

englez; c) se situează pe baricada opusă tendinţelor serviciilor speciale sovietice. Pentru aceasta şi alte considerente, doreşte a menţine legătura cu România prin organele SSI, într-un cadru cât mai restrâns, cu garanţia celei mai desăvârşite discreţiuni. G [heorghe] C [ristescu] z/.

Nu am găsit în arhivă şi alte documente care să ateste cum au evoluat în continuare raporturile dintre SSI şi serviciile secrete americane. Dar documentul acesta ne arată limpede preocuparea fiecăruia dintre serviciile secrete aliate de a-şi asigura o poziţie cât mai bună în Europa Centrală, de Est şi Sud-Est, pentru perioada ce avea să urmeze după terminarea războiului. Deosebit de interesant este şi faptul că americanii îl apreciau pe şeful SSI – Eugen Cristescu – punându-şi în el mari speranţe pentru viitorul democratic al României. După cum ştim, evenimentele s-au derulat într-o direcţie care n-a favorizat materializarea viziunilor strategice americane. Dimpotrivă, am putea spune că pentru noi, sfârşitul războiului şi mai ales urmările sale (ocupaţia militară sovietică timp de 14 ani) au însemnat o cumplită dezamăgire. Americanii nu au fost în stare să se opună sovieticilor în procesul de sovietizare a României. Ei n-au fost în stare nici măcar să-l salveze pe Eugen Cristescu de la aberantele acuzaţii – aduse de guvernul marionetă instaurat la 6 martie 1945 –, de „crime de război şi dezastrul ţării”.

Echipa „Autonomous” şi contactele cu Serviciul Secret britanic. Echipa

„Autonomous”, formată din trei ofiţeri de informaţii britanici (locotenent-colonelul de Chastelain, căpitanul Meţianu şi căpitanul Ivor Porter) a fost paraşutată pe teritoriul României în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1943, la 8 km de Alexandria, în apropiere de comuna Plosca. Întrucât cei trei ofiţeri au aterizat mult mai departe

de locul fixat, n-au reuşit să intre în contact cu omul lor de legătură – un anume „Silviu” – care trebuia să-i transporte cu o maşină în Bucureşti. Comandamentul Militar Aliat de la Cairo fixase, pentru echipa „Autonomous”, o misiune politică, şi anume, de a lua contact cu fruntaşii vieţii politice româneşti, în scopul de a pune la punct o lovitură de stat în urma căreia România să fie scoasă din alianţa cu Germania.

Despre sosirea ofiţerilor britanici, SSI aflase dintr-o informaţie primită de la Abwehr, la 20 decembrie 1943. Eugen Cristescu ne spune că informaţia primită de la germani făcea referire la faptul că în decurs de trei zile urma să sosească în România un colonel englez de la Cairo, care urma să ia legătura cu Iuliu Maniu, la Băile Herculane. Informaţia s-a confirmat, organele de siguranţă şi mai ales Jandarmeria rurală fuseseră prevenite în acest sens. Misiunea lor a eşuat din capul locului, fiind repede prinşi, imediat după aterizare, şi duşi la sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei. Au fost „cazaţi” la ultimul etaj al clădirii, într-un apartament de trei camere. Din ordinul mareşalului Ion Antonescu, de cei trei ofiţeri britanici s-a ocupat personal Eugen Cristescu şi SSI-ul. Pe timpul cât au fost deţinuţi li s-a plătit solda gradelor echivalente din armata română. Sumele de bani aduse cu ei, cât şi lefurile au fost suficiente pentru hrană. În schimb, pentru tratamentele medicale – mai ales cele dentare solicitate de Chastelain – neajungându-le banii „toate diferenţele au fost achitate de SSI/Z. în zilele de sărbători sau onomastice, au fost serviţi cu tort şi şampanie.

Întrucât veştile privind lansarea şi arestarea lor s-au răspândit cu rapiditate, Eugen Cristescu a luat măsuri pentru protecţie şi împiedicarea germanilor de a-i duce la Berlin. S-a alcătuit legenda că veniseră pentru a culege informaţii în România. Aparatul, de emisie-recepţie, şase

din cele opt cuarţuri – care dădeau frecvenţele de lucru – şi un rând din cele trei cifruri au fost predate germanilor. Eugen Cristescu a păstrat însă două cuarţuri – pretextând în faţa germanilor că s-au pierdut la aterizare – şi două rânduri de cifru. După o lună de zile germanii au înapoiat aparatul, dar au cerut să-i ancheteze ei pe ofiţerii britanici. Şeful SSI s-a opus, pretextând că mai întâi organele româneşti competente ar trebui să se lămurească despre misiunea lor. În preziua întâlnirii cu anchetatorii germani, Eugen Cristescu a avut mai multe discuţii prealabile cu cei trei paraşutişti, ocazii cu care au perfectat şi răspunsurile pe care aceştia să le dea anchetatorilor germani. Răspunsurile trebuiau formulate de aşa natură încât germanii să nu-şi dea seama că misiunea lor avea un caracter politic, ci doar un scop pur informativ, adică „să culeagă informaţii cu caracter general şi în special privind zona petroliferă”. Cum în cercurile politice din România se discuta aprins despre eventualele propuneri de pace pe care le-ar fi adus englezii, germanii, în mod firesc, ştiind cu cine au de-a face, s-au arătat foarte suspicioşi. Eugen Cristescu susţine că „măsurile noastre au fost luate de aşa manieră ca germanii să nu aibă nicio dovadă şi nicio documentare pe care şi-ar fi putut sprijini o intervenţie diplomatică”.

Adevărul e că la succesul acţiunii de protecţie a ofiţerilor britanici, întreprinsă de SSI, a contribuit şi un alt factor. „Abwehrul de la Bucureşti – spune Eugen Cristescu – era compus din austrieci de origine, oameni cu o concepţie mult mai elastică şi mai înţelegătoare. decât a germanilor propriu-zişi”. Pentru anchetarea prizonierilor englezi, Abwehrul a delegat pe căpitanul Petterman, şeful Secţiei de Contrainformaţii „care nu era un om prea inteligent (ofiţer de rezervă, de profesie conducător de grădiniţă de copii)”, şi s-a mulţumit cu datele obţinute.

Probabil că pe aceste aspecte a mizat şi şeful SSI, atunci când s-a angajat la acţiunea de protecţie a ofiţerilor britanici, ceea ce era o misiune extrem de riscantă şi deloc la îndemâna oricui.

După bombardamentul din 4 aprilie 1944, Berlinul a solicitat trimiterea echipei de paraşutişti britanici în Germania, dar s-a izbit din nou de refuzul ferm al lui Eugen Cristescu, sprijinit şi de Mihai şi Ion Antonescu. Aşa cum recunoaşte şi Ivor Porter în lucrarea sa memorialistică *Operaţiunea Autonomous*, „nemţii ştiau că ascundem o groază de lucruri, dar, mulţumită protecţiei româneşti, n-au avut niciodată ocazia să ne strângă cu uşa”.

Dar SSI nu numai că a făcut protecţie celor trei ofiţeri paraşutişti britanici, ci a şi acţionat pentru a-i pune în legătură directă cu Iuliu Maniu, sprijinindu-i astfel să-şi ducă la capăt misiunea încredinţată de Comandamentul Militar Aliat de la Cairo. Destăinuirile lui Eugen Cristescu ne oferă câteva detalii extrem de interesante în acest sens. „Când aprehensiunile germane s-au mai potolit, mareşalul Antonescu a autorizat această întrevedere. Motivele care l-au condus la această aprobare au fost ca acest om politic [Iuliu Maniu – *n.n.*] să nu pretindă mai târziu că i s-a luat posibilitatea de a aranja o soartă mai bună pentru ţară prin contactul cu misionarul englez. Întâlnirea între Maniu şi Chastelain a fost organizată de şeful SSI, în după-amiaza de duminică – la începutul lunii martie 1944. Iuliu Maniu a fost luat în maşina generalului Picky Vasiliu, condusă de acesta, de la un loc stabilit, şi dus în pădurea Andronache. Aici a sosit şi locotenent-colonelul de Chastelain, scos din Inspectoratul General al Jandarmeriei, cu toate măsurile de siguranţă necesare, în maşina generalului Constantin Tobescu care şofa, şi trecut în maşina în care se găsea Maniu. Cei doi generali au stat în preajma automobilelor circa trei ore, cât a durat întrevederea, în fundul pădurii şi

fără ca operaţiunea să fi fost văzută de cineva. După întrevedere, ofiţerul britanic i-a spus lui Eugen Cristescu, în linii generale, ce a vorbit cu Maniu, afirmând că i-a detaliat scopul venirii echipei „Autonomous” în România şi modalităţile ce puteau fi adoptate pentru ieşirea României din alianţa cu Reich-ul. La 23 august 1944 cei trei „autonomi” au fost puşi în libertate, iar în seara zilei următoare, noul guvern al României, prezidat de generalul Sănătescu – adăpostit în subsolul Băncii Naţionale –, a comunicat cu Aliaţii prin Ivor Porter, radiotelegrafistul grupului de ofiţeri britanici. Evident că toate acestea nu s-ar fi putut realiza fără protecţia şi implicarea cu discreţie a SSI-ului.

SSÎ-ul îl salvează pe profesorul Alexandru Eck. Contactul şi combinaţiile SSI cu Intelligence Service nu s-au limitat doar la echipa „Autonomous”, ci au cunoscut şi alte forme. O serie de documente de arhivă şi destăinuirile locotenent-colonelului Traian Borcescu şi Dan Brătianu aduc în circuitul istoriografie o serie de elemente noi, rămase necunoscute până în 1989.

Cu binecuvântarea lui Eugen Cristescu, Traian Borcescu – şeful Secţiei a II-a Contrainformaţii din SSI – a intrat în contact cu o reţea de informaţii britanică ce activa în România. Omul de legătură a fost Dan Brătianu, funcţionar la Societatea de Telefoane, Direcţia comercială. El a mărturisit că a început să furnizeze informaţii lui Georges Dourant, încă din 1942, dar a aflat că lucra pentru englezi abia un an mai târziu. Dourant îi cerea lui Dan Brătianu numerele de telefon şi indicativele unităţilor germane, date despre importanţa instalaţiilor telefonice utilizate de acestea. Aceleaşi informaţii i le solicita şi Traian Borcescu, mai ales după ce în fruntea Societăţii de telefoane a venit locotenent-colonelul Octav Rădulescu, cu care fusese 18 ani coleg de carieră militară. Toţi trei au

pus la punct un tabel adus mereu la zi, cu toate legăturile telefonice ale unităţilor germane, păstrat de Borcescu în fişetul lui de la SSL Deseori, Traian Borcescu discuta cu Dan Brătianu situaţia politică din România, evoluţia tratativelor cu Aliaţii, ultimul exprimând speranţa că anglo-americanii nu ne vor ceda complet ruşilor. În luna iulie 1944, Traian Borcescu l-a întrebat cum crede că vor acţiona partidele istorice la ora „H”. Dan Brătianu i-a răspuns că nu ştie, dar că era convins că tratativele de la Cairo vor duce la încheierea armistiţiului.

De fapt, de o colaborare directă a SSI – Intelligence Service se poate vorbi abia din momentul în care Georges Dourant i-a cerut lui Dan Brătianu să intervină pe lângă Traian Borcescu pentru a obţine eliberarea profesorului Alexandru Eck şi a secretarei acestuia, Margareta Haller, arestaţi în primăvara lui 1944. Eck era belgian de origine, naturalizat francez, profesor la Sorbona. Din 1938 fusese invitat în România de Nicolae Iorga să ţină cursuri la Universitate. După începerea războiului primise, în plus, şi gradul de căpitan în armata engleză. Unele documente fac menţiunea că reţeaua lui Eck lucrase în Moldova şi pentru sovietici.

Despre reţeaua Eck s-a scris mult şi i s-au acordat spaţii largi în cărţile domnului Horia Brestoiu, fapt pentru care nu vom insista în continuare decât asupra aspectelor legate de implicarea SSI în salvarea profesorului Eck şi a secretarei sale de a cădea în mâinile germanilor. Totul a pornit de la o notă informativă trimisă de un soldat direct şefului Biroului statistic militar (compartimentul de contraspionaj al Secţiei a II-a a Marelui Stat Major) Odobeşti. Pe baza ei au fost arestaţi un sublocotenent şi doi soldaţi, apoi alte persoane, între care Gheorghe Tomaziu, nepot al lui George Enescu, prin intermediul căruia îl şi cunoscuse Eck, şi profesorul Pierre Guiraud, de

la Institutul francez din Bucureşti. Profesorul belgian şi secretara sa au fost arestaţi la Ciorogârla şi transportaţi la Odobeşti. La jumătatea lunii iulie, când cercetările erau definitivate şi persoanele implicate urmau să fie deferite unui tribunal militar, a sosit un ordin de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri să fie predaţi SSI-ului. George Dourand l-a vizitat imediat pe Dan Brătianu, pentru a-l informa că „Nicolas” – adică Eck, pe care Dan Brătianu îl avusese profesor pe când îşi făcuse studiile la Bruxelles – fusese arestat. Au făcut apel şi la Traian Borcescu, pentru că acesta îi mai ajutase în mai 1944, când i-a obţinut un paşaport pentru Istanbul, unde mergea trimis de PNL pentru tratativele de armistiţiu. Traian Borcescu i-a transmis lui Dan Brătianu, după aproximativ o oră, să se prezinte la o adresă din cartierul Cotroceni, în aceeaşi zi. La ora fixată, Dan Brătianu a avut surpriza să constate că i-a deschis uşa chiar Eugen Cristescu. Peste câteva zile, Eck şi secretara sa erau mutaţi la arestul SSI de la Malmaison, unde îşi avea sediul Secţia a VIII-a Juridică, şi englezii puteau respira uşuraţi că rezidentul lor „nu mai era în mâna nemţilor”. Ulterior, tot Traian Borcescu avea să-i conducă pe Alexandru Eck şi Margareta Haller acasă la Mihai Antonescu, în str. Batistei. Imediat după actul de la 23 august 1944, Eck şi Margareta Haller au fost puşi în libertate, iar acest lucru nu a fost posibil fără complicitatea – sub formă de protecţie – a SSI-ului.

IMPACTUL PRODUS ASUPRA SSI DE IEŞIREA ROMÂNIEI DIN AXĂ ŞI ALĂTURAREA ARMATEI ROMÂNE LA COALIŢIA NAŢIUNILOR UNITE

Primele instrucţiuni metodologice privind modul de acţiune al SSI în noile condiţii au fost elaborate începând cu luna septembrie 1944, imediat după semnarea Convenţiei de Armistiţiu. Prin urmare, cei care s-au numărat printre autori cunoşteau clauzele Armistiţiului şi

au căutat să le interpreteze cât mai favorabil pentru necesităţile informative ale armatei. Prin modul în care au realizat cadrul tehnico-metodologic pentru activitatea Serviciului de Informaţii, în paralel cu restructurarea şi reorganizarea sa, demonstrează că cei aflaţi în funcţiile de comandă ale armatei au dovedit pricepere, luciditate, dar mai înainte de toate au reuşit să asigure continuitatea bazată pe tradiţii în acest domeniu.

Impactul produs de actul de la 23 august 1944 şi prevederile Convenţiei de

Armistiţiu. Anchetatorul Zelea, cel care studiase documentele SSI în legătură cu activitatea Blocului Naţional Democrat – pentru a instrumenta Actul de acuzare în cadrul „procesului marii trădări naţionale” din mai 1946 –, a afirmat la un moment dat în faţa lui Eugen Cristescu că „Serviciul Special [de Informaţii – *n.n. J* a fost foarte bine informat în privinţa lui 23 august de acţiunea comuniştilor”, la care interlocutorul său a răspuns, după ce a încercat de câteva ori să se eschiveze: „Am avut un buletin politic, o concentrare de informaţii din mai multe surse. A avut N.D. Stănescu o serie de informatori care ne-au dat toată chestiunea Sănătescu. Mareşalul nu credea”.

Un alt document de anchetă, de data aceasta din 1949, ce instrumenta activitatea ofiţerilor aflaţi în posturile de comandă ale principalelor secţii din SSI dezvăluie printre altele: „În preajma lui 23 august 1944, locotenent-colonelul Traian Borcescu a fost chemat la Marele Stat Major unde câţiva ofiţeri l-au întrebat dacă avea vreo cunoştinţă despre ce se pregăteşte şi de partea cui este. Borcescu a răspuns că este de partea Armatei”.

Imediat după actul de la 23 august 1944, Gheorghe Cristescu, fratele fostului director general al SSI, ce conducea Secţia de criminalistică, a convocat la o conferinţă întregul personal din zona de dislocare. „Cu

acea ocazie – spunea Gheorghe Cristescu – am explicat personalului că SSI este o instituţie de stat în serviciul patriei. Patria este acolo unde se află Majestatea Sa Regele, Guvernul, Armata şi Drapelul. Ca funcţionari de stat, în slujba patriei, datoria noastră este de a ne continua menirea cu o intensitate cât mai mare, cu o corectitudine cât mai desăvârşită şi cu o conştiinciozitate perfectă”.

Veridicitatea acestor documente nu poate fi pusă la îndoială întrucât provin de la organe de anchetă, deci de la instituţii cu posibilităţi largi de verificare şi probare a declaraţiilor celor interogaţi. Am alăturat aceste fragmente de documente pentru că ele relevă trei aspecte esenţiale: 1) SSI-ul a fost bine informat în legătură cu pregătirea actului de la 23 august 1944; 2) conducătorul statului, mareşalul Ion Antonescu, ca principal utilizator al fluxului informativ obţinut de SSI nu a luat măsuri, probabil datorită neîncrederii; 3) SSI-ul a reacţionat ca o instituţie de stat şi nu ca o structură a unui regim politic. Acest ultim aspect este demonstrat şi de felul cum au evoluat evenimentele cu implicarea directă a unor cadre SSI.

După plecarea lui Eugen Cristescu din sediul central al SSI în după-amiaza zilei de 23 august 1944, locotenent-colonelul Traian Borcescu, şeful Secţiei a II-a Contrainformaţii, a preluat temporar până la 28 august conducerea Serviciului. El a furnizat Comandamentului Militar al Capitalei lista cu numerele de telefon ale germanilor, care au fost imediat decuplate din centrală. A mers şi la Marele Stat Major unde i s-a ordonat să treacă la arestarea fruntaşilor Grupului Etnic German şi a revizioniştilor maghiari.

Încă înainte de actul de la 23 august 1944, ofiţeri din SSI stabiliseră că imediat după încetarea operaţiilor militare ale armatei române pe Frontul de Est, trebuiau reorganizate structurile informative pentru a face faţă

noilor condiţii. Ruperea frontului de la Iaşi de către trupele sovietice şi pătrunderea lor rapidă în adâncimea teritoriului României dislocaseră şi dezorganizaseră toate legăturile informative ale Secţiei a II-a din zonă, fapt pentru care în perioada 23 – 28 august 1944 SSI-ul a fost singurul organ informativ în funcţiune care a transmis informaţii Preşedinţiei Consiliului de Miniştri şi Marelui Stat Major al armatei române privind înaintarea trupelor sovietice şi dispozitivelor armatelor germane. Aceasta a fost şi motivul pentru care la 25 august, primul ministru, generalul Constantin Sănătescu, i-a ordonat ofiţerului aflat la comanda SSI, locotenent-colonelului Traian Borcescu, să stabilească prin măsuri informative „ce legături există între Comandamentul sovietic şi Partidul comunist, atât în Capitală cât şi în restul ţării, pe măsură ce trupele sovietice vor înainta”. Pentru reuşita acestei misiuni SSI-ul urma să coopereze cu Secţia a II-a din Marele Stat Major prin colonelul Aurel Runceanu. După două zile, T. Borcescu şi A. Runceanu s-au pus de acord în ce priveşte misiunile fiecăruia şi modul de cooperare. SSI-ului îi revenea misiunea de a supraveghea înaintarea trupelor sovietice, localităţile prin care treceau, caracteristicile armamentului din dotare, efectivele şi direcţiile de înaintare. În acelaşi timp, structurile contrainformative din SSI trebuiau să verifice dacă sovieticii lasă trupe în localităţi, precum şi legăturile între comandanţii sovietici cu organizaţiile comuniste. În ultimele zile ale lunii august au revenit în Bucureşti efectivele SSI care fuseseră dislocate la Arcuda pe timpul bombardamentelor.

Între 29 august şi 19 septembrie, la conducerea SSI a fost numit colonelul Victor Siminel. Noul director nu a făcut altceva decât să conducă activitatea informativă şi contrainformativă a SSI-ului în formula convenită în august 1944. La jumătatea lunii septembrie, din ordinul

Comandamentului sovietic s-au sigilat aparatele de radio din dotare. În consecinţă, activitatea externă, precum şi legăturile între centrele Serviciului şi rezidenturile interne au fost paralizate. Este primul amestec brutal al sovieticilor în activitatea, SSI-ului. Asemenea practici se vor repeta prin arestarea abuzivă a unor cadre şi agenţi care făcuseră parte din structurile informative ale *Frontului de Est*.

Trebuia să se treacă astfel la o reorganizare care să corespundă acestor condiţii. Sarcina de a reorganiza SSI-ul i-a revenit Ministerului de Război care luase iniţiativa unui proiect de lege înaintat la 10 septembrie 1944 suveranului. Peste 4 zile regele Mihai a semnat Decretul-lege 158 în baza căruia Serviciul Special de Informaţii trecea de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri la Ministerul de Război. În ce priveşte organizarea, funcţionarea şi stabilirea atribuţiilor Serviciului, acestea urmau să fie determinate prin decizie ministerială.

Colonelul Ion Lissievici povesteşte în lucrarea sa memorialistică faptul că la 12 septembrie 1944, chiar în ziua când la Moscova se parafa Convenţia de Armistiţiu între România şi Naţiunile Unite, a fost chemat de generalul Mihail Racoviţă – ministrul de Război. Cu acea ocazie i s-a adus la cunoştinţă că Ministerul de Război urmează să-i încredinţeze funcţia de director general al SSI, fapt pentru care îi lăsa la dispoziţie 10 zile pentru a se documenta în vederea reorganizării instituţiei în conformitate cu noile condiţii social-politice interne. „Începând de a doua zi – menţionează colonelul Ion Lissievici – am discutat cu fiecare şef de secţie în parte propunerile făcute şi am căzut de acord asupra unei organizări a secţiei respective cum şi a activităţii ce urma să desfăşoare în viitor. Rezultatul acestor discuţii a fost concretizat într-o serie de scheme şi grafice, însoţite de

detaliile scrise strict necesare”. Conducerea Ministerului de Război a fost de acord cu noua schemă organizatorică şi cu misiunile informative fixate fiecărei secţii, fapt pentru care a elaborat decizia de numire a colonelului Ion Lissievici la conducerea SSI, începând cu data de 20 septembrie 1944.

Restructurarea SSI, începută de colonelul Ion Lissievici imediat după numirea sa în funcţia de director general, a durat aproape o lună şi s-a realizat în paralel cu ancheta făcută de o comisie condusă de generalul Păiş şi colonelul magistrat Rudeanu. La această anchetă, care a avut drept consecinţă deconspirarea multor cadre şi agenţi, timorarea personalului şi în consecinţă o slabă eficienţă în activitatea informativă, s-a ajuns în felul următor. Una din clauzele Convenţiei de Armistiţiu (Art. 15) prevedea ca guvernul român „să dizolve toate organizaţiile prohitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât şi orice alte organizaţii care duceau propagandă ostilă Naţiunilor Unite şi în special Uniunii Sovietice, nepermiţând în viitor existenţa unor astfel de organizaţii”. Textul era cât se poate de clar, nu făcea referire la niciun fel de epurare a aparatului de stat. Cu toate acestea, Grigore Niculescu Buzeşti – ministrul Afacerilor Externe –, în şedinţa Consiliului de Miniştri din 16 septembrie 1944, a interpretat cu obstinaţie articolul 15 din Convenţia de Armistiţiu; propunând „epurarea aparatului de stat” pe motiv că din ceea ce auzise de la ruşi, englezi şi americani „rezulta că această chestiune este foarte importantă şi că ei cer măsuri de epuraţie, cărora le acordă un foarte mare preţ”.

Ministrul Afacerilor Interne, generalul Aurel Aldea, a mers şi mai departe. Influenţat probabil şi de atacurile din presă la adresa SSI a semnat la 19 septembrie 1944 un

ordin circular pentru toate inspectoratele de poliţie în care sublinia necesitatea „arestării preventive a tuturor funcţionarilor SSI în scopul de a se preciza întreaga legătură cu Gestapo-ul, conservarea documentelor şi identificarea întregii reţele române şi germane care colaborase cu naziştii”.

În această situaţie locotenent-colonelul Traian Borcescu, şeful Secţiei a II-a Contrainformaţii, a întocmit la 27 septembrie un amplu raport adresat Ministerului de Război în care arăta cu argumente convingătoare că „SSI-ul n-a fost niciodată o sucursală a Gestapo-ului”. Prin acelaşi document mai afirma că „SSI-ul nu a participat sub nicio formă la atrocităţile, crimele de război sau crimele politice, la măsuri de constrângere etc., ci din contră, a denunţat conducerii statului fapte, ori de câte ori a avut posibilitatea s-o facă”.

La începutul lunii octombrie 1944, Prefectura Poliţiei Capitalei a intervenit pe lângă Ministerul de Război cu propunerea de a desfiinţa SSI-ul. Secţiile de contraspionaj şi contrainformaţii urmând să treacă la Marele Stat Major – Secţia a II-a, iar secţiile de informaţii, siguranţă şi politică să fie incluse în structurile similare din Ministerul Afacerilor Interne. La acest demers, Ministerul de Război a răspuns, aşa cum rezultă din Raportul întocmit la 14 octombrie 1944 de locotenent-colonelul magistrat A. Nicolau, că „nu este de părere ca Serviciul Special de Informaţii să fie desfiinţat în forma în care se găseşte astăzi, în alte cuvinte să fie menţinut la acel departament”. Protecţia făcută SSI-ului de Ministerul de Război nu era întâmplătoare, bazată pe capricii de moment sau pe oportunismul unor generali, ci avea în vedere o concepţie şi o doctrină bine articulată teoretic şi ancorată în tradiţie. Totuşi, pentru a pondera atacurile din presă şi a preveni orice controversă cu departamentele de interne şi externe

– ce nu puteau avea în acel moment decât aspecte negative asupra prestigiului instituţiilor statului – Ministerul de Război a decis să licenţieze din Serviciu o parte din personalul civil, prevalându-se şi de micşorarea sumelor alocate din buget. În legătură cu acest aspect, colonelul Ion Lissievici consemna: „În ultimele zile ale lunii octombrie 1944, generalul Mihail Racoviţă mi-a pus în vedere să licenţiez din Serviciu 30% din efectivul personalului civil, pentru economii bugetare. Pentru executarea acestei măsuri am obţinut aprobarea Ministerului de Război să plătesc salariul pe trei luni funcţionarilor ce urmau să fie licenţiaţi din serviciu. După obţinerea acestei aprobări şi ţinând seama de propunerile şefilor de secţii, am procedat la executarea ordinului primit”.

Pentru a reliefa şi mai bine impactul produs asupra SSI de actul de la 23 august 1944 va trebui să ne referim şi la raporturile dintre cadrele de comandă ale instituţiei cu membrii de frunte ai Partidului comunist.

După 23 august 1944, în contextul angajării din ce în ce mai impetuoase a Partidului comunist în lupta politică, s-a resimţit nevoia unor informaţii cu caracter politic dar şi militar. La începutul lunii septembrie în cadrul Comandamentului

General al Formaţiunilor de luptă patriotice a luat fiinţă Secţia a II-a informaţii şi contrainformaţii ca structură informativă a P.C.R. Documentele de arhivă atestă că era ţinută la zi situaţia efectivelor armatei române din garnizoana Bucureşti şi împrejurimi. Aceste informaţii interesau deopotrivă şi Comandamentul sovietic, unde se trimiteau regulat traduse în limba rusă, împreună cu buletinele informative ale Formaţiunilor de luptă patriotice. La 6 septembrie 1944 a avut loc o şedinţă a Comitetului Central al P.C.R. şi Formaţiunilor de luptă

patriotice unde s-a stabilit să se colaboreze intens cu organele de informaţii sovietice. Pe lângă paza sediilor şi a liderilor organizaţiilor proprii se indica „sprijinirea activă a Armatei Roşii”. Cu aceeaşi ocazie s-au fixat şi alte două obiective, şi anume: 1) de a organiza munca de propagandă politică în armată pentru a atrage cât mai multe elemente militare active de partea comuniştilor şi 2) exploatarea la maximum a legăturilor cu elementele apropiate din aparatul de stat pentru consolidarea popularităţii Formaţiunilor de luptă patriotice şi îndeplinirea sarcinilor trasate.

Printre cadrele Serviciului Special de Informaţii pe care comuniştii au reuşit să-i „atragă la colaborare” se numără N.D. Stănescu, şeful Grupei politice. În documentele informative aflate în Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, acesta apare sub numele conspirativ „C. Petrescu”. Cum a ajuns N.D. Stănescu, înalt funcţionar analist, încă de pe vremea lui Mihail Moruzov, să colaboreze cu comuniştii aflăm chiar din scrierile sale memorialistice: „Imediat după 23 august 1944, încă din primele zile, conştient de direcţia în care în mod natural se îndrepta mersul istoriei noastre, am luat contact cu tov. Maurer pe care până atunci nu-l cunoscusem, dar cu care în timpul bombardamentelor germane stătusem în acelaşi adăpost, fiind întâmplător vecin de stradă”. Ion Gheorghe Maurer l-a prezentat pe N.D. Stănescu lui Emil Bodnăraş cu care a lucrat nemijlocit. După cum singur a mărturisit, N.D. Stănescu a furnizat comuniştilor în primul rând informaţii politice, utilizând întregul aparat informativ de care dispunea Serviciul. De asemenea, a urmărit „intrigile şi maşinaţiunile politice care se urzeau de guvernele Sănătescu şi Rădescu, unele în colaborare cu SSI, ţinând la curent şi avertizând din timp conducerea P.C.R”. Astfel de „voluntari” s-au găsit şi la Secţia a II-a a Marelui Stat

Major în persoana maiorului N.I. Popescu, precum şi în cadrul Siguranţei, comisarul şef Constantin Mihalca şi probabil că n-au fost singurii. Ei ţineau legătura direct cu Emil Bodnăraş.

Prin aceste divulgări de secrete unor forţe politice, care se aflau în contact direct cu ocupantul militar sovietic, s-a realizat cea mai spectaculoasă deturnare a fluxului informativ obţinut de serviciile de informaţii româneşti. Se pare însă că nu a fost singurul canal de scurgere a informaţiilor, întrucât sovieticii apelau şi la mijloace tehnice. Structurile specializate româneşti au făcut sesizări pe linie contrainformativă, dar lucrurile nu s-au schimbat. Aşa de exemplu, Centrul „M”, prin Raportul nr. 1169 din 30 ianuarie 1945, informa Centrala Serviciului de Informaţii că „prin procedeul de a informa prin telefon forurile superioare, privind persoanele supravegheate sau care urmează a fi arestate pentru spionaj, se divulgă secretul deoarece telefonul poate fi şi este chiar interceptat”. „De asemenea – se mai menţiona în Raport – organele sovietice, care interceptează toate convorbirile telefonice, se sesizează de aceste indiscreţii, cerându-se predarea imediată a indivizilor, a căror cercetare este în curs”.

Se pune problema de ce au renunţat ulterior comuniştii la serviciile acestor funcţionari ai SSI-ului, de pe urma cărora beneficiaseră atât înainte de 23 august 1944, cât şi după, în sensul că le furnizase informaţii politico-militare necesare fundamentării planului de preluare a puterii la 6 martie 1945. Răspunsul presupune desigur o analiză bazată pe o documentaţie mult mai amplă, dar, referindu-ne strict la documentele memorialistice publicate recent, se prefigurează următoarea explicaţie. Pe Eugen Cristescu nu-l putea salva nimeni de a compărea în faţa Tribunalului Poporului. El

fusese ridicat de sovietici la 24 octombrie 1944 şi dus la Moscova pentru anchetă. Alături de mareşalul Ion Antonescu, Eugen Cristescu era considerat unul din „peştii cei mari ai regimului”, ce trebuiau făcuţi responsabili pentru crimele de război şi dezastrul ţării. De altfel, nici anglo-americanii nu au întreprins nimic pentru a-l recupera pe fostul director general. Documentele atestă venirea în România a unui colonel Ross – de la Serviciul de Informaţii britanic – care se interesa de arhiva personală a lui Eugen Cristescu, deci pentru a încerca să şteargă urmele contactelor cu SSI-ul din perioada 1941-august 1944, şi ne referim aici în primul rând la documentele de anchetă privind pe inginerul Rică Georgescu şi echipa „Autonomous”. Nu trebuie uitat faptul că misiunea OSS (Serviciul de Operaţii Strategice al SUA) condusă de Frank Wisner a venit în România între 28 august şi 2 septembrie 1944, a luat legătura cu „Grupa Specială” a SSI-ului dar nu s-a interesat de salvarea lui Eugen Cristescu, deşi în aprilie 1943 serviciile de informaţii americane din Istanbul afirmaseră că-şi puneau mari speranţe pentru viitor în Eugen Cristescu. Acesta din urmă, deşi a stat ascuns până la 24 septembrie 1944, găsise mijloace de a comunica cu Iuliu Maniu şi Ion Mihalache, de la care primea mesaje să stea liniştit că situaţia lui se va rezolva, totuşi americanii n-au întreprins nimic pentru a-l salva. Deci, atât anglo-americanit cât şi sovieticii ţineau mult la judecarea „criminalilor de război” din rândul foştilor adversari, pentru că erau învingători şi trebuiau să-şi acopere unele acţiuni. Ca urmare, orice demers întreprins de forţele politice româneşti de a încerca o recuperare era de prisos. Singurul lucru pe care comuniştii – respectiv prin Lucreţiu Pătrăşcanu în calitate de ministru de Justiţie – l-au putut face pentru Eugen Cristescu a fost să-i comute pedeapsa la detenţie grea pe viaţă.

Lui N.D. Stănescu autorităţile comuniste i-au acordat la început toată încrederea, numindu-l, la 4 martie 1945, în funcţia de şef al Serviciului Special de Informaţii. Dar, imediat ce documentele SSI au încăput pe mâinile Comisiei de anchetă au fost dezvăluite acţiunile informative desfăşurate de acesta în anturajul comuniştilor, prin care s-a ajuns la cunoaşterea planului de realizare a actului de la 23 august 1944, despre care mareşalul Ion Antonescu fusese informat dar a refuzat să ia măsuri, considerându-l neveridic. Se explică astfel de ce comuniştii au renunţat ulterior la serviciile lui N.D. Stănescu, procedând chiar la arestarea şi condamnarea lui.

În cazul locotenent-colonelului Traian Borcescu lucrurile sunt şi mai clare. El încercase, şi a reuşit atât cât i-a stat în competenţă, să-i salveze pe anumiţi fruntaşi comunişti de a suporta acţiuni represive pe considerentul că puteau fi folositori Serviciului în viitor, dar după 23 august 1944, prin organizarea „Grupei Speciale” cu misiunea de a supraveghea relaţiile PCR cu autorităţile sovietice din România, s-a compromis, fapt pentru care a plătit şi el ulterior cu ani grei de temniţă.

Toate acestea vin să demonstreze că teza potrivit căreia Partidul comunist reuşise prin structurile sale informative de sub conducerea lui Emil Bodnăraş să penetreze Serviciul Special de Informaţii, pare forţată. Prin penetrare informativă se înţelege în arta informaţiilor o acţiune bine gândită pentru plasarea sau recrutarea unor agenţi de valoare în locuri şi medii de interes, de unde se pot obţine informaţii pe timp îndelungat sau pe momente operative, de care un centru de putere politică, militară ori economică are nevoie pentru a-şi promova interesele. Or, raporturile dintre SSI şi membrii de frunte ai Partidului comunist înainte de 23 august 1944 au avut caracterul mai degrabă a unor măsuri de protecţie prin care s-a urmărit

perspectiva. De exemplu, SSI-ul i-a făcut o protecţie discretă şi deloc întâmplătoare lui Emil Bodnăraş. Oficialităţile germane de la Bucureşti ceruseră arestarea şi internarea în lagăr a lui Bodnăraş „ce avea domiciliu obligatoriu la Brăila, dar care umbla prin ţară sub numele de inginer Ceauşu”. Întrucât Ion Antonescu conta numai pe Lucreţiu Pătrăşcanu pentru a-l trimite la Moscova ca negociator al condiţiilor de armistiţiu, era dispus să-l sacrifice pe Bodnăraş. În acel moment a intervenit Traian Borcescu, şeful Secţiei a II-a din SSI – care ştia bine ce ştia despre Bodnăraş, şi a susţinut în faţa lui Antonescu „teza că poate fi folositor la ieşirea României din război”. Apoi în vara anului 1944, cu ocazia aducerii lui Lucreţiu Pătrăşcanu în strada Armenească nr. 14, la avocatul Torasian – până atunci avusese domiciliu obligatoriu – s-a pus din nou problema arestării lui Bodnăraş cu care avea contact. Traian Borcescu s-a opus, şi de data aceasta, arestării, pe motiv că „ne putea fi folositor”, „cu atât mai mult cu cât ne apropiam de deznodământul culminant de la 23 august”. Astăzi se cunoaşte prea bine rolul jucat de Emil Bodnăraş în actul de la 23 august, aşa încât pentru o reconstituire corectă a istoriei va trebui să consemnăm o anumită complicitate – sub acoperirea de protecţie – a SSI-ului. Adevărul demonstrat de documentele de arhivă păstrate şi publicate după 1990 relevă incontestabil că SSI a făcut protecţie „rezervei politice a statului”, adică nu numai fruntaşilor naţional-ţărănişti, liberali, social-democraţi, ci şi unor personalităţi din mişcarea de stânga (comunistă), ca de exemplu Petre Constantinescu-Iaşi, dr. Petru Groza, Ion Gheorghe Maurer şi Mihai Beniuc. Pe acesta din urmă, tânăr poet la acea dată, SSI-ul l-a salvat de la o arestare şi o condamnare iminente, întrucât fusese implicat în activitatea unei organizaţii comuniste la Universitatea din Sibiu. Mihai Beniuc a fost mobilizat pe

loc, la intervenţia SSI, fiind încadrat ca translator la Secţia a VI-a, filaj şi cenzura corespondenţei din cadrul SSI, unde şi-a satisfăcut stagiul militar până la 23 august 1944.

Raporturile între SSI şi comunişti s-au păstrat şi după înlocuirea guvernului prezidat de mareşalul Ion Antonescu şi schimbarea orientării politice şi militare a statului român, menţinându-se până la 6 martie 1945. În contextul în care stipulaţiile Convenţiei de Armistiţiu „aveau un parfum sovietic” după cum se exprimase pe bună dreptate generalul Schuyler – care a condus Misiunea militară americană din România –, unii funcţionari şi ofiţeri de frunte ai SSI au acţionat aşa cum au crezut ei că e bine să procedeze. Unii, din oportunism sau pentru a încerca să se reabiliteze în faţa comuniştilor – cazul lui N.D. Stănescu – s-au oferit din proprie iniţiativă să le furnizeze informaţii de care aveau nevoie în lupta politică, ceea ce desigur îi descalifică pentru calitatea de funcţionari ai informaţiilor. Alţii, printre care locotenent-colonelul Traian Borcescu, au rămas consecvenţi vechilor practici. Acesta repetase procedeul din perioada 1941-august 1944, adică a continuat relaţiile cu fruntaşii comunişti (cum făcuse odinioară cu germanii) dar a organizat şi „Grupa Specială” (similară într-un fel cu Agentura I) prin care urmărea să informeze conducerea statului cu tot ceea ce era de interes pentru activitatea Partidului comunist şi legăturile cu autorităţile militare sovietice. Toţi au plătit cu ani mulţi de temniţă pentru modul cum au acţionat, fiind condamnaţi pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare”. Or, în cazul unor „penetrări”, agenţii folosiţi nu sunt sacrificaţi, ci dimpotrivă, retraşi acoperit, cu măsuri de protecţie până la sfârşitul vieţii. Este de fapt rezultatul unui angajament şi al garanţiilor pe care centrul de putere le realizează ca o recompensă pentru riscurile misiunilor îndeplinite de

agenţii de penetrare. Angajamentul şi măsurile de protecţie constituie în acelaşi timp şi tentaţia pentru agenţii care au acceptat riscurile misiunii. Dar despre aceste aspecte des uzitate în activitatea de intelligence nu poate fi vorba în relaţia dintre Partidul comunist şi Serviciul Special de Informaţii.

După instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza, în care comuniştii au avut preponderenţă, au reînceput epurările în cadrul Serviciului de Informaţii şi înlocuirea vechilor funcţionari şi ofiţeri cu oameni selecţionaţi pe criterii politice, care în termen de specialitate înseamnă preluarea controlului asupra instituţiei şi nicidecum penetrare.

Din această perspectivă procesul de sovietizare a României nu poate fi receptat ca produs al oportunismului sau conservatorismului manifestat de cadre de conducere ale Serviciului de Informaţii ori ca impact al actului de la 23 august 1944. Procesul de sovietizare s-a datorat recunoaşterii URSS-ului ca partener de alianţă şi ca o mare putere, ceea ce a însemnat şi o recunoaştere concomitentă sau în consecinţă a doctrinei politice şi militare sovietice, a practicilor şi compromisurilor ce decurgeau de aici: zone de influenţă, impunerea regimului comunist în aceste zone. Documentele de arhivă dovedesc că atunci când s-a produs actul de la 23 august 1944, în limbajul diplomatic al Marilor Puteri intrase deja sintagma „zone de influenţă”, România fiind atribuită celei sovietice. O dovadă este scrisoarea adresată de Winston Churchill lui Roosevelt la 23 iunie 1944, în care primul ministru britanic afirma: „Ruşii sunt singura putere care pot face ceva în România şi-am crezut că era stabilit între dumneavoastră şi mine ca pe baza unor termeni rezonabili de armistiţiu, exceptând compensaţiile, ei să dirijeze situaţia în România”.

Structurile de rezistenţă naţională ale unui stat ca România, printre care şi serviciile de informaţii, atât cele instituţionalizate cât şi cele constituite ad-hoc, erau prea slabe pentru a se opune cu şanse de reuşită în faţa unui asemenea proces istoric. Valul de epurări, arestări şi anchete în rândul funcţionarilor şi ofiţerilor Serviciului de Informaţii s-a datora* unor cauze obiective, respectiv aranjamentelor

Marilor Puteri, iar singura şansă în care se mai putea spera, în condiţiile în care nimeni nu era dispus să le facă protecţie, în afară de propria competenţă profesională, era supravieţuirea.

Noile structuri organizatorice şi cadrul tehnico-metodologic. Faţă de structura organizatorică a SSI din timpul lui Eugen Cristescu, şi avem în vedere ultima reorganizare din 1943, s-au propus unele modificări importante. În primul rând a fost desfiinţată întreaga structură informativă a Frontului de Est (birourile agenturilor, „Eşalonul Mobil”, centrele şi subcentrele informative), iar ofiţerii şi subofiţerii rămaşi disponibili au fost comunicaţi Ministerului de Război, Secretariatului General, pentru a se dispune încadrarea lor în unităţile armatei. O parte din funcţionarii civili au fost repartizaţi la alte secţii, iar ceilalţi angajaţi, după primirea drepturilor băneşti, au fost lăsaţi liberi.

Secţia a III-a legături cu serviciile de informaţii străine a fost desfiinţată, personalul ei fiind repartizat, de asemenea, celorlalte secţii ale Serviciului. În locul acestei secţii a fost înfiinţat un birou, subordonat direct şefului Serviciului, încadrat cu câte un translator de limbă rusă şi engleză pentru legătura cu structurile informative similare din compunerea Comisiei Aliate de Control. A mai fost desfiinţată şi Grupa comunistă din Secţia a II-a contrainformaţii, iar personalul militar şi civil încadrat la

alte compartimente ale Serviciului, cu preponderenţă în „Grupa Specială”, structură informativă acoperită care nu intra în organigrama oficială.

Întrucât trupele române erau angajate în acţiuni militare alături de Aliaţi până la capitularea Germaniei şi Ungariei – conform art. 1 din Convenţia de Armistiţiu, în cadrul SSI a fost creată o nouă structură informativă numită „Eşalonul Operativ”, care avea în subordine câte un „centru de informaţii” pe lângă Armata I română (Centrul 1) şi Armata a IV-a română (Centrul 2). Ambele centre aveau la rândul lor în subordine subunităţi denumite „subcentre informative”.

Prin reorganizarea începută în septembrie 1944 şi consfinţită printr-o Decizie ministerială din 20 octombrie 1944, SSI a rămas până la 14 martie 1945 subordonat direct Ministerului de Război în structura pe care o vom prezenta sintetic în continuare.

— *Secţia informaţii* cu misiunea de a culege date şi informaţii de pe frontul antihitlerist şi de a difuza comandamentelor trupelor române şi Aliate (sovietice) orice ştire despre amplasarea şi dislocarea trupelor inamice germano-maghiare. La conducerea secţiei a fost numit iniţial locotenent-colonelul Grigore Emescu, ulterior locotenent-colonelul Constantin M. Rădulescu, nou venit în cadrele SSI. Secţia a fost restructurată pe două fronturi.

Frontul de Vest se compunea din două birouri, trei centre informative şi „Eşalonul Operativ”.

Biroul 1 – căutare a informaţiilor (sau al agenturii) – avea misiunea să organizeze şi să trimită pe lângă fiecare armată română ce opera pe front câte un centru de informaţii, bine încadrat şi dotat, având posibilitatea să detaşeze la rândul lor unul sau două subcentre. Informaţiile procurate trebuiau dirijate şi transmise cu operativitate comandamentelor de mari unităţi interesate.

Acest Birou avea în subordine Centrul informativ mixt (informativ şi contrainformativ) care se mai numea şi „Eşalonul Operativ/y cu baza la Arad, ce avea în subordine Centrul nr. 1 de pe lângă Armata I cu subcentrele 1 şi 2, Centrul nr. 2 de pe lângă Armata a IV-a cu subcentrul nr. 3. De asemenea, Biroul 1 al Frontului de Vest mai avea în subordine şi Centrul informativ nr. 3 Banat.

Conform dispoziţiilor primite din partea Comisiei Aliate de Control, agenturile Frontului de Vest trebuiau să întrerupă, până la noi ordine, orice comunicare şi prin orice mijloace cu rezidenţii din străinătate (Budapesta, Viena, Berlin, Roma, Stockholm, Madrid şi Lisabona).

Biroul 2 Studii avea misiunea de a aduna informaţiile de la Biroul 1, a le sintetiza şi apoi a le difuza la utilizator. Colonelul Ion Lissievici menţiona că informaţiile cu caracter politic, economic şi social erau dirijate la Ministerul de Război – Cabinet –, iar cele venite de pe front cu caracter strict militar operativ erau difuzate la Marele Stat Major – Secţia a II-a.

Frontul de Sud era al doilea compartiment important al Secţiei I informaţii şi se compunea tot din două birouri. Biroul 1 căutare şi Biroul 2 studii-analiză-sinteză cu sarcini specifice zonei de interes din sudul Dunării şi întreaga Peninsulă Balcanică. În subordinea Biroului 1 se aflau 3 centre informative, câte unul la Turnu-Severin, Giurgiu şi Constanţa. La fel ca şi în cazul Frontului de Vest, până la noi ordine a fost interzisă obţinerea informaţiilor provenite de la rezidenturile din exterior (Ankara, Sofia, Cairo) care până la 23 august 1944 funcţionaseră cu rezultate bune.

Secţia a II-a contrainformaţii a fost condusă în continuare de locotenent-colonelul Traian Borcesu până la sfârşitul lunii octombrie 1944, şi cu excepţia Grupei comuniste a rămas în aceeaşi structură organizatorică, ca şi înainte de 23 august 1944. În ceea ce priveşte noile

misiuni. Încredinţate, colonelul Ion Lissievici menţiona: „Activitatea relativă la partidele politice, secte religioase etc. să fie limitată numai la cunoaşterea modului de manifestare a acestora; să intensifice supravegherea legionarilor şi a tuturor elementelor de dreapta, semnalând orice activitate dăunătoare statului şi noii sale orientări politice”.

Secţia contraspionaj, condusă de subdirectorul Horia Butucescu, a rămas în structura fixată la înfiinţarea ei în 1942. Ca misiuni, trebuia să intensifice acţiunea de identificare şi arestare a agenţilor lăsaţi pe teritoriul României de către serviciile de informaţii germane şi maghiare. De asemenea, trebuia să întreprindă măsuri de verificare discretă asupra activităţii funcţionarilor diferitelor societăţi cu capital german şi maghiar, atât din Capitală cât şi din întreg teritoriul ţării. În cazul în care se constatau activităţi contrare intereselor statului român, supuşii străini, cu precădere cei de origine germană şi maghiară, urmau să fie semnalaţi organelor în drept pentru arestare, internare şi cercetare.

Secţia contrasabotaj, condusă şi în continuare de locotenent-colonelul Alexandru Proca, îşi păstra vechea organizare din 1943, dar a primit ca misiuni să intensifice măsurile de siguranţă a întreprinderilor industriale şi depozitelor de materiale ce interesau armata şi în general economia naţională concentrată la efortul de război, pentru a le feri de distrugere sau de acte de sabotaj din partea agenţilor inamici. O atenţie deosebită trebuia să se acorde rafinăriilor petrolifere, depozitelor de muniţii şi carburanţi.

Celelalte secţii, *Tehnică* (condusă de directorul Gheorghe Cristescu), *Personal* (director Dumitru I. Lepădatu), *Auto* (locotenent Amariei) şi *Administrativă* (locotenent-colonel Dumitru Diaconescu) au rămas în

continuare cu aceeaşi organizare şi activitate din trecut. Excepţie făcea *Secţia radio* (condusă de maior inginer Nicolae Luca) care, conform celor stabilite de Comisia Aliată de Control (sovietică), trebuia să sisteze orice transmisie radio internă sau externă. Practic, această secţie se transformase într-un atelier de întreţinere şi reparaţii, lipsindu-i misiunile cu caracter operativ (filajul gonio). Aliaţii se temeau probabil ca SSI-ul să nu le intercepteze comunicaţiile şi să ajungă astfel la informaţii pe care factorii de decizie de la Bucureşti nu trebuiau să le cunoască.

În afară de aceste secţii SSI-ul mai dispunea de 3 birouri: *Biroul „L”* (legături cu serviciile de informaţii aliate, condus personal de directorul general), *Biroul secretariat* (director Nicolae Tomescu) şi *Biroul cifru* (locotenent-colonel Constantinescu Louis).

Am lăsat la o parte *Secţia Juridică* întrucât din documentele cercetate rezultă că ea fusese scoasă din structura SSI după reorganizarea din 20 septembrie 1944 şi trecută în subordinea directă a conducerii Ministerului de Război. La SSI a rămas doar un birou juridic condus de maiorul magistrat Luca Popescu. Acest birou avea atribuţii limitate, doar de a consilia problemele de legalitate implicate de activitatea Serviciului. Deoarece ponderea misiunilor încredinţate SSI-ului o formau „descoperirea acţiunilor de spionaj, terorism şi sabotajz/, s-a simţit imediat nevoia unor „verificări prin cercetări directe, percheziţii, arestări etc. efectuate de personal competent”. Acestea au fost şi motivele ce au stat la baza Referatului nr. 1 700 din 30 octombrie 1944 întocmit de şeful SSI, colonel Ion Lissievici şi înaintat Ministerului de Război, prin care se solicita înfiinţarea unui *Birou juridic* format din 4 – 5 magistraţi cu calitatea de procurori militari. „Astfel – se preciza în documentul citat – s-ar îndeplini o

perfectă legalitate, s-ar asigura rapiditatea şi secretul cercetărilor”. După cum atestă Ordinul circular nr. 2 060 din 23 noiembrie 1944, Ministerul de Război a aprobat înfiinţarea Poliţiei Militare a Serviciului de Informaţii sub conducerea maiorului magistrat Paul Dumitriu şi având ca ajutori pe căpitanul magistrat Constantin Georgescu, Nicolae Ghica şi Ioan Vlăduţă.

Insistenţa cu care colonelul Ion Lissievici a intervenit şi stăruit pe lângă conducerea Ministerului de Război pentru a readuce Secţia juridică cu rol de Poliţie Judiciară Militară în structura SSI demonstrează opţiunea pentru menţinerea acţiunilor informative într-un cadru de legalitate şi profesionalism aşa cum fusese şi înainte de 23 august 1944.

Ca o apreciere de ansamblu se poate spune că reorganizarea SSI din septembrie-octombrie 1944, la care se adaugă revenirea în structura Serviciului în noiembrie a Biroului juridic, a fost realizată în primul rând ca urmare a presiunii exercitate de presa interesată politic deopotrivă cu interpretarea forţată a articolului 15 din Convenţia de Armistiţiu. În această situaţie factorii de conducere din Ministerul de Război şi Marele Stat Major s-au străduit să adapteze activitatea informativă la noile obiective politico-militare ale statului român. Epurările de personal şi interzicerea legăturilor cu rezidenţele externe a însemnat practic o reducere substanţială a activităţii informative a SSI cu consecinţe în planul eficienţei. Dar ceea ce este important, s-a reuşit prevenirea desfiinţării acestui serviciu şi menţinerea activităţii sale într-un cadru deşi limitat totuşi strict încadrat la necesităţile fundamentării actelor de comandă.

A doua restructurare de proporţii s-a produs în martie 1945, imediat şi ca o consecinţă a instaurării guvernului condus de dr. Petru Groza. Este perioada în

care comuniştii şi aliaţii acestora au procedat la o nouă epurare de cadre, arestarea şi anchetarea majorităţii şefilor de secţii, directorilor şi subdirectorilor, fiind promovaţi în locul acestora cadre civile pe criterii politice. Conducerea SSI – care trece din nou la Preşedinţia Consiliului de Miniştri – a fost încredinţată lui N.D. Stănescu, ajutat de colonelul Alexandru Hristescu şi de Gheorghe Kintescu.

S-au păstrat doar cele două secţii principale, Secţia I informaţii şi Secţia a II-a contrainformaţii, aceasta din urmă fiind condusă de locotenent-colonelul Anton Popovici, ajutat de maiorul Victor Păcurariu. Celelalte secţii au fost transformate în birouri. Secţiile contraspionaj şi contrasabotaj au fost mutate în structura Secţiei a II-a contrainformaţii ca birouri. De fapt, acestei secţii i s-a acodat cea mai mare atenţie, aspect demonstrat atât de efectivul încadrat cât şi de noile structuri create.

Secţia I informaţii a rămas doar cu 84 de angajaţi, din care 23 erau ofiţeri şi 61 civili, în timp ce Secţia a II-a contrainformaţii dispunea de un efectiv de 354 salariaţi. Ca noutate, în cadrul Secţiei a II-a s-au creat câteva centre contrainformative speciale: *Ardealul de Nord* cu sediul la Cluj, care avea în subordine subcentrele situate în localităţile Târgu-Mureş, Satu-Mare, Sighet, Oradea, Sfântu Gheorghe şi Târgu Secuiesc; *Ardealul de Sud* cu sediul la Sibiu, care dirija activitatea contrainformativă a subcentrelor ce funcţionau la Alba Iulia, Turda, Braşov, Sighişoara şi Făgăraş; *Banat* cu sediul la Timişoara, care dispunea de subcentrele Oraviţa, Reşiţa şi Arad.

Crearea acestor centre speciale trebuie pusă în legătură cu problemele de apărare şi siguranţă naţională ivite în Transilvania odată cu preluarea administraţiei de către autorităţile româneşti, la 7 martie 1945, iar centrul din Banat era destinat supravegherii acţiunilor

antiromâneşti ale sârbilor ce începuseră să se facă simţite tot mai zgomotos, agitate de cercurile comuniste din rândurile partizanilor lui Tito.

În restul ţării, Secţia a II-a contrainformaţii şi-a organizat noi agenturi ce urmau să-şi desfăşoare activitatea informativă pe teritoriul provinciilor istorice româneşti de la care au împrumutat şi denumirile: Agentura Muntenia, Agentura Oltenia şi Agentura Dobrogea. După cum se poate observa, în Moldova nu s-au putut organiza structuri informative nici măcar la nivelul unei agenturi datorită opoziţiei autorităţilor locale (prefecţi, subprefecţi, primari) instalate cu sprijinul militarilor sovietici.

În urma restructurării din martie 1945 SSI-ul rămâne cu un efectiv de 706 salariaţi, deci cu aproape 30% mai puţin faţă de anul 1943. Dintre aceştia aproximativ

50% acţionau în cadrul Secţiei a II-a contrainformaţii. Dar cel mai important aspect este că după această reorganizare, SSI-ului îi este interzis în continuare contactul cu rezidenţele externe, ceea ce a însemnat nu numai o grea lovitură pentru potenţialul informativ, ci şi o pierdere a agenţilor care activaseră până la 23 august în aceste structuri, şi care, văzând evoluţia spre comunizare a României, s-au retras de la posturi.

Cadrul tehnico-metodologic, adică totalitatea ordinelor, instrucţiunilor, directivelor şi altor documente operative elaborate sau aprobate de forurile în drept, respectiv de conducerea Ministerului de Război sau Marele Stat Major, care au stat la baza reglementării activităţii informative a SSI în materie de organizare, metode şi mijloace întrebuinţate, arată şi mai limpede că raţiunea acestei instituţii era de a obţine şi difuza un flux informativ necesar fundamentării actelor de comandă.

„Instrucţiunile pentru organele informative ce

lucrează în folosul armatelor de operaţiuni”, elaborate în octombrie 1944, precizau la capitolul „Organizare” că „pentru a se ajuta acţiunea de comandament a armatelor de operaţii s-au organizat Centre şi Subcentre informative ale Serviciului de Informaţii[9], care vor lucra în profitul Marilor Unităţi unde simt repartizate”.

Centrelor şi subcentrelor de informaţii le fuseseră stabilite următoarele misiuni: „căutarea şi procurarea informaţiilor în zona de acţiune a Marilor Unităţi, cât mai înaintea primelor linii; activitatea contrainformativă în zona din imediata apropiere a cartierului marilor unităţi pe lângă care funcţionează; colaborarea informativă cu organele similare ale Secţiei a II-a din Marele Stat Major – *n.n.*; documentarea teritorială; recrutarea reţelei permanente de informatori pentru viitor, cu propuneri la Centrală pentru recrutare”.

Toate informaţiile ce comportau o exploatare imediată, atât în domeniul informativ cât şi contrainformativ, urmau să fie comunicate cu operativitate comandamentelor marilor unităţi din zona în care activau. Se urmărea astfel o valorificare imediată a informaţiilor despre armatele inamice din zona de contact a frontului. Informaţiile „de cel mai mare interes” urmau să fie raportate, după cum stabileau „Instrucţiunile”, prin „scurte radiograme şi la Centrala S.I”. La fel urma să se procedeze şi cu informaţiile „a căror exploatare nu este de natură imediată”.

Pentru realizarea misiunilor încredinţate „Instrucţiunile” stabileau următoarele metode şi mijloace

---

9 începând cu 24 octombrie 1944 când a intrat în vigoare Decizia ministerială nr. 2 075, pe documentele informative ale Serviciului apare sigla S.I.M.R., adică Serviciul de Informaţii al Ministerului de Război, noua denumire care va rămâne până la reorganizarea din martie 1945, când se revine la vechea denumire S.S.I.

preponderente: informatori trimişi peste liniile inamice; capturarea documentelor din punctele de comandă inamice, recuperarea celor găsite asupra prizonierilor, la autorităţile publice şi instituţii particulare; cercetarea părţilor întregi sau elementelor de echipament, armamente şi orice material utilizat şi aflat pe câmpul de luptă, în special în zonele efortului inamic; exploatarea informativă a prizonierilor, refugiaţilor, a populaţiei şi funcţionarilor din zonă; evaluarea rezultatelor observaţiei terestre şi aeriene; interceptările radio; documentări asupra istoricului oricărei probleme de interes operativ; studiul terenului şi al echipării teritoriului inamic în zona de acţiune a marilor unităţi şi adiacente. Un accent deosebit trebuia pus pe identificarea, cercetarea şi evaluarea informaţiilor despre căile de comunicaţii, resursele economice ale inamicului, configuraţia terenului în zonele ce puteau fi folosite ca acoperiri, aglomerările de populaţie din centrele urbane şi rurale ale frontului.

La fel ca şi în perioada anterioară activitatea de informaţii ce interesa frontul nu a fost lăsată pe seama măiestriei şi experienţei agenţilor, ci a fost riguros organizată în baza unor criterii ştiinţifice stabilite prin planuri generale de informaţii şi planuri de căutare pe probleme elaborate de şefii secţiilor din Serviciul de Informaţii împreună cu cei ai Birourilor 2 de la comandamentele marilor unităţi. Edificator în acest sens este următorul pasaj din „Instrucţiuni”: „Întrucât centrele şi subcentrele de informaţii organizate de acest Serviciu lucrează şi în folosul direct al marilor unităţi din zonă, şefii de centre şi subcentre vor lucra cu şefii Secţiilor şi Birourilor 2, de la care vor cere planul de informaţii (*subl. n.*), care va servi pentru lucrări, ca orientare particulară în cadrul orientării generale dată prin planul de informaţii al S.I. După conexarea acestor două dispoziţii, şeful de

centru îşi va întocmi planul de căutare pentru a-şi asigura un lucru metodic prin utilizarea mijloacelor celor mai nimerite scopurilor ce-şi propune a atinge”.

Modernă era şi concepţia privind cea de a doua latură a activităţii informativ-operative şi anume analiza, sinteza şi evaluarea informaţiilor înainte de a fi difuzate utilizatorului. Această activitate era realizată de şefii centrelor şi probabil de şefii secţiilor, care erau consideraţi după terminologia de astăzi principalii analişti. „Rezultatele obţinute – se precizează în «Instrucţiuni» – în afară de probe materiale originale trebuie trecute prin judecata şefului de centru, care pe baza instrucţiei şi experienţei sale va discerne posibilul de probabil, realitatea de invenţiune (*subl. n.*). Actelor care se înserează unor realităţi tangibile li se pot da drumul fără a se mai face alte verificări. Dar asupra actelor unde există oarecare îndoială se vor face numai preveniri către autorităţile spre care merg rezultatele; concomitent se va dispune verificarea”.

Verificările se făceau numai în situaţia unor informaţii de excepţională importanţă. Datorită mijloacelor materiale restrânse, în cazul în care nu se puteau efectua verificări pentru confirmare, informaţiile trebuiau clasate în dosare cu caracter documentar, „cu credinţa că orice informaţie conţine ceva util”. Recomandarea pe care „Instrucţiunile” o făceau în astfel de cazuri era să se întocmească o strictă evidenţă a acestor informaţii clasate „spre a fi folosite ulterior”.

Cadrele de comandă din Ministerul de Război care au conceput aceste „Instrucţiuni” considerau eficienţa Serviciului de Informaţii în sensul că „nu volumul informaţiilor reprezintă valoarea lucrativă a centrului, ci realitatea şi oportunitatea informaţiilor”. Cu alte cuvinte, forţa Serviciului de Informaţii era dată de valoarea şi

oportunitatea fluxului informativ cules şi difuzat. În ce priveşte interpretarea, adică valorificarea acestui flux informativ pentru orientarea şi fundamentarea deciziilor de comandament, „Instrucţiunile” atribuiau sarcini exprese Birourilor 2 din comandamente şi serviciilor de centralizare a informaţiilor.

Faptul că aceste „Instrucţiuni” aveau în vedere în exclusivitate activitatea informativă din zona frontului rezultă şi din recomandările făcute pentru misiunile contrainformative care trebuiau să ţină cont că operaţiile militare se desfăşurau „pe un teritoriu unde populaţia ne este ostilă până la paroxism de peste un mileniu”.

Un alt document operativ ce poate fi integrat cadrului tehnico-metodologic a fost elaborat la 28 septembrie 1944 sub semnătura olografă a lui Traian Borcescu, ce face referiri la raţiunile pentru care fusese pregătită organizarea unei „Grupe Speciale”, „ca o structură acoperită pentru supravegherea activităţii desfăşurate de organele informative sovietice pe teritoriul României”. „Prin investigaţii directe – menţiona documentul – am căutat să organizăm posibilităţile de activitate informativă a persoanelor ce vor lucra în această direcţie, fără a le expune unor eventuale măsuri pe care le vor lua la un moment dat organele NKVD-ului sovietic”. Şi în acest domeniu experienţa şi tradiţia informativă îşi puseseră serios amprenta. „Grupa Specială”, neînscrisă în organigrama Serviciului de Informaţii după reorganizarea din septembrie-octombrie, era identică din punct de vedere conceptual cu fosta Agentură I din perioada iunie 1941-august 1944. Atunci, deşi oficial se colabora prin schimb de informaţii cu serviciile specializate ale armatei germane (Abwehr-ul), Agentura I fusese înfiinţată cu aprobarea conducătorului statului să supravegheze discret orice activitate desfăşurată de germani care încălca

atributele de suveranitate ale României. După cum vom arăta în capitolul următor, autorităţile sovietice au solicitat şi ele un schimb de informaţii între structurile specializate ale celor două armate (română şi sovietică) pe probleme de interes comun. Se crease şi un Birou „L” subordonat direct şefului Serviciului de Informaţii pentru realizarea schimbului de informaţii cu serviciile specializate sovietice. Prin urmare, crearea „Grupei Speciale” însemna o structură bine acoperită cu misiunea de a informa despre acţiunile sovieticilor contra intereselor româneşti. Principiul doctrinar ce rezultă de aici este că factorii de comandă ai armatei române doreau să cunoască situaţia operativă în întregul ei, adică atât acţiunile inamicului cât şi ale aliatului pentru a-şi fundamenta actele de decizie.

Din alte documente consultate mai rezultă că „Grupa Specială” era formată din aproximativ 50 de agenţi experimentaţi şi foarte bine legendaţi, marea majoritate dintre ei proveneau din fosta agentură a Frontului de Est. Erau buni cunoscători ai limbii ruse, dispuneau de relaţii în mediul în care urmau să acţioneze şi, ceea ce este remarcabil, reuşiseră să se infiltreze chiar şi în structurile NKVD-ului. Oficial, „Grupa Specială” era condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius (conspirativ Ionescu), fost ofiţer în armata ţaristă, şi preluat de Mihail Moruzov în Serviciul Secret după reorganizarea din 1927.

Din documentul intitulat *„Proiect de organizare şi funcţionare al Grupei Speciale”*, aprobat de generalul Mihail Racoviţă la 22 octombrie 1944, rezultă şi alte detalii interesante. În primul rând, legătura între această structură informativă bine acoperită şi conducerea Serviciului de Informaţii urma să se realizeze prin metode şi mijloace cât mai conspirative, doar prin şeful grupei. Scopul era de a supraveghea activitatea politică pe care o desfăşoară URSS în legătură cu România şi Bulgaria;

activitatea cadrelor trimise special de la Centrala din Moscova; acţiunile întreprinse de NKVD prin agenţii dirijaţi şi rezidenţa din Moscova; dispoziţiile şi ordinele operative ale Comandamentului fronturilor 1 şi 2 ucrainene în legătură cu misiunile operative ale serviciilor speciale sovietice din armată.

Informaţiile pe care „Grupa Specială” urma să le pună la dispoziţia Ministerului de Război trebuiau să mai facă referiri în detaliu şi la alte aspecte, cum ar fi: 1) dislocarea forţelor armate sovietice pe teritoriul României şi modul lor de comportare faţă de autorităţile româneşti şi populaţia civilă; 2) intenţiile sovieticilor cu privire la viitorul ţării; 3) dacă se urmăreşte comunizarea statului român şi înglobarea lui în Republica Sovietelor; 4) intenţiile faţă de statele din Balcani şi Europa Centrală; 5) identificarea metodelor şi mijloacelor prin care se acţiona pentru comunizarea statului român; 6) dacă se urmărea dezmembrarea armatei române rămasă pe teritoriul naţional şi a trupelor care luptau pe Frontul de Vest după terminarea campaniei; 7) dacă se intenţiona introducerea unor reforme sociale printr-un guvern sprijinit de sovietici sau prin aparatul administrativ al statului, infiltrând principii comuniste dirijate prin agenţi de influenţă ai Partidului comunist care erau în legătură cu centrala de la Moscova; 8) etapele prin care şi-au propus comunizarea României.

Totodată, documentul demonstrează că Ministerul de Război mai era interesat să cunoască date şi informaţii despre misiunile operative ale organelor specializate sovietice, printre care: a) infiltrarea elementelor comuniste în toate structurile sociale, aparatul administraţiei de stat şi departamentele ministeriale; b) atragerea tineretului intelectual universitar şi şcolar, inclusiv din şcolile militare; c) cooperarea intelectualilor, profesorilor,

avocaţilor, inginerilor şi diferitelor asociaţii centrale şi profesionale; d) cooperarea muncitorimii prin sindicate; e) atragerea ţărănimii din comitetele comunale etc.

Ceea ce este demn de reţinut, acest proiect a fost întocmit de cadrele de conducere ale Serviciului de Informaţii în baza informaţiilor şi a documentaţiei de care dispuneau în acel moment, ceea ce demonstrează că Serviciul era bine informat cu privire la intenţiile şi practicile sovieticilor.

Noile structuri organizatorice s-au constituit în condiţii grele, cu implicaţii deosebite în luarea deciziilor la nivel politic şi militar. Se poate vorbi, practic, de o perioadă destul de lungă de timp, cel puţin trei luni de zile, în care comandamentele militare din ţară şi de pe front nu au mai fost beneficiarele fluxului de informaţii, vitale pentru luarea unor decizii în acord cu situaţia reală.

În această perioadă, serviciile române de informaţii erau datoare să pună la dispoziţia conducerii politice şi militare a ţării datele care să le permită contracararea unor exagerări a părţii sovietice în privinţa aplicării prevederilor Convenţiei de Armistiţiu, să limiteze cât mai mult amestecul autorităţilor de la Moscova în treburile interne ale ţării.

În ceea ce priveşte locul şi rolul SSI în fundamentarea deciziilor militare legate de participarea armatei române la războiul dus alături de Naţiunile Unite, putem aprecia că acesta a fost benefic până la 7 septembrie 1944, dată până la care Marele Stat Major a condus operaţiile armatei române. După această dată, la nivel strategic, deciziile erau luate de comandamentele sovietice care puteau să exploateze anumite informaţii furnizate de partea română. Nici la nivel operativ armata română nu a putut valorifica în folos propriu informaţiile, neavând drept la iniţiativă în planificarea acţiunilor

militare.

Colaborarea cu serviciile de informaţii militare sovietice. În timp ce se desfăşura procesul de reorganizare şi epurare a Serviciului de Informaţii, autorităţile de resort sovietice au solicitat o colaborare informativă atât la teren cât şi la vârf cu structurile specializate ale Ministerului de Război. Colonelul Ion Lissievici povesteşte acest episod în felul următor: „Către sfârşitul lunii noiembrie 1944, am primit, pe când mă găseam la Serviciu, doi ofiţeri sovietici. Cu ajutorul translatorului, căpitan Rusu Victor, am aflat că noii sosiţi se prezintă sub numele de locotenent-colonel Alexandrov şi maior Karandaşev, ofiţeri de legătură ai Serviciului de informaţii din Legaţia sovietică pe lângă Comisia Aliată de Control. Am fost rugat ca săptămânal să le predau materialul informativ referitor la situaţia internă, material ce ar putea interesa serviciul din care fac parte. În acest scop au propus să ia contact cu mine în fiecare miercuri, începând de la ora 17. Am fost de acord cu propunerea lor şi le-am promis că le voi satisface cererea”.

Desigur că stabilirea relaţiilor de colaborare între serviciile de informaţii român şi sovietic nu era în exclusivitate de resortul colonelului Ion Lissievici. Am putea spune că ţinea mai degrabă de domeniul faptului firesc, atâta vreme cât armata română colabora cu armatele sovietice la operaţiile de eliberare a Transilvaniei, iar în perspectivă acţiunile militare trebuiau duse – conform stipulaţiilor Convenţiei de Armistiţiu – până la capitularea Germaniei şi Ungariei. Oricum, relatările memorialistice ale fostului şef al Serviciului de Informaţii sunt veridice, având în vedere că se atestă şi prin documente de arhivă.

La 26 octombrie 1944, deci imediat după eliberarea întregii Transilvanii, a avut loc în Bucureşti o conferinţă româno-sovietică legată de problemele antrenării

structurilor informative ale celor două armate în beneficiul operaţiilor militare în curs de desfăşurare. La conferinţă au participat din partea Frontului 2 ucrainean, locotenent-colonelul Zglobin, locotenent-colonelul Leonov şi căpitanul Vasiliev (translator), iar de la Secţia a II-a a Marelui Stat Major al armatei române, locotenenţi-coloneii Toneanu şi Căpuşe şi maiorul Manini. Din partea Serviciului de Informaţii al Ministerului de Război au fost prezenţi locotenent-colonelul Constantin Rădulescu (şeful Secţiei de informaţii şi căpitanul Victor Rusu – translator). Discuţiile s-au axat asupra a trei probleme: colaborarea unităţilor informative ruse şi române; modalitatea de lucru a centrelor informative detaşate pe lângă armatele de operaţii; funcţionarea centrelor informative.

În legătură cu modalitatea concretă de lucru la teren a centrelor informative, dislocate pe lângă armatele româno-sovietice de pe front, s-a stabilit ca ele să-şi intensifice activitatea procurând informaţii din anchetarea prizonierilor şi dezertorilor inamici; exploatarea informativă a locuitorilor şi refugiaţilor din zona frontului; capturarea documentelor de la inamic; infiltrarea de agenţi pe adâncimea tactică a fâşiilor de ofensivă ale marilor unităţi operative. Datele obţinute erau transmise eşaloanelor superioare şi vecinilor (stânga, dreapta), indiferent de subordonare. Aveau deci un sistem de lucru identic cu cel înscris în documentele tehnico-metodologice ale Serviciului de Informaţii român.

Colaborarea Serviciului de Informaţii din Ministerul de Război cu Serviciul de Informaţii sovietic a cunoscut şi alte aspecte. Este vorba despre crearea unui

Centru Mixt informativ româno-sovietic, cu sediul la Arad, care, chiar dacă s-a limitat doar la faza pregătitoare, după aproximativ o lună a fost abandonat şi practic a rămas fără eficienţă, în planul obţinerii de informaţii

despre inamic, merită totuşi atenţie, întrucât permite formularea unor concluzii interesante.

„*Instrucţiunile speciale pentru funcţionarea centrului Mixt*” au fost elaborate în cadrul reuniunilor operative ale celor două delegaţii române şi sovietice în zilele de 30 şi 31 octombrie 1944. Scopul Centrului Mixt era de a recruta, pregăti şi trimite pe teritoriul inamic agenţi, în mod individual sau în echipe, pentru a obţine informaţii de mare adâncime folositoare Frontului 2 ucrainean comandat de mareşalul Rodion Malinovski. Misiunea echipelor şi agenţilor era de a culege informaţii despre organizarea armatelor ungare şi germane; obiectivele industriale cu producţie pentru război din Ungaria; locul, traseul, natura şi stadiul lucrărilor de fortificaţii, transporturile de trupe, mişcările de populaţie, depozitele de muniţii, materiale şi carburanţi; terenurile minate, armele chimice etc. Fluxul informativ obţinut trebuia transmis cu operativitate Marelui Stat Major, precum şi comandamentelor armatelor operative române şi sovietice în părţile ce le interesau.

Pregătirea agenţilor ce compuneau echipele care urmau a fi lansate în spatele liniilor inamice se realiza prin cursuri comune coordonate de specialişti sovietici şi români. Ofiţerii care au reprezentat partea română în calitate de instructori au fost locotenent-colonelul Eftimie Căpuşă de la Secţia a II-a a Marelui Stat Major şi locotenent-colonelul Constantin Ruse de la Serviciul de Informaţii al Ministerului de Război. Despre cursanţi, colonelul Ion Lissievici menţionează în memoriile sale că „printre cei recrutaţi erau în special tineri ofiţeri, buni cunoscători al limbilor germană şi maghiară”. Lor li s-au pregătit acte de identitate cu nume conspirative, iar instruirea s-a executat atât în timpul zilei cât şi noaptea.

Cursurile au început propriu-zis la 14 noiembrie

1944, fiind conduse, de regulă, de un instructor sovietic şi unul român. Componenţa echipelor şi zonelor de acţiune au fost stabilite de ofiţerii sovietici. Comandamentul sovietic a pus la dispoziţie aparatele de radio, paraşutele şi avioanele pentru lansarea echipelor, iar partea* română, localurile de instrucţie, fondurile şi toate documentele necesare pregătirii. În ceea ce priveşte lucrul informativ, el s-a desfăşurat exclusiv prin radio, telegrafiştii fiind pregătiţi de sovietici. Bugetul a fost fixat la suma de 20 613.000 lei pe trimestru, urmând a fi asigurat de partea română în proporţie de două treimi, iar restul de Comandamentul sovietic.

Oraşul Arad întrunea condiţiile pentru buna desfăşurare a acţiunilor atât pentru lansarea echipelor, cât şi pentru traficul radio. Aşa cum a fost conceput iniţial, Centrul Mixt răspundea nevoilor operative ale trupelor române şi sovietice, fiind nemijlocit legat de evoluţia operaţiilor militare. Ne aflăm în perioada în care Frontul 2 ucrainean finalizase cu succes operaţia „Debreţin”, ce avusese ca rezultat alungarea trupelor germano-ungare din nord-vestul României şi din teritoriul ungar de la est de Tisa. Fără pauză operativă se declanşase operaţia „Budapesta”, care avea ca obiectiv cucerirea capitalei Ungariei şi scoaterea acestei ţări din război. Pentru atingerea acestui obiectiv, comandamentele române şi sovietice aveau nevoie stringentă de informaţii cât mai detaliate despre inamic pe toată adâncimea frontului. Aşa se şi explică faptul că cele 7 echipe (formate din 1 – 3 oameni fiecare) la care se adaugă un radiotelegrafist, urmau să acţioneze în regiunile Budapesta, Viena, Komarom-Győr, Şopron, în Germania de Sud şi la vest de Dunăre. De asemenea, instrucţia avusese un caracter diferenţiat în funcţie de componenţă, misiuni, obiective de realizat şi zona de responsabilitate.

La 7 noiembrie 1944 au fost elaborate „Instrucţiuni pentru colaborarea organelor exterioare ale Serviciului de Informaţii cu armatele aliate”, în care se punea accent pe verificarea informaţiilor şi furnizarea doar a datelor certe şi pe recunoaşterea că acest gen de relaţii să „fie treptat extinse, creându-se relaţii de prietenie”. Raporturile de colaborare trebuiau să se bazeze „pe cea mai perfectă camaraderie, loialitate şi corectitudine”. Se avea în vedere că prestigiul Serviciului este dat de „randamentul activităţii informative şi contrainformative, care interesează deopotrivă, atât nevoile armatei URSS cât şi ale armatei noastre”.

De interes este şi faptul că „Instrucţiunile” stabileau colaborarea informativă şi contrainformativă directă, adică la teren, fără a se mai cere avizul Centralei Serviciului de Informaţii. Centrala de la Bucureşti urma să fie consultată numai în ce priveşte problemele de personal şi eventuale organizări structurale, ceea ce înseamnă că se dădea o totală libertate tactică de acţiune. În acelaşi timp se punea accent pe operativitatea transmiterii şi valorificării informaţiilor, aspect normal dacă e să ţinem cont că structurile informative respective erau puse în situaţia de a-şi dovedi utilitatea pentru o campanie în plină ofensivă cu modificări rapide de acţiune pe fâşii de front. În sens contrar, adică trimiterea informaţiilor pentru avizare la Centrală şi apoi redistribuirea lor la comandamentele de pe front nu făceau decât să întârzie posibilităţile de valorificare maximă în legătură cu înaintarea frontului, poziţiile şi dislocările armatelor inamice. Ca principiu de lucru se poate constata că nu se deosebea de ceea ce practicase Eşalonul I Operativ pe Frontul de Est în perioada 22 iunie 1941 – 23 august 1944, numai că de data aceasta principalul utilizator îl reprezenta comandamentele sovietice alături de cele româneşti.

Instrucţiunile de colaborare informativă cu structurile militare sovietice mai prevedeau în partea finală că „în dările de seamă lunare să se introducă un capitol special (...) în care să se arate în ce a constat această colaborare şi datele furnizate”, în stadiul actual al cercetării nu am întâlnit documente de acest fel, care, mai mult ca sigur ne-ar fi putut ajuta în analiza contribuţiei reale a Serviciului de Informaţii, fapt pentru care va trebui să ne mulţumim cu afirmaţiile colonelului Ion Lissievici potrivit cărora „după primele săptămâni de funcţionare a legăturii, delegaţii sovietici s-au arătat mulţumiţi de informaţiile primite”.

Colaborarea cu Serviciul de Informaţii sovietic se făcea şi la vârf – dar fără să fie reglementată în documente operative tehnico-metodologice –, între directorul general şi doi ofiţeri ai Armatei Roşii din structurile specializate, ceea ce presupune un flux informativ în ambele sensuri cu caracter general despre situaţia din România. Şi de data aceasta avem de-a face cu o constantă în practica informativă pe care am întâlnit-o atât în vremea lui Mihail Moruzov cât şi a lui Eugen Cristescu. În memoriile sale, colonelul Ion Lissievici ne oferă următoarele detalii: „Cu ocazia acestor întâlniri (care aveau loc de două ori pe săptămână, de regulă miercurea şi vinerea, începând cu ora 17 – *n.n.*) i-am pus la curent cu măsurile pe care le-am luat pentru siguranţa întreprinderilor industriale, rafinăriilor de petrol şi depozitelor de tot felul, interesând armata şi economia generală a ţării”.

La 30 noiembrie, când primele echipe erau deja gata de lansare a avut loc o şedinţă a reprezentanţilor români şi sovietici în cadrul căreia s-au adus la cunoştinţă hotărârile luate de Comandamentul Frontului 2 ucrainean. Ofiţerii sovietici specialişti în problemele de informaţii au expus opiniile Comandamentului Frontului 2 ucrainean, potrivit

cărora, prioritate trebuia acordată intensificării culegerii de informaţii pe o adâncime de 50 – 60 km faţă de limita dinaintea apărării şi renunţarea la procurarea informaţiilor de mare adâncime. Ca argumente, s-a invocat faptul că informaţiile de mare adâncime presupuneau un instructaj îndelungat, timp favorabil pentru lansare, legături cu rezidenţii externi etc., probleme greu de rezolvat faţă de dinamica luptei, care reclamau îndeosebi informaţii numeroase difuzate cu operativitate pentru fiecare armată. Ca urmare, hotărârea reprezentanţilor sovietici a fost de a se desfiinţa Centrul Mixt de la Arad ca fiind inadecvat noilor condiţii în care luptau armatele române şi sovietice. Mai utile se dovedeau în acele condiţii structurile informative de la comandamentele de armată, care trebuiau însă întărite.

Punctul de vedere al specialiştilor români a fost că centrul de instruire trebuia totuşi menţinut, avându-se în vedere că pregătirea echipelor se desfăşurase în bune condiţii, existând premise reale pentru îndeplinirea misiunilor. Şeful Serviciului de Informaţii, colonelul Ion Lissievici, a adresat un raport Marelui Stat Major în care arăta că rezolvarea problemelor dificile privind crearea echipelor şi fondurilor băneşti impunea continuarea activităţii de pregătire a centrului. Propunea ca Marele Stat Major român să preia acele activităţi ce trebuiau realizate de sovietici – lansarea agenţilor, pregătirea radiotelegrafiştilor, dotarea cu aparate radio etc. → urmând ca instructajele şi prelucrarea datelor obţinute să cadă în sarcina Serviciului de Informaţii. Aceste demersuri n-au căpătat concreteţe deoarece sovieticii nu şi-au dat consimţământul. O parte din agenţi, după ce au fost triaţi, au încadrat structurile informative ale celor două armate care luptau pe front.

În lipsa altor documente referitoare la această

problemă este greu de precizat motivele reale care au stat la baza hotărârii Comandamentului sovietic de a renunţa la misiunile echipelor pregătite la Centrul Mixt Arad. Şi aceasta pentru că motivul invocat de Comandamentul sovietic era doar în parte justificat. Într-adevăr, operaţia „Budapesta” se desfăşura cu succes în luna decembrie, luptele derulându-se pe căile de acces spre capitala ungară, ceea ce însemna că informaţiile procurate pe o adâncime de 50 – 60 km – cum solicitau comandamentele sovietice ca fiind prioritare – se puteau dovedi de un real folos. Numai că la fel de adevărat este şi faptul că operaţia „Budapesta” a durat până la 15 februarie 1945 ceea ce duce la presupunerea că aportul informativ al echipelor de paraşutişti lansate în adâncimea operativă şi strategică a dispozitivului inamic putea fi tot atât de valoros.

Oricum, decizia comandamentelor sovietice de a renunţa la echipele de paraşutişti nu poate fi desprinsă de contextul în care a fost luată. În acea perioadă începuseră primele paraşutări în cadrul operaţiunii „Gemsbrock” iniţiată de germani pentru a contacta vârfurile armatei române în scopul realizării unui plan de lovitură de stat, acel „23 august invers”, adică împotriva sovieticilor. Colonelul Ion Lissievici spune în memoriile sale că la sfârşitul lunii noiembrie 1944 a semnalat sovieticilor spre ştiinţă „cazurile descoperite de agenţi ai Serviciului de Informaţii german paraşutaţi în zona Deva, Alba Iulia şi Băneasa”. Într-un alt pasaj, acelaşi memorialist revine şi subliniază că majoritatea grupurilor de paraşutişti „în urma semnalărilor de către Serviciul de Informaţii au fost arestate de organele teritoriale respective ale Inspectoratului General al Jandarmeriei”. E greu de crezut că aceşti paraşutişti capturaţi nu au fost predaţi şi sovieticilor spre a fi anchetaţi. Cel puţin datele şi informaţiile obţinute din ancheta lor, conform

instrucţiunilor privind schimbul de informaţii cu serviciile similare sovietice, trebuiau aduse la cunoştinţa comandamentelor sovietice. Prin urmare, din informaţiile rezultate în urma anchetelor informative a primelor grupuri paraşutate de germani, precum şi din jocul operativ cu sursa dr. Ţăranu (fost radiotelegrafist al Abwehr-ului şi recrutat apoi de sovietici) începuseră să se contureze mai clar intenţiile planului pucist al germanilor împreună cu Horia Sima şi colaboratorii săi din guvernul de la Viena.

Ne putem gândi şi la ipoteza că sovieticii s-au arătat temători ca nu cumva agenţii pregătiţi la Centrul Mixt de la Arad, o dată lansaţi în adâncimea frontului inamic, să defecteze, sau în cel mai posibil caz să fie prinşi şi „întorşi”, adică folosiţi în acţiuni de dezinformare sau interpunere, aşa cum procedau chiar ei cu sursa dr. Ţăranu. De asemenea, având în vedere mersul operaţiilor militare care se desfăşurau cu succes şi rapiditate pentru armatele sovietice şi române făcea ca riscurile misiunilor informative în spatele frontului inamic să nu-şi mai aibă raţiune.

S-a emis şi ipoteza potrivit căreia sovieticii nu au urmărit prin Centrul Mixt de la Arad decât să testeze posibilităţile informative ale serviciilor de informaţii româneşti în vestul Europei. Ca argument se aduce faptul că la întrunirile preliminare, partea sovietică avansase şi soluţia ca structura informativă de la Arad să utilizeze reţeaua de pe Frontul de Vest, creată înaintea şi în timpul războiului. Cele două servicii de informaţii româneşti (Serviciul de Informaţii şi Secţia a II-a din Marele Stat Major) au refuzat însă acest lucru, preferând să recruteze şi să instruiască o agentură creată ad-hoc. Prin urmare, ofiţerii sovietici s-au dezinteresat de Centrul Mixt de la Arad. Argumentaţia este corectă, ea venind să întregească

motivaţia sovieticilor de a renunţa la echipele de paraşutişti.

Ipoteza privind testarea capacităţii informative a serviciilor româneşti este deosebit de interesantă şi poate fi susţinută şi pe baza altor documente. Astfel, temerile Comandamentului sovietic se întemeiau probabil şi pe faptul că oraşul Arad şi împrejurimile constituiau un obiectiv important aflat în vizorul serviciilor de informaţii germano-maghiare, iar potenţialul informativ românesc era slab. De exemplu, într-o notă întocmită la 11 noiembrie 1944 de Inspectoratul General al Jandarmeriei şi trimisă spre informare Secţiei a II-a şi Serviciului de Informaţii se menţiona: „În judeţul Arad ar fi unii unguri şi germani care activează în serviciul de spionaj, ţinând strânse legături cu personalul căilor ferate maghiare, transmiţând peste frontieră informaţii în legătură cu trupele militare, aşezarea aeroporturilor şi depozitelor de muniţii”. Un alt aspect pe care documentul citat îl aduce la cunoştinţa organelor informative româneşti se referă la faptul că în zilele de 5 – 8 noiembrie avioane inamice pătrunseseră în spaţiul aerian al oraşului Arad „fără a fi stingherite şi mai înainte de darea alarmei”. Deşi ordinul rezolutiv al şefului Marelui Stat Major era de a se verifica şi clarifica de urgenţă această situaţie, primul care răspunde este Serviciul de Informaţii cu Adresa nr. 6 281132 din 12 decembrie, deci după aproape o lună, ceea ce denotă în primul rând lipsa de operativitate în rezolvarea unor probleme de maximă gravitate. Dacă este să avem în vedere şi răspunsul Serviciului de Informaţii potrivit căruia „nu s-au putut identifica persoanele care ar semnala inamicului deplasările de trupe şi depozitele militare”, atunci va trebui să recunoaştem că într-adevăr era vorba şi de o lipsă de posibilităţi informative. Cum se ajunsese la această situaţie ne sugerează Raportul nr. 29 din 27

noiembrie 1944 adresat de colonelul Ion Lissievici ministrului subsecretar de stat al Armatei de uscat, ce evidenţiază că datorită arestărilor făcute de organele sovietice în rândul funcţionarilor şi informatorilor Serviciului care acţionaseră pe Frontul de Est, întregul personal este timorat. „Faţă de această situaţie – specifica raportul – atât funcţionarii care au activat pe Frontul de Est, cât şi cei cărora li se încredinţează misiuni în legătură cu anumite probleme ce interesează apărarea naţională sunt într-o continuă teamă, fapt ce micşorează în mare măsură randamentul activităţii lor”. Într-un alt pasaj, acelaşi document conturează şi consecinţele: „majoritatea funcţionarilor sunt timoraţi prin măsurile privative de libertate ce s-au luat de către organele sovietice faţă de unii dintre camarazii lor”.

Ne aflăm deci în perioada când de frica represaliilor, sau de a nu împărtăşi soarta celor din structura informativă a fostului *Front de Est*, agenţii Serviciului de Informaţii de pe celelalte fronturi intraseră singuri în conservare ori s-au retras, aşa încât nu mai răspundeau la solicitările Centralei. De aici şi poziţia părţii române în cadrul tratativelor cu sovieticii, din octombrie 1944, de a crea noi agenturi pentru Frontul din Vest.

În faţa atestărilor documentare de mai sus va trebui să ne punem problema din ce punct de vedere privim intenţia sovieticilor de a testa posibilităţile informative ale serviciilor specializate româneşti. îi interesau oare să descopere agenturile organizate înainte şi în timpul războiului, sau nu cumva urmăreau reacţia în planul eficienţei informative a măsurilor punitive întreprinse în rândurile cadrelor şi agenţilor Serviciului de Informaţii? Desigur că nu se poate exclude nici varianta că sovieticii puteau fi la fel de bine interesaţi de ambele scopuri. Indiferent din ce unghi am privi această problemă, dacă

acceptăm că într-adevăr sovieticii au urmărit să facă un test prin crearea Centrului Mixt de la Arad, atunci rezultatele nu puteau fi decât convingătoare nu numai pentru iniţiatori, dar şi pentru istoriografie care consemnează că impactul produs de aflarea trupelor sovietice în România în condiţiile create de actul de la 23 august 1944 a fost puternic resimţit şi de Serviciul de Informaţii, mai ales în planul potenţialului informativ.

Colaborarea CU OSS-ul american. În toamna anului 1944, Oficiul de Operaţii Strategice (OSS) american şi-a trimis echipe operative în majoritatea ţărilor europene care au fost ocupate de trupele sovietice sau fuseseră cedate zonei de influenţă a URSS. Principala lor misiune a fost de a obţine date şi informaţii de la faţa locului şi de a întocmi rapoarte pentru Centrala de la Washington în scopul fundamentării de către guvernul SUA a actelor de decizie politico-militară. Cu excepţia Iugoslaviei, Misiunea OSS condusă de Frank Wisner a stat cel mai mult în România faţă de celelalte ţări din estul şi sud-estul Europei. Această întârziere s-a datorat – după cum a demonstrat istoricul american Eduard Mark – faptului că România a fost scena uneia dintre cele mai timpurii crize ale războiului rece, oferind americanilor şansa de a observa mai bine schema sovietizării. Un alt autor, Anthony Cave Brown, în biografia dedicată lui Donovan, confirmă din plin aceste afirmaţii, dar merge şi mai departe. El susţine că maiorul Robert Bishop – şeful Secţiei „X-2” (contraspionaj) a echipei OSS din România – a reuşit să adune informaţii de cea mai mare importanţă faţă de intenţiile sovietice şi comuniste atât pentru România cât şi ţările din centrul şi sud-estul european.

Misiunea OSS venită în România la sfârşitul lunii august 1944 şi retrasă după un an prezintă interes pentru tema cercetată întrucât a cooperat de la început cu

serviciile de informaţii militare româneşti. În lucrarea sa memorialistică, Robert Bishop subliniază cu claritate acest aspect: „Serviciul de Informaţii al armatei române a fost foarte cooperant şi a devenit şi mai cooperant pe măsură ce sovieticii îşi sporeau presiunile, oferind americanilor toate dosarele despre Rusia”. Misiunea OSS din România ne va reţine atenţia asupra aspectelor legate de sursele de obţinere a informaţiilor, colaborarea cu Grupa Specială din Serviciul de Informaţii şi părţile esenţiale din fluxul informativ obţinut şi difuzat spre Washington.

Primul eşalon al OSS a venit în România la 29 august şi şi-a instalat sediul într-o clădire din Popeşti în imediata apropiere a Capitalei. La 2 septembrie, Wisner a venit pe calea aerului şi s-a instalat în apartamentele puse la dispoziţie de Bragadiru, marele magnat al berii din România.

Misiunea OSS din România fusese planificată de maiorul Walter M. Ross prin „Instrucţiunile” elaborate chiar în ziua de 23 august 1944. Ele indicau ca legendă de acoperire – prin care să justifice prezenţa OSS în România – salvarea piloţilor americani căzuţi prizonieri în urma raidurilor aeriene din august 1943 şi iulie 1944. În realitate misiunea avea un scop politico-militar, în sensul de a culege informaţii politice care interesau Departamentul de Stat american. Prioritate aveau informaţiile privind stabilirea intenţiilor Uniunii Sovietice în România. Un alt document operativ ce fixa în detaliu obiectivele echipei OSS în România a fost elaborat la 14 octombrie 1944. Cele 6 paragrafe ale noilor „Instrucţiuni” concentrau obiectivele informative la: 1) informaţii cu caracter militar; 2) natura şi extinderea controlului sovietic asupra României; 3) Comisia Aliată de Control; 4) geografia militară, cu precădere a teritoriului controlat de sovietici; 5) probleme politice şi economice locale; 6)

activitatea germanilor. Această concentrare a informaţiilor asupra sovieticilor l-a şocat pe unul din oficialii americani din Comisia Aliată de Control, încât l-a întrebat pe generalul W. Donovan dacă nu cumva SUA nu mai are Germania ca principal inamic, ci URSS-ul. Poziţia oficialului american nu trebuie interpretată ca o simplă ironie. Ea se baza pe un lucru serios. În 1943, preşedintele Roosevelt interzisese serviciilor speciale americane de a culege date despre sovietici tocmai pentru a nu crea suspiciuni din partea marelui aliat al SUA.

După ce americanii au predat ofiţerilor sovietici lista cu membrii OSS din România, legenda de acoperire folosită, respectiv recuperarea prizonierilor americani, a început să fie serios pusă sub semnul întrebării. Sovieticii, la fel de buni profesionişti în arta informaţiilor ca şi americanii, au simulat că acceptă această motivaţie, dar au acţionat în consecinţă. Au reuşit să recruteze un personaj important din anturajul echipei OSS. Este vorba de soţia lui Bragadiru, care între timp devenise o intimă a lui Frank Wisner. În paralel au testat sinceritatea echipei OSS solicitând acesteia, din motive operative strategice, să devină un canal de comunicare cu Comandamentul american. Astfel, neputând fi refuzat, Comandamentul local sovietic a solicitat şi obţinut prin echipa OSS intervenţia Armatei 15 americane a Aerului să efectueze bombardamente pentru a uşura înaintarea Frontului II Ucrainean în Ungaria. Fiind satisfăcut de rezultatele obţinute, şeful Statului Major al Frontului 2 ucrainean i-a spus lui Frank Wisner că a apărat în faţa ministrului Molotov prezenţa echipei OSS pe motiv că-i ajută în rezolvarea cu operativitate a bombardamentelor în zonele de interes ale frontului. La începutul lunii noiembrie 1944, maiorul Robert Bishop nota că legendele de acoperire nu mai erau valabile în faţa sovieticilor, fapt pentru care a

încercat rezolvarea problemei prin ataşarea echipei OSS la delegaţia americană ce făcea parte din Comisia Aliată de Control. Acest aranjament a continuat până la plecarea echipei OSS din România (septembrie 1945), ceea ce nu i-a scutit pe americani de întrebări suspicioase şi tot mai insistente din partea sovieticilor despre raţiunea prezenţei oficiale a serviciilor de informaţii ale SUA în România.

În ce priveşte sursele de informare folosite de echipa OSS, din documentele păstrate rezultă că acestea au fost de maximă eficienţă, întrucât se aflau plasate în structurile serviciilor de informaţii româneşti. Serviciul de Informaţii (Grupa Specială) şi Secţia a II-a a M.St.M. Acest lucru a fost posibil din două motive. În primul rând americanii dispuneau de suficiente fonduri pentru a-şi plăti informatorii, iar pe de altă parte, factorii politici şi militari din România – cu excepţia comuniştilor – „se temeau în asemenea măsură de sovietici încât s-au oferit în mare măsură şi din proprie iniţiativă să ajute misiunea americană”. Maiorul Robert Bishop a pus la dispoziţia Grupei Speciale din Serviciul de Informaţii 35 de legitimaţii pe care le putea folosi în cazuri deosebite. Tot americanii au consimţit să contribuie cu o sumă de bani pentru a completa cele 4 milioane lei aprobate Serviciului de Informaţii de Ministerul de Război pentru cheltuielile operative.

O altă sursă de valoare pentru echipa OSS din România se afla plasată la Secţia a II-a a Marelui Stat Major. Era vorba de sergentul Teodor Manicatide (nume de cod Tonsillitis) pe care documentele americane introduse recent în circuitul cercetării istoriografice îl atestă că lucra în departamentul informativ al Marelui Stat Major. Iniţial această sursă se oferise din proprie iniţiativă să furnizeze OSS-ului date despre manevrele armatei române, ulterior a devenit şi mai interesant pentru americani prin

informaţiile privind armatele sovietice. Pânş în decembrie 1944, Manicatide îşi crease la rândul lui surse de informare în cadrul biroului mareşalului Rodion Malinovski, comandant al Frontului 2 ucrainean şi avea posibilitatea de a obţine informaţii referitoare la ordinele de bătaie din semnalările zilnice trimise de Comandamentul sovietic la Moscova, precum şi din mesajele similare trimise reprezentantului sovietic în Comisia Aliată de Control. Erau deci informaţii provenite de la cel mai înalt eşalon sovietic din România în legătură cu operaţiile armatei sovietice. O informaţie pe care sovieticii nu voiau s-o împartă cu aliaţii lor anglo-saxoni, dar şi un supliment binevenit la datele oferite de „Ultra” şi o asigurare împotriva posibilităţii ca germanii să-şi schimbe strategia, în sensul da a muta grosul forţelor de pe Frontul de Est pe cel de Vest.

Robert Bishop l-a folosit ca sursă şi pe locotenentul Teodor Negroponte, detaşat oficial pe lângă unitatea militară americană. În documentele din arhivele americane el purta numele de cod „A.D. – 201”, iar după unele estimări ar fi oferit cu aproximaţie cam 60% din fluxul informativ al echipei OSS din România, constând în rapoarte, sinteze, note de la Serviciul de Informaţii şi Secţia a II-a din Marele Stat Major.

După instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza la 6 martie 1945 şi declanşarea celei de a doua etape a epurării vechilor cadre din serviciile secrete româneşti, americanii au indicat fostelor surse să se retragă, dar au căutat în paralel noi posibilităţi de informare chiar în rândurile fruntaşilor comunişti. Este vorba de Lucreţiu Pătrăşcanu şi Bellu Zilber, ce fuseseră contactaţi încă din luna ianuarie 1945 şi de la care echipa OSS a avut confirmarea zvonului că F.N.D. va începe asaltul asupra preluării puterii politice în România.

Să mai consemnăm că documentele americane indică şi alte surse prolifice folosite de OSS: Rică Georgescu, ministru şi om de afaceri bogat, un avocat susţinător al lui Maniu, un mason, un funcţionar de prim rang de la Palatul Regal, precum şi sursa cu indicativul „A.D. – 120” plasată în structura informativă a Siguranţei.

Dacă e să comparăm sursele informative create de serviciile speciale sovietice în rândul românilor cu cele utilizate de OSS-ul american, atunci putem spune că şi într-un caz şi în celălalt erau surse de primă mână şi ca urmare fluxul informativ obţinut şi dirijat spre Washington şi Moscova nu putea fi decât veridic. Avem însă şi dimensiunea confruntării între Marii Aliaţi, care a divizat din punct de vedere politic societatea românească, producând serioase fisuri în unitatea de opţiuni ce se cristalizase în jurul actului de la 23 august 1944. Este vorba despre acea confruntare pe frontul secret al informaţiilor cu caracter politico-militar, care s-a desfăşurat în paralel cu cooperarea militară şi care, după capitularea Germaniei, va continua, generând ceea ce politicienii numesc „războiul rece”.

FRONTUL SECRET SUB PRESIUNEA POLITICII

În perioada cuprinsă între 23 august 1944 şi 9 mai 1945, SSI-ul s-a confruntat cu o situaţie operativă de neinvidiat pentru orice instituţie cu responsabilităţi în domeniul apărării şi promovării interesului naţional: legături externe rupte şi interzise; timorarea cadrelor şi agenţilor de informaţii prin ameninţări – din partea autorităţilor – cu epurarea şi/sau judecarea pentru imaginare crime de război la care ar fi participat în timpul campaniei pe Frontul de Est; obligativitatea de a coopera cu structurile similare ale Aliaţilor, care în realitate se spionau reciproc, conturând deja primele simptome ale războiului rece; viaţa economică şi social-politică ajunsă în

pragul anarhiei datorită eforturilor de război, dar şi a luptei pentru putere între partidele Blocului Naţional Democratic, care constituise suportul politic al actului de la 23 august 1944; abuzuri şi crime făcute de militarii sovietici atât asupra locuitorilor români, cât şi a etnicilor germani deportaţi la munca de reconstrucţie în URSS; ingerinţe tot mai pregnante ale autorităţilor sovietice de ocupaţie în treburile publice ale statului român. În ciuda acestor condiţii vitrege, SSI-ul a demonstrat, şi de data aceasta, un profesionalism incontestabil, reflectat în documente de informare operativă curentă.

Grupa Specială şi criteriile de evaluare afluxului informaţional. Problema ce ne reţine atenţia în continuare este fluxul informativ obţinut de „Grupa Specială” a Serviciului de Informaţii şi care ajungea la Oficiul de Operaţii Strategice american cu care colabora. Majoritatea documentelor identificate în timpul cercetării datează din perioada ianuarie-februarie 1945. Unul dintre ele informa că la sediile Partidului comunist existau depozite de arme şi grenade şi că majoritatea vizitatorilor ce fuseseră identificaţi în evidenţele Serviciului sau prin investigaţii discrete erau evrei şi ruşi, iar conducătorii în majoritate evrei şi o mică parte români. Aceştia ţineau o permanentă legătură cu cadrele şi agenţii NKDV-ului. Un agent al „Grupei Speciale” atrăgea atenţia că planurile pentru asaltul asupra puterii erau deja finalizate şi chiar începuseră, pregătirile pentru viitoarele alegeri care trebuiau câştigate cu orice preţ de comunişti şi formaţiunile politice de stânga.

Un alt raport provenit de la un agent al „Grupei Speciale”, devenit între timp ofiţer în structura NKVD-ului ce acţiona în România, menţiona că misiunea.

organelor speciale sovietice era de a face ordine în ţară şi că începuse deja să lucreze la un plan de debarcare

a regelui Mihai, întrucât „un regim sovietic nu are ce face cu un monarh”. Acelaşi agent mai aflase că o parte din ofiţerii sovietici se arătau neliniştiţi întrucât culegeau informaţii din care rezulta că starea de spirit în România era favorabilă anglo-americanilor şi că majoritatea românilor aşteptau venirea lor. Prin Centrala de la Moscova ofiţerii NKVD erau instruiţi în sensul că trebuiau să acţioneze în continuare liniştiţi pentru că „acest lucru (adică venirea trupelor anglo-americane în România – *n.n.*) nu se va întâmpla niciodată”.

Nota din 11 ianuarie 1945 informa Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Marele Stat Major, Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul de Război că „autorităţile sovietice din România întocmesc liste de toate elementele legionare, filo-germane, anti-comuniste şi în genere de toate persoanele indezirabile, care la un moment dat vor fi ridicate şi transportate în Uniunea Sovietică, unde în cea mai favorabilă ipoteză vor fi puşi la muncă”. O altă notă întocmită pe bază de „informaţii verificate”, aducea la cunoştinţa factorilor de comandă că „în dimineaţa zilei de 24 februarie 1945 au fost împărţite în Bucureşti 45.000 de arme automate de provenienţă rusă, fiecare având o rezervă de 200 de cartuşe”. În aceeaşi zi se mai obţinuse informaţia că „la fabrica de pâine Sănătatea au fost distribuite arme lucrătorilor de către organele NKVD cu recomandaţia de a fi păstrate în bună stare şi a nu face uz de ele, decât în cazul când se vor primi ordine”.

Se pare că „Grupa Specială” primea anumite informaţii şi prin filiera americană. În acest fel ne putem explica şi conţinutul următoarei note informative: „În cercurile Misiunii militare americane se ştie că din ziua de 24 februarie 1945 este sosit în România, fixându-şi sediul în strada N. Filipescu, cunoscutul terorist Bogdenco. Numitul este însoţit de 80 teroriști ruşi, care au misiunea

ca prin asasinate şi dispariţii de personalităţi române sau ruse să creeze o atmosferă de incertitudine care să conducă la intervenţia directă a poliţiei şi armatei ruse în aparatul de stat român. Această grupă primeşte indicaţii de la Comitetul compus din Ana Pauker, Lia Orstein, maior Doncea, Vasile Luca, Agiu şi Horvat. Scopul lor este de a asasina nu numai pe unii dintre membrii marcanţi ai partidelor liberal şi naţional-ţărănesc, ci şi pe cei din Frontul Naţional Democrat spre a crea o agravare şi mai mare a duşmăniei dintre partide”. Chiar dacă astfel de informaţii nu s-au confirmat ulterior, în sensul de producere a unor atentate asupra oamenilor politici români, cert rămâne faptul că sovieticii aveau pregătite planuri şi mai dure, cu caracter diversionist pentru a-şi impune voinţa politică în România.

Un alt set de informaţii oferit de „Grupa Specială” făcea referire la situaţia din Moldova. Din studiul documentelor informative rezultă că astfel de informaţii fuseseră obţinute de la agenţii infiltraţi în apropierea zonelor de cantonament ale trupelor sovietice de ocupaţie, prin interogarea militarilor români ce reuşiseră să fugă din lagărul de la Iaşi precum şi de la populaţia civilă refugiată în Muntenia, Oltenia, Dobrogea şi Banat. Nota informativă din 14 decembrie 1944 menţiona că „în Moldova domneşte o stare de spirit de nesiguranţă, aceasta provenind din cauza lipsei de autoritate românească şi amestecului ruşilor în viaţa internă”. Documentul informa şi despre continuarea deportărilor efectuate de trupele sovietice, dându-se exemplul comunei Ungheni „unde nu au mai rămas decât şase bărbaţi”, iar ţăranii fugeau în locuri ferite pentru a-şi pune în siguranţă familiile şi bunurile. Perfidia trupelor sovietice începuse să atingă cote paroxistice. Un exemplu edificator îl constituie evenimentul petrecut la jumătatea lunii noiembrie 1944 la

Iaşi „unde cu prilejul unei adunări, din ordinul Comandamentului Sovietic în vederea unei conferinţe, ce s-a ţinut în Piaţa Unirii şi de la care nu trebuia să lipsească nimeni, lumea din oraş a venit în număr mare”. „Nu mică le-a fost surprinderea – după cum informa documentul – când la semnalul unor rachete piaţa a fost înconjurată şi toţi bărbaţii arestaţi şi transportaţi la gară pentru a fi deportaţi”. Doar intervenţia promptă a generalului Manoliu, comandantul Corpului IV Armată român, a făcut ca deportarea să nu se mai producă. Sovieticii întrebuinţau şi alte procedee pentru deportare. Nota Serviciului de Informaţii preciza că „prizonierii fugiţi din lagăre sunt de îndată înlocuiţi cu oameni de pe stradă, pe ruşi neinteresându-i atât numele cât numărul”.

Sergentul major Mărguţă, fugit din lagărul de la Iaşi în ziua de 16 noiembrie 1944, se destăinuia unui agent al Serviciului de Informaţii în legătură cu condiţiile îndurate de prizonierii români: „Viaţa în lagăr este foarte mizerabilă. Şase persoane mănâncă dintr-o pâine de ostaş obişnuită. Pâinea nu este sărată şi foarte prost făcută. Borşul care li se dă este aproape apă sau conţine un amestec de mazăre, uneori paste de care românii nu se ating. Prizonierii lucrează tot timpul la şosele şi căi ferate”. Despre felul în care era difuzată presa în Moldova, militarul român informa că „la Iaşi se citeşte îndeosebi ziarul Moldova Liberă, ziar comunist foarte răspândit printre evreimea locală şi căruia i se face multă propagandă. Toţi evreii de la Iaşi fac jocul ruşilor, colaborând cu ei în dauna românilor. Ziarele Universul, Curierul şi Timpul sosesc neregulat la Iaşi. Cetăţenii ar dori să le aibă în fiecare zi”.

La 23 ianuarie 1945, sursa „V.l” trimitea la Centrala Serviciului de Informaţii o notă informativă – pe care se afla ordinul rezolutiv de a fi exploatată la Buletin – ce vine

să completeze dramatismul situaţiei cu care se confruntau locuitorii români din Moldova. Documentul informa că „în urma verificărilor recente se observă o propagandă activă a evreilor pentru anexarea Moldovei dintre Siret şi Prut la Rusia Sovietică”. Scăpaţi de regimul antonescian, minoritarii evrei din Moldova protejaţi de trupele sovietice de ocupaţie căutau să iasă în evidenţă. În acest sens documentul informativ al Serviciului de Informaţii menţiona: „Se poate vedea la fiecare pas evrei nelocalnici veniţi din Rusia, care cunosc limba rusă, veniţi numai cu scopul de a fi cei mai acerbi propagandişti. La Iaşi nu se vorbeşte decât limba evreiască – idiş – şi cea rusă, şi impresia călătorului care vine pentru prima dată în Iaşi este că se găseşte într-o ţară străină. De altfel, chiar de la trecerea Siretului există aceeaşi impresie”.

Situaţia politică din Moldova era caracterizată de agentul „V.l.”, ca fiind dominată de Partidul comunist prin intermediul organizaţiilor Uniunea Patriotică şi Frontul Naţional Democrat, în vreme ce activitatea partidelor naţional-ţărănesc şi national-liberal era ca şi inexistentă. Concluzia formulată în documentul informativ al Serviciului de Informaţii era că „în Moldova situaţia politică este dominată de curentul evreiesc prin masiva importaţiune de evrei ruşi ca şi de organizaţiile

Partidului comunist”. Nota sinteză a „Grupei Speciale” din 3 februarie 1945 informa în plus că fără voia lor ţăranii din Moldova erau forţaţi să se înscrie în Frontul Plugarilor, în sens contrar nu li se eliberau la primării actele de care aveau nevoie sau nu li se soluţionau favorabil doleanţele. Acelaşi document menţiona că „mijloacele de comunicaţie sunt extrem de anevoioase şi pe rutele C.F.R. se observă un acces fără limită al elementelor evreieşti, care în afară că se ocupă cu comerţul, dar în toate drumurile lor preocuparea de

căpetenie este aceea de a face propagandă intensă pentru Partidul comunist. La Tecuci starea de spirit a locuitorilor români devenise din ce în ce mai alarmantă „deoarece elementele Armatei Roşii provoacă dese scandaluri”. Cei care nu împărtăşeau ideologia comunistă „erau şicanaţi şi terorizaţi cu ajutorul elementelor evreieşti”. Starea de teroare la care era supusă populaţia civilă românească din Moldova se datora şi faptului, după cum informa acelaşi document că „autoritatea nu poate interveni, în majoritatea ei fiind în mâinile elementelor comuniste”. Armata Roşie ridica masiv populaţia satelor sub pretextul că în vechiul regim acţionase intens, eliberarea lor putându-se totuşi efectua doar în condiţiile în care „adunau câte 250 de semnături cu care să dovedească că nu au avut nicio activitate care să-i încadreze între criminalii de război”.

Nota informativă întocmită la 6 februarie 1945 şi trimisă de Centrala Serviciului de Informaţii din Bucureşti primului ministru, generalul Nicolae Rădescu, atrăgea atenţia că „în rândurile populaţiei evreieşti din acea provincie (Moldova – *n.n.*) se observă o propagandă activă în sensul anexării Moldovei dintre Prut şi Siret la URSS”. Despre situaţia din Moldova făcea referire şi nota din 12 februarie 1945 trimisă de Centrala Serviciului de Informaţii spre informare generalului Nicolae Rădescu, în care se sublinia printre altele: „Starea de spirit a populaţiei inspiră serioase îngrijorări din cauza confuziei generale şi a nesiguranţei totale ce domneşte în această provincie. Administraţia este dezorganizată, atât din cauza lipsei de funcţionari, cât şi din cauza acoperirii posturilor de elemente lipsite de pregătire specială, instalate cu titlul provizoriu după data de 23 august 1944”. O altă notă trimisă spre informarea primului ministru în legătură cu situaţia din Moldova, dar şi din alte zone ale ţării a fost

întocmită de „Grupa Specială” la 19 februarie 1945. Documentul atrăgea atenţia asupra faptului că ştirile venite din nordul Moldovei, Oltenia şi Dobrogea arătau că locuitorii satelor, incitaţi de comunişti şi elementele evreieşti, începuseră deja să împartă pământurile proprietarilor, ceea ce crea o stare de anarhie. Concluzia formulată era că „populaţia conştientă din Moldova cere insistent ca guvernul să trimită acolo trupe de garnizoană puternice pentru a se salva suveranitatea Statului Român şi a se opri cu un ceas mai devreme anarhizarea acestei provincii”.

La sfârşitul lunii februarie 1945 „Grupa Specială” din Serviciul de Informaţii a întocmit o consistentă *„Dare de seamă asupra situaţiei din Iaşi şi Nordul Moldovei”*. Prin acest document se încerca să se analizeze cauzele care concurau la adâncirea anarhiei din Moldova. Demnă de reţinut este următoarea explicaţie: „Dificultăţile pleacă din partea Comandamentului Sovietic în înţelegere cu autorităţile locale instituite în mod nelegal, operă patronată de Moscova, deşi niciun interes militar strategic nu poate fi invocat ca necesar mersului operaţiunilor din Ungaria/Z. Comandamentul sovietic avea în responsabilitate zona Moldovei şi conducea din umbră autorităţile comuniste, dirijându-le spre acţiuni ce vizau „sabotarea intereselor ţării”. Din datele deţinute de Serviciul de Informaţii rezultă că în fruntea acestui comandament se afla un anume căpitan NKVD Cotceatcov, unul dintre membrii Partidului comunist sovietic, „persoană foarte capabilă însă cu o misiune specială politică în această parte a ţării”. Comisia locală interaliată avea componenţă pur sovietică, deşi reprezenta interesele celor trei Puteri Aliate (URSS, SUA şi Marea Britanie). Ea se ocupa numai de chestiunea repatriaţilor şi veghea la schimbul de ruble, iar din informaţiile obţinute rezultă că

„pare mai accesibilă şi moderată în actele ce săvârşeşte”. Şi acest document sublinia că „autorităţile locale româneşti sunt numite de către Armata Roşie dintre persoanele lipsite de orice pregătire, însă oameni de încredere ai regimului comunist”. Moldova ajunsese un fel de „stat în stat”. Darea de seamă întocmită de „Grupa Specială” explica acest lucru prin faptul că după 23 august 1944 trupele sovietice de ocupaţie înfiinţaseră funcţia de „prefect de gubernie”, un fel de ministru de interne cu puteri discreţionare peste oraşul Iaşi şi toate judeţele din Moldova. Funcţia fusese încredinţată doctorului Mârza, conferenţiar la Universitatea ieşeană şi şeful Partidului comunist din Moldova şi Iaşi. Faptul că acesta ducea o politică prosovietică ieşise la iveală cu pregnanţă în ziua de 7 noiembrie 1944, când, cu ocazia sărbătoririi revoluţiei bolşevice, a ţinut un discurs în faţa unui numeros auditoriu în care s-a exprimat, printre alte, că „dacă va continua sabotarea Centrului faţă de Iaşi şi Moldova” era pus în situaţia de a întinde mâinile spre răsărit. De asemenea, evita orice contact cu generalul Manoliu, Comandantul Corpului IV armată dislocat în Moldova cu misiunea de a asigura paza şi ordinea provinciei. Acelaşi prefect, doctor Mârza, emisese o ordonanţă prin care „impunea ca toţi cei născuţi în anul 1917 în Basarabia şi Bucovina să plece imediat în URSS”. Cu un astfel de prefect era şi firesc ca starea de spirit din Moldova să fie dominată de anarhie „sub toate formele periculoase ordinii de stat”. Nimeni nu lucra în spiritul guvernului de la Bucureşti şi al legalităţii şi nu exista autoritatea necesară şi capabilă să asigure viaţa şi avutul cetăţenilor. Buna credinţă a ţărănimii era exploatată de către comitetele cetăţeneşti, formate din elementele periferice ale satelor „care în numele ţăranilor se dedau la acte ilegale şi samavolnice”. Se continua transportarea la est de Prut a turmelor de oi, vaci, boi şi

cai, ceea ce constituia o spoliere economică a Moldovei de către armata sovietică de ocupaţie în complicitate cu autorităţile comuniste. Pe acest fond de ilegalităţi s-au înregistrat şi crime. Documentul „Grupei Speciale” preciza în acest sens: „Doi jandarmi au fost împuşcaţi mortal iar unul rănit. Trei membri ai organizaţiei Apărării Patriotice au împuşcat fără motiv un ofiţer din Regimentul 8 grăniceri”.

Pentru a se pune capăt anarhiei şi a se dejuca planurile ce vizau o eventuală alipire a Moldovei dintre Prut şi Siret la URSS, documentul de analiză al „Grupei Speciale” formula un set de măsuri dintre care mai interesante amintim: deplasarea la Iaşi a patru reprezentanţi ai ministerelor de Interne, Comunicaţii, Economie Naţională şi Justiţie împreună cu reprezentanţii autorizaţi ai F.N.D. şi partidelor liberal şi ţărănesc care să instaleze noi demnitari şi instituţii locale; coordonarea administraţiei civile şi a ordinii printr-un comandant militar; crearea la Iaşi a unui ziar moderat prin care să se realizeze o propagandă sănătoasă în spirit naţional; revenirea la Iaşi a tuturor instituţiilor de stat, în primul rând a magistraturii, judecătoriei şi tribunalului; revenirea în Moldova a populaţiei refugiate din calea trupelor sovietice pentru a-şi relua bunurile în proprietate; dezarmarea civililor; militarizarea unor instituţii de stat cu rol de a asigura ordinea şi disciplina în sectoarele productive; întoarcerea preoţilor şi învăţătorilor în sate pentru a redeveni sprijinitorii şi sfătuitorii ţărănimii; închiderea frontierei pe Prut, fixându-se puncte obligatorii de trecere sub control militar; aducerea la Iaşi a Comisiei reduse anglo-americane etc.

Privit în ansamblu, fluxul informativ obţinut de „Grupa Specială” a Serviciului de Informaţii despre situaţia din Moldova în intervalul noiembrie 1944-februarie

1945 dezvăluie înainte de toate buna-credinţă în care s-a lucrat şi stăruinţa de a contribui la apărarea şi promovarea intereselor naţionale prin informarea factorilor de comandă cu aspecte reale şi temeinic fundamentate. Cu toate acestea va trebui să formulăm o întrebare inevitabilă ce vizează eficienţa concretă a unei astfel de structuri informative. Puteau factorii de decizie politică şi militară din statul român în acel moment să rezolve situaţia în direcţia tradiţiilor, intereselor şi aspiraţiilor naţionale? Un răspuns pozitiv la o astfel de punere a problemei devine total neproductiv pentru istoriografie şi aceasta cu atât mai mult cu cât va trebui să ţinem cont de criza politică cu care se confrunta în acel moment guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu. Faptul că autorităţile româneşti nu au putut să pună în aplicare acel set de măsuri propus de Serviciul de Informaţii pe baza informaţiilor furnizate de „Grupa Specială” – un plan minimal şi în spiritul prevederilor Armistiţiului din 12 septembrie 1944 – dovedeşte că în întreaga ţară nu guvernul de la Bucureşti avea autoritate, ci trupele de ocupaţie sovietică în complicitate cu forţele politice de stânga între care Partidul comunist ocupa locul de frunte şi preferenţial. Că aceştia din urmă „făceau legea” rezultă şi din alte documente ale Serviciului de Informaţii.

Astfel, în preajma instaurării guvernului prezidat de doctor Petru Groza, documentele informative semnalau că la 28 februarie 1945 comandamentul dăduse ordin ca în toate aeroporturile din România, începând cu ora 18,00, să se interzică decolarea oricărui avion românesc, iar patrulele româneşti de apărare antiaeriană de pe aeroporturi urmau să fie înlocuite cu militari sovietici.

O notă a Serviciului de Informaţii, provenită probabil tot de la „Grupa Specială”, informa că mareşalul Rodion Malinovski – sosit în Bucureşti la 28 februarie – s-a întâlnit

cu generalul Iosif Teodorescu, cu care a discutat probleme legate de dislocarea trupelor române în Capitală. În acea perioadă fuseseră aduse în Bucureşti mai multe unităţi NKVD, ridicând în total numărul acestora la 6 batalioane ce se aflau organizate în regimentele 2 şi 6 vânători şi repartizate în diferite clădiri din oraş. În ziua de 4 martie, conform altor note informative, rezultă că sovieticii instalaseră posturi de control pe şoseaua Ploieşti-Bucureşti pentru a interzice accesul militarilor români în Capitală.

Începând cu noaptea de 5/6 martie 1945, unităţile române, care asigurau paza principalelor instituţii de stat, guvernamentale, au fost introduse în post fără armament şi muniţie, în timp ce forţele paramilitare controlate de comunişti (Formaţiunile de Luptă Patriotice) numărau aproximativ 70.000 de membri. Un Raport al Serviciului de Informaţii din 5 martie informa că opinia publică din România era extrem de îngrijorată şi vedea în acţiunea comuniştilor o demonstraţie de forţă şi o aprobare a Frontului Naţional Democrat din partea trupelor sovietice.

Putem reconstitui acum, pe bază documentară, şi circuitul fluxului informaţional obţinut de „Grupa Specială”. Informaţiile erau sintetizate de şeful Serviciului de Informaţii după care se distribuiau sub forma unor rapoarte. Un exemplar se trimitea conducerii Ministerului de Război, iar al doilea exemplar ajungea la maiorul Robert Bishop din Serviciul de Informaţii american. Acesta din urmă le dădea spre verificare şi completare căpitanului Louis E. Madison şi (locotenentului) j.g. Henry L. Roberts. După această operaţie se întocmeau rapoarte de evaluare care erau trimise centralei. Generalul W. Donovan, la rândul lui, după ce le supunea unui proces de evaluare le distribuia unui cerc larg: preşedintelui Roosevelt, Comitetului reunit al şefilor de stat-major, Departamentului de Stat, Marinei, Ministerului de Război,

iar unele dintre ele ajungeau chiar la ambasada americană din Moscova. De menţionat că la Departamentul de Stat american exista un oficiu pentru corelarea activităţilor externe, care primea şi sintetiza rapoartele informative obţinute de OSS, F.B.I. şi Secţia de Informaţii Secrete a Serviciului militar, cunoscut sub numele de „Organizaţia Grombach”. Şi acest Departament intervenea cu propriile evaluări. Am făcut aceste precizări întrucât dirijarea fluxului informaţional spre factorii de decizie, în concepţia anglo-americană despre *intelligence*, se baza pe principiul că „acolo unde rapoartele nu sunt absolut definitive, impactul lor va fi direct proporţional cu gradul în care el confirmă politica prestabilită şi presupoziţia”. Fluxul informaţional pe drumul de la sursa iniţială la utilizator trecea prin mai multe verigi şi niveluri de verificare, analiză şi evaluare ceea ce făcea ca la factorul de decizie să ajungă într-o formă care să confirme politica prestabilită. Ceea ce nu corespundea acestei politici era considerat ca o presupoziţie, deci ca un raport provizoriu, nefinalizat. Normal că informaţiile din această categorie, a „presupoziţiei”, erau privite cu rezervă şi suspiciune de utilizator. Ar fi şi aceasta o explicaţie ce ţine de resortul tehnicii în metodologia şi doctrina muncii de informaţii americane care vine să confirme că ceea ce se obţinea de la Bucureşti, privind intenţiile sovieticilor de a bolşeviza România, ajungea la utilizatorul de la Washington nu ca o surpriză (presupoziţie), ci ca o confirmare a ceea ce urma să se întâmple în zona de influenţă a URSS (deci politica prestabilită).

Fluxul informativ obţinut de serviciile specializate româneşti în legătură cu intenţiile sovieticilor se regăseşte evaluat în rapoartele întocmite de OSS şi trimise Centralei din Washington. Un astfel de raport a fost întocmit la 9 noiembrie 1944 şi semnat de locotenentul Henry. L.

Roberts. Potrivit acestui document „Rusia este în mod activ, dar acoperit, interesată în comunizarea României şi eventual anexarea unei părţi a acesteia ori în întregime, sau prin ataşarea ei însăşi, la Uniunea Sovietică”. Aceasta era considerată ca o analiză radicală a informaţiilor procurate din sursele româneşti. Opinia autorului era însă mult mai moderată: „Ruşii simt încă preocupaţi în principal de război şi că interesul lor în România este de a avea un grup guvernamental în care să se poată avea încredere şi care va îndeplini condiţiile Armistiţiului. Este clar că cea mai mare parte a claselor mijlocii şi înalte, care constituie guvernul român, simt adânc ostile Rusiei şi se tem de ea”.

Un alt raport sinteză al Misiunii militare americane, întocmit la 21 decembrie 1944 (care utiliza informaţiile echipei Wisner), aprecia în legătură cu atitudinea forţelor de ocupaţie sovietice faptul că „sunt mult mai neutre sau, cel puţin, mai discrete decât fuseseră înaintea instalării guvernului Rădescu”. Despre soarta guvernului Rădescu, ori a oricărui cabinet ce-i putea urma, documentul aprecia că „va depinde de calitatea de a ajunge la o înţelegere loială cu Rusia şi de a stăpâni haosul existent în economia, transporturile şi finanţele ţării. Orice criză politică din România ameninţă să se transforme într-o criză a statului, implicând problema dacă sau nu România va rămâne o naţiune independentă”. După 6 martie 1945 analizele întocmite de oficiile de informaţii americane devin şi mai tranşante. La 7 martie 1945 echipa Wisner a interceptat un document important, prin sursa „A.D. – 201”, din care rezulta că 4 agenţi sovietici (generalul Fedor Zurcov, din Statul Major politic al lui Malinovski, Ilia Zurcov de la secţia de educaţie comunistă a comandamentului sosit la Bucureşti la 6 martie, Nicolae Acev, ataşat special pe lângă Ana Pauker, şi Suiam Berezinsky, trimis special al lui Stalin

ca observator pentru problemele româneşti) s-au întâlnit la Bucureşti cu patru demnitari comunişti (Ana Pauker, Constantin Doncea, Constantin Pârvulescu şi Vasile Prosenko, primii trei agenţi ai Cominternului) pentru a discuta un plan de comunizare a României pe trei ani. Acest plan prevedea: abdicarea şi exilul regelui Mihai; înlocuirea armatei prin trupe române pregătite de sovietici din prizonieri români; înlocuirea poliţiei printr-o miliţie cetăţenească şi o forţă NKVD; pauperizarea maselor rurale pentru a deschide drum colectivizării agriculturii; distrugerea partidelor ţărănesc şi liberal prin mijloace violente însoţite de lichidarea băncilor în care predominau liberalii; lichidarea treptată a firmelor care făceau afaceri cu anglo-americanii şi eliminarea tuturor străinilor cu excepţia cetăţenilor din URSS şi statele din orbita sa. Deşi sursa care a transmis aceste informaţii era considerată „*untried*”. (netestată), ea nu a produs un impact deosebit asupra forurilor superioare americane, tocmai datorită faptului că politica despre România fusese „prestabilită”. Acest aspect rezultă şi din telegrama preşedintelui Roosevelt adresată premierului W. Churchill la 11 martie 1945, în care se menţionează printre altele: „Este evident că ruşii au instalat un guvern minoritar pe propriul lor gust, dar în afară de motivele menţionate în mesajul dvs., România nu este un loc bun pentru o testare. Ruşii au avut de la început controlul indiscutabil, şi cu România de-a curmezişul căilor de comunicaţie ruseşti, este, de altfel dificil să se conteste pretextul necesităţii militare şi al securităţii folosit de ei pentru a justifica acţiunea lor. Vom face cu siguranţă tot ce putem şi vom conta desigur pe prijinul dvs...”

Se poate pune întrebarea ce puteau face anglo-americanii pentru a se opune procesului de sovietizare a României? Un răspuns ni-l poate oferi un document de

sinteză asupra situaţiei din Europa elaborat la 1 mai 1945 de structurile informative americane: Z/Dacă ruşii folosesc succesul lor pentru a-şi asigura controlul asupra României şi Bulgariei şi încearcă să instituie un regim similar în Ungaria, Austria şi Germania răsăriteană s-ar crea o situaţie care ar putea cere o sporire a forţelor noastre în Europa peste cele luate acum în considerare. Un astfel de spor, oricare ar fi rezultatul final al situaţiei, s-ar repercuta negativ asupra efortului împotriva Japoniei”. Cu alte cuvinte, nici după capitularea Germaniei, eveniment care urma să se petreacă peste câteva zile – la 9 mai 1945 – anglo-americanii nu puteau face nimic pentru a stăvili procesul de comunizare a ţărilor ocupate de armata sovietică, întrucât îşi concentrau forţele pentru a obţine decizia şi faţă de Japonia. Acest lucru a încurajat tendinţa Moscovei de a-şi asigura un spaţiu imperial în Europa de Est prin comunizarea statelor din această regiune.

În legătură cu SUA, care în fond preluaseră conducerea în tabăra vestică a problemelor României, s-a apreciat pe bună dreptate că nu a avut elaborată dinainte o politică de răspuns la această tendinţă a URSS-ului, echivalentă cu contracararea expansiunii sovietice şi a comunismului, şi că o astfel de politică de răspuns a fost fundamentată de la bun început pe arme morale (declaraţia de la Yalta) şi economice (ceea ce va deveni planul Marshall), excluzându-se o confruntare în forţă. Ulterior, în funcţie de evoluţia evenimentelor, americanii au înăsprit tonul, ajungându-se la „războiul rece”. Acesta a fost în realitate o consecinţă a politicii „prestabilite” a anglo-americanilor faţă de URSS, pe care fluxul informaţional al serviciilor speciale americane, ce au folosit surse de primă mână din România, nu au putut-o modifica.

Rolul informaţiilor despre inamic în timpul

operaţiilor pentru eliberarea Transilvaniei şi a Ungariei. Documentele informative (note, rapoarte, sinteze etc.), întocmite şi difuzare de agenturile din apropierea frontierei de vest a României, cu începere chiar din ziua de 24 august 1944, fac referiri la: dispozitivul unităţilor de grăniceri unguri, întărirea efectivelor militare maghiare cu patrule de grăniceri şi dublarea lor cu soldaţi germani, retragerea unităţilor de jandarmi unguri de pe frontieră, transporturile trupelor germano-ungare, survolarea spaţiului aerian românesc de formaţiuni (escadrile) de avioane germane etc. Informaţii valoroase despre inamic au mai fost obţinute şi de la sursele ocazionale. Spre exemplu, în timpul acţiunii ofensive executate de unităţile Corpului de munte, la 30 august 1944 locuitorii români din Vâlcele au dat informaţii detaliate despre fortificaţiile permanente, forţa combativă şi dislocarea unităţilor inamicului. Acţiunea de informare a trupelor române a comportat însă mari riscuri din partea agenţilor români recrutaţi dintre localnici, întrucât, un comunicat emis de autorităţile maghiare de la Cluj – la 26 august – avertiza: „Toţi aceia care transmit informaţii nereale, cei care incită contra ordinii interne sunt împotriva politicii externe a Ungariei, împotriva armatei şi vor fi arestaţi”. Toate aceste informaţii şi documente, difuzate.

cu operativitate comandamentelor trupelor române de către agenţii special recrutaţi sau ocazionali din apropierea frontierei cu Ungaria, au avut semnificaţia lor la reuşita operaţiei strategice de acoperire a frontierelor de vest şi păstrarea cu fermitate a poziţiilor pe întreaga fâşie de front. Până la începutul lunii septembrie, armatele române realizaseră la nord de Carpaţii Meridionali şi la vest de cei Occidentali, acel cap de pod strategic, care în fond a reprezentat un nou front deschis contra Wehrmachtului. Prin această manevră de importanţă

strategică s-a asigurat deplasarea fără rezistenţă din partea inamicului germano-maghiar a marilor unităţi române şi sovietice în vederea eliberării părţii de nord-vest a României.

La sfârşitul lunii septembrie s-a inaugurat o nouă etapă a efortului militar pentru deplina eliberare a Transilvaniei prin alungarea trupelor germano-maghiare. Această etapă s-a încheiat la 25 octombrie odată cu eliberarea localităţii Cărei şi cu ieşirea forţelor principale ale armatei române de operaţii la frontiera de stat cu Ungaria. Operaţiile militare s-au desfăşurat atât în Podişul Transilvaniei, cât şi în Banat, Crişana şi Maramureş, la ele participând Armatele 1 şi 4 române în cooperare cu forţele aliate sovietice din compunerea Frontului II Ucrainean. La nivelul strategiei aliate, în partea răsăriteană a Europei, operaţiile armatelor române s-au corelat cu ofensiva pe direcţia Debreţin-Nyíregyháza, denumită în lucrările de specialitate „operaţiunea Debreţin”.

Pentru această perioadă aportul informativ al Serviciilor de informaţii ale armatei a constat în notele de informare zilnice referitoare la trei aspecte principale: 1) situaţia frontului în zona de operaţii a armatelor române; 2) starea de spirit a populaţiei din teritoriul de purtare a războiului şi a trupelor inamice; 3) dislocările armatelor germano-maghiare. De asemenea, la sfârşitul lunii septembrie a fost întocmită „Sinteza informativă asupra Ungariei”, cu referire detaliată la următoarele probleme: orientarea politică şi economică a Ungariei; activitatea iredentistă antiromânească; starea de spirit a populaţiei; tratamentul populaţiei româneşti din partea autorităţilor maghiare; principalele acţiuni ale trupelor maghiare ce se aflau în contact cu trupele române.

Un rol deosebit de important în activitatea informativă l-au avut şi de data aceasta sursele ocazionale

sau „voluntarii”, cum mai sunt denumite în documentele timpului. Erau surse din rândul populaţiei locale ce au furnizat unităţilor româneşti şi sovietice informaţii despre poziţiile şi forţele trupelor inamice. În perioada august 1940-august 1944 funcţionase la Târgu-Mureş o rezidenţă a SSI foarte bine acoperită, fapt pentru care nu este exclus ca o parte din sursele ocazionale să fi fost în realitate recrutate din timp şi instruite special pentru ipoteza – care era în conştiinţa tuturor românilor – desfăşurării acţiunilor militare de eliberare a nord-estului Transilvaniei.

Atestări documentare de surse din câtegoria „voluntarilor” sunt destul de numeroase. De exemplu, câţiva cetăţeni din fostul judeţ Ciuc au însoţit trupele sovietice şi române pe potecile şi înălţimile Carpaţilor Orientali, ajutându-le să scurteze drumurile, să ocolească ambuscadele inamicului şi să asigure surprinderea în acţiuni. Un bătrân pe nume Nicolae Borşa din Ceahlău a călăuzit o unitate sovietică, ajutând-o să iasă la Tulgheş şi să cadă în spatele poziţiilor germano-maghiare. La fel au procedat şi unii locuitori din Valea Trotuşului. Un preţios ajutor a fost acordat unităţilor militare române de către Irina Kertesz, educatoare din comuna Ilieni, prin descrierea poziţiilor inamice, a porţiunilor de drumuri şi terenuri minate, precum şi a celor mai accesibile locuri pentru urmărirea trupelor inamice. În comuna Cristeşti (judeţul Mureş), documentele atestă existenţa altui grup de patrioţi din rândurile căruia făcea parte şi protopopul ortodox David Lazăr. Acest grup a întocmit o schiţă a liniei de apărare a trupelor germano-maghiare pe Mureş, punând-o la «dispoziţia armatei române. Valorificarea acestor informaţii s-a realizat cu operativitate, artileria română reuşind să lichideze punctele de foc ale trupelor maghiare alungându-le din poziţiile ocupate. Spre sfârşitul lunii septembrie 1944, când Divizia 103 munte română şi

Divizia 72 infanterie sovietică se aflau în ofensivă pe direcţia Eremitul şi Periş (judeţul Mureş), tragerile executate de Regimentul 7 artilerie grea român asupra bateriilor de artilerie inamice, după indicaţiile unui alt grup de patrioţi, care trecuse linia frontului, au redus la tăcere aceste baterii ce provocaseră până atunci mari pierderi.

Tot la sfârşitul lunii septembrie, când trupele române forţau Mureşul între Ogrea şi Oarba de Mureş, locul de trecere a fost stabilit după informaţiile unui locuitor din satul Ogra, care s-a oferit voluntar să-l conducă pe comandantul Diviziei 11 infanterie la faţa locului. Un important sprijin informativ au dat şi locuitorii din satele judeţului Turda. Într-o noapte, în localitatea Copăceni s-a strecurat o grupă de cercetaşi sovietici, care s-a îndreptat spre casa ţăranului Ion Crişan. Acesta le-a furnizat informaţii valoroase despre dispozitivul inamicului. Locuitorii din satele Jucul de Jos şi Jucul de Mijloc au dat la rândul lor un preţios ajutor subunităţilor româneşti, indicându-le vadurile favorabile pentru forţarea Someşului Mic. Un grup de patrioţi din judeţul Oradea, satul Les, l-a informat pe comandantul Batalionului 11 Vânători de munte asupra poziţiilor inamicului. Pe baza informaţiilor primite a trecut imediat la atac, alungând trupele inamice din sat, luând 150 de prizonieri şi o mare cantitate de materiale de război. Şi exemplele de acest fel pot continua. Ne interesează însă aportul activităţii informative la fundamentarea unor elemente ce ţin de domeniul artei militare în timpul operaţiunii „Debreţin”.

Fluxul informativ referitor la dislocarea trupelor germano-maghiare a înlesnit comandamentelor române, ca pe baza evaluării corecte a raportului de forţe, să asigure densitatea corespunzătoare pe fâşiile de front, să realizeze grupările principale ale forţelor româneşti pentru a rupe

apărările inamicului. Cunoaşterea în detaliu a dispozitivului inamic a jucat de asemenea un rol important la executarea cu eficienţă şi operativitate de către unităţile române a acţiunilor pe timp de noapte, prin care s-a realizat, de regulă, surprinderea inamicului, în sensul că l-a pus în imposibilitatea de a folosi cu eficienţă focul armamentului automat. La fel, putem considera că informaţiile despre inamic au sprijinit; la nivel de comandament, rezolvarea în timp oportun a problemelor de bază de care depindea succesul strategic al operaţiilor militare de eliberare a teritoriului românesc, şi anume: regruparea şi reorientarea forţelor în vederea trecerii la ofensivă, conducerea neîntreruptă a acţiunilor armatelor române, atragerea în luptă împotriva inamicului a voluntarilor românicompletarea efectivelor, asigurarea materială şi tehnică. Sunt elemente importante ale artei militare, la fundamentarea cărora se poate spune că şi-au adus contribuţia, alături de unităţile de artilerie, motomecanizate, căi ferate, geniu, transmisiuni, aviaţie, şi structurile informative specializate româneşti.

În timpul operaţiilor pentru eliberarea nord-estului Transilvaniei s-au înregistrat însă şi aspecte negative în ce priveşte valorificarea informaţiilor despre inamic, ceea ce a dus la pierderi însemnate în efective şi tehnică de luptă. De exemplu, în sectorul Oarba de Mureş, comandamentele româneşti deţineau informaţii potrivit cărora inamicul realizase un dispozitiv puternic fortificat pe Dealul Sângiorgiu, apărat de forţe terestre importante, susţinute de aviaţia tactică. Acest sistem nu favoriza atacurile frontale ale infanteriei – lipsită şi de un sprijin suficient de artilerie grea şi aviaţie –, fapt pentru care comandamentele Diviziei 9 infanterie şi Armatei a 4-a române au propus, în mod realist şi cu şanse de reuşită fără prea mari pierderi, efectuarea unei manevre de

învăluire. Dar, statul major al Grupului de armate „general Troficenko” a decis, în ciuda evidenţelor, continuarea asalturilor frontale soldate până la urmă cu grele pierderi umane. Deci aspectele negative în domeniul valorificării informaţiilor despre inamic se datorau în exclusivitate sincopelor apărute în cooperarea comandamentelor româno-sovietice. Cooperarea fusese reglementată încă de la sfârşitul lunii septembrie 1944, când Marele Stat Major român a trimis marilor unităţi operative directive privind organizarea relaţiilor de comandament şi a cooperării cu trupele sovietice. Se indica comandanţilor români să facă schimb de informaţii cu cei sovietici, să trimită misiuni de legătură şi să colaboreze cu partea sovietică, inclusiv pe linie de propagandă. Un alt document operativ în această direcţie a fost elaborat în octombrie 1944. Bazându-se pe rapoartele şi informările privitoare la situaţia armatelor române, Marele Stat Major a înaintat Frontului II Ucrainean un proiect de rezolvare riguroasă a cooperării forţelor române cu cele sovietice. Partea română propunea ca: în întrebuinţarea marilor unităţi române să se pornească de la situaţia reală a tehnicii de luptă şi a efectivelor lor; între marile unităţi române şi sovietice să se facă schimb de detaşamente de legătură. Dar, nici acestui demers nu i s-a dat curs din partea Comandamentului sovietic.

După alungarea trupelor germano-maghiare de pe teritoriul românesc, armatele române au continuat fără pauză operativă operaţiile pentru eliberarea Ungariei. De fapt, aceste operaţii începuseră cu data de 24 septembrie 1944 când primele unităţi ale Corpului de cavalerie au depăşit frontiera româno-ungară. Ele au durat până la 15 ianuarie 1945, când Corpul 7 armată a ajuns în centrul Budapestei, la aproximativ 2 km de fluviul Dunărea. Acţiunile duse de armatele române pentru eliberarea

Ungariei s-au înscris într-un context politico-strategic caracterizat prin ofensiva generală a forţelor Naţiunilor Unite împotriva Germaniei şi Japoniei pe toate teatrele de acţiuni militare.

În această perioadă Secţia I informaţii din SSI şi structurile specializate ale Secţiei a II-a din M.St.M. au elaborat sinteze informative săptămânale privind evoluţia frontului. Astfel de documente erau însoţite de hărţi, crochiuri cu reprezentarea dislocărilor unităţilor germane şi maghiare. Documentele informative din aceeaşi categorie prezentau şi anexe mai detaliate despre organizarea, încadrarea şi dotarea unor formaţiuni de luptă ungare, ca de exemplu Batalionul 2 vânători de munte ungar şi Regimentul 10 infanterie.

Fluxul informativ era întregit prin note şi rapoarte zilnice rezultate din interogarea prizonierilor germani şi unguri. De exemplu, la 13 decembrie 1944, Centrul informativ „Veronica/z (Centrul 2 care funcţiona pe lângă Armata 4 română) raporta la Centrala SSI din Bucureşti necesitatea de a se lua măsuri de către comandamente, întrucât pe front „trupele germane în retragere jefuiesc satele, alarmează populaţia că vine inamicul, iar după retragerea civililor încarcă în camioane toate bunurile rămase”.

Alte documente operative făceau referire la situaţia economică a Ungariei. Astfel, Nota nr. 69 din 16 decembrie 1944 a Secţiei Juridice din SSI, ce sintetiza informaţiile rezultate din ancheta informativă a plutonierului ungur Szabó István din divizionul 24 artilerie căzut prizonier, menţiona: „Situaţia economică a Ungariei este catastrofală. Majoritatea cerealelor şi vitelor din Transilvania, de pe şesul Tisei, precum şi din teritoriul dintre Dunăre şi Tisa au fost rechiziţionate cu forţa de armatele germane. În retragere, germanii au devastat

toate depozitele şi fermele ungureşti, fără vreun ban. În regiunea de nord a ţării, devastările trupelor germane au luat proporţii atât de mari, încât locuitorii nu mai au ce mânca, iar dacă încercau să se opună erau împuşcaţi pe loc”.

În ce priveşte opiniile cu caracter politic exprimate de populaţia maghiară, aceeaşi sursă aprecia că „despre o Republică Sovietică Ungară nu se vorbeşte în armată. Evreii sunt în majoritate suprimaţi. În Budapesta, cu toate ordinele de evacuare, populaţia a rămas pe loc.

Nota informativă nr. 76 din 17 decembrie 1944 făcea referire la starea de spirit în rândul trupelor germano-maghiare, pe care o descrie astfel: „Ofiţerii şi soldaţii unguri sunt convinşi de zădărnicia luptei, însă nu pot lua nicio măsură şi nici nu se pot preda, deoarece simt pretutindeni supravegherea agenţilor germani şi partizanilor lui Sllasy”. Starea de nemulţumire a trupelor maghiare se datora şi faptului că „Germanii transportă tot ce se poate demonta din uzine şi întreprinderi industriale din Budapesta şi alte localităţi”.

Din ancheta informativă a plutonierului ungur T.R. Magyasy István, din Batalionul 2, Regimentul 6 infanterie, de profesie învăţător, căzut prizonier la 14 decembrie 1944, rezultau date şi informaţii interesante despre completările în efective ale unor unităţi maghiare, dotarea cu armament, aprovizionarea cu muniţii şi fortificaţiile construite. În legătură cu moralul trupelor se menţiona: „Acesta scade pe zi ce trece. Armata întreagă acuza pe Sllasy de continuarea inutilă a războiului. Generalii sabotează ordinele lui Sllasy, oprind transferarea diferitelor materiale în Germania. Zilnic se aude că în diverse localităţi au fost exploatate depozite şi parcuri de materiale. Se comentează printre ofiţeri că armata ungară în curând va fi înlocuită cu cea germană”.

La fel de interesante şi utile pentru orice comandament în timp de campanie se dovedeau informaţiile în legătură cu starea de spirit a populaţiei din teritoriile eliberate. Nota nr. 30 din 18 decembrie 1944 a Centrului 1 informa: „Despre orientarea politică nu se poate vorbi. Populaţia se abţine de la orice manifestare. Un lucru e cert, toată populaţia este contra vechiului regim din Ungaria şi condamnă pe foştii conducători. În ceea ce priveşte politica externă, există convingerea unanimă că au fost vânduţi germanilor din care cauză îndură mizeria”.

Agenţii SSI au realizat şi o sondare a opiniei locuitorilor din teritoriile ungureşti eliberate, referitoare la actul de la 23 august 1944 realizat în România. Documentul citat constată că majoritatea populaţiei din Ungaria „condamnă pe foştii conducători că n-au fost atât de abili în politică să schimbe şi ei orientarea la timpul oportun”. Trupele române erau tot mai des privite cu încredere de populaţia maghiară, întrucât mulţi dintre ostaşi înţelegeau sau vorbeau ungureşte. În comentariile lor, ungurii făceau referire la faptul că „Românii au dus o politică înţeleaptă şi că urmările favorabile se vor vedea la sfârşitul războiului, deoarece România a contribuit mult la înfrângerea Germaniei. Când spun acest lucru, toţi lasă să se înţeleagă că se gândesc la pierderea din nou a Ardealului, după o stăpânire de numai patru ani”.

Din cercetarea informativă efectuată asupra unor prizonieri unguri din Divizionul 40 artilerie uşoară, şeful subcentrului 1 al Frontului de Vest ajungea la concluzia, prezentată în Nota nr. 78 din 19 decembrie 1944, că „trupa maghiară trăieşte numai cu gândul la dezertări. Ofiţerii cunosc această situaţie, însă nu pot face nimic şi nici nu iau măsuri de îndreptare”. Informaţii asemănătoare transmitea şi Centrul 2, care la 20 decembrie 1944, în Sinteza informativă nr. 53, sublinia: „Toată populaţia

aşteaptă cu încredere intrarea trupelor aliate în Ungaria neocupată, cu atât mai mult cu cât toţi consideră războiul pierdut de Germania”. Documentul surprinde şi raporturile între militarii germani şi cei unguri: „Germanii văzând că în regiunea Kassa nu vor putea opune multă vreme rezistenţă trupelor româno-ruse au început retragerea grosului de forţe spre interior. Cu această ocazie ei au îmbarcat şi trupe ungare cu intenţia de a le aduce în Germania şi a le întrebuinţa pe frontul de acolo. Trupe ungare au fost îmbarcate în vagoane în Kassa. Cu această ocazie s-au produs incidente care au mers până la schimburi de focuri între soldaţii maghiari şi germani. Soldaţii unguri nu vor să plece să lupte în Germania”.

Alte documente informative subliniau că majoritatea soldaţilor unguri originari din Ardealul de Nord refuzau să mai lupte, preferând să se reîntoarcă la casele lor, convinşi fiind că „Germania a pierdut războiul” şi că orice rezistenţă este inutilă.

La sfârşitul lunii decembrie 1944, s-au produs dezertări masive în rândul trupelor maghiare. Documentele informative ale SSI făceau referire la „coloane întregi de dezertori” care refuzau lupta şi se predau unităţilor româneşti ale Armatei a 4-a.

În schimb, starea de spirit a germanilor era total diferită, comandanţii lor fiind preocupaţi să le insufle unele speranţe. Sinteza informativă cu nr. 85 din 24 decembrie 1944 face referire la acest aspect în felul următor: „Cu toate greutăţile prin care trece armata germană, atât trupa cât şi ofiţerii cred că vor ieşi onorabil din război. Moralul este ridicat şi se speră într-o înţelegere dintre Germania şi inamicul ei din Vest. I se insuflă trupei că trebuie să lupte pentru patria lor Germania şi pentru familiile lor, deoarece ruşii sunt inamici neiertători faţă de cei dezarmaţi”.

Agenţii SSI transmiteau şi informaţii referitoare la comportarea militarilor şi autorităţilor sovietice în teritoriile ungare despresurate de trupele germane. Nota din 25 ianuarie 1945 informa: „În teritoriul ungar ocupat de ruşi au loc în prezent alegeri comunale de primari, notari şi prim-pretori. Sunt aleşi indivizi certaţi cu legile ţării, puşcăriaşi şi exeroci internaţionali”. Deci, un tablou asemănător cu ceea ce se întâmplase în teritoriul românesc dintre Prut şi Carpaţi în toamna anului 1944, ceea ce dovedeşte că sovieticii erau consecvenţi în aplicarea doctrinei lor militare şi politice, adică distrugerea inamicului însemna impunerea unor autorităţi locale cu vederi politice de stânga sau care puteau fi uşor manevraţi spre o asemenea politică. Aşa se explică şi cerinţele unor locuitori unguri din teritoriile eliberate de armatele române ca aceasta să rămână în continuare pentru a menţine ordinea.

Şi în timpul acţiunilor militare pentru eliberarea Ungariei au fost de un real interes informaţiile obţinute prin exploatarea informativă a populaţiei din teritoriul de purtare a războiului. Expunându-se unor mari riscuri, unii cetăţeni unguri au venit în întâmpinarea unităţilor româneşti, furnizându-le informaţii utile despre inamic şi călăuzindu-le pe drumuri secundare, spre poziţiile acestuia, contribuind nemijlocit la succesul unor acţiuni de luptă. La 12 decembrie 1944, spre pildă, locuitorii din zona localităţii Isaszeg au oferit ostaşilor Regimentului 94 infanterie date exacte despre câmpurile de mine organizate de unităţile inamice, ceea ce le-a permis ca să folosească aceste terenuri pentru ca, după deminarea unor porţiuni, să cadă în spatele inamicului şi să realizeze o surprindere a acestuia. Bazându-se pe informaţiile primite de la cetăţenii unguri, Regimentul 5 roşiori românesc a eliberat, fără pierderi mari, localitatea Bodrogkeresztúr.

Într-un fel asemănător au procedat şi locuitorii oraşului Salgótarján, care i-au condus pe ostaşii români spre locurile unde s-au ascuns soldaţii germani, dând totodată informaţii cu privire la efectivele militare germane aflate în retragere. Asemenea acte de colaborare informativă au mai fost probabil multe pe parcursul operaţiilor militare, ele datorându-se nu numai moralului populaţiei maghiare convinsă de inutilitatea rezistenţei, ci în egală măsură comportamentului ostaşilor români în concordanţă cu regulile de purtare a războiului. Exista şi un document operativ în acest sens. Bunăoară, Ordinul circular nr. 261 264 din 4 noiembrie 1944 al Comandamentului Armatei 4 române, prin care generalul Gheorghe Avramescu atrăgea atenţia soldaţilor români asupra tratamentului populaţiei ungare ce „trebuia să fie din partea tuturor omenesc şi corect”.

Aportul armei informaţiilor la fundamentarea elementelor de artă militară se regăseşte şi în timpul operaţiilor pentru eliberarea Ungariei în: rezolvarea în timţ) operativ a situaţiilor complexe; elaborarea de către instanţele operative a planurilor de acţiuni militare; executarea de focuri precise asupra forţelor inamicului în cazurile de contraatac; executarea manevrelor de învăluire a rezistenţelor inamicului; alegerea judicioasă a manevrelor şi formelor ei în funcţie de dispozitivul inamic; realizarea surprinderilor; proporţionarea în mod riguros a scopului cu mijloacele la dispoziţie.

SSI despre deportarea etnicilor germani din România. La recensământul din 1941, numărul populaţiei germane din România (fără Basarabia şi Bucovina) era de 587 075.

După 23 august 1944, situaţia etnicilor germani din România a cunoscut o continuă înrăutăţire. În perioada până la 6 martie 1945, împotriva lor s-au luat următoarele

măsuri: cei care au sprijinit armata germană au fost arestaţi şi condamnaţi; membrilor Grupului Etnic German (GEG) li s-a ridicat dreptul de vot; întreprinderile care au produs pentru armata germană au fost închise; s-au suspendat cursurile şcolilor germane în care s-a făcut propagandă nazistă; au fost trimişi în URSS, la munca de reconstrucţie, zeci de mii de etnici germani.

În această ultimă privinţă, guvernul român a trebuit să pună în aplicaţie măsurile stabilite de Comisia Aliată de Control. În toate judeţele ţării s-au constituit echipe mixte, formate din militari sovietici şi cadre ale armatei, jandarmeriei şi poliţiei româneşti, care au selecţionat bărbaţi de origine etnică germană între 17 – 45 ani şi femei în vârstă de 18 – 30 ani. Comisiile şi-au desfăşurat activitatea în baza Ordinului A/192 din 19 februarie 1945 al generalului Vinogradov, locţiitor al preşedintelui Comisiei Aliate de Control din România, în baza căruia urmau să fie deportaţi în URSS circa 300 etnici germani.

De fapt, deportările au început încă din ianuarie 1945 şi s-au intensificat în următoarele două luni. Primele loturi de deportaţi au fost formate din etnici germani care au sprijinit moral şi material armata germană, au participat nemijlocit la operaţiile militare ale acesteia sau au desfăşurat activităţi cu caracter nazist în cadrul PNSG şi al GEG.

Ca urmare a demersurilor guvernului român pe lângă cel sovietic, Ministerul Afacerilor Interne a emis ordine prin care erau scutite de la deportare următoarele categorii de etnici germani: muncitorii, în raport cu necesităţile fabricilor; specialiştii din fabrici care nu puteau fi înlocuiţi cu cetăţeni români; membrii familiilor constituite prin căsătorii mixte; preoţii, călugării şi călugăriţele care oficiau în biserici evanghelice; germanii apatrizi din Vechiul regat stabiliţi în România înainte de

1916 şi care aveau legături de rudenie cu marile familii româneşti sau care au investit în România capitaluri importante în industrie şi case de comerţ; femeile care aveau copii sub un an; ofiţerii, subofiţerii, maiştrii militari şi rezerviştii din armata română; copii rezultaţi din căsătorii mixte; infirmii şi toţi cei care dovedeau că sunt inapţi pentru munca fizică.

Ulterior, prin Ordinul telefonic nr. 16 931 din 18 februarie 1945 al Inspectoratului General al Jandarmeriei au fost exceptaţi de la munca de reconstrucţie şi etnicii germani care lucrau la Regionala CER Braşov.

Deportarea etnicilor germani a urmat, în linii mari, aceeaşi schemă. Pe baza listelor întocmite de autorităţile române, la cererea celor sovietice, s-a trecut la ridicarea celor ce trebuiau să plece în Germania. Măsura nu i-a luat prin surprindere pe cei vizaţi, pentru că zvonuri în acest sens circulau deja în rândul populaţiei germane. Într-o notă a SSI din 16 ianuarie 1945 se arăta: „Anterior începerii arestărilor s-au colportat în rândurile populaţiei germane numeroase şi variate zvonuri şi versiuni, care conchideau toate în convingerea că se urmăreşte deportarea în

URSS a tuturor germanilor, primele anticipări în acest sens fiind determinate de faptul că pe alocurea, organele sovietice au întocmit tabele de locuitorii minoritari germani din ambele sexe încă câtva timp înainte de a fi transpirat ştirea sigură despre măsurile proiectate împotriva lor. De la înregistrarea primelor versiuni, populaţia minoritară germană a fost dominată de o accentuată îngrijorare, fără însă să fi abandonat, în general, speranţele că până la urmă va fi scutită de deportare. Aceste speranţe au fost nutrite de populaţia minoritară germană şi după aflarea ştirii despre măsurile proiectate şi chiar până în preajma arestărilor, datorită

faptului că ştiau că se fac intervenţii din partea anumitor fruntaşi ai lor (dr. Hans Otto Roth, dr. Rudolf Brandsch, dr. Victor Glondys) şi că, după unele versiuni, chiar guvernul român s-ar opune cererilor formulate de sovietici. Minoritarii germani sperau până şi într-o intervenţie anglo-americană în favoarea lor”.

Arestările au început în Capitală în noaptea de 10 spre 11 ianuarie 1945. Cei ridicaţi erau transportaţi în camioane la gara Băneasa, unde aşteptau vagoane de marfă care să-i ducă în URSS. Până la 11 ianuarie, seara, au fost arestate 8.500 persoane, care au umplut 65 de vagoane. În final, din Capitală au fost ridicate 15.000 persoane. Un număr foarte mic dintre acestea au fost ulterior eliberate, dovedindu-se că erau români. Aşa cum recunoştea însă documentul SSI din care am citat, „au fost arestaţi şi români cu nume germane, precum şi câţiva evrei, care sub regimul trecut s-au declarat germani pentru a se pune la adăpost”.

La Braşov acţiunea a început tot în seara zilei de 10 ianuarie 1945, după cum aflăm din nota SSI nr. 1 026 din 17 ianuarie 1945: „patrule mixte româno-sovietice cu căruţe rechiziţionate din satele din împrejurimi au început să staţioneze în principalele străzi şi cartiere cu populaţie în majoritate săsească... în timpul ridicării lor, care după cum s-a spus şi mai sus s-a făcut în zorii zilei, nu s-a permis circulaţia pe stradă şi ieşirea din casă”. În ziua de 12 ianuarie, celor strânşi în barăcile de pe şoseaua Sf. Petru, lângă Flotila de aviaţie, le-a vorbit un colonel rus, care le-a spus: „Să fie liniştiţi căci în Rusia vor duce o viaţă bună şi vor ocupa aceleaşi funcţii, în aceeaşi branşă, pe care le-au avut la noi. Plugarul la munca câmpului, dându-i-se şi unelte agricole. Funcţionarul la birou după ce va învăţa limba rusă. Medicii, inginerii etc. vor fi daţi fiecare la specialitatea sa. Studenţii şi elevii vor putea să-şi

continue studiile întrerupte la noi în Rusia, în mod absolut gratuit.

De asemenea, li să vă da voie să scrie la cei rămaşi în ţară, putând prin aceasta să comunice bunul tratament. Saşii la rândul lor au pus următoarele întrebări:

— Ce se va face cu copiii mici rămaşi în ţară? S-a răspuns că vor fi îngrijiţi în mod special de către statul român.

— Unde o să fie duşi când o să se înapoieze? S-a răspuns că merg în Rusia, iar în ceea ce priveşte când o să se înapoieze, să nu mai întrebe că nu poate să le răspundă. Ca încheiere, colonelul rus le-a urat drum bun şi înmulţire cât mai mare prin procreere de copii, care o să trăiască foarte bine în Rusia”.

Acelaşi document consemna şi „manifestaţiunile ostile exercitate de saşi, astfel: în timpul când erau transportaţi atât la centrele de triere, cât şi la lagăr, au făcut dovadă de îngâmfarea specifică germană, cântând cântece germane şi manifestând pentru Hitler şi victoria germană…

Toate aceste manifestaţiuni ostile ale saşilor erau privite cu mult calm de către sovietici. Un militar sovietic s-a exprimat chiar că toţi aceşti saşi care pleacă hitlerişti, vor deveni cât de curând comunişti convinşi”.

Populaţia Braşovului şi-a manifestat compătimirea cu soarta etnicilor germani, comentând nefavorabil faptul că au fost ridicate şi fete sub 10 ani. O puternică impresie au produs şi saşii care s-au sinucis, uneori cu întreaga familie, mai bine decât să plece în URSS. La fel, ridicarea soţiilor funcţionarilor publici şi a mai multor ofiţeri români care erau de origine etnică germană. Documentul se încheia astfel: „Inginerul Mâzgăreanu, ajutor de prefect al jud. Braşov, numit în această calitate în ziua de 23 noiembrie 1944, cu ocazia manifestaţiei muncitoreşti, cunoscut ca

agitator al maselor muncitoreşti, s-a exprimat într-un cerc de prieteni că nu a crezut că comuniştii să fie atât de barbari. Numărul saşilor care au plecat până în prezent din oraşul Braşov în ziua de 12 ianuarie 1945 se ridică la cca. 2 600, urmând ca să mai plece încă un număr de cca. 1 400 care sunt în curs de ridicare, întrucât figurează în tabelele întocmite, iar în prezent sunt căutaţi, fiind dispăruţi de la domiciliu”.

La 18 ianuarie pleca din Braşov, cu nr. 1 027, o altă notă în care se spunea: „Cu ocazia ridicării saşilor din localitate au fost ridicaţi şi un număr de 15 membri ai partidului comunist, toţi de origine germană, dar cotaţi ca membri activi şi de încredere. Toţi aceşti membri ai partidului comunist au fost infiltraţi în rândurile saşilor ridicaţi cu scopul de a se putea cunoaşte de către sovietici actuala stare de spirit din rândurile lor, cât şi atitudinea pe care sunt hotărâţi să o aibă în viitor. Identificarea celor semnalaţi mai sus urmează a se face de noi, întrucât până în prezent s-a putut constata că într-adevăr la ultima triere care s-a făcut la îmbarcarea în trenuri au fost puşi în libertate cca. 20 de saşi”.

La Sibiu, dispoziţia dată a fost că în cazul în care cei căutaţi nu erau acasă, să fie ridicat proprietarul imobilului său, în lipsa acestuia, capul familiei. Urmau să fie luaţi şi toţi cei care nu puteau face dovada imediată, cu acte, că nu sunt saşi; o comisie de triere avea să îi elibereze apoi pe cei ridicaţi din greşeală. În nota SSI nr. 465, din 15 ianuarie 1945, se preciza: „Ca să nu se dea loc la suspiciuni din partea sovieticilor, reprezentanţii români din echipele de ridicare bazate pe faptul că va avea loc trierea amintită au permis să se ridice şi au ridicat foarte multe persoane care nu ar fi trebuit să fie ridicate... Trierea promisă că va avea loc în ziua de 14 ianuarie a.c. nu s-a mai făcut”.

După cum aflăm din documentul deja citat, din 16 ianuarie 1945, arestările la Sibiu au început în noaptea de 12 spre 13 ianuarie. La 10 ianuarie, în localitate sosise un batalion de NKVD-işti. O altă notă, din 5 februarie 1945, informa: „Jandarmii rurali au fost puşi în imposibilitate de a-şi executa întocmai instrucţiunile primite în legătură cu aceste ridicări, fiind obligaţi chiar a se refugia la oraş sau în alte centre săteşti, întrucât ruşii, sub ameninţarea pistolului, au nesocotit complet criteriile de ridicarea germanilor, cetăţeni români”.

În sfârşit, dintr-o notă din 26 ianuarie 1945 aflăm: „Câţiva ofiţeri englezi au sosit la Sibiu pentru a participa ca observatori, întovărăşiţi de ofiţeri sovietici, la desfăşurarea operaţiunilor de ridicare a minoritarilor germani… Cu prilejul anunţării persoanelor care urmau să fie ridicate şi apoi a ridicării lor efective s-au petrecut scene tragice, care au impresionat până şi pe unii din sovietici. Familii întregi au fost sfâşiate după hazardul vârstei: părinţii au fost despărţiţi de copiii lor, soţii au fost despărţiţi de soţii şi copii, mame de soţi şi copii. Copiii de 2 – 5 ani au rămas fără părinţi, fiind lăsaţi rudelor sau vecinilor. Se pare că observatorii englezi ar fi fost neplăcut impresionaţi de cele văzute şi de neefectuarea trierii din 14 ianuarie şi ar fi intervenit, dar fără succes, pentru întoarcerea la Sibiu a trenurilor cu deportaţi, în vederea efectuării trierii. Şi în judeţul Sibiu s-au înregistrat numeroase cazuri de sinucideri, mulţi alţi etnici germani fugind în munţi, unde au fost însă uşor capturaţi”.

Alertaţi deja de deportarea conaţionalilor lor din Banatul sârbesc, germanii din Timişoara şi judeţul Timiş-Torontal au cunoscut şi ei acelaşi tratament începând cu noaptea de 13 spre 14 ianuarie. La început, acţiunea a fost condusă de autorităţile militare şi civile române, secondate de cele militare sovietice. Şi aici s-au repetat scenele

tragice descrise mai sus. Din nota SSI cu nr. 1 279 din 16 ianuarie 1945, aflăm: „Au fost cazuri când fete de origine etnică germană, între 17 – 18 ani, eleve de liceu, care fugind disperate noaptea pe stradă, s-au aruncat în braţele ofiţerilor români spunând: «Sunteţi români, sunteţi mai cu suflet, mai manieraţi, vă stăm la dispoziţia Dvs., nu ne lăsaţi, salvaţi-ne». Întrucât în primele zile operaţia efectuată şi care a fost condusă de autorităţile româneşti nu a dat rezultatul scontat, Comandamentul Suprem sovietic din Bucureşti faţă de această situaţie a dat ordin imediat ca prelungirea operaţiunilor de ridicare a elementului german să se facă direct de către poliţia militară sovietică, iar autorităţile româneşti civile şi militare să secondeze şi să indice acestora, pentru facilitarea cât mai rapidă a operaţiunilor, locurile unde aceştia sunt”.

Dintr-o sinteză redactată la 3 februarie 1945 aflăm că au fost ridicaţi cetăţeni români de origine etnică germană din Brăila, Ploieşti, judeţele Dâmboviţa, Vlaşca, Slatina, Teleorman, Severin, din Reşiţa. La Olteniţa arestările s-au făcut pe baza propunerilor partidului comunist, fiind ridicat, printre alţi români, şi mecanicul uzinei de apă, al cărui tată murise la Mărăşeşti, în primul război mondial; drept urmare, oraşul nu mai beneficia de apă decât dimineaţa şi seara.

Documentele menţionate ne vorbesc şi despre atitudinea populaţiei româneşti faţă de deportarea etnicilor germani. Iată ce se spunea într-o notă din 9 ianuarie 1945: „Cercurile româneşti necomuniste dezaprobă această măsură proiectată, afirmând că trimiterea în URSS a saşilor este o pierdere mare pentru potehţialul uman şi economic al ţării. În unele din aceste cercuri, se mai spune că, oricum, saşii sunt de 800 de ani în România, că ei ar trebui protejaţi, mai ales că civilizaţia

din Ardeal le datorează mult şi că Germania, indiferent de regimul ei politic, nu va ierta niciodată României că a lăsat să fie rupţi de la pământul şi gospodăriile lor aceşti saşi”. Despre consecinţele economice dezastruoase vorbea şi nota SSI din 16 ianuarie 1945: „În special în Ardeal arestările minoritarilor germani au repercusiuni evidente asupra randamentului muncii, stânjenind activitatea în toate sectoarele vieţii economice”, iar în nota nr. 154 din 18 ianuarie 1945, privitoare la deportarea etnicilor germani din Braşov se arăta: „Adevărul este că au fost ridicaţi mulţi foarte mulţi meseriaşi de la fabricile săseşti (de la Fabrica Scherg au fost ridicaţi 70% dintre muncitori; chiar şi acei înscrişi în partidul comunist fapt care influenţează foarte mult asupra situaţiei economice… Mai mult, la Sibiu, „exponenţii Uniunii Patrioţilor, Frontului plugarilor şi Partidului comunist au ţinut consfătuiri, în cadrul cărora, după unele informaţiuni, au discutat asupra atitudinii de luat în eventualitatea că s-ar proceda şi la ridicarea unor români”. Tot acolo „se manifestă temerea că viaţa economică, care a suferit o serioasă perturbaţie, va intra într-un declin dezastruos. Se remarcă o slăbire a încrederii în posibilităţile de reacţiune ale guvernului român faţă de exigenţele Sovietelor şi ale Comisiunii Interaliate de Control, precum şi în posibilităţile de protecţie ale românilor de către guvern”.

Statisticile păstrate oferă date diferite în privinţa numărului de etnici germani deportaţi, în funcţie de instituţie şi de data la care au fost întocmite. Astfel, ancheta demografică efectuată la 15 august 1949 de Institutul Naţional de Statistică evidenţiază cifra de 70 148. În raportul Inspectoratului General al Jandarmeriei, Direcţia Siguranţei şi Ordinii Publice, din 14 februarie 1945, numărul celor înscrişi pe liste în vederea deportării era de 64 419. La data întocmirii raportului erau deportaţi

deja 46 540; li se adăugau etnicii germani exceptaţi (11 924), dispăruţi (3 604), decedaţi (12) sau care şi-au schimbat domiciliul (2 339). Aceeaşi cifră – 46 540 – rezultă şi dintr-un alt raport întocmit de aceeaşi Direcţie, la 12 noiembrie 1945.

Între anii 1948 – 1949 s-au întors din URSS, de la munca de reconstrucţie, aproximativ 40.000 etnici germani, cifră dată şi de recensământul din 1948 şi de un raport al Ministerului Afacerilor Interne, din 1951. Diferenţa dintre cei plecaţi şi cei întorşi se explică prin faptul că mulţi etnici germani, după punerea lor în libertate de către autorităţile sovietice, au plecat direct în Germanias-au stabilit în URSS sau au decedat (circa 1 200) în timpul deportării. Trebuie să mai spunem că unii dintre cei întorşi în vara anului 1948 şi-au găsit gospodăriile distruse în urma reformei agrare din 1945.

Din documentele pe care le-am putut consulta a rezultat faptul că, în vara anului 1945, o parte din etnicii germani care au scăpat de deportare în URSS au fost internaţi în lagăre de muncă în România. Primii internaţi au fost bărbaţii care au deţinut funcţii în PNSG şi GEG/s-au înrolat în trupele SS, în armata germană ori s-au opus reformei agrare din 1945. Ulterior, măsura s-a extins şi asupra altor categorii de persoane. Pentru îndeplinirea prevederilor Hotărârii Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, emisă pe baza cererilor formulate de Comisia Aliată de Control, Ministerul Afacerilor Interne a difuzat Ordinul nr. 32 132 din 1 decembrie 1944, prin care s-au fixat modalităţile de punere în aplicare. Acelaşi minister fixa prin Ordinul 34 376/1945, criteriile de vârstă – bărbaţii între 17 – 45 ani şi femeile între 18 – 30 ani – şi prioritătile la internare în lagăre – cei ce s-au sustras de la deportarea în URSS, locuiau în România fără forme legale sau au împlinit vârsta de 17, respectiv 18 ani după luna mai 1945.

Principalele lagăre în care au fost internaţi cei peste 10.000 etnici germani au fost înfiinţate la Târgu Jiu (5 246), Slobozia Veche (1188), Oradea Mare (761), Văcăreşti (544), Mehedinţi (444) şi Sighet (242). Restul de 1 743 erau împărţiţi în lagărele Budinţi (jud. Timiş), Dranţ (jud. Arad), Crângaşi (jud. Ilfov), Ciurel, Apărătorii Patriei, Ghencea şi Sanatoriul Brâncovenesc (Bucureşti), Turnu Măgurele. Etnicii germani care au fost supuşi acestui tratament reprezentau un procent de 2% din populaţia de naţionalitate germană apreciată de un raport al Institutului Naţional de Statistică, la 15 august 1945, ca fiind de 469 967 etnici germani.

Dacă este să comparăm numărul etnicilor germani din România înregistraţi la recensământul din 1941 (587 075) cu cel oferit de Institutul Naţional de Statistică în august 1945 (469 967), rezultă o diferenţă de 117 108 etnici germani ce nu poate fi explicată decât în directă legătură cu pierderile de război, dar şi cu masivele deportări efectuate de sovietici.

timp de aproape o jumătate de veac după cel de-al doilea război mondial, propaganda sovietică, la unison cu cea a celorlalte ţări victorioase, a mediatizat cu lux de amănunte, chiar până la saturaţie, prin presă, istoriografie, memorialistică, muzee şi o uriaşă industrie de filme artistice şi documentare deportarea evreilor în lagărele naziste; dar nu s-a suflat o vorbă despre deportarea etnicilor germani din România la munca de reconstrucţie în URSS. Iată că, datorită unor profesionişti de bună calitate ai SSI-ului, cunoaştem astăzi istoria mult mai complet, fără pete albe şi fără falsuri prim omitere. Dacă astăzi documentele de informare ale SSI ne ajută să scriem istoria, în epocă însă fluxul informaţional pe tema deportaţilor şi-a dovedit utilitatea în măsurile luate de autorităţile româneşti şi Comisia Aliată de Control pentru a

reduce cât mai mult din numărul victimelor, ceea ce nu poate fi trecut decât în contul pozitiv al acestei instituţii, dar şi a artei informaţiilor.

Diversiunea de la Viena şi capturarea paraşutiştilor. După reorganizarea din martie 1945 SSI-ului îi este interzis în continuare contactul cu rezidenţele externe, ceea ce a însemnat nu numai o grea lovitură pentru potenţialul informativ, ci şi o pierdere a agenţilor care activaseră până la 23 august 1944 în aceste structuri şi care, văzând evoluţia spre comunizare a României, s-au retras de la posturi. Cu toate acestea, SSI a reuşit să difuzeze principalilor utilizatori (Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Ministerul de Război, Marele Stat Major, Ministerul Afacerilor Externe şi Ministerul de Interne) buletine de analiză închegate, în care erau sintetizate informaţiile obţinute din exploatarea surselor deschise (presă, radio, comunicate oficiale), precum şi informaţii culese prin agentură şi prin cercetarea informativă a prizonierilor de război şi a agenţilor paraşutaţi care au fost capturaţi.

Cea mai importantă contribuţie a SSI în domeniul contraspionajului s-a realizat prin Biroul Juridic de Poliţie Militară care a participat la anchetarea grupelor de paraşutişti trimise de germani pe frontul României şi capturate în perioada decembrie 1944-mai 1945.

Centrul de recrutare, organizare şi dirijare a grupelor de diversiune, care urmau a fi lansate pe teritoriul României, fusese amplasat la Viena. S-a ales acest centru, deoarece ofiţerii de informaţii germani se aflau în raporturi de colaborare activă cu membrii „grupului” condus de Horia Sima, care începuse să organizeze aşa-numita „Armată de Eliberare Naţională”.

Viena prezenta, de asemenea, avantajul existenţei postului de radio „Donau” ale cărui emisiuni în limba

română acopereau o bună parte teritoriul României.

Emisiunile în limba română ale acestui post de radio erau folosite atât pentru „războiul psihologic”, cât şi în vederea transmiterii de mesaje codificate destinate grupelor ce urmau să opereze în România.

Din documentele de anchetă mai rezultă că pentru conducerea şi organizarea activităţii grupelor de diversiune ce urmau a fi lansate pe teritoriul României se constituie un comandament cu sediul tot la Viena, compus din Andreas Schmidt şi Mathias Leibhart, foşti conducători ai Grupului Etnic German, precum şi din Nicolae Petraşcu şi Constantin Stoicănescu, comandanţi legionari. Activitatea comandamentului era coordonată de ofiţerul de informaţii german Roland Gune, sas de origine, „specialist în probleme româneşti”, care fusese recomandat de Fremde Heere Ost (Armate Străine din Est – Serviciul de Informaţii al Trupelor Germane de Uscat).

Concomitent cu organizarea centrului de la Viena luase fiinţă şi pe teritoriul României, în zona oraşelor Braşov şi Timişoara, un aşa-numit „front de rezistenţă” format din foşti membri ai Mişcării legionare şi ai Grupului Etnic German.

Instruirea grupurilor de paraşutişti care urmau să fie lansate pe teritoriul României s-a făcut în şcolile speciale de la Breitenfurt, Alkonen, Pechtolsdorf şi în castelul de la Todt. Din aceleaşi documente de anchetă mai rezultă că astfel de şcoli au funcţionat şi în jurul Berlinului, toate fiind întreţinute din fondurile autorităţilor germane şi conduse de ofiţeri germani.

Înainte de începerea cursurilor, celor recrutaţi li s-au întocmit acte false de către autorităţile germane, stabilindu-li-se nume conspirative. Pe toată durata cursurilor atât profesorii instructori, cât şi cursanţii se foloseau de aceste nume conspirative. De asemenea,

prestau jurământ că după terminarea cursurilor vor desfăşura activitate de informaţii şi de diversiune în favoarea statului german. În cadrul acestor cursuri se predau noţiuni de radiotelegrafie, goniometrie, topografie şi cifru, multe cursuri având caracter aplicativ, iar cursanţii erau deprinşi cu modul de manipulare, trimitere şi primire a informaţiilor cu ajutorul aparatelor TFE învăţau, totodată, alfabetul Morse, codul internaţional de exploatare pentru legăturile radiotelefonice, cifrarea şi decriptarea telegramelor care cuprindeau informaţiile culese ce urmau să fie transmise prin aparatele de radioemisie. După albume cu fotografii, cursanţii memorau caracteristicile diferitelor tipuri de vase maritime, avioane şi autovehicule ale armatelor beligerante, noţiuni de radiodepanare, construcţia şi instalarea antenei. Au fost deprinşi cu activităţile caracteristice în domeniul informativ şi contrainformativ. În cadrul unor cursuri practice li s-au predat diferite metode de recrutare a agenţilor, obiectivele strategice importante din domeniul economic şi militar de unde trebuiau să culeagă informaţii. Nu au lipsit din programul de pregătire nici exerciţiile de lansare cu paraşuta, mânuirea explozivilor şi exerciţiile de tragere cu pistolul. Programul de instrucţie a durat

56 săptămâni, iar cursurile teoretice şi practice au fost realizate de ofiţeri germani care cunoşteau bine limba română.

După finalizarea ciclului de instruire, cursanţii au fost organizaţi în grupe de

68 persoane şi pregătite pentru a fi paraşutate în România. Obiectivul principal al misiunii era de a culege date şi informaţii atât despre trupele române şi sovietice staţionate în România, cât şi despre cele aflate în zona de operaţii. Pe lângă aceste misiuni informative cu caracter militar, agenţii paraşutaţi au primit şi misiuni cu caracter

politic. Ei trebuiau să ia legătura cu fruntaşii legionari rămaşi în ţară în vederea regrupării şi reorganizării la scară naţională a Mişcării legionare.

Din documentele germane aflăm că cei lansaţi în cadrul misiunii „Paraşutiştii” urmau să contacteze şi diferiţi generali aflaţi în posturile de comandă. Din raportul informativ, prezentat lui Stalin, la 22 martie 1945, rezulta implicarea alături de generalul Gh. Avramescu – comandantul Armatei a 4-a române pe Frontul de Vest – a generalilor Coroamă, E. Borcescu, Mitrea, Dragalina şi a amiralului Gheorghiu, deci a unor personalităţi de prim rang ale armatei. Avem astfel mai clar conturat acel plan prin care Berlinul intenţiona să realizeze la Bucureşti un „23 august invers”, adică împotriva sovieticilor.

După terminarea cursurilor, începând cu luna decembrie 1944, mai multe echipe pregătite în centrele din apropierea Vienei au început să fie paraşutate pe teritoriul românesc. Astfel, la 24 decembrie 1944, a fost lansat, dintr-un avion cu însemne ale aviaţiei militare engleze, un grup condus de legionarul Tocoianu. În acelaşi avion mai erau 14 ucraineni care urmau să fie lansaţi pe teritoriul Ucrainei. După lansare, fiecare grup urma să acţioneze pe cont propriu şi numai asupra trenurilor sovietice care transportau trupe şi muniţii pentru front. Tot la sfârşitul lunii decembrie 1944, a fost paraşutată în împrejurimile oraşului Orăştie o altă grupă, condusă de legionarul Mândrescu, iar la începutul anului 1945 a fost paraşutat în Dobrogea un alt legionar, pe nume Toma Vasile, zis Lică. A urmat, la scurte intervale, paraşutarea a noi echipe formate din legionari ca Afilon Verca, Vică Negulescu, Viorel Gligor, Vasile Zottu, precum şi câţiva saşi, printre care W. Depner, G. Albruch, H. Wittyng, K. Hubert, W. May şi alţii.

La 8 mai 1945, datorită înaintării vertiginoase a

trupelor aliate, 18 cursanţi ai şcolii centrului de instrucţie de la Alkonen au fost îmbarcaţi, fără a termina instruirea, în două avioane „Junkers 52”, pentru a fi paraşutaţi în România. Unul dintre avioane s-a prăbuşit în Ungaria, lângă lacul Balaton, iar al doilea, care urma să aterizeze în zona Ciucaş-Buzău, a suferit de asemenea un accident, prăbuşindu-se pe un platou din Munţii Făgăraş, în apropierea izvoarelor Topologului. Au murit 6 dintre pasageri şi echipajul avionului, scăpând cu viaţă 12 persoane, dintre care 3 grav rănite. Cei rămaşi în viaţă, împreună cu Spiridon Obreja, comandantul grupului, au reuşit să se îndepărteze de locul accidentului, s-au despărţit în grupuri de 2 – 3 inşi şi au plecat în direcţii diferite. Aveau asupra lor staţii de radioemisie, armament, acte pe nume fictive şi sume de bani între două şi patru milioane lei, cifruri şi coduri pentru transmisii radio. În luna octombrie 1945 au fost arestaţi, trimişi în justiţie şi condamnaţi la moarte.

Tot din dosarul de anchetă rezultă că, la sfârşitul lunii aprilie 1945, a fost paraşutat pe teritoriul românesc un anume Paruch, care avea misiunea de a-i preda lui Victor Strummel, conducătorul unui grup de diversiune ce opera în Transilvania, suma de 76.000 de dolari, pentru „activitatea viitoare”.

În ultimele zile ale existenţei sale, postul de radio „Donau” a transmis pentru grupele lansate în România consemnul de a înceta activitatea şi de a se „orienta”. Concomitent, au fost transmise şefilor de grupe, prin aparatele portabile de emisie-recepţie, radiograme cifrate în care se preciza că „orientarea de viitor” se referea la „continuarea activităţii în favoarea şefilor frontului de rezistenţă”.

E adevărat că în declaraţiile lor, cei arestaţi au menţionat că se înscriseseră ca voluntari la cursurile de

pregătire pentru grupurile ce urmau a fi paraşutate în România pe motiv că era singura şansă de a reveni acasă şi că în realitate n-au avut intenţia de a-şi îndeplini până la capăt misiunea sau de a acţiona în defavoarea intereselor româneşti. Cei care nu au fost prinşi în 1945 au fost ulterior identificaţi în rândurile grupurilor de rezistenţă din munţi. Acest lucru ne poate duce cu gândul că acţiunea Z/Paraşutiştiiz/ a avut în realitate un dublu scop. În primul rând, misiuni legate de aşa-zisa lovitură de stat în defavoarea sovietelor, şi, în al doilea rând (varianta de rezervă în care primul obiectiv ar fi eşuat), sprijinirea mişcării naţionale de rezistenţă, care începând cu decembrie 1944 – după desfiinţarea gărzilor „Iuliu Maniu” – începuse să se cristalizeze în zonele din Transilvania. Este momentul în care Gavrilă Olteanu, urmărit atât de autorităţile româneşti, cât şi de cele militare sovietice pentru abuzurile făcute contra populaţiei maghiare, pusese bazele organizaţiei „Haiducii lui Avram Iancu” – Divizia „Sumanelor Negrezz. Acesteia i s-au adăugat „Grupul înarmat Sinaia”, „Grupul Vlad Ţepeş II” şi, ulterior, „Graiul Sângelui” şi „Mişcarea Naţională de Rezistenţă”.

Informaţii pentru contraspionaj şi contrainformaţii militare. Începând cu luna martie 1945, după masive arestări şi epurări din rândul personalului de comandă, şi a restructurării, SSI este orientat de noul guvern să culeagă cu prioritate date şi informaţii în legătură cu situaţia minorităţilor etnice din România. În „Sinteza contrainformativă pe luna martie 1945”, se menţiona că: „Ungurii se menţin şovinişti şi iredentişti ca totdeauna. Sub masca democraţiei, pentru a eluda orice suspiciune de iredentism, deservesc interesele egoiste, continuând acţiunea nefastă şi potrivnică intereselor statului”. „Sub firma legală a Uniunii Populare Maghiare – menţiona în continuare documentul – urmăresc cu perseverenţă cele

mai diabolice idei pentru compromiterea a tot ce este românesc. Decepţionaţi în urma alipirii Ardealului de Nord (la România – *n.n.*) duc o vie campanie de denigrare şi subminare a bunelor raporturi dintre România şi Aliaţi”.

Informaţiile SSI făceau referire şi la modul în care acţionau organizaţiile naţionaliste maghiare. Se îndemna populaţia minoritară la rezistenţă contra autorităţii legale româneşti, ceea ce împiedica executarea obligaţiilor ce decurgeau din Convenţia de Armistiţiu. Erau relatate şi situaţii în care fruntaşii maghiari insinuau faţă de Aliaţi (sovietici) că „românii nu sunt sinceri şi capabili să menţină ordinea şi siguranţa în spatele frontului”. De asemenea, îi provocau pe români la acţiuni agresive contra populaţiei maghiare, pentru ca apoi să adreseze reclamaţii şi să ceară comandamentelor aliate sovietice efectuarea de anchete, cu toate că în regiune se găseau organe ale administraţiei de stat româneşti, instaurate începând cu 7 martie 1945, în competenţa cărora cădea rezolvarea unor astfel de incidente. Informaţii de acest fel furnizate de SSI factorilor de comandă ai armatei prezentau interes. De exemplu, generalul Ilie Creţulescu a pus următoarea rezoluţie pe documentul citat: „Problema ungară este de o deosebită importanţă şi ea va fi urmărită în mod special pentru o cât mai completă documentare. Se vor aduna cât mai multe date concrete pentru demascarea şovinismului maghiar”.

La fel de interesante sunt şi informaţiile despre acţiunile întreprinse de comunităţile evreieşti din România. „Dispunând de capital – menţionează documentul SSI – (evreii – *n.n.*) deţin în mâinile lor comerţul şi în special pe cel clandestin, pe care-l practică pe scară întinsă. În Moldova, au ocupat majoritatea funcţiilor administrative, erijându-se cu aroganţă în elementul care duce greul luptei contra hitlerismului şi

fascismului. Caută să apară ca factori determinanţi în acţiunea de redresare a ţării şi în opera de înviorare a vieţii economice”.

Dar informaţiile SSI făceau referire şi la faptul că elementele conducătoare din rândul comunităţilor evreieşti îndemnau tinerii, utilizând toate procedeele, în a se sustrage îndeplinirii obligaţiilor militare: „Până la expirarea ultimului termen de prezentare la unităţi, au răspuns la chemare un procent aproximativ de 10%. În ultimul timp, au lansat zvonul că au obţinut o nouă amânare a concentrării, producând nemulţumirea şi chiar indignarea populaţiei româneşti, care se întreabă de ce la drepturi egale nu înţeleg să aibă obligaţii egale”.

Datorită masivelor ridicări ale persoanelor de origine etnică germană – de către trupele sovietice pentru a fi trimise la munca de reconstrucţie din URSS –, moralul celor rămaşi era în general scăzut. Documentele informative ale SSI menţionau că germanii „nu sunt mulţumiţi pentru motivul că nu li se aplică un tratament similar cu al ungurilor”. Fruntaşii acestei minorităţi depuneau eforturi pentru a organiza un partid politic asemănător Uniunii Populare Maghiare, care să adere la Platforma Program a partidelor social-democratice, dar acţiunea nu a avut succes. SSI deţinea informaţii potrivit cărora germanii din România „urmăresc pe toate căile să-şi procure acte prin care să facă dovada că au o altă origine etnică decât cea germană”.

Informaţii alarmante se obţinuseră în legătură cu acţiunile desfăşurate de minoritarii sârbi din România. Documentele SSI informau: „Unii au trecut în Iugoslavia, înscriindu-se voluntari în armata sârbă. Alţii s-au constituit în bande de partizani care terorizează şi jefuiesc populaţia românească din Banat, speculând simpatia de care se bucură din partea ostaşilor sovietici, care, de multe ori,

intervin pentru a împiedica urmărirea şi prinderea acestor bande”. Dar cel mai îngrijorător aspect era faptul că lansau şi întreţineau zvonuri „cu privire la încorporarea unor localităţi româneşti din Banat la Iugoslavia”.

La fel ca şi în cazul informaţiilor despre acţiunile subversive cu caracter antiromânesc întreprinse de unii minoritari unguri, şi fluxul informativ despre germani, evrei şi sârbi a stârnit interesul factorilor de comandă din armată, generalul Ilie Creţulescu punând pe documente rezoluţia „Idem”, adică să se urmărească „în mod special”. Cu toate acestea, documentele contrainformative din luna aprilie 1945 nu mai aveau aceeaşi valoare. Apar primele semnale ale dezintegrării agenturilor de teren, atât ale SSI, cât şi ale Secţiei a II-a Informaţii din Marele Stat Major al armatei române, datorită arestărilor abuzive ale personalului făcute de autorităţile militare sovietice de ocupaţie, precum şi a reducerii drastice a fondurilor şi mijloacelor materiale. Mai mult, politica epurării cadrelor SSI „compromise” în faţa comuniştilor – pentru că le documentase acţiunile subversive, atât înainte, cât şi după 23 august 1944 – îşi punea şi ea o serioasă amprentă. În raportul informativ din 11 aprilie 1945, deşi se menţiona că se urmărea, în continuare, pe teren activitatea desfăşurată de agenturile de spionaj maghiare şi germane, totuşi se întâmpinau mari greutăţi în efectuarea unor acţiuni eficiente de contracarare. Iată şi cauza subliniată de document: „Lipsa de personal şi mijloace semnalată în dările de seamă precedente a sporit prin ridicările de personal sau dispariţiile de agenţi ocazionate de cercetările făcute de tribunalul Poporului (...). De asemenea, repetatele chemări de personal pentru depoziţii şi publicitatea făcută în presă lasă descoperit acest organ în luna aprilie 1945, nu au fost înregistrate sabotaje sau acte de terorism în fabricile, uzinele ori asupra depozitelor

destinate armatei. Documentele informative explicau situaţia prin următoarele cauze: ridicarea germanilor din teritoriu, controlul riguros al lucrătorilor prin intermediul sindicatelor şi comitetelor de fabrică, depărtării frontului şi începutului dezintegrării armatei şi aviaţiei germane. Cu toate acestea, factorii de risc ce se conturau în legătură cu actele de spionaj rămâneau şi în continuare destul de ameninţători, mai ales datorită felului în care autorităţile militare sovietice de ocupaţie se manifestau faţă de cei arestaţi. Un raport informativ, de la sfârşitul lunii aprilie 1945, menţiona în acest sens: „Atenţia noastră deosebită ne-a determinat ca să raportăm şi să sesizăm că elemente care au aparţinut organizaţiilor de spionaj maghiare fasciste, judecate şi condamnate, unora li s-a dat libertate, iar alţii sunt slab păziţi, încât aproape nici nu simt că se află în puşcărie”. Din punctul de vedere al SSI, un pericol la fel de mare îl reprezenta şi exodul populaţiilor minoritare, cu precădere sârbe şi maghiare, întrucât „făcea posibilă organizarea unor reţele de spionaj, pregătindu-se rezidenţi care să înceapă lucrul atunci când vor primi ordin”. La vremea respectivă, SSI n-a putut acţiona eficient pentru contracararea activităţii reţelelor de spionaj sârbe întrucât nu mai dispunea de fonduri suficiente. Următorul pasaj al raportului informativ întocmit în primele zile ale lunii mai 1945 este elocvent: „Datorită lipsei mijloacelor de transport, nu se pot organiza mişcările de la un loc la altul, totul făcându-se prin poştă sau, în cel mai bun caz, prin curier transportat cu trenul, căruţa sau bicicleta. Din această cauză au fost verificări făcute cu întârzieri mari (3 – 4 zile), încât informaţiile ajungeau la destinaţie perimate”. Toate acestea erau consecinţele măsurilor de demilitarizare a României, impuse prin Convenţia de Armistiţiu, dar şi prin ingerinţele abuzive ale autorităţilor militare sovietice în

problemele interne româneşti.

Sfârşitul războiului pe teatrul de operaţii din Europa, la 9 mai 1945 – prin capitularea Germaniei – nu însemna însă şi încetarea confruntărilor pe frontul secret al informaţiilor. Pentru România, începea o nouă perioadă de confruntări politice în care Partidul Comunist din România, susţinut de autorităţile militare sovietice de ocupaţie, a început asaltul pentru preluarea tuturor pârghiilor administraţiei statului, lichidarea partidelor politice tradiţional democratice şi impunerea unui regim totalitarist de inspiraţie şi substanţă stalinistă. Pentru realizarea acestor obiective, principalele servicii de informaţii româneşti, SSI şi Secţia a II-a de Informaţii a Marelui Stat Major, trebuiau deturnate de la misiunile lor specifice şi transformate în instrumente de represiune politică. Ceea ce s-a şi întâmplat.

PERSONALITATEA LUI EUGEN CRISTESCU

Dacă Serviciul Secret de Informaţii al Armatei române a fost creaţia exclusivă a lui Mihail Moruzov, Serviciul Special de Informaţii creat în toamna anului 1940 a purtat din toate punctele de vedere (structural, concepţional, tehnico-metodologic) amprenta personalităţii lui Eugen Cristescu. Iată de ce personalitatea lui trebuie cunoscută, în primul rând de cei tineri care au nevoie de puncte de reper şi modele pentru o eventuală carieră în arta informaţiilor.

Omul de taină al mareşalului Ion Antonescu, adică cel care a îndeplinit una dintre cele mai controversate, misterioase şi deloc invidiate funcţii din administraţia statului – aceea de director general al Serviciului Special de Informaţii – a văzut lumina zilei la 3 aprilie 1895, în comuna Grozăveşti, judeţul Bacău.

Copilul Eugen Cristescu a urmat cursurile şcolii primare din comuna Târgu Ocna, dovedind sârguinţă la

învăţătură şi bucurându-se de rezultate dintre cele mai bune. În 1916 a absolvit Seminarul Teologic „Veniamin Costache” din Iaşi. Atras de ştiinţele juridice, s-a înscris la Facultatea de Drept din capitala Moldovei, dar ca urmare a războiului, studentul Eugen Cristescu s-a înrolat ca sergent T.R. în serviciul sanitar şi a participat cu tot aplombul la campaniile armatei române până la încheierea păcii.

După terminarea războiului şi crearea fruntariilor naţionale ale României Mari, tânărul Eugen Cristescu îşi reia studiile universitare, iar la 6 ani după absolvire obţine doctoratul în ştiinţele juridice la Universitatea ieşeană.

În orientarea sa profesională trebuie să avem în vedere şi contextul situaţiei României în perioada imediat postbelică, atunci când ţara avea nevoie, mai mult ca oricând, de o infuzie de tineret în funcţiile administraţiei de stat. Poliţia de Siguranţă a constituit pentru el o atracţie deosebită, nu numai că-i oferea şansa unei situaţii materiale sigure dar şi prin faptul că, în calitate de funcţionar public avea şansa să-şi pună la încercare ambiţiile şi profesionalismul în lupta împotriva a tot ceea ce se profila ca ameninţări la adresa edificiului naţional, realizat cu atâtea jertfe în anii războiului.

La 1 octombrie 1920, a fost încadrat în funcţia de subşef birou clasa I în Serviciul Special de Siguranţă. Prin calităţi şi pasiunea depusă în activitatea profesională a reuşit să avanseze cu uşurinţă treptele ierarhiei: şef de serviciu clasa I (de la 1 martie 1921), director clasa a III-a (la 1 ianuarie 1927) şi director clasa I (la 1 octombrie 1929).

Printre preocupărilă de căpătâi în domeniul apărării siguranţei statului a stat combaterea activităţii organizaţiilor politice extremiste (de dreapta şi de stânga), a căror eficienţă i-a făcut mai târziu pe unii cunoscători ai

domeniului să afirme cu admiraţie că, prin străduinţele sale în calitate de director al Siguranţei şi apoi de şef al SSI-ului, bolşevizarea şi fascizarea ţării nu s-au putut produce. Nu este o afirmaţie gratuită, întrucât documentele demonstrează din plin acest aspect.

Dacă în opinia fruntaşilor mişcărilor extremiste Eugen Cristescu era conceput ca o figură odioasă, în cercurile politice consecvent democratice, din ţară şi străinătate, se bucura de aprecieri favorabile şi mult mai obiective. Toate acestea făceau referire la profesionalismul său în materie de apărare a siguranţei statului. Numai aşa ne explicăm cum a putut deveni membru al Comisiei Internaţionale de Poliţie – ce se întrunea periodic la Haga. Multe documente de arhivă păstrate, dar şi o serie de lucrări memorialistice, ni-l prezintă ca pe un poliţist bine informat, cu întinse legături şi relaţii de specialitate cu şefii serviciilor de siguranţă din multe state europene cu tradiţie democratică.

Cu toate acestea, poziţia sa a fost puternic zdruncinată în 1934, ca urmare a transferului din funcţia de director general al Siguranţei într-o funcţie de conducere în Administraţia Ministerului de Interne. Motivul acestei „promovări” se pare că l-a constituit refuzul de a se preta la amestecul în combinaţiile politice ale partidelor, acţiune sugerată de cercurile Palatului regal. În această situaţie, doar cunoaşterea exactă a menirii sale de justiţiar şi necesitatea de a se situa permanent deasupra oricăror intrigi politice l-au determinat să ia o astfel de poziţie.

Marginalizarea generalului Ion Antonescu, survenită în perioada martie 1938-august 1940, a fost dezavuată de Eugen Cristescu, întrucât şi el se simţea într-un fel în aceeaşi postură, fără să existe motive întemeiate, care să ţină strict de resortul competenţelor profesionale. Prin

relaţiile create în armată nu i-a fost greu să înţeleagă faptul că în spatele acestor marginalizări se aflau maşinaţiile lui Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret, pornite în primul rând din invidie.

Devenit conducător al statului şi neavând rezultate concrete în domeniul informaţiilor, după două luni de guvernare, generalul Ion Antonescu şi-a adus aminte de Eugen Cristescu. La 15 noiembrie 1940 îl numeşte director general al Serviciului Special de Informaţii.

Eugen Cristescu s-a străduit să satisfacă exigenţele în domeniul informaţiilor impuse de necesităţile de război. A reorganizat Serviciul Secret, luând ca model structurile serviciilor similare ale timpului, de la care a adaptat, la condiţiile şi posibilităţile româneşti, tot ce s-a putut. Dintre realizările mai importante ale serviciului pe care l-a condus timp de patru ani, orice analiză obiectivă nu poate omite următoarele aspecte: sprijinul substanţial acordat generalului Ion Antonescu în combaterea legionarismului, mai ales în răfuiala din timpul rebeliunii; asigurarea unui flux zilnic de informaţii, în care ponderea o deţineau informaţiile de valoare operativă pentru fundamentarea politicii şi strategiei militare româneşti; neutralizarea unor reţele de spionaj ce acţionau pe teritoriul ţării şi în defavoarea intereselor româneşti; asigurarea protecţiei oamenilor politici români cu alte orientări decât cele ale conducătorului statului, reuşind să facă faţă presiunii exercitate de germani, care cereau insistent internarea lor în lagăre; implicarea directă în tratativele cu Aliaţii (sovieto-anglo-americani) în vederea obţinerii unor condiţii cât mai raţionale de armistiţiu pentru România. Dar, pe lângă toate acestea, trebuie să recunoaştem că a ratat tocmai sfârşitul, căci, în ciuda faptului că dispunea de informaţii suficiente despre acţiunea concretă din ziua de 23 august 1944, acest eveniment l-a luat prin surprindere,

ceea ce în cazul unui şef de serviciu de informaţii poate fi cu greu înţeles, chiar dacă regele, camarila de la palat şi colaboratorii ocazionali s-au „precipitat” în faţa presiunii momentului, aşa cum a rămas convins Eugen Cristescu până la sfârşitul vieţii.

S-a căsătorit la 48 de ani cu Maria Teodora, văduva generalului Golici şi nepoată a savantului Henri Coandă, femeie de o rară frumuseţe şi suficient de bogată. Dar nu s-a putut bucura prea mult de această căsătorie. La 24 septembrie 1944 a fost arestat, iar la mijlocul lunii octombrie preluat de armata sovietică şi dus la Moscova pentru anchetă.

Readus în ţară la începutul lunii aprilie 1946, a fost supus unui necruţător interogatoriu în cadrul procesului de tristă amintire, al aşa-zisei „mari trădări naţionale”. Era acuzat, fără să se poată dovedi prin probe concludente, pentru crime de război şi dezastrul ţării. Completul de judecată, din care lipseau magistraţii de carieră, a refuzat cu obstinaţie audierea martorilor propuşi de apărare şi consultarea documentelor din arhiva SSI care-i demonstrau nevinovăţia.

Eugen Cristescu şi-a dat seama că se află în faţa unei judecăţi politice, fapt pentru care nu-i mai rămânea altceva de făcut, decât să joace cartea supravieţuirii. Tot din interese politice, camuflate sub acoperirea unor raţiuni de stat, i s-a comutat pedeapsa, care iniţial fusese condamnare la moarte în detenţie grea pe viaţă.

Anii de penitenţă şi i-a petrecut în închisorile Aiud, Dumbrăveni şi Văcăreşti, începând cu 1949, a fost pus la dispoziţia organelor de anchetă ale Securităţii pentru a fi exploatat ca bază de date. Este perioada când elaborează lucrarea „Organizarea şi activitatea Serviciului Special de Informaţii”, ce poate fi apreciată pe drept cuvânt prima lucrare despre istoria serviciilor secrete româneşti. La ea

se mai adaugă alte numeroase mărturii şi declaraţii în care descrie cu lux de amănunte multe din intimităţile vieţii de stat româneşti.

După aproximativ 15 zile de grevă a foamei, uitat şi părăsit pare-se de toţi – cu excepţia subofiţerului care-i supraveghea permanent celula –, Eugen Cristescu a sucombat la 12 iunie 1950 în penitenciarul de la Văcăreşti.

În ciuda tuturor calomniilor care s-au spus despre activitatea sa, personal nu s-a considerat niciodată mai mult decât un simplu funcţionar public, care şi-a dedicat întreaga viaţă, slujind cu credinţă interesele naţionale. Cu toate neîmplinirile şi unele inabilităţi conjuncturale specifice de altfel riscurilor meseriei, Eugen Cristescu a reuşit să smulgă chiar şi adversarilor aprecierea de „maestru al combinaţiilor de culise” şi „un excelent ofiţer de contrainformaţii”.

ARHIVA SSI – O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

În majoritatea ţărilor lumii, arhivele naţionale sunt proclamate parte componentă a cercetării ştiinţifice, iar documentele pe care le păstrează, „patrimoniu cultural al naţiunii”. Cât priveşte fondurile arhivistice constituite de serviciile de informaţii, la fel ca şi cele ale ministerelor apărării, de interne sau de externe, sunt „de jure” componente ale arhivelor naţionale. „De facto” însă sunt depozitate, conservate, gestionate şi exploatate separat de restul fondurilor din arhiva naţională. Aceasta şi datorită faptului că se află sub protecţia unor legi organice speciale ce prevăd în mod expres perioada de timp în care trebuie să rămână clasificate, pe grupe şi categorii de documente, accesul cercetătorilor fiind permis abia după expirarea termenelor de clasificare şi numai la o anumită categorie de documente.

Mai mult, acest gen de arhive au o structură organizatorică specifică, fără să încalce însă principiile de

bază ale arhivisticii, dintre care amintim: provenienţa, teritorialitatea, istorismul, valoarea, cronologia şi nu în ultimul rând integritatea unităţii arhivistice (adică a dosarului).

Un alt factor care determină păstrarea separată, cel puţin o perioadă de timp, a documentelor ce pot fi puse în circuitul cercetării ştiinţifice, o constituie valoarea lor operativă. Exemplul cel mai concludent ni-l oferă Marea Britanie unde – după cum susţin specialiştii lor în domeniu – cel puţin 50% din problematica ce face obiectivul activităţilor operative şi-a găsit rezolvarea pornindu-se de la exploatarea informaţiilor stocate în fondurile de arhivă. Numai că arhivele, aşa cum ne informează Anthony Cave Brown, sunt menţinute permanent în secret, accesul nefiind permis decât specialiştilor acestor servicii.

Desigur, pe lângă importanţa lor informativ-operativă, acest gen de arhive constituie un izvor pentru cercetarea ştiinţifică în domeniul istoriei. Credem deci că nu greşim spunând că evidenţele şi arhivele structurilor, cu atribuţii în domeniul siguranţei naţionale, constituie „centrul nervos” nu numai al instituţiilor respective, ci, în egală măsură, al statului în ansamblul său. Datorită acestui ultim aspect, arhivele care depozitează documente cu caracter secret de stat constituie, în situaţii de criză, ţinta unor interese, uneori concertate, atât din interior, cât şi din exterior.

Ca şi serviciile similare ale timpului, SSI a lăsat în urmă o bogată arhivă: fondurile ei conţineau multe documente ce puteau dezvălui o serie de intimităţi ale guvernării regimurilor totalitare din România, cel puţin pentru perioada februarie

1938-martie 1945. Aşa după cum s-a exprimat Ştefan Enescu, cel care, între anii 1936 – 1938, a îndeplinit funcţia de secretar şi consilier la cabinetul lui Mihail

Moruzov, arhiva Serviciului Secret „constituia nu un depozit mort de acte şi documente, ci un instrument viu de lucru, a cărui organizare condiţionează uneori calitatea lucrărilor de actualitate”. La rândul lui, Veniamin Moruzov, nepotul directorului general al Serviciului Secret, menţiona că „SSI şi-a burduşit seifurile cu documente. Erau atât de multe şi atât de compromiţătoare încât puteai umple cu ele un hangar întreg”. Din păcate, arhiva SSI nu mai există la ora actuală şi nici nu mai poate fi reconstituită.

Paraziţii Arhivei SSL în interogatoriul preliminar, din 14 aprilie 1946, fostul şef al SSI – Eugen Cristescu – a făcut câteva afirmaţii interesante: „La un serviciu de informaţii sunt două feluri de arhive: arhivele oficiale şi arhivele neoficiale. „Acestea [din urmă – *n.n.*] se compun dintr-o serie de note de informaţii ce stau în casa de fier a şefului serviciului, unele verificate şi comunicate, altele neverificate, aşteptând verificarea prin trecerea timpului şi mersul evenimentelor. Tot aici se adună chestiunile mai delicate privind informaţiile asupra tuturor instituţiilor de stat, care nu trebuie să intre în mâna personalului obişnuit al serviciului”. La 9 mai 1946, acelaşi Eugen Cristescu mai dezvăluia în faţa Tribunalului Poporului şi faptul că în dosarele SSI se afla „tot putregaiul vieţii politice româneşti”, fapt pentru care „a trebuit să dispară”.

Cauzele care au produs această situaţie pot fi grupate în trei categorii:

1. distrugerile şi/sau sustragerile de documente şi cataloage arhivistice provocate de momentele conjuncturale, când regimurile politice respective, de esenţă totalitară, s-au prăbuşit;

2. inexistenţa unor legi organice care să le asigure protecţia;

3. prelucrarea repetată a fondurilor rămase, după

norme şi reguli care nu întotdeauna au respectat principiile arhivistice fundamentale. Prelucrările s-au orientat de regulă după priorităţile politico-ideologice ale regimului din perioada 1948 – 1989.

Desigur, documente ale SSI-ului există, numai că ele se află răspândite prin diverse dosare din depozitele Arhivei Ministerului Apărării Naţionale, Arhivei Ministerului de Externe, Direcţiei Generale a Arhivelor Statului, Arhivei Serviciului Român de Informaţii şi fondul arhivistic al fostului CC al PCR. Această situaţie îngreunează cercetarea istorică şi impune multă prudenţă în eforturile de evaluare, întrucât te poţi aştepta practic oricând la surprize documentare ce pot face inoperante unele construcţii teoretice realizate la un anumit moment sau într-o anumită fază a cercetării. Cum s-a ajuns la o asemenea situaţie vom încerca să explicăm în cele ce urmează, fie şi printr-o sumară trecere în revistă a unor momente esenţiale. Reconstituirea am realizat-o în baza coroborării unor informaţii lapidare şi reprezintă stadiul actual al cercetării.

Astfel, la începutul lunii septembrie 1940 – odată cu prăbuşirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea –, pe fondul unor puternice demonstraţii stradale inspirate şi susţinute de Mişcarea legionară („revoluţia legionară” cum mai e denumită într-o serie de lucrări memorialistice), dar şi ca urmare a unor interese străine, o bună parte din documentele arhivei Serviciului Secret de Informaţii al armatei române – condus până atunci de Mihail Moruzov – au fost distruse, arse sau sustrase. S-au cerut şi atunci listele cu sursele de informare şi s-au oferit recompense pentru documentele sustrase. Constantin Maimuca, directorul adjunct al Siguranţei, însărcinat la 10 septembrie 1940 să facă o percheziţie la sediile Serviciului Secret pentru a recupera documentele lui Moruzov,

descrie acest episod în felul următor: „În strada Romei nu am găsit nimic. Casa era goală, chiar şi mobilierul fusese ridicat. S-au găsit coperţi de dosare (...). Vecinii ne-au declarat că o noapte întreagă coşul de la calorifer a ars continuu, azvârlind afară scrum de hârtie şi hârtii în flăcări. Acel care făcuse operaţia de curăţire a fost Niki Ştefănescu, care, conform indicaţiilor ce primise, a distrus arhiva personală şi actele pe care le-a socotit mai importante”.

Ce fel de documente au fost distruse nu s-a putut stabili, având în vedere că principalii protagonişti – Mihail Moruzov şi Niki Ştefănescu – şi-au găsit tragicul sfârşit în noaptea de 26/27 noiembrie 1940, în cadrul asasinatelor făcute de o echipă de legionari la închisoarea Jilava. Unele indicii le întâlnim în amintirile lui Veniamin Moruzov, care ne descrie operaţiunea de „lichidare a trecutului” – la care se pare că a luat parte – în felul următor: „Ore în şir am ars documente secrete, hârtii conţinând nume de agenţi, reţele, adrese de case conspirative, cu un cuvânt tot ce se clădise – cu câtă muncă! – o viaţă întreagă”.

Au fost şi încercări de sustragere care până la urmă s-au soldat tot cu distrugerea documentelor. Aşa de exemplu, Gheorghe Şerbu – dactilograf în Serviciul Secret şi un fel de secretar particular al lui Moruzov în perioada 1939 – 1940 – menţiona că în ziua de 6 septembrie, la aflarea veştii că şeful său fusese arestat, a deschis casa de fier a Serviciului şi a pus într-o valiză mică, printre altele, şi „dosarele mai importante” cu conţinut compromiţător ce priveau pe generalul Ion Antonescu şi Mişcarea legionară. Valiza a îngropat-o în grădina casei unui prieten al său – un anume Vasile Roşca – din cartierul Vatra Luminoasă, str. D, nr. 27. „De teamă de a nu fi descoperit de Eugen Cristescu – mărturisea Gheorghe Şerbu – am tot amânat scoaterea valizei din pământ, până în anul 1943. Când am scos-o, cea

mai mare parte din dosare (...) erau putrezite”.

Din alte surse documentare – este vorba de dosarul de anchetă a lui Moruzov – aflăm că multe documente din Arhiva Serviciului Secret au fost puse la dispoziţia comisiei numită şi împuternicită de generalul Ion Antonescu a cerceta abuzurile şi ilegalităţile făcute de fostul şef al Serviciului Secret. Unele din aceste documente au fost publicate ulterior în presa vremii – ca de exemplu lista cu cei 12 membri de frunte ai Mişcării legionare, care fuseseră recrutaţi în Serviciul Secret, ceea ce a adus prejudicii grave instituţiei ce se afla practic în pragul falimentului. Dar consecinţele se pare că au fost mult mai grave. Eugen Cristescu, succesorul lui Moruzov la conducerea SSI, făcea următoarea declaraţie confidenţială – la 14 octombrie 1944 – cu câteva zile înainte de a fi trimis la Moscova pentru anchetă: „Serviciile de informaţii serioase au tradiţia lor informativă şi legile lor sfinte pe care le respectă cu orice sacrificii. Cercetările care prin natura lor au drept consecinţă decamuflarea mijloacelor de acţiune a unui serviciu secret, răspândesc groaza şi discreditul şi ani de zile nimeni nu se mai oferă, sau nu mai primeşte oferta vreunui serviciu de informaţii al statului şi astfel drumul surprizelor nefaste este deschis, iar acţiunea de prevenire anihilată. Aşa s-a întâmplat şi după afacerea Moruzov, de au trebuit ani de zile ca să o luăm de la început şi să refacem ceea ce s-a distrus şi prevăd că tot aşa se va întâmpla şi de astă dată”.

Ca unul care cunoştea bine consecinţele pe care le poate avea distrugerea sau sustragerea de documente secrete, Eugen Cristescu luase măsuri, încă din primele zile ale lunii mai 1944, pentru a pune arhiva SSI în siguranţă. Astfel, arhiva Secţiei a IV-a Contrasabotaj a fost evacuată la 6 mai 1944 în comuna Afumaţi-Ilfov, iar restul lucrărilor curente şi alte servicii în comuna Joiţa. Atât

unele, cât şi celelalte s-au păstrat intacte, fiind readuse în Bucureşti la 20 septembrie 1944 şi puse sub paza unor unităţi militare româneşti. În schimb, arhiva Secţiei a III-a „G”, (care se ocupa cu schimbul de informaţii cu serviciile similare germane), ce fusese dislocată în apropiere de oraşul Turnu Severin, nu a mai putut fi salvată, fiind capturată de unităţi ale armatei sovietice.

Dar cea mai mare pierdere a fost distrugerea arhivei Frontului de Est (una din structurile informative externe ale SSI). Amănunte în legătură cu împrejurările în care s-a produs acest eveniment se află într-o declaraţie dată la 16 februarie 1955 de colonelul Ion Lissievici – fostul şef al Secţiei I informaţii externe din SSI: „Cam în a doua jumătate a lunii octombrie 1944, locotenent-colonelul Emescu Grigore, fostul şef al Frontului de Est, mi-a cerut să-i dau dispoziţii referitoare la măsurile ce trebuia să ia cu privire la arhiva acestui front; informându-mă totodată că potrivit unui ordin al ministrului de Război – dat în urma evenimentelor de la 23 august 1944, întreaga arhivă păstrată la Comandamentul trupe şi servicii urmează să fie distrusă prin ardere. În urma discuţiilor avute cu Emescu Grigore, Secţia I informaţii externe a întocmit un referat prin care se propunea ca întreaga arhivă să fie vărsată la Marele Stat Major – Serviciul istoric. Acest referat a fost prezentat de mine subsecretarului de stat pentru Armata de uscat – generalul Ilie Creţulescu, care înlocuia la comanda Ministerului de Război pe generalul Sănătescu, pentru a hotărî. Generalul Creţulescu, pe acest referat, a pus următoarea rezoluţie: «Să se execute ordinul dat».

În urma acestui referat, pe care l-am predat locotenent-colonelului Constantin Rădulescu, fostul şef al Secţiei I în acel timp, s-a procedat la distrugerea arhivei Frontului de Est, potrivit dispoziţiilor, cu ordinul rezolutiv menţionat, operaţie care s-a executat către jumătatea lunii

noiembrie 1944”.

Ceea ce mai merită consemnat este că declaraţia lui Lissievici era însoţită şi de documente probatorii concludente, fapt ce înlătură orice dubii. Distrugerea acestui fond arhivistic deosebit de important împiedică şi diminuează astăzi cercetarea ştiinţifică, în special în domeniul istoriografiei militare, precum şi în cel consacrat studiului totalitarismului. Sigur, concluzia aceasta o putem formula azi. Atunci însă distrugerea arhivei Frontului de Est se justifica prin pericolul (inclusiv umanitar) pe care l-ar fi reprezentat capturarea ei de către sovietici.

În ceea ce priveşte documentele ce formau arhiva păstrată de Eugen Cristescu, au fost şi ele în parte distruse. Mai întâi au fost încărcate în 4 valize cu care Cristescu a plecat în după-amiaza zilei de 23 august 1944, imediat ce i s-a raportat că mareşalul Ion Antonescu fusese reţinut la palat. Ulterior, după cum singur a mărturisit, a triat întregul material documentar, redând Serviciului doar acele documente de strictă specialitate profesională. Rapoartele şi notele de informaţii, despre activitatea unor oameni politici, cu alte vederi decât cele ale mareşalului Antonescu, precum şi o serie de aspecte ale derulării contactelor cu Aliaţii pentru obţinerea unor condiţii de armistiţiu favorabile României, se pare că au fost distruse.

Informaţii despre distrugerea unor documente ale SSI-ului au pătruns şi în presa vremii. Sub titlul „La Serviciul Secret au fost arse dosarele criminalilor de război”, ziarul „România Viitoare”, de orientare comunistă, din 28 martie 1945, îşi informa cititorii că: „În jurul orei 13, când acuzatorii publici, domnişoara Alexandra Sidorovici şi domnul Emil Angheloiu s-au prezentat la Serviciul Secret pentru consultarea dosarelor, distrugerea documentelor era în toi. Opriţi în stradă, au reuşit, numai în urma insistenţelor repetate, să pătrundă înăuntru.

Domnul general Săvoiu – şeful Serviciului Secret – a refuzat să dea orice lămurire, pretextând că au fost arse doar acte care nu mai aveau nicio importanţă”.

Scurgeri de documente către americani şi sovietici. „Întotdeauna cel mare şi puternic a vizat, şi în multe cazuri şi-a însuşit, valorile culturale ale celui slab şi învins. Orice armată cotropitoare avea în spatele său indivizi sau grupuri special pregătite pentru astfel de misiuni” – observa pe bună dreptate istoricul Marian Ştefan într-un pertinent comentariu introductiv privind soarta arhivelor militare române în război. Arhiva SSI a constituit şi ea obiectivul unor misiuni speciale pregătite din timp de serviciile secrete străine interesate.

La 13 ianuarie 1944, diplomaţia americană elaborase un document intitulat: „Prevederi pentru a fi impuse României în momentul capitulării”, care, la punctul 27, prevedea: „României i se va cere să păstreze şi să pună la dispoziţia autorităţilor de ocupaţie toate arhivele publice şi particulare, materiale pe care acele autorităţi le-ar putea cere”. Se pare că în baza acestei prevederi, Comisia interaliată de control, venită în România pentru a supraveghea punerea în aplicare a armistiţiului din 12 septembrie 1944, a procedat la sustragerea a numeroase documente, nu numai din arhivele publice şi particulare, ci şi din arhivele serviciilor secrete româneşti. În opinia domnului Haralamb Zincă, a fost în realitate un „jaf şi nicidecum confiscare, căci actul confiscării presupunea încheierea unui protocol, inventarierea fondurilor documentelor vizate, semnarea unor procese-verbale de predare-preluare”. Motivul acestui jaf s-ar fi datorat faptului că „în arhivele publice şi particulare ale României (ca să nu mai vorbim de cele ale serviciilor secrete – *n.n.*) se găseau dosare şi documente ultrasecrete, care vizau direct şi nemijlocit statele constituite în Comisia interaliată

de control”. Dar, au fost şi situaţii când s-au întocmit procese-verbale în vederea predării arhivelor, care astăzi sunt „singurele documente care ne orientează în legătură cu importanţa deosebită a pieselor preluate din arhiva Cabinetului militar al Conducătorului Statului (mareşal Ion Antonescu – *n.n.*)”.

După cum rezultă din cercetările efectuate de dl dr. Eugen Preda – pe baza unor materiale aflate la Arhivele Statului – documente româneşti din arhiva

SSI au fost luate mai întâi de misiunea americană a OSS-ului condusă de Frank Wistner, care a fost prezentă în România în perioada septembrie 1944-martie 1945. „Misiunea Wistner – ne spune dl Eugen Preda – a transmis un mare număr de documente germane şi româneşti la OSS din Caserta şi de acolo la Washington. Reiese, de asemenea, că încă de la 10 octombrie 1944, generalul Donovan, şeful OSS, a comunicat la Moscova generalului Fitin (şeful Serviciului Informaţii Externe al NKVD) că-i trimite o serie de documente obţinute de misiunea OSS din Bucureşti. La 30 octombrie 1944, îi scria lui Fitin: «Sunt foarte fericit să vă pun la dispoziţie primele şase role de microfilm, echivalând cu aproximativ 1.500 de pagini de material care a fost obţinut la Bucureşti şi adus la Caserta şi, ulterior, în Statele Unite»”.

O nouă perioadă la fel de dramatică din istoria arhivei SSI s-a consumat în intervalul cuprins între 6 martie 1945 – instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza – şi 2 aprilie 1951, data desfiinţării SSI-ului şi trecerea lui în structurile informative ale Securităţii (înfiinţată la 30 august 1948). În această perioadă, de activitatea SSI a răspuns, din partea CC al PCR, Emil Bodnăraş care l-a instalat în funcţia de director general pe N.D. Stănescu. (în treacăt fie spus, N.D. Stănescu lucrase în secţia de Contrainformaţii a Serviciului Secret încă de

pe vremea lui Moruzov şi se pare că ştia multe lucruri despre demnitarul comunist, inclusiv împrejurările reale în care se produsese „dezertarea” acestuia la sovietici.)

Din alte surse documentare aflăm că încă de la începutul anului 1945 îşi făcuseră apariţia în România câţiva ofiţeri sovietici, specialişti în arhivistică, cu misiunea de a cerceta documentele din arhivele secrete. Rezultatul nu a întârziat să apară. În luna aprilie 1945 – după cum atestă un document din Arhiva Marelui Stat Major al armatei române – un număr de 87 640 de file documente din arhivele SSI, Siguranţei, Jandarmeriei şi Ministerului de Război, cu referire directă la activitatea acestor instituţii în Basarabia şi Bucovina de Nord, au fost împachetate în 129 de lăzi şi transportate în URSS de armata sovietică.

Istoria se repetă. Documentele ce s-au păstrat, şi pe care le-am putut identifica în diferite depozite de arhivă din ţară, demonstrează însă că specialiştii Comisiei Aliate de Control nu au reuşit la vremea respectivă să identifice chiar toate dosarele ce i-ar fi interesat. Singura explicaţie ce se poate da este că unii funcţionari ai SSI şi Marelui Stat Major izbutiseră să rătăcească din timp o parte din aceste documente, prin fonduri şi depozite numai de ei ştiute, aducându-le la lumină abia după plecarea consilierilor sovietici, deci după anul 1958. În actuala fază a cercetării este greu să ne pronunţăm asupra substratului unei astfel de acţiuni. A fost o acţiune pornită din iniţiativa personală a funcţionarilor respectivi – deşi se expuneau la riscuri foarte mari – sau a fost vorba de un ordin dat de un demnitar care cunoştea problemele în amănunt şi se temea de o eventuală deconspirare? Poate că cercetările viitoare vor face lumină şi în această problemă.

Cert rămâne faptul că începând cu anul 1964, fosta arhivă a SSI a fost triată din nou, de data aceasta de

lucrătorii fostei Securităţi. Prelucrarea s-a efectuat după o metodologie care încălca unul din principiile fundamentale ale arhivisticii, şi anume păstrarea unităţii şi integrităţii dosarelor. Au fost selecţionate şi scoase din dosare, într-o primă etapă, documentele referitoare la activitatea mişcării comuniste şi muncitoreşti precum şi a Cominternului pe teritoriul României, într-o altă etapă au fost selecţionate documentele ce atestau momente mai importante ale mişcării sindicale şi grupărilor politice de orientare social-democratică. Toate acestea au fost predate eşalonat arhivei fostului CC al PCR, împărtăşind după decembrie 1989 soarta acesteia. Alte documente din arhiva SSI cu valoare pur istorică – în original sau copii pe microfilme – au fost predate Direcţiei Generale a Arhivelor Statului, fiind clasate în Fondul Preşedinţiei Consiliului de Miniştri.

Faţă de aspectele prezentate, concluzia ce se impune de la sine este că arhiva serviciilor secrete româneşti – care tăinuia multe din intimităţile vieţii politice, mecanismele de exercitare a puterii dar şi reacţiile celor guvernaţi – a avut ca principal duşman propriul său conţinut. Pe fondul unor tensiuni social-politice, create de răsturnările spectaculoase de regim politic, şi în lipsa unor legi organice de protecţie, acest duşman al arhivelor secrete a acţionat parcă implacabil şi cu o promptitudine dezarmantă. El a incitat. imaginaţia multora, a trezit ambiţii, veleitarisme dar şi tendinţe de răzbunare. El s-a aflat în spatele multor acţiuni necugetate ale conaţionalilor, combinate cu cele interesate ale agenţilor serviciilor de informaţii străine, care – de ce să n-o recunoaştem – au ştiut să folosească cu abilitate rivalităţile dintre oamenii politici şi funcţionarii de stat. Toate acestea împreună s-au manifestat prin lupte permanente cu eforturile de a pune fondurile arhivistice respective în

deplină siguranţă, sau de a proteja oamenii, în ciuda faptului că cei implicaţi s-au expus la riscuri imense.

Din nefericire, în decembrie 1989 istoria s-a repetat. Pe fondul confuziei abil întreţinute, au fost atacate sedii şi depozite de arhivă, iar pagubele produse se ridică la peste 150.000 de dosare distruse, sustrase şi dispărute. Pe întreaga ţară cifra este desigur impresionantă sub aspect cantitativ, numai că o evaluare calitativă încă nu s-a făcut şi este departe de a se putea realiza momentan. Oricum, rolul istoricului este ca, în paralel cu evocarea unor momente semnificative din trecut, să tragă şi un semnal de alarmă pentru contemporaneitate, dar mai ales în perspectiva viitorului.

BIBLIOGRAFIE

Arhive (*documente inedite*). Arhiva Ministerului Apărării Naţionale – Marele Stat Major, fond 948, dosar nr. 1066, 347; fond 949, dosar 3; 457/47; fond Microfilme, rolele PII 1663, 1702 şi 1704. Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fondul „y”, dosarele nr. 17474, vol. 1; 18470, vol. 1 – 4; 25374, vol. l—4 şi 13; 40010, vol. 33; 48340; 88438; fond „d”, dosarele nr. 4293; 4703; 6218; 6232; 6233; 6393; 6531; 6568; 6665; 7243; 7311; 7313; 7331; 7332; 7963; 8092, vol. 2; 9211, vol. 4; 9221; 10518; 10563, vol. 5; 10577, vol. 2; 10623, vol. 4. Arhiva Naţională Istorică Centrală, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri – S.S.I., dosar 131/1940; Politica externă a României, dosar 14/41, 52/1942; Politica internă, dosar 16/1942, 8/1943; Armata, dosar 3/1941, 5/1942, 19/1943. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, România, vol. 66, 67, 69, 72.

Documente (*edite*). *Antonescu – Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite 1940 – 1944*, Ediţie întocmită de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, Editura Cozia, Bucureşti, 1991, 2 vol. 23 *August 1944*.

Documente 1939 – 1943, vol. I, Colectiv de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile, Arimia, Mircea Muşat, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984. ANTONESCU, ION (Mareşal), *Către Români. Chemări – Cuvântări – Documente. La o răscruce a istoriei*, Bucureşti, 1941. ANTONESCU, ION (General), *Temelia statului naţional-legionar. 6 septembrie 1940 – 6 octombrie 1940*, Imprimeria Centrală, Bucureşti, 1940. ANTONESCU, ION (General), *Către ţară. 6 septembrie 1940 – 22 iunie 1941*, Bucureşti, 1941. ANTONESCU, ION (Mareşal), *Istoria mă va judeca. Scrieri inedite*, Studiu introductiv de general-maior Mircea Agapie. Documente selectate şi pregătite pentru tipar de maior Constantin Hllihor, Editura Academiei de înalte Studii Militare, Bucureşti, 1993. Arhivele Naţionale ale României, *Stenogramele şedinţelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu*, (*septembrie-decembrie 1940*), vol. I, ediţie de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Popovici, Bucureşti, 1997. *Armata Roşie în România. Documente* (*I*), ediţie alcătuită de Constantin Hlihor, Ilie Manole, Aurel Pentelescu, Gheorghe Vartic, Mihai Macuc, Constantin Aioanei, Aurel Martin, Mircea Dănuţ Chiriac şi Gavril Preda, Bucureşti, 1995. CALAFETEANU ION, *Români la Hitler*, Bucureşti, Univers enciclopedic, 1999. CHIPER, IOAN; CONSTANTINIU, FLORIN; ADRIAN, POP, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-americane*, Bucureşti, 1993. *Corespondenţa preşedintelui Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. cu preşedinţii SUA şi cu primii miniştri ai Marii Britanii din timpul marelui război pentru apărarea patriei, 1941 – 1945*, vol. II, Bucureşti, 1958. *Cuvânt şi faptă. Cuvântări rostite de general Ion Antonescu. Înfăptuirile guvernului 6 septembrie-31 decembrie 1940*, Bucureşti, 1941. *Din Moscova, Grigore Gafencu raportează*, Texte comentate şi

pregătite pentru tipar de Marian Ştefan, în „Magazin istoric”, s.n., iulie-septembrie, 1995. GAFENCU, GRIGORE, *Misiune la Moscova 1940 – 1941. Culegere de documente*. Ediţie îngrijită de Ion Calafeteanu, Nicole Dinu, NIC – olae Nicolescu, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1995. LĂCUSTĂ, IO AN, *12 februarie 1945. Transilvania de Nord. „Viaţa românească s-a refugiat la sate”*, în „Magazin istoric”, s.n., februarie, 1995, p. 23 – 27. MOCANU, MARIN RADU, *România – marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente*, vol. I, Bucureşti, 1994. PANDEA, ADRIAN; PAVELESCU, ION; ARDELEANU, EFTIMIE, *Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului şi Stepa Calmucă*, Editura Militară, Bucureşti, 1992. PANDEA, ADRIAN; ARDELEANU, EFTIMIE, *Românii în Crimeea 1941 – 1944*, Bucureşti, 1993. *Pe marginea prăpastiei. 21 – 23 ianuarie 1941*, Editura Scripta, Bucureşti, 1992, 2 vol. *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente*, ediţie prefaţată şi îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, cuvânt înainte de Iosif Constantin Drăgan, Editura Soeculum I.O. şi Europa Nova, Bucureşti, 1995, 2 vol. *România. Viaţa politică în documente 1945*, coordonator Ioan Scurtu, Bucureşti, 1994. STÂNGACIU, STAN; BURCIN, OCTAVIAN; MIRON, OVIDIU; BĂLAN, ADRIAN, *Ordinea internă şi apărarea României în anii 1939 – 1941*, Bucureşti, Editura All, 1999. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *1940 – 1941: Deportaţi şi asasinaţi*, în „Magazin istoric”, s.n., mai 1992, p. 26 – 27; idem, *Schimb de scrisori între generalul (r) Vasilescu Petre şi Mareşalul Ion Antonescu*, în „Magazin istoric”, s.n., septembrie 1993, p. 10 – 16; idem, *„Ultimul cuvânt” al lui Eugen Cristescu în faţa Tribunalului Poporului*, în „Timpul – 7 zile în România”, s.n., an V, nr. 12 – 15/1994; idem, *Octombrie 1941. Primarul Odessei povesteşte*, în „Magazin istoric”, s.n., martie 1995, p. 44 – 50; idem, *Uniunea Sovietică şi*

rebeliunea legionară. Documente din arhiva S.S.I., în „Arhivele totalitarismului”, an II, nr. 1 – 2, p. 173 – 195.

Jurnale, amintiri, memorii, corespondenţă, mărturii, note (*edite*). barbu, gheor GHE, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*. Ediţie pregătită pentru tipar de V.F. Dobrinescu şi Mihail Constantin Ardeleanu, Institutul European, Iaşi, 1992. BISHOP, ROBERT and CRAGFIELD, E.S., *Russian astrid the Balkans*, London 1949. BRĂTIANU, DAN M., *Martor într-o ţară încătuşată*, Fundaţia Academia Civilă, 1996. DUCA, GEORGE L, *Cronica unui român în veacul XX*, München, 1984, 2 vol. EISENHOWER, DWIGHT D., *Cruciadă în Europa*, Bucureşti, 1975. GAFENCU, GRIGORE, *Jurnal 1940 – 1942*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi indici de Ion Ardeleanu şi Vasile Arimia, Editura Globus, Bucureşti, 1994. *Din memoriile lui Gerhard Stelzer, prim consilier al Legaţiei Germaniei din Bucureşti* (traducere Ileana Sturdza) în: „Arhiva” (supliment de istorie al ziarului „Cotidianul”), an II 6 (18), 24 septembrie 1993. LISSIEVICI, IOAN (colonel r.) *Amintirile unui fost lucrător în Serviciul de informaţii al statului*, manuscris, ograf, 126 p. (Xerocopie după original în posesia autorului). LECCA, RADU, *Eu i-am salvat pe evreii din România*, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1994. PORTER, IVOR, *Operaţiunea „Autonomous”*, Bucureşti, 1991. RĂDESCU, NICOLAE, *începutul ocupaţiei*, în „Memoria”, nr. 6/1990. SĂNĂTESCU, CONSTANTIN, *Jurnal*, cu o prefaţă de Simona Ghiţulescu Sănătescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993. SIMA, HORIA, *Era libertăţii. Statul naţional legionar*, vol. II, Madrid 1986; idem, *Guvernul Naţional Român de la Viena*, Madrid, 1933. STURDZA, MIHAIL, *România şi sfârşitul Europei. Amintiri din ţara pierdută*, Editura Fronde Alba-Iulia Paris, 1944.

Periodice (*1940 – 1945*). „Dreptatea” (Bucureşti),

octombrie-noiembrie 1944. „Libertatea” (Bucureşti), octombrie 1944. „Monitorul Oficial”, 1940 – 1945. „România liberă”, octombrie 1944-aprilie 1945. „Scânteia”, ianuarie-aprilie 1945. „Viitorul”, septembrie-octombrie 1944. „Universul”, octombrie 1940.

Cronologii, enciclopedii, dicţionare. duţu, ALESANDRU; retegan, mimai, *România în război. 1421 zile de încleştare. Eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord (22 iunie-26 iulie 1941)*, Editura Globus, Bucureşti, 1993. LONGHIN, LEONID A, *Al doilea război mondial. Acţiuni militare, politice şi diplomatice. Cronologie*, Bucureşti, 1984. NEDELEA, MARIN, *Istoria României în date 1940 – 1995*, Bucureşti, 1997.

Lucrări de sinteză. ANDRONESCU, ŞERBAN, C., *Glorie, adversitate, infamie*, American Institute for Writing Research, New York, 1995. *Armata română în al doilea război mondial*, vol. I, *Eliberarea Basarabiei şi a părţii de Nord a Bucovinei*, coordonatori: Colonel dr. Alesandru Duţu, conf. univ. dr. Mihai Retegan, Bucureşti, 1996. BACIU, NICOLAE, *Agonia României 1944 – 1948*, Bucureşti, 1990; idem, *Yalta şi crucificarea României*, Roma, 1990. CHIRNOAGĂ, PLATON (general), *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei Sovietice 22 Iunie 1941 – 23 August 1944*, Madrid, 1964. CIOBANU, MIRCEA, *Convorbiri cu Regele Mihai 1 al României*, Bucureşti, 1991. CHURCHILL, WINSTON, *Al doilea război mondial*, 2 vol., Bucureşti, 1996. CONSTANTINIU, FLORIN; DUŢU, ALESANDRU; RETEGAN, MIHAI, *România în război 1941 – 1945. Un destin în istorie*, Bucureşti, 1995. COMTE, ARTHUR, *Yalta au la partage du monde*, Paris, 1968. DOBRINESCU, VALERIU FLORIN, *România şi organizarea postbelică a lumii, 1945 – 1947*, Bucureşti, 1988. DOBRINESCU, FI. V.; CONSTANTIN, ION, *Basarabia în anii celui de al doilea*

război mondial 1939 – 1947, Iaşi, 1995. DOBRINESCU, VALERIU FLORIN; PĂTROIU, ION, *Anglia şi România între anii 1939 – 1946*, Bucureşti, 1992. ENESCU, ION, *Politica externă a României în perioada 1944 r-1947*, Bucureşti, 1979. FONTAINE, ANDR6, *Istoria Războiului Rece*, vol. I, Bucureşti, 1992. FRANCK, NICO-LETTE, *O înfrângere în victorie. Cum a devenit România din Regat, Republică Populară, 1944 – 1947*, Bucureşti, 1992. FRUNZĂ, VICTOR, *Istoria stalinismului în România*, Bucureşti, 1990. GHEORGHE, ION (generalul), *Un dictator nefericit Mareşalul Antonescu* (*Calea României spre statul satelit*), Ediţie şi studiu introductiv de Stelian Neagoe, Bucureşti, 1996. GEORGESCU, TITUS, *România în istoria Europei secolului XX. 1945 – 1990*, Bucureşti, 1992; idem, *România între Yalta şi Malta*, Bucureşti, 1993. GIURESCU, DINU C., *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Bucureşti, 1996. HATcHET, D. F.; SPEMGFIELD, G.G., *Yalta. Înţelegeri pentru 50 de ani*, Bucureşti, 1991. HEYDECKER, JOE L; LEEB, JOITANNES, *Procesul de la Nürnberg*, Bucureşti, 1996. HUNNOFF, EDWARD, *The O.S.S. În World War* II, New York Ballantin Books, 1972. IOANID, RADU, *Evreii sub regimul Antonescu*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1997. IONESCU, GHIŢĂ, *Comunismul în România*, Bucureşti, 1994. LAUNAY, JACQUES DE, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial 1942 – 1945*, vol. II, Bucureşti, 1988; idem, *Marea Prăbuşire 1944 – 1945*, Polirom, 1996. LIDDELL-HART, B.H., *Istoria celui de-al doilea război mondial*, 2 vol., Bucureşti, Editura Orizonturi, Editura Lider, 1998. LONGHIN, LEONIDA (colonel) şi PETRICEANU ALEX. (colonel), *Gărzile patriotice din România*, Bucureşti, 1974. *Marea conflagraţie a secolului XX. Al doilea război mondial*, Bucureşti, 1971. MAURIN, MAXIME, *Le drame des États satelite de l'Axe, de 1939 – 1945. Reddition sans condition*, Paris, 1957. ONIŞORU,

GHEORGHE, *Alianţă şi confumtări între partidele politice din România (1944 – 1947)*, Fundaţia Academia Civică, 1996. PELIN, MIHAI, *Legendă şi adevăr*, Bucureşti, Edert, 1994. *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I-III, Bucureşti.

Editura Militară, 1989. *România în războiul antihitlerist* 23 *august 1944 – 9 mai 1945*, Bucureşti, 1966. ROTARU, JIPA (comandor dr.), lt. – colonel BURCIN, OCTAVIAN, maior ZODIAN VLADIMIR, *Mareşalul Ion Antonescu. Am făcut războiul sfânt împotriva bolşevismului*, Oradea, 1994. SIMION, AURICĂ, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecţiei române din august 1944*, Cluj-Napoca, 1979; idem, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976. SAULET, JEAN-FRANEOIS, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, 1998. STOENESCU, ALEX MIHAI, *Armata, Mareşalul şi evreii, Cazurile Dorohoi, Bucureşti, Iaşi şi Odessa*, Debrecen, RAO International Publishing Company, 1998. STOKESBURY, JAMES L., *Scurtă istorie a celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, 1993. SUVOROV, VICTOR (agent GRU), *Spărgătorul de gheaţă. Cine a declanşat al doilea război mondial? Mărturia unui spion condamnat la moarte*, Polirom, 1995; idem, *Ziua „M”. Când a început al doilea război mondial?*, Polirom, 1998. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Eugen Cristescu asul serviciilor secrete româneşti*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1994; idem, *Rolul Serviciului Special de Informaţii în fundamentarea politicii şi artei militare româneşti în perioada 1937 – 1945* (teză de doctorat), Academia de înalte Studii Militare, Bucureşti, 1997. VERONA, SERGIU, *Military Occupation and Diplomacy. Soviet Troops în România 1944 – 1958*, Durham-London, 1992.

Studii şi articole. AIOANEI, CONSTANTIN; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Minoritatea germană din România*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1995, p. 55 – 60. CIOBANU, NICOLAE; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Din istoria serviciilor secrete româneşti*. *Eugen Cristescu contra Gărzii de Fier*, în „Armata României”, nr. 16 (175) din 21 – 27 aprilie 1993, p. 3; nr. 17 (176) din 28 aprilie-4 mai 1993, p. 2; nr. 9 (178) din 12 – 18 nov. 1993, p. 2; nr. 22 (181) din 2 – 8 iunie 1993, p. 2. CIUCEANU, RADU, *Kominternul şi Armata Roşie*. *Un raport al Biroului 2 din* M.St.M. *1940*, în „Arhivele Totalitarismului”, an II, nr. 3/1994, p. 149 – 164. CONSTANTINIU, FLORIN, 6 *martie 1945*. *Există o legătură între instalarea guvernului Groza şi ofensiva germană din Ungaria*?, în „Revista istorică”, t. 4 (1993), nr. 7 – 8, p. 779 – 789. CONSTANTINIU, FLORIN; CHIPER, IOAN, *Modelul stalinist de sovietizare a României*, în „Arhivele totalitarismului”, an III, nr. 2 / 1995, p. 8 – 28 şi nr. 3 / 1995, p. 28 – 42. DELETANT, DENNIS (drj, *Care a fost rolul Partidului Comunist Român în lovitura de la 23 august 1944*?, în „Magazin istoric”, s.n., august 1995, p. 5 – 11. DOLGHIN, FLORENTINA, *Planul sovietic de atac, mai 1941*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1998, p. 66 – 67. DUŢU, ALESANDRU, *Protocolul militar românosovietic din 26 octombrie 1944*. *De la cooperare la dictat*, în „Revista de istorie militară”, nr. 4/1990, p. 20 – 21; idem, *Comisia Aliată de Control destructurează armata română*, în „Revista de istorie militară”, nr. 2 (13) /1992, p. 16 – 19; idem, *Relaţiile de comandament de la camaraderia germană la tovărăşia sovietică*, în „Revista de istorie militară” 2 (30) /1995, p. 2 – 6. GIURESCU, DINU C., *28 februarie-martie 1945*. *Comisia Aliată (sovietică) de Control discută, dar nu hotărăşte*, în „Magazin istoric”, s.n., martie, 1995, p. 16 – 20. HLIHOR, CONSTANTIN, *Ocuparea României de către*

armata roşie. Premise, etape, consecinţe, în „Revista istorică”, nr. 9 – 10/1994, p. 855 – 875. MARK, EDUARD, *The O.S.S. În România 1944 – 1945. An Intelligence Operation of the early Cold War*, în „Intelligence and National Security”, vol. 9, aprilie 1994, numărul 2, p. 320 – 334. OTU, PETRE, *Aspecte ale activităţii Serviciului de Informaţii al Armatei în primul an al celui de-al doilea război mondial*, în „*Istoriografia în tranziţie*”, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 113 – 121; idem, *Din activitatea serviciilor secrete româneşti în cel de-al doilea război mondial*, în „*Societate şi armată în Europa secolului XX*”, Bucureşti, 1994, p. 125 – 127. PANDEA, ADRIAN; ARDELEANU, EFTTMIE, *Un produs sută la sută al armatei române. Mareşalul Ion Antonescu*, în „Viaţa Armatei”, nr. 1 – 6/1993. PELIN, MIHAI, *Atitudinea Rusiei Sovietice faţă de România de la*

Dictatul de la Viena la 12 iunie 1941, în „*Antonescu, mareşalul României şi războaiele de reîntregire*”, vol. II, Ediţie I.C. Drăgan, Veneţia, 1986, p. 365 – 382; idem, *Dosarul Avramescu*, în „*Antonescu, mareşalul României şi războaiele de reîntregire*”, vol. IV, Ediţie I.C. Drăgan, vol. II, Veneţia, 1988, p. 488 – 492. POPESCU, DUMITRU, *1943* S.S.*I. informează*: *Apele înşelătoare ale încrederii de sine*, în „Magazin istoric”, s.n., august-septembrie, 1995. PUŞCAŞ, VASILE, *Al doilea război mondial. Transilvania şi aranjamentele europene (1940 – 1944)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundaţia Culturală Română, 1995. RESIS, ALBERT, *The Churchill – Stalin Secret „Percentages” Agrement on the Balkans Moscow, October 1944*, în „The American Historical Review”, vol. 83 (1978), nr. 2, p. 368 – 387. SECAŞIU, CLAUDIU, *Serviciul de informaţii al PCR Secţia a* II-a *informaţii şi contrainformaţii din cadrul Comandamentului Formaţiunilor de Luptă Patriotice (F. L. P.) – penetrarea*

serviciilor oficiale de informaţii (*23 August 1944 – 6 martie 1945*), în „6 *martie 1945. Începuturile comunizării României*”, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 147. ŞANDRU, D., *Jandarmeria din Moldova în anii 1944 – 1945*, în „Anuarul Institutului de istorie «A.D. Xenopol»”, Iaşi, 1994. TRAŞCĂ, OTTMAR, *Aspecte ale relaţiilor dintre generalul Antonescu şi Mişcarea Legionară în perioada guvernării naţional-legionare* (*septembrie 1940-februarie 1941*), în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXVI, 1997, p. 197 – 221. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Din istoria Serviciului Special de Informaţii*: *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, în „Magazin istoric”, iunie 1992, p. 33 – 37; iulie, p. 38 – 43; august, p. 21 – 27; septembrie, p. 53 – 58; idem, *Din istoria SSI*: *Traian Borcescu – Riscurile jocului dublu*, în „Magazin istoric”, s.n., iulie 1993, p. 25 – 31; august, p. 25 – 31; idem, *28 iunie 1940 – 22 iunie 1941*: *Iadul de peste Prut*, în „Magazin istoric”, s.n., martie 1994, p. 16 – 20; idem, *De ce nu mai există o arhivă SSI*, în „Magazin istoric”, s.n., aprilie 1995, p. 62 – 64; idem, *Aprilie 1941*: *SSI avertizează asupra imensului potenţial al URSS*, în „Magazin istoric”, s.n., iunie 1996, p. 3 – 7; idem, *Bolşevizarea României văzută de „Grupa Specială” a SSI*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3, 1996, p. 33 – 38; idem, *Pagini neştiute din istoria SSI* (*martie-mai 1945*). *Frontul secret sub presiunea politicii*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5/1996, p. 7 – 12; idem, *Serviciile secrete româneşti despre iminenţa războiului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5 (10), 1997, p. 25 – 30; idem, *Aspecte ale bătăliei desfăşurate pe frontul secret al informaţiilor înainte de instaurarea guvernului dr. Petru Groza*, în „6 *martie 1945 începuturile comunizării României*”, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, p. 279 – 287; idem, *SSI despre percepţia Mişcării legionare în opinia publică românească*, în „Studii şi cercetări socioumane”, nr. 1,

Bucureşti, Editura I.N.I., 1996, p. 125 – 129; idem, „*Pentru prestigiul viitor al naţiunii maghiare*”, în „Magazin istoric”, s.n., octombrie 1991, p. 44 – 47; idem, *Contribuţia informativă a SSI pe Frontul de Est* (*decembrie 1940-iunie 1941*), în „Revista istorică”, (I), tom III, nr. 11 – 12, 1997, p. 763 – 778, (II), tom IX, nr. 1 – 2, 1998, p. 43 – 54.

Partea a IV-a

Perioada Republicii Populare (*1948 – 1965*)

TORŢIONARII

„... Securitatea era şi este un instrument al partidului.

Este obligată să respecte legalitatea, dar legalitatea o întoarcem cum ne convine”.

Alexandru Drăghici

O INSTITUŢIE CU ROL PREPONDERENT REPRESIV

Printr-o serie de lucrări memorialistice semnate de foşti ofiţeri de informaţii şi securitate, protagonişti ai frontului secret din perioada războiului rece, deopotrivă cu studiile şi lucrările ştiinţifice cu caracter istoric care au valorificat documente din arhivele româneşti şi străine, au fost mediatizate în ultimii ard numeroase date şi informaţii despre rolul agenţilor sovietici în perioada de început a regimurilor comuniste din ţările central-răsăritene ale continentului european. O sinteză a acestora, la care am adăugat propria investigaţie arhivistică – atât cât a fost posibil şi permisibil – reconstituie o imagine de ansamblu, deşi incompletă, totuşi sugestivă despre instituţia Securităţii regimului comunist din România în perioada 1948 – 1965.

Cel puţin în primii ani, regimurile politice autointitulate de „democraţie populară” din ţările Blocului estic european, printre care şi România, au fost statornicite şi controlate în cvasitotalitate de sovietici prin „menghina stalinismului matur”, ceea ce a însemnat,

printre altele, în opinia istoricului Joseph Rothschild: imitarea forţată a instituţiilor politice, administrative şi culturale sovietice; supervizarea oricăror decizii de către personalul politic; arbitrarul birocratic; teroarea exercitată de poliţia politică; lipsa de control a organelor de represiune, chiar şi de către partid etc.

Regimul comunist din România, la fel ca toate celelalte din Europa de Est, s-a bazat în totalitate pe teroare ca instrument al puterii politice, iar instituţia Securităţii, ca principal mijloc al represiunii, a jucat rolul de „braţ înarmat” şi „sabie ascuţită”, care la ordinele partidului comunist – partid definit de I.V. Stalin, probabil nu întâmplător, ca „formaţiune de şoc” – a lovit din plin oriunde, oricând şi în orice opozant potenţial, imaginar sau declarat ca atare. Fără teroare, până şi cel mai neînsemnat punct din „vastul” program de „transformări revoluţionare”, în sens comunist al instituţiilor statale şi a societăţii, ar fi rămas probabil sortit eşecului. Pe bună dreptate s-a subliniat în istoriografia română recentă că „şocul contactului cu organele de represiune comuniste a fost de obicei extrem de dur, lăsând urme adânci, uneori ireparabile în sufletul şi trupul victimelor, fie că privaţiunea de libertate reprezenta o anchetă de numai câteva zile, fie că însemna ani grei de temniţă”.

Întregul mecanism al terorii comuniste din România, la fel ca şi pentru fiecare ţară din Est, a fost organizată în conformitate cu directivele venite din partea

Kremlinului stalinist prin oameni desemnaţi de serviciile secrete sovietice. Aşa a luat naştere „arhipelagul românesc al ororii”, trinom ce poate defini sintetic crimele şi atrocităţile făcute în societatea românească de către organele de represiune ale regimului comunist. Acest aspect a fost recunoscut cu obiectivitate de unii foşti ofiţeri ai Securităţii. De pildă, generalul (r) Neagu Cosma a ţinut

să sublinieze, încă de la început, în lucrarea sa memorialistică: „Instituţia securităţii a săvârşit multe şi abominabile crime, din care cauză şi-a atras oprobriul general, ea constituind, indiscutabil, unul din pilonii pe care s-a sprijinit regimul dictatorial al lui Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu. Mai mult, în faza de început a jucat rolul de deschizător de drum, de buldozer care a dat totul la o parte, netezind terenul celor care o dirijau”.

De la fondarea ei, Securitatea a dispus de un vast plan de activităţi minuţios întocmit: „mai întâi, exterminarea spionilor şi duşmanilor, apoi câte un dosar pentru fiecare locuitor, la urmă reeducarea întregii populaţii”. Prin urmare, Securitatea regimului comunist din România nu a fost un serviciu de spionaj şi contraspionaj, în adevăratul înţeles al noţiunilor – aşa cum, din nefericire, au rămas convinşi unii foşti ofiţeri ai instituţiei –, „ci a fost în primul rând şi preponderent un aparat de poliţie politică represivă”. Privind dintr-o asemenea perspectivă va trebui să recunoaştem că ne aflăm în faţa unei realităţi mult mai complexe, faţă de înţelesul actual al noţiunilor de „intelligence” (informaţii) şi „counterintelligence” (contrainformaţii). Aşa cum regimul comunist nu-şi putea găsi niciun fel de comparaţie în lumea civilizată, nici sistemul de spionaj şi contraspionaj pe care l-a practicat Securitatea nu seamănă decât infim cu ceea ce ne oferă bogata literatură de specialitate din ţările cu regim politic tradiţional democratic – chiar şi SSI-ul român din perioada interbelică şi din timpul celui de-al doilea războiul mondial – asupra acestui aspect delicat şi special.

Fără îndoială că şi alte servicii secrete de informaţii cu competenţe în domeniul apărării securităţii naţional-statale au folosit în epocă, şi nu numai, mijloace şi tehnici represive, cum ar fi: reţinerile, arestările, anchetele

informative, cenzura corespondenţei, tehnica operativă, supravegherile şi percheziţiile secrete. Cu certitudine că prin astfel de procedee specifice activităţii de informaţii se încălcau grosolan drepturile cetăţenilor, se pătrundea în intimitatea vieţii lor particulare pentru a se obţine date şi informaţii compromiţătoare spre a fi folosite în scop de şantaj atunci când situaţia ori interesele superioare de stat o impuneau. Binecunoscutul ziarist american Ronald Kessler, autor al unor lucrări documentate despre serviciile secrete americane, făcea următoarea remarcă: „În acelaşi timp, FBI-ul lui Hoover călca în picioare drepturile americanilor în aceeaşi măsură ca şi analogul Biroului din Uniunea Sovietică, KGB-ul. Sub Hoover, Biroul pătrundea în mod ilegal în case şi afaceri, se implica în interceptări telefonice fără autorizaţie în acest sens, strângea din raţiuni politice informaţii şi dădea drumul către presă unor informaţii dăunătoare despre oameni, precum Martin Lutter King”. Cu astfel de ilegalităţi s-a remarcat FBI-ul şi în cazul celebrului compozitor şi interpret John Lennon, fostul lider al formaţiei Beatles. Militantismul pacifist al artistului a deranjat atât de mult Casa Albă – în timpul războiului din Vietnam –, încât preşedintele Nixon nu a urmărit altceva decât să găsească orice pretext pentru a-l expulza pe Lennon din SUA. Şi exemplele pot continua.

La prima vedere există tentaţia de a crede că „nimic nu-i nou sub soare”. Numai că FBI-ul, temutul serviciu de contraspionaj, antiterorism şi anticorupţie din SUA, subordonat Ministerului de Justiţie, în ciuda tuturor abuzurilor şi-a căpătat totuşi o bună reputaţie în rândul americanilor datorită preponderenţei succeselor obţinute în confruntarea cu marile familii mafiote, gangsteri, traficanţi de arme şi narcotice, terorişti de toate neamurile şi orientările politico-religioase. În schimb, Securitatea română, aidoma părintelui fondator de la Kremlin, KGB-ul,

a folosit întregul arsenal de metode, mijloace şi tehnici nu în scop preventiv – de altfel, această noţiune va intra mult mai târziu în vocabularul şi practica activităţii de securitate – ci aproape exclusiv în scop represiv cu substrat politic pentru a pune în funcţiune „braţul înarmat al proletariatului” şi „sabia ascuţită a revoluţiei”, fapt pentru care a devenit încă de la constituire şi a rămas în percepţia cetăţenilor „un organ de stat odios al regimului comunist”.

Grandioasa operă de „transformări revoluţionare” iniţiată de regimul comunist din România s-a realizat, aşadar, prin teroare[10], iar Securitatea a jucat un rol important. Comportamentul brutal al liderilor comunişti de la centru şi al tovarăşilor lor apropiaţi din teritoriu a inculcat în rândurile aparatului de securitate, supravegheat şi îndrumat de consilierii sovietici, o cultură a violenţei, care a generat la rândul ei frică, nu numai printre opozanţii regimului, ci chiar şi printre activiştii de partid. S-a format şi s-a cimentat astfel acel respingător mecanism, specific regimurilor totalitare: solidaritatea prin teroare, crimă, abuzuri şi tăcere. O dată asasinatul şi alte fărădelegi dezlănţuite, de conducerea comunistă, s-au extins în valuri până la ultima verigă a sistemului. Frica de restul umanităţii sau de răspunderea istorică a făcut din marii ucigaşi şi mărunţii lor complici un bloc unitar, care în cele din urmă a putut fi spulberat de o revoltă populară sângeroasă, dar nu şi sancţionat juridic. Un proces al comunismului în sens juridic este practic imposibil. Doar istoria mai poate depune mărturie pentru un proces penal.

Sunt toate acestea suficiente argumente pentru a

---

10 Este vorba despre „Teroarea roşie" (Krasnîi Terror) definită şi pusă în aplicare de Felix Dzerjinski, primul şef al CEKA, în concepţia căruia „teroarea era singura cale prin care comuniştii îşi puteau înspăimânta adversarii".

amenda, din capul locului, teza potrivit căreia Securitatea „mimând încadrarea în contextul general al epocii… şi-a făcut totuşi datoria faţă de patrie şi popor”. Judecând cu obiectivitate, pe baza faptelor atestate documentar, se poate afirma fără teama de a greşi că Securitatea nu şi-a făcut datoria faţă de poporul român. Prin însăşi denumirea ei, această instituţie trebuia să vegheze, în primul rând, la menţinerea echilibrului în societate, să aducă sentimentul de linişte şi încredere în rândurile conaţionalilor. Or, prin modul în care au acţionat organele de Securitate ale regimului comunist din România au creat o permanentă stare de frică, suspiciune şi nelinişte în rândurile românilor, atât din interiorul cât şi din exteriorul ţării. Practic, Securitatea a terorizat naţiunea română pe ansamblul ei inclusiv grupul restrâns al elitelor comuniste pentru că s-a lăsat nu o dată atrasă în jocul periculos al lichidatorismului fracţionist –, oricum, mult mai mult decât „reacţionarii”, „duşmanii de clasă”, „bandiţii din munţi” şi „spionii imperialismului capitalist”. La ce altă concluzie se poate ajunge atâta vreme cât, în 1957, Securitatea se lăuda cu deţinuţii politici, al căror număr trecea de ordinul zecilor de mii, în vreme ce ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, critica instituţia pentru că „de multă vreme n-a reuşit să prindă vreun agent al spionajului imperialist, american sau englez”? Pe scurt, Securitatea a fost principalul factor care a creat insecuritate, o instituţie oripilantă, cel puţin pentru perioada 1948 – 1965.

Desigur că nu trebuie omisă o firească întrebare: cât de suveran şi independent a fost statul român, cel puţin în primele două decenii de regim comunist, dacă este să avem în vedere implantarea agenţilor sovietici în toate organismele statului, inclusiv în Securitate, precum şi în anturajul celor ce deţineau funcţiile de decizie? Poate că întrebarea îşi găseşte răspunsul în următoarea interogaţie:

se putea altfel? Istoricul trebuie să evite reconstituirea contrafactuală a evenimentelor. Prin urmare, ne mărginim să spunem că la această situaţie s-a ajuns ca o consecinţă a celui de-al doilea război mondial. Şi s-a ajuns aici pentru că România a pierdut campania pe Frontul de Est, iar la negocierile Marilor Puteri învingătoare, atunci când la Moscova (9 – 11 octombrie 1944) şi Yalta (5 februarie 1949) s-au împărţit sferele de influenţă, România a fost trecută în zona geostrategică şi politică ce ţinea de resortul Kremlinului. Bolşevizarea României, în sens de colonizare a teritoriului, deci impunerea cu forţa a unui regim identic cu cel al URSS-ului şi exploatarea ei nemiloasă din punct de vedere economic de către metropolă, a fost o consecinţă a înţelegerilor între Marile Puteri învingătoare pe toate fronturile.

Am găsit necesare aceste precizări pentru a sublinia tranşant că istoria de aproape o jumătate de veac a uneia dintre cele mai tenebroase eşaloane ale Ministerului de Interne, în speţă a Securităţii, este în realitate o oglindă în care se regăsesc toate indigenţele vieţii politice din epoca regimului comunist din România. Amplificate până la iraţional şi delir, tocmai pentru că se petreceau departe de privirile unui supraveghetor imparţial (separarea puterilor în regimul comunist a fost un principiu enunţat, dar lipsit de conţinut), acţiunile oculte şi represive ale Securităţii au rămas în penumbra epocii, în care niciun sistem ori procedeu nu a fost operant.

PRIMELE STRUCTURI ALE ORGANELOR DE SECURITATE, MILIŢIE ŞI INFORMAŢII MILITARE

Potrivit concepţiei bolşevice, revoluţia proletară era ameninţată permanent de „duşmanul poporului” din interior, sprijinit de cel din exterior. În raportul secret prezentat de Nikita Sergheevici Hruşciov la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice se

dădea următoarea explicaţie sintagmei „duşman al poporului”: „Stalin a fost la originea conceptului de «duşman al poporului». Acest termen a făcut automat inutilă stabilirea dovezii erorilor ideologice ale persoanei sau persoanelor angajate într-o controversă; termenul a făcut posibilă utilizarea celei mai sălbatice represiuni, ce viola toate normele legalităţii revoluţionare împotriva oricărei persoane ce nu era în vreun fel sau altul de acord cu el; împotriva celor care aveau o proastă reputaţie. Acest concept de «duşman al poporului» elimina de fapt posibilitatea oricărei lupte ideologice, posibilitatea de a-ţi exprima punctul de vedere asupra unei probleme sau a alteia, chiar asupra celei care avea un caracter practic. În general şi, de fapt, singura dovadă de vinovăţie la care se făcea apel, împotriva tuturor normelor ştiinţei juridice actuale, era «mărturisirea» acuzatului însuşi; şi, aşa cum au dovedit-o anchetele făcute ulterior, «mărturisirile» erau obţinute pe calea unor constrângeri fizice asupra acuzatului”.

La Plenara CC al PMR din 23 – 25 martie 1956, care a dezbătut lucrările Congresului XX al PCUS, Gh. Gheorghiu-Dej spunea: „atâta vreme cât la noi în ţară există rămăşiţe ale claselor exploatatoare, atâta vreme cât cercurile imperialiste agresive uneltesc împotriva păcii şi independenţei popoarelor, duşmanul de clasă va căuta şi pe viitor să lovească în regimul democrat-popular şi în interesele oamenilor muncii. Aceasta cere o neslăbită vigilenţă organizaţiilor noastre de partid şi organelor de stat”. Revoluţia comunistă trebuia să îşi creeze braţul înarmat, scutul care să o apere. Creierul revoluţiei era conştient însă că braţul acesta nu se putea naşte peste noapte. Aşa se face că în România, între 23 august 1944 şi 30 august 1948, aparatul de siguranţă şi serviciile speciale nu au suferit modificări organizatorice spectaculoase, cu

excepţia plasării unor oameni de încredere în funcţiile de comandă, selecţionaţi din rândul comuniştilor cu vechi state în activitatea conspirativă. „Înainte de a se face un partid şi un stat – comentează Belu Zilber, iniţial militant comunist, apoi victimă a regimului – s-a făcut o poliţie, compusă din mai multe poliţii. Fosta Siguranţă Generală aresta, Prefectura Poliţiei Capitalei aresta, diversele servicii ale NKVD-ului arestau, Serviciul Secret de Informaţii aresta. Pretutindeni, organizatorii erau NKVD-işti… Activiştii vechi şi noi găseau în poliţie expresia cea mai directă a puterii prin care-şi puteau compensa toate complexele de inferioritate. Brutalitatea era lege şi prea multă ştiinţă de carte nocivă”.

Direcţia Generală a Securităţii Poporului. Un moment important l-a constituit anul 1948, când autorităţile sovietice de ocupaţie împreună cu conducătorii comunişti au apreciat că regimul din România devenise suficient de puternic pentru a lichida vechile organe de ordine şi informaţii – Siguranţa, Poliţia, Jandarmeria, Secţia a II-a de informaţii din Marele Stat Major, Serviciul Special de Informaţii – şi a le înlocui cu noile organe, după modelul sovietic: Securitatea, Miliţia şi Direcţia de Informaţii Militare.

Prin Decretul nr. 221, din 30 august 1948, al Preşedintelui Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române a fost creată Direcţia Generală a Securităţii Poporului (DGSP), în structura Ministerului de Interne, menţinându-se în paralel, până la 2 aprilie 1951, Serviciul Special de Informaţii, aflat în subordinea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, cu sarcini de informaţii externe şi contraspionaj, treburi mult prea delicate ca să fie date de la început pe mâna noului organ.

Generalul-locotenent Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenco, „Pantiuşa”) a fost numit director general al

DGSP cu rang de ministru, iar la 1 septembrie 1948 au fost numiţi doi subdirectori generali, cu rangul de secretari de stat: general-maior Alexandru Nicolschi (Boris Grumberg), evreu basarabean, fost spion sovietic prins de SSI în primăvara anului 1941, şi generalul-maior Vladimir Mazuru (Mazurov), ucrainean din nordul Bucovinei (ulterior a devenit ambasador al României în Polonia). Toţi trei erau cadre sovietice ale MGB, după cum vom vedea într-un subcapitol separat.

DGSP a fost organizată în 10 direcţii centrale: Direcţia I (informaţii interne), Direcţia a II-a (contrasabotaj), Direcţia a III-a (contrainformaţii în penitenciare), Direcţia a FV-a (contrainformaţii militare), Direcţia a V-a (cercetări penale), Direcţia a VI-a (protecţia ministerelor), Direcţia a VII-a (tehnică), Direcţia a VIII-a (cadre), Direcţia a IX-a (Secţia politică a PMR), Direcţia a X-a (administrativă). Departamentele auxiliare erau de două categorii: cele cu sarcini operative, care se ocupau cu cenzura corespondenţei, supravegherea şi interceptarea convorbirilor; cele neoperative cu sarcini de secretariat, cifru, evidenţă şi arhive.

Unităţile teritoriale erau structurate respectând organizarea administrativ-teritorială a ţării din acea perioadă, adică împărţirea pe regiuni. În structura unităţilor teritoriale se regăsesc corespondenţii unităţilor centrale sub formă de servicii, secţii, birouri (informaţii interne, contrainformaţii, anchete penale etc.). Acestea se subordonau conducerii locale, dar unităţile centrale, fiecare pe profilul său, aveau drept de dispoziţie şi control, coordonând şi răspunzând de activitatea specifică pe întreg teritoriul ţării. Ca unităţi teritoriale funcţionau Direcţiile Regionale Braşov, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Oradea, Piteşti, Sibiu, Suceava şi Timişoara. Tot ca structură teritorială a fost organizată şi Securitatea

Capitalei şi birourile de securitate ale raioanelor, potrivit organizării administrative. Şeful acestei structuri, în perioada 1948 – 1953, a fost colonelul Aurel Stancu, ilegalist şi fost luptător în Spania în timpul războiului civil. În 1958, pe motiv că „Securitatea nu mai avea o bază de lucru numeroasăz/, Regionala Ilfov a fost desfiinţată.

Din iunie 1950, birourile de securitate aveau obligaţia de a întocmi zilnic buletine informative detaliate, cuprinzând fapte şi stări de spirit din zona de acţiune, transmise, între orele 5 – 5, 30, telefonic, serviciilor centrale cărora le erau subordonate. În situaţia declanşării unor evenimente importante, raportarea se execută în maxim 30 de minute de la sesizarea acestora. Fiecare informaţie conţinută în buletin trebuia să cuprindă şi măsurile întreprinse sau cele de perspectivă.

Prin DGSP a fost practic înlocuită Direcţia Generală a Poliţiei de Siguranţă. Oficial, noua instituţie rămânea o direcţie a Ministerului Afacerilor Interne. Rolul său, definit în baza Decretului 221, era acela „de a apăra cuceririle democratice şi de a asigura securitatea Republicii Populare Române împotriva uneltirilor duşmanilor interni şi externi”. În vederea îndeplinirii acestui rol, organele de securitate erau singurele abilitate „a instrumenta infracţiunile ce primejduiesc regimul democratic şi securitatea poporului”, iar competenţele acestora în materie se exercitau pe întreg teritoriul ţării.

Decretul nr. 221 nu preciza detaliile de organizare, încadrare, dotare şi funcţionare a DGSP şi nici atribuţiile sau competenţele specifice, toate acestea urmând a fi stabilite prin „deciziile” şi „instrucţiunile” de ordin intern ale Ministerului Afacerilor Interne. Astfel de „decizii” şi „instrucţiuni” nu purtau fi date publicităţii, ele neavând nici măcar aprobarea de principiu a unui organ legislativ. Totuşi deveneau executive odată cu înscrierea lor într-un

registru special şi comunicate celor interesaţi. La fel erau exceptate de la publicare în Monitorul Oficial „normele de numire, tratare şi ieşire din serviciu, precum şi drepturile şi îndatoririle personalului”, bugetul DGSP, iar „angajarea, efectuarea, justificarea şi verificarea cheltuielilor” urmau să se facă „prin derogare de la legea contabilităţii publice, conform dispoziţiunilor din legea fondului pentru cheltuieli în interese superioare de stat”. Se transferau astfel, în sarcina conducerii MAI, competenţe practic nelimitate, cu riscul de a fi pierdute oricând de sub control; * se deschidea, în acelaşi timp, calea spre abuzuri şi ilegalităţi de tot felul. Poate că aceasta este şi cauza pentru care, încă din primii ani de existenţă ai DGSP, organizarea, funcţionarea şi atribuţiile acesteia au suferit numeroase schimbări şi reorientări.

La 30 martie 1951, prin Decretul nr. 50, DGSP şi-a schimbat numele în Direcţia Generală a Securităţii Statului, iar prin Decretul 264 din 2 aprilie 1951, SSI a intrat în compunerea DGSS. Noua configuraţie a DGSS era următoarea: Direcţia A (informaţii externe); Direcţia B (contraspionaj) – aceste două noi structuri erau în fond cele preluate de la SSI, adică Secţia I informaţii externe şi Secţia a II-a contrainformaţii –, Direcţia C (contrasabotaj), Direcţia E (contrainformaţii în Miliţie), Direcţia F (filaj), Direcţia G (cercetări penale), Direcţia H (contrainformaţii în forţele armate), Direcţia I (protecţia conducerii PMR şi a persoanelor care se bucurau de imunitate diplomatică), Direcţia J (cadre şi şcoli), Direcţia K (administraţie), Direcţia L (conducerea organizaţiilor de partid). Mai existau şi departamente pentru contabilitate, arhivă, interceptarea corespondenţei, transportul documentelor secrete şi secretariat. Pentru a reflecta reorganizarea administraţiei locale, din septembrie 1950, când judeţele au fost împărţite astfel încât să formeze 28 regiuni,

numărul direcţiilor regionale a sporit pentru a corespunde acestei cifre.

Modificări s-au produs şi în vârful ierarhiei. Astfel, şedinţa plenară a PMR, din 26 – 27 mai 1952, a hotărât îndepărtarea lui Teohari Georgescu din funcţia de ministru de Interne pe care o deţinuse încă din noiembrie 1944. Ca succesor, a fost numit Alexandru Drăghici, care va ocupa funcţia între 28 mai-27 septembrie 1952 şi 20 martie 1957 – 17 martie 1965. În intervalul 28 septembrie 1952 – 19 martie 1957 funcţia de ministru al Afacerilor Interne a fost deţinută de Pavel Ştefan, iar Alexandru Drăghici a îndeplinit funcţia de ministru al Securităţii Statului. Acesta din urmă fusese adjunctul lui Gheorghe Pintilie la Secţia politică şi administrativă a Comitetului Central al PMR, printre sarcinile sale numărându-se supravegherea contrainformativă a membrilor nomenclaturii, iar când Pintilie a plecat să preia conducerea DGSP, în august 1948, Drăghici i-a urmat în funcţie.

La 20 septembrie 1952, DGSS s-a separat de Ministerul Afacerilor Interne, potrivit Decretului nr. 324, şi a fost încorporat într-un organism nou, distinct – Ministerul Securităţii Statului (MSS). Structura a rămas neschimbată, cu excepţia înfiinţării unui inspectorat general şi a unei Secţii K pentru contrainformaţii în cadrul închisorilor. Această reorganizare a fost de scurtă durată. Foarte posibil, conflictul dintre noua conducere de la Kremlin – după moartea lui Stalin – şi Beria, soldat cu arestarea şi împuşcarea celui din urmă, în iunie 1953, să-l fi avertizat pe Hruşciov despre pericolele pe care le implică acordarea unei libertăţi prea mari serviciului de securitate, motiv pentru care s-au dat instrucţiuni consilierilor sovietici de la Bucureşti să recomande fuziunea MSS cu MAI, fapt realizat la 7 septembrie 1955. Câteva luni mai târziu, la 11 iunie 1956, prin Hotărârea

Consiliului de Miniştri nr. 1361, Ministerul Afacerilor Interne a fost reorganizat şi împărţit în două departamente: Departamentul Securităţii şi Departamentul Internelor. Cel din urmă răspundea de Miliţie şi închisori, în timp ce primul a moştenit structura DGSS, cu următoarele modificări: Direcţia I (informaţii interne), Direcţia a IV-a (contrasabotaj), Direcţia a V-a (contrainformaţii în forţele armate), Direcţia a VI-a (transport), Direcţia a VII-a (filaj), Direcţia a VIII-a (cercetări penale), Direcţia a IX-a (protecţia conducerii PMR). Mai existau Direcţia Cadre şi învăţământ şi Direcţia Administrativă şi un Secretariat General. Structurile tehnice aveau următoarele denumiri: Departamentul B (contrainformaţii radio), Departamentul C (arhive), Departamentul D (transport deţinuţi), Departamentul* F (interceptarea corespondenţei), Departamentul H (cifru), Departamentul T (tehnic). O şcoală pentru pregătirea ofiţerilor şi alta pentru învăţarea limbilor străine au fost şi ele plasate sub controlul Departamentului Securităţii.

Pe baza structurii organizatorice se poate sesiza cu uşurinţă că Securitatea nu a avut până în anul 1956 atribuţii şi organe specializate pentru deţinuţii politici din penitenciare şi coloniile de muncă, excepţie făcând supravegherea contrainformativă a ofiţerilor, subofiţerilor şi trupei, care îndeplineau serviciul acolo. Asta nu înseamnă că Securitatea este absolvită de crimele şi atrocităţile care s-au petrecut în sistemul penitenciar ca urmare a aplicării măsurilor de „reeducare” a deţinuţilor politici. Dimpotrivă, nu numai că ofiţerii de securitate nu au intervenit pentru a curma abuzurile în cele câteva cazuri când au sesizat asemenea fapte – fie că nu s-a întreprins nimic, fie că au fost daţi afară –, dar au fost nenumărate situaţii în care s-au implicat în acţiunea de exterminare a „duşmanilor poporuluizz. Trebuie precizat

că Securitatea a fost principalul furnizor al informaţiilor privind internarea persoanelor în puşcării şi colonii de muncă.

Miliţia şi trupele de securitate. La începutul anului 1949 au fost constituite alte două organe de securitate internă. Mai întâi, la 23 ianuarie a fost înfiinţată Direcţia Generală a Miliţiei (DGM), pentru a înlocui Poliţia, iar la 7 februarie, prin Decretul nr. 110 s-au constituit Trupele de Securitate, care au înlocuit Jandarmeria. Ambele organe au fost plasate sub autoritatea Ministerului Afacerilor Interne. Generalul-locotenent Pavel Cristescu, se pare că de origine rusă, a fost numit comandant al DGM. Printre sarcinile Miliţiei se numărau: emiterea vizelor de domiciliu, ceea ce facilita sarcina de urmărire a deplasărilor populaţiei, de supraveghere a suspecţilor şi infractorilor, precum şi de a pregăti deportările. Desigur, DGM avea în responsabilitate şi sarcini specifice de poliţie, criminalitate, infracţiuni de drept comun, traficul rutier etc. în comune, şefii posturilor de Miliţie aveau şi sarcini specifice organelor de securitate: identificarea şi supravegherea persoanelor care înainte de 23 august 1944 făcuseră parte sau simpatizaseră cu partidele „burghezo-moşiereştizz, activaseră în organizaţiile politice extremiste de dreapta, mai ales în Mişcarea legionară. Potrivit datelor estimative, Miliţia avea în 1953 un efectiv de 40.000 de cadre (ofiţeri, subofiţeri şi angajaţi civili).

În cadrul schimbărilor organizatorice, din 1951, a luat fiinţă Comandamentul Trupelor de Securitate, având un efectiv total de 30 600, din care 1 956 ofiţeri, 2 213 subofiţeri, 98 angajaţi civili şi 26 333 militari în termen (trupă). La mijlocul anilor z50, trupele de securitate numărau 165.000 de cadre, organizate în brigăzi şi echipate cu artilerie, tancuri şi aviaţie. Principalele lor atribuţii au fost: menţinerea ordinii publice în majoritatea

centrelor industriale şi înăbuşirea oricărei rezistenţe împotriva unor măsuri guvernamentale, cum ar fi colectivizarea agriculturii sau naţionalizarea proprietăţilor. Pe parcursul anilor z50, trupele de securitate au fost chemate să lichideze rezistenţa partizanilor anticomunişti în zonele muntoase şi, într-un rol pasiv, au fost folosite pentru paza coloniilor de muncă, care „în 1950 au fost plasate sub autoritatea unui departament special din Ministerul Afacerilor Interne, cunoscut sub numele de Direcţia Unităţilor de Muncă.

Ca urmare a trecerii trupelor de grăniceri în subordinea Ministerului Forţelor Armate, în 1960, prin reorganizarea Comandamentului Trupelor Ministerului Afacerilor Interne, s-au desfiinţat unităţile de securitate, menţinându-se numai două batalioane în Bucureşti, cu un efectiv total de 722 posturi, din care: 50 ofiţeri, 8 subofiţeri şi 644 militari în termen, reprezentând efectivul cel mai scăzut de la înfiinţarea trupelor de securitate.

La 30 mai 1963, controlul trupelor de securitate a fost luat Departamentului Securităţii şi atribuit unui departament separat din cadrul Ministerului de Interne.

Direcţia de Informaţii Externe (*Serviciul de spionaj al Securităţii*). Arhitectul Direcţiei de Informaţii Externe (DIE), adică al serviciului de spionaj al Securităţii a fost Alexandr Mihailovici Saharovski, şeful consilierilor sovietici din România în perioada 1949 – 1953. Acest serviciu, considerat de „părintele” său ca un organ de spionaj sovietic din România, a constituit contribuţia sa cea mai importantă la sovietizarea României. De altfel, lui Saharovski îi plăcea să se laude, spunând că „acest serviciu este diamantul cel mai de preţ în coroana [sa] profesională”, într-adevăr, realizările lui Saharovski în România au fost atât de bine apreciate la Kremlin, încât după ce el s-a întors la Moscova, în 1953, a fost numit mai

întâi adjunct şi apoi şef al atotputernicului serviciu de spionaj sovietic (PGU – Pervoie Glavnoe Upravlenie – Prima Direcţie Generală).

Pe prima pagină a manualului „Istoria spionajului sovietic, (Istoria Sovetskoi Razvedki), primit de Direcţia de Informaţii Externe la înfiinţarea sa, era tipărit cu majuscule: „Spionajul capitalist raportează istoria, noi o creăm”. Am făcut această menţiune pentru a se reţine că nu este vorba de o simplă nepotrivire de termeni, ci de o deosebire fundamentală din punct de vedere conceptual între doctrina occidentală şi cea sovietică în ceea ce priveşte rolul şi locul serviciului de spionaj în suprastructura instituţiilor statale. Pe de altă parte, organizarea DIE după concepţia spionajului sovietic a însemnat renunţarea deliberată, chiar anunţată, la ceea ce fusese valoros în tradiţia activităţii informative a fostului SSI. Poate că şi datorită acestui aspect, ziaristul, scriitorul şi istoricul Mihai Pelin, de altfel un neobosit truditor al cercetării arhivelor secrete româneşti şi străine, considera că DIE a fost „una dintre creaţiile cele mai nefericite ale regimului comunist din România”.

Creată prin Decretul nr. 50, din 30 martie 1951, DIE a fost organizată pe ţări şi spaţii geografice, cu tendinţa de a cuprinde întreaga Europă – mai puţin ţările socialiste, America, Japonia, Orientul îndepărtat şi unele ţări asiatice. La început, structura DIE a fost identică cu cea a PGU, fiind împărţită în compartimente asemănătoare: direcţii pentru informaţii politice, militare şi economice; compartiment specializat în activităţi împotriva emigraţiei româneşti din Occident; compartiment pentru spionaj industrial; unitate de contrainformaţii externe; serviciu pentru operaţii sub steag străin şi ofiţeri ilegali sub acoperire; serviciu pentru supravegherea electronică a ambasadelor şi a altor reprezentanţe oficiale ale României;

centru de comunicaţii cifrate; un serviciu pentru transportarea curierului diplomatic. La începutul anului 1960 s-a format în DIE un serviciu special, orientat exclusiv spre problemele militare ale lumii occidentale, sub titulatura codificată „N-AM”. Prin urmare, DIE a fost construită de ofiţeri de informaţii sovietici, pe o concepţie sovietică şi a fost ghidată pe o mentalitate sovietică. De aici şi concluzia indubitabilă că DIE a servit cu prioritate interesele sovietice şi în prea mică măsură pe cele ale României.

La început DIE a fost încadrată cu 700 de cadre şi avea mai mulţi ofiţeri sovietici decât toată Securitatea internă. Întreaga conducere a DIE era formată din comunişti ruşi, bulgari, unguri, evrei, ucraineni sau germani care lucraseră în perioada interbelică şi în timpul celui de-al doilea război mondial pentru Komintern. Pe parcurs deveniseră cetăţeni sovietici şi ofiţeri acoperiţi în serviciile de spionaj ale Kremlinului. Niciunul dintre ei nu a încercat să-şi ascundă legăturile cu spionajul sovietic. Dimpotrivă, îşi făceau un titlu de glorie din activitatea lor pentru sovietici.

În afara cadrelor de comandă, DIE a fost împânzită cu nenumăraţi alţi ofiţeri sovietici care lucrau exclusiv pentru PGU. Unii erau trimişi la Bucureşti doar pentru câteva zile, cu scopul de a instrui agenţii PGU din Occident cu tehnica fotografierii, a cifrului, radioului şi alte mijloace de legătură specifice activităţii de informaţii externe. Era mai sigur, în sens de protecţie contrainformativă, pentru aceşti agenţi ai PGU din Occident să vină în România decât să meargă în URSS. Alţi ofiţeri ai PGU, care aveau ca misiune recrutarea cetăţenilor occidentali atraşi temporar în România, stăteau în ţara noastră luni în şir. România devenise în anii ’50 un fel de placă turnantă pentru spionajul şi contraspionajul sovietic.

O altă categorie de ofiţeri ai PGU, care aveau ca sarcini să recruteze oameni de afaceri şi turişti occidentali ce vizitau România, locuiau permanent în Bucureşti şi lucrau atât în sediile DIE cât şi în casele conspirative, întreţinute special şi puse la dispoziţia lor. Evident că toate cheltuielile erau suportate din fondurile alocate de statul român prin intermediul Securităţii.

Rezidenţele externe ale DIE se aflau şi mai mult sub controlul PGU decât serviciile din Centrală. De exemplu, Philip Ernest, un vechi membru al Partidului Comunist Maghiar – care în timpul celui de-al doilea război mondial lucrase pentru INU în Franţa –, în DIE figura ca şef al „Misiunii Comerciale Române din Germania de Vest” (rezidenţă acoperită de spionaj a DIE).

Ca şi PGU, întregul personal al DIE avea grad militar şi era considerat parte integrantă a forţelor de securitate. După modelul spionajului sovietic, ofiţerii DIE nu aveau voie să poarte uniforma militară în sediul unităţilor, toţi ofiţerii operativi foloseau nume conspirative stabilite de ofiţerii cadrişti în momentul angajării. Le era interzis să cunoască identitatea reală a colegilor lor. Conform regulamentelor NKVD introduse şi în DIE, ofiţerii aveau ordine stricte să nu-şi divulge numele adevărate, adică numele menţionate în certificatele de naştere şi actele de botez. O altă interdicţie se referea la secretizarea gradelor militare ale celor care lucrau în DIE, nefiind permis să se facă referire la grad în apelurile şi răspunsurile la acestea, în dialogurile dintre ofiţeri. La fel erau interzise formulele militare folosite în armată în cazul ieşirii la raport, precum şi salutul între grade diferite. În această lume a Securităţii externe se dorea ca totul să fie anonim. Ofiţerii trimişi la post în străinătate aveau acoperire de diplomaţi, de ataşaţi comerciali, de salariaţi (funcţionari) ai ONU sau ai altor organizaţii internaţionale. În realitate, „serviciul de spionaj

din România” nu era decât o secţie condusă de ofiţeri sovietici, ale căror „indicaţii” erau lege pentru activitatea ofiţerilor români.

Interesante dezvăluirii privind regulile severe ale secretizării le datorăm şi memorialistului Gheorghe Ionescu Olbojan: „În sediile DIE, toţi erau consilieri, economişti, ingineri etc., după cum cereau normele de conspirare a sediilor DIE: unele erau cunoscute ca institute de cercetări, altele ca reprezentanţe economice ale unor state sau concerne industriale occidentale. Interdicţiile şi conspirativitatea legată de activitatea sediilor aveau o singură motivaţie: dezinformarea agenturilor străine, care ar fi fost interesate să afle date şi informaţii din interiorul DIE, prin interceptarea convorbirilor telefonice sau prin plantarea de microfoane ascunse în birourile mai importante”.

Va trebui să recunoaştem că sistemul de păstrare a secretului, al compartimentării şi conspirativităţii activităţii de informaţii era bine pus la punct. El era insuflat tinerilor ofiţeri români recrutaţi pentru munca de informaţii, atât pe timpul cursului de iniţiere, cât şi pe toată durata activităţii lor, sub formula: „Toate secretele strânse între aceste ziduri şi aici să rămână. Nimic nu e mai grav în munca noastră decât a lăsa secretele să zboare în voie. Să fim vigilenţi! Şi vigilenţa înseamnă să nu spui altuia ceea ce crezi că se poate spune, ci numai ceea ce trebuie spus”. Fără îndoială că intenţia sovieticilor era de a crea în rândul ofiţerilor români „cadre de nădejde”, care prin profesionalism şi mentalitate să nu se deosebească cu nimic de agenţii veritabili ai spionajului sovietic. Aşa se face că după rechemarea lui Alexandr Saharovski la Moscova, ofiţerii sovietici au continuat să racoleze numeroase surse ale direcţiilor de informaţii externe şi de contraspionaj de la Bucureşti, astfel încât mulţi ofiţeri

români lucrau mai mult pentru serviciile de spionaj sovietice decât pentru regimul comunist al lui Gheorghiu-Dej, asemenea practici generând nu o dată situaţii penibile.

Aşa stând lucrurile, iar atestările documentare din varii surse, fiind indubitabile, putem considera că sarcinile DIE au fost de la început variante românizate ale misiunilor spionajului sovietic: activitate de poliţie politică în emigraţie şi în rândul personalului român din Occident; furtul de tehnologie modernă şi a altor valori occidentale pe care sistemul comunist nu era capabil să le producă; acţiuni informative contra NATO ce vizau sistemele de apărare în scopul facilităţii expansionismului sovietic; obţinerea de informaţii politice necesare extinderii în Occident a cultului Kremlinului şi a acoliţilor săi din Bucureşti; dezinformarea Occidentului asupra situaţiei reale din URSS, România şi alte ţări ale sistemului socialist. În afara acestor obiective fundamentale impuse de agenţii Moscovei, DIE şi-a axat, de asemenea, activitatea pe crearea tehnocraţiei necesare pentru preluarea sub control a bisericilor şi a altor instituţii ale emigraţiei române în Occident, în scopul transformării acesteia într-o veritabilă coloana a V-a a regimului comunist de la Bucureşti.

În 1955 conducerea DIE a fost schimbată, probabil ca o consecinţă a atentatului asupra Legaţiei române de la Berna, eveniment asupra căruia vom stărui la locul potrivit. În funcţia de şef al DIE a fost numit, în octombrie acelaşi an, Mihai Gavriliuc, activist de partid, care până atunci îndeplinise funcţia de preşedinte al Comisiei Controlului de Stat. Acesta devine rapid un personaj important al regimului de la Bucureşti. La Congresul al II-lea al PMR, care s-a desfăşurat între 23 – 28 decembrie 1955, Mihai Gavriliuc a fost ales membru în CC al PMR,

ceea ce relevă interesul conducerii partidului pentru activitatea de spionaj. Ca adjuncţi ai şefului DIE au fost numiţi doi ofiţeri de carieră: colonelul Nicolae Doicaru şi colonelul Aurel Moiş. Doicaru fusese şef al Direcţiei Regionalei de Securitate Constanţa şi se făcuse cunoscut şi apreciat prin rolul jucat la înscenarea aşa-zisului proces al sabotorilor de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Colonelul Aurel Moiş avea şi el un trecut „glorios”, remarcându-se prin zelul depus în distrugerea grupurilor armate din rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului. La scurt timp, începutul anului 1956, Aurel Moiş a fost numit în funcţia de şef al rezidenţei de spionaj din Berlinul răsăritean, cu misiunea de a acţiona informativ în partea occidentală a oraşului, dar a fost retras după un an, reluându-şi activitatea în funcţia de adjunct al şefului DIE. în 1957 li s-au stabilit şi „spaţiile” de competenţă ale celor doi adjuncţi ai şefului DIE. Colonelul Nicolae Doicaru răspundea cu prioritate de spaţiul Austriei şi R.F. Germania, iar colonelul Moiş de spaţiile Angliei, Canadei şi SUA.

Direcţia de Informaţii Militare (*Serviciul de spionaj militar din Ministerul Forţelor Armate*). Structura informativă de la Marele Stat Major al Armatei române, în fond cel mai vechi organ de stat specializat în domeniul informaţiilor militare, a dăinuit reformelor „revoluţionare ale regimului” comunist. Dar, la fel ca şi Securitatea, Miliţia şi Trupele de Securitate, Serviciul de informaţii al M. StJM. a fost garnisit cu cadre de conducere fidele regimului comunist şi ale intereselor sovietice. După evaluările istoricilor militari şi ale specialiştilor în domeniu „în condiţiile în care România se afla în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice s-a reuşit, totuşi, ca în privinţa organului de informaţii militare român să se realizeze o oarecare convergenţă a intereselor sovietice cu interesele statului

român”. Asta nu înseamnă desigur, că serviciul de spionaj militar sovietic, GRU, nu a fost interesat să-şi sporească posibilităţile informative pe anumite direcţii şi zone strategice de interes prin folosirea şi dezvoltarea unei structuri asemănătoare în România. Dimpotrivă, la fel ca în celelalte ţări, intrate în sfera de influenţă sovietică, GRU a căutat să antreneze serviciile de informaţii militare autohtone, asigurându-şi în acest fel şi un grad sporit de protecţie a propriilor forţe informativ-operative, precum şi noi posibilităţi de verificare a informaţiilor procurate pe alte căi şi din alte surse.

Organul de informaţii de la Marele Stat Major al Armatei române a cunoscut şi unele modificări de structură. În perioada 1947 – 1949, Secţia a II-a de la M.St.M. a funcţionat sub denumirea de *Secţia a II-a instrucţie informativă de luptă şi legături externe*, şi s-a aflat structurată pe trei birouri: Biroul studii informative externe, Biroul instrucţie informativă de luptă, Biroul legături externe şi ataşaţi militari străini. Prin Ordinul nr. 00 316 204 din 15 februarie 1951, Secţia a II-a a fost transformată în *Direcţia Informaţii a Marelui Stat Major*. Odată cu această modificare, birourile existente până atunci au fost transformate în secţii şi organizate la rândul lor pe birouri.

Funcţia de şef al Direcţiei Informaţii a M.St.M. a fost ocupată de generalul-maior Stan Minea (26 februarie 1951 – 22 ianuarie 1954), urmat de generalul-locotenent Serghei Nikonov (până la 26 noiembrie I960), colonelul Constantin Popa (până la 10 decembrie 1963) şi generalul Dumitru I. Dumitru (până la 16 octombrie 1978). După cum se poate constata generalul Dumitru I. Dumitru a fost şef al Direcţiei de informaţii timp de 15 ani, cea mai lungă perioadă de conducere, onorată de acelaşi ofiţer al acestui Serviciu, din întreaga sa istorie. În momentul în care a

preluat conducerea Direcţiei de Informaţii, generalul Dumitru nu împlinise încă 32 de ani, ceea ce este de presupus că a fost cel mai tânăr ofiţer numit în această funcţie, faţă de toţi ceilalţi care au ocupat funcţia în decursul timpului. Cu puţin timp înainte de decesul său, survenit la 10 mai 1994, generalul Dumitru a întocmit câteva consemnări memorialistice, în care a dezvăluit, printre altele, că la numirea sa în funcţia organului informativ al armatei, i s-a cerut, personal de către Gheorghiu-Dej „să crească preponderenţa elementului românesc în toate compartimentele Serviciului…

Din documentele de arhivă – accesibile cercetării istoriografice – rezulta că în 1952 Direcţia de Informaţii din M.St.M. a încheiat Protocoale de cooperare, prin schimb de informaţii, cu structuri similare sovietice, bulgare şi ungare. Aceste protocoale pot fi puse în legătură cu evenimentele derulate pe plan internaţional: înrăutăţirea relaţiilor dintre Iugoslavia şi celelalte ţări socialiste; intensificarea acţiunilor de spionaj din partea ţărilor occidentale prin lansarea de agenţi paraşutaţi pe teritoriul României, Bulgariei şi Ungariei. Mai mult, la 27 mai 1952 s-a semnat la Paris Tratatul cu privire la crearea „Comunităţii Defensive Europenez/ (C.D.E.) cu participarea Franţei, Belgiei, R.F. Germania, Italiei, Olandei şi Luxemburgului, ca organizaţie de apărare cu tendinţe suprastatale. Acest eveniment a îngrijorat ţările aflate în orbita sovietică, întrucât Tratatul stipula obligaţia C.D.E. de a susţine Pactul Atlantic şi extinderea garanţiilor de securitate ale NATO asupra organizaţiei militare vest-europene. De asemenea, pronunţarea sentinţei de condamnare la moarte a lui Nikos Beloianis şi a altor oameni politici de stânga, la Atena, sub acuzaţia de a fi desfăşurat „activităţi de spionaj comunistez/ (sentinţa fiind executată la 30 martie 1952) a tras un serios semnal de

alarmă pentru structurile informative militare din statele socialiste limitrofe sau din imediata apropiere a Greciei.

Pe lângă cooperarea cu structurile informative militare din ţările „frăţeştizz, Direcţia de Informaţii din M.St.M. a beneficiat de norme şi protocoale de colaborare în probleme de interes reciproc la nivelul Ministerului Forţelor Armate, cu Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Comerţului Exterior şi cu alte instituţii centrale de stat...

POLITICA DE CADRE ÎN SECURITATE

Pentru a ne edifica mai bine pe mâinile cui a încăput aparatul de securitate şi cât de profesionist s-a lucrat în domeniul apărării regimului comunist din România, va trebui să stăruim asupra: câtorva date biografice ale celor care s-au aflat în funcţiile de comandă ale ierarhiei de vârf; evoluţiei efectivelor; sistemului de pregătire a cadrelor; rolului concret al consilierilor sovietici în coordonarea activităţii de securitate.

Spioni sovietici în fruntea Securităţii. Generalul Gheorghe Pintilie, după numele real Pantelei Bodnarenko (conspirativ „Pantiuşa”), a fost acel „maestru în arta camuflajului şi a conspiraţiilor tenebroase”, care „a lucrat direct cu Gheorghiu-Dej şi cu consilierii sovietici, adeseori prin totala ignorare a Ministerului (de Interne – *n.n.*)”, şi căruia, în ciuda crimelor şi abuzurilor de care s-a făcut vinovat – crime „demascate” la Plenara din aprilie 1968, ceea ce a dus la excluderea sa din partid –, Nicolae Ceauşescu i-a acordat ordinul „Tudor Vladimirescu” clasa a doua, în 1971, cu ocazia „semicentenarului” PCR. Pintilie era originar din Transnistria, de naţionalitate evreu ucrainean şi cu cetăţenie rusă. Adolescenţa sa a coincis cu anii sângeroşi ai revoluţiei bolşevice din Rusia. Belu Zilber ştia despre Pintilie că luptase ca soldat în trupele de cavalerie ale vestitului general, devenit apoi mareşal,

Budionnîi şi că „zeci de ani ucisese cu mâna lui mulţi duşmani” de clasă: În anii ’20 a fost recrutat de Serviciile secrete sovietice (NKVD), şi folosit în acţiuni de spionaj în ţările vecine cu URSS. Organizaţia de spionaj din care făcea parte Pintilie avea centrul la Tiraspol, iar în 1928 şefii săi l-au trimis în România pentru a organiza o agentură pentru informaţii şi diversiune în favoarea Rusiei sovietice.

Din datele introduse în circuitul istoriografie rezultă că Pintilie nu a ajuns niciodată să stăpânească limba română, nu a avut nici cea mai mică legătură cu stilul de viaţă, cu interesele şi aspiraţiile poporului român. Întreaga sa activitate şi-a dedicat-o servirii intereselor sovietice în România, adică subminării vieţii economice, politice şi militare româneşti, motiv pentru care a şi fost arestat şi condamnat în 1937 la 20 de ani temniţă grea. Detenţia şi-a petrecut-o la închisorile Doftana, Văcăreşti şi Caransebeş unde a făcut cunoştinţă cu o serie de comunişti români, printre care Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu şi Chişinevski de care s-a legat printr-o strânsă prietenie şi de la care a primit misiunea „specială” de a se ocupa cu munca informativă şi contrainformativă în scopul identificării agenţilor serviciilor secrete româneşti strecuraţi printre ei. Se pare că n-a fost o treabă uşoară sau la îndemâna oricui, dacă avem în vedere afirmaţia lui Eugen Cristescu confirmată şi de documentele sovietice potrivit căreia Partidul Comunist din România nu a avut mai mult de 1 150 de membri, din care jumătate erau agenţii lui Sava Dumitrescu, specialistul Siguranţei în problema comunistă.

După lovitura de Palat de la 23 august 1944, Pintilie a fost pus în libertate şi a devenit şeful Departamentului Special al Comitetului Central al PCR, în realitate adjunct pentru probleme de securitate al şefului rezidenţei INU din

Bucureşti, postură în care avea să joace rolul de „autentică eminenţă cenuşie” a conflictelor şi intrigilor din anii de început ai regimului comunist din România. Până să ocupe funcţia de şef al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, Pintilie s-a remarcat prin săvârşirea, din ordinul lui Gheorghiu-Dej, a unor asasinate, dintre care uciderea mişelească a lui Ştefan Foriş, fost secretar general al partidului (1940 – 1944), a fost cea mai oneroasă. Pintilie l-a omorât pe Foriş, zdrobindu-i ţeasta cu o bară de fier. Apoi a dat instrucţiuni pentru uciderea mamei lui Foriş; aceasta fiind înecată, în râul Criş, cu pietre de moară legate în jurul gâtului. După cum rezultă dintr-o declaraţie a lui Pintilie, din 30 august 1968, multe lucruri (e vorba despre crime) le-a făcut „din convingere”, iar altele din respectul faţă de „disciplina de partid”. Mai mult, lichidarea unor membri de rând ai partidului, care se dovediseră într-adevăr că îndepliniseră misiuni informative pentru Siguranţă, se făcea doar în urma unui ordin sau a unei „indicaţii” din partea secretarului general, de genul „să fie curăţat”.

La 20 februarie 1948 Pintilie împreună cu Alexandr Saharovski, mai marele consilierilor sovietici din România, au trimis Moscovei un raport secret în care pretindeau că Lucreţiu Pătrăşcanu ar fi fost informator al Siguranţei în timpul războiului. Se punea în aplicare planul de discreditare, apoi de arestare, judecare şi condamnare a lui Pătrăşcanu.[11]

---

11 Din documentele publicate privind „Procesul Pătrăşcanu" nu rezultă probe care să dovedească faptul că Lucreţiu Pătrăşcanu ar fi fost agent al Siguranţei româneşti sau al serviciilor de spionaj anglo-americane. Ion Mihai Pacepa susţine în „Cartea neagră a Securităţii", că liderii de la Kremlin şi conducerea PCR de la Bucureşti au înscenat un asemenea proces pentru că Pătrăşcanu se opusese, la 20 februarie 1948, în calitate de ministru al Justiţiei, la anularea cetăţeniei regelui Mihai. Pătrăşcanu ar fi susţinut în faţa lui Gheorghiu-Dej că se face „o greşeală

La 28 martie 1948, în alegerile pentru Marea Adunare Naţională, Pintilie a fost ales deputat de Ialomiţa, făcându-şi, astfel, intrarea „legal” în viaţa politică a României. O lună mai târziu Pintilie personal l-a arestat pe Pătrăşcanu şi a condus apoi operaţia menită să „probeze” că a fost spion în slujba „imperialiştilor anglo-americani”.

Prin Decret al Prezidiului Marii Adunări Naţionale a RPR din 28 august 1948, Gheorghe Pintilie a fost ridicat în gradul de general-locotenent de securitate şi numit în funcţia de director general, însărcinat cu conducerea DGSP. Într-un document de sinteză provenit din prestigioasele Arhive Diplomatice ale Ministerului de Externe francez, elaborat la 20 martie 1950, privind principalii lideri politici de la Bucureşti, Gheorghe Pintilie era caracterizat ca „foarte dotat şi inteligent”, omul „de încredere al Anei Pauker şi al MGB” (Ministerul Sovietic al Securităţii Statului creat în martie 1946, devenit în martie 1954 KGB – *n.n.*).

În calitate de adjunct al ministrului Afacerilor Interne, Pintilie a cunoscut şi aprobat metodele barbare de „demascare” şi „reeducare” aplicate asupra deţinuţilor politici de la penitenciarele Piteşti şi Gherla, în anii 1949 – 1951, în care sens a indicat „să nu se aleagă metodele, ci numai scopul să fie realizat”. Prin aşa-zisa acţiune de „demascare”, în care s-a folosit bătaia şi cele mai cumplite torturi, s-a urmărit obţinerea de informaţii de la deţinuţii legionari. Informaţiile erau apoi folosite de Pintilie pentru a semna noi ordine de arestare, anchete şi condamnări.

Un important memorialist din rândurile foştilor ofiţeri de securitate, colonelul (r) Gheorghe Crăciun, cel care în perioada 1958 – 1964 a condus reeducarea deţinuţilor legionari de la Aiud, ne-a lăsat câteva

---

istorică", întrucât regele Mihai fusese decorat cu înalte disticţii atât de sovietici cât şi de americani pentru „curajul dovedit la 23 august 1944".

consemnări interesante despre primul şef al Securităţii. „Eu îl consideram pe Pintilie – spune colonelul (r) Gheorghe Crăciun – un om simpatic, care bea multă vodcă, fumează multe ţigări Plugar, care au fost confiscate de organele noastre şi că se închide în birou ceasuri şi zile întregi, unde lucrează, el ştie ce, fumând ţigară de la ţigară şi golind sticle de vodcă. Era simpatic ca un clovn de circ, vorbea stricat şi vulgar româneşte, cu rezerve întotdeauna în ceea ce spune, adică vorbele şi instrucţiunile lui lăsau loc la interpretări, având posibilitatea să retracteze ceea ce a spus dacă nu era favorabil, şi să mintă ca orice precupeaţă, vânzătoare de castraveţi sau găini, fără să roşească, privind în faţă cu rânjet şi greaţă pe cel pe care îl instruia sau îl minţea”. Acelaşi memorialist a mai mărturisit că Pintilie era un „tip şmecher, mincinos, superficial şi destul de duşmănos faţă de oamenii care nu-i erau lui pe plac”; „un om slab pregătit dar avea spate puternic: NKVD”; „pentru Pintilie libertatea sau viaţa unui om nu contau mai mult ca a unei vieţuitoare oarecare”.

Despre trăsăturile de caracter, abuzurile şi fărădelegile lui Pintilie ne vorbesc şi alte documente memorialistice. Pavel Ştefan, fost ministru al Afacerilor Interne, în perioada 27 iunie 1953 – 19 martie 1957, îşi amintea: „În vara anului 1951, au fost aduşi la Rahova un număr de 300 – 500 de tineri studenţi şi studente, găsiţi vinovaţi că au frecventat bibliotecile străine – franceză şi engleză –, căutând manuale pentru studiu. Bănuindu-se că la aceste biblioteci ar fi focare de spionaj, au fost arestaţi toţi studenţii care au trecut prin aceste biblioteci, ba ceva mai mult, au fost arestaţi şi cei care se opreau la poartă şi se uitau înăuntru! […]. În nenumărate rânduri am raportat tovarăşului Pintilie, ministrul adjunct, aspecte diferite, în sensul că erau aduşi oameni, unii în locul altora, prin

confuzie sau asemănare de nume. De fiecare dată îmi răspundea că nu e treaba noastră şi că e bine să nu ne amestecăm”. Colonelul Bădică Ilie îşi amintea şi el: „Dacă se pregătea masa mai bună pentru deţinuţi, tovarăşul Pintilie era informat şi trăgea la răspundere comandantul penitenciarului sau coloniei de muncă, spunându-i că dacă dă mâncare mai bună la deţinuţi pactizează cu duşmanul de clasă”.

Din cercetarea unor documente din fosta Arhivă a Securităţii, preluată de Serviciul Român de Informaţii, rezulta că Pintilie era foarte bine informat despre tot ceea ce se întâmpla în penitenciare şi coloniile de muncă forţată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, întrucât îşi organizase o structură informativă, aşa-numitul „Serviciu D” pe care-l coordona direct şi în mod secret şi prin intermediul căruia impunea metodele de „reeducare prin muncă”. Aşa se explică faptul că Pintilie era capabil să dea explicaţii pentru orice caz în parte. Iată câteva pasaje din destăinuirea fostului ministru de Interne, despre Pintilie, aşa cum au fost consemnate într-o stenogramă din 1968: „A fost un avocat pe nume Calotă, care ne-a ajutat mult în 1945. L-au arestat pentru că era naţional-ţărănist şi i-au luat casa. L-am întrebat de ce a fost arestat, poate că a spus ceva. Mi-a răspuns că nu. Atunci l-am luat la telefon pe Pintilie şi l-am întrebat, pentru că îl cunoştea foarte bine. Pintilie mi-a răspuns: «câţi nu am arestat noi că am avut nevoie de case»”. Un alt caz asemănător povestit tot de Pavel Ştefan: „Procurorul Georgescu Alexandru în procesul lui Maniu, după judecare, vine la mine în audienţă cu rugămintea să-i dăm o mână de ajutor: «Ştiţi, eu am servit partidul, am executat toate ordinele primite, iar soţia mea este acum arestată pentru că în timpul procesului a dat unuia dintre ei 25 de lei pentru a-l ajuta. A fost arestată fără să fie condamnată». I-am raportat acest

caz lui Pantiuşa şi l-am întrebat cum se poate aşa ceva? El mi-a răspuns: «Acum a venit şi rândul ei»”.

Cu îndreptăţire, sociologul şi politologul Vladimir Tismăneanu aprecia că „poziţia extraordinară a lui Pantiuşa în fruntea Securităţii româneşti vorbeşte despre nemiloasa înfeudare a ţării faţă de Uniunea Sovietică, despre servilismul nemărginit al comuniştilor români şi în primul rând al lui Gheorghiu-Dej, în raport cu «marea vecină de la Răsărit»”.

Istoricul britanic, Dennis Deletant, face şi el referire la acest aspect, dar aduce în discuţie situaţia soţiei lui Gheorghe Pintilie, Ana Toma. Aceasta era o versată agentă a Direcţiei de Informaţii Externe a NKVD, ceea ce demonstrează „controlul absolut pe care-l instituise Securitatea sovietică asupra conducerii statului român”. Ana Toma (Grossman) era agentă sovietică tipică pentru rolul rezervat femeilor de către NKGB/INU (Directoratul I care se ocupa de spionaj), supranumite în cercurile activiştilor de partid „amazoane”.

Un alt personaj important din conducerea Securităţii de la Bucureşti a fost Griimberg Boris, alias Alexandr Sergheievici Nicolschi. Printr-o fericită întâmplare, dosarul de la SSI a lui Nicolschi – „rătăcit” printre documente lipsite de importanţă – s-a păstrat, mai precis nu a fost găsit de cei care au făcut curăţenie în arhivele fostelor servicii secrete româneşti. S-a păstrat, de asemenea, şi dosarul lui de membru al partidului comunist, ceea ce se dovedeşte benefic pentru istoriografie. Din actele acestor dosare decurge că s-a născut la 2 iunie 1915 în Chişinău. În documentele mai vechi (declaraţiile din 1941) apare anul naşterii 1914, iar ca oraş natal Tiraspol. Din autobiografia redactată în limba rusă – document păstrat în dosarul de partid – rezultă că era de naţionalitate evreu, de profesie mecanic şi avea ca studii 8 clase. În 1931 a

intrat ca mecanic la un atelier de gravură în metale şi giuvaiergerie, unde a lucrat până în 1937. Intrarea sa în Uniunea Tineretului Comunist datează din 1923, iar în anul următor a fost arestat şi reţinut timp de două săptămâni la Siguranţă. Armata a făcut-o la Regimentul 2 Transmisiuni Iaşi, în perioada 1937 – 1939, unde a obţinut gradul de caporal. La ieşirea din armată s-a angajat ca mecanic transmisiuni la centrala telefonică din Chişinău. Interesant este că pe timpul stagiului militar, Nicolschi a desfăşurat activitate informativă „individuală”. După cum singur a mărturisit – într-un document din dosarul de partid –, „sporadic” lua legătura cu un tovarăş, Kasenberg, cunoscut în activitatea de la Chişinău sub numele conspirativ „Blondul”. Nicolschi avea la rândul lui numele conspirativ „Vasea”. A devenit membru PCR în 1937, deşi îşi declarase apartenenţa politică din 1932.

Cât de ataşat a fost Alexandr Nicolschi faţă de România, a mărturisit-o într-o autobiografie pentru dosarul de partid: „În iunie 1940, când Basarabia *a fost eliberată de U.R.S.S. am rămas la Chişinău, în adevărata mea patrie* pe care o servisem şi până atunci prin acţiunile mele revoluţionare”.

La ancheta efectuată în perioada 6 – 12 iunie 1941 de locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu, şeful Secţiei a VIII-a Juridică a SSI, Nicolschi a recunoscut că fusese recrutat de Serviciul de spionaj sovietic (NKVD) – de către căpitanul Andreev – şi trimis în România cu misiunea de a culege informaţii despre starea de spirit a populaţiei, poziţia strategică şi dotarea trupelor române din oraşele Bucureşti, Buzău şi Botoşani. Pentru realizarea acestei misiuni a urmat un curs de pregătire, unde a învăţat orientarea în teren cu ajutorul compasului şi al busolei, citirea hărţii, instrucţiuni cu privire la dispozitivul pazei la frontieră, date asupra semnelor distinctive în armata

română, norme de conduită pentru a nu fi suspectat ş.a. I s-au înmânat şi acte false, printre care: un ordin de lăsare la vatră al Regimentului 2 Transmisiuni, pe numele caporal Ştefănescu Vasile, un livret militar pe acelaşi nume, un ordin de rămânere la vatră în caz de mobilizare, un certificat de bună purtare, precum şi un buletin de înscriere la biroul populaţiei. Totodată, primise şi suma de 13 450 lei pentru întreţinere. În noaptea de 16 mai 1941 a trecut clandestin frontiera în România, iar în dimineaţa zilei următoare a fost găsit ascuns de către grănicerii români, aproape de cărarea de patrulare. Prin sentinţa nr. 481 din 7 august 1941, Curtea Marţială a Comandamentului IV Teritorial l-a condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „tentativă de crimă şi spionaj”. Anii de detenţie şi i-a petrecut mai întâi la închisoarea Ploieşti, după care a fost transferat la Aiud, unde se mai aflau internaţi, în aceeaşi perioadă, şi alţi spioni sovietici, între care Vladimir Gribici, Simion Zeiger şi Afanasie Şişman.

La 24 august 1944, Nicolschi a fost pus în libertate, beneficiind de înaltul Decret regal nr. 1624 prin care se amnistiau toate pedepsele deţinuţilor politici, şi a fost numit imediat şef al Corpului Detectivilor din Direcţia Generală a Poliţiilor de Siguranţă (la acea dată singura structură cu rol de poliţie politică din România) şi apoi inspector în SSI. După constituirea Brigăzii Mobile în cadrul Siguranţei Generale, Nicolschi a fost numit şeful acestei structuri, care a pornit o represiune cruntă împotriva opozanţilor sovietizării ţării.

În calitate de şef al Corpului Detectivilor, inspectorul Alexandr Nicolschi a încheiat, la 9 aprilie 1946 la Bucureşti, un proces-verbal cu locotenent-colonelul Rodin, prin care „deţinuţiiz/ Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Pantazi şi Constantin (Piky) Vasiliu, veniţi de la Moscova – unde fuseseră anchetaţi –, au fost predaţi părţii

române. Odată cu „deţinuţii” au fost predate şi obiectele personale ale mareşalului Ion Antonescu, ceea ce dovedeşte că la acea dată Nicolschi ajunsese deja un personaj important în Serviciile de siguranţă ale regimului politic dominat de forţele procomuniste.

Odată cu înfiinţarea Securităţii şi până în 1953 Nicolschi a îndeplinit funcţia de locţiitor al directorului general al DGSP (DGSS din 1951, cu gradul de general-maior), iar de la această dată şi până în 1961, secretar general în Ministerul Afacerilor Interne.

Ca pensionar a locuit într-un apartament din strada Olga Bancic (redevenită Alexandru Philipide) nr. 7 şi înainte de decembrie 1989 a avut o pensie de 4 200 lei. După 1990, Nicolschi a devenit, alături de Alexandru Drăghici, principalul acuzat de săvârşirea represiunii comuniste din anii ’50.1 s-a luat şi un interviu TV în cadrul „Memorialului durerii”. Iscodit asupra crimelor pe care le-a iniţiat, Nicolschi a răspuns: „Au fost legionari şi fascişti”. Este exact teza care a otrăvit conştiinţele atâtor generaţii de ofiţeri de securitate, potrivit căreia în România doar legionarii şi fasciştii şi-au făcut de cap şi nimeni altcineva. De asemenea, ziaristul Lucian Popescu i-a luat un consistent interviu, publicat în săptămânalul „NU”, în care Nicolschi apare ca un bătrânel senil şi neprihănit, cu „incontestabile merite revoluţionare”, iar despre atrocităţile şi crimele regimului comunist din anii ’50, parcă nici n-ar fi existat. Comunicatele de presă i-au anunţat decesul în ziua de 17 aprilie 1992. A fost incinerat la crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti.

La fel ca şi Securitatea internă, Direcţia de Informaţii Externe (DIE) a avut în funcţiile de comandă oameni de aceeaşi factură cu Pintilie şi Nicolschi. Astfel, primul şef al DIE a fost generalul Vasile Vâlcu, un comunist bulgar care, în realitate, era ofiţer acoperit al INU/PGU (Directoratul I –

serviciul de spionaj sovietic). Era poreclit „Bulgarul” şi vorbea stricat româneşte. Succesorul său, Mihai Gavriliuc, ucrainean, era total analfabet şi vorbea româneşte mai prost decât „Bulgarul”. Adjunctul şefului DIE a fost la început colonelul Wilhelm Einhom. Era de origine evreu maghiar şi abia vorbea româneşte. Îndeplinise funcţia de comisar politic al unei brigăzi internaţionale în timpul Războiului Civil din Spania (1936 – 1937), iar după victoria forţelor naţionaliste conduse de Franco s-a refugiat la Moscova. Acolo, Einhom a devenit ofiţer INU şi a fost trimis să lucreze pentru Comintern. În timpul celui de-al doilea război mondial a avut misiunea să recruteze prizonieri români şi maghiari pentru spionajul sovietic. În 1944, Einhom a venit în România, a fost infiltrat în Siguranţă, iar la crearea DGSP a fost numit şef al Direcţiei Regionale de Securitate Cluj, de unde a fost transferat în 1951 la DIE.

Colonelul Adalbert Ijac (Iszaek), al doilea adjunct al şefului DIE, fusese şi el membru al unei reţele de spionaj sovietic în Budapesta, în timpul celui de-al doilea război mondial. Tot în acea perioadă se pare că ar fi lucrat ca ofiţer INU în Franţa, acolo unde se afla cea mai puternică reţea de spionaj şi agenţi de influenţă ai URSS din Occident. Soţia sa Magdalena se număra şi ea printre „amazoane”, acel corp de agente sovietice cu rol de a-şi supraveghea soţii, la rândul lor agenţi infiltraţi în structuri de putere sau de securitate din afara spaţiului URSS. După 23 august 1944, Adalbert Ijac a venit în România, cu grupul de consilieri sovietici, iar la înfiinţarea Securităţii a devenit adjunct al unui directorat regional din Transilvania, transferat în 1951 la DIE.

Chiar şi această succintă parcurgere a datelor biografice atât de misterioase şi contradictorii, ţinute până nu demult – şi probabil că nu întâmplător – la strict secret,

despre viaţa şi activitatea spionilor sovietici din fruntea Securităţii, este elocventă pentru mesajul istoric. Fără îndoială că memoria istorică trebuie să păstreze vie, în primul rând imaginea eroilor şi martirilor neamului. Dar aceeaşi memorie va trebui să facă efortul de a nu-i uita nici pe călăii şi torţionarii neamului, indiferent de epocă, timpuri şi mentalităţi, pentru că uitarea sau omiterea lor, cu sau fără bună ştiinţă, în orice demers analitic, nu poate decât să creeze un tărâm fertil pentru reapariţia lor. Lecţia istoriei – singura credibilă pe lumea asta – este uneori extrem de dureroasă. Va trebui să ne obişnuim cu percepţia ei corectă, fără cosmetizări şi fără falsuri prin omitere.

Evoluţia efectivelor şi profesionalismul cadrelor. Momentul înfiinţării Securităţii a fost apreciat de-a lungul întregii perioade a regimului comunist din România ca „o mare realizare a partidului”, fără de care „nu s-ar fi putut desfăşura cu succes activitatea de făurire a noii orânduiri”. La şedinţa de bilanţ, din 14 noiembrie 1952, cu directorii regiunilor de securitate şi miliţie, Alexandru Drăghici spunea: „Trebuie să fie clar organelor de Securitate că ele se bazează pe principii centrale, că au de dat socoteală numai în faţa ministrului Securităţii Statului, răspund de munca operativă, de toate ordinele numai în faţa ministrului Securităţii Statului, nu răspund în faţa organelor de Partid din regiune sau raion, ci numai în faţa ministrului Securităţii Statului”.

Cine era acest Alexandru Drăghici, care-şi instruia subordonaţii să nu dea socoteală pentru activitatea lor, nimănui, nici măcar organelor de partid? Alexandru Drăghici a fost unul din „peştii cei mari” ai nomenclaturii regimului comunist din România. Şedinţa plenară a PMR, din 26 – 27 mai 1952, hotărâse îndepărtarea lui Teohari Georgescu din funcţia de ministru al Afacerilor Interne pe

care o deţinuse încă din noiembrie 1944. Ca succesor, a fost numit Alexandru Drăghici, un vechi activist al partidului, om de încredere al lui Dej, care va menţine funcţia între 28 mai

195227 ianuarie 1953 şi 20 martie 1957 – 17 martie 1965. În intervalul 28 ianuarie

195319 martie 1957 Alexandru Drăghici a îndeplinit funcţia de ministru al Securităţii Statului. Drăghici fusese adjunctul lui Gheorghe Pintilie la Secţia politică şi administrativă a Comitetului Central al PMR, printre sarcinile sale numărându-se supravegherea contrainformativă a comuniştilor nomenclaturişti. Întrucât de numele lui Drăghici se leagă multe din afacerile tenebroase ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale organelor de securitate, mai trebuie consemnat că în perioada

21 martie 1961 – 17 martie 1965, în paralel cu portofoliul Internelor a mai deţinut şi funcţia de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Numele lui Alexandru Drăghici întregeşte deci lista persoanelor responsabile de atrocităţile produse în societatea românească cu complicitatea instituţiei Securităţii şi a Ministerului de Interne. Nu întâmplător a fost caracterizat ca „un maniac al disciplinei fanatice şi un furibund adversar al oricărei manifestări de independenţă a spiritului”; „omul care a simbolizat teroarea stalinistă în faza ei cea mai absurdă, cea mai atroce”; faptele personale ale lui Drăghici au avut un caracter criminal, el nu a evitat niciun moment să promoveze cel mai cumplit arbitrar, să încurajeze „elementele cele mai abjecte din aparatul Securităţii şi pseudoJustiţiei comuniste”. Elocventă în acest sens este şi trufia cu care Drăghici a răspuns în faţa organelor de partid, la 3 iunie 1968, când a trebuit să dea socoteală pentru faptele sale: „Securitatea era şi este un

instrument al partidului. Este obligată să respecte legalitatea, dar *legalitatea o întoarcem cum ne convine*” (*subl. n.n.*). Dacă aceasta a fost concepţia celui din vârful ierarhiei, să vedem în continuare cine, câţi şi ce pregătire au avut cei pe care i-a condus, adică personalul de rând, ce executa ordinele.

Birocraţia, maladie recurentă a regimului comunist, precum şi practica păguboasă de „a umfla schema” cu posturi inutile, dar bine remunerate, pentru a satisface nepotismele şi aspiraţiile carieriste, şi-au făcut din plin simţită prezenţa încă de la începuturile Securităţii. Elocvente în acest sens sunt datele atestate de documentele oficiale păstrate în arhivele româneşti şi ex-sovietice publicate recent, care concordă şi/sau întregesc pe cele oferite de memorialistica foştilor ofiţeri de securitate.

Bugetul primei organigrame a DGSP din 1948 prevedea un efectiv de 4 641 posturi, dintre care, la 11 februarie 1949, erau ocupate 3 549. Dintre posturile neocupate, cele mai multe erau de ofiţeri superiori, lipsind din schemă un general-maior, 23 de colonei, 20 locotenent-colonei, 131 maiori şi 330 căpitani. Nu la fel de mare era deficitul de cadre la subofiţeri, existând chiar un excedent de 181 de subofiţeri. La scurt timp după înfiinţare, cele 10 direcţii centrale dispuneau de 1 148 de ofiţeri, dintre care 848 erau înregistraţi ca personal de secretariat sau muncitori manuali. Deci raportul era de aproximativ 1 la 3 în defavoarea ofiţerilor din sectoarele operative. Cele două treimi din angajaţi erau pe posturi de secretari şi de personal auxiliar, dar toţi aveau grade militare chiar dacă funcţionau ca dactilografe, chelneri sau instalatori. În teritoriu situaţia era identică. Cele 13 direcţii regionale de securitate foloseau 2 822 ofiţeri, aproximativ două treimi dintre aceştia îndeplinind munci normate sau lucrau ca

personal auxiliar.

Din punctul de vedere al liderilor comunişti, DGSP a avut la înfiinţare şi o bună „compoziţie socială”: 64% fuseseră muncitori, 4% ţărani, 28% funcţionari, două procente din personal nu şi-a precizat originea, iar alţi 2% dintre cei încadraţi erau intelectuali. Pentru a ne da seama cât de mari erau deosebirile sub aspect calitativ faţă de principalul „duşman din exterior”, să consemnăm că în aceeaşi perioadă, CIA (Agenţia Centrală de Informaţii, principalul serviciu de spionaj al SUA care a condus pe frontul secret războiul rece împotriva URSS şi a aliaţilor est-europeni ai sovieticilor) dispunea de un personal de aproximativ 18.000 de agenţi, din care 68% erau absolvenţi de cursuri universitare şi de doctorat, iar 78% din totalul cadrelor cunoşteau limbi străine de circulaţie internaţională şi aveau experienţă în activitatea din afara graniţelor SUA. în 1951, odată cu escaladarea „luptei de clasă”, luptă în care aparatul de Securitate din România era definit ca „sabie ascuţită a partidului”, organigrama DGSP a crescut de aproape 5 ori, ajungând la 15 280 posturi. Nivelul maxim al efectivelor instituţiei a fost înregistrat la sfârşitul anului 1955 şi în prima jumătate a anului 1956, totalizând 25 468 posturi, din care 14 841 ofiţeri, 4 455 subofiţeri şi 6 112 angajaţi civili.

Sub aspect etnic personalul Securităţii, în februarie 1949, era structurat astfel: 83% români, 10% evrei, 6% maghiari, iar restul de 1% alte naţionalităţi. Primele statistici întocmite de ofiţerii cadrişti ai Securităţii relevă că din 60 de ofiţeri superiori, aflaţi în structurile de comandă, 38 erau români, 15 evrei, 3 unguri, 2 ucraineni, un ceh şi un armean. În Raportul din 11 februarie 1949, semnat de generalul Gheorghe Pintilie, se atestă şi componenţa naţională a personalului pe întreaga Securitate (aparat central şi teritorial): la Direcţia

Generală (Aparatul Central) 890 români, 127 evrei, 7 maghiari, 5 ruşi, 6 greci, 2 armeni, câte un iugoslav, ceh, bulgar, polonez, german şi italian; la Direcţia de Securitate a Municipiului Bucureşti erau 260 români, 22 evrei, 2 maghiari, un rus, un armean şi un polonez; la Direcţiile Regionale de Securitate erau 1 781 români, 192 evrei, 205 maghiari, 15 ruşi, 12 iugoslavi, 5 cehi, 4 germani şi câte 3 bulgari;, greci şi armeni.

În funcţiile ierarhiilor de vârf la nivel central şi teritorial au fost preferate la început persoane alogene, de origine evreiască, maghiară sau de alte naţionalităţi. Raportul români/neromâni aflaţi în funcţii de decizie reflectă raportul existent în componenţa Biroului Politic al PMR. Pentru a ascunde faptul că sovieticii se aflau în realitate la conducerea Securităţii, numele ofiţerilor cu funcţii de comandă din principalele structuri au fost românizate. În fond „munca de mare răspundere” – cea de organizare a represiunii – trebuia dată în sarcina unor veterani ai mişcării comuniste şi a unor foşti agenţi acoperiţi ai NKVD, dintre care mulţi nu erau români. „Semnificativ în acest sens – menţiona un fost ofiţeri de securitate – este şi faptul că la majoritatea fostelor regiuni, absolut niciun evreu nu era încadrat pe post de ofiţer simplu, toţi aveau funcţii de conducere, indiferent de pregătire, aptitudini, profesionalism etc., în timp ce ofiţerii de naţionalitate română erau, în cvasitotalitate, doar simpli lucrători executanţi. Şi poate că nu întâmplător, pentru a fi numit într-o funcţie de comandă era absolut obligatorie calitatea de membru de partid şi absolvirea unui curs de specializare la Institutul „Felix Derjiński” din Moscova.

Comandanţii din Securitate, Miliţie, Armată, alături de activiştii cu funcţii importante în aparatul de partid şi administraţie formau „elita socială” a regimului comunist.

Silviu Brucan este de părere că „toţi cei ce deţineau poziţii de conducere în sistemul de stat socialist (guvern, administrativ, comandanţi militari, de miliţie sau de securitate) erau recrutaţi de regulă din aparatul de partid”. „Acest aparat – continuă autorul citat – constituia un grup social observabil, identificabil şi, ca atare, distinct de restul societăţii. Membrii săi participau regulat la adunări de partid şi la cursuri de îndoctrinare ideologică, fiind în acest fel, modelaţi şi formaţi într-un anumit spirit şi cu o anumită comportare în societate. Coeziunea acestui grup social izvora din statutul membrilor săi şi din relaţiile speciale dintre aceştia, din poziţia lor în structura puterii, din salariile mari şi, în special, din accesul lor la o gamă largă de beneficii şi privilegii, toate la un loc, situând această elită socială, într-o categorie superioară aflată deasupra societăţii”. O evaluare asemănătoare este atestată şi de un document de analiză politică întocmit în anul 1965 de Grupa de Studii Sud-Est Europene din Ministerul de Externe al R.F. Germaniei. Bazat în cvasitotalitate pe informaţii furnizate de un fost activist al partidului comunist refugiat în Occident, documentul făcea referire la existenţa în România, în anii ’50, a unei „clase privilegiate” de aproximativ 10.000 persoane. O astfel de clasă „era formată din cadrele de conducere din industrie, agricultură, instituţii culturale, asociaţii de masă, armată şi *Securitate*” (*subl. n.n.*). Despre configuraţia etnică a privilegiaţilor regimului comunist din România, documentul sus-citat sublinia că „era extrem de puternic iudaizat, cu referire, mai ales la cadrele de conducere din ministerele de Interne şi Externe, din Comerţul Exterior, întreprinderi, universităţi şi mass-media.

Serviciile de spionaj sovietice au „donat” Securităţii numeroase alte cadre de conducere, care au îngroşat rândurile „elitei sociale”. „În fapt – preciza fostul general

de securitate Ioan Mihai Pacepa, care în 1978 a cerut azil politic în SUA –, la cererea ei (a Securităţii – *n.n.*) nu a existat nici o singură direcţie centrală sau regională de securitate care să nu fi avut ofiţeri acoperiţi ai INU, în conducerea ei. Moscova a donat aceşti ofiţeri cu acte de identitate contrafăcute, prezentându-i ca români, dar nu a izbutit să-i facă să vorbească corect româneşte. În acea perioadă însă cu cât accentul cuiva era mai slav, cu atât poziţia lui în ierarhia Securităţii era mai înaltă”. Pe aceleaşi coordonate se înscriu şi dezvăluirile generalului (r) Neagu Cosma, fost şef al contraspionajului din Securitate: „… sub Pantiuşa şi Nicolschi se aflau sute de alţi NKVD-işti, care ocupau toate funcţiile de decizie şi foarte multe din cele de execuţie, ale organelor represive din acel timp”.

În ceea ce priveşte profesionalismul ofiţerilor de securitate, acelaşi Neagu Cosma menţiona că alături de „oameni de o inteligenţă şi cultură remarcabile”, au activat o mulţime de lucrători „limitaţi şi chiar brute, care, prin modul de a se comporta şi acţiona au atras oprobriul public asupra instituţiei”.

În noua instituţie au fost recrutaţi oameni cât mai devotaţi, pe care creierul revoluţiei proletare i-a îndoctrinat metodic, asmuţându-i asupra „duşmanului de clasă”. Colonelul (r) Gheorghe Raţiu, care a activat peste trei decenii în structurile importante ale Securităţii, până în 30 decembrie 1989, recunoaşte, la rându-i că „Securitatea avea pe atunci (la începuturile ei – *n.n.*) ofiţeri foarte slab pregătiţi”, fapt pentru care „cădeau uşor pradă mincinoşilor şi provocatorilor de tot felul”, delaţiunea fiind practic la ea acasă. Atât în Ministerul Afacerilor Interne cât şi în organele de securitate au fost încadraţi şi oameni cunoscuţi cu cazier judiciar, sau cu fapte care, încadrate juridic, constituiau infracţiuni grave,

prevăzute şi pedepsite de Codul Penal. Colonelul (r) Gheorghe Crăciun ne oferă următoarele amănunte: „Nu puţini dintre cei care au fost ofiţeri şi subofiţeri în Ministerul de Interne şi au făcut delapidări, furturi, abuzuri, au fost greşit încadraţi în Ministerul de Interne; ei trebuiau să fie direct încadraţi în puşcărie”. Memorialistul citat argumentează prin cazul maiorului Keskemety Francisc – fost şef al Serviciului de contraspionaj la Regiunea de Securitate Braşov, „care înainte de a fi încadrat în Securitate, de către Demeter Alexandru [Şandor – *n.n.*], cu care era prieten, avea deja fapte ca cele pentru care acum era condamnat”. Nu fără temei, Alexandr Mihailovici Saharovski, şeful consilierilor sovietici din România în perioada 1949 – 1953, scria în raportul său din ianuarie 1952 pentru a-şi informa superiorii din Centrala de la Moscova: „Cadrele Ministerului Afacerilor Interne (ministru T. Georgescu) sunt năpădite de persoane străine şi dubioase, măsurile de îndepărtare a lor din aparatul ministerului sunt luate extrem de încet şi fără tragere de inimă”. Trei ani mai târziu, Gheorghe Apostol, referindu-se la unii ofiţeri de securitate recrutaţi din rândul muncitorilor, recunoştea faţă de Gheorghiu-Dej că „au fost elemente care nici în fabrică nu s-au ţinut de treabă”, iar la şedinţa de bilanţ, din 2 – 3 decembrie 1957, Alexandru Drăghici atrăgea atenţia activului de comandă din Securitate că „adesea alegerea şi repartizarea cadrelor se face numai pe baza dosarelor personale, fără să se ţină seama de calităţile profesionale şi politice ale tovarăşilor respectivi”. În urma controalelor efectuate de organele de partid din Ministerul Afacerilor Interne, în primăvara anului 1956, se constatase că „în posturi de conducere” erau ofiţeri cu „un trecut necorespunzător”. De asemenea, se critica faptul că nu se lua „atitudine hotărâtă de către unele organizaţii de bază

împotriva manifestărilor de mahalagism şi pălăvrăgeală, care au dus la deconspirări şi chiar la ratarea unor acţiuni”. Ofiţerii de securitate erau superficiali la capitolul „studiul documentelor Congresului al II-lea al PMR şi Congresului al XX-lea al PCUS”, fiind aspru criticaţi că nu luau parte „la învăţământul de partid”, „nu învăţau” şi „nu erau traşi la răspundere pentru atitudinea lor faţă de învăţământ”.

Din punctul de vedere al liderilor regimului comunist din România, existau desigur şi aspecte pozitive în activitatea ofiţerilor de securitate, ceea ce explică faptul că în 1957 fuseseră decoraţi cu diferite ordine şi medalii, de către guvernul RPR – chiar dacă „nu prinseseră de mult vreun spion imperialist!” – un număr de 2 847 cadre „pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor încredinţate”. Alte 2 126 cadre fuseseră citate prin ordinele ministrului „pentru activitatea rodnică depusă”, iar alţi 10 ofiţeri înaintaţi în grad „la excepţional”. Cine are răbdare să parcurgă în întregime documentele prezentate la şedinţele de analiză şi bilanţ ale Ministerului Afacerilor Interne din perioada 1948 – 1964, poate constata fără prea mare osteneală că atât criticile cât şi laudele la adresa organelor de securitate au fost mai tot timpul cam aceleaşi, formulate prin stereotipii şi într-un limbaj de lemn inconfundabil, singura deosebire fiind doar cifrele raportate, ceea ce dezvăluie că formalismul, dogmatismul, demagogia şi iraţionalul au fost principalele caracteristici nu numai ale „muncii de securitate” propriu-zise, ci mai ales ale modului de a o concepe, analiza şi conduce.

O altă bizarerie a politicii de cadre o constituie faptul că în timpul verificărilor dosarelor de personal, efectuate de o comisie a PMR special împuternicită la începutul anilor ’60 în vederea epurării aparatului de securitate, a rezultat că un număr de aproximativ 300 de angajaţi

(ofiţeri şi subofiţeri) avuseseră, în perioada de dinainte de 23 august 1944, afinităţi cu ideologia legionară. E greu de înţeles cum a fost posibil ca toţi aceştia să fie încadraţi, având în vedere vigilenţa ofiţerilor cadrişti şi stricta lor supraveghere de către consilierii sovietici. Doar o singură explicaţie îşi poate găsi logica şi poate chiar credibilitatea, şi anume trecerea sub tăcere a trecutului lor legionar nu s-a produs întâmplător, din lipsă de „discernământ politic” sau inabilităţi. Premeditarea devine străvezie dacă este să avem în vedere că spiritul revoluţionar foarte „tăios” al celor care cochetează cu legionarismul a fost apreciat probabil ca deosebit de util în acţiunile de „curăţire” a „putregaiului politicianismului” şi „burghezo-moşierimii” româneşti. Înţelegerea dintre Teohari Georgescu, ministrul de Interne comunist şi Nicolae Petraşcu, şeful legionarilor din ţară, în 1945, ar putea fi un argument dar şi un precedent. Din cât am reuşit să ne documentăm, rezultă că există şi în această situaţie similitudini cu vecinii de la vest, acolo unde formaţiunea „Crucea cu săgeţi”, care condusese Ungaria în ultimele zile ale celui de-al doilea război mondial şi jucase un rol important în atacul asupra evreilor, în condiţiile ocupaţiei sovietice mulţi dintre membrii acestei organizaţii s-au alăturat şi apoi au fost încadraţi în AVH (Állami Vdelem Hivatal, Serviciul de Securitate al Ungariei), noua poliţie politică secretă controlată de comunişti. Ungaria la fel ca şi România, aflată în sfera de interese sovietice a cunoscut din plin fenomenul de bolşevizare, fapt pentru care prezenţa elementelor fasciste în Serviciul de Securitate ne duce inerent cu gândul la existenţa linei strategii moscovite în acest sens. Poate că cercetări viitoare, bazate pe alte documente declasificate din arhivele serviciilor secrete sovietice, vor putea face lumină în această problemă.

Ceea ce putem afirma cu certitudine este că epurarea

de la începutul anilor ’60, dar şi celelalte care au urmat, nu i-a atins cu nimic pe ofiţerii de securitate români cu trecut legionar. Singura măsură care s-a luat a fost întocmirea unui cuprinzător dosar cu datele personale ale fiecăruia însoţite de documentele compromiţătoare, adică cele care atestau trecutul lor legionar. Până în decembrie 1989 acest „dosar compromiţător” s-a păstrat în casa de fier a şefului Serviciului arhivă, şi nu era dat la consultare decât cu aprobarea şefului Securităţii ori a ministrului de Interne, într-o serie de documente, deja publicate, au apărut numele unor foşti ofiţeri de securitate şi interne cu trecut legionar, ca de exemplu: Nicolae Doicaru, Nicolae Andruţa Ceauşescu, Sepi Năstase, Nicolae Cândea etc.

Despre generalul Nicolae Doicaru, cel care la 1 ianuarie 1960 a ajuns în funcţia de şef al DIE, funcţie pe care a deţinut-o timp de 18 ani, documentele studiate de Mihai Pelin atestă fără dubii că „între 1940 – 1941 a făcut parte din Frăţiile de Cruce legionare şi a participat la rebeliune...”. În legătură cu generalul Nicolae Andruţa Ceauşescu, fratele fostului secretar general al PCR, pe care evenimentele din decembrie 1989 l-au prins în funcţia de comandant al Şcolii de ofiţeri de securitate de la Băneasa, un document ce provine din fosta Arhivă a CC al PCR, Secţia organizatorică, atestă că şi el a fost „simpatizant legionar”. Alte documente, din dosarul de partid al generalului de securitate Nicolae Andruţa Ceauşescu, relevă că acesta a participat la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, în oraşul Slatina;

datorită unor exerocherii făcute la începutul anilor ’50, în timpul cooperativizării, a fost exclus din partid, dar reprimit în 1955 la intervenţia unor tovarăşi „din conducerea superioară”.

Referatul întocmit la 6 iulie 1956, despre felul în care organele şi organizaţiile de partid din MAI aplicau

hotărârile Biroului Politic al CC al PMR, atrăgea atenţia că maiorul Sepi Năstase, şeful Regionalei MAI Constanţa „în perioada legionară a participat la unele şedinţe”, iar locotenent-colonelul Nicolae Cândea, şeful Miliţiei Regionalei Stalin, era „bănuit că ar fi fost legionar”. Alţi ofiţeri, precum locotenent-colonelul Gheorghe Crăciun, şeful Regionalei MAI Stalin şi locotenent-colonelul Francis Tagher, şeful Regionalei de Miliţie Cluj, erau cunoscuţi cu „trecut dubios” şi „necorespunzător”.

În esenţă se poate afirma că politica de cadre promovată în aparatul de securitate la începuturile sale a avut drept consecinţă seria neagră a ilegalităţilor, nesăbuinţelor şi oportunismelor. Este şi o explicaţie posibilă, printre altele, că tocmai în acea perioadă s-au întreprins cele mai crunte măsuri de represiune şi teroare etatizată.

Sistemul de pregătire a cadrelor. Învăţământul în şcolile de securitate s-a desfăşurat după principiul: „Îţi trebuie ani ca să pregăteşti un ofiţer de informaţii!” Dar nu acest principiu ne interesează aici – care la drept vorbind este valabil şi astăzi – ci modul cum conducerea Securităţii a înţeles să-l pună în practică.

Slaba pregătire a cadrelor Securităţii, cel puţin în primii ani de la formarea instituţiei, poate fi explicată, pe de o parte, prin faptul că în ochii sovieticilor românii cu studii superioare fuseseră compromişi datorită alianţei româno-germane din timpul celui de-al doilea război mondial, neoferind astfel o sursă de încredere pentru recrutare în serviciile secrete de securitate. Pe de altă parte, avându-se în vedere starea de spirit generalizată în rândul românilor, net anticomunistă, foarte puţini titraţi manifestau entuziasm faţă de regim, ca să nu mai vorbim şi faţă de instituţia Securităţii. Majoritatea foştilor ofiţeri de securitate, care au activat în acea perioadă de început,

sunt unanimi în recunoaşterea „primitivismului gândirii” şi „precaritatea pregătirii profesionale” a cadrelor. „Deliberat sau nu – se exprima un memorialist – li se exploatau [ofiţerilor – *n.n.*] mai mult instinctele decât raţiunea, fiind, astfel, mai degrabă dresaţi decât educaţi în spiritul devotamentului faţă de... [orânduirea socialistă, partidul comunist şi conducătorul iubit – n.n.]”. *Mai* mult de 80% din personalul DGSP, în primii ani, fusese angajat pe baza purităţii dosarului. Ajutorul profesional al ofiţerilor sovietici, selecţionaţi probabil pe temeiul unor criterii identice, nu putea acoperi deficienţele cronice şi nici pregătirea generală şi de specialitate a ofiţerilor români. Pentru „remedierea acestor neajunsuri”, conducerea Securităţii, împreună cu Ministerul învăţământului, a organizat o serie de cursuri, la toate nivelurile de pregătire, astfel încât, până la sfârşitul anului 1953, întregul personal trebuia să fi absolvit cel puţin 7 clase. Prin Şcoala de ofiţeri de securitate de la Băneasa, înfiinţată în 1948, precum şi prin şcolile similare de la Oradea şi Câmpina, adevărate „fabrici de comunişti”, au trecut – după cum rezultă din afirmaţiile memorialiştilor – „mii de tineri muncitori şi mulţi ţărani, cu o pregătire culturală de nivel elementar (şcoala profesională şi câteva procente de absolvenţi de liceu)”.

Între anii 1953 – 1954, deci după moartea lui Stalin, în Securitate s-ar fi dus în mod susţinut „o politică de instruire a oamenilor în sensul ca fiecare să-şi completeze studiile la cursurile serale”, iar „mulţi dintre muncitorii şi ţăranii şcoliţi la Băneasa erau inteligenţi şi dornici de a învăţa mai multă carte”. De-a lungul anilor, unii dintre ofiţeri au reuşit să-şi ia doctoratul, obţinând şi titluri universitare, numai că aceştia au fost în număr foarte mic. Când se constata că ofiţerii nu obţineau rezultate satisfăcătoare, erau trimişi la „cursuri de reciclare”. În

1957, Direcţia de cadre din Ministerul Afacerilor Interne raporta că „la toate nivelele de învăţământ s-a realizat recalificarea profesională a 500 de ofiţeri”. S-au făcut însă şi multe exerocherii din partea ofiţerilor pentru a-şi completa studiile şi a obţine diplome. Elocvente sunt concluziile formulate de generalul-colonel Alexandru Drăghici, la 7 decembrie 1964, cu ocazia unei şedinţe cu activul de comandă: „Există într-adevăr în Trupele MAI, ofiţeri care au avut la încadrare numai 4 – 6 clase. Unii au depus eforturi şi au luat examenul de maturitate; unii pe drept; alţii şi pe nedrept. Pe unii i-am prins, am luat măsuri, pe alţii însă nu am reuşit să-i prindem”.

Educarea şi formarea viitorilor ofiţeri de securitate se realiza de către ofiţeriinstructori proveniţi în mare număr din rândul alogenilor. De exemplu, Şcoala de ofiţeri de securitate de la Băneasa a fost condusă la început de Voiculescu Ervin, secondat de şefii catedrelor de specialitate şi de alte cadre plasate în posturi cheie „pe linie de învăţământ”, printre care căpitanii Frost, Rigman, List, Hollinger etc. Memorialiştii dezvăluie că sloganul folosit până la tocire, menit a mobiliza, dar mai ales a speria, era: „Aprecierea ofiţerului român se face în raport cu gradul de devoţiune faţă de Marea Uniune Sovietică”. Această precizare este esenţială, întrucât, din punctul nostru de vedere, conta mai puţin originea etnică a celor care-i învăţau pe ofiţeri, decisiv fiind ceea *ce* şi *cum* îi învăţa, adică programul de pregătire şi „obiectivele didactice”.

La şcoala militară de securitate din Oradea, la fel ca şi la cea de la Băneasa, programul zilnic arăta astfel: deşteptarea cu muzică populară la difuzoare (ora 6,00); înviorare, spălare, echipare (6,00 – 6, 30); curăţatul sectoarelor (interior şi exterior), 6, 30 – 7,00; micul dejun (7,00 – 7, 30); instrucţie de front, fără armă (7, 30 – 8,00);

cursuri comune (expuneri făcute de profesori ofiţeri şi civili), 8,00 – 13,00; gustare, de regulă pâine cu marmeladă (10,00 – 10, 10); masa de prânz (13,00 – 14,00); somn obligatoriu (14,00 – 15,00); curăţatul sectoarelor (15,00 – 16,00); cursuri (sau seminarii (16,00 – 20,00); cina (20,00 – 20, 30); program de voie (la club), 20, 30 – 21,00; consultaţii organizate (21,00 – 22,00); stingerea (22,00). Miercurea, între orele 8,00 – 13,00, cursanţii, în număr de circa 480, participau la instrucţie tactică pe terenul special amenajat. Se făcea instrucţie de trageri cu armamentul din dotare, ori pentru alte acţiuni cu caracter militar. De regulă, sâmbăta, între orele 16,00 – 20,00, erau programate activităţi cu caracter sportiv ori cultural. Duminica, programul era mai lejer: meditaţii organizate (8,00 – 10,00); activităţi sportive (10,00 – 13,00); învoiri în oraş, aprobate doar pentru 50% din efectivul de cursanţi (13,00 – 20,00).

Programa de învăţământ cuprindea două mari module: unul cu tematică militară de specialitate şi altul cu caracter politic şi de cultură generală. La specialitate se predau următoarele materii: tactica armelor întrunite – în sală şi teren; tactica trupelor de grăniceri, securitate şi pompieri; tactica miliţiei; tactica tragerilor şi trageri de luptă în teren; instrucţia de front, instrucţia tactică de noapte; educaţie fizică. La acestea se adăugau temele cursului „Bazele muncii de securitatez, z doar pentru acei cursanţi special pregătiţi pentru Securitate.

Tematica învăţământului politic şi de cultură generală cuprindea următoarele discipline: Istoria PCUS – curs scurt; Istoria RPR (comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul şi capitalismul); Economie politică (modul de producţie socialist şi economia politică socialistă); Socialismul ştiinţific (materialismul dialectic şi istoric); Geografie universală şi a României; Matematică; Fizică;

Chimie; Bazele darwinismului; Limba şi literatura română.

Predarea acestor cursuri se făcea de regulă în săli spaţioase, unde un ofiţerinstructor la tribună îşi citea expunerea. Ofiţerii, comandanţi de batalion, se plimbau printre cursanţi pentru a observa dacă şi cum se luau notiţe. De fiecare dată, înainte de începerea expunerii, care dura două ore, la comandă se strigau lozinci, precum: „URSS, bastionul păcii elz/, „Stalin şi poporul rus libertate ne-au adus! zz; astfel de lozinci scandate în cor de toţi participanţii făceau să trepideze întreaga sală.

Cursurile şcolilor militare superioare pentru ofiţerii Ministerului de Interne de la Bucureşti, Oradea şi Câmpina aveau o durată de doi ani şi şase luni, după care absolvenţii erau ridicaţi la gradul de sublocotenenţi sau locotenenţi, în funcţie de media de absolvire, adică „rezultatele la învăţătură şi disciplină militară”, după care erau repartizaţi în unităţi. Atât la repartiţie, cât şi la promovările ulterioare în funcţie şi grad, funcţiona un sistem complicat, în care nepotismul şi sistemul de relaţii juca un rol important.

Cu ocazia şedinţei de analiză şi bilanţ, din 2 – 3 decembrie 1957, generalul-locotenent Gheorghe Pintilie, referindu-se la activitatea informativ-operativă a aparatului de securitate, s-a exprimat ritos: „Trebuie să ne debarasăm de munca slabă pe care o facem şi am făcut-o până acum”. Din punctul lui de vedere, trebuiau analizate cu mai multă responsabilitate „metodele proprii” în comparaţie cu „tactica duşmanului”. La rândul lui, ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, susţinea că în activitatea muncii informativ-operative se constatau „lipsuri” şi „defecţiuni serioase”, iar principala cauză o constituia *„slaba pregătire profesională şi culturală”*, dar mai ales *„lipsa de maturitate politică”*. I se imputa astfel Securităţii, la 9 ani de la înfiinţare, *„lipsa de*

profesionalism” şi „*imaturitatea politică a cadrelor sale*”, deci critici, care nu erau formulate „de propaganda imperialistă” sau de „elementele reacţionare, înrăite şi declasate din interior”, ci de oamenii cei mai autorizaţi şi responsabili de activitatea instituţiei. Alexandru Drăghici se considera îndreptăţit să atragă atenţia asupra faptului că „lucrătorul care nu se îngrijeşte de pregătirea sa, va bate în cel mai bun caz pasul pe loc”, iar în condiţiile creşterii continue a exigenţelor „un astfel de lucrător nu va putea asigura îndeplinirea corespunzătoare a sarcinii de apărare a securităţii de stat a patriei”. În context şi pe acelaşi ton, Drăghici trasa ca principală sarcină pentru toţi lucrătorii din Ministerul Afacerilor Interne: „educarea sistematică şi minuţioasă a personalului ce încadrează organele MAI în domeniul politico-ideologic, în ridicarea vigilenţei şi a spiritului partinic în muncă”.

Consilierii sovietici. Instituţia consilierilor sovietici a jucat un rol important în sovietizarea României, ceea ce a însemnat: instaurarea prin forţă a guvernului procomunist prezidat de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, trucarea alegerilor din noiembrie 1946, desfiinţarea partidelor democratice, îndepărtarea brutală a monarhiei, la 30 decembrie 1947, impunerea programului de reformă după modelul sovietic, de la sfârşitul anilor ’40 şi începutul deceniului următor, cu consecinţe directe în represiunea „duşmanilor de clăsă”. Specialiştii sovietici au fost secondaţi de cadre selectate din rândul autohtonilor care absolviseră şcoli politice şi militare în URSS.

Cu toate acestea nu trebuie ignorat nicio clipă că instituţia consilierilor (specialiştilor) străini, sub diferite forme şi denumiri, nu este o invenţie sovietică sau comunistă. Se pare că are o istorie îndelungată, ţine de sfera relaţiilor bilaterale şi priveşte domenii dintre cele mai variate, de la armată la finanţe, de la servicii secrete la

cultură şi de la monarhi la biserică. Iată şi câteva exemple: domnitorul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, a avut instructori francezi pentru organizarea armatei moderne a României şi sfetnici politici tot francezi; domnitorul şi apoi regele Carol I i-a schimbat pe francezi, se pare ineficienţi, cu germanii; unul din primele acte ale cabinetului Ion Antonescu a fost chemarea instructorilor germani; Nicolae Ceauşescu a trimis instructori şi consilieri politici în ţări africane şi a permis ca tineri din aceste ţări să urmeze cursurile institutelor de învăţământ superior, civile şi militare din România.

Dar România nu este un exemplu singular, el reproducându-se la multe alte state. Suficiente exemple se pot găsi şi în politica Statelor Unite. Bunăoară, la începutul anilor ’50, SUA a oferit cu generozitate prin intermediul „specialiştilor” asistenţă grupărilor anticomuniste din America Latină şi s-a implicat direct în schimbările de guvern, adevărate lovituri de stat, în Orientul Apropiat. De pildă, în august 1953, CIA a reuşit prin „Operaţiunea Ajax” readucerea la putere în Iran a Şahului Mohamed Reza Pahlavi, răsturnându-l pe preşedintele Mossadegh susţinut de Stalin şi serviciile secrete sovietice. În perioada 1952 – 1953 specialişti ai CIA, secondaţi de celebml Otto Skorzeny, fostul specialist al lui Hitler în acţiuni de tip „comando”, îl ajutaseră pe Gamal Abdel Naser şi loja masonică a „Tinerilor ofiţeri” să preia puterea la Cairo, în Egipt. În Guatemala, CIA a fost implicată direct, prin „specialişti” în răsturnarea, în 1954, a guvernului format de preşedintele Jacobo Arbenz Guzman şi înlocuirea acestuia cu un regim de dictatură militară. Apoi, timp de 40 de ani, Statele Unite au ajutat armata guatemaleză să pună în practică unul dintre cele mai sângeroase programe de represiune din America Centrală. Se estimează că peste 100.000 de civili au fost ucişi, de-a lungul timpului, de

către forţele de securitate guvernamentale, asistate de „specialiştii” SUA. La fel ca în Guatemala, şi în Honduras agenţii „specialişti” ai CIA s-au implicat în asasinări, răpiri, torturi şi execuţii sumare. Peste 60.000 de militari latino-americani s-au perfecţionat în cadrul Centrului de pregătire de la Fort Benning, statul Georgia, majoritatea dintre ei participând la acţiunile dirijate şi inspirate de „specialiştii” SUA. Toate acestea sunt prezentate pe larg într-un raport din 1996 al Consiliului pe Probleme de Informaţii (Intelligence Observing Board) al preşedintelui Clinton.

Revenind, instituţia consilierilor sovietici din România nu se poate disocia de politica de cadre, datorită în primul rând semnificaţiei legate de dominaţia directă pe care URSS o stabilise asupra sferei sale de influenţă şi pe care o exercita şi pe această cale. Veniţi în calitate de „specialişti”, consilierii sovietici, care au activat în România, constituiau o structură de informaţii stabilă şi eficientă, alcătuită – dacă nu în totalitate, în mod sigur în cea mai mare parte – din cadre şi agenţi ai serviciilor secrete sovietice. Persoanele din această categorie s-au aflat în toate domeniile de activitate şi la toate nivelurile importante, cum ar fi în structurile de comandă ale apărării şi securităţii statului, în învăţământul superior, în întreprinderile mari. Importanţa care li s-a acordat constă în faptul că nu exista o şedinţă a conducerii unei instituţii la care să nu participe consilierul şi la care să nu i se solicite părerea.

Organele de securitate ale regimului comunist din România, la fel ca şi toate celelalte instituţii ale administraţiei de stat, au fost supravegheate încă de la formare şi până în decembrie 1964 de consilieri sovietici. Aceştia proveneau din rândurile ofiţerilor MGB (KGB) – ului şi au jucat un rol fundamental atât ca organizatori cât

şi ca instructori, iar semnificaţia lor a depăşit cu mult nivelul administrativ. Şi din această perspectivă se poate spune că aparatul de securitate din acei ani a fost „mai mult al Moscovei decât al ţării”, o poliţie politică preponderent antiromânească şi un instrument al regimului comunist de la Moscova pentru promovarea intereselor URSS în această parte a Europei. La o asemenea situaţie s-a ajuns nu numai prin presiunile sovieticilor, ci şi în virtutea veleitarismului manifestat de mulţi ofiţeri autohtoni cu funcţii de comandă, mai mult sau mai puţin importante din Securitate. Pe ansamblu este greu să se facă o distincţie netă între efectele amestecului sovietic şi dorinţele de parvenire şi afirmare ca „activişti de partid într-un domeniu special”, ce au animat pe mulţi dintre conaţionali. Este vorba desigur despre cei care s-au încadrat în structurile organelor de securitate, deopotrivă cu cei care au acceptat benevol colaborară cu ele în calitate de informatori-delatori.

Belu Zilber îşi amintea că „în toate serviciile Securităţii existau consilieri sovietici, aduşi cu mari rugăminţi şi sacrificii de Gheorghiu-Dej”. Consilierii sovietici au ocupat toate posturile importante din direcţiile centrale şi regionale, lucrând la toate nivelurile, inclusiv în birourile de securitate din oraşele mici. În stadiul actual al cercetării nu se cunoaşte încă numărul lor. Un singur document dat publicităţii până acum – este vorba despre Nota Secretariatului Consiliului de Miniştri al URSS din octombrie 1949 – atestă că în Bulgaria, Ungaria, România şi Cehoslovacia lucrau la acea dată 61 de consilieri militari şi 9 civili. Dintre aceştia, 29 de consilieri militari se aflau în Bulgaria şi toţi consilierii civili în România. Evident că în anii următori numărul acestora a sporit.

Deşi erau cetăţeni sovietici, consilierii au fost înregistraţi ca ofiţeri ai Securităţii române. Generalul (r)

Neagu Cosma precizează că aceşti consilieri „se aflau în toate structurile Securităţii, inclusiv în contraspionaj/z, orientând în folosul lor întreaga activitate. „Se înţelege că ei nu au apărut clandestin – mai adaugă memorialistul citat –, ci în urma unei înţelegeri interstatale, cu păstrarea aparenţelor de parteneri egali, România pe de o parte, Uniunea Sovietică pe de altă parte. Bineînţeles că ei au fost ceruţi de partea română, iar Kremlinul, în generozitatea sa, a făcut marele efort de a-şi subţia propriul aparat de linişte şi siguranţă pentru a-l îngroşa pe al României”.

Afirmaţiile memorialiştilor sunt confirmate şi completate de documentele de arhivă. Astfel, la 3 noiembrie 1949, Gheorghiu-Dej menţiona într-o scrisoare adresată lui Stalin: „Studiind materialele legate de procesul bandei lui Ryk [în Ungaria – *n.n.*], conducerea partidului nostru a hotărât să treacă la analizarea situaţiei unor membri ai partidului care au o activitate confuză, suspectă. Întrucât nu avem suficientă experienţă pentru a întreprinde cu succes o asemenea analiză, vă rugăm să ne trimiteţi unul sau doi specialişti în aceste probleme pentru a acorda sprijin conducerii partidului nostru în demascarea şi neutralizarea agenţilor spionajului imperialist”. Zece zile mai târziu, Stalin a răspuns pozitiv. Instituţia consilierilor a căpătat rapid şi o bază normativă. Printr-o Hotărâre specială a Consiliului de Miniştri, condiţiile de muncă şi şcolarizare ale consilierilor militari şi civili au fost aduse la nivelul celor ale specialiştilor locali analogi lor. A existat şi un Acord încheiat între guvernul României şi guvernul URSS în ziua de 5 februarie 1950; pentru detaşarea de specialişti sovietici, nedat atunci publicităţii, din care cităm: „Guvernul Republicii Populare Române va pune gratuit la dispoziţia specialiştilor sovietici detaşaţi locuinţe mobilate, serviciile comunale (lumină,

telefon, apă, gunoi etc.) şi ajutorul medical şi, de asemenea, va plăti cheltuielile legate de venirea în RPR şi întoarcerea în URSS, adică cheltuielile de deplasare egale cu un salariu lunar, costul drumului specialistului şi a familiei sale, de la domiciliul permanent, până în RPR şi din RPR până la domiciliul permanent, transportul bagajelor şi a indemnizaţiei de concediu egală cu un salariu lunar, într-un an de serviciu. Sumele cuvenite fiecărui specialist sovietic se vor vărsa de către Ministerul Finanţelor RPR în lei, la 10 şi 25 ale fiecărei luni în contul curent al Reprezentanţei Comerciale a URSS din RPR la Sovrombank”.

Principala misiunea a consilierilor („specialiştilor”) sovietici în Securitate a fost de a supraveghea mobilizarea recruţilor români şi de a urmări felul în care se desfăşoară „munca de informaţii şi securitate”. De regulă, se comunica prin interpreţi, aceştia fiind în mare parte tot ruşi din Basarabia. Pentru asigurarea condiţiilor de cazare a consilierilor sovietici, după cum atestă o notă-raport întocmită de Corpul de Consilieri şi Inspectori ai Securităţii, în anii 1948 – 1949 au fost evacuate circa 35 – 40 de apartamente din unele vile situate în Parcul Herăstrău. Pentru întreţinerea, amenajarea şi dotarea lor cu mobilier şi celelalte obiecte necesare a fost constituită o comisie sub conducerea lui Dumitru Ghişe – secretar general şi consilier

MAI – şi a generalului Ion Niculescu. Cei doi şi-au exercitat atribuţiile până la schimbarea lui Teohari Georgescu din funcţia de ministru de Interne şi numirea lui Alexandru Drăghici, fiind înlocuiţi de colonelul Ghiţă, locţiitor şef al Serviciului exploatări imobile şi maiorul Roman Lupu, subsecretar la Direcţia administrativ-gospodărească.

Mobilarea vilelor în care au stat consilierii sovietici s-

a efectuat cu bunurile existente în depozitele MAI, provenite de la casele regale şi foştii demnitari „ai regimului burghezo-moşieresc”, iar cea mai mare parte s-a cumpărat de la particulari şi Consignaţie, fiind plătite din fondurile speciale la dispoziţia Ministerului de Interne. Ordinul a fost ca vilele consilierilor sovietici să fie înzestrate „cu lucruri de cea mai bună calitate”. Majoritatea mobilierului a fost din lemn de nuc, mahon şi trandafir în stiluri renumite (florentin, bizantin etc.). Covoarele erau persane originale (Buhara, Tebriz, Afghane), vesela din cristal Rosenthal şi Bavaria, serviciile de masă din porţelan şi ceramică, tacâmurile din argint şi alpaca. Nu lipseau candelabrele din fier forjat şi cristal de Murano, tablourile unor pictori români, precum Tonitza, Băncilă, Luchian, Grigorescu ş.a. După cum atestă documentele de arhivă, în decembrie 1952, când se finalizase în linii mari, dotarea vilelor respective, s-au cheltuit 500.000 lei. În opinia lui Ştefan Georgescu, fost şef al Serviciului fonduri speciale, rezultă că în anii 1949 – 1952, pentru cumpărarea bunurilor cu care s-au dotat locuinţele consilierilor s-au cheltuit peste 40.000.000 lei, în bani dinainte de reforma monetară.

În realitate, România a suportat pentru fiecare consilier sovietic un salariu dublu: unul în lei, plătit respectivului consilier, şi altul în ruble achitat statului sovietic. Potrivit Acordului, guvernul român se angaja să plătească guvernului sovietic, pentru fiecare specialist trimis, în raport cu calificarea lui, între 2000 şi 4.000 ruble lunar, drept „compensare a pierderilor pe care le suportă întreprinderile sau instituţiile sovietice respective în urma trimiterii colaboratorilor lor în străinătate”.

Efortul realizat de statul român pentru a crea asemenea condiţii de trai consilierilor sovietici, identice dacă nu chiar mai bune decât ale demnitarilor

nomenclaturişti ai PMR, s-a realizat în concordanţă probabil cu „sacrificiile” pe care aceştia le făceau pentru a-şi realiza misiunile încredinţate de Kremlin. Fostul general de securitate Ioan Mihai Pacepa enumera următoarele atribuţii despre care ştia că erau prioritare pentru consilierii sovietici: testarea liniei de activitate a fiecărei unităţi de securitate; fixarea sarcinilor şi misiunilor operative; definirea metodologiilor de lucru; introducerea tehnicii operative sovietice în activitatea de informaţii şi operare a Securităţii; dirijarea acţiunilor informativ-operative mai importante, „în mod practic – îşi amintea Pacepa – consilierii sovietici conduceau activitatea Securităţii şi domneau peste direcţiile ei operative ca nişte ţari neîncoronaţi. Consilierul şef avea aceleaşi drepturi (control nelimitat al activităţii operative şi administrative) şi avantaje (vilă în Bucureşti, la Snagov şi pe litoral), două maşini şi doi şoferi, doctor personal ca şi şeful Securităţii”. Pentru aprovizionarea lor s-au înfiinţat magazine speciale „cu circuit închis”, la care românii nu aveau acces.

Oficial, sosirea consilierilor sovietici a fost bine întâmpinată la eşaloanele superioare. „La unităţi însă – îşi amintea generalul (r) de securitate Grigore Răduică – venirea consilierilor a fost primită de cele mai multe ori, pe faţă, cu răceală. Ofiţerii de la aceste eşaloane, fiind mai tineri, nu aveau aceeaşi reţinere să îşi manifeste deschis nemulţumirea. La rândul lor, şi ofiţerii sovietici repartizaţi la eşaloanele inferioare erau tineri şi înfumuraţi şi se manifestau în mod arogant, considerându-se superiori şi vrând să îşi impună fără menajamente punctul de vedere”. Pentru relevarea raporturilor dintre şeful statului român, şeful Securităţii, consilierii sovietici şi Centrala de la Moscova, sugestive sunt şi documentele din arhivele secrete sovietice. Raportul întocmit de Alexandr Mihailovici Saharovski, la 13 mai 1950, şi adresat lui

Vsevolod Semionovici Abakumov, ministrul Securităţii Statului URSS, atestă că planificarea unor acţiuni represive mai ample ale Securităţii româneşti – în speţă „arestarea foştilor miniştri, înalţilor funcţionari de stat în guvernele burgheze ale României şi activiştii importanţi ai partidelor reacţionare” – era aprobată de primul ministru, dr. Petru Groza, în prezenţa lui Gheorghiu-Dej, secretarul general al PMR, şi Gheorghe Pintilie, şeful Securităţii. Acesta din urmă îi raporta lui Saharovski, care la rândul lui îşi informa şeful ierarhic de la Kremlin. La ancheta din 1968, privind abuzurile organelor de securitate, Alexandru Drăghici a dezvăluit şi alte aspecte interesante. „Eu mergeam la Gheorghiu-Dej nu oricând – spunea Drăghici –, îi dădeam telefon, mă duceam când eram chemat sau aveam ceva de raportat. îi spuneam despre ce este vorba şi primeam îndrumările respective. De asemenea, mă consfătuiam şi eu cu consilierii sovietici asupra anumitor dispoziţii. Nu asupra acestora, pentru că ele constituiau ordin, ci asupra felului de punere în practică a diverselor dispoziţii ce le primeam”.

Dintre toate structurile aparatului de securitate, cea mai bine înţesată cu consilieri sovietici a fost Direcţia de Informaţii Externe. Pe lângă ofiţerii sovietici legendaţi ca români, DIE a avut la început, în 1951, o mulţime de alţi ofiţeri PGU, ce acţionau descoperiţi, în calitate de consilieri. Ca şi colegii lor din celelalte direcţii interne, consilierii DIE trebuiau să traseze „linia de muncă”, ceea ce însemna: stabilirea ţărilor în care urma să acţioneze; stabilirea obiectivelor operative din fiecare ţară vizată; introducerea metodelor şi mijloacelor tehnico-operative ale spionajului sovietic în activitatea structurilor din România. Exista, se pare şi o mică diferenţă între consilierii sovietici din DIE şi cei din direcţiile interne. De regulă, în structurile Securităţii interne existau doi consilieri pentru

fiecare direcţie operativă, pe când DIE avea cel puţin un consilier pentru fiecare serviciu. Numiţi „razvedka sovetnik” (consilier de informaţii externe), ei conduceau de fapt întreaga activitate a DIE. Consilierul şef primea zilnic o copie a fiecărei telegrame transmisă de rezidenţe, pe film, prin intermediul curierului diplomatic. El avea dreptul, şi probabil că era principala lui misiune, să transmită la Moscova copii ale dosarelor DIE, ale agenţilor recrutaţi de DIE în Occident, a persoanelor luate în studiu de rezidenţele DIE, cât şi a oricărui alt document primit sau eliberat de DIE. Pentru toate aceste activităţi, consilierul avea la dispoziţie un curier diplomatic special, deservit exclusiv de PGU şi „secţiile” sale din ţările Europei Răsăritene, care venea la Bucureşti de două ori pe săptămână. Se iveau şi situaţii, probabil nu puţine, când consilierii sovietici transmiteau ordinele în scris, în limba rusă, după care erau traduse în româneşte. Relaţiile dintre cadrele de conducere ale DIE şi consilierii sovietici au fost percepute diferit, probabil în funcţie de oportunismul şi ambiţiile fiecăruia. Numai astfel se poate înţelege sensul destăinuirilor lui Constantin Horobeţ, fost ofiţer DIE care şi-a desfăşurat activitatea pe spaţiul SUA şi Marea Britanie: „Mihai Gavriliuc nu ne lăsa să raportăm totul consilierilor sovietici. Dimpotrivă, Nicolae Doicaru [adjunctul şefului DIE – *n.n.*] nu făcea nimic fără să-i consulte”.

Conform înţelegerilor oficiale, consilierii sovietici trebuiau să aştepte să li se prezinte cazurile asupra cărora conducerile Direcţiilor centrale din Securitate aveau nevoie de asistenţă sau de consiliere. În realitate, aceştia, pe lângă supravegherea agenţilor proprii, informau asupra situaţiei din România. Consilierii aveau grijă ca directivele şi ordinele emise de organele de Securitate româneşti să fie realizate în „spiritul” celor care guvernau de la

Moscova activitatea MGB. Pe baza informaţiilor obţinute de consilieri şi a directivelor primite apoi de la Moscova, ei influenţau numirea, promovarea sau schimbarea din funcţii a persoanelor din structurile româneşti şi inspirau programele de activitate după modelul sovietic. Consilierii raportau la Moscova şi asupra abuzurilor făcute de „tovarăşii din conducerea superioară de partid şi de stat”. De pildă, Alexandr Mihailovici Saharovski raporta în ianuarie 1952 că „secretarii CC al PMR, Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu nu acordă sprijinul necesar tovarăşului Gheorghiu-Dej şi îi creează greutăţi în muncă”. Şeful consilierilor mai atrăgea atenţia asupra „performanţelor” la care ajunseseră unii tovarăşi din conducerea regimului de la Bucureşti, numai în câţiva ani de guvernare: „Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu duc o viaţă lipsită de modestie şi se înconjoară de persoane dubioase. Aceşti trei conducători ai guvernului român au la dispoziţie un fond personal special, care depăşeşte 11 milioane de lei. După cum se poate constata, raportul lui Saharovski a fost întocmit chiar în perioada în care Gheorghiu-Dej a declanşat campania „de demascare” a deviatorilor, urmată de anchete, proces şi condamnare, ceea ce înseamnă că prin informaţiile trimise la Moscova, consilierii sovietici au jucat un rol important în consolidarea poziţiei secretarului general al partidului de la Bucureşti.

Şi Ministerul Afacerilor Interne a fost ajutat permanent de un grup de consilieri sovietici, având în frunte pe Ivan Sergheevici Mătuşenco. Acesta comanda consilierii sovietici de la direcţiile operative din Direcţia Generală a Miliţiei şi de la comandamentele de arme, Grăniceri, Pompieri, Trupe de intervenţii, Trupe de pază, Direcţia Generală a instanţelor, Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de muncă, Direcţia Generală a

Arhivelor Statului, precum şi în Direcţiile logistice. Şi aici, avizul consilierilor sovietici era obligatoriu în toate problemele mai importante. Până în anul 1958 nu au existat cazuri în care MAI să transmită ordine eşaloanelor inferioare fără avizul unui consilier sovietic. De asemenea, consilierii participau la bilanţurile anuale la nivelul unităţilor centrale teritoriale, documentele supuse dezbaterilor fiind traduse în limba rusă, în prealabil, iar consilierii prezentau sugestiile şi propunerile lor care corespundeau directivelor primite de la Moscova.[12]

Consilierii sovietici şi-au făcut simţită prezenţa, la fel de substanţial şi în activitatea Direcţiei de Informaţii Militare de la Marele Stat Major. Supravegherea şi controlul s-au realizat sub forma „îndrumării”, prin consilieri militari – majoritatea proveniţi din structurile GRU – aflaţi în legătură permanentă cu Biroul ataşatului militar sovietic acreditat în Bucureşti. Aceştia se amestecau în toate problemele informativ-operative, de cadre şi acreditări pentru ataşaturile militare în străinătate, supervizau orice document de informare etc., ceea ce crea multe greutăţi ofiţerilor români. Aşa se face că unele documente de comandament păstrate atestă ingerinţe din partea consilierilor militari sovietici ce „nu pot fi şi nici nu sunt compatibile cu situaţia unui organ de informaţii”, situaţia fiind dăunătoare „nu numai muncii Direcţiei Informaţii Militare, ci şi muncii altor organe”. Acelaşi raport din care am citat, întocmit de un ofiţer român, mai făcea referire cu toată claritatea că „s-au făcut încercări de amestec în treburile interne ale Direcţiei Informaţii şi de substituire a conducerii acesteia”.

Raportul citit de Emil Bodnăraş în şedinţa

---

12 Pentru comparaţie menţionăm că suma generală a încasărilor impozitelor de la ţărănime, prevăzută de Marea Adunare Naţională pentru anul 1951, a fost de 12 milioane de lei.

Secretariatului CC al PMR; din 9 ianuarie 1950, care se referea la situaţia armatei şi a problemelor de apărare naţională, menţiona expres că la întocmirea documentului asistase „tov. Kolganov, consilier militar principal”. „Apreciind rolul deosebit de important şi valoarea sprijinului primit din partea consilierilor militari sovietici”, Secretariatul CC al PMR a socotit necesar „de a interveni la guvernul URSS pentru detaşarea pe lângă armata RPR a încă unui număr de consilieri militari”. Documentul atestă că s-au solicitat încă 9 consilieri, din care unul pe lângă Serviciul de Contrainformaţii al armatei.

Consilierii sovietici din structurile informative şi contrainformative din Ministerul Afacerilor Interne, Securitate şi Ministerul Apărării Naţionale asigurau şi schimbul de informaţii cu structurile similare din URSS. De regulă, consilierii se rezumau la a solicita date despre cetăţenii români „suspecţi”, pe care îi reţineau, anchetau şi, fie îi expediau peste graniţă, fie îi recrutau.

Serviciile de securitate sovietice au exercitat astfel o influenţă şi supraveghere covârşitoare, prin intermediul consilierilor, nu numai asupra organelor de informaţii şi securitate româneşti, ci şi asupra conducerii PMR. Exemplul ilustrativ este componenţa anturajului tehnic al secretarului general, Gheorghiu-Dej. În 1948, secretara sa personală era Nina Nikonova, soţia lui Serghei Nikonov, şeful SSI până în 1951, fost agent OGPU. Şeful de cabinet al lui Dej a fost Mihail Gavrilovici, agent MGB/KGB, iar colonelul Valerian Bucikov, consilier MGB pe lângă cea de a şasea Direcţie a Securităţii care răspundea de paza personală a liderului comunist de la Bucureşti.

METODE, MIJLOACE, TEHNICI ŞI MENTALITĂŢI DIN ACTIVITATEA ORGANELOR DE SECURITATE

Regimurile comuniste au însemnat, dincolo de lupta de clasă care justifica în ochii lor represiunea, controlul

tuturor domeniilor: social-economic, politic, cultural, militar şi, nu în cele din urmă, al securităţii statului. Unui astfel de control nu trebuia să-i scape nimic, nici măcar viaţa intimă a individului. Istoria regimului comunist din România, cel puţin în primii 10 – 15 ani – atunci când represiunea a cunoscut formele cele mai groteşti –, poate fi reconstituită nu numai pe baza unor analize pe verticală, ci şi prin cercetarea proceselor şi fenomenelor pe orizontală. Sub acest din urmă aspect este interesant de urmărit intimitatea mentalităţilor, tiparul comportamental al funcţionarilor de stat, al oamenilor, al grupurilor socio-profesionale, şi aceasta pentru că este important nu numai *ce* s-a făcut, ci şi *cum* s-a făcut.

Metodele, mijloacele, tehnicile şi mentalităţile represiunii politice instituţionalizate au fost caracteristice tuturor serviciilor de securitate din statele unde s-au impus regimuri totalitarist-comuniste. În ţările devenite după al doilea război mondial sateliţi ai Moscovei, serviciile de securitate şi-au creat sisteme capabile să asigure supravegherea populaţiei în baza legilor care apărau puterea comunistă şi respectând criteriile ideologiei intolerante a aşa-zisei „lupte de clasă” pe care le-au ridicat la rangul de politică de stat. După cum spunea Erich Mielke – fost şef al STASI (Serviciul de Securitate din Republica Democrată Germania) în perioada 1957 – 1989 –, astfel de instituţii au reprezentat „suprastructura de observare globală a societăţii”. Pentru realizarea unui asemenea obiectiv strategic, imensele resurse materiale şi umane au fost irosite în vederea obţinerii unor informaţii despre opiniile oamenilor.

Şi în România principalul obiectiv al activităţii organelor de securitate în perioada 1948 – 1964 a fost represiunea, iar mijloacele, metodele şi tehnicile folosite au căpătat caracteristici specifice. Documentele de arhivă

atestă fără dubii aspectele preponderent represive în folosirea: reţelei informative (agentura secretă), reţinerilor şi arestărilor, anchetelor informative, cenzurii corespondenţei, tehnicii operative, supravegherilor şi percheziţiilor secrete. Alte practici des uzitate în activitatea informativ-operativă – chiar de serviciile de informaţii din ţările cu o lungă tradiţie democratică – cum ar fi combinaţiile informative, jocurile operative, dezinformarea agenţilor străini sau recrutarea sub steag străin, se dovedeau mult prea rafinate pentru a fi la îndemâna unor ofiţeri lipsiţi de cultură generală şi chiar profesională. Cel puţin pentru perioada de început a aparatului de Securitate, asemenea metode trebuie trecute mai degrabă la capitolul „excepţii” sau „deziderate”. Întâlnim şi practici inspirate din activitatea ilegală a partidului comunist care, suprapuse peste cele clasice, ne oferă un tablou pitoresc prin expresivitate, ceea ce dă o notă caracteristică muncii de securitate, adică a acelei activităţi concepute să facă ordine „definitivă”, să „cureţe” societatea de duşmani şi să contribuie decisiv la „construirea socialismului”.

Reţeaua informativă. Există o gamă variată de noţiuni tehnice pentru activitatea de informaţii, aici fiind valabil dictonul „câte case atâtea obiceiuri”. În practica serviciilor de informaţii occidentale, pentru a se desemna o sursă umană secretă, se folosea, de regulă, noţiunea de „informator”. În glosarul limbajului de specialitate întocmit de Ernest Volkman, informatorul este definit ca „o persoană înrolată de un serviciu de informaţii – fie pentru bani, fie din cauza convingerilor politice – pentru a servi ca sursă de informaţii sau pentru a duce la îndeplinire alte sarcini colaterale în ţara natală”. În situaţia în care un informator, de obicei situat într-o importantă poziţie guvernamentală, politică sau de afaceri, al cărui rol primar

consta în influenţarea politicii şi nu colectarea de informaţii, intra în categoria „agenţilor de influenţă”. Când un informator, aflat sub controlul unei agenţii (serviciu) de contrainformaţii (contraspionaj) sau poliţie, cu sarcina de a infiltra o organizaţie politică ori de a instiga la acte ilegale sau acţiuni violente, menite să discrediteze acea organizaţie şi să justifice contramăsuri externe, era considerat „agent provocator”. „Căsuţa poştală” sau „cutia cu scrisori” era informatorul utilizat ca mesager pentru a primi şi transmite mesaje. Un astfel de informator mai era cunoscut şi sub denumirea de „scurtătură”. Când informatorul plantat într-o ţară străină, cu ordin de a duce o viaţă normală şi de a nu efectua operaţiuni de spionaj până când nu i se comanda să o facă – de regulă, în cazul unor ostilităţi –, atunci era considerat „agent adormit” sau „în rezervă”. Mai exista şi o altă categorie, şi anume, aceea de „agent aruncat”, pentru cazurile în care un informator era sacrificat în intenţia de a se distrage atenţia de la alţi informatori mai importanţi. Toate aceste categorii de agenţi-informatori formau împreună „agentura secretă”, ce se afla în legătura şi sub comanda unui agent – ofiţer, salariat al serviciului de informaţii al unei naţiuni, cu statut de funcţionar guvernamental. În terminologia informaţiilor occidentale, se mai întâlneşte şi noţiunea de „agent de control” sau „ofiţer de caz”, desemnat a superviza activitatea altor agenţi sau informatori, sau a unei reţele – „cerc” – de agenţi-informatori şi alte detalii. Se mai întâlnesc şi alte denumiri pentru cazuri speciale. De pildă, „cârtiţa” era denumirea informatorului sau agentului (ofiţer al serviciului) infiltrat în structura politică, de informaţii sau militară a unei naţiuni-ţintă, care avea ca obiectiv specific ascensiunea într-o poziţie cheie, moment în care persoana respectivă putea fi activată pentru a furniza informaţii importante ce nu se puteau

obţine pe altă cale. În situaţia în care agentul sau informatorul era descoperit, identificat ori planau asupra lui suspiciuni bine fondate de către contraspionajul advers, în jargonul informaţional american

ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEŞTI

I se spunea „agent expus” (sau ars). În activitatea serviciilor de securitate sovietice, un agent care opera într-o ţară străină, sub identitate falsă, se numea „ilegal”, iar când opera sub acoperire diplomatică, ceea ce-i acorda imunitate împotriva arestării şi cercetării informative, se numea „legal”. Serviciile secrete germane mai foloseau noţiunea de „agent indicator” pentru informatorii cu sarcini de a identifica şi puncta persoanele disponibile, cu posibilităţi şi calităţi specifice activităţii informa ti v-operative. „Agenţii recrutori” erau ofiţerii specializaţi în a iniţia întâlnirile şi dialogurile cu persoanele indicate, pentru a le atrage treptat la colaborare cu serviciul. Aceştia îşi studiau foarte bine persoana, după care întocmeau un plan de recrutare în care se consemna şi baza recrutării, adică motivul (ideologic, pecuniar sau alte avantaje etc.).

Agentura secretă sau reţeaua informativă, după terminologia proprie, a constituit principalul mijloc al activităţii de securitate pentru culegerea şi verificarea informaţiilor de interes. Reţeaua informativă – *„arma de bază a instituţiilor informativ-operative”*, cum o denumeşte generalul Neagu Cosma – era formată din: informatori (calificaţi şi necalificaţi), colaboratori, gazde, case de întâlniri şi rezidenţi.

„Munca cu agentura”, adică recrutarea, instruirea, organizarea şi dirijarea reţelelor de informatori de către ofiţerii de securitate, a fost reglementată periodic printr-o serie de ordine şi instrucţiuni emise de ministrul Afacerilor Interne. Printre cele mai importante se numără: Directiva

despre munca cu agentura din 1950; Ordinul nr. 15 din martie 1956 privind eliminarea din reţea a informatorilor ineficienţi; Ordinul nr. 54 din 1956 privind intensificarea recrutărilor de informatori în instituţiile de învăţământ; Ordinul nr. 95 din 1957 privind creşterea numărului de informatori în mediul rural ş.a.

Informatorii calificaţi erau persoane recrutate special pentru un anumit caz sau o anume problemă şi care beneficiau de o instruire mai detaliată şi concretă din partea ofiţerului de securitate recrutor. Contactele între informatorii calificaţi şi ofiţerii de legătură erau mai dese. În funcţie de informaţiile obţinute, persoana era dirijată şi primea instrucţiuni referitoare la modul în care trebuie să acţioneze sau să se comporte pe lângă obiectivele aflate îţi atenţie. Instructajul viza, de obicei, modul de purtare a dialogului cu persoana sau persoanele de la care urma să se obţină nota informativă. Atât ofiţerul recrutor, cât şi ofiţerul de legătură se recomandau cu nume conspirative. La recrutare, informatorii calificaţi primeau şi ei un nume conspirativ, li se fixau parolele de intrare în contact cu ofiţerii de legătură; erau instruiţi în privinţa legendelor folosite pentru casele şi locurile de întâlnire. De asemenea, semnau un angajament privind necesitatea păstrării secretului şi conspirativităţii depline asupra activităţii de informaţii, loialitatea faţă de regimul politic şi interesele de securitate. Conţinutul angajamentului varia în funcţie de calităţile, personalitatea şi poziţia socială a informatorului.

În funcţie de caz sau momente operative, informatorii calificaţi puteau fi predaţi în legătură temporară altor ofiţeri din unităţile şi structurile informative, aplicându-se principiul utilităţii.

În conformitate cu ordinele, directivele şi instrucţiunile MAI referitoare la „munca cu agentura”, un

informator ideal ar fi trebuit să aibă următoarele caracteristici: „adept convins al noii orânduiri, cu un spirit patriotic dezvoltat, cel puţin absolvent de liceu, cu o cultură generală bogată care să-i dea posibilitatea să înţeleagă dezideratele muncii de securitate, bine pregătit profesional, cu largi posibilităţi informative pe lângă obiectivul urmărit, sincer, discret etc.”

Informatorii necalificaţi erau persoane atrase la munca de securitate, temporar, „fără să li se ia un angajament scris”, iar instruirea era mult mai sumară. La această categorie intrau de regulă persoanele care se ofereau din proprie iniţiativă să dea informaţii organelor de securitate. Cei care dovedeau calităţi şi/sau obţineau rezultate bune, în sensul că difuzau informaţii de interes, erau trecuţi ulterior în categoria informatorilor calificaţi, urmând procedura de rigoare. Majoritatea informatorilor necalificaţi erau însă delatori şi tot felul de oportunişti care, prin furnizarea de informaţii către Securitate, urmăreau un anumit scop sau chiar să plătească poliţe.

Colaboratorii erau persoanele folosite ocazional, de către ofiţerii de securitate, de obicei pentru verificarea unor date şi informaţii dintr-un anumit mediu, loc sau despre o problemă de interes. Contactele cu ofiţerii de legătură erau sporadice, în funcţie de cazurile aflate în lucru.

Tot în calitate de colaboratori erau recrutaţi funcţionarii din instituţii care puteau ajuta cu date, informaţii şi activităţi pur tehnice organele de securitate. Aşa ne explicăm prezenţa masivă a funcţionarilor de la oficiile poştale şi telefonice, de la serviciile de cadre din întreprinderi, recepţionerii de la hoteluri. Uneori şi chelnerii erau folosiţi pentru plasarea tehnicii operative la mesele din localurile unde se desfăşurau momentele operative mai importante ale unui caz. Ofiţerii de

securitate şcoliţi şi trecuţi prin cursurile de specialitate moscovite foloseau, în calitate de colaboratori, şi pe vânzătorii ambulanţi, sau pe cei de la chioşcurile de ziare, librării, florării etc., alteori bibliotecarii sau custozii sălilor de lectură de la arhive. Rolul lor era de a primi plicuri sigilate de la anumite persoane indicate de ofiţer (de regulă rezidenţi) şi de a le preda ofiţerului de caz. Prin urmare, aceşti colaboratori jucau rolul de „căsuţe poştale”, care asigurau legătura impersonală între agentură şi ofiţer. Desigur că pentru o bună colaborare erau recompensaţi în bani sau obiecte în funcţie de contribuţia fiecăruia. Li se făcea şi o instruire specială pentru a folosi „semafoarele”, adică semnale optice sau acustice pentru a-şi atenţiona ofiţerul sau agentul de legătură. De exemplu, un ghiveci cu flori sau un aparat radio expus la vedere lângă căsuţa poştală putea indica situaţia de pericol, în sensul că întâlnirea nu putea avea loc pentru că în preajmă se aflau persoane „nepoftite”, ceea ce ar fi putut duce la deconspirarea legăturii; lipsa acelor obiecte putea să indice că erau asigurate condiţiile de contact. Astfel de practici au fost aduse de activiştii partidului, care acumulaseră experienţă în perioada ilegalităţii, şi au început să fie tot mai des uzitate de ofiţerii români pentru a-şi acoperi acţiunile faţă de privirile indiscrete ale consilierilor sovietici. Pe măsură ce rolul consilierilor sovietici a fost diminuat, s-a renunţat treptat la astfel de practici, cel puţin pe plan intern adică în activitatea de contraspionaj şi contrainformaţii militare, dar a continuat să fie folosită pe plan extern.

Gazdele caselor de întâlnire erau persoanele care puneau la dispoziţie din proprie iniţiativă sau la solicitarea ofiţerilor de securitate anumite spaţii, încăperi, chiar locuinţe ce erau folosite la întâlnirile cu informatorii şi colaboratorii. În această categorie se regăsesc persoanele

care nu aveau familie, sau care lipseau perioade mai lungi de la domiciliu, fie din interese profesionale, fie de altă natură cum ar fi: şoferii de cursă lungă, mecanicii de tren, aviatorii, marinarii etc.

La recrutare, gazdele semnau un angajament prin care se obligau să păstreze confidenţialitatea folosirii locuinţei de către ofiţerii de securitate, în perioada când lipseau de la domiciliu, şi erau recompensaţi cu sume de bani sau cadouri. Pentru cei care lipseau perioade mai lungi de la domiciliu, ofiţerii de securitate se ofereau să plătească chiriile şi luau măsuri pentru întreţinerea locuinţei. Era absolut obligatoriu ca prezenţa ofiţerilor la domiciliile respective să fie bine acoperită pentru a nu atrage atenţia vecinilor.

Rezidenţii erau persoane din rândul informatorilor calificaţi cu rezultate şi calităţi deosebite pentru munca informativ-operativă, cărora ofiţerul de securitate le încredinţa legătura cu 4 – 5, maximum 8, informatori şi colaboratori. Rezidenţii erau recrutaţi şi din rândul celor care aveau o anumită experienţă în activitatea conspirativă: foşti ofiţeri de informaţii de la Secţia a II-a a M.St.M., Siguranţă, Jandarmerie, Corpul Detectivilor şi chiar SSI.

Sisteme de legătură, recrutare şi evidenţă. Legătura între ofiţerul de securitate şi informatori, colaboratori, gazdele caselor de întâlniri ori rezidenţi se făcea direct (prin contact personal) şi/sau indirect (prin relaţie impersonală). Cele mai des uzitate erau contactele directe (personale), când ofiţerul se întâlnea cu sursa secretă (indiferent de categorie), de la care primea informaţia verbală sau scrisă sub forma unei note informative. Când informatorul refuza ori nu avea timp sau nu dispunea de un spaţiu şi mediu adecvat pentru conspirativitate de a întocmi note informative scrise, la întâlnire, ofiţerul îşi

nota în caiet ceea ce-l interesa, după care întocmea un raport informativ. Legătura impersonală se utiliza mai rar în activitatea de securitate internă. În situaţii speciale se foloseau „căsuţele poştalez/ şi „locurile secrete pentru mesaje/z. În jargonul informaţional sovietic, locurile secrete pentru mesaje de numeau „budokzz. De obicei, acestea erau locuri situate într-o zonă publică, unde persoanele din reţea puteau lăsa materialele informative sau schimba mesaje cu ofiţerul sau rezidentul, fără a fi nevoiţi să suporte riscul unei întâlniri personale. Tipic, aceste locuri erau cotloane sau fisuri a căror utilizare de către public era imposibilă. Se mai foloseau în acelaşi scop şi diverse alte locuri bine adăpostite şi ferite de umezeală, din parcuri, păduri, grădini etc. Containerele cu mesaje puteau fi depuse şi în locuri scobite în ziduri, garduri, grilaje, balustrade etc., totul depinzând de ingeniozitatea celor implicaţi în activitatea informativ-operativă.

Indiferent de categoria din care făceau parte în reţeaua informativă a Securităţii, fiecare persoană era instruită, atât la recrutare cât şi după, să nu ocolească nicio faptă care ar fi putut aduce atingere legilor ţării. „Datorită acestei orientări – scrie generalul (r) Neagu Cosma –, reţeaua informativă a Securităţii a furnizat în decursul anilor, organelor de Miliţie, o cantitate importantă de informaţii care vizau infracţiuni de drept comun cum, de altfel, şi reţeaua Miliţiei a dat informaţii de mare folos pentru Securitate”.

Pentru toate aceste categorii de agenţi din reţeaua informativă a Securităţii, recrutarea se făcea: pe baza sentimentelor patriotice; din interes (de obicei material, sau promisiuni cu privire la promovarea în funcţie); ori prin constrângere – şantaj (existenţa unui material compromiţător aflat în posesia organelor de securitate sau miliţie). Dacă e să facem o comparaţie, din acest punct de

vedere, cu informatorii folosiţi de Special Branch (Serviciul Special, secţie a Scotland-Yard-ului, principala instituţie cu rol de poliţie politică în Marea Britanie), se poate constata cu uşurinţă similitudini. În funcţie de baza recrutării, Special Branch-ul folosea patru categorii de informatori: *inocenţi* (persoane care erau active la locul de muncă, fapt pentru care comunicau ofiţerului ceea ce li se părea lor că ştie toată lumea şi era de interes pentru organele statului); *reacţionari* (persoane animate de răutate, invidie şi care apreciau că unul sau altul dintre colegi sau prieteni este periculos pentru interesul lui personal sau al societăţii); *plătiţi* (persoanele care recunoşteau că furnizează informaţii pentru bani, deşi sumele erau mici şi la intervale neregulate, sau pentru sprijin în diferite situaţii); *şantajaţi* (cei care colaborau cu ofiţerii pentru că aceştia din urmă îi aveau la mână cu date care le puteau aduce prejudicii sau puteau atrage condamnări).

Se pare că încă de la început, ofiţerii de securitate au avut unele restricţii în ceea ce priveşte recrutarea agenţilor, indiferent de categorie, din rândul membrilor de partid. Secretarul general al partidului, Gheorghiu-Dej, s-a pronunţat cu claritate în acest sens: „Dacă este nevoie de agentură într-un punct sau altul, asta se face numai cu încuviinţarea primului secretar”. La rândul lui, Alexandru Drăghici confirma, la 22 ianuarie 1955, că organele de securitate aveau obligaţia să meargă la primul secretar regional şi să arate că „vor să recruteze un membru de partid pentru munca de informare”. Probabil că acest regim special pentru folosirea membrilor de partid în activitatea informativ-operativă se datora suspiciunilor ce persistau în rândul cadrelor de conducere a PMR, temători ca nu cumva să se scurgă informaţii care să-i compromită sau să-i pună în situaţii incomode; aceleaşi temeri, probabil, ca nu cumva agenţii Securităţii să fie dirijaţi spre

a influenţa deciziile partidului. Deci totul trebuia ţinut sub control, inclusiv informaţiile care circulau de la partid către Securitate, precum şi acţiunile informative speciale în care erau folosiţi membrii partidului. Numai că acest control, exercitat de organele de conducere ale partidului asupra muncii de securitate, era doar o expresie teoretică. În practică însă ofiţerii nu permiteau niciun amestec din partea partidului, aspect sesizat şi precizat cu claritate de secretarul comitetului de partid Caransebeş, la 22 ianuarie 1955, în faţa lui Gheorghiu-Dej şi a lui Alexandru Drăghici: „La adunările organizaţiilor de bază ale organelor de Securitate, avem dreptul să dăm îndrumări, însă în munca lor profesională nu putem să avem niciun control”.

Copiind sistemul sovietic, pentru toate categoriile de persoane din reţeaua informativă, ofiţerii de securitate întocmeau dosare personale şi fişe de evidenţă. Asemenea practică nu o întâlnim în activitatea serviciilor şi structurilor informative româneşti din perioada interbelică. Ea a avut ca principale consecinţe: amplificarea birocraţiei şi complicarea activităţii informa ti v-opera ti ve; instrucţiuni speciale privind întocmirea dosarelor, a fiecărui document în parte; măsuri suplimentare de protecţie contrainformativă.

Dosarele personale erau păstrate în fişetele ofiţerilor operativi pentru perioada în care legătura era activă, iar după încetarea legăturii informative, dosarul se clasa în arhivă. Un astfel de dosar conţinea, conform instrucţiunilor, câteva acte obligatorii. În primul rând raportul cu propunerea de recrutare aprobat de şeful ierarhic, în care trebuiau făcute menţiuni referitoare la: datele de identificare ale persoanei recrutate şi numele conspirativ stabilit, calităţile pentru munca informativă, problema sau obiectivul spre care era dirijat, garanţiile de loialitate şi baza de recrutare. Urma apoi raportul privind

modul cum a decurs recrutarea în care se făceau menţiuni şi despre sistemul de legătură stabilit, şi parolele de rezervă pentru situaţiile în care întâlnirile nu puteau avea loc la data, ora şi locul convenite. O altă piesă obligatorie era tabelul cu ofiţerii care au avut persoana în legătură şi au participat la instruire. În dosarele personale se mai întâlnesc şi alte documente cum ar fi: angajamentele, chitanţele cu sumele de bani oferite de ofiţerii de securitate ca recompense pentru informaţiile furnizate; rapoarte de analiză periodică privind aportul informativ al persoanei respective, dar în care se consemnau metodele şi mijloacele folosite pentru verificarea loialităţii persoanei aflate în contact. În situaţia în care se constatau deconspirări se întocmea de către ofiţer un raport cu propuneri de abandonare şi luarea în lucru activ, adică din colaborator al organelor de securitate, persoana respectivă devenea obiectiv al muncii de securitate, fiind supravegheată până când se clarificau împrejurările şi mobilul producerii „trădării”.

Pentru ca un dosar personal să poată fi clasat în arhivă, ultima piesă trebuia să fie raportul, aprobat de şeful ierarhic superior celui care aprobase includerea în reţea, cu propuneri de abandonare şi motivul încetării legăturii informativ-operative. Un astfel de raport se întocmea atunci când persoana nu mai prezenta interes prin informaţiile pe care le furniza sau când înceta din viaţă.

Documentele informative originale, adică notele cu scrierea olografă a informatorului sau colaboratorului, erau organizate separat de dosarul personal într-o mapă anexă, care după clasarea în arhivă aveau un regim special, în sensul că nu se dădeau la consultat, iar după 5 ani de la clasare erau distruse pe bază de proces-verbal. Raţiunea unei asemenea măsuri se justifica prin faptul că

astfel de documente nu mai prezentau valoare operativă, întrucât, conform altor instrucţiuni, extrase din notele informative originale sau chiar copii, erau exploatate de ofiţeri în dosarele de caz.

Imediat după recrutare, ofiţerii de securitate erau obligaţi, conform instrucţiunilor, să întocmească o fişă de evidenţă Model 1 în dublu exemplar: unul pentru biroul de evidenţă al unităţii din care făceau parte, iar al doilea pentru sistemul manual de evidenţă centralizată, care se mai numea cartoteca evidenţei generale, aflată la unitatea centrală de linie (în acea perioadă se numea Serviciul „C”). Pe fişă erau trecute următoarele date: numele şi prenumele persoanei, părinţii, data şi locul naşterii, naţionalitatea, cetăţenia, apartenenţa politică, studiile, profesia, limbile străine cunoscute, locul de muncă şi funcţia, data şi denumirea organului care l-a recrutat, numărul din registrul de evidenţă şi indicativul ofiţerului care a avut persoana în legătură, numele conspirativ şi categoria. De exemplu, dacă indicativul ofiţerului era 312, însemna că făcea parte din Direcţia a III-a, serviciul 1 şi biroul 2. Dacă pe fişă nu era trecută data abandonării, însemna că persoana respectivă era în legătură activă, şi orice relaţii nu se puteau obţine decât de la ofiţerul în cauză.

Interesant este şi faptul că dosare personale şi fişe de evidenţă se întocmeau chiar şi pentru persoanele care fuseseră solicitate de ofiţerii de securitate să devină informatori sau colaboratori, dar refuzaseră oferta, din diverse motive.

Când dosarul personal era trimis la arhivă spre clasare, în fişa de evidenţă se completau următoarele date: numărul din registrul de arhivă de la fondul reţea şi data abandonării, adică a încetării legăturii operative.

Periodic, organele de miliţie – evidenţa populaţiei –

trimiteau la Serviciul „C” al Securităţii liste cu persoanele decedate. Se făceau verificări în evidenţa centralizată, iar în situaţiile când se constata că în arhivă persoanele respective aveau dosare personale, atunci fişele de evidenţă erau scoase din cartotecă şi distruse pe bază de proces-verbal împreună cu documentele dosarelor. Practic, prin această procedură se urmărea ştergerea oricăror urme privind colaborarea unei persoane decedate cu organele de securitate.

Toate aceste aspecte tehnice la care am făcut referire erau valabile doar pentru unităţile centrale şi teritoriale de securitate interne. Din raţiuni de protecţie contrainformativă, Direcţia de Informaţii Externe, precum şi celelalte unităţi centrale şi compartimentele similare din teritoriu, cu sarcini contrainformative pe linie de miliţie şi securitate, aveau sisteme de evidenţe şi arhive proprii.

Dacă o persoană care avea fişă de evidenţă la Serviciul „C” intern şi documente clasate în arhivă, dar prezenta interes, din varii motive, pentru DIE sau celelalte structuri contrainformative speciale (din Miliţie şi Securitate), instrucţiunile recomandau ca fişa persoanei respective să fie scoasă din evidenţa generală şi toate materialele trebuiau trimise solicitanţilor, dar niciodată invers.

MutllU CU agentura. Ceea ce a fost specific „muncii de securitate” şi în special „muncii cu agentura”, adică punctarea, recrutarea, instruirea, verificarea loialităţii şi legătura cu reţeaua informativă, plus instrumentarea cazurilor în lucru, intrau în competenţa şi sarcina fiecărui ofiţer, fără să existe o specializare sau o repartizare echilibrată a sarcinilor. Dacă este să mai adăugăm şi faptul că din „indicaţiile conducerii superioare” se iniţiase încă de la început o adevărată „întrecere socialistă” între ofiţeri, în sensul că „munca de securitate” devenise

normată – aprecierile făcându-se în funcţie de numărul informatorilor aflaţi în legătură şi cazurile deschise, şi nicidecum după criterii calitative –, atunci ne putem imagina cauzele care au determinat întronarea superficialităţii şi a lipsei de substanţă în problemele mai delicate pentru activitatea Securităţii în ansamblul ei. Evident că au existat şi alţi factori care au condus la o asemenea situaţie.

La început, munca cu agentura a fost de slabă calitate, aceasta şi datorită nivelului scăzut de cultură generală şi profesională al ofiţerilor de securitate. Ulterior s-a adăugat acel viciu de fond, specific poliţiilor politice represive, pe care-l vom explica în continuare. În ciuda faptului că instructorii erau consilieri sovietici, deci cadre cu experienţă în munca conspirativă, recrutările se făceau „cu toptanul”, pe bază de constrângere, contând în primul rând numărul şi mai puţin calitatea informatorilor şi colaboratorilor, ca să nu mai amintim despre posibilităţile lor de a obţine informaţii. Aşa s-ar explica cifrele foarte mari ce erau comunicate Serviciului „C” de către direcţiile centrale şi regionale de securitate. De exemplu, la sfârşitul anului 1951, Direcţia de contrasabotaj raporta un efectiv de 30 585 informatori, iar Direcţia de Informaţii interne 10 698 informatori. La o analiză asupra acestei probleme, Alexandru Drăghici aprecia că nu se poate conta pe numărul informatorilor, recomandând ofiţerilor operativi „să renunţe la elementele fără perspectivă, care constituie un balast în munca informativă”.

Nici metodele de recrutare utilizate nu erau cele mai potrivite, practicându-se în special şantajul pe baza dosarului penal al celui vizat, combinat cu ameninţări şi intimidări de tot felul. Erau şi, probabil, nu puţine cazuri, când la recrutare, informatorul semna un angajament în care ofiţerii de securitate menţionau că „pentru divulgarea

secretului se dau 1 – 5 ani închisoare”.

Inabilităţile, compromiterea onoarei militare şi a celor mai elementare norme de conduită ostăşească se manifestau frecvent în comportamentul infatuat al ofiţerilor de securitate din structurile de contrainformaţii militare faţă de ofiţerii Ministerului Apărării Naţionale. La recrutare, nu se ţinea cont de diferenţa de grad şi funcţie. Memorialistul George Mârzanca, ofiţer în Ministerul Apărării Naţionale, încununat cu laurii victoriei în luptele din Ungaria şi Cehoslovacia (noiembrie 1944-martie 1945) ne-a lăsat câteva destăinuiri tulburătoare. Datorită lipsei totale de profesionalism a organelor de contrainformaţii, viaţa sa, la o vârstă fragedă, a cunoscut un adevărat calvar. Memorialistul povesteşte că în martie 1952, când era căpitan, comandant al Batalionului 21 vânători de munte, un anume locotenent Popa Nicolae de la contrainformaţii a încercat să-l recruteze după formula „lucrezi cu mine sau vei regreta”. Neînţelegând advertismentul, George Mârzanca a refuzat propunerea sub motivul că nu are timp să se ocupe de aşa ceva. În consecinţă a fost trecut pe „lista neagră” a contrainformaţiilor. La 28 aprilie 1952 a fost arestat, apoi anchetat câteva luni la aşezământul din Uranus, unde a îndurat umilinţe, teroare fizică şi morală. În cele din urmă, căpitanul de vânători de munte, erou al Frontului de Vest, a fost condamnat la 4 ani închisoare şi degradare militară pentru infracţiuni pe care nu le comisese. Chiar şi atunci când un alt ofiţer de la contrainformaţii, un anume căpitan Sârbu, şi-a dat seama de situaţie, a recunoscut cu resemnare că este prea mic să îndrepte o greşeală atât de mare. „Ai avut neşansa – i-a spus Sârbu lui Mârzanca – să fii trecut pe lista neagră de către contrainformatorul unităţii voastre, ca un element periculos, sau poate el a greşit, dar asta nu schimbă cu nimic datele problemei”. Desigur că nu întâmplător am

ales acest exemplu. El ne dezvăluie, una din numeroasele enormităţi ale Securităţii în „lucrul cu agentura” şi anume, când ofiţerii îşi dădeau seama de greşeli, repercusiunile deveniseră atât de grave încât îi puneau în imposibilitatea de a mai putea îndrepta ceva.

După cum rezultă din stenograma discuţiei purtate la CC al PMR, în 1955, de Gheorghiu-Dej cu doi ceferişti din regiunea Timişoara, membri de partid, ce suportaseră pe pielea lor metodele folosite de organele de securitate locale, existau la acea vreme „instrucţiuni precise şi clare” din partea conducerii partidului privind recrutarea agenturii. Conform acestor instrucţiuni, recrutarea trebuia să se facă în primul rând dintre „elementele duşmănoase, acelor elemente care au acces în diferite categorii sociale, în rândurile elementelor nemulţumite şi dintre aceştia nu pe oricine”. Probabil că secretarul general al partidului se gândea doar la acele „elemente duşmănoase” care puteau fi recrutate (sau „atrase treptat la colaborare”) pe baza unui „material despre viaţa intimă a persoanelor vizate” (informaţii compromiţătoare de securitate). Instrucţiunile mai prevedeau şi obligativitatea controlului de către organele de partid ale muncii cu agentura, prevedere care probabil nu prea se respecta datorită sustragerii disimulate a ofiţerilor de securitate. Graţie acestui aspect, Gheorghiu-Dej s-a exprimat, cu aceeaşi ocazie, în 1955: „Cred că va trebui extins şi la raion şi la oraş dreptul primului secretar să cunoască agentura. Organele MAI trebuie să raporteze primului secretar ce intenţii au în privinţa agenturii. Altfel, ce fel de control are partidul asupra acestor organe?” Avem astfel atestat documentar, faptul că organele de conducere ale PMR trebuiau încă din anii ’50 să aprobe (sau să cunoască) agenţii (informatorii) folosiţi de organele de securitate din rândul membrilor fără funcţie ai partidului, ceea ce înseamnă că aceasta nu a

fost o invenţie a lui Emil Bobu în anii ’70, ci era o practică cu rădăcini mai vechi în munca „de partid”, deopotrivă cu ce-a de securitate.

Nu de puţine ori, ofiţerii recrutori făceau promisiuni neacoperite privind obţinerea de avantaje materiale foarte tentante sau intervenţii pentru ca persoanele atrase la colaborare să fie avansate sau promovate la locul de muncă. Memorialistul Cezar Zugravu, fost deţinut politic, a dezvăluit aspecte interesante în legătură cu cele patru tentative de racolare a sa de către Securitate în calitate de informator. Un anume colonel Alexoaie de la Biroul de Securitate din Bârlad i-ar fi făcut în 1960 următoarele promisiuni: „Treaba asta [activitatea de informator – *n.n.*] va fi foarte avantajoasă pentru dumneata şi întreaga familie. Noi nu-ţi cerem nimic pe gratis, te vom răsplăti. Mai întâi vom pune cruce dosarului dumitale de fost deţinut politic. Te vom înainta în funcţie, la fabrică, unde ai să poţi ocupa şi postul de director general. Soţia dumitale, care acum nu are post, va putea intra în învăţământ. Copiii, când vor creşte, vor putea fi daţi la facultăţi. Vei putea călători în străinătate şi dumneata şi familia. Vei avea bani, o leafă în plus, ce îţi strică? Şi alte multe avantaje. O să ai în Securitate prieteni, nu adversari. Şi dacă lucrurile vor merge bine şi partidul va fi mulţumit de dumneata, vei putea fi primit şi în partid”. Documente de analiză dezvăluie că lucrătorii operativi se purtau urât cu informatorii, numindu-i bandiţi, „cu scopul de a-i intimida, de a le şti de frică”. La direcţiile regionale de securitate Cluj şi Constanţa, sub pretextul că persoanele vizate pentru recrutare nu trebuiau să cunoască sau să poată recunoaşte locul de întâlnire cu ofiţerii, erau „aduşi cu ochelari de tablă” şi „trântiţi într-o canapea”.

În alte situaţii, ofiţerii de securitate recurgeau chiar la constrângerea fizică atât pentru recrutare cât şi în

obţinerea de informaţii de la agenţi. Prezentându-i-se astfel de abuzuri, Gheorghiu-Dej se întreba cu îndreptăţire: „Ce valoare poate să aibă informaţiile pregătite de nişte oameni care au fost luaţi şi schingiuiţi?” Un raport întocmit de corpul de control al ministrului Afacerilor Interne dezvăluie şi alte anomalii: „Agenţii care au fost recrutaţi pe sentimente patriotice au fost aduşi la sediul Securităţii unde li s-au luat proces-verbal de interogatoriu. Se cunoaşte că acest procedeu nu este aplicabil pentru o astfel de categorie, ci pentru elemente care au material compromiţător...” De asemenea, se făceau recrutări pe bază de constrângere şi asupra membrilor PMR.

Deci ofiţerii nu respectau instrucţiunile, întrucât directiva despre activitatea cu agentura prevedea că imediat după recrutare „informatorul trebuie să fie supravegheat cu mare atenţie”. După primul contact cu ofiţerul, candidatul la recrutare trecea printr-o criză psihică generată de faptul că „se iveşte la el acea cinste mic-burgheză, deoarece, venind din mediul respectiv şi fiind legat de bandiţi, el are impresia că face un act de trădare faţă de ei”. După recrutare, instrucţiunile recomandau ca informatorii şi colaboratorii să nu mai fie priviţi „ca nişte bandiţi”, ci „ca oameni, cu frământările lor, cu năzuinţele lor, cu felul lor de a vedea, şi pe care noi, ca organe de securitate, trebuie nu numai să-i întrebuinţăm pentru scopurile noastre în descoperirea duşmanului, dar, în acelaşi timp, să le facem şi educaţie...”. Se atestă astfel că încă de la început, Securitatea română a avut mania ca în paralel cu activitatea informativ-operativă să facă şi educaţie. Nu este greu să ne imaginăm cum era posibil să se facă educaţie de către ofiţeri (oameni cu câteva clase primare) unor persoane (informatori) pe care instrucţiunile „de muncă” îi recomandau din rândul celor cu studii cel

puţin liceale. Şi pentru a avea o imagine cât mai veridică să consemnăm că ofiţerii de securitate erau la rândul lor educaţi, prin participarea la învăţământul politico-ideologic ce se organiza lunar de către organizaţia de partid din care făceau parte. Anual, cu ocazia verificării cunoştinţelor şi stabilirea calificativelor pentru pregătirea politico-ideologică, ofiţerii se luau la întrecere care învaţă mecanic mai multe citate din documentele de partid sau lucrările clasicilor marxismului. Prin urmare, a face educaţie informatorilor „recrutaţi din rândul bandiţilor” însemna a transmite sloganuri politice, sau testimonii din experienţa luptei în ilegalitate a partidului care, scoase din context şi spuse unor oameni de obicei mult mai instruiţi, sunau mai degrabă a ciudăţenii sinistre, decât ca o treabă temeinică şi serioasă. Acesta este şi motivul pentru care ofiţerii de securitate recurgeau de regulă la metoda constrângerii şi intimidării, ceea ce a făcut ca activitatea informativ-operativă să fie lipsită practic de aportul substanţial al celui mai important mijloc de obţinere a informaţiilor, şi anume, agentura secretă. Despre aportul foarte slab al agenturii organelor de securitate face referire şi Saharovski – consilierul ministrului Securităţii de Stat din URSS pe lângă Securitatea din România – într-un raport întocmit în ianuarie 1952: „Se constată o slabă organizare în măsurile luate în domeniul activităţii de agentură şi operative în vederea descoperirii elementelor duşmănoase care desfăşoară activităţi de sabotaj în economia naţională şi aparatul de stat”. Parcă în completarea acestor estimări făcute de şeful consilierilor sovietici, analiza întreprinsă de conducerea Securităţii de la Bucureşti, la 15 februarie 1952, privind situaţia operativă în problema „bandelor din munţi” (grupurile înarmate din rezistenţa anticomunistă), atrăgea atenţia că „reţeaua informativă a fost slabă, mai mult de suprafaţă şi

în anumite perioade chiar inexistentă”.

Consecinţa imediată a acestei situaţii a constat în emiterea, în 1952, a unui ordin de epurare din reţeaua informativă a persoanelor care nu prezentau interes. Măsuri similare au fost aplicate periodic cu rezultate funeste pentru cunoaşterea şi stăpânirea situaţiei operative. De exemplu, grupul operativ format din patru ofiţeri de securitate, care aveau în responsabilitate depistarea şi lichidarea grupurilor înarmate din Munţii Banatului, raporta că în perioada 1 februarie-l mai 1953, deci pe parcursul a doar trei luni, în urma revizuirii agenturii informative au fost scoşi 34 informatori (24 abandonaţi pentru activitate informativă ca şi inexistenţi, 4 repartizaţi altor probleme, 4 arestaţi pentru că din verificări rezultase că erau informatori dubli). Mai mult, prin Ordinul nr. 15 din martie 1956 au fost îndepărtaţi din reţeaua informativă aproximativ 70% din informatorii şi colaboratorii aparatului de securitate, iar numărul celor rămaşi s-a dovedit insuficient pentru a face faţă acţiunilor operative aflate în atenţia direcţiilor centrale şi regionale. Din datele pe care le deţinea Serviciul „C” (evidenţă centralizată şi arhivă) rezulta că în august 1958, 45% din totalul acţiunilor pe ţară nu erau deloc acoperite cu informatori, iar pentru numeroase alte cazuri şi probleme agentura era cu mult sub necesităţile informativ-operative. De pildă, Direcţia Regionalei MAI Piteşti, în problema „foşti exploatatori”, avea doar 7 informatori pentru 1 100 persoane urmărite; Direcţia Regională Suceava nu avea, în aceeaşi problemă, niciun informator deşi în baza de lucru se înregistrau 600 de persoane suspecte, adică urmărite; Direcţia Regiunii Autonomă-Maghiară, în problema „naţionalişti burghezi”, din 240 acţiuni de urmărire şi supraveghere informativă deschise, doar 104 erau încadrate cu informatori.

În faţa unor asemenea situaţii Alexandru Drăghici se încăpăţâna să recomande aceleaşi sloganuri – „agentura nu trebuie să fie numeroasă”, ci doar „capabilă de muncă obiectivă şi devotată patriei” –, iar criticile şi acuzaţiile făceau referire la relaţiile dintre ofiţeri şi informatori. Cel mai adesea se reproşa că ofiţerii mergeau la întâlnire total nepregătiţi, nu se preocupau de educarea informatorilor, întreţineau relaţii neprincipiale cu colaboratorii, nu verificau informaţiile primite. Cele mai severe critici erau îndreptate împotriva acelor ofiţeri, unii „cu funcţii de răspundere”, care manevrau necorespunzător fondul CSI (cont informativ secret), folosit de regulă pentru recompensarea informatorilor şi colaboratorilor. Ordinul circular nr. 53, semant de către şeful DGSS la 4 februarie 1952, făcea cunoscut că: „Un grup de ofiţeri – unii cu munci de răspundere – au sustras sume de bani din fondul CIS, întrebuinţându-le pentru chefuri şi interese personale. Astfel şi-au creat un al doilea venit, frustrând instituţia şi compromiţând gradul de ofiţeri şi funcţia pe care o aveau… în loc ca banii să fie întrebuinţaţi în interesul muncii, pentru lărgirea şi îmbunătăţirea agenturii noastre, ei au fost delapidaţi…” Şi exemplele pot continua, documentele de analiză la nivelul conducerii MAI şi a aparatului de securitate sunt pline de astfel de anomalii. Deşi nu ducea lipsă de spaţiu şi timp pentru analize, privind eficacitatea muncii cu agentura, conducerea MAI confirma un mare cusur, în sensul că se lăsa impresionată de probleme mărunte şi nu aborda niciodată problema de fond. Ea era evitată cu bună ştiinţă, întrucât ţinea de domeniul politicului. Cazurile şi problemele deschise, adică „duşmanii de clasă interni şi externi” supravegheaţi, se aflau într-o asemenea postură mai mult pentru fapte imaginare decât reale sau pentru suspiciuni mărunte; informatorii nu aveau practic despre ce să informaze –

decât delaţiuni atunci când erau constrânşi; fondurile CIS erau mari şi trebuiau cheltuite, ceea ce constituia o tentaţie pentru ofiţerii operativi; ca într-o veritabilă întrecere socialistă se cereau cât mai multe cazuri finalizate, adică „duşmani ai poporului” arestaţi şi anchetaţi, judecaţi şi condamnaţi; rapoartele de analiză-sinteză asupra evoluţiei situaţiei operative erau receptate mai degrabă ca tendinţe de justificare, produs al birocraţiei, şi niciodată ca un aspect în care se concentra întreaga activitate informativ-operativă cu rol preventiv. Este vorba despre acel cerc vicios în care s-a învârtit Securitatea ca poliţie politică represivă, şi de care nu s-a putut debarasa practic niciodată, cu unele mici excepţii, dar care întăresc mai degrabă învăţămintele.

Comandanţii Securităţii, la fel ca şi ofiţerii mărunţi care lucrau cazurile, nu aveau capacitatea de a realiza, sau refuzau pur şi simplu să înţeleagă faptul că lipsa de eficienţă a agenturii dirijate în problema grupurilor înarmate din Munţii României care opuneau o înverşunată, chiar fanatică, rezistenţă regimului comunist se datora unei fireşti solidarităţi umane între luptătorii propriu-zişi şi populaţia satelor din imediata apropiere. Cu mici diferenţe, de altfel total nesemnificative, situaţia era asemănătoare, atât din punct de vedere cantitativ cât şi calitativ în celelalte probleme operative interne aflate în preocupările Securităţii. În acea perioadă securiştii erau priviţi de populaţia de rând ca exponenţi ai intereselor unei puteri străine (URSS), şi, în consecinţă, solidaritatea celor constrânşi să devină informatori faţă de cei care erau ori puteau fi ţinte ale represiunii a fost o reacţie firească de autoapărare. Este şi o posibilă explicaţie a existenţei unor agenţi dubli, deopotrivă cu situaţia celor care divulgau imediat legăturile cu Securitatea. Memorialistul Cezar Zugravu a făcut o destăinuire interesantă în acest

sens. El ne descrie reacţia sa faţă de propunerea organelor de securitate, de a deveni agent, în felul următor: „Îi ştiam pe securişti capabili de toate relele. Şi chiar în noaptea aceea de insomnie mi-am formulat tactica: să spun pe unde pot propunerea Securităţii, aşa fel ca să ajungă şi la urechile lor. Să mă fac eu singur inutilizabil pentru ei”.

Datorită incapacităţii intelectuale şi profesionale, ofiţerii din serviciile operative ale Securităţii întâmpinau mari probleme în recrutarea de agenţi-informatori din rândurile tineretului studios, intelectualităţii şi clerului ortodox. Documentele de analiză şi bilanţurile anuale sunt necruţătoare la acest capitol. În decembrie 1957 colectivul de inspectori ai Ministerului Afacerilor Interne constatase următoarele: „În 7 dintre cele 10 institute de învăţământ superior, deservite de Direcţia Securităţii Bucureşti în timpul controlului, n-a existat niciun agent din rândul corpului didactic, iar agentura din rândul studenţilor este cu totul ineficientă. Peste 40% din agenţii Direcţiei Regionale Cluj, din rândul intelectualităţii şi tineretului, sunt incapabili, iar din această cauză acţiunile informative se duc într-un mod nesatisfăcător. În cadrul corpului didactic al institutelor de învăţământ superior din Cluj există numai doi agenţi”.

În legătură cu recrutarea de informatori din rândul clerului ortodox, Alexandru Drăghici se declara, în decembrie 1957, total nesatisfăcut: „Agentura existentă pe această linie este slabă, iar acţiuni cu perspective aproape că nu există”. „Într-o serie de direcţii regionale – mai spunea Drăghici – nu s-au luat măsuri pentru recrutarea de agenţi din rândul călugărilor şi călugăriţelor din mănăstiri, unde, conform semnalărilor existente, se ascund fugari şi alte elemente duşmănoase. Din cele 27 de mănăstiri şi schituri aflate în regiunea Bacău, numai în 8 există câte un agent. În regiunea Piteşti există 33 de

mănăstiri, dar agentură există numai în 13, iar în cele 7 mănăstiri din Regiunea Constanţa agentura lipseşte cu desăvârşire”.

O situaţie aparte o reprezenta sistemul de lucru cu informatorii („turnătorii”) de cameră, folosiţi „ca principal mijloc” în penitenciarele şi coloniile de muncă unde erau internaţi deţinuţii politici. Cele mai ample şi veridice detalii, sub acest aspect, în sensul că sunt pe deplin confirmate de documentele păstrate în Arhiva fostei Securităţi, i le datorăm memorialistului George Mârzanca, fapt pentru care merită să le reproducem subsidiar:

„Individul cu asemenea atribuţie [„turnător de cameră” – *n.n.*], fie că era de-al lor [cadru al Securităţii – *n.n.*], fie chiar deţinut era introdus în celulă, şi ca să capete încrederea celorlalţi, poza în victimă că era închis pe nedrept sau se situa la altă extremă şi afirma că este închis pentru spionaj în favoarea americanilor.

Tot timpul zilei, respectivul cu pricina asculta atent la tot ce se discuta de către fiecare, iar când liniştea se aşternea, el convorbea cu câte unul ce i se părea mai deosebit, îi iscodea şi câteodată le mai şi promitea că are pe cineva ce poate să le uşureze situaţia, eventual şi elibera, dar el trebuia să afle totul ca să poată şti cum să pună problema la persoana influentă care este chiar din Securitate.

Unii creduli cădeau în cursă şi spuneau vrute şi nevrute, alţii mai prudenţi şi mai perspicace, îi răspundeau cu multă atenţie şi cât mai puţin.

Turnătorul încărcat ca o albină cu polenul de informaţii suplimentare era chipurile chemat la anchetă şi acolo îşi descărca sacul. Asemenea salariaţi erau răsplătiţi foarte bine, şi în raport cu realităţile relatate confruntate cu cel vinovat căruia i se puneau în faţă, nişte lucruri noi, mirat fiind că Securitatea prin anchetatori ştia în avans

lucruri pe care ei nu le spuseseră niciodată”.

Reţinerile şi arestările. Dacă „munca cu agentura” nu a dat la început rezultate, atunci s-a sperat că deficitul de informaţii poate fi suplinit prin reţineri şi arestări. Într-adevăr, printre cele mai importante atribuţii în sarcina organelor de securitate se aflau reţinerea şi arestarea persoanelor despre care existau suspiciuni că acţionează împotriva regimului „democrat popular”. Inexistenţa unui ordin specific care să reglementeze cu rigurozitate întocmirea formalităţilor şi stabilirea procedurilor de reţinere şi arestare a dus, cum era şi firesc, la încălcări frecvente ale „legalităţii socialiste”. În practică se întocmeau referate pentru arestare, întemeiate doar pe simple note informative, unele neverificate, în cele mai multe cazuri delaţiuni neînsoţite de materiale probatorii ale investigaţiilor prealabile. Au fost şi cazuri când ofiţerii de securitate redactau un singur referat pentru arestarea mai multor persoane, dar fără a se preciza infracţiunea săvârşită de fiecare în parte. De asemenea, s-au înregistrat numeroase cazuri de reţineri prelungite ani de zile fără nicio dovadă scrisă.

Formal, ofiţerii de securitate nu acţionau întotdeauna pe baza unui mandat de arestare, emis după cum era normal de procurori, ci după simple ordine telefonice sau în temeiul unor adrese venite de la Bucureşti pentru secţiile regionale, ce conţineau numai numele persoanelor care urmau să fie reţinute şi/sau arestate, fără date minime de identificare. Acest procedeu genera, evident, grave abuzuri, mai ales din dorinţa cadrelor de a se evidenţia în faţa şefilor prin rezolvarea promptă a ordinelor primite. A analiza un ordin înainte de a-l executa, pentru a constata dacă este legal, se pare că era o practică ce nu intra în spiritul şi deontologia ofiţerilor de securitate. Astfel de practici le-au creat mentalitatea care

astăzi îi inhibă atât de mult încât îi reduce la tăcere şi îi înspăimântă de moarte ideea că istoria se poate repeta, dar de data aceasta cu ei în postura de victime.

Ofiţerii operativi – adică cei care lucrau cu agentura şi aveau cazuri în lucru – erau ajutaţi la arestări de ofiţeri din direcţiile şi serviciile neoperative. De exemplu, la Serviciul „C”, erau încadraţi în acel timp aproximativ 200 de ofiţeri şi subofiţeri, care se ocupau în timpul programului (orele 7 – 15) de trierea arhivei preluate de la Siguranţă, SSI şi Secţia a II-a din M.St.M., iar seara se prezentau la direcţiile operative unde formau echipe speciale pentru arestări. De regulă nu li se spunea pe cine arestează, ci doar că persoana respectivă este „un element înrăit”, „periculos” şi „e posibil să opună rezistenţă”. Alteori, erau instruiţi în sensul că persoana cochetase cu legionarismul, şi prin urmare, trebuia să aibă armă la domiciliu şi chiar s-o folosească. Nu mică le era mirarea când constatau – după o descindere în forţă şi efectuată conform regulilor surprinderii – că persoana era în realitate un om paşnic, amabil şi dovedea solicitudine. Cam aşa povestesc veteranii anilor ’50 arestarea a mii de persoane din rândul medicilor, profesorilor universitari, inginerilor şi alte somităţi cultural-ştiinţifice ale „regimului burghezo-moşieresc”.

Conducerea Ministerului Afacerilor Interne reproşa, deseori, direcţiilor centrale şi regionale de securitate că încalcă ordinul privind reţinerile pentru 48 de ore şi că operau arestări pentru 3 şi 10 zile în scopul verificării suspiciunilor fundamentate pe materiale informative neverificate. Cu toate acestea abuzurile au continuat. Documentele de arhivă dezvăluie că la nivelul conducerii MAI se critica faptul că „unii dintre lucrătorii operativi şi de anchetă mai comit şi în prezent falsificări ale materialelor în baza cărora, uneori, se arestează cetăţeni

cu totul nevinovaţi”, ceea ce ducea evident la „compromiterea organelor Securităţii Statului”. Ipocrizia conducerii MAI ajunsese într-un asemenea hal, încât manifestarea „spiritului revoluţionar al criticii şi autocriticii” a lăsat în urmă concluzii ce merită a fi trecute într-un dicţionar de mostre ale retoricii comuniste ce dezvăluie la rândul ei goliciunea şi mizeria umană. De exemplu Alexandru Drăghici atrăgea atenţia, la o şedinţă cu şefii direcţiilor centrale şi regionale, din august 1955 asupra „practicii nejuste, când unii comandanţi, înainte de a lua hotărârea de arestare a persoanelor urmărite, recurg la reţinerea preventivă ilegală, de lungă durată a acestora, în scopul interogării lorz/. Este probabil dovada cea mai clară a înlocuirii activităţii informative cu ancheta, încercându-se compensarea lipsei de probe prin obţinerea de mărturii pe calea exercitării de presiuni morale şi fizice asupra celor interogaţi prin arestări ilegale. Simpla chemare a martorilor la sediul Secţiei de Securitate se transforma de regulă în reţinere dacă declaraţia dată nu corespundea cu interesele ofiţerului de securitate. Astfel de practici duceau – în concepţia lui Alexandru Drăghici – la sustragerea cetăţenilor paşnici „de la munca productivă”, iar ofiţerii de securitate şi conducerea MAI erau deturnaţi „de la lupta cu adevăraţii duşmani”.

Potrivit dispoziţiilor conducerii Ministerului Afacerilor Interne fiecare arestare trebuia raportată organelor superioare în termen de 24 de ore. Cu toate acestea, se depăşea frecvent termenul, fără a se lua măsuri de pedepsire a cadrelor vinovate. La o şedinţă de analiză a muncii, desfăşurată cu cadrele de conducere din direcţiile centrale şi teritoriale de securitate, în septembrie 1958, Alexandru Drăghici sublinia că „în practica muncii operative mai sunt cazuri când arestările se fac în mod neîntemeiat şi prematur”. În ciuda acestor analize, critici

şi formularea unor recomandări şi ordine precise, din inerţie, dar şi datorită unor mari carenţe în pregătirea profesională, sistemul reţinerilor şi al arestărilor fără mandat a continuat să funcţioneze în întreaga perioadă a deceniului şase, urmând, e adevărat, o curbă descrescătoare, provocată de schimbarea metodelor de lucru ale Securităţii după anul 1965.

Întrucât documentele oficiale de arhivă, provenite de la Cabinetul ministrului Afacerilor Interne, nu pot dezvălui adevărata imagine a abuzurilor, adică a arestărilor neîntemeiate şi premature, va trebui să facem apel la memorialistică, la cei care au simţit pe pielea lor duritatea comportamentului ofiţerilor de securitate. De exemplu, la 22 ianuarie 1955, Gheorghiu-Dej împreună cu Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici şi un anume Magda (secretarul comitetului orăşănesc de partid din Caransebeş) au primit în audienţă doi muncitori ceferişti – Ion Boiţă şi Leşanu – din Regiunea Timişoara pentru a le asculta necazurile provocate de abuzurile organelor de securitate. Aşa cum rezultă din stenograma convorbirii, Ion Boiţă a povestit la un moment dat despre un şef de tren, pe nume Şandru, care fusese reţinut la Securitate timp de 3 zile pe motiv că refuzase să transporte unui locotenent nişte saci cu ovăz fără documente oficiale. „L-au bătut la Securitate 3 zile şi 3 nopţi – preciza Ion Boiţă –, iar doctorul l-a care s-a dus să ia certificat medical a spus că dacă Securitatea l-a bătut el nu-i poate da certificat”.

Un fragment din declaraţia lui Cezar Grigoriu dată în 1968 în faţa comisiei de cercetare a abuzurilor este şi ea elocventă. Să precizăm mai întâi, că din „înalte raţiuni de stat”, respectiv din dispoziţia lui Gheorghiu-Dej, ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, a implicat organele de securitate – Direcţia de Contraspionaj – în modul cel mai aberant în urmărirea, arestarea şi cercetarea

interpretului de muzică uşoară Cezar Grigoriu, component al trioului omonim (în care activa alături de fraţii săi George şi Angel), cu scopul de a-l determina să renunţe la relaţiile sale amoroase şi la intenţiile sale de a se căsători cu Tanţi (Constantina) Gheorghiu, fiica cea mică a liderului comunist român. Iată ce povestea Cezar Grigoriu: „În toamna anului 1960 ori în primăvara anului 1961, întorcându-mă acasă după un spectacol, în jurul orei 12 noaptea, am fost luat din plină stradă în preajma Restaurantului «Izvorul Rece», în cartierul în care locuiam, de trei indivizi civili însoţiţi de o maşină de culoare neagră, care, punându-mi ochelari de tablă pe ochi, m-au împins în maşină şi m-au transportat. (...) Am întrebat ce se întâmplă cu mine. Drept răspuns, am primit câţiva pumni şi mi-au adresat câteva înjurături, spunându-mi că nu am voie să vorbesc. (...) Am fost introdus într-o cameră, am fost aşezat pe un scaun şi mi-au luat ochelarii. Atunci, am văzut că eram înconjurat de doi civili, de un sublocotenent (...) şi de o femeie cu grad de plutonier. Mi s-a ordonat să mă dezbrac la piele. Am fost condus iar pe nişte trepte, până am ajuns într-o celulă. (...) Am fost lăsat singur; din acest moment, la fiecare 10 minute sublocotenentul deschidea uşa celulei, îmi dădea un pumn în coaste, ordonându-mi să mă întorc cu faţa spre uşă şi invers, asta cu regularitate, până dimineaţa. Dimineaţa, mi s-au pus din nou ochelarii şi am fost condus într-un birou. (...) în spatele unei mese era un civil de 45 – 50 de ani, ciupit parcă de vărsat de vânt pe faţă, păr negru, chelie proeminentă, adus de spate şi ţinând capul puţin într-o parte. Era vorba de colonelul Izidor Holingher, [la acea dată şeful Direcţiei de contraspionaj a Securităţii – n.n.]. Am fost întrebat pentru cine lucrez, pentru americani sau pentru englezi. (...) în acel moment, m-a lovit şi m-a înjurat, ordonând unui alt civil să mă ia şi să mă ducă acolo unde am timp să mă

gândesc. Din nou am fost dus în celulă. Seara am fost scos şi condus până la maşină. La un anumit punct din oraş, mi s-au scos ochelarii (pe strada Olari). Ajunşi aici individul care m-a întrebat pentru cine lucrez, m-a lovit şi m-a înjurat din nou, ordonându-mi să nu povestesc nimănui ce mi s-a întâmplat (...)”.

Anchetele informative. Cercetarea sau ancheta informativă asupra prizonierilor de război, a spionilor sau a infractorilor reţinuţi ori arestaţi a constituit de-a lungul timpului o metodă eficientă pentru organele specializate în obţinerea de date şi informaţii de interes pentru politica de apărare şi securitate naţională. Fiecare informaţie obţinută în acest fel era analizată amănunţit şi reluată într-o altă şedinţă de interogatoriu în scopul adâncirii şi dezvoltării aspectelor ce făceau obiectul cercetării. Frecvent, când cei anchetaţi nu colaborau de bunăvoie, anchetatorii obţineau informaţiile dorite prin aplicarea unor presiuni psihice (ameninţări, şantaje). Nici constrângerea fizică nu lipsea din recuzită. Într-o serie de lucrări recent apărute, memorialiştii, care au cunoscut „arhipelagul românesc al ororii”, fac deseori referire la folosirea bătăii şi a altor metode de constrângere fizică şi psihică întrebuinţate de anchetatorii organelor Securităţii. Desigur că astfel de practici nu constituie o invenţie a Securităţii din România. Le-au folosit din plin atât organele de siguranţă din perioada interbelică, cât şi serviciile de intelligence şi counterintelligence cu mai vechi state şi cu o mai mare reputaţie. John Le Carré, maestrul inconfundabil al creaţiilor literare pe teme de spionaj şi contraspionaj, foloseşte expresia, şi probabil că nu întâmplător, „parlagii de la Secţia anchetatorilorz/ pentru a-i numi pe agenţii Serviciului Secret britanic specializaţi în anchete informative. În paginile sale, atât de savuroase, despre lumea secretă a informaţiilor în timpul războiului rece,

acelaşi autor strecoară cu subtilitate: „de la război încoace, metodele noastre – ca şi metodele adversarilor noştri – au devenit cam aceleaşi/z. Se pare că nici celebra agenţie de spionaj a SUA nu a fost străină de asemenea practici, cel puţin în vremea războiului rece. Elocvent în acest sens este documentul dat publicităţii în ianuarie 1997. Intitulat „Interogatoriul în contraspionajul KUBARK” (KUBARK reprezenta numele conspirativ al CIA), documentul era un manual conceput în anul 1963, menit să-i iniţieze pe agenţi în tehnicile de „extragere a informaţiilor de la sursele necooperantezz, în realitate un ansamblu de reguli, principii şi practici folosite de cadrele specializate ale Agenţiei în timpul interogatoriilor. Astfel de metode nelegale şi extrem de dure, cu preponderenţă tortura, au produs numeroase victime. Dar în vreme ce alte servicii şi structuri secrete informative cu reputaţie au renunţat treptat la metodele brutale – odată cu progresele tehnicii, de exemplu inventarea poligrafului (detectorul de minciuni) –, organele de securitate româneşti au continuat să folosească bătaia până târziu, deşi în ordinele şi instrucţiunile de profil se recomanda evitarea constrângerilor fizice, până la interzicerea lor. Când s-a început suprimarea ultimelor resturi ale „reacţiuniizz, „uzinele de arestat şi anchetat oamenizz, adică organele Ministerului Afacerilor Interne, au fost puse să funcţioneze la întreaga lor capacitate. În locurile de arest, disciplina era aspră. Belu Zilber consemna că „în 1958 până în 1962 s-a bătut conform planuluizz, „cu drugul, cu pumnii, cu vâna de cauciuc”.

Iniţial, unitatea specializată în cercetări penale a fost Direcţia a V-a transformată ulterior – în baza H.C.M. nr. 1361 din 11 iulie 1956 – în Direcţia a VIII-a de anchete. Primul şef al acestei direcţii a fost colonelul Mişu Dulgheru, arestat în 1952 pentru „abuzuri nepermise în

anchetă”, şi înlocuit prin colonelul Francisc Butyka, fost activist al CC al PMR. în paralel cu Direcţia de anchete a mai funcţionat, în cadrul unităţilor centrale, alte două servicii de anchetă independente, pe lângă Direcţia de contrainformaţii militare, şi Direcţia securităţii transporturilor. Această suprapunere de competenţe, susţinută de primul adjunct al ministrului Gheorghe Pintilie şi de consilierii sovietici, a luat sfârşit la 1 februarie 1956, când Direcţia a VIII-a a rămas singurul organism specializat în anchete informative.

Cadrele care îşi desfăşurau activitatea la Direcţia anchete „aveau un grad de pregătire şi cunoştinţe generale destul de reduse”, dar se considera că lipsurile erau compensate de „puternicul lor entuziasm revoluţionar, de fondul sănătos şi de puterea de muncă pusă în slujba revoluţiei proletare”.

La început, pregătirea juridică a ofiţerilor anchetatori era ca şi inexistentă sau extrem de precară. Deseori erau puşi în situaţia de a interoga arestaţi cu o bogată cultură generală, oameni titraţi sau cu experienţă în activitatea conspirativă sau în manipularea secretelor de stat, cum erau de pildă ofiţerii din Ministerul Apărării Naţionale. Există în arhivă documente de analiză, provenite de la Cabinetul ministrului Afacerilor Interne, ce ne dezvăluie situaţii de-a dreptul şocante. Ca paradigmă, locotenentul de securitate Brânzei Gheorghe, în timp ce îl ancheta pe locotenent-colonelul Cristea Antonescu, „fost ofiţer în armata burgheză”, i-a adresat întrebarea: „Când ai cunoscut pe Cowels din Uruguay, Statele Unite?”, la care arestatul a răspuns evident cu ironie, iar ofiţerul anchetator a consemnat în procesul-verbal: „În primul rând, Uruguay nu este în Statele Unite, şi în al doilea rând, nu-l cunosc pe acest Cowels”. S-au înregistrat şi cazuri, în care ofiţerii anchetatori ai Securităţii, realmente

semianalfabeţi, au consemnat în procesele-verbale alte date decât cele declarate de persoana anchetată. De exemplu, un arestat a declarat că din trei mii de vagoane, cartofii s-au alterat în 309 vagoane. După ce a citit procesul-verbal, anchetatul a refuzat să-l semneze pe motiv că cele consemnate nu corespundeau cu ceea ce declarase. Drept consecinţă, ofiţerul anchetator a reluat complicatul său travaliu, scriind în procesul-verbal, fie 30 009, fie 300 009. Enervat, arestatul s-a ridicat de pe scaun şi a spus tăios: „Domnule anchetator, te rog scrie 309 cu un singur zero şi nu cu patru zerouri”, la care anchetatorul a ripostat pe un ton ameninţător: „Semnează bă, nu mai umbla cu jumătăţi de măsură”.

Pentru prevenirea unor astfel de situaţii penibile, consilierii sovietici au întocmit un model de chestionar cu întrebările care urmau a fi formulate, dar în mod de-a dreptul hilar au formulat şi răspunsurile ce urmau a fi obţinute. Prin urmare, ofiţerilor anchetatori nu le rămânea decât să apeleze la constrângeri de tot felul pentru a obţine răspunsurile dorite. Mai întâi apelau la promisiuni, ulterior la constrângeri. Li se interziceau arestaţilor, care trebuiau anchetaţi să stea pe pat, să fumeze, li se reducea raţia de mâncare. În situaţia în care nici după aceste „măsuri” nu se obţinea rezultatul dorit, intrau în funcţiune torturile „psihologice”, descrise pe larg de majoritatea foştilor deţinuţi politici. E greu de crezut că anchetatorii Securităţii fuseseră special instruiţi pentru a aplica astfel de metode „ştiinţifice”. Mai degrabă le foloseau, empiric, pur şi simplu din sadism, apoi învăţau unii de la alţii. Relevant este următorul pasaj desprins din lucrarea unui memorialist:

„Toate şedinţele de anchetă, în care uneori mă ţineau în picioare, alteori pe un scaun fără spătar, ore în şir şi obligat să vorbesc neîncetat.

Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea lui odihnită de-a lungul şi de-a latul biroului.

Îi priveam pe aceşti băieţi, care cei mai mulţi erau de vârsta mea, şi mă întrebam de unde au învăţat tortura rafinată cu ajutorul interogatoriului. Simţeau o plăcere deosebită, când mă chinuiau cu întrebările lor însoţite de surâsuri superioare când, la fiecare acuzaţie, eu încercam să protestez”.

Se recurgea adesea la mijloacele de constrângere fizică datorită faptului că ofiţerii care anchetau cazurile în lucru erau slabi pregătiţi, necunoscând sau neavând suficientă experienţă în folosirea metodelor mai subtile de investigaţie. Asupra acestui aspect a atras atenţia şi consilierul sovietic, Alexandr Saharovski, în raportul său către centrala de la Moscova, în ianuarie 1952. „Investigarea numeroaselor cazuri de avarii, rebuturi, gâtuiri ale aprovizionării ş.a. – raporta Saharovski – se face cu superficialitate şi, în majoritatea cazurilor, nu dă niciun rezultat. Anchetele în privinţa cazurilor descoperite şi în curs de rezolvare sunt adesea încetinite şi nu sunt desfăşurate corespunzător”. Şeful consilierilor sovietici din România dădea exemplu cu cazul lui Lucreţiu Pătrăşcanu, a cărui anchetă se efectua cu mari întreruperi „de o echipă slabă de anchetatori, astfel că activitatea criminală a lui Pătrăşcanu nu a fost demascată până la capăt”. O situaţie asemănătoare se înregistra şi în cazul anchetei grupului de conducători ai organizaţiilor sioniste din România, care, în opinia aceluiaşi raportor, „desfăşurau în ţară o activitate subversivă şi de spionaj”. Cazul era cercetat de organele Securităţii române din 1950, dar, scria Saharovski, „numeroase fapte ale activităţii lor duşmănoase, precum şi legăturile lor criminale nu au căpătat dezvoltarea necesară în cursul anchetei”.

În iulie 1952, CC al PMR a emis o hotărâre prin care se interzicea tratarea abuzivă a arestaţilor. Aplicarea acestei hotărâri s-a făcut însă parţial şi cu multă greutate în ciuda îndemnurilor conducerii MAI de a se înceta „schingiuirile şi bătăile” în timpul anchetelor. Posibil că din această cauză, în toamna anului 1954, conducerea MAI a revenit cu un ordin, semnat de Alexandru Drăghici, prin care s-a interzis aplicarea constrângerilor din iniţiativa anchetatorilor. Dar şi de această dată răul nu a fost tăiat de la rădăcină, posibil că nici nu era în intenţia regimului, lăsându-se o mică portiţă deschisă pentru iniţiative, suficientă însă pentru a se continua abuzurile. Astfel, în ordinul semnat de ministrul Afacerilor Interne, se permitea „în anumite cazuri” din dispoziţia sau cu aprobarea sa, şi la „solicitarea Direcţiei de anchete”, folosirea metodelor de constrângere în cercetarea arestaţilor. Exemplul cel mai edificator al utilizării unor metode nepermise în anchete îl constituie chiar fostul şef al Direcţiei cercetări penale, Mişu Dulgheru, din ordinul căruia bătaia, ameninţările, falsificarea documentelor, prelungirea interogatoriilor peste limitele rezistenţei fizice ale celui arestat, timorarea martorilor ş.a. deveniseră o practică obişnuită în activitatea ofiţerilor anchatatori ai Securităţii. La Inspectoratul de Securitate din Regiunea Autonomă Maghiară se obţineau informaţii prin lovirea arestaţilor „cu picioarele şi cu pumnii în cap”, sau „turnând apă pe betonul din carceră pentru ca acesta să îngheţe”. Se mai practica şi zdrobirea picioarelor arestaţilor cu călcâiul cizmelor. Fără să se sinchisească de normele şi instrucţiunile de muncă ori de recomandările „venite de sus”, o echipă de control a ministrului a constatat că ofiţerii anchetatori din Craiova băteau persoanele cercetate din 1950 şi până în martie 1954 „când a fost descoperit”, în timp ce în alte oraşe ca Arad, Bârlad şi

Piteşti arestaţii erau „forţaţi să stea în picioare până cădeau în nesimţire”.

Metodele de tortură folosite de anchetatorii Securităţii au fost multe şi diferite, memorialiştii s-au referit doar la câteva dintre ele. O metodă de-a dreptul diabolică era aşa-zisa „bombă atomică”, despre care fostul căpitan de vânători de munte, George Mârzanca, erou al Frontului de Vest, transformat ulterior în deţinut politic, ne oferă următoarele detalii:

„Se foloseau două scânduri, lungi de circa 2 metri şi late de 40 centimetri. Între scânduri şi lungimea lor era aşezat individul ce la anchetă li se păruseră [anchetatorilor – *n.n.*] prea puţin sincer, legat apoi cu nişte frânghii de mâini şi de picioare şi în acelaşi timp şi de cele două plăci lemnoase, astfel semăna cu un sandviş.

Aşa legat fedeleş, fără posibilitatea de a se mişca era ridicat pe verticală, lăsat să cadă pe spate, apoi pe faţă, şi-şi zdruncina la contactul cu betonul toate mădularele şi în special capul.

În cădere liberă de la oarecare înălţime, fără nicio posibilitate de sprijin, ca un corp inert. Când se terminau aceste căderi, respectivul era complet ameţit şi de cele mai multe ori plin de sânge şi inconştient, transportat cu targa în celula unde te arunca, ca pe un sac, ca să fie şi un exemplu pentru cei ce-l priveau şi care eventual urmau să treacă prin acelaşi supliciu”.

O altă metodă, nu mai puţin demonică, şi care afecta sănătatea celor anchetaţi era „lovirea cu săculeţul de nisip pe toate părţile corpului, şi în special pe piept şi pe spate”. Urmările erau grave, ajungându-se adesea la deces datorită hemoragiei pulmonare provocate. Puţini dintre cei anchetaţi, care au intrat în „fabrica” profesioniştilor de la Securitate – ce-şi făceau „datoria” cu patimă, cu duşmănie

inumană şi bestială –, nu au scăpat şi de o altă metodă, la fel de malefică. Este vorba despre „legatul testiculelor cu o sfoară, foarte strâns şi lovirea repetată cu ajutorul unui beţişor de dimensiunea unui creion, până ce organul se îngroşa, se congestiona şi se umfla până plesnea şi începea hemoragia”.

Şi în această activitate munca era planificată cu rigurozitate. Anchetatorii aveau o normă de efectuat, ce eventual putea fi depăşită. Cu cât foile de hârtie ce conţineau declaraţii „senzaţionale” erau mai multe, cu atât ofiţerul era mai bine văzut şi eventual decorat şi înaintat în grad. Fiecare ofiţer anchetator era obligat ca, din cele 215 ore de muncă lunare, cel puţin 150 de ore, adică 70%, să le aloce anchetelor propriu-zise, iar în restul timpului să facă pregătirea şi documentarea cercetărilor. În practică însă situaţia era departe de aceste instrucţiuni. Abia în cadrul unei şedinţe de analiză, desfăşurată la sediul Direcţiei de anchete, în octombrie 1954, Alexandru Drăghici a ordonat abandonarea „arestărilor nejuste, a falsurilor, metodelor teroriste şi a interogatoriilor nesfârşite”. Cadrele de comandă ale Direcţiei, începând cu şefii de servicii, primiseră „indicaţia” să se implice demonstrativ în anchete pentru a da exemplu subordonaţilor, iar în cazul în care se constata că persoana anchetată este nevinovată trebuiau luate măsuri pentru a fi pusă imediat în libertate. Cu acelaşi cinism, se aprecia că una din cauzele care au determinat perpetuarea ilegalităţilor a fost şi aceea că „de aproape doi ani Direcţia a VIII-a nu a organizat o şedinţă cu toţi şefii de servicii din ţară, unde să se facă un schimb de experienţă şi să se dea instrucţiuni precise de acţiune”. La 22 ianuarie 1955, Alexandru Drăghici afirma în faţa lui Gheorghiu-Dej că „în problema bătăilor, s-a luat hotărârea de mai de mult, de vreo doi ani, că organele noastre n-au voie să bată”.

Atunci când lui Gheorghiu-Dej i s-a raportat despre abuzurile săvârşite de ofiţeri ai Securităţii Regionale Timiş – adică folosirea bătăii în timpul anchetei –, secretarul general al partidului a oferit celor de faţă o mostră de ceea ce înseamnă retorica demagogică a politicianismului comunist. Pasajul este ilustrativ din acest punct de vedere, fapt pentru care merită a fi reprodus în continuare, aşa cum este transcris în stenograma din 22 ianuarie 1955. „Cei care au procedat acolo aşa cum au procedat – spune Gheorghiu-Dej – au încălcat nu numai hotărârea partidului şi linia partidului nostru, dar au călcat şi dispoziţiile şi ordinele Ministerului de Interne, care interzice categoric bătaia chiar faţă de cei care au fost prinşi cu activitate criminală. Chiar faţă de aceştia metodele de constrângere fizică sunt interzise, pentru că s-a dovedit că aplicarea unor astfel de metode nu sunt caracteristice mijloacelor noastre de luptă şi n-au dat niciodată rezultate. Constrângând pe cineva îl sileşti să declare lucruri inventate, să recunoască lucruri sugerate de către autorităţi. Numai în timpul burgheziei se folosea această metodă. Aparatul de stat al burgheziei schingiuia, făcea ce au făcut oamenii aceia cu dumneavoastră. Acestea nu sunt metode ale unui stat de democraţie populară care construieşte socialismifl. Sunt metode străine, metode folosite de duşmanii regimului democraţiei populare. Şi este cu atât mai grav că au încălcat hotărârea partidului, care preciza că bătaia fizică este interzisă. După aceste hotărâri se orientează MAI. Au încălcat şi dispoziţiile şi ordinele MAI. Dar, se vede că o parte din aparat ori nu este de acord, ori săvârşeşte aceste abuzuri fără teamă, ori nu ştie că s-au luat asemenea măsuri şi că au fost pedepsite drastic numeroasele elemente din aparatul de stat pentru asemenea abuzuri”.

Numai cineva posedat de naivitate, sau

fundamentaliştii notorii ar putea da crezare acestor vorbe, întrucât esenţa spuselor lui Gheorghiu-Dej ar dezvălui că la acea vreme, aparatul de Securitate nu mai era „sabia ascuţită a partidului folosită în lupta de clasă”, ci o instituţie disidentă care urmărea compromiterea partidului, ceea ce ar fi, să recunoaştem, o mare enormitate. În realitate, conducerea partidului era supărată pentru că anchetatorii Securităţii făceau o treabă de mântuială, total neprofesionistă. Mai degrabă se poate deduce de aici, că erau permise orice fel de mijloace şi metode în anchetă, important era să nu se facă „valuri”, adică cei anchetaţi să rămână intimidaţi în aşa fel încât să nu mai mişte în front sau să-şi poată ridica glasul ori capul. Avem în vedere şi răspunsul oferit secretarului general al partidului de către Alexandru Drăghici: „Tovarăşii vorbesc în reclamaţie despre metodele de torturi folosite, despre greutăţile de plumb etc. Şi am trimis o echipă la Caransebeş ca să pună mâna pe porcăriile acelea. Până acum n-au găsit nimic. În schimb, au aflat acolo că simt şi alţi oameni care au fost bătuţi”.

Un an mai târziu, analiza efectuată de conducerea MAI a constatat abuzuri şi mai grave, de vreme ce s-a formulat concluzia potrivit căreia „metodele de anchetă folosite slăbesc munca de demascare a criminalilor împotriva securităţii statului”. În consecinţă se recomanda: „De la primul interogatoriu, anchetatorul să studieze şi psihologia arestatului, întrucât tactica interogării presupune, înainte de toate, «intuirea» particularităţilor proprii caracterului celui anchetat. Anchetatorul trebuie să se priceapă nu numai a-l înţelege pe arestat, dar şi să asculte, în acelaşi timp, în mod obiectiv şi atent, răspunsurile la întrebări”. Reţinem deci, că se recomanda unor oameni prea puţin instruiţi, brute, mai mult dresaţi decât educaţi, unii semianalfabeţi, să fie buni psihologi!

În urma altor controale efectuate de inspectorii Serviciului IV al Direcţiei de anchete, s-au depistat cazuri în care ofiţerii anchetatori nu încheiaseră proceseverbale de interogatoriu, sau când se întocmise astfel de documente ele nu erau semnate de cel anchetat, ceea ce demonstra că fuseseră „aranjate” după dorinţele ofiţerilor dar în niciun caz pe baza declaraţiilor obţinute. Din alte documente transpare interesul scăzut al ofiţerilor anchetatori „pentru lămurirea relaţiilor dintre arestaţi şi persoanele ce figurau în declaraţii”, ceea ce ducea la arestarea unor oameni nevinovaţi sau „scăparea unor infractori periculoşi”. Se reluau recomandările făcute din partea conducerii MAI de a se pune capăt deschiderii dosarelor de anchetă în mod ilegal, adică fără un material probator bine fundamentat şi cu aprobările celor îndrituiţi să decidă în astfel de situaţii.

Critica cea mai virulentă era adresată acelor anchetatori care continuau să folosească măsurile de constrângere fizică. Ziua băteu unii, noaptea alţii. Persistau cazurile de interogatoriu „în tură”, uneori zile şi nopţi la rând, fără a li se da posibilitatea celor anchetaţi să se odihnească, la care se adăuga pălmuirea şi încătuşarea ori avansarea unor promisiuni fără acoperire, ceea ce ducea la obţinerea unor declaraţii fanteziste şi inculparea unui număr din ce în ce mai mare de persoane, practic, nevinovate. Nici martorii nu aveau o soartă mai uşoară, mulţi dintre ei fiind siliţi să semneze declaraţii false, sub ameninţarea că puteau fi arestaţi şi acuzaţi de complicitate.

Pentru curmarea abuzurilor, ofiţerii de securitate anchetatori erau avertizaţi, punându-li-se în vedere că pentru cele mai mici abateri urma să se procedeze la înlăturarea din posturi a celor vinovaţi, „indiferent de funcţia ocupată sau meritele profesionale”. Nu lipseau nici

ameninţările că urmau să fie trimişi în justiţie. Şefii direcţiilor regionale au fost şi ei atenţionaţi de a nu mai repartiza pentru „munca de anchete oameni cu un nivel politic, ideologic şi cultural scăzut”, ori pe cei care manifestau „indisciplină şi dezinteres faţă de muncă”. Li se recomanda să se orienteze spre ofiţerii „pătrunşi de un devotament fără margini faţă de partid, necruţători faţă de duşmani, cu un nivel politic ridicat, având o pregătire suficientă, atât culturală, cât şi profesională, şi experienţă în viaţă, principiali, şi energici, care pun interesele clasei muncitoare mai presus de toate celelalte consideraţii şi sentimente”. În consecinţă, delirul ideologic făcea ca „inteligenţia” Securităţii româneşti din acele timpuri să perceapă abuzurile şi fărădelegile doar de partea celor nepătruns! de interesele clasei muncitoare.

Pentru conducerea MAI, speranţa de îndreptare a lucrurilor stătea în competenţa şefilor de unităţi. Conform recomandărilor, aceştia trebuiau să se implice direct în anchetarea „principalilor criminali”, să-i îndrume pe ofiţerii tineri şi să controleze sistematic activitatea structurilor de anchete penale din subordine. Declaraţiile acuzaţilor trebuiau privite în spirit critic şi obiectiv, coroborate şi comparate cu alte informaţii obţinute în caz ori problemă şi difuzate de ofiţerii din direcţiile operative.

În ciuda acestor critici „mobilizatoare” şi îndrumări „luminate” – de care n-au dus lipsă, se pare, niciodată organele de securitate –, schimbarea mentalităţii şi ivirea unor semne de îndreptare nu se produceau. Totul părea bătut în cuie, o dată pentru totdeauna. Şefii de unităţi, deopotrivă cu ofiţerii anchetatori rămâneau cu deprinderile, fixismele şi năravurile lor. Fără îndoială că lucrurile se puteau îndrepta, dacă n-ar fi existat acele ordine „venite de sus”, de la cel mai înalt nivel de conducere a statului şi partidului. Este vorba despre acele

ordine strict secrete pornite din aşa-zisele „raţiuni de stat”, care în fond demonstrează goliciunea sufletească, nimicnicia şi lipsa totală de moralitate. În astfel de situaţii, până şi cel mai cuminte anchetator „bătea pintenii”, „mânca jăratic”, uita de norme, instrucţiuni, recomandări şi deontologie profesională (dacă a existat vreodată aşa ceva în practica Securităţii acelor ani) şi pornea la atac. Aşa s-a creat oportunismul pentru executanţi, deopotrivă cu invidia celor neintroduşi în joc – dar care trăgeau cu ochiul – şi pentru toţi laolaltă trufia, adică falsa impresie că sunt de neînlocuit. Ştiau şi văzuseră prea multe pentru a se mai teme de cineva ori de ceva. Chiar şi la faimoasa anchetă a partidului din anii 1967 – 1969, ordonată de Nicolae Ceauşescu pentru demascarea abuzurilor, li s-a promis ofiţerilor anchetatori că nu li se va întâmpla nimic dacă declară cu sinceritate abuzurile despre care ştiau sau în care fuseseră implicaţi. Şi au făcut-o temeinic, fiind probabil animaţi de principiul marxist al „criticii constructive”.

Tot cu ocazia acelei anchete de partid – după cum rezultă din stenograma discuţiei din 3 iunie 1968 –, atunci când i s-au cerut explicaţii asupra schingiuirilor practicate de Securitate, Alexandru Drăghici a oferit următoarele explicaţii: „… eu n-am dat dispoziţii să se schingiuiască oamenii. Asta nu înseamnă că eu credeam că oamenii vin ca oile şi dau declaraţii… am moştenit un aparat obişnuit cu aşa ceva, nărăvit în aşa ceva, oameni care căutau să-şi facă munca cât mai comodă, cât mai simplă”.

O relevantă mărturie despre duritatea metodelor folosite în anchete de organele Securităţii aparţine Anei Pauker, membră de frunte a partidului comunist, arestată în 18 februarie 1952 şi eliberată la 20 aprilie 1953, fiind acuzată de împăciuitorism, deviaţionism, antipartidism şi că ar fi fost trădătoare şi agentă a Siguranţei. „… La

Securitate noapte de noapte interogatoriu – spunea Ana Pauker la 21 iunie 1956 – cu puţine excepţii pentru a mări presiunea. În fiecare noapte la 3, nu mai ştiu, pentru că mi s-a luat ceasul, nemaivorbind de alte lucruri personale, cărţile care le aveam din 1918 – 1920, fotografiile copiilor, care sunt bun luate. Care lege din ţară permite lucrul acesta?”

Dar cel mai edificator exemplu ni-l oferă tot cazul lui Cezar Grigoriu. Acesta era urmărit pas cu pas şi hărţuit de Securitate pentru simplul motiv că Gheorghiu-Dej nu agrea relaţia cântăreţului cu fiica sa Tanti (Constantina). Iată ce povesteşte Cezar Grigoriu că i s-a întâmplat în anii 1959 – 1960:

„Din această perioadă, am început să fiu sunat la telefon de respectivul IONEL. Am avut prima întâlnire cu el în Grădina Icoanei. Spre surprinderea mea, IONEL nu era altul decât cel care mă anchetase când am fost închis [colonelul Izidor Holingher – la acea dată şeful Direcţiei de contraspionaj – *n.n.*], care locuia chiar lângă Grădina Icoanei. De aici eram condus în diferite garsoniere (str. Batistei, bloc Creditul Minier, etaj 6 – 7; blocul Patria, etaj 6 – 7) unde eram anchetat în continuare, sub următoarea formă: scotea pistolul din buzunar, băga un glonte pe ţeavă, trăgea piedica, explicându-mi că, dacă nu spun pentru cine lucrez, va apăsa pe trăgaci. Mi se dădea o coală de hârtie pe care trebuia să scriu acest lucru (...). Altă dată, sub impulsul aceluiaşi pistol şi maltratări fizice, am scris numele femeilor cu care am trăit. Prin diferite căi erau aduse la cunoştinţă lui

Tanti, pentru a o putea îndepărta. Un lucru care mi se pare deosebit s-a întâmplat atunci, când, sub aceleaşi ameninţări, IONEL mi-a spus că dacă voi iscăli că nu mă voi mai vedea cu Tanti mi se va da un paşaport şi bani pentru a pleca definitiv, în orice ţară doresc. Refuzând şi

acest lucru, răspunsul lui era acelaşi: bătaie, ameninţări, înjurături…”

CettZUru corespondenţei. La fel de răspândită în activitatea organelor de securitate româneşti a fost şi metoda obţinerii de informaţii prin cenzura corespondenţei. Deşi ar fi interesant, nu avem nici spaţiul şi nu este nici locul, să coborâm prea mult în timp pentru a reconstitui tradiţia pe plaiurile româneşti sau în alte ţări a acestei practici. Să consemnăm doar că în Anglia, după cum ne informează foarte documentat autorul Tony Bunyan, „deschiderea corespondenţei era o practică cu îndelungată tradiţie”. În secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, interceptarea corespondenţei străine era considerată de monarhie şi guvernele burgheze „un joc cât se poate de onest”. Ministerul de Interne britanic elibera două feluri de mandate: pentru cazurile de infracţiune şi pentru cele care ameninţau securitatea internă. Spre deosebire de cele de astăzi, astfel de mandate cuprindeau şase sau mai multe nume de persoane date în urmărire. „Opinia publică se obişnuise cu faptul că era interceptată corespondenţa politicienilor de stânga”, mai precizează acelaşi autor.

Cu certitudine, un prim embrion instituţionalizat în secret – cu atribuţii specifice unui serviciu de informaţii modern – datează la noi din vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, inspirat probabil după modelul francez al Cabinetului negru. În 1860 domnul Unirii îl numise pe Cezar Librecht, belgian de origine, ca şef al telegrafului şi poştelor. Prin consultarea telegramelor şi a scrisorilor – activitate realizată în secret prin reţeaua sa de subalterni şi prin legăturile personale –, Librecht reuşea să-l informeze zilnic pe domnitor asupra prefecţilor, şefilor de instituţii, miniştrilor şi chiar asupra primului ministru. Deseori el formula aprecieri şi sugera soluţii. Mai târziu, în 1915 luase fiinţă Serviciul Supravegherii Ştirilor, format

din funcţionari selecţionaţi de la Palatul Poştei Centrale pentru cenzura scrisorilor în timp de război. Sistemul a funcţionat şi în perioada interbelică, cu multe perfecţionări desigur, aşa încât nici la acest capitol organele de securitate nu se pot mândri cu iniţiative şi practici originale. În realitate n-au făcut altceva decât să îmbrace instrucţiunile cenzurii într-un înveliş ideologic inconfundabil, în care ţinta era „duşmanul de clasă” din interior şi exterior.

Primele instrucţiuni au fost elaborate în 1950, iar patru ani mai târziu a fost emisă Directiva MAI nr. 80 privind cenzura secretă a corespondenţei în scopul „zădărnicirii activităţii serviciilor de informaţii imperialiste şi agenţilor lor din ţară, care utilizau corespondenţa pentru transmiterea de informaţii şi instrucţiuni, difuzarea propagandei duşmănoase, manifeste, scrisori anonime cu conţinut injurios sau de ameninţare la adresa unor instituţii sau persoane”. Lunar, trimestrial sau ori de câte ori se impunea, conducerea MAI era informată prin note, rapoarte şi alte documente de analiză şi sinteză cu tot ce rezulta din cenzura corespondenţei.

Nici în acest sector de activitate al Securităţii treburile nu au mers prea bine, cel puţin în perioada 1950 – 1964. Dimpotrivă, Serviciul „F” central, cu birouri corespondente în teritoriu, care avea în sarcină cenzura corespondenţei, a constituit unul din punctele fierbinţi ale muncii de securitate. Problemele tehnice depăşeau de cele mai multe ori posibilităţile profesionale ale ofiţerilor şi aceasta datorită în primul rând ambiţiilor politico-ideologice care pretindeau să nu se scape nimic şi să se controleze totul. Utopia mergea atât de departe încât se aprecia, de către conducerea MAI, că o simplă scrisoare, scăpată nedeschisă, însemna un succes al duşmanului, o agresiune a lui şi o breşă în sistemul de securitate a

regimului.

Ofiţerii Serviciului „*F*”, atât de la centru cât şi din teritoriu, ţineau legătura cu personalul din conducerea oficiilor poştale, iar funcţionarii PTTR care manipulau corespondenţa erau, de regulă, recrutaţi în calitate de colaboratori. Corespondenţa era ridicată, de fapt deturnată, de la oficiile poştale de două ori pe zi: la 6 şi la 10 dimineaţa. Până la orele 17, conform instrucţiunilor, scrisorile trebuiau returnate şi repuse în circuitul poştal normal. Din nefericire pentru organele de securitate, termenele nu puteau fi respectate, mai ales în lunile de vârf – decembrie, ianuarie, februarie, martie ori iulie şi august – când, datorită marelui număr de scrisori, cenzura se făcea prin sondaje, adică plicurile erau deschise, iar scrisorile din interior nu se citeau cuvânt cu cuvânt „ci selectiv”.

În sectorul de interceptare, munca de cenzură „necesita o îndemânare şi o pricepere deosebită”. Norma de scrisori cenzurate (desfacerea plicurilor, citirea scrisorilor, consemnarea aspectelor de interes şi lipirea la loc a plicurilor), considerată acceptabilă, era de aproximativ 1 200 pe lună pentru un ofiţer. Cei care nu puteau depăşi 700 de scrisori pe lună erau apreciaţi de regulă ca lucrători fără randament şi propuşi pentru transfer în alte sectoare. În lunile de vâri se luau măsuri speciale pentru mobilizarea tuturor ofiţerilor din Serviciul „F”, iar ziua de lucru se prelungea cu 3 – 4 ore peste program. Evident, erau interceptate doar scrisorile care veneau din ţările capitaliste (în jur de 16 – 17.000 în lunile aglomerate), iar între anii 1963 – 1964 se ajunsese la un spor consistent, aproximativ 28 – 30.000 pe lună. Din România plecau spre ţările occidentale cam 4 – 5.000 scrisori.

Colonelul Nicolae Panaitescu, şeful Serviciului „F”,

se mândrea în 1964 cu încadrarea a 70 de noi ofiţeri şi subofiţeri, precum şi cu faptul că dispunea de „tineri ingineri chimişti specializaţi în materie de dezlipire a scrisorilor”. Cu toate acestea, ofiţerii specialişti continuau să se confrunte cu probleme deosebite: „Scrisorile care sunt lipite cu cauciuc nu le putem dezlipi. Simt unele care le supunem la căldură uscată şi se întăreşte lipiciul mai tare, iar la altele se întăreşte la aburi. Acestea sunt din India, Japonia şi R.F. Germania, pe care suntem nevoiţi să le deschidem, însă se deteriorează”.

Atotştiutoare, conducerea MAI dădea dispoziţii clare: „Principalul este să ne facem treaba noastră, dar să o facem aşa ca să nu rămână urme. Dacă rămân urme, orice prost poate să facă această treabă, nu numai Securitatea”. Dar ofiţerii cenzori, unii dintre ei chiar foarte buni specialişti în sensul că deprinseseră la perfecţie subtilităţile „nobilei arte” –, reclamau adesea şi pe bună dreptate că nu pot realiza o muncă de calitate datorită cantităţii copleşitoare a scrisorilor ce trebuiau deschise şi studiate, aşa încât rezultatele, pe ansamblu, erau catastrofale faţă de pretenţiile de a nu se scăpa nimic. Se produceau numeroase greşeli tehnice, inabilităţi în depistarea semnelor, lăsarea de amprente pe documente ceea ce făcea ca destinatarul, dinainte prevenit de către expeditor, să sesizeze cu uşurinţă că scrisoarea fusese desfăcută. Şi toate acestea pentru că ordinele erau clare: „nu trebuie să existe scrisori care să nu treacă prin mâna cenzorilorzz.

Dar cea mai gravă problemă cu care se confruntau specialiştii Securităţii în ale cenzurii erau situaţiile când scrisorile trebuiau scoase din circuit datorită conţinutului lor subversiv, provocator, nepartinic, duşmănos etc. etc. Din acest punct de vedere existau serioase circumstanţe, întrucât nici ordinele şi nici instrucţiunile nu erau prea

clare. Totul era lăsat la libera interpretare şi discernământul ofiţerilor cenzori. Se scoteau din circuit, adică se confiscau pur şi simplu, scrisori pe motiv că prin conţinutul lor se făcea propagandă anticomunistă, în special scrisorile venite din Israel şi R.F. Germania. De pildă se înregistrau cazuri de reţinere a unor scrisori pe motiv că în plicuri se aflau fotografii ale unor persoane plecate din România imortalizate lângă maşini elegante sau case luxoase. Învăţământul politico-ideologic îşi făcea din plin efectul, atâta vreme cât o astfel de fotografie ajunsese să fie considerată de cenzori ca „propagandă duşmănoasă”. Orice încercare de a face prozelitism în rândul poporului muncitor prin inocularea vieţii de „huzur” a „putregaiului imperialist” trebuia curmată fără cruţare ş.a.m.d. În realitate, ofiţerilor le era frică să nu fie traşi la răspundere în situaţia că dădeau drumul la scrisori care „îndemnau la emigrare”. Directivele şi instrucţiunile venite din partea conducerii MAI se doreau clare şi mobilizatoare: „Acolo unde e vorba de instigare, de acţiuni duşmănoase, se confiscă scrisorile”.

În sfârşit, o altă problemă, care dădea serioase bătăi de cap şi punea deseori în încurcătură „vigilenţa revoluţionară” a ofiţerilor cenzori, era conferită de textele convenţionale, adică cele care necesitau studii amănunţite de criptanaliză. De regulă, astfel de texte erau redactate în limbi străine şi ele urmau să facă obiectul unor investigaţii complexe din partea ofiţerilor din direcţiile operative de profil. „Vigilenţa revoluţionară” alimentată din plin de frica de a nu greşi a făcut posibil să se ajungă la confiscarea a 500 – 530 de scrisori „dubioase” pe lună. Şeful Serviciului „F” se lăuda într-o şedinţă de analiză că „după perfecţionarea muncii” numărul scrisorilor scoase din circuit a scăzut la 120 – 130. Dar şi pentru aceste cazuri, studiul atent al documentelor păstrate în arhiva fostei

Securităţi ne dezvăluie alte nărozii şi stupizenii. De exemplu, erau reţinute scrisorile expediate de cetăţenii români rudelor din străinătate prin care solicitau „medicamente ce nu se găsesc în ţară”. Ce se făcea cu această corespondenţă scoasă din circuit? întrucât Serviciul „F” nu dispunea de spaţii şi capacităţi de conservare, cea mai mare parte era tocată şi apoi trimisă la topit. Operaţiunea se încheia la Fabrica de hârtie şi cartoane de la Scăieni, unde ofiţerii care însoţeau transportul erau obligaţi, conform altor instrucţiuni, să asiste până ce totul se transforma într-o pastă. O mică parte dintre scrisorile scoase din circuit era trimisă în original la Direcţiile operative de profil pentru a constitui material probatoriu care de regulă stătea la baza deschiderii unui dosar de urmărire sau supraveghere informativă. Iar dacă suspiciunile se confirmau, întregul material informativ era rezumat într-un raport ce era trimis la Direcţia de anchete pentru deschiderea unui dosar de urmărire penală.

Tehnica operativă şi percheziţiile secrete. O impresionantă cantitate de date şi informaţii se obţine prin folosirea tehnicii operative. În lumea serviciilor secrete cu rol de apărare a securităţii naţionale, prin tehnică operativă se înţelege ansamblul de metode şi mijloace (aparatura) destinate interceptării discuţiilor purtate de persoanele urmărite, precum şi cele necesare transmiterii informaţiilor atât pe cale electronică (emiţătoare de diferite tipuri) cât şi pe cale fotochimică (micropunct, scriere simpatică). Tehnica operativă s-a folosit şi se foloseşte de către toate serviciile secrete, din toate ţările, indiferent de regimul politic pe care-l apără. Cu îndreptăţire generalul Neagu Cosma menţiona: „Mijlocul tehnic, ca atare, face parte din panoplia armelor specifice serviciilor informative şi contrainformative, indiferent de

regimul politic de care aparţine. Şi americanii şi ruşii au folosit în proporţii aproximativ egale, întreaga gamă a mijloacelor tehnice de observare şi ascultare, de la banalul telefon interceptat ori «ţintarul» (microfonul) ascuns într-o scrumieră, până la avioane-spion, satelit-spion”. În Marea Britanie, unde este înrădăcinat principiul potrivit căruia „un gentleman nu ascultă conversaţiile altuia”, funcţionează totuşi o lege – „Interceptions Comunications Act” – care, deşi teoretic interzice ascultările, permite folosirea unor dispozitive speciale (microfoane secrete) pentru realizarea intereselor de securitate naţională: lupta împotriva terorismului şi a traficului de droguri. În Franţa unde fostul preşedinte Georges Pompidou declarase tendenţios că „un stat nu se dirijează ascultând pe la uşi”, tehnica operativă s-a folosit de către serviciile specializate într-o „perfectă ilegalitate oficială” pe baza unei circulare secrete, emisă în 1965.

Confruntările pe frontul secret din perioada războiului rece a dat naştere, printre altele, şi la adevărate scandaluri de presă datorate identificării folosirii tehnicii operative. De exemplu, în anii ’50 serviciile de contrainformaţii americane au descoperit în stema SUA, care fusese oferită ambasadorului american de către statul sovietic, dispozitive de ascultare cu care au fost interceptate convorbirile purtate de acesta în biroul său de la Moscova. De asemenea, structurile specializate americane au descoperit în 1964, 40 de microfoane instalate de KGB şi care au funcţionat mulţi ani în ambasada SUA de la Moscova. Multă publicitate s-a făcut şi asupra încercărilor de supraveghere şi fotografiere din anii 1955 – 1956 cu ajutorul baloanelor de spionaj, pe care SUA le lansa din nordul Europei. Acestea străbăteau vestul şi centrul Uniunii Sovietice, la 10 mii de metri înălţime, şi apoi aterizau în Turcia, nordul Africii sau amerizau în

Marea Mediterană ori Marea Neagră. Câteva zeci dintre ele au căzut şi în România în sudul Moldovei, în Delt-Dunării şi nordul Dobrogei.

La fel şi despre practica interceptării convorbirilor telefonice. „Una din cele mai insidioase forme de pătrundere în viaţa oamenilor – scrie Tony Bunyan – este interceptarea telefonului. Statul a fost foarte grijuliu în păstrarea discreţiei acestei tehnici de supraveghere, astfel încât, până în 1957, nu s-a făcut public niciun indiciu privind telefoanele puse în urmărire. Procedeul prezintă totuşi două limite pentru munca de informaţii: poate fi descoperit cu destulă uşurinţă prin mijloace tehnice specializate în acest scop; scandalurile politice provocate de astfel de deconspirări sunt deosebit de penibile pentru serviciile de informaţii”.

În România, folosirea tehnicii operative în activitatea serviciilor secrete şi de siguranţă datează din perioada primului război mondial. Datele şi documentele de arhivă publicate atestă fără dubii că încă de la primele construcţii de centrale telefonice s-au prevăzut, instalat şi adaptat dispozitive de interceptare a convorbirilor telefonice. În 1934 s-au purtat discuţii aprinse în Adunarea Deputaţilor privind interceptările ce se făceau la Palatul Telefoanelor din Calea Victoriei şi în Centrala din Bulevardul Dacia, în mod organizat, sistematic şi cu aparatură modernă pentru acele timpuri. Armand Călinescu se referă, în lucrarea sa memorialistică, la interceptările care se făceau în acea perioadă ca despre ceva obişnuit. S-au păstrat în arhive şi stenogramele unor interceptări telefonice din anii 1938 – 1940 în care întâlnim numele unor personalităţi politice ale timpului: Iuliu Maniu, Virgil Madgearu, Nicolae Titulescu, generalul Ion Antonescu etc., iar în perioada celui de-al doilea război mondial serviciile de informaţii şi siguranţă supravegheau cu atenţie nu numai convorbirile

diplomaţilor şi ofiţerilor germani din România, ci chiar şi pe cele ale Palatului Regal.

Majoritatea specialiştilor, care au analizat interceptările telefonice şi ale comunicaţiilor de orice fel, au căzut de acord că atât în ţările cu regim totalitar, cât şi în cele cu regim de tradiţie democratică serviciile secrete organizează din raţiuni de stat activităţi de acest gen, încălcând grav uneori drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor. Deci nu mijloacele şi procedeele tehnice folosite în activitatea de informaţii şi contraspionaj sunt contestate de către opinia publică şi societatea civilă, ci modul şi scopul în care au fost folosite prin abuz, încălcări de norme juridice şi metodologice.

În practica organelor de securitate procedeul era folosit iraţional, încercându-se suplinirea aportului informaţional al surselor umane numai prin mijloace tehnice. Şi de data aceasta documentele provenite de la Cabinetul ministrului Afacerilor Interne sunt deosebit de interesante. Ni se dezvăluie că în repetate rânduri conducerea MAI a atras atenţia că „tehnica operativă nu poate înlocui agentura”, iar producerea şi instalarea ei este „legată de mari greutăţi şi de cheltuirea unor fonduri însemnate”.

Cu toate acestea, interceptarea fără autorizaţie a convorbirilor telefonice, ori plasarea de microreceptoare în spaţiile de locuit sau încăperile de la serviciu – în cazul persoanelor urmărite – deveniseră practici la ordinea zilei. Tehnica operativă era plasată în momentul în care persoana nu se afla la domiciliu, sau prin diferite combinaţii era ţinută departe pentru ca echipa de „spărgători” să pătrundă şi să aleagă locul cel mai potrivit. Cu ocazia pătrunderilor secrete, ofiţerii de securitate efectuau şi o percheziţie sumară, uneori chiar amănunţită, în funcţie de caz, cu intenţia de a depista alte probe

compromiţătoare pentru persoana „lucrată”. Astfel de sarcini delicate intrau în atribuţiile Serviciului „T” (tehnic), departament central cu birouri în teritoriu, la fiecare secţie regională. La centru îşi desfăşura activitatea un corp de ofiţeri ingineri şi maiştri militari, special calificaţi pentru producerea şi folosirea tehnicii operative. Atât amplasarea cât şi recuperarea tehnicii operative se făceau de către echipe de „spărgători”, formate din ofiţeri sau subofiţeri cu îndemânare şi experienţă câştigate în toiul „luptei de clasă”. Unii erau selecţionaţi – după cum povestesc veteranii – din rândul „artiştilor”, adică şmenarilor şi hoţilor de profesie prinşi de organele de miliţie, şi care, în loc să îndure rigorile legii, au preferat să îşi pună îndemânarea în slujba unei „cauze nobile”. Desigur că şi alte servicii au folosit asemenea practici. Bunăoară, în timpul celui de-al doilea război mondial, serviciile secrete ale armatei britanice au apelat la spărgătorii de profesie – unii aflaţi în penitenciare –, cărora le-au oferit libertatea şi chiar reabilitarea în cazul în care misiunile speciale în care erau angrenaţi se finalizau cu succes. Înainte de îndeplinirea misiunii erau supuşi unui program de instruire şi antrenament aidoma ofiţerilor profesionişti din unităţile de comando. La rândul lor, serviciile secrete americane au apelat chiar la structurile mafiote pentru a-şi asigura succesul unor operaţii speciale. Din această perspectivă, practica organelor de securitate româneşti, în perioada de început, poate fi pardonabilă, doar în măsura în care se acceptă utilitatea sau raţiunea războiului pe care-l purtau împotriva „duşmanului de clasă din interior şi exterior”.

Concepţia şi elaborarea formelor de pătrundere, percheziţie, plasarea şi recuperarea tehnicii operative intrau în atribuţiile ofiţerilor de caz, iar aprobările însoţite mai tot timpul de indicaţii şi recomandări intrau în

competenţa ofiţerilor cu funcţii de comandă. În situaţii mai delicate, astfel de aprobări erau date de conducerea Securităţii ori chiar a Ministerului Afacerilor Interne, pe baza unui „plan de misiuni” special întocmit.

În terminologia altor servicii de informaţii şi de securitate occidentale, în special acele secţiuni cu responsabilităţi în domeniul informaţiilor externe, contraspionajului, contrainformaţiilor militare, antiterorismului, contrasabotajului sau combaterii crimei organizate, traficului ilegal de arme şi narcotice, pătrunderile secrete se mai numeau „muncă de noapte”. Acestea intrau în categoria operaţiilor speciale de „spargere” pentru a se obţine accesul la documentele secrete care urmau să fie fotografiate sau copiate în scopul obţinerii de probe şi repuse la locul lor, de obicei în cadrul aceleiaşi acţiuni speciale. Astfel de operaţiuni erau executate de echipe foarte bine antrenate, care trebuiau să camufleze orice indiciu că sistemele secrete de pază şi măsurile de protecţie contrainformativă fuseseră compromise.

Ca poliţie politică represivă, Securitatea din România a folosit, în anii ’50, pătrunderile secrete, de regulă, în cazurile disidenţilor, ori a persoanelor cu „concepţii duşmănoase regimului comunist”, pentru a verifica dacă posedă la domiciliu ori la serviciu (sau în alte locuri) „materiale compromiţătoare”, adică manuscrise, memorii, jurnale, corespondenţă, cărţi interzise etc. Dacă informaţiile sau suspiciunile se confirmau urma „percheziţia oficială” – cu mandat aprobat de Parchet – făcută de ofiţeri de securitate acoperiţi (deghizaţi) sub uniforma sau identitatea miliţienilor.

Foştii securişti, acum septiiagenari, se mai destăinuie uneori, poate cu nostalgie, că în privinţa „spărgătorilor”, aparatul de securitate a avut parte de adevăraţi „artişti”,

care au făcut o frumoasă carieră. Riscurile producerii unor incidente neprevăzute, în special cele care puteau crea complicaţii, erau însă minore, putându-se muşamaliza, adică acoperi, cu uşurinţă. În astfel de situaţii, responsabilitatea revenea în exclusivitate ofiţerilor de caz, a căror documentare nu fusese făcută temeinic în cele mai mici detalii. Surprizele au constat în curiozitatea unor vecini mai vigilenţi, sosirea inopinată la domiciliu a unei rude îndepărtate fără ca gazda să fi fost anunţată în prealabil; la fel şi pentru amanţii şi amantele de taină. În astfel de situaţii ofiţerii de caz, şi spărgătorii mai ales, improvizau o legendă de retragere. Se pare că cele mai mari probleme le creau persoanele ale căror locuinţe erau dezordonate, cu lucruri şi obiecte aruncate sau lăsate în încăperi la voia întâmplării, într-o atare situaţie obiectele trebuiau ocolite cu grijă sau lăsate la locul lor şi în aceeaşi poziţie. Obsesia „semnelor de control” iniţiate de către persoanele vizate îi făceau pe „spărgători” să acţioneze cu maximă prudenţă.

De multe ori, tehnica operativă era instalată şi la domiciliul informatorilor şi colaboratorilor pentru a li se verifica loialitatea faţă de organele de securitate. Înregistrările erau transcrise, apoi studiate cu atenţie pentru a se constata calităţile agenţilor pentru munca de securitate şi dacă respectă instructajul făcut de ofiţerii de legătură. De asemenea, în penitenciarele cu deţinuţi politici, celulele erau special pregătite cu microreceptoare („piţigoi” în vocabularul ofiţerilor), urechile vigilente ale organelor de securitate fiind astfel la curent cu tot ceea ce se discuta, ori se punea la cale de către „elementele contrarevoluţionare”. Metoda folosea şi la verificarea informatorilor de cameră. După studiul documentelor de tehnică-operativă, se întocmea un raport de către ofiţerul de caz în care se menţionau aspectele de interes operativ

şi informaţiile de noutate. Raportul se introducea în dosarul de urmărire sau de supraveghere informativă, iar materialul documentar obţinut în urma transcrierii înregistrărilor se păstra într-o mapă anexă separată. La cinci ani după clasarea imarhivă, volumele anexă cu tehnica operativă erau scoase din evidenţă şi trebuiau distruse pe bază de proces-verbal, considerându-se că nu mai reprezintă interes operativ pentru organele de securitate.

Fiecare pătrundere secretă se finaliza cu un raport în care se consemnau detaliile întregii operaţii. Iată cum arăta un astfel de raport întocmit la 25 august 1959 „despre felul în care a decurs instalarea tehnicului în locuinţa numitului [...] şi rezultatele obţinute cu ocazia efectuării percheziţiei secrete”:

„După efectuarea pătrunderii în obiectiv, echipa Serviciului «T» a început lucrul pentru instalarea tehnicului, iar în tot acest timp au fost examinate încăperile, ale căror schiţe cu mobilierul existent se anexează. Cu ocazia aceasta a fost efectuată şi o percheziţie secretă, în urma căreia s-a stabilit că obiectivul posedă o corespondenţă numeroasă pe care o păstrează în biroul său în nişte saci închişi cu nasture. În partea stângă a biroului se află circa 3 pachete cu hârtie velină, neîntrebuinţată şi un portofel, cu buletinul de identitate al fiicei sale şi cu carnetul său de partid, din care rezultă că este membru PMR din anul 1945. Pe birou aşezate în dezordine sunt trei scrumiere, o mapă de lucru pe care se află o scrisoare, fără numele expeditorului şi trimisă din oraşul Stalin la data de 14 august 1959, şi nişte hârtie de scris. Pe studiourile copiilor a fost găsită o scrisoare fără plic, conţinând în rezumat rugămintea lui când va ajunge la Sinaia, să comunice imediat. [...] într-un geamantan din cameră, care avea dimensiunile de 45/20 cm, de culoare

maron s-au găsit 3 ştampile pe role cu dată şi altă ştampilă, mai mare tot cu dată, dar demontabilă. În geamantan se mai găsea o tuşieră, o călimară goală şi o cutie de metal în care se aflau tuşuri şi o pensuliţă (o pensulă era încă cu tuşul neuscat pe ea). S-a luat ca model pentru expertiză un eşantion din acest tuş. S-au luat modele pentru expertiză şi după ştampilele găsite.

În restul camerelor, nimic deosebit. În general locuinţa era neîngrijită, dând un aspect, ca şi cum ar fi fost părăsită. Covorul din faţa uşii dormitorului era strâns şi pus într-un colţ, studiourile aveau lenjeria şifonată, cheile de la birouri erau în broaşte, cu excepţia şifonierului din dormitor, care avea închisă uşa de două ori şi cheia luată. Fotoliile, de asemenea, aranjate dezordonat, iar husa din pânză era şifonată. În şifonierul închis erau două costume de haine bărbăteşti şi câteva rochii şi bluze de femeie. Fiecare uşă de la camere era închisă cu cheia de câte două ori. La ieşire, am verificat personal mobilierul pentru a fi lăsat cum a fost, de a nu lăsa urme şi fiecare clanţă a uşilor a fost ştearsă cu batista, pentru a nu lăsa amprente. Toată instalaţia a decurs în bune condiţiuni, verificând buna funcţionare cu aparatele speciale”.

Arhiva şi evidenţele de securitate. În România atât arhiva cât şi evidenţele centrale şi locale de securitate au început să fie constituite în primii ani ai deceniului ’50 odată cu clasarea primelor dosare. Arhiva a fost organizată de la început pe sistemul fondurilor: operativ, reţea, anchetă, corespondenţă, neoperativ şi documentar. Fiecărui fond îi corespundea un anumit tip de dosare. La fondul operativ se clasau dosarele de urmărire şi supraveghere informativă, precum şi mapele de prelucrare, adică cele întocmite prin trierea documentelor preluate de la fostele organe de informaţii şi siguranţă (Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române,

Serviciul Special de Informaţii de la Consiliul de Miniştri, Secţia a II-a a Marelui Stat Major, Jandarmerie, Serviciul Special al CFR şi serviciile operative din Direcţia Generală a Poliţiei de Siguranţă, în special Corpul Detectivilor).

Fondul neoperativ s-a constituit puţin mai târziu. Aici se clasau dosarele de cadre ale ofiţerilor, subofiţerilor, maiştrilor militari şi personalului civil după ce erau trecuţi în rezervă sau ieşeau la pensie. Tot la acest fond se clasau şi documentele care deşi aveau caracter secret, nu prezentau interes operativ (corespondenţa între unităţile de securitate, sau între acestea şi alte instituţii din afara Ministerului de Interne), statele de plată, documentele întocmite de serviciile administrative şi secretariat etc. La fondul reţea se clasau dosarele personale ale foştilor agenţi (informatori, colaboratori, gazde case de întâlniri, rezidenţi şi cei care au refuzat colaborarea cu organele de securitate). Fondul anchetă era constituit din dosarele de urmărire şi cercetare penală, dosarele tribunalelor militare, mapele de penitenciar, colonii de muncă, dislocare şi domiciliu obligatoriu. La fondul documentar se clasau materialele obţinute din prelucrarea arhivelor preluate de la fostele organe de informaţii şi poliţie de siguranţă care nu prezentau interes operativ, dar aveau valoare documentar-istorică pentru munca de securitate. Unităţile arhivistice, adică dosarele acestui fond, erau organizate pe probleme a căror listă este prea voluminoasă pentru a fi reprodusă. Practic se poate spune că avem de-a face cu întreaga problematică cu care s-au confruntat serviciile secrete de informaţii şi siguranţă româneşti în perioada interbelică şi în timpul celui de-al doilea război mondial, cu o singură excepţie. Lipsesc documentele despre mişcarea muncitorească socialistă şi comunistă internă şi internaţională. În anii ’50—60, când s-a făcut prelucrarea arhivelor preluate de la „fostele organe de

represiune burghezo-moşiereşti” (termen frecvent folosit în documentele Securităţii pentru a desemna vechile servicii secrete), documentele despre mişcarea comunistă au fost selectate şi apoi predate Arhivei Comitetului Central al PCR. Prelucrarea nu s-a realizat după criterii ştiinţifice, ci în funcţie de interesele operative ale momentului. Erau „vânate” documentele despre Mişcarea legionară, PNŢ, PNL, PSD, partidele şi organizaţiile extremiste de dreapta, sectele religioase interzise, spionii şi agenţii „puterilor imperialiste”, evident cu excepţia celor din „lagărul socialist” şi ai URSS.

Persoanelor identificate cu probleme ce interesau Securitatea în aceste documente li se întocmeau mape de prelucrare şi fişe de evidenţă, iar materialele se clasau la fondul operativ. Dacă din verificări rezulta că persoanele respective erau în viaţă, se înştiinţau ofiţerii din direcţiile operative care aveau problema în lucru. În cele mai multe cazuri, acestor persoane, cetăţeni români cu domiciliul în ţară, li se deschidea un dosar de urmărire informativă sau de supraveghere generală. Documentele de prelucrare, care aveau importanţă pur istorică, au fost, de regulă, predate la Arhivele Statului. La fondul documentar s-au păstrat doar acele documente cu relevanţă pentru activitatea de informaţii.

În realitate, multe din regulile de prelucrare nu au fost respectate. Activitatea de prelucrare s-a realizat cu oameni necalificaţi, în anumite momente s-a apelat chiar la soldaţi din trupele de securitate. De menţionat că întreaga masă de documente, care a fost supusă procesului de prelucrare, era formată din fondurile de arhivă rămase după trierea lor de către specialiştii serviciilor secrete sovietice care veniseră în România după 23 august 1944 odată cu trupele de ocupaţie ale Armatei Roşii. Am făcut această precizare pentru a se înţelege că ceea ce a rămas

astăzi în fondul documentar nu constituie decât o infimă parte din ce fuseseră, să-i spunem, arhivele serviciilor secrete româneşti dinainte de instaurarea regimului comunist în România. Ulterior, prin anii760 s-a făcut o nouă prelucrare a fondului documentar. S-a elaborat un ordin circular prin care secţiile regionale de securitate trebuiau să predea la Serviciul „C” toate documentele emise până la nivelul datei de 30 august 1948, deci tot ceea ce atesta activitatea informativă dinainte de înfiinţarea Securităţii.

Pentru a facilita înţelegerea noţiunii de valoare operativă pentru documentele care se clasau la aceste fonduri, va trebui să stăruim puţin asupra modului de constituire a dosarelor. Principalele forme ale activităţii de securitate erau urmărirea informativă, supravegherea generală şi ancheta. Fiecărei forme de activitate informativ-operativă îi corespundea un anumit tip de dosar.

Dosarele de urmărire informativă se deschideau de către ofiţerii din structurile operative pentru cazurile mai deosebite, dar a căror finalizare nu putea depăşi mai mult de un an. Doar cu aprobarea specială a şefului direcţiei centrale de profil, care avea cazul în lucru, termenul putea fi prelungit. Dosarele de problemă şi supraveghere informativă generală se deschideau numai cu aprobarea şefului Securităţii pe întreaga ţară, iar decizia operativă de închidere a lor se lua în situaţia când aspectele rezultate nu mai erau de interes pentru organele de securitate. Persoanelor urmărite în această formă de lucru li se întocmeau mape de verificare informativă care se finalizau şi se clasau în arhivă în momentul în care se aprecia că activitatea desfăşurată nu mai putea prejudicia interesele de securitate ale statului şi regimului comunist. De exemplu, un ziarist străin care ne-a vizitat ţara făcea obiectul supravegherii informative, în problema „ziarişti

străini”, pe toată durata şederii în România. Informaţiile rezultate erau strânse în mapa persoanei respective din dosarul de problemă. Mapa se clasa în arhivă imediat după ce ziaristul părăsea ţara. Dacă din informaţii rezulta că persoana avusese „manifestări duşmănoase” faţă de regimul „de democraţie populară”, sau fusese preocupată cu activităţi de spionaj, era imediat trecută într-o „formă superioară de lucru”, adică urmărire informativă. În această situaţie se luau măsuri de supraveghere calificate: dirijarea unor informatori cu experienţă, recrutarea şi folosirea unor informatori sau colaboratori din anturaj, filajul pe momente operative, interceptarea comunicaţiilor etc.

Mape de supraveghere informativă în problemă se întocmeau de regulă şi foştilor deţinuţi politici, care după eliberarea din închisori erau „încadraţi informativ”, pentru a li se urmări comportamentul. Ele se clasau în arhivă la fondul operativ atunci când persoana deceda sau când se constata, din informaţiile obţinute, că „a renunţat la orice formă de manifestare duşmănoasă”. La fel şi pentru persoanele care făcuseră parte din reţeaua informativă şi care fuseseră abandonate, adică se încetase legătura, cu organele de securitate, pe motiv că deconspiraseră consemnul sau nu mai aveau randamentul scontat la recrutare din motive personale. Pentru această situaţie, supravegherea informativă avea ca scop de a clarifica motivele pentru care persoana nu mai dădea informaţiile solicitate.

O altă categorie, o formau dosarele de anchetă, întocmite pe plan central de Direcţia a VIII-a a Securităţii, iar în teritoriu de către compartimentele (serviciile) corespondente, pentru cazurile în care se săvârşeau infracţiuni la adresa securităţii statului, prevăzute ca atare şi pedepsite de Codul Penal. Existau norme şi instrucţiuni

foarte stricte care stabileau modul de întocmire a acestor dosare, documentele obligatorii, sistemul de ordonare şi competenţele celor îndrituiţi să aprobe închiderea şi clasarea la fondul anchetă.

Esenţial este faptul că pentru întocmirea acestor dosare nu se respecta principiul cronologic, aşa cum este firesc pentru orice unitate arhivistică, ci se pleca de la premisa că arhivele de securitate, constituind un mijloc al muncii informativoperative, trebuiau să răspundă în primul rând raţiunilor unei astfel de activităţi.

De exemplu, în dosarele de urmărire informativă, primul document nu era materialul informativ care a declanşat deschiderea acţiunii de urmărire, ci raportul cu propunerea ofiţerului de caz de a se iniţia o asemenea formă de lucru, aprobat de şeful ierarhic. Între nota sau notele informative şi raportul de deschidere era o diferenţă de câteva săptămâni, uneori chiar luni, întrucât informaţiile de primă sesizare trebuiau bine verificate. Conform instrucţiunilor, aceste materiale informative erau aranjate în dosar după raportul de deschidere. Urma apoi planul de măsuri, în care se stabileau mijloacele şi metodele ce urmau a fi folosite pentru rezolvarea cazului, cu termene precise de execuţie şi ofiţerii care aveau responsabilităţi. Fiecare dosar de urmărire informativă aflat în lucru trebuia analizat periodic de către ofiţerii de caz împreună cu şefii ierarhici. Cu ocazia analizelor trimestriale, se întocmeau rapoarte cu concluziile rezultate în care se înserau şi măsurile ce urmau a fi luate în continuare pentru elucidarea cazului. De obicei, la analize se aduceau corecţii planului de măsuri iniţial. În dosarele clasate în arhivă, atât planurile de măsuri cât şi rapoartele de analiză se aflau grupate la un loc în ciuda faptului că între ele existau perioade de câteva luni. După acest grupaj, urmau documentele obţinute în urma aplicării

metodelor şi mijloacelor muncii de securitate, de la începutul şi până la sfârşitul acţiunii. Conform instrucţiunilor, aceste documente trebuiau aranjate cronologic, dar în realitate, în majoritatea dosarelor, documentele se aflau grupate pe criteriul apartenenţei: note informative, rapoarte de investigaţie, de filaj, buletine radio, rapoarte rezultate din cercetarea informativă, percheziţii secrete, tehnica-operativă, interceptarea corespondenţei etc. Datorită acestor aspecte, cercetarea unui astfel de dosar este foarte greoaie, şi deloc la îndemâna celor neiniţiaţi, întrucât nu oferă posibilitatea de a urmări firul derulării unei acţiuni informative de la început şi până la sfârşit. Se pare că sistemul facilita munca ofiţerilor operativi care veneau la arhivă să studieze un astfel de dosar. Pe ofiţerul operativ nu-l interesa – şi probabil că nici nu avea timp – să citească tot dosarul. El era preocupat fie de notele de investigaţii, de materialele rezultate din interceptarea comunicărilor, fie de rapoartele de filaj etc., pe care le găsea grupate – deci nu mai era nevoit să caute în tot dosarul –, din care îşi putea extrage datele de care avea nevoie.

Ultima filă din dosar trebuia să fie obligatoriu raportul cu propunerea de închidere a acţiunii de urmărire informativă aprobat de şeful ierarhic superior celui ce aprobase deschiderea. Raportul de închidere trebuia să facă referire în rezumat la motivele care au stat la baza deschiderii dosarului, măsurile aplicate şi rezultatele obţinute. Ultima frază a raportului trebuia să formuleze expres dacă persoana, sau persoanele care fuseseră „lucratez/ prin acea acţiune de urmărire informativă rămâneau sau nu în evidenţele de securitate. În situaţia în care se propunea scoaterea din evidenţe, lucrătorii de la Serviciul „Czz operau modificările în cartoteca generală documentară, adică scoteau fişa „în atenţie”, iar dosarul

urma să fie distrus pe bază de proces-verbal. Mai târziu, s-a renunţat la distrugerea acestor dosare, constituindu-se un fond de corespondenţă operativă, unde se păstrau aceste dosare, dar persoanele nu aveau fişe de evidenţă în cartotecă. Decizia operativă de scoatere din evidenţă era luată atunci când se constata că faptele nu aveau relevanţă pentru securitatea statului sau când persoanele fuseseră greşit „luate în lucru”. Din rapoartele anuale întocmite de lucrătorii Serviciului „C” rezultă că decizia de scoatere din evidenţă se lua şi în situaţia în care persoanele „în atenţie” decedau, iar ofiţerii de caz nu reuşiseră să clarifice suspiciunile.

Atunci când decizia operativă era de menţinere a persoanei, sau a persoanelor, în evidenţă – ceea ce se întâmpla în peste 90% din cazuri –, lucrătorii Serviciului „C” operau mai întâi pe fişa de cartotecă Model 1 care avea înscrise următoarele date: numele şi prenumele persoanei urmărite, părinţii, profesiunea şi locul de muncă, apartenenţa politică, data la care a fost „luat în lucru”, data închiderii dosarului, indicativul unităţii şi al ofiţerului, esenţa informaţiilor rezultate. De regulă, la închidere, lucrătorul de evidenţă actualiza fişa, în sensul că trecea numărul fondului operativ de la arhivă unde putea fi regăsit dosarul, sau opera alte modificări: schimbarea locului de muncă al persoanei, a indicativului ofiţerului sau al unităţii, mai rar numele persoanei.

După operaţiile de actualizare în evidenţe, îşi intrau în atribuţii lucrătorii compartimentelor de arhivă. La primirea dosarelor de la unităţile operative se verifica mai întâi dacă documentele din dosare erau ordonate conform instrucţiunilor, apoi se numerotau şi se certificau pe ultima filă după care se puneau coperte de carton legate cu sfoară pentru a putea fi sigilate. Numărul de file al unui volum nu depăşea 300 – 400. Dacă dosarul era mai

voluminos se întocmeau mai multe volume. Ultima operaţie însemna aranjarea dosarelor în depozitele de arhivă la fondurile corespunzătoare. Spre a fi ferite de praf, ori din alte raţiuni de protecţie, dosarele se păstrau în cutii de carton, aranjate pe rafturi metalice. Niciunul dintre localurile în care s-a păstrat arhiva centrală de securitate din Bucureşti, până în 1989, nu a dispus de spaţii corespunzătoare şi instalaţii tehnice care să asigure o conservare optimă. Încăperile nefiind izolate după norme ştiinţifice, fluctuaţiile de temperatură şi umiditate au provocat cu timpul distrugerea multor documente. Abia la începutul anilor ’70 s-au luat măsuri mai serioase de conservare, dar pentru o serie de documente ele s-au dovedit tardive. La secţiile regionale, lucrătorii de arhivă s-au confruntat de-a lungul anilor cu probleme asemănătoare: spaţii insalubre ori improprii depozitării şi conservării arhivei. Datorită plafului şi mucegaiului unii lucrători s-au ales cu boli incurabile. La Piteşti, Ploieşti, Timişoara şi alte secţii regionale de securitate arhivele au fost depozitate în celulele în care fuseseră deţinute persoanele arestate pe timpul anchetelor.

Contrastul este izbitor dacă este să comparăm din punct de vedere tehnic, al dotărilor, arhiva Securităţii româneşti cu depozitele arhivelor secrete ale Kremlinului. După cum relevă datele publicate, cele 75 de milioane de documente secrete lăsate moştenire Federaţiei Ruse de diferite instituţii sovietice se păstrează în mii de casete metalice, protejate printr-un sofisticat sistem de securitate. Vorbind despre sistemul de protecţie, Kiril Andersson, directorul ex-Arhivelor centrale secrete sovietice, făcea referire la sistemul de gaz asfixiant a cărui declanşare lăsa personalului numai 15 secunde pentru a se pune la adăpost.

În arhiva centrală de la Serviciul „C” se clasau

dosarele întocmite de unităţile şi direcţiile centrale de securitate, cu excepţia Direcţiei de Informaţii Externe, serviciilor de contrainformaţii pentru miliţie, securitate, penitenciare care aveau arhive şi sisteme de evidenţă proprii. La fel şi în teritoriu, secţiile regionale, devenite ulterior judeţene, aveau arhive proprii după sistemul de fonduri şi evidenţe ale Serviciului „C”. Fiecare fond arhivistic avea un registru de inventar, un fel de catalog numeric în care erau consemnate următoarele rubrici: numărul dosarului de arhivă, numele şi prenumele persoanei la care făceau referire documentele, unitatea care întocmise dosarul, data clasării. În ultima rubrică, „observaţii”, se puteau face consemnări referitoare la numărul de volume şi eventual actualizările curente. Dacă o persoană care avea dosar la fondul operativ sau reţea intra în atenţia Direcţiei de Informaţii Externe, atunci dosarul cu toate volumele era scos din arhivă, se scotea fişa de evidenţă a persoanei din cartotecă şi se opera în registru la rubrica „observaţii” numărul adresei prin care fusese solicitat. Acest gen de corespondenţe – adrese de solicitare – erau clasate la fondul neoperativ care se actualiza la intervale de aproximativ 5 – 10 ani, în sensul că documentele se distrugeau, prin simpla întocmire a unui proces-verbal în care se consemna numărul, data şi emitentul adresei dar nu şi conţinutul ei. De asemenea, volumele registrelor de inventar arhivistic, care aveau dosare „actualizate”, se rescriau, iar la numerele rămase libere se înregistrau dosarele care se clasau curent. Prin toate aceste operaţii, care necesitau un mare volum de muncă, se urmărea practic ştergerea oricăror urme ale documentelor referitoare la persoanele care interesau dintr-un motiv sau altul Direcţia de Informaţii Externe.

Tot în responsabilitatea Serviciului „C” se afla şi cartoteca generală documentară, care era în fond un

sistem de evidenţă centralizat pe întreaga ţară. Fiecare persoană care avea dosar în arhivă, indiferent de fond, sau era cunoscută cu orice alte probleme de interes operativ pentru organele de securitate, avea cel puţin o fişă de evidenţă ori o mapă cu fişe în cartotecă. Fişele Model 1, cu o dungă verde pe verticală, erau pentru persoanele aflate în reţeaua informativă sau cu dosare personale la fondul reţea; fişele Model 2 indicau persoanele aflate în supraveghere informativă generală şi în urmărire informativă specială, ori cu dosare în fondul operativ; fişele Model 3, cu o dungă albastră pe verticală, erau pentru persoanele care se aflau în urmărire penală sau cu dosare la fondul anchetă. La secţiile regionale se aflau cartoteci organizate după acelaşi sistem, conţinând evidenţele de securitate pe plan local. Lucrătorii de evidenţă de la aceste secţii întocmeau o fişă, indiferent de model, în dublu exemplar: una pentru cartoteca locală şi altă pentru cartoteca generală documentară de la Serviciul „C”. Mai existau şi fişe de paşapoarte, cu o dungă roşie, pentru persoanele care solicitaseră şi obţinuseră aprobarea pentru a putea pleca definitiv din ţară şi a se stabili în străinătate. Numeroase alte categorii de persoane aveau fişe în cartoteca generală, deşi nu aveau dosare în arhivă, ca de exemplu: elevii liceelor şi şcolilor profesionale, militarii în termen şi studenţii folosiţi ca surse de informare de către birourile de contrainformaţii.

Fişele de evidenţă erau ordonate alfabetic în cutii de tablă, iar acestea la rândul lor în clasoare (fişiere) de fier. Se păstrau în încăperi cu sisteme speciale de securitate şi protecţie contrainformativă. Atât la cartoteca centrală cât şi la cele regionale îşi desfăşurau activitatea colective de lucrători, formate din ofiţeri şi subofiţeri care cu timpul deprinseseră o deosebită îndemânare în verificarea persoanelor, intercalarea şi actualizarea fişelor,

completarea cererilor de verificare etc. Volumul de muncă era uneori impresionant. Niciun ofiţer de securitate nu iniţia vreo acţiune informativă fără să solicite verificarea în cartoteca generală a persoanelor despre care deţinea informaţii de primă sesizare. De regulă, nu se solicitau verificări doar pentru persoanele suspecte, ci şi pentru rudele apropiate ale acestora, uneori chiar şi pentru legăturile lor, adică prietenii sau alte persoane cu care intrau mai des în contact. Verificări se făceau şi pentru cetăţenii români care solicitau plecarea temporară în străinătate, fie în interes de serviciu, fie în interes personal (excursii sau vizite la rude, participări la simpozioane, sesiuni ştiinţifice etc.). Pentru această categorie, verificarea în cartoteca generală era necesară documentării în vederea avizului de securitate. „Vigilenţa revoluţionară”, sau, altfel spus, delirul la care ajunseseră ofiţerii de securitate cu funcţii de comandă, a făcut ca şi rudele de gradul unu ale pionierilor care „dădeau flori” tovarăşilor din conducerea superioară de partid şi de stat cu ocazia unor aniversări, să fie verificate în cartoteca generală. Dacă fişa de cartotecă indica unele „probleme de securitate”, bietul pionier era imediat înlocuit. Corvoada cea mare pentru lucrătorii de evidenţă se producea cu ocazia congreselor. De exemplu, în 1962, cu ocazia congresului ţărănimii, când Gheorghiu-Dej a anunţat încheierea procesului de colectivizare a agriculturii, miile de participanţi din rândul ţăranilor au fost verificaţi în prealabil, atât ei cât şi rudele lor apropiate. Cei identificaţi cu „probleme” nu au mai primit invitaţii.

În paralel cu criteriul alfabetic, sistemul de evidenţă al cartotecilor folosea şi un aşa numit principiu al familiilor de cuvinte (nume de persoane) apropiate, precum şi fişele de trimitere. De pildă, pentru o persoană cu numele Mureşan, se întocmeau automat fişe de trimitere la

combinaţiile: Mureşeanu, Mirişan, Mirişeanu, Mureş, Miriş, Mariş, Marişu, Mureşu etc. în acest caz, fişa de bază cu datele de identificare rămânea la Mureşan, iar fişele de trimitere se intercalau atât la familia de nume cât şi în ordinea lor alfabetică. Raţiunea unei asemenea practici a fost recomandată de ofiţerii operativi, mai ales de cei care lucraseră şi prin miliţie. Ei susţineau că se confruntau deseori cu situaţii în care informatorii nu reţineau exact numele persoanei despre care obţineau informaţii de interes pentru Securitate, astfel încât pentru a putea depăşi acest neajuns erau necesare în evidenţă familiile de nume şi fişele de combinaţie şi trimitere. Cu timpul s-a creat un sistem atât de sofisticat încât nicio instrucţiune nu mai putea fi operantă, doar simpla experienţă a lucrătorilor mai putea descurca lucrurile. Cei tineri aveau nevoie de câţiva ani buni de practică pentru a putea deprinde sistemul. Pozitiv era faptul că prin acest sistem, dacă o fişă de bază era „împuşcată”, adică intercalată din neatenţie în alt loc, sau rătăcită la altă literă, persoana putea fi identificată – la fel şi dosarul din arhivă –, pe baza fişelor de combinaţii ori a familiilor de nume. Ceea ce este interesant, din motive de protecţie contrainformativă, nici unui lucrător, chiar şi celor mai experimentaţi, nu i se permitea să caute în toată cartoteca, ci avea în responsabilitate doar clasoare cu una, două, maximum trei litere.

Acest sistem manual de evidenţă centralizată a fost folosit de toate serviciile secrete de informaţii sau de poliţie şi s-a menţinut încă mulţi ani după apariţia sistemelor computerizate, ca, de exemplu, în cazul celebrului FBI, întrucât ofereau garanţii sporite de secretizare. Securitatea română a folosit sistemul manual până la desfiinţarea ei în decembrie 1989. S-a dat atunci un ordin din partea conducerii DSS, pe 22 decembrie la

ora 11, 30, de a se sigila fiecare cutie şi clasor din cartoteca generală documentară. Ce s-a întâmplat după 1990 este un alt capitol de istorie.

POLIŢIA POLITICĂ REPRESIVĂ ÎN ACŢIUNE

Caracterul neromânesc al Securităţii, în primii ani de activitate, nu este dat de ponderea cetăţenilor români de altă naţionalitate încadraţi în această instituţie (17%), ci mai degrabă de „importul” modelului sovietic, certificat prin crime, abuzuri şi atrocităţi şi alte fărădelegi care au însângerat ţara. „Kremlinul adusese în România – menţionează generalul Neagu Cosma – nu numai modelul unei noi orânduiri, orânduirea sovietică, ci şi o metodă specifică şi eficientă: teroarea”.

Cele trei ramuri ale Ministerului Afacerilor Interne (Miliţia, Securitatea şi Trupele de securitate) au fost instrumentele folosite de Stalin şi oamenii săi de la Kremlin şi Bucureşti pentru a impune românilor dictatura proletariatului. „Teroarea roşie”, sau după denumirea fixată codificat de Stalin „Operaţiunea Gayaneh”[13], a fost concepută în două etape. Sarcina prioritară a primei etape a fost neutralizarea opoziţiei autohtone. Şeful Securităţii, generalul Gheorghe Pintilie, a formulat-o şi mai direct:

---

13 I.M. Pacepa susţine că „Gayaneh" a fost denumirea de cod a operaţiei de bolşevi- zare a ţărilor din Europa ce urmau a fi ocupate de Armata Roşie. Prin intermediul organelor represive ale poliţiilor politice create din timp de Beria în ţările intrate în sfera de influenţă a Kremlinului, trebuiau distruse partidele şi organizaţiile politice, precum şi „aparatul de stat burghez" din zonele respective spre a permite URSS să umple vidul creat cu propriile sale instituţii şi cadre. Acelaşi memorialist destăinuie în lucrările sale că a aflat de la Saharovski — şeful consilierilor sovietici din România — că ideea operaţiunii „Gayaneh" i-ar fi venit lui Stalin în timp ce asista în 1943 la premiera baletului lui Aram Haceaturian, fiind profund impresionat de ritmul drăcesc al allegro-ului din „Dansul Săbiilor". Ca să dea şi mai multă autoritate noii sale operaţiuni, el a decernat Premiul Stalin pentru muzică pe anul 1943 lui Haceaturian, pentru Gayaneh.

„Trebuie să exterminăm burghezia!” Este exact ceea ce Securitatea a făcut în primii ani de la apariţie în eşichierul instituţiilor regimului comunist din România.

„Revoluţionarea” societăţii româneşti a fost realizată prin eradicarea vestigiilor vechii orânduiri „burghezo-capitaliste”: politicienii democraţi, avocaţii, ziariştii, preoţii, proprietarii de pământ şi industriaşii au fost arestaţi şi acuzaţi de conspiraţie cu puterile occidentale, îndeosebi cu SUA şi Marea Britanie, în vederea răsturnării noului regim. Caracterul coercitiv al „revoluţiei” a reieşit în mod evident din metodele folosite pentru naţionalizarea instituţiilor economice ale ţării şi colectivizarea agriculturii. Nerespectarea contractelor colective atrăgea după sine internarea în lagărele de muncă, aşa cum era prevăzut în Codul Penal din 1948. S-a introdus munca forţată, în conformitate cu Codul Muncii, din 8 iunie 1950. „Prestarea temporară de muncă”, eufemism care ascundea trista realitate prin care Consiliul de Miniştri avea dreptul să ceară cetăţenilor acest serviciu, a fost folosită ca instrument de pedeapsă pentru mii de oameni acuzaţi de sabotaj economic şi absenteism, printre care zeci de mii de ţărani care se împotriviseră colectivizării forţate a agriculturii. Numărul deţinuţilor a fost îngroşat de victimele deportărilor în masă, de regulă, efectuate de Miliţie şi Trupele de Securitate, începute din 1952, în principalele oraşe ale ţării cu scopul de a face loc muncitorilor aduşi aici din mediul sătesc pentru a asigura forţa de muncă în marile fabrici urbane înfiinţate în virtutea politicii de industrializare. La începutul anului 1955 s-a votat legea care impunea condamnarea la pedeapsa capitală a acelor cetăţeni care săvârşeau „crime contra securităţii statului” şi „sabotaje”, adică acţiuni ce împiedicau dezvoltarea economiei naţionale. Pentru a pune în practică o astfel de politică „revoluţionară”, organele

Ministerului Afacerilor Interne s-au implicat cu „simţ de răspundere” şi practic fără nicio limită.

Legislaţia internărilor şi „abuzurile”. Începând din anul 1950, harta „arhipelagului ororii” s-a îmbogăţit cu noi insule, unde crima şi teroarea au înlocuit legea şi cele mai elementare simţăminte umane. Este vorba despre înfiinţarea unităţilor şi coloniilor de muncă în care au fost internaţi, în baza unor decrete şi ordine, zeci de mii de oameni a căror singură vină a fost aceea de a nu fi fost pe placul puterii autointitulate „democrat-populare”. Este suficient să evocăm acele acte normative (decrete, hotărâri) sau ordine, prin care s-au făcut internările în coloniile de muncă, precum şi unele documente privind „abuzurile” săvârşite de organele Securităţii în aplicarea lor pentru a ne da seama, pe de o parte, de mecanismul puterii „democrat-populare”, iar pe de alta, de unicul ei scop: exterminarea şi nicidecum „reeducarea prin muncă”.

La 13 ianuarie 1950, din iniţiativa ministrului Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, şi a ministrului Justiţiei, Stelian Niţulescu, Prezidiul Marii Adunări Naţionale a promulgat Decretul nr. 6, care stipula în articolul 1 că, pentru „reeducarea elementelor duşmănoase R.P. Romîne şi în vederea pregătirii şi încadrării lor în viaţa socială, în condiţiile democraţiei populare şi construirii socialismului, se înfiinţează unităţi de muncă”. La articolul 2, decretul făcea referiri vagi la categoriile de persoane care urmau a fi internate. Cităm: „Acei care prin faptele lor, sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează construirea socialismului în R.P. Romînă, precum şi cei care în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui prin analogie, infracţiuni”. La punctul „b” al aceluiaşi decret, se menţiona şi o altă

categorie de persoane pretabilă a fi internată: „Condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii R.P. Romîne, care la expirarea executării pedepsei nu se dovedesc a fi reeducaţi”.

În baza acestui decret, la 3 aprilie 1950, Gheorghe Pintilie, şeful Securităţii şi ministru adjunct al MAI, a semnat ordinul nr. 100 care dezvolta art. 2, în sensul că aducea noi precizări privind categoriile socip-profesionale, pretabile a fi internate:

„1. Toţi cei care lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste, tendenţioase, duşmănoase, ascultă şi difuzează propaganda deşănţată a posturilor de radio imperialiste;

2. Toţi cei care aduc injurii Partidului Muncitoresc Român, conducătorilor săi, Guvernului, Uniunii Sovietice şi conducătorilor săi şi ţărilor de democraţie populară;

3. Toţi acei cetăţeni români care întreţin legături de prietenie cu legaţiile imperialiste, care au frecventat sau frecventează bibliotecile şi consulatele puterilor capitaliste din România, precum şi toţi cei ce sunt în relaţii cu familiile funcţionarilor ambasadelor imperialiste;

4. Toţi cei ce aţâţă la manifestări rasiale şi şovine;

5. Instigatorii la nesupunere sau neexecutare – cei ce duc acţiuni duşmănoase, atât la sat cât şi la oraş – în contra măsurilor guvernului, în special cu privire la: colectivizări, colectări, planuri de cultură, comasări etc., sau elemente cu un trecut reacţionar cunoscut sau foşti exploatatori care ocupă încă în producţie posturi de răspundere şi care dovedesc continuu, prin activitatea lor, delăsare gravă, nejustificată prin incapacitatea lor profesională, atitudine care atrage după sine defecţiuni vizibile la frânarea producţiei;

6. Toţi cei care sub masca religioasă fac prozelitism (diferite religii sau secte), adică speculează sentimentele religioase ale cetăţenilor pentru a-i determina la atitudini

ostile, duşmănoase regimului (minciuni, prelegeri cu dedesubturi duşmănoase, şovine etc.);

7. Acei care prin corespondenţă internă sau internaţională iau atitudine duşmănoasă, transmit ştiri tendenţioase, alarmiste, duşmănoase, reacţionare, instigă”.

În partea finală, Ordinul nr. 100 nu omitea să precizeze că internarea în unităţile de muncă era o sarcină exclusivă a Ministerului Afacerilor Interne.

La 22 august 1952, Consiliul de Miniştri al RPR a elaborat sub semnătura lui Gheorghiu-Dej, Hotărârea nr. 1 554, care la capitolul II – intitulat „colonii de muncă” – a preluat cele 7 categorii socio-profesionale prevăzute în Ordinul 100, la care a adăugat încă 10 categorii de persoane pretabile a fi internate:

„Cadre active ale fostelor grupări, partide fasciste şi burghezo-moşiereşti, cum sunt: fostele cadre legionare, cuziste, iredentiste, nylasiste, sioniste, partide hitleriste, naţional-ţărăniste (maniste), liberale (brătieniste), titeliste, tătărăsciene, bejeniste;

vechea agentură a fostului Serviciu Special de Informaţii (SSI), vechea agentură a Marelui Stat Major, a Siguranţei, Poliţiei, agenturile de spionaj şi contraspionaj germane şi maghiare;

foştii condamnaţi pentru trecere frauduloasă a frontierei, începând cu 1945;

chiaburii care sabotează măsurile luate de guvern;

foştii condamnaţi pentru sabotaj, începând din 1945;

foştii condamnaţi pentru speculă, începând din 1945, care au avut o condamnare de la trei ani în sus;

rudele trădătorilor de patrie şi spioni, care au fugit peste graniţă după anul 1945 (tată şi copii majori, bărbaţi);

rudele elementelor duşmănoase regimului nostru, care au fugit peste graniţă înainte de 1944 (ale fostelor

cadre legionare, membri de vază ai fostelor partide burghezo-moşiereşti, care duc activitate de defăimare a regimului nostru), tată şi copii majori, bărbaţi;

condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii R.P. Romîne care la expirarea executării pedepsei prin comportarea lor nu prezintă încrederea de a fi folosiţi;

recidiviştii de drept comun care au mai mult de 3 condamnări şi care prezintă un pericol pentru liniştea şi asigurarea avutului oamenilor muncii”.

La 25 august 1952, ministrul Afacerilor Interne încă în exerciţiu, Alexandru Drăghici, a semnat Decizia cu nr. 744, prin care se înfiinţa „Comisia MAI cu sarcina de a lua hotărâri pentru internarea în colonii de muncă”. Articolul 2 al Deciziei specifica nominal componenţa acestei comisii: ministrul adjunct al Afacerilor Interne – generalul-locotenent de securitate Pintilie Gheorghe –, preşedinte şi 6 membri (general-maior de securitate Nicolschi Alexandr, colonel de securitate Corin Aurel, locotenent-colonel de miliţie Erdei Iosif; maior de securitate Butica Francisc; maior de securitate Marin Vintilă şi maior de securitate Einhom Wilhelm. Articolul 4 din această Decizie menţiona că: „Biroul unităţilor de muncă din cadrul Direcţiei a VIII-a Cercetări penale – *n.n.*) din Direcţia Generală a Securităţii Statului, va fi scos din această direcţie şi va fi ataşat cu întregul personal existent pe lângă această comisie, pentru pregătirea şi prezentarea materialului şi a ţinerii evidenţei necesare.

La 11 martie 1954 a intrat în vigoare Hotărârea Consiliului de Miniştri cu nr. 337 care abroga HCM nr. 1 554/1953, dar împuternicea Ministerul Afacerilor Interne să fixeze domiciliul obligatoriu pe o perioadă de la 6 luni la 5 ani persoanelor eliberate din închisori sau lagăre de muncă care „dovedeau că nu s-au reeducat şi prezentau pericol pentru securitatea statului”.

În sfârşit, la data de 17 februarie 1958, Prezidiul Marii Adunări Naţionale a emis, sub semnătura lui Ion Gheorghe Maurer şi Chivu Stoica, Decretul nr. 89 care prevedea că „pot fi stabilite în locuri de muncă anume destinate persoanele care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea de stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni”. Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 282/1958 emisă pentru aplicarea Decretului nr. 89/1958 stabilea că se poate fixa loc de muncă obligatoriu, următoarelor categorii de persoane: „foşti legionari ce au avut funcţii de la şef de garnizoană în sus, care după expirarea pedepsei privative de libertate nu s-au reeducat sau care prin faptele şi manifestările lor primejduiesc ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni; alte elemente care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni”.

Stabilirea locurilor de muncă obligatorie pentru categoriile de persoane menţionate se hotărî pe o durată de 2 până la 6 ani de către o Comisie a Ministerului Afacerilor Interne formată din doi adjuncţi ai ministrului şi un locţiitor al procurorului general (general-maior Bucşan Gheorghe sau colonel Dragoş Cojocaru).

Ce consecinţe a avut aplicarea acestor acte normative cu putere de lege – care de altfel n-au fost publicate în „Monitorul oficial” – rezultă din conţinutul altor documente arhivistice. Se cuvine precizarea că ne aflăm în faţa unor documente oficiale emise sau acceptate de instituţiile puterii comuniste şi, ca urmare, trebuie interpretate ca atare. În ceea ce ne priveşte, le considerăm veridice şi suficiente pentru dezvăluirea unor „aspecte de teroare şi schingiuire – cităm dintr-un astfel de document – care nu pot fi concepute de mintea unui om sănătos şi conştient de urmările lor”.

Astfel, un raport întocmit la 14 decembrie 1967, de unitatea care răspundea de evidenţele operative ale Securităţii, atestă că în perioada 1950 – 1954 au fost internate în coloniile de muncă 22 077 persoane (5 154 în 1950, 2 519 în 1951, 11 913 în 1952 şi 2 491 în 1953 – 1954).

În baza Hotărârii Consiliului de Miniştri nr. 282/1958 au mai fost internate în locuri de muncă obligatorii, până în anul 1963, alte 3 658 persoane care se făcuseră vinovate de „instigare şi participare la răzmeriţe” (adică ţăranii care se opuseseră colectivizării); 545 persoane care la eliberarea din detenţie nu dovediseră că se reeducaseră şi 417 foşti membri ai Mişcării legionare aflaţi cu domiciliul obligatoriu în comunele noi din Bărăgan şi care „prezentau pericol pentru securitatea statului”. Deci, în perioada 1950 – 1963 au fost internate în total, după statisticile oficiale ale organelor de Securitate, 25 735 persoane, în colonii de muncă sau locuri de muncă obligiatorii. Această cifră reprezintă doar numărul internaţilor pe motive politice, care intrau în sfera de competenţă a Securităţii. Alături de aceste persoane au fost internaţi şi recidivişti de drept comun, dar al căror număr nu-l ştim întrucât erau înregistraţi separat, în evidenţele de miliţie. Ştim însă, cu certitudine, că din rândul recidiviştilor de drept comun se recrutau brigadierii, adică „elementele” cele mai înrăite şi care, alături de ofiţerii şi subofiţerii însărcinaţi cu paza penitenciarelor şi coloniilor de muncă, au jucat rolul de torţionari şi călăi ai deţinuţilor politici. Oricum, aceste cifre trebuie reţinute cu rezervă. Ele reflectă suma reconstituirilor în urma investigaţiilor în evidenţe şi arhive, deci acele persoane cărora li se întocmiseră acte. Dar aşa cum rezultă din conţinutul altor documente – cu precădere cele întocmite de ancheta Procuraturii, din anii 1953 –

1955 şi mai ales de comisia de partid, din anul 1968 –, au fost internate în colonii de muncă zeci de mii de persoane fără să se întocmească acte de evidenţă.

Iată ce declara în acest sens, la 16 martie 1968, colonelul (r) Bădică Ilie, fost director adjunct în Direcţia Unităţilor şi Coloniilor de muncă: „Conducerea lagărului nu avea de undă să cunoască faptele săvârşite de fiecare deţinut, întrucât nu aveau nici mandat de arestare şi nici vreo altă formă de reţinere… Foarte mulţi dintre deţinuţi nu ştiau pentru Ce au fost arestaţi, la unii li s-a dat drumul după o perioadă de 1 sau 2 ani, fără ca să fi ştiut vreodată cauza arestării… La Canal se găseau deţinuţi necondamnaţi, ţinuţi numai pe bază de decizie a MAI, împotriva Constituţiei şi a oricăror legi/z. La rândul său, Pavel Ştefan, fost ministru de Interne, în perioada 1952 – 1957, considera că samavolniciile produse cu ocazia internărilor în colonii de muncă se datorau abuzurilor organelor de securitate. Cităm dintr-o declaraţie a sa consemnată într-o stenogramă din martie 1968: „În relaţiile dintre noi şi Securitate au fost discuţii serioase pentru faptul că făceau arestări fără o bază legală şi ni-i trimitea nouă. Aşa a fost posibil ca numai într-o singură seară, fără o bază legală, să fie arestaţi 700 de oameni pentru simplul motiv că în urmă cu 15 ani, unii dintre ei furaseră un lucru de nimic, sau că unele femei fuseseră, tot cu 15 ani în urmă, prostituate… Am găsit foarte mulţi deţinuţi arestaţi de ani de zile fără să fie judecaţi, uitaţi că mai sunt închişi”. Acelaşi Pavel Ştefan, a cărui sinceritate în faţa comisiei de anchetă din 1968 nu i se poate pune la îndoială, mai preciza: „Am cerut să se formeze o comisie care să treacă la eliberarea celor nevinovaţi. S-a constatat că au stat în închisoare ani de zile oameni nevinovaţi, doar pentru simplul motiv că au spus că pâinea este rece. I-am spus lui Gheorghiu-Dej că, într-o zi, o să dăm socoteală

pentru că nu respectăm legile. Aşa am eliberat în trei luni peste 25.000 de oameni. Printre aceştia am găsit un cetăţean care, pentru faptul că a spus comuniştii ăştia... a stat trei ani de zile închis”. Punerea în libertate a 25.000 de oameni printr-o singură decizie, fără să se desfiinţeze coloniile de muncă şi alte locuri de detenţie, constituie dovada cea mai clară că numărul real al celor internaţi pe motive politice era mult mai mare decât cifra reconstituită din documentele de evidenţă oficiale. Dar nu numai lipsa unor evidenţe clare face aproape imposibilă stabilirea cu exactitate a duratei şi numărului celor internaţi în colonii de muncă, ci şi acţiunea premeditată a factorilor de conducere din Securitate. „Când i-am spus lui Pintilie – declara Pavel Ştefan – că sunt oameni care au fost condamnaţi la 3 ani închisoare şi ei sunt acum de 5 ani, îmi spunea că aşa este ordinul”.

Chiar şi actele normative evocate anterior, aberante în esenţa lor, fapt ce ne scuteşte de alte comentarii, nu erau luate în seamă. Arestările se făceau în baza a cu totul altor criterii. Amănunte în acest sens oferă colonelul (r) Bădică Ilie, în ampla sa declaraţie din 18 martie 1968: „Arestările acestor deţinuţi se făceau după nevoi şi în special pentru nevoile necesare construcţiei Canalului Dunăre Marea-Neagră. Dacă la Canal trebuiau 5.000 de oameni, tovarăşul Hosu, director general al Canalului, dădea telefon tovarăşului Teohari Georgescu şi apoi intra în funcţiune aparatul colonelului Dulgheru [de la Direcţia Anchete a Securităţii – *n.n.*] care împărţea sarcinile, stabilind ce număr de deţinuţi să aducă fiecare regiune. Ştim aceasta pentru că lagărul de la Rahova era anunţat dinainte să trimită dubele la gară, să aştepte trenul X din regiunea Y, adică arestările se făceau după nevoile Canalului şi nu după vina anumitor elemente duşmănoase regimului”.

„Fenomenul Piteşti” – reeducarea prin tortura fizică şi „spălarea creierului

„Toată lumea cunoaşte azi Arhipelagul Gulag. Toată lumea mai ştie că, sub denumirea posibilă de Arhipelag MAI, el s-a întins şi asupra României. Ceea ce n-a ajuns însă – şi încă – la cunoştinţa tuturor este că în Arhipelagul românesc a existat o insulă a ororii absolute, cum alta n-a mai fost în întreaga geografie penitenciară comunistă: închisoarea de la Piteşti”. Am desprins acest pasaj din cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Piteşti”, publicată în 1990, întrucât este primul autor care a sesizat că reeducarea prin bătaie, care s-a practicat în sistemul penitenciar din România, la începutul anilor ’50, ocupă un loc aparte printre metodele folosite de regimurile comuniste de inspiraţie sovietică. Despre „fenomenul Piteşti” au mai publicat lucrări în străinătate, Dumitru Bacu şi G. Dumitrescu, iar după 1989 I. Ioanid a întocmit volume memorialistice, sub titlul „închisoarea noastră cea de toate zilele”. Toate aceste lucrări se bazează pe relatările unor martori şi pe propria experienţă a autorilor. În 1995, Editura Vremea a publicat o voluminoasă culegere de documente ale procesului reeducării din închisorile Piteşti şi Gherla care-i confirmă din plin pe memorialişti, dar aduce şi numeorase detalii semnificative. Prin urmare, fenomenul Piteşti a fost o realitate a regimului comunist din România, bine documentat în istoriografie, ce nu mai poate fi contestat.

Conducătorul experimentului „reeducării şi demascării” de la Piteşti, extins apoi şi în alte închisori din ţară, a fost Eugen Ţurcanu. Din datele publicate i se poate schiţa şi un portret. S-a născut la 8 iulie 1925. Se pare că era dotat cu o inteligenţă ieşită din comun, dublată de o dorinţă fără margini de parvenire. Elev la Liceul „Dragoş Vodă” din Câmpulung Moldovenesc, i s-a părut că drumul

cel mai sigur îl reprezenta Mişcarea legionară, fapt pentru care s-a înscris în Frăţiile de Cruce. După 23 august 1944, s-a înscris în Uniunea Tineretului Comunist, pe fondul acordului încheiat de Nicolae Petraşcu – reprezentantul lui Horia Sima în România – cu autorităţile regimului comunist, privind „nestânjenirea” reciprocă. Intrat în PCR, în mai 1947, Ţurcanu a avansat foarte repede pe linie de partid, ajungând chiar membru în biroul judeţean Iaşi. Urma să plece la un post diplomatic în străinătate. A intervenit însă razia din 15 mai 1948, când au fost ridicaţi membrii organizaţiei legionare din Centrul Studenţesc Iaşi. Unul dintre arestaţi a pomenit, în cursul anchetei la Securitate, numele lui Eugen Ţurcanu în legătură cu şeful lor, Bogdanovici, ceea ce a dus la arestare. În închisoare, grupul legionar a sperat că Nicolae Petraşcu – şeful legionarilor din ţară – se va înţelege cu conducerea MAI din nou, iar cei arestaţi vor fi puşi în libertate. Dar au fost judecaţi şi condamnaţi la ani grei de temniţă.

Documentele anchetei oficiale atestă că începând cu anul 1952, operaţiunea de reeducare prin bătaie a fost pusă în scenă la indicaţia conducerii legionarşfain afara închisorii – Alexandru Bogdanovici, Eugen Ţurcanu, Aurel Gherase, Remus Danes, Popescu Tudor şi Alexandru Martinuş. Aceştia au trimis un memoriu către CC al PMR în care arătau că „se desolidarizează atât de şefii lor, cât şi de Mişcarea legionară în general”, cerând să fie puşi în libertate. Se ofereau totodată să furnizeze informaţii în legătură cu ceea ce se petrecea în penitenciar, prin crearea unei reţele proprii de informatori.

Virgil Ierunca menţionează o întâlnire care ar fi avut loc la Bucureşti – în vreme ce lotul Bogdanovici se afla în tranzit de la Suceava la Piteşti – între Nicholschi şi Ţurcanu, când s-ar fi pus la punct detaliile acţiunii. În documentele oficiale se atestă doar o menţiune făcută de

Ţurcanu la un interogatoriu luat la

Piteşti, la 30 martie 1953. Întrebat de ce s-a gândit la acţiunea de reeducare, Ţurcanu a răspuns: „Propunerea de începere a reeducării a fost determinată de faptul că reeducarea era în vederile regimului şi o socoteam necesară în penitenciar. De asemenea, când eram la Siguranţa Iaşi, am citit o notă în ziar unde se spunea că Teohari Georgescu a declarat că în RPR penitenciarele trebuie să devină institute de reeducare”.

S-a înfiinţat şi „Organizaţia deţinuţilor cu convingeri comuniste” condusă de Ţurcanu şi Bogdanovici[14]. Aceleaşi documente oficiale arată că autorităţilor li s-ar fi părut suspectă o asemenea organizaţie, fapt pentru care a fost interzisă. Totuşi grupul de legionari şi-ar fi continuat activitatea, cu complicitatea unor funcţionari din administraţia penitenciarelor şi profitând de neglijenţa unor factori de conducere. În aprilie 1949, Ţurcanu şi alţi aliaţi au ajuns la penitenciarul Piteşti, unde au pus în aplicare programul de „demascare” şi „reeducare”.

Actul de acuzare pe baza căruia li s-a intentat ulterior proces enumeră următoarele metode de „reeducare”: „bătaia cu ciomege, vâna de bou, curele, frânghii, picioare sau scânduri de la paturi, ori cozi de mătură; ţinerea în poziţii chinuitoare timp îndelungat şi cu ochii la bec; statul într-un picior cu greutăţi de 20 – 40 kg pe spate şi cu faţa la perete; statul timp îndelungat pe şezut şi cu mâinile întinse la picioare; smulgerea părului din cap şi a mustăţilor, cu mâna sau cu ajutorul unui dispozitiv confecţionat dintr-un nasture prins cu aţă;

---

14 Ulterior, Bogdanovici a fost omorât chiar de către Ţurcanu, în cursul acţiunii de „reeducare". Motivul pentru care a făcut-o reiese din declaraţia dată de Ţurcanu la 4 aprilie 1953: „Bogdanovici Alexandru a făcut parte din Serviciul Special de Informaţii (SSI) de pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri, în timpul războiului antisovietic".

strivirea degetelor de la mâini şi picioare, prin folosirea unui instrument special, sub forma unui cleşte confecţionat din lemn; adăugarea unei cantităţi mari de sare în mâncare, cu interdicţia de a bea apă; obligarea deţinuţilor să mănânce în poziţii incomode şi fără să folosească mâinile; obligarea deţinuţilor să mănânce mâncare fierbinte şi fără să mestece, lucru care se solda cu opărirea limbii şi a esofagului, dezlipirea pielii de pe buze şi limbă; obligaţia, sub tortură, de a mânca propriile materii fecale, ori ale altor deţinuţi; obligaţia, sub tortură, de a bea urină; punerea deţinuţilor să se bată cap în cap până cădeau în nesimţire; dezbrăcarea deţinuţilor complet, după care erau trecuţi printr-un cerc de bătăuşi, care-i loveau până cădeau în nesimţire, după care erau călcaţi în picioare şi bătuţi cu diferite corpuri contondente, până le rupeau coastele; lovirea cu bocancii ori cărămizi peste piept şi faţă sau peste alte părţi sensibile ale corpului; spânzurarea de picioare, cu capul în closet; introducerea în gură, înainte de a se da stingerea, a unui pămătuf mânjit cu materii fecale şi legarea deţinutului, până a doua zi, peste gură şi mâini.

Exista, de asemenea, şi „ora de râs”: mai mulţi deţinuţi erau legaţi la ochi şi cu mâinile la spate, după care erau împărţiţi în mai multe grupe şi repeziţi unii în alţii, din colţurile opuse ale camerei.

Ceea ce atestă indubitabil documentele oficiale, este că activitatea criminală de mare anvergură în timp şi spaţiu – căci ea s-a extins apoi la Gherla, Tg. Ocna.

Târguşor, coloniile de muncă, urmând să fie aplicată în toate penitenciarele – *a fost posibilă cu complicitatea autorităţilor*. Reiese clar faptul că administraţia penitenciarelor a pus la dispoziţie torţionarilor camere speciale de tortură, camere destinate „anchetelor”, unde s-au luat declaraţii la sute de deţinuţi, zile şi nopţi la rând,

timp de ani de zile. Pe lângă uneltele de schingiuire, în camerele de „demascare” torţionarii dispuneau de hârtie, cerneală, tocuri de scris absolut tot ce era nevoie pentru consemnarea declaraţiilor. La penitenciarul Gherla „anchetatorilor” li se puseseră, la dispoziţie un registru şi tuş pentru luarea amprentelor; pe baza registrului respectiv se acordau numerele de înregistrare sub care executau detenţia noii veniţi. Tot la Gherla, camera de izolare unde se desfăşura acţiunea de „demascare” (nr. 101 la etajul III) era încuiată în fiecare seară de supraveghetori. Atunci când deţinuţii Alexandru Piticaru, Constantin Teja şi Teodor Socaci au raportat supraveghetorilor Tămăioagă, Vaşcanu şi Niki despre tratamentul la care erau supuşi, aceştia au rămas indiferenţi, iar cei care au raportat au fost bătuţi crunt de „anchetatori”. Urmarea firească a fost că niciun deţinut nu a mai avut curajul să raporteze administraţiei.

Deţinuţilor maltrataţi li se cerea să declare organizaţiile subversive, depozitele de armament şi muniţie de care aveau cunoştinţă, persoanele care deţineau valută, care desfăşurau acţiuni de spionaj sau care posedau obiecte aduse în timpul războiului din Uniunea Sovietică. Torţionarii le spuneau deţinuţilor că băteau în numele Securităţii şi că aveau permisiunea să întrebuinţeze orice metodă pentru ca să-i determine să mărturisească. Celor care „mărturiseau” li se permitea un regim de detenţie mai omenos.

Documentele de arhivă dezvăluie numeroase cazuri ce vin să explice cum funcţiona mecanismul aşa-zisei „reeducări” şi complicitatea dintre deţinuţii torţionari şi ofiţerii de Securitate. Următorul exemplu este cât se poate de elocvent.

În primăvara anului 1951, deţinutul Vintilă Weiss a fost luat în primire de echipa formată din Vasile Puşcaşu,

Vichentie Morărescu, Grigore Romanescu şi Ioan Stoian. Acţiunea s-a desfăşurat în camera 99 a penitenciarului Gherla. Zilnic, a fost bătut cu cozi de mătură, vână de bou, i s-au aprins bucăţi de hârtie la picioare, a fost ţinut în poziţii chinuitoare, a fost forţat să mănânce materii fecale, i-au fost strivite degetele de la mâini şi picioare cu un dispozitiv special. Într-o discuţie, pe care a avut-o ulterior cu un alt deţinut, Weiss s-a confesat că pentru a scăpa de chinuri inventa în fiecare zi noi organizaţii subversive sau persoane care făceau spionaj, îl şi sfătuia pe deţinutul Gheorghe Paraschiv să procedeze la fel, dacă s-ar afla într-o situaţie similară. Şi nu după mult timp – la 12 iunie 1951 – a început acţiunea de „demascare” a lui Paraschiv, care a durat până la 28 august. Pentru a consemna în scris cele cerute de torţionari – cărora li se adăugaseră Gheorghe Popescu şi Vasile Păvăloaie – a fost bătut peste fluierele picioarelor, i s-a dat să mănânce foarte sărat fără să i se permită să bea apă, nu a fost lăsat să doarmă şase nopţi la rând. Şi ce îi cereau să mărturisească”? Doar că trei sferturi dintre angajaţii întreprinderii Ţ.P.E.I.L. Gugeşti erau înscrişi în „Organizaţia de rezistenţă naţională”. Până la urmă, Paraschiv a cedat şi a semnat declaraţia cerută. Drept urmare, a fost transferat la Securitate pentru „adâncirea cercetărilor”. Deţinutul însă i-a declarat sublocotenentului Avădanei că cele afirmate în penitenciar i-au fost smulse sub tortură. Care a fost reacţia lui Avădanei? L-a bătut până a retractat şi a „confirmat” cele spuse în cursul acţiunii de „demascare”.

În august 1952, acţiunea „demascărilor” a fost stopată brusc, iar echipele de torţionari retrase. Stalin a murit abia în martie 1953, ceea ce înseamnă că fenomenul „reeducării” prin demascare nu poate fi pus pe seama destinderii ce i-a urmat. În actuala fază a cercetării nu se deţin suficiente date în baza cărora să se poată explica

adevăratele motive ale stopării „reeducării” prin folosirea metodelor inchizitoriale. Ştim doar că prin rechizitoriul nr. 2 214, din 20 septembrie 1954, al Procuraturii Militare Teritoriale Bucureşti au fost trimişi în judecată 22 deţinuţi torţionari, în frunte cu Eugen Ţurcanu. În seama lor se reţinea „uciderea a peste 30 deţinuţi, maltratarea şi schingiuirea a peste 780 deţinuţi, dintre care 100 au rămas cu infirmităţi, iar alţii au înnebunit datorită presiunilor psihice şi fizice la care au fost supuşi”.

La 10 noiembrie 1954, Tribunalul Militar Bucureşti, prin sentinţa numărul 32, i-a condamnat la moarte şi confiscarea averii pe 21 de torţionari în frunte cu Eugen Ţurcanu, găsiţi vinovaţi de „crimă de teroare în grup şi crimă de motive contra securităţii interne a RPR”.

În esenţă se poate reţine că „reeducarea” prin metode psihiatrice de terorizare şi lichidare a personalităţii deţinuţilor politici, adică a celor care se opuneau scopului comunist, aplicat la penitenciarele Piteşti, Gherla şi în mai mică măsură în coloniile de muncă, la începutul anilor ’50 – program efectuat sub conducerea lui Alexandr Nicolschi –, a depăşit, în amploare şi cruzime, crimele comuniste din alte ţări ale Europei Răsăritene. Niciunul dintre autorii care s-au ocupat de studiul acestui „fenomen” nu a reuşit să identifice iniţiatorul real al programului de „reeducare”. În opinia istoricului britanic Dennis Deletant, acest program pare să indice prin natura sa „un model sovietic”, gândit de Beria sau conceput de Stalin însuşi. Cert este că se baza pe teoriile pedagogului Anton Makarenko (1888 – 1939) cu privire la tratamentul ce trebuia aplicat deţinuţilor de drept comun. Infractorilor li se inocula ideea că sunt elemente declasate, iar unica lor salvare nu putea veni decât prin sprijinul şi grija partidului comunist. Condiţia reabilitării era să-i aducă şi pe alţi infractori pe drumul cinstei, ceea ce se putea realiza prin

„reeducare” şi munca în colectiv. În România, teoria lui Makarenko s-a aplicat „creator”, adică prin combinaţia dintre tortura fizică permanentă şi metoda „spălării creierului”.

„Sabotorii” de la Canal. Primele iniţiative privind construcţia unui canal navigabil între Cernavodă şi litoralul Mării Negre, având la bază raţiuni pur economice – respectiv, dublarea căii navigabile a Dunării –, s-au manifestat încă din secolul al XIX-lea. Dar, atât înainte cât şi după 1900, dificultăţile ori riscurile menţinerii portului liber Sulina au determinat interesul inginerilor români şi al autorităţilor de la Bucureşti faţă de o asemenea soluţie arhitectonică, ceea ce s-a concretizat într-o serie de studii şi proiecte, rămase însă fără o materializare palpabilă. Ideea a revenit în actualitate în toamna anului 1940, atunci când generalul Ion Antonescu căuta să evite paralizarea traficului fluvial prin ocuparea Gurilor Dunării de către armata sovietică. Proiectul de atunci putea fi realizabil, conform estimărilor făcute de specialişti, abia în cinci ani, şi în condiţiile în care partea română urma să beneficieze de un sprijin financiar substanţial din partea Germaniei. În cele din urmă s-a renunţat şi la acest proiect, întrucât declanşarea campaniei pe Frontul de Est, la care a luat parte şi armata română alături de cea germană, începând cu 22 iunie 1941, a trezit speranţa îndreptăţită că pericolul sovietic putea fi îndepărtat.

La sfârşitul anilor ’40, conducătorul Uniunii Sovietice, generalisimul I.V. Stalin, a reactualizat proiectul construirii unui Canal Dunăre-Marea Neagră în Dobrogea. Iniţiativa viza desigur realizarea unui obiectiv strategic important pentru URSS şi anume, posibilitatea de transport ieftin – calea maritimă şi fluvială – pentru minereurile de fier destinate ţărilor din bazinul dunărean, care cu timpul puteau deveni dependente industrial, prin

obţinerea de materii prime. În această percepţie Canalul dobrogean reprezenta doar o parte a unui proiect mai larg de creare a unui „Ruhr răsăritean”, eficienţa sa fiind legată de realizarea altui proiect şi anume construirea canalului Dunăre-Oder-Rhin. Avându-se în vedere că tocmai în acea perioadă se deterioraseră relaţiile sovieto-iugoslave, este foarte posibil ca Stalin să fi urmărit prin realizarea canalului Dunăre-Marea Neagră şi un obiectiv militar, adică posibilitatea de a trimite rapid flota sovietică fluvială în sudul Dunării. În opinia istoricului britanic Dennis Deletant, existenţa unor asemenea obiective ar fi confirmate de „hotărârea sovietică de a acorda suport financiar acestui proiect care, altfel, nu ar fi fost asigurat altor planuri economice româneşti”. Desigur că nu poate fi scăpat din vedere şi un alt obiectiv politic al acestei construcţii. Prin arestarea celor care se opuneau într-un fel sau altul regimului comunist şi internarea lor în colonii de muncă la canal, se dădea o „lovitură decisivă reacţiunii”.

Din acest punct de vedere, „modelul sovietic”, adică experienţa în construirea canalului Bielomar din anii ’30 a jucat un rol important. Asemănările sunt izbitoare. De pildă, Stalin dăduse ordinul de a se construi un canal lung de 200 kilometri, cu 20 de ecluze, lucrările urmând să se finalizeze în timp de 20 de luni, cu începere din septembrie 1931. La acest canal din URSS au fost puşi să lucreze aproximativ 200.000 – 300.000 de deţinuţi şi „ingineri sabotori”. Majoritatea acestei „forţe de lucru ieftine” o formau condamnaţii pentru „activitate contrarevoluţionară”, dintre care ţăranii, victimele colectivizării, reprezentau cea mai mare parte. Aceştia au lucrat alături de criminali de drept comun. Responsabilii cu paza şi ordinea au fost agenţii GPU şi ai administraţiei „gulag”-ului, instruiţi să forţeze ritmul de muncă, să

urmărească întrecerile între echipe, să organizeze strângerea şi debarasarea cadavrelor deţinuţilor decedaţi, şi nu în ultimul rând să alimenteze permanent, cu noi forţe – adică noi deţinuţi – coloniile de muncă forţată. La construirea canalului sovietic, rata mortalităţii a fost de 2.500 persoane pe lună, şi aceasta nu numai datorită condiţiilor inumane de lucru, cât mai ales aberantelor norme impuse. Deţinuţii trebuiau să concaseze şi să transporte doi metri cubi de pământ pe zi (normă obligatorie). Ordinul lui Stalin a fost executat, canalul fiind terminat în aprilie 1933. „Drumul pe apă” care leagă cele două mări – Baltica şi Albă – trece de la Sankt-Petersburg prin Lacul Ladoga, fluviul Svir, lacul Omega, oraşul Pavieneţ, canalul Bielomar şi se termină la Bielomarsk. Lung de 227 kilometri, din care 37 kilometri canale artificiale, legând 190 kilometri de lacuri şi râuri prevăzute cu 19 ecluze, 49 diguri, 15 barje şi 12 batardonuri pentru reglarea nivelului apei. Canalul Bielomar permite scurtarea cu 4.000 de kilometri a drumului dintre Sankt-Petersburg şi Marea Albă.

Prin construirea canalului dobrogean, conducerea sovietică de la Kremlin a urmărit şi un scop economic imediat, acela „de a jefui suplimentar România, determinând autorităţile româneşti să achiziţioneze masiv şi la preţuri exorbitante utilajele folosite în propriile lor lucrări similare, pe canalul dintre Volga şi Don şi pe reţeaua de canale dintre Marea Albă şi Marea Caspică/Z. Pentru susţinerea unui asemenea punct de vedere se aduce ca argument faptul că utilajele provenite de la sovietici şi plătite de statul român prin mărfuri, care se achiziţionau de regulă cu valută forte şi aur, au fost în realitate descompletate şi lipsite de piese de schimb, „simple grămezi de fier vechi”. Atât proiectul tehnic cât şi proiectul de execuţie al canalului dobrogean au fost

întocmite sub îndrumarea directă a specialiştilor sovietici, printre care şi savantul geolog N.N. Muslov. Primele şantiere ale canalului au fost inaugurate cu angajaţi civili şi militari, dar pentru a se intensifica ritmul lucrărilor s-a apelat din plin la deţinuţi. Proiectul a fost lansat la iniţiativa Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), fiind aprobat prin Hotărârea Biroului Politic al CC al PMR şi Guvernului la 25 mai 1949. În ciuda eforturilor depuse de autorităţile româneşti, precum şi a concentrării de forţă de muncă – pentru construirea canalului au fost organizate 8 lagăre, populate cu 40.000 de deţinuţi politici, alături de alţi 20.000 de „lucrători voluntari” – lucrările nu au putut respecta nici pe departe ritmul impus de grafic, fapt pentru care s-a hotărât, numai după doi ani, încetarea oricăror activităţi în domeniu. Stenograma şedinţei CC al PMR din 21 iulie 1953, precum şi Hotărârea Consiliului de Miniştri al RPR reprezintă documente prin care se recunoaşte, de către autorităţile regimului comunist de la Bucureşti, eşecul de proporţii înregistrat în legătură cu proiectul economic al Canalului Dunăre-Marea Neagră. Parcurgând aceste documente, istoricul şi publicistul Mircea Suciu a atras pe bună dreptate atenţia că trei fapte rămân incontestabile, fiecare cu o semnificaţie aparte, şi anume: „1) hotărârea de închidere a şantierului Canalului Dunăre-Marea Neagră (eufemistic desemnată de Alexandru Moghioroş ca «amânare») a survenit la patru luni şi ceva după moartea lui Stalin (5 martie 1953); 2) falimentul strivitoarei investiţii a fost, pn pagandistic, deghizat sub forma preocupării partidului pentru satisfacerea nevoilor materiale ale oamenilor muncii; altfel spus, acest veritabil dezastru economic a devenit peste noapte o ajustare a politicii economice pusă, chipurile, în slujba ridicării continue a condiţiilor de muncă şi viaţă ale întregului popor; 3) pentru a nu se da apă la moară

duşmanului de clasă – de fapt, pentru a nu-şi recunoaşte eşecul în faţa celor pe care pretindea că îi reprezintă –, partidul comunist a acţionat, ca de obicei, după regula celui mai strict secret intern. Fără tobă (cum tot Moghiroş da indicaţia)”. Mai mult, probabil că astfel de justificări nefiind îndeajuns, conducerea partidului s-a arătat mânioasă, şi a ordonat Ministerului de Interne efectuarea unei anchete, prin care să se depisteze „vinovaţii”. Prin urmare, înscenarea aşa-ziselor procese ale sabotorilor de la Canal a constituit o altă pagină neagră din istoria Securităţii.

Urmând indicaţiile lui Gheorghiu-Dej, care dorea astfel să iasă cu faţa curată din această acţiune megalomanică de cea mai pură inspiraţie stalinistă, ce înghiţiseră 5, 5 miliarde de lei şi mii de vieţi omeneşti, Alexandru Drăghici, sprijinit de colonelul Nicolae Doicaru, şef, la acea dată, al Direcţiei Regionale de Securitate Constanţa, a înscenat „procesele sabotorilor” (1952 – 1953).

Regimul inuman şi fixarea unor norme de muncă imposibil de realizat, chiar de către persoane valide au făcut ca lucrările să nu poată fi executate la termenele fixate. Adevăratele cauze ale eşecului construirii canalului navigabil dobrogean de la începutul anilor ’50 n-au fost făcute niciodată publice, în timpul regimului comunist din România. Din cercetarea documentelor păstrate în Arhiva fostei Securităţi, principalele cauze ale nereuşitei au constat în: declanşarea organizării de şantier cu mult înainte de finalizarea proiectului, ceea ce a dus la eforturi considerabile în amenajări inutile; proiectul tehnic de execuţie, în raport cu proiectul tehnic general, amplificase cu 50% volumul total al lucrărilor şi al construcţiilor; studiile geologilor sovietici, realizate anterior pe traseul viitorului canal navigabil, erau aproximative şi/sau

eronate; utilajul importat din URSS şi alte ţări socialiste nu a funcţionat la parametrii scontaţi. Deşi a cunoscut foarte bine aceste cauze reale, Alexandru Drăghici a stabilit, conform indicaţiilor, că de vină au fost sabotajele, în consecinţă şi uluitor a cerut întreprinderea de noi cercetări din partea organelor de securitate care să dezvăluie „mâinile criminale”.

S-a constituit o comisie condusă de maiorul Maximilian Vardan, şeful Serviciului de contrasabotaj pentru canal. Rezultatul anchetei a fost cât se poate de clar: nu era vorba de sabotaj ci de cauze de altă natură (organizatorică, de proiecte, slabă pregătire profesională a factorilor de conducere). Alexandru Drăghici, mânios, a calificat comisia de anchetă ca „duşmănoasă”, a dispus trecerea în rezervă a maiorului Vardan, rearestarea celor anchetaţi – care fuseseră cercetaţi în stare de arest, dar eliberaţi în urma concluziilor Comisiei – şi trimiterea lor în judecată sub acuzaţia de sabotaj.

Într-o şedinţă la care au participat ministrul adjunct Gheorghe Pintilie, secretarii generali Nicolschi şi Mazuru, şefii de direcţii Mişu Dulgheru, Gogu Popescu şi Carabetian, precum şi Iosif Chişinevschi, Alexandru Drăghici a ordonat organizarea unui proces, cerând expres ca întreaga acţiune să se încheie în trei săptămâni. Se stabiliseră, totodată, vinovaţii, capetele de acuzare şi condamnările. Nu este de mirare că noua comisie de anchetă, condusă de colonelul de securitate Mişu Dulgheru, şeful Direcţiei Anchete, nu s-a sfiit să aplice bătaia în timpul interogatoriilor, ameninţarea cu moartea, drogarea persoanelor anchetate, supunerea la interogatorii non-stop, ceea ce a dus la epuizarea lor fizică, în condiţiile în care li se refuza hrana. Unul dintre anchetatori, Nicolae Dumitrescu, recunoştea că „pregătirea celor arestaţi în vederea procesului s-a făcut în

parte de către anchetatori, iar în final de către Dulgheru, Mazuru şi consilierul sovietic”.

În urma procesului, inculpaţii au fost găsiţi vinovaţi de sabotaj şi condamnaţi la moarte: Dumitru Nichita, Nicolae Vasilescu şi Aurel Rozei. Alţi şapte inculpaţi au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă sau pe diferite termene. După doi ani de temniţă, aceştia din urmă au fost graţiaţi şi repuşi în drepturi.

Eşecul din anii 1949 – 1953 al construcţiei Canalului Dunăre-Marea Neagră a avut şi o importantă consecinţă în plan politic. Liderul comunist de la Bucureşti, Gh. Gheorghiu-Dej, alături de alte personaje din conducerea statului român au realizat – este adevărat, după moartea lui Stalin – că „sprijinul frăţesc” al Uniunii Sovietice provoacă pagube serioase României şi interesului naţional, ceea ce a determinat ulterior baza ideologică a mutaţiilor în relaţiile dintre Bucureşti şi Moscova. Securitatea, la rândul ei, chiar dacă în prima fază a anchetat cu obiectivitate şi a stabilit cauzele reale ale eşecului, prin faptul că în a doua fază a cedat – ofiţerii anchetatori lăsându-se cu prea multă uşurinţă şi din oportunism atraşi în acţiuni brutale şi în falsificarea probelor –, nu a dovedit altceva decât că este o instituţie docilă, a cărei menire nu putea fi alta decât să execute ordinele iraţionale ale conducerii partidului.

„Practici fasciste” în munca de securitate. O dată ajunse în coloniile de muncă sau în alte locuri de detenţie, persoanele erau supuse procesului „reeducării prin muncă”. Ce metode se foloseau aflăm din Rechizitoriul nr. 7/27 februarie 1954 întocmit de Procuratura Militară pentru unităţile MAI:

„Fără nicio justificare mulţi deţinuţi au fost bătuţi cu ranga de fier, cazmaua, lopata, cravaşa, unii dintre ei murind în urma traumatismelor, iar alţii rămânând schilozi

pentru toată viaţa: asasinarea prin împuşcare; interzicerea tratamentului medical deţinuţilor bolnavi şi scoaterea lor la muncă în mod forţat, contrar prescripţiilor medicale, fapt ce a dus la moartea unora; introducerea deţinuţilor în carcere descoperite iama, îmbrăcaţi sumar sau chiar în pielea goală; obligarea deţinuţilor de a intra în apă până la brâu, în anotimpurile friguroase, ca să taie stuf şi papură; alergarea deţinuţilor de către supraveghetori călare şi călcarea lor în copitele cailor; scoaterea deţinuţilor la lucru dezbrăcaţi în timp de iarnă pe digul în construcţie şi pedepsirea unora de a sta până la brâu în apa îngheţată; legarea unor deţinuţi de mâini şi ţinerea lor... în pielea goală vara, ziua şi noaptea, pentru a fi muşcaţi de ţânţari; profanarea cadavrelor deţinuţilor; îngroparea unor deţinuţi de vii”.

Să vedem cine erau aceşti actori, adică torţionarii din coloniile de muncă, care din ordinele superiorilor, dar şi din proprie iniţiativă, aplicau deţinuţilor tratamentul mai sus-menţionat. Şeful organelor de securitate cu sarcini speciale la şantierele Canalului a fost colonel Albon. La colonia Salcia, locotenenţii Popa Ion, Pavel Ioan, Manciulea Petre, sublocotenentul Ilinca Tudor, plutonierii Bojoacă Aurel, Bucoveanu Gheorghe şi Scripcaru Vasile sunt numele cel mai frecvent întâlnite în documentele de anchetă. Lor li se adaugă numele locotenentului-major Borcea Liviu de la colonia Capul Midia şi ale altor zeci de brigadieri torţionari din celelalte colonii. Documentele consultate amintesc alături de colonelul Albon şi pe colonelul Cosmici, directori ai Centrului de coordonare a coloniilor de muncă cu sediul la Constanţa „care împreună cu ajutoarele lor au permis şi cultivat atitudinile de menţinere a disciplinei prin bătaie sau împuşcare şi nu au tras la răspundere pe comandanţii care au permis şi au practicat astfel de lucruri”.

Despre colonelul Albon, colonelul (r) Bădică Ilie îşi amintea: „Acest Albon a fost condamnat pentru unele crime de război. Înainte de 1944 el şi-a însuşit de la evrei o serie de bunuri şi mai târziu a ajuns anchetat la Securitate, dar i s-a dat drumul şi a fost apoi numit comandant la o colonie de muncă unde şi-a făcut de cap: bătea şi schingiuia oamenii”.

Întrucât comentariile ar putea fi bănuite de subiectivism, ne vom mărgini în continuare a spicui alte câteva fragmente din declaraţiile martorilor, ce reflectă atrocităţile produse în coloniile de muncă asupra persoanelor internate. Medicul deţinut Rizescu Nicolae a făcut următoarea declaraţie: „Venea în infirmerie locotenentul Popa şi întreba pe fiecare bolnav ce are şi atunci îi scotea pe toţi afară, bătându-i cu ce avea la îndemână, cu palmele, cu pumnii, cu picioarele, cu cizmele, cu cozile de mătură etc. Aproape întotdeauna locotenentul Popa venea în stare de ebrietate. Aceşti bolnavi nu puteau efectua nicio muncă fizică şi ei făceau parte din inapţii care trebuiau evacuaţi. Este de remarcat faptul că deţinuţii bolnavi erau scoşi afară pe zăpadă, dezbrăcaţi, desculţi, cu ce apucau să se îmbrace în fugă… Am văzut personal un deţinut adus de la Băndoiu la Salcia, fără nas şi urechi. Mi-a spus că a fost introdus în carceră de către locotenentul Popa chiar un mort, pe considerentul că atât cât a trăit nu a stat în carceră”.

Deţinutul Nicolae Ion declara la 17 mai 1956, în faţa Tribunalului Regiunii a II-a Militare: „Deţinutul Ene era bolnav de ulcer şi nu a ieşit la muncă. Acest deţinut era lângă patul meu. În dormitor a intrat locotenentul-major Borcea Liviu înarmat cu un ciomag şi după ce Ene a raportat că nu a ieşit la muncă deoarece era bolnav de ulcer, i-a dat mai multe lovituri cu ciomagul. Din greşeală Borcea m-a lovit şi pe mine cu ciomagul în genunchiul

stâng şi nu am putut pune piciorul în pământ două săptămâni. Cu aceeaşi forţă l-a lovit şi pe Ene”. Deţinutul Leoveanu Vasile declara la 14 mai 1953 în faţa organelor de cercetare ale Procuraturii: „În ziua de 7 ianuarie 1953 am fost de faţă când subofiţerul Bucoveanu Gheorghe a trântit din vagon pe deţinutul Ciufu N. Ioan care avea vârsta de 50 ani [şi era bolnav – *n.n.*], lovindu-l cu capul de o bară de fier. După jumătate de oră, Ciufu a decedat în dormitor”.

Metodele folosite de brigadierul Olaru Constantin sunt arătate în declaraţia lui Rizescu Nicolae: „Deţinuţii, la vizita medicală, mi se plângeau că au fost bătuţi de Olaru şi într-adevăr prezentau echimoze. Am văzut pe Olaru cum făcea instrucţie cu deţinuţii noaptea prin colonie, sculându-i pe motivul că visase urât. Într-o zi mi-a venit un deţinut rom, cu nasul rupt. Personal şi cu oficiantul sanitar, sergentul Baltag Toader, l-am admonestat chiar în faţa celor bătuţi de el, iar a doua zi dimineaţa m-a raportat sublocotenentului Duma şi plutonierului Bojoacă. Seara, împreună cu Leoveanu am fost băgaţi la carceră, unde am stat 2 zile şi 3 nopţi”. Deţinutul Zimbacov Iacov declara şi el la 14 mai 1953: „În seara zilei de 14 ianuarie 1953 am văzut cum brigadierul Cârcu Nicolae împreună cu deţinutul brigadier Kiss au mers la penitenciar unde au bătut cu un ciomag pe toţi deţinuţii de acolo, în special pe deţinutul Schwartz Iosif, pe care l-au luat în grajd unde l-au electrocutat pentru a-şi satisface anumite plăceri. După două zile Schwartz a murit în urma acestor maltratări”. Amănunte despre metodele folosite de locotenentul Manciulea găsim în declaraţia aceluiaşi deţinut medic Rizescu Nicolae: „Într-o dimineaţă din decembrie 1952 au fost bătuţi doi deţinuţi în urma căreia aceştia au decedat. Cauza morţii – traumatisme provocate de corpuri contondente pe tot corpul. Pe aceşti morţi îi are pe suflet

locotenentul Manciulea… Tot în luna decembrie 1952 am fost trimis la Secţia Strâmba să selecţionez bolnavi. Nu am luat toţi bolnavii ci doar pe cei mai gravi, în număr de 32 şi i-am adus la Salcia pentru a-i evacua. Când i-a văzut, locotenentul Manciulea a început să strige că aceştia nu sunt bolnavi şi a început să facă instrucţie cu ei pe ploaie şi noroi (culcări, ruperi de rânduri, alergări etc.) de la orele 11 dimineaţa până seara. Menţionez că toţi bolnavii erau bătrâni şi inapţi de muncă”. Se pare că majoritatea deţinuţilor internaţi în coloniile de muncă erau inapţi din punct de vedere fizic, fapt ce dovedeşte că unicul scop al internării era exterminarea lor. Medicul deţinut Rizescu Nicolae preciza: „Au sosit din Penitenciarul Caransebeş toţi inapţii, cărora nu li s-a făcut nicio vizită medicală înainte de a fi trimişi la Salcia. Personal, medicul Husaru i-a întrebat dacă au fost vizitaţi de vreun medic înainte de a fi trimişi la Salcia şi ei au răspuns negativ”.

Un raport al organelor de Securitate, elaborat în anul 1968, menţiona că „faptele deosebit de grave petrecute în coloniile de muncă din Dobrogea nu au constituit un caz izolat”, atrocităţi de proporţii asemănătoare având loc „în aceeaşi perioadă, precum şi ulterior în coloniile de muncă de la îţcani şi Bicaz”. Din păcate, acest document nu ne oferă şi alte detalii. Oricum, el ne sugerează că tratamentul aplicat la Salcia, Capul Midia, Cernavodă, Poarta Albă, Tătarca a fost extins şi în alte colonii şi locuri de muncă forţată.

Despre cei decedaţi în coloniile de muncă, datorită tratamentului inuman aplicat, documentele oficiale ne oferă următoarele cifre: „colonia Salcia – doar în perioada iunie 1952-ianuarie 1953 – deci într-un răstimp de 7 luni, ar fi decedat 63 de deţinuţi, iar la colonia Cernavodă ar fi decedat 70 de deţinuţi”. Un document statistic întocmit în anul 1967 de Serviciul Dispecerat al Ministerului de

Interne ne oferă cifra de 656 decese înregistrate în toate coloniile de muncă. Desigur, şi în acest caz, cifrele pot fi reţinute cu rezervă, întrucât autorităţile nu aveau interesul să dezvăluie adevărata realitate. Pentru a putea deduce amploarea fenomenului mortalităţii în coloniile de muncă, consemnăm unele „amănunte” strecurate printre rânduri în declaraţiile celor implicaţi. Astfel, colonelul (r) Bădică Ilie declara: „Îmi aduc minte că la coloniile de pe Canal au fost împuşcaţi unii deţinuţi, datorită faptului că ar fi încercat să evadeze, ba ceva mai mult, *exista o întrecere între comandanţi care să dea mai multe exemple* (subl. n.), pentru a încetini dezertările care erau destul de numeroase”.

Memorialistul George Mârzaca, fost deţinut politic, ne oferă şi alte detalii despre o asemenea practică, ce luase deja proporţii la colonia de muncă Poarta Albă: „Ostaşii care organizau şi făceau paza noastră erau educaţi în sensul duşmăniei permanente împotriva deţinuţilor politici, li se cerea să fie vigilenţi, să nu se încerce vreo evadare. Această educaţie dusă la extremis a creat şi excese, mergând până la evadări imaginare, fie regizate de câte un gradat, care chema un deţinut la el, în afara zonei şi soldatul îl împuşca fără somaţie şi ultimul primea 15 zile permisie pentru îndeplinirea datoriei şi vigilenţei. Dorinţa soldaţilor de a primi liber pentru uciderea cu premeditare, dar cu acoperire, începuse să ia proporţii, iar viaţa noastră nu mai avea nicio valoare; la cea mai mică clipă de neatenţie, era atât de preţuită că se evalua numai la 15 zile permisie pentru cel care ţi-o lua”, într-un alt pasaj din lucrarea sa, acelaşi memorialist se destăinuie: „Am fost martor la scene de un dramatism nemaiîntâlnit: când lucram la descărcat vagoanele pline cu pământ pentru taluzarea malurilor, băieţii care erau împinşi de miliţieni (supraveghetorii cu producţia) să se

urce în vagoane, să cureţe pământul lipit de platformă şi în poziţii periculoase de vagon înclinat şi basculat, care din defecţiuni tehnice se închideau, revenind în poziţie normală, orizontală şi prindeau în lama lor ucigătoare trupuri tinere, din care cădeau părţi de oameni în afara vagonului pe taluz, iar alte părţi rămase tăiate în vagonul închis. Un singur proces-verbal, în care se scria cu multă uşurinţă accident inevitabil de muncă şi numărul de tineri ucişi se scădea din efectiv, ca nişte efecte uzate”. Un alt deţinut politic, Sandu Manea, spunea că cei dintre ei care trebuiau reduşi la zero „erau împuşcaţi, apoi aşezaţi între sârme, după care urma un proces-verbal de scădere din efectiv pentru tentativă de evadare”.

Leoveanu Vasile, cel ce îndeplinise funcţia de sanitar pe lângă medicul Rizescu Nicolae, declara la 10 iunie 1953, în faţa organelor de Procuratură: „Începând din decembrie 1952 *mortalitatea a luat proporţii mari* (subl. n.) în cadrul coloniei Salcia. Cauzele morţii au fost: trimiterea în colonie unde se presta o muncă prea grea a unor deţinuţi inapţi; bătaia, care atinsese proporţii mari”. Colonelul (r) Bădică Ilie îşi mai amintea şi el: „... La Direcţia Generală a Penitenciarelor veneau sesizări despre moartea unor contrarevoluţionari care mureau în penitenciare şi colonii de muncă şi din dispoziţia conducerii MAI, multă vreme, decesele *nu au fost anunţate la Sfatul Popular* (subl. n.). Când Procuratura a auzit despre aceste lucruri, chemând să se intre în legalitate, s-au făcut înregistrări în noi registre de stare civilă pentru a se putea înregistra oarecum decesele”.

Cercetate cu atenţie, aceste declaraţii ne dezvăluie unele aspecte interesante. Astfel, dacă este să coroborăm fie şi cifra oficială de 25 735 – cât reprezintă numărul internaţilor în coloniile şi în locurile de muncă obligatorii, pe motive ce intrau în competenţa organelor de Securitate,

la care ar mai trebui adăugată cifra de 20.000, cât reprezintă numărul persoanelor eliberate, la iniţiativa ministrului de Interne, Pavel Ştefan, întrucât nu aveau forme legale de internare, dar şi o cifră de ordinul miilor, ce reprezintă recidiviştii de drept comun – cu expresii de genul „mortalitatea a luat proporţii mari” sau „decese numeroase”, „decese neînregistrate la Sfatul Popular” etc., în chip firesc se cuvine răspuns la întrebările: cât a fost în realitate ponderea mortalităţii? Se poate compara cu cifra de 2.500 persoane pe lună, adică cu rata mortalităţii înregistrată la coloniile de deţinuţi politici de la canalul sovietic Bielomar din URSS? Dacă este să avem în vedere că cerberii comunismului românesc au căutat să imite întocmai „modelul sovietic”, atunci am fi tentaţi la prima vedere să răspundem afirmativ. Dacă este să facem însă un calcul, la îndemână, socotind 46 de luni cât a durat construcţia la Canalul Dunăre-Marea Neagră, cu 2.500, rata mortalităţii în URSS, ajungem la o cifră de aproximativ 115.000 de persoane, ceea ce depăşeşte practic, dacă nu cumva este chiar dublu faţă de cifra celor internaţi (aproximativ 60.000). Singura concluzie ce se impune este că, în ciuda condiţiilor inumane şi a comportamentului excesiv de brutal din partea lucrătorilor MAI, în coloniile de muncă din România rata mortalităţii a fost mult mai mică decât în URSS. Probabil condiţiile climaterice mai blânde în ţinutul dobrogean faţă de regiunea dintre Marea Baltică şi Marea Albă, ar fi o explicaţie.

Va trebui să recunoaştem că în faza actuală a cercetărilor suntem încă departe de aflarea cifrei reale a celor decedaţi în coloniile de muncă din România. Oricum, cifra reală a mortalităţii nu poate fi cea reconstituită oficial în 1967 (656 persoane), ci mult mai mare. Ne bazăm această afirmaţie pe faptul că o amplă investigaţie asupra

dosarelor celor internaţi în penitenciare şi colonii de muncă (în perioada 1948 – 1964) întreprinsă de organele de Securitate în anul 1967, ne dezvăluie că „pentru un număr de 1 304 deţinuţi decedaţi nu s-au întocmit acte, decesele nefiind înregistrate în nicio evidenţă, nici la Consiliile populare”.

Există, de asemenea, numeroase omisiuni şi neconcordanţe între evidenţe şi documentele de arhivă, ceea ce îngreunează eforturile de cercetare pentru stabilirea adevărului. Un exemplu elocvent îl constituie cazul doctorului Constantin Argetoianu. În evidenţele Securităţii figurează arestat la 6 mai 1950 pe motiv că „a fost demnitar al regimului burghezo-moşieresc” şi că „în baza deciziei MAI nr. 334 din 1951 a fost internat pe timp de 24 de luni într-o colonie de muncă”. După expirarea termenului, considerându-se probabil că nu a fost suficient de bine „reeducat”, deşi era în vârstă de 82 de ani, prin decizia MAI nr. 550/1953 i s-a majorat la 60 de luni internarea în colonie de muncă. Pedeapsa urma să expire la 1 august 1958, însă condamnatul a decedat la 6 februarie 1955. Din documentele aflate în dosarul de internare lipsesc tocmai piesele de bază: mandatul de arestare, dispoziţia privind locul de detenţie şi certificatul de deces. Despre locul internării şi data decesului aflăm dintr-un alt document întocmit în 1968 de organele de Securitate. Este vorba de un tabel ce cuprindea numele a 52 de foşti lideri politici şi personalităţi ale vieţii culturale româneşti ce au fost internaţi în penitenciarul Sighet şi au decedat în intervalul 1950 – 1955. La poziţia 51 apare înserat numele lui Constantin Argetoianu, unde se consemnează doar data decesului, nu însă şi numărul actului de deces.

În aceeaşi situaţie se aflau şi alte 25 de persoane trecute în acest tabel. Deci, la aproape jumătate din

numărul deţinuţilor politici internaţi la Sighet şi decedaţi ca urmare a condiţiilor inumane la care au fost supuşi, nu li s-au întocmit acte de deces. Acest aspect demonstrează clar că factorii de răspundere din Ministerul de Interne şi din conducerea PMR nu au dorit să se cunoască cifra reală a celor decedaţi în penitenciare şi colonii de muncă şi au acţionat premeditat în acest sens. Anchetele ce s-au făcut ulterior pentru depistarea celor decedaţi în timpul detenţiei nu au mers până la capăt. Se loveau totdeauna de interesele înalţilor demnitari ai regimului comunist. Chiar şi atunci când Justiţia se părea că şi-ar fi spus ultimul cuvânt, intrau în funcţiune intervenţiile celor din conducerea MAI, care practic anulau efectele actului justiţiar.

Astfel, ancheta făcută de organele de procuratură între anii 1953 – 1955 s-a finalizat prin trimiterea în judecată a persoanelor vinovate. Prin sentinţa generală nr. 1 082 din 10 iunie 1955 a Tribunalului Militar pentru trupele MAI, confirmată prin Decizia nr. 180 din 10 decembrie 1955 a Tribunalului Suprem, Colegiul Militar, au fost condamnate 32 de persoane, din care 21 din rândul ofiţerilor şi subofiţerilor din Ministerul Afacerilor Interne şi 11 deţinuţi brigadieri, la pedepse privative de libertate, variind între 5 ani închisoare şi muncă silnică pe viaţă. Dar, la intervenţia lui Alexandru Drăghici, s-au elaborat decretele nr. 403 din 22 august 1955 şi 484 din 1 octombrie 1957, prin care aceşti ofiţeri şi subofiţeri condamnaţi în 1955 au fost graţiaţi. Mai mult, din ordinul ministrului adjunct, general-locotenent Gheorghe Pintilie, li s-au acordat salariile pe trei luni şi au fost trimişi pentru o lună la casele de odihnă ale MAI, după care au fost reîncadraţi în toate drepturile lor ca lucrători în Ministerul Afacerilor Interne, recunoscându-li-se şi vechimea neîntreruptă în muncă.

Motivele pentru care Alexandru Drăghici şi Gheorghe Pintilie au intervenit pentru eliberarea torţionarilor de la coloniile de muncă nu sunt greu de intuit. Ofiţerii şi subofiţerii găsiţi vinovaţi nu erau decât „peştii cei mici”, uneltele mărunte care puseseră în aplicare ordinele superiorilor, adică ale celor din conducerea partidului şi a Ministerului Afacerilor Interne. Doreau să le cumpere în acest fel tăcerea, lucru pe care l-au şi reuşit, dar nu definitiv. Cu ocazia anchetei din anii 1967 – 1968 au ieşit la iveală unele aspecte trecute până atunci sub tăcere. Fostul ministru de Interne, Pavel Ştefan, declara: „… Era un lucru revoltător, se întâmplau lucruri care pur şi simplu te uluiau… Deţinuţii erau bătuţi în aşa hal încât pierdeau carnea de pe ei… Oamenii erau terorizaţi şi nu educaţi… Acestea erau bătăi barbare, banditisme… Mulţi dintre deţinuţi şi-au pierdut viaţa, memoria, sau au devenit schilozi… Aceasta a fost o linie, *de a aresta şi* schingiui *fără să existe vreo învinuire* (*subl. n.*). *A fost* întrebat Stelian Niţescu, care era ministrul Justiţiei, de ce se admite aşa ceva şi a răspuns că erau alţii mai mari decât el”.

Tot Pavel Ştefan îşi mai amintea că atunci când a analizat situaţia la conducerea superioară de partid, unde a propus unele măsuri de îmbunătăţire a condiţiilor celor internaţi în colonii de muncă şi penitenciare ar fi primit următorul răspuns din partea lui Constantin Donâea şi Gheorghe Apostol: „Unde te trezeşti dumneata! în timpul războiului oamenii sovietici trăiau în bordeie sub pământ”. Deci modelul sovietic era determinant. Colonelul Bădică Ilie îşi amintea şi el: „Dacă se pregătea masa mai bună pentru deţinuţi, tov. Pintilie era informat şi trăgea la răspundere comandantul penitenciarului sau coloniei de muncă, spunându-i că dacă dă mâncare mai bună la deţinuţi pactizează cu duşmanul de clasă”. Cum reuşea

Pintilie să fie atât de bine informat, ne spune tot colonelul Bădică Ilie: „Pintilie avea un serviciu personal numit Serviciul D, care-l informa cu tot ce se întâmplă în penitenciare şi colonii. Ştia şi când un ofiţer sau subofiţer bea o ţuică”. Se pare că acest Serviciu D coordona – în mod secret – aplicarea metodelor de reeducare. Când colonelul Bădică Ilie a făcut inspecţie la mai multe penitenciare şi colonii de muncă, a constatat implicarea Serviciului D în provocarea bătăilor şi schingiuirii deţinuţilor. Dar iată ce s-a întâmplat: „Am luat măsură, interzicând din momentul acela să se mai practice asemenea *metode fasciste* (subl. n.), după care ofiţerul a şi plecat la Bucureşti să raporteze despre amestecul meu în această acţiune. La Bucureşti, Tudor Sepeanu mi-a atras atenţia că nu este cazul să mă amestec, că aceasta este o acţiune mare pe care o conduce direct tovarăşul ministru adjunct Pintilie. Eu i-am raportat colonelului Baciu Ion [şeful Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii – *n.n.*] despre cele întâmplare, lucruri de care şi el ştia că se practică în penitenciare şi colonii de muncă, dar că şi lui îi spusese Sepeanu să nu se bage în asemenea problemei

Exemple de acest gen sunt numeroase. Ele au fost scoase la iveală de ancheta de partid din 1967 – 1968 şi atestă implicarea conducerii PMR şi a Ministerului Afacerilor Interne în aplicarea metodelor fasciste pentru „reeducarea”, în realitate exterminarea deţinuţilor politici. Dar nici de această dată adevăraţii vinovaţi nu au fost traşi la răspundere în faţa Justiţiei. Sub acest aspect, ancheta din 1967 – 1968 nu a rezolvat mare lucru. De altfel, ea fusese ordonată de Nicolae Ceauşescu, nu din spirit justiţiar, ci pentru a dobândi capital politic. Ştim bine că în urma acestei anchete au fost reabilitaţi Lucreţiu Pătrăşcanu şi Ştefan Foriş, iar Alexandru Drăghici scos la pensie. Niciun membru din conducerea PMR implicat în

atrocităţile menţionate nu a răspuns pentru faptele sale în faţa Justiţiei, cu toate că documentele rezultate din anchetele efetuate în anii 1953 – 1955 şi 1967 – 1968 reliefează un adevăr de necontestat şi anume că în societatea românească s-au produs crime, atrocităţi, deportări, purificări politice, internări în penitenciare şi colonii de muncă forţată unde au fost exterminaţi zeci de mii de oameni. Nici conducerea dejistă şi nici clanul ceauşist nu au mers până la capăt în stabilirea adevărului pentru că fiecare în parte, într-un fel sau altul, se simţea răspunzător în faţa poporului român şi a istoriei.

„Abaterile" lucrătorilor din Miliţie. În luna iunie 1952 organele Direcţiei Generale a Miliţiei au făcut o descindere la întreprinderea „Competrol", în urma căreia au fost arestate circa 100 de persoane bănuite că desfăşoară acţiuni de sabotaj" şi „subminare a economiei naţionale". După 9 luni de anchetă, în care s-au folosit metode primitive pentru obţinerea declaraţiilor, aşa cum doreau anchetatorii şi nu pentru aflarea adevărului, cei arestaţi au fost puşi în libertate, fără a li se putea imputa vreo infracţiune. În perioada arestului şi anchetei, s-au făcut presiuni şi asupra membrilor de familie. Soţiile celor arestaţi au fost mutate, din locuinţele de serviciu oferite de întreprindere, în case insalubre, iar copiii au fost ameninţaţi cu exmatricularea din şcoli pe motiv că părinţii lor erau „hoţi" şi „sabotori".

Întrucât mulţi dintre cei arestaţi erau tovarăşi de partid cu anchetatorii-torţionari, ajunşi în libertate, s-au adresat forurilor superioare pentru a li se face dreptate. Organele de partid au hotărât ca analiza abuzurilor comise să se facă în cadrul unei şedinţe organizate la Comitetul Central al Sindicatelor. Şedinţa a fost condusă de Alexandru Drăghici, şeful Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, alături de reprezentanţi ai Procuraturii,

Ministerului Petrolului şi organelor superioare de partid. Printre participanţi se aflau în sala de şedinţă atât persoanele care aveau cunoştinţă de felul în care se desfăşurase ancheta şi ştiau motivul ei real, precum şi cei care suferiseră de pe urma bătăilor din timpul anchetei şi umilinţelor la care au fost supuşi pe durata arestării la închisoarea Văcăreşti. Alexandru Drăghici şi reprezentanţii „conducerii superioare” de partid au avut ocazia să audă toate amănuntele în legătură cu abuzurile organelor de miliţie.

Avram Constantin, unul dintre cei arestaţi pe nedrept, a declarat: „Am fost bruscat în tot felul. Mi-au pus o sfoară cu un nod să stau în faţa ei într-un picior, m-au înghiontit – sublocotenentul Coman mai Ies –, cerând să le declar ce vor ei. N-aveam ce spune. Ne-au băgat într-o cameră lipsită de aer. Apoi ne-au trimis la Văcăreşti”. O altă victimă, Răchiţeanu, a povestit ministrului Drăghici ceea ce a păţit din momentul arestării: „La DGM am fost luat în primire de un anchetator care spune: Eu sunt CC-ul, eu sunt Partidul! şi mă înjura în tot felul. Apoi m-a trimis sus în cameră… După 14 zile am fost chemat la anchetă, am fost lovit cu cizma în fluierul piciorului. Cele mai murdare umilinţe şi batjocuri le-am suferit de la acest tânăr anchetator. Mi-a spus că sunt ticălos şi că mă gândesc la americani”.

Nici femeile arestate nu s-au bucurat de un tratament mai omenos. Zâne Ioana, funcţionară la Competrol, a mărturisit în faţa lui Drăghici: „M-au ţinut două săptămâni la carceră. Carcera era un closet cu gaură, unde toţi deţinuţii mergeau şi totul se scurgea pe dedesubt, şi tot mirosul ăla l-am înghiţit 48 de ore. I-am atras atenţia sublocotenentului Coman că sunt suferindă de plămâni… Mă scotea de 3 – 4 ori pe zi la anchetă şi mă lovea cu cizmele… De două ori m-a dat cu spatele de

perete că trei nopţi am scuipat sânge… Am stat acolo de la 18 iulie până la 30 august când m-au depus la Văcăreşti. Mi-au arestat copilul. Cum au procedat cu el nu ştiu, dar n-a avut ce să spună despre mama lui. Au dat telefon să fie suspendat din şcoală, pentru că mama lui e o hoaţă. Copilul s-a speriat. Apoi i-au dat drumul…”

Un alt funcţionar, Davidovici, de la Competrol, arestat de asemenea abuziv, s-a destăinuit cu aceeaşi ocazie: „După 8 zile m-a luat în serie sublocotenentul Coman, cu bâta, cu statul în picioare 10 ore şi dacă picam jos, turnau apă pe mine şi spuneau dacă moare nu-i nicio nenorocire şi mă ameninţau cu familia. În luna iulie am aflat că soţia a fost dată afară din casă, lucrurile auncate în stradă şi a fost băgată într-o cameră insalubră în Bucureştii Noi, fără lumină şi apă”.

Comportamentul abuziv al anchetatorilor Miliţiei se pare că nu cunoştea nicio limită. Se ajunsese să se aresteze oameni, doar pentru că li se părea miliţienilor că sunt sfidaţi. Lemer Lupu, unul dintre cei care au cunoscut pe propria-i piele un astfel de tratament declara: „În seara zilei de 1 decembrie când m-a chemat la o nouă anchetă, Coman, care era cam ameţit, mi-a spus: Dumneata trebuia să fii liber, însă te-am reţinut pentru că mi s-a părut că ne sfidezi. Pentru asta m-au ţinut 10 luni în puşcărie”.

La fel de terifiante sunt şi declaraţiile unui anume Brătianu, şofer la Competrol: „Într-o seară am fost chemat în faţa a patru tovarăşi, dar n-au putut scoate nimic de la mine, pentru că nu ştiam nimic. Mi-au dat un pumn. Atunci m-am sculat în picioare, le-am mulţumit şi am spus: Noi muncitorii am crezut că în Miliţia noastră există oameni muncitori, cinstiţi, care ştiu să ancheteze. Acum văd că Dvs. anchetaţi şi bateţi. Mi-a mai dat un pumn şi cu cizma în picior. Le-am spus că am tată de 70 de ani în G.A.C., fraţii mei sunt în organizaţia de masă, eu sunt un muncitor

cinstit şi membru de partid. A spus că mă bagă în mama cu partidul meu cu tot, şi că nu vrea să ştie nimic”.

Oficialităţile le-au promis celor audiaţi că li se va face dreptate. Din relatările ulterioare ale unora dintre victime, rezulta că au fost repuşi în drepturi, în sensul că li s-a permis reîncadrarea în serviciu şi li s-au plătit salariile pentru perioada cât au fost arestaţi. În schimb, violenţele folosite de anchetatori au fost trecute la capitolul „abateri” şi sancţionate ca atare.

Pentru a contura o imagine de ansamblu, să notăm că numărul acestor „abateri”, pe întreaga Direcţie Generală a Miliţiei, în perioada anului 1953 şi primele luni ale anului 1954, au fost de 22 190, din care 2 609 cazuri de lipsă de vigilenţă, 26 pierderi de arme şi documente secrete, 1 679 abuzuri, 16 cazuri de furt, 4 702 beţii şi scandaluri, 13 150 alte abateri de la disciplină. Se poate deduce cu uşurinţă că folosirea violenţei în anchete era o abatere de la disciplină, trecută în ultima categorie, de altfel şi cea mai semnificativă.

Din documentul intitulat *Referat cu privire la starea de disciplină din Miliţie*, semnat de generalul-maior Ion Alexandrescu, locţiitor al ministrului Afacerilor Interne, aflăm că toate abaterile au fost sancţionate după cum urmează: 258 retrogradări în grad sau funcţie, 64 avertizări pentru a nu fi corespunzător în funcţie, 12 546 arestaţi la garnizoană, 7 636 arestaţi la domiciliu şi 1 686 atenţionări sau mustrări scrise. După cum rezultă din document, prin faţa justiţiei nu a trecut niciun funcţionar al Direcţiei Generale a Miliţiei, cel puţin pentru perioada 1953 – 1954. Sancţiunile de mai sus au fost probabil repede uitate, dar umilinţele şi traumatismele morale suportate de cei ce au simţit pe pielea lor abuzurile funcţionarilor din Ministerul Afacerilor Interne au rămas întipărite în memorie.

Bătaia arestaţilor era, de altfel, unul dintre cele mai frecvente abuzuri în epoca aceea. Generalul-maior Ion Alexandru, menţiona în referatul său că „sub învinuiri mai mult sau mai puţin adevărate, cetăţenii sunt bătuţi şi schingiuiţi, uneori cu ştirea sau aprobarea şefilor”. Pentru exemplificare se oferă următorul caz: „În regiunea Galaţi, şeful postului din comuna Zăvoaia şi ajutorul său, fiind în patrulare, au luat sub escortă 4 tineri pe care i-au dus la marginea satului unde i-au bătut, apoi sub ameninţarea armei i-au pus să se bată între ei”.

Să mai consemnăm că „una din cele mai grave încălcări a legalităţii populare” – considerată de locţiitorul ministrului Afacerilor Interne – „o constituie faptul că sunt cercetaţi şi trimişi în justiţie *cetăţeni cinstiţi*, pentru *aşa-zise infracţiuni*. De pildă, numai în anul 1953, pentru aşa-zise infracţiuni economice au fost duşi la Miliţie şi cercetaţi peste 80.000 de ţărani muncitori, ale căror fapte neconstituind infracţiuni, cauzele lor au fost clasate de Procuratură. Tot în anul 1953 au fost deferiţi Procuraturii de către Miliţia Regiunii Cluj un număr de 721 muncitori, învinuiţi pentru fapte de mică importanţă care nu au constituit infracţiuni”.

Poliţia politică în armată. La şedinţa CC al PMR din 9 ianuarie 1950, privind reorganizarea serviciilor de informaţii şi contrainformaţii ale armatei s-au stabilit câteva importante măsuri. „În vederea grăbirii procesului de formare de cadre militare de tip nou”, s-a hotărât ca CC al PMR să intervină pe lângă guvernul URSS pentru „a admite şi în anul 1950 primirea în şcolile şi academiile militare sovietice a unui număr de 320 de elevi şi ofiţeri, dintre care 20 pentru trebuinţa trupelor MAI”. Evaluarea făcută asupra activităţii Serviciului de Informaţii al Armatei, Secţia a II-a, a dus la formularea câtorva concluzii, consemnate în stenograma şedinţei astfel:

„Munca Secţiei a II-a din Marele Stat Major se află într-o stare inadmisibilă; munca de contrainformaţii a fost îndreptată spre descoperirea abuzurilor administrative şi a abaterilor diferite, ocupându-se în mod redus de obiectivul ei principal: lupta împotriva spionajului şi acţiunilor contrarevoluţionare; aceasta, atât ca urmare a numărului mare de abuzuri din perioada 1948 şi în parte 1949, cât şi îndeosebi datorită încadrării în mare parte cu elemente vechi a acestui aparat”.

În vederea îmbunătăţirii organizatorice dar şi a eficienţei activităţii de informaţii şi contrainformaţii militare, Secretariatul CC al PMR a stabilit ca Serviciul de Contrainformaţii al Armatei să treacă din subordinea Ministerului Apărării Naţionale în structura şi subordonarea Ministerului Afacerilor Interne. Până la 15 februarie s-a purces la o revizuire a cadrelor, „elementele necorespunzătoare” fiind înlăturate, iar funcţiile devenite libere au fost încadrate cu „elemente noi”. Sarcina principală a Serviciului de Contrainformaţii al Armatei, stabilită de Şedinţa CC al PMR din 9 ianuarie 1950 a fost „lupta împotriva spionajului şi a acţiunilor contrarevoluţionare din Armată”, acţiunea sa urmând a fi dusă în strânsă colaborare cu organele politice ale Armatei”.

Ofiţerii de contrainformaţii, deşi făceau parte din Ministerul de Interne – Direcţia Generală a Securităţii Statului – de unde primeau şi salariul, purtau uniformă militară şi însemnele de armă ale unităţii Ministerului Apărării Naţionale, în care îşi desfăşurau activitatea pe linie de protecţie contrainformativă. După cum se poate constata, prin aceste măsuri s-a hotărât practic crearea unei structuri de securitate cu rol de a supraveghea ofiţerii din armată. Coordonarea activităţii contrainformative se făcea de către Direcţia Politică a Armatei. De aici şi marea

rivalitate care s-a creat între ofiţerii armatei şi cei ai internelor, aceştia din urmă fiind consideraţi, şi nu fără temei, ca „politruci”.

Un alt amănunt extrem de important îl constituie faptul că în funcţia de şef al Direcţiei Politice a Armatei şi adjunct al ministrului Forţelor Armate a fost numit, după absolvirea a doua cursuri speciale la Moscova, Nicolae Ceauşescu. Acesta, era practic „creierul” poliţiei politice represive din armată. În perioada 1951 – 1952, Nicolae Ceauşescu urmaşe un curs „de specializare” la faimoasa Academie Militară „Frunze”, din URSS, unde se familiarizase cu tehnicile „transformării democratice a armatei”, adică epurării masive, controlul autoritar al partidului şi promovarea muncitorilor fără pregătire de specialitate. Ridicat la gradul de general-locotenent, Nicolae Ceauşescu a urmat o traiectorie spre vârful ierarhiei de partid şi de stat asemănătoare lui Kim Ir Sen, „mare conducător” al R.P.D. Coreene, un alt elev sârguincios al cursurilor Şcolii militare de informaţii (G.R.U.) din Habarovsk, lângă Moscova.

Chiar din primul an de activitate, organele de contrainformaţii au verificat 18 051 persoane, adică 57% din totalul cadrelor noi şi 49% din cadrele vechi. În urma investigaţiilor au fost deschise 1 785 dosare de urmărire şi supraveghere informativă, care s-au finalizat la scurt timp prin arestarea a 237 ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi.

Deosebit de interesante sunt documentele introduse în circuitul istoriografie de istoricul C. Cristescu, privind starea de spirit în armată la moartea lui Stalin. Pe nota-raport cu nr. e/035949 din 5 octombrie 1953, întocmită de şeful Direcţiei Cadrelor Forţelor Armate, prin care se propunea spre aprobare proiectele de ordine pentru trecerea în rezervă a unui număr de 17 ofiţeri şi pentru îndepărtarea din cadrele active ale armatei, scoaterea din

evidenţa ofiţerilor şi trecerea la trupă a unui număr de 3 ofiţeri, primul locţiitor al ministrului Forţelor Armate, generalul-locotenent Nicolae Ceauşescu a pus ordinul rezolutiv „Da”. Iată şi câteva exemple, atestate documentar, privind motivele pentru care ofiţerii respectivi fuseseră sancţionaţi.

Căpitanul Vasile Constantin fusese arestat pe motiv că într-o discuţie afirmase: „Mă bucur că trăiesc să văd şi moartea lui Stalin. I s-a urcat la cap, că prea mult sânge a supt de la alţii”. Locotenent-colonelul Eugen Panait afirmase că „Stalin a adus omenirii cel mai mare blestem”, şi că el ar fi fost cel din cauza căruia „nu s-a putut face pace cu americanii”. Deşi nu se putuse confirma cele semnalate de informator, organele de contrainformaţii propuseseră, iar şeful cadrelor din M.F.A. – colonelul Ion Ioniţă – aprobase „să rămână trecut în rezervă”.

Un alt ofiţer încercase să facă o glumă. El spusese unor colegi, în legătură cu decesul lui Stalin, că „pe bonul nr. 5 din cartelă, se dă colivă”. Nici în acest caz, investigaţiile şi supravegherea informativă a organelor de contrainformaţii militare nu reuşiseră să documenteze vreo „manifestare duşmănoasă” a ofiţerului respectiv, dar cu toate acestea au făcut propunerea, care s-a aprobat, de trecere în rezervă. Căpitanul Valeriu Ciocan fusese şi el arestat pentru că afirmase, într-un cerc de prieteni: „Acum, când Stalin zace mut şi inconştient, cu o jumătate de creier paralizat, oare prin jumătatea cealaltă de creier rămasă întreagă îşi aminteşte tot răul ce l-a făcut omenirii, ţăranilor pe care-i forţa să intre în colhozuri, popoarele pe care le-a subjugat?” Arestat a fost şi maiorul Nicolae Brezeanu, care îşi manifestase faţă de prieteni speranţa că „după moartea lui Stalin vor urma evenimente hotărâtoare, caracterizate prin baterea în retragere a sovieticilor”.

Pentru „injurii grave aduse lui Stalin”, locotenent-

colonelul Carol Prebst a fost imediat arestat, deşi organele de contrainformaţii militare nu reuşiseră să documenteze afirmaţiile acestuia, potrivit cărora „Stalin avea o fiică fugită în America”. Dezvăluirile acestui document sunt stupefiante din cel puţin două motive, în primul rând, ceea ce afirmase ofiţerul nu era o injurie, ci o realitate. Svetlana Alilueva, fiica lui Stalin se afla într-adevăr, la acea dată, plecată în SUA. Pe de altă parte, toată lumea ştia acest lucru, datorită mass-media occidentale şi a posturilor de radio „Europa Liberă”, „Vocea Americii” şi „Radio Libertatea”. Singurii care nu ştiau, sau probabil refuzau să perceapă evidenţele, erau organele de contrainformaţii militare ale Securităţii.

Alţi ofiţei din M.F.A. s-au „bucurat” de tratamente mai blânde. De exemplu, maiorul Teodor Velsan a fost trecut în rezervă pentru că spusese, arătând spre portretul oficial al lui Gh. Gheorghiu-Dej: „Dacă aş vedea punându-se doliu şi la tabloul acela, ce fericit aş fi!” în schimb, locotenentul Dumitru Alexa fusese trecut în rezervă doar pentru că ieşind din serviciu pe marea unitate, refuzase să mai facă de gardă şi la portretul lui Stalin, manifestându-se obosit.

Un caz tipic pentru maniera de lucru a organelor de contrainformaţii militare este cel al căpitanului Valeriu Vidraşcu. Ofiţerul făcuse obiectul unei note informative, în care era surprins că se „manifestase duşmănos la adresa ştiinţei-sovietice”. Printre altele, ofiţerul afirmase: „Roosvelt a trăit 20 de ani paralizat şi pe urmă a murit; acum era cazul să se fi arătat superioritatea ştiinţei sovietice”. Propunerea organelor de contrainformaţii a fost: „să fie menţinut în armată şi îndrumat”.

Peste trei ani, Direcţia a V-a de contrainformaţii militare, condusă de generalul-maior Grigore Naum, era aspru criticată de către ministrul Afacerilor Interne,

Alexandru Drăghici. La bilanţul pe minister, din decembrie 1957, Drăghici aprecia că Direcţia a V-a este „un aparat încă slab la îndeplinirea muncii sale principale de descoperire a spionajului imperialist în armată”. Generalul Grigore Naum, împreună cu alţi doi ofiţeri – colonelul Andrei Simion Dezideriu şi locotenent-colonelul Victor Ranga – fuseseră decoraţi, la 25 august 1956, cu ordinul „Steaua RPR”, pentru „contribuţia lor deosebită la identificarea unei organizaţii contrarevoluţionare”, ceea ce însemna că Direcţia de Contrainformaţii militare din Securitate stătea foarte bine la capitolul „poliţie politică”, dar avea rezultate total nesatisfăcătoare în „activitatea de identificare şi contracarare a spionajului imperialist”. „Organele de contrainformaţii – mai spunea Alexandru Drăghici – continuă să desfăşoare şi în prezent [decembrie 1957 – *n.n.*] o muncă nesatisfăcătoare în mediul ce înconjoară unităţile militare, nu descoperă şi nu demască la timp agentura serviciilor de spionaj imperialiste şi alte elemente duşmănoase. Nici până acum, Direcţia a V-a nu a stabilit în întregime modul cum agenţi ai unor servicii de spionaj capitaliste au reuşit să intre în posesia unor informaţii militare din unele state-majore şi unităţi, deşi deţin de mult timp semnalări despre aceasta”.

Deci, la 6 ani de la crearea lor, structurile contrainformative militare nu reuşiseră încă să-şi justifice raţiunea pentru care fuseseră înfiinţate şi nici să satisfacă „exigenţele” şi aşteptările „conducerii superioare de partid şi de stat”. De altfel, nu era singurul compartiment din Securitate care se „remarca”, cu o astfel de „performanţă” profesională.

Securitatea contra armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor. Biserica, alături de armată, a fost dintotdeauna unul dintre stâlpii de rezistenţă ai naţiunii şi statului. Biserica Ortodoxă a fost lăcaşul de refugiu şi de

confort spiritual pentru locuitorii estului Europei vreme de secole. În momentele de restrişte, cuvântul Domnului întărea pe credincios1, casa Domnului îi adăpostea şi îi hrănea. Şi de multe ori slujitorii Domnului şi lăcaşurile de cult au avut de suferit tăişul sabiei sau pârjolul focului. Dar niciodată religia marii majorităţi a populaţiei României, ca şi celelalte culte religioase, nu s-a aflat în mai grav pericol ca după instalarea comunismului ateu la putere. Regimul comunist a atacat atât dogma creştină – orice credinţă în general – cât şi rosturile sociale, etice, umane, spirituale, culturale şi naţionale ale Bisericii, cu pretenţia că oferea o soluţie cu mult mai bună. Modelul sovietic a fost exploatat în toate ţările intrate în sfera de dominaţie a Kremlinului comunist, evident cu adaptări şi particularităţi locale. Urmările produse de represiunea exercitată de regimurile comuniste asupra Bisericii au fost comparate de istoricul Radu Ciuceanu cu „invazia popoarelor mării, cu distrugerea civilizaţiilor şi culturii miceniene, cu marile imigraţii ale popoarelor centrasiatice asupra Europei sau cu invazia mongolă asupra Chinei”.

În România, prima Constituţie a regimului comunist, din 1948, acorda pentru credincioşi libertatea de credinţă. Biserica Ortodoxă Română era vizată, fiind considerată de autorităţi „un focar de activitate contrarevoluţionară”. Biserica trebuia eliminată cu tot ceea ce avea ea specific pentru că între Biserică şi comunism exista o incompatibilitate fundamentală. Securitatea a supravegheat cu insistenţă întreaga activitate a Bisericii Ortodoxe, dar şi celelalte culte, iar ofiţerii operativi deschideau dosare de urmărire şi supraveghere informativă pentru orice mică suspiciune privind „manifestările duşmănoase contra regimului”, fie că persoanele respective erau înalţi ierarhi, fie că se numărau printre călugării şi călugăriţele de rând. Astfel de acţiuni

informative, în care s-a utilizat întregul arsenal de metode şi mijloace – pe care am încercat să-l reconstituim în capitolul precedent –, se finalizau, de regulă, cu arestarea şi internarea preoţilor, ulterior cu supunerea lor la un regim de distrugere fizică la penitenciarele de tristă amintire: Sighet, Aiud, Gherla, Râmnicu Sărat etc. Ca o particularitate, mai trebuie menţionat că în „laboratorul” de reeducare din Penitenciarul Piteşti, studenţii teologi au fost supuşi la suferinţe inimaginabile. Represiunea împotriva Bisericii a înregistrat şi execuţiile a zeci de preoţi ortodocşi şi regimul de muncă (12 ore) în brigăzile preoţilor de pe şantierul morţii Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Imediat după abdicarea regelui Mihai, începând cu 1948, Mişcarea Naţională de Rezistenţă a găsit un sprijin însemnat în bisericile mănăstirilor şi schiturile ortodoxe din întreaga ţară. Documentele păstrate în Arhiva fostei Securităţi ne-o dovedesc din plin. Astfel, colonelul Gheorghe Arsenescu a primit binecuvântarea şi a depus jurământul în mănăstirea Cetăţuia din zona Câmpulung Muscel, iar stareţul Pimen Bărbieru i-a oferit sprijin moral şi material. Grupul înarmat de rezistenţă condus de generalul Carlaonţ a fost sprijinit, mai bine de doi ani (1948 – 1949) de stareţul mănăstirii Tismana. În cealaltă parte a ţării, la schitul Boureni (Paşcani) stareţul Vasile Notarea participa activ, în anii 1950 – 1951, la „acţiunile contrarevoluţionare ale organizaţiei subversive Frontul Patriei, alături de soţii Hris şi fugarul Mahu Constantin”.

În sudul ţării, organizaţia „Gărzile Decebal” aveau un punct de sprijin în călugărul Maftimian Conuţ, de la mănăstirea Slatina, arestat în 1951. Cazuri asemănătoare s-au mai înregistrat şi la mănăstirile Amota şi Horezu, schiturile Durău, Rarău şi Muşuroaiele, iar la mănăstirile Vladimireşti (Galaţi), Polovraci (Craiova).

Viforâta (Târgovişte) ori biserica Antim erau înregistrate „acţiuni contrarevoluţionare”.

În aceiaşi ani, preoţii Valeriu Bartolomeu Anania şi Benedict Vasile Ghimeş, de la Patriarhie, precum şi profesorii Dumitru Stăniloaie şi Alexandru Mironescu, de la Institutul Teologic din Bucureşti, erau urmăriţi pas cu pas de organele de securitate pe motiv că „sub masca activităţilor religioase au creat asociaţia clandestină Rugul aprins al Maicii Domnului, în rândul căreia au atras un număr de tineri de la institutele de învăţământ superior din Bucureşti şi Iaşi”.

Deja slujitori ai Bisericii Ortodoxe fuseseră reţinuţi şi judecaţi pentru „crime de război” sau „crime de uneltire”. Au fost arestaţi preoţii Dumitru Argint şi Nica Tuţă de la Catedrala Patriarhală, Vasile Ţepordei şi Sergiu Roşca, foşti redactori la gazetele „Paza” şi „Basarabia” ale Mitropoliei Basarabiei. Preotul Pasca a fost condamnant la ani grei de temniţă în ţară. Complicitatea organelor de securitate din România cu cele sovietice este evidentă în cazul preotului Vasile Ţepordei. împotriva acestuia s-a pus în aplicare un plan diabolic: a fost eliberat din arestul de pe Calea Rahovei, fiind ridicat, la numai câţiva metri, de o patrulă sovietică şi dus la Constanţa. Acolo a fost judecat de un tribunal sovietic care l-a condamnat la 25 de ani muncă silnică într-un lagăr din URSS.

La 22 octombrie 1955 lui Alexandru Drăghici i s-a prezentat un referat intitulat „Măsuri în problema mănăstirilor de pe teritoriul RPR”. În opinia ofiţerilor de securitate care contribuiseră la întocmirea documentului, „mănăstirile din România, atât înainte cât şi dup 23 august 1944, avuseseră un rol antipopular şi antisocial”, constituind grave pericole pentru securitatea regimului, întrucât în ele se adăposteau şi se concentrau „elemente duşmănoase şi reacţionare”. Pentru „a înlătura aceste

pericole”, autorii referatului propuneau trei soluţii: 1) desfiinţarea mănăstirilor prin preluarea şi trecerea în proprietatea statului a clădirilor, utilajelor ş.a., călugării şi călugăriţele urmând să se întoarcă la casele lor, iar pentru mănăstirile considerate monumente istorice se propunea trecerea lor în subordinea Academiei RPR; 2) concentrarea călugărilor şi călugăriţelor în câteva mănăstiri şi interzicerea circulaţiei acestora, concomitent cu desfiinţarea atelierelor şi şcolilor monahale de toate gradele şi introducerea unor noi norme restrictive de intrare în călugărie; 3) luarea unor măsuri menite, pe de o parte să scoată masele de credincioşi de sub influenţa mănăstirilor, iar pe de altă parte să limiteze posibilităţile acestora de a recruta noi călugări.

În cele din urmă, analizându-se avantajele dar şi dezavantajele s-a optat pentru a treia soluţie, ocazie cu care a fost întocmit un „Proiect de măsuri” care viza trei planuri: politic, economic şi administrativ. Este interesant să stăruim asupra acestor aspecte întrucât ne dezvăluie cum era perceput fenomenul religios de către organele de securitate, cum gândeau şi ce măsuri îşi propuseseră să întreprindă ofiţerii Securităţii, care aveau problema în responsabilitate.

În plan politic, se preconiza iniţierea unei „campanii imediate şi directe pentru combaterea misticismului”, însoţită de măsuri pregătitoare, în centrul cărora se aflau: 1) cunoaşterea fenomenelor naturii şi explicarea lor clară, în măsura puterii de cuprindere a ţărănimii, cu accent „asupra părţilor care demonstrează contradicţiile cu Biblia”; 2) „alegerea cu grijă a filmelor ce se rulează la căminele culturale săteşti şi la caravanele cinematografice”; 3) discreditarea călugărilor şi călugăriţelor prin „exploatarea în presă a unor delicte, vicii etc”. Astfel de măsuri dovedesc că Securitatea se

implica în propaganda politică, în cenzură şi educaţia culturală de masă, în conformitate cu preceptele ideologiei comuniste, adică o activitate tipică pentru poliţia politică represivă.

Măsurile economice aveau în vedere „limitarea producţiei realizate de atelierele din mănăstiri”, cu excepţia celei „destinate exportului”, care trebuia „preluată progresiv şi numai în măsura constituirii de cooperative sau întreprinderi de stat similare”. Pe cale administrativă, autorii raportului propuneau o „intervenţie hotărâtă a statului” pentru introducerea unor restricţii severe de natură să limiteze tot mai mult numărul celor care doreau să treacă la viaţa monahală şi mai ales a minorilor, care în lipsă de posibilităţi, băteau la uşile mănăstirilor pentru a fi primiţi „ca ucenici, fraţi sau elevi la şcolile elementare”, „stârpirea vagabondajului călugărilor şi călugăriţelor, interzicerea învoirilor acordate acestora, supunerea lor unor controale medicale în vederea eliminării celor cu boli molipsitoare, închiderea treptată a lăcaşelor deservite de mai puţin de 5 călugări ş. a”. De aici transpare cu claritate faptul că Securitatea, pentru a-şi realiza funcţia represivă, simţea totuşi nevoia unei legislaţii, care de altfel nu a întârziat să apară.

Decretul Consiliului de Stat nr. 410, din 28 octombrie 1959, dădea o serioadă lovitură mişcării monahale şi Bisericii Ortodoxe Române, în general. Acest lucru este demonstrat chiar de graficele întocmite de autorităţi. Astfel, dintr-un tabel privind situaţia mănăstirilor ortodoxe, aflăm că în urma Decretului s-au desfiinţat 62 de mănăstiri în întreaga ţară. La 31 martie 1960 mai existau 132 mănăstiri ortodoxe, faţă de 224 câte fiinţau la 1 ianuarie 1959. Singura eparhie neafectată a fost cea de la Galaţi. Cea mai lovită a fost cea de la Iaşi, cu 25 mănăstiri desfiinţate prin decret. Urma cea de la Bucureşti cu 10

mănăstiri.

În privinţa numărului călugărilor, el urma să scadă dramatic de la 6 014, la 1 ianuarie 1959, la 1 456, în urma aplicării Decretului. O notă a Securităţii ţinea să precizeze că 1 775 călugări au plecat „de bunăvoie”. Pe baza datelor furnizate de MAI, Departamentul Cultelor elaborase proiectul noului „Regulament al mănăstirilor” ale cărui prevederi puneau în aplicare concluziile lui Al. Drăghici. Prin prevederile noului regulament, represiunea contra slujitorilor Bisericii Ortodoxe nu mai întâmpina practic nicio piedică legală. S-a mers până acolo încât au fost scoşi din viaţa monahală zeci de călugări, fraţi, călugăriţe şi surori doar pe baza unor tabele care îi calificau drept „elemente nesigure”. Ele aveau ca suport informaţii neverificate sau pur şi simplu inventate. Lăcaşurile de rugăciune rămase fără slujitori au fost desfiinţate „sau utilizate în alte scopuri”.

Întreaga operaţiune s-a desfăşurat cu implicarea directă a Securităţii, a cărei conducere a propus la 27 martie 1959 şi i s-a aprobat „să acţioneze în numele organelor de miliţie”. Zelul cu care principala forţă de represiune s-a angajat în această operaţiune de curăţire a mediului duhovnicesc s-a lovit de opoziţia unor clerici din conducerea Bisericii Ortodoxe Române, care „întreprindeau diferite manevre pentru împiedicarea şi sabotarea măsurilor luate de către stat, pe de o parte, iar pe de altă parte, manifestau rezistenţă şi tărăgănare în aplicarea totală şi la timp a programului preconizat.

Deci intensificarea represiunii a atras şi o sporire a formelor de nesupunere, mai ales din partea monahilor. Iată ce scria, la 3 iunie 1960, generalul-locotenent Alexandru Drăghici, într-o informare adresată lui Emil Bodnăraş: „Ca urmare a apariţiei Decretului 410/1959, care reglementează regimul mănăstirilor aparţinând

cultelor religioase din Republica Populară Română, în rândul călugărilor şi călugăriţelor din mănăstirile ortodoxe s-au manifestat două curente distincte: unii care vor să părăsească mănăstirile de bunăvoie, înţelegând just prevederile decretului, iar o altă categorie care se opune ieşirii lor din mănăstiri, aceştia fiind şi cei care lansează zvonuri duşmănoase împotriva decretului”.

Documentele pe care le-am putut consulta ne arată că fenomenul rezistenţei din partea „armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor”, deopotrivă cu înalţi ierarhi în frunte cu patriarhul Justinian Marina, faţă de măsurile represive ale autorităţilor regimului comunist din România, a avut amploare, întinzându-se la scara întregii ţări. Fără a se ajunge la confruntări violente, mişcarea de opunere a fost una subterană, de rezistenţă pasivă. Dar ea stârnea îngrijorarea autorităţilor tocmai prin faptul că membrii acestei categorii se bucurau de un mare prestigiu moral şi ofereau un puternic exemplu. Mulţi slujitori ai Bisericii au plătit cu propria lor libertate actele de împotrivire săvârşite. *Dicţionarul personalului ecleziastic în detenţia sistemului concentraţionar comunist*, întocmit de Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului (autori: Paul Caravia, Virgil Constantinescu şi Flori Stănescu), conţine numele acestor martiri.

Imensul număr de note informative strânse de Securitate şi Miliţie pentru a se întocmi tabelele, rapoartele, referatele şi informările despre mănăstiri „pentru conducerea superioară de partid şi de stat” este elocvent în dezvăluirea preocupării partidului comunist şi a aparatului represiv faţă de puterea Bisericii naţionale „în teritoriu”. Ele reprezintă doar unul din capitolele năprasnicei represiuni care a lovit viaţa religioasă din ţara noastră şi în care alături de Biserica Ortodoxă – cea dintâi lovită, fiind principala instituţie religioasă şi deci pericolul

cel mai mare pentru regimul comunist – au fost supuse persecuţiilor celor mai grave şi celelalte culte. După datele existente în Arhiva fostei Securităţi se poate considera că atacul principal, în toate momentele numeroase de acalmie şi chiar de căutare a unui *modus vivendi*, a fost îndreptat totuşi contra Bisericii Ortodoxe fie şi pentru singurul motiv, fundamental de altfel, că a reprezentat în toţi acei ani religia cea mai răspândită şi cea mai urmată de populaţie. *În această ipostază, Securitatea nutpoate pretinde vreun rol de serviciu informativ, ci doar de organ de represiune. Politica întireligioasă în cazul unui popor profund creştin – cum este poporul român – adusă din URSS, a fost o acţiune antinaţională*. În cazul tabelelor cu călugării care trebuiau înlăturaţi din mănăstiri, cele mai multe persoane au fost catalogate drept „duşmănoase” fără a îndeplini nici măcar criterii ale Securităţii. Aici, zelul ofiţerilor operativi a jucat un rol important, ducând la amplificarea fără rost a represiunii.

Cu toate uriaşele resurse mobilizate în această acţiune, cu toate suferinţele individuale pe care ea le-a provocat slujitorilor credinţei strămoşeşti, se poate aprecia, fără teamă de a greşi, că Securitatea a înregistrat un usturător eşec şi la acest capitol.

DIN ACTIVITATEA DE INFORMAŢII, CONTRAINFORMAŢII ŞI CONTRASPIONAJ A ORGANELOR DE SECURITATE

Este foarte greu de făcut o distincţie clară între ceea ce se înţelege îndeobşte prin sintagma „poliţie politică” şi acţiunile pure de natură informativă şi contrainformativă desfăşurate în perioada războiului rece. Şi aceasta pentru că orice activitate informativă a adversarului, indiferent din ce parte am privi evenimentele, a fost percepută ca un act politic: lupta împotriva sistemului advers. Spionajul şi contraspionajul, fără deosebire de domeniu (politic,

economic, tehnico-ştiinţific, militar etc.), au constituit coordonate fără de care nu ar putea fi explicitată şi înţeleasă confruntarea Est-Vest, din perioada 1945 – 1990. Confruntarea ideologică a fost însoţită, după crearea celor două alianţe politico-militare – NATO şi Tratatul de la Varşovia –, de un adevărat război în aparenţă rece dar în realitate prea fierbinte pe frontul secret, care şi-a pus serios amprenta asupra majorităţii evenimentelor istorice mai importante din această perioadă.

Ambele tabere combatante şi-au creat structuri informative şi contrainformative specializate, sau şi le-au adaptat pe cele vechi la noile realităţi, şi-au planificat şi iniţiat acţiuni cu caracter ofensiv şi defensiv, fiecare parte căutând să fie cu un pas înaintea celeilalte pentru ca la momentul oportun să-şi poată plasa lovitura decisivă. Atât de o parte cât şi de cealaltă a „baricadei”, adică a „Cortinei de fier”, s-au folosit metode şi mijloace specifice în modalităţi dintre cele mai ingenioase şi nu întotdeauna puţin costisitoare fără ca cineva să-şi facă scrupule asupra gravelor încălcări ale drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti. Mai mult, prin aşa-zisele mari izbânzi ale frontului secret, care de regulă au vizat infiltrarea pe căi oculte a agenţilor în structurile de putere ale altor state (inamice sau chiar amice) cu scopul de a se influenţa decizia politică în direcţia dorită de iniţiator, s-a ignorat încălcarea gravă a suveranităţii naţional-statale şi dreptul naţiunilor de a-şi hotărî singure destinul. Confruntarea Est-Vest a avut o miză mult prea mare, respectiv supravieţuirea doar a unuia dintre cele două sisteme (capitalism sau socialism) pentru ca măcar unul dintre membrii coaliţiilor să-şi poată permite luxul de a ieşi din cursă, cu de la sine putere, sau să recurgă la calea concilierii ori a compromisurilor. Chiar şi atunci când diplomaţii au manifestat o astfel de tendinţă cu o perseverentă preocupare, indiferent din ce parte au

venit, ele au fost imediat exploatate cu fineţe şi subtilitate, tot în beneficiul strategiilor partizane ale confruntării până la capăt.

Au fost şi momente când, pentru a se ascunde opiniei publice ignominiile săvârşite în acţiunile de spionaj şi contraspionaj, „războinicii” frontului secret din

Est şi din Vest s-au înţeles perfect între ei şi au recurs rapid la diversiuni prin intermediul propagandei, oferind în consecinţă o falsă miză politică. Începând cu mari bărbaţi de stat, continuând cu diplomaţi oneşti, militari de carieră, elite intelectuale şi până la cetăţenii obidiţi de pe stradă, serviciile secrete puteau manipula pe oricine, şi au făcut-o din plin în perioada „războiului rece/z, din raţiuni de securitate naţională. Şi toate acestea pentru că dimensiunea morală a fost ca şi inexistentă.

Aflată într-un asemenea context istoric, geopolitic şi strategic, România a fost angrenată încă de la începuturile regimului comunist, în această dură confruntare, neavând practic de ales o altă cale. Pe toată durata sa, regimul comunist din România s-a străduit permanent „să facă totul” pentru a-şi intra în rol şi a-şi face jocul regizat de alţii, adică să demonstreze – chiar şi atunci când era imposibil – superioritatea şi trăinicia sistemului comunist deopotrivă cu ataşamentul şi loialitatea faţă de aliaţi, în primul rând faţă de Marele Aliat de la Răsărit. Alteori, din orgolii şi/sau aspiraţii patriotice – fireşti de altfel pentru orice conducător de popoare –, liderii comunişti de la Bucureşti au încercat adaptarea unor soluţii şi politici mai altfel decât cele hărăzite în scenariul avizat de cei mari în ale ideologiei. Numai că bunele intenţii ale aşa-zisei desatelitizări au sfârşit rapid ori au degenerat în manifestări patriotard-naţionaliste, cu privirea mai mult spre trecut decât spre viitor. Chiar dacă la început astfel de tendinţe s-au bucurat de o solidă susţinere populară,

speranţele s-au risipit pe măsură ce politicianismul demagogic şi găunos înlocuia competenţele şi profesionalismul. Adevărul este că nu de puţine ori inabilităţile propagandistice sugerate şi/sau alimentate cu informaţii provenite de la organele Securităţii au făcut mari deservicii regimului. Din nefericire, serviciile de spionaj, contraspionaj şi contrainformaţii ale Securităţii şi Armatei s-au lăsat prea uşor seduse de aceste ambiţii şi au acţionat în consecinţă mai mult din inerţie, decât din raţiuni profesioniste fără să realizeze însă că imensele energii umane şi materiale cheltuite în acest scop se răsfrângeau practic, ca efectul de bumerang, asupra nivelului de trai aducând astfel mai multe prejudicii decât avantaje pentru interesele naţionale. Iată şi un alt argument pentru susţinerea afirmaţiei făcute la început, că separarea activităţilor structurilor informative de poliţia politică propriu-zisă devine şi mai greu de realizat, dacă nu cumva devine o imposibilitate în special pentru Blocul Estic.

În ciuda forţelor angajate pe frontul secret al informaţiilor, istoria a dovedit că prăbuşirea comunismului în ţările din centrul şi răsăritul Europei s-a datorat în primul rând „defectelor sale constitutive fundamentale şi epuizării oricărei raţiuni de existenţăzz şi nicidecum superiorităţii serviciilor secrete occidentale, adică a „agenturilor”, cum s-a crezut iniţial şi din păcate încă se mai crede de către unii. Desigur că la orice analiză serioasă nu se poate exclude contribuţia serviciilor secrete occidentale la un asemenea deznodământ, numai că rolul lor nu a fost decisiv. Ele au ştiut să speculeze şi să exploateze „defectele constitutive fundamentale” ale sistemului comunist şi nicidecum să le creeze. Prin urmare regimurile comuniste din zona central-răsăriteană a Europei au căzut datorită propriei lor incapacităţi şi/sau

obtuzităţi politico-economice. Acesta este şi motivul pentru care orice încercare de reconstituire a istoriei confruntării pe frontul secret al informaţiilor, din perioada războiului rece, trebuie să evite, pentru istoric – aşa cum greşit s-a procedat în prea multe situaţii după al doilea război mondial –, postura învingătorului care îl judecă pe cel învins.

Ca în orice demers istoric şi analitic, există un scop, iar în cazul nostru, pentru tema abordată, acesta nu poate fi altul decât cunoaşterea fără pete albe, atât cât este posibil şi permisibil, a ceea ce a însemnat confruntarea pe frontul secret între serviciile noastre de securitate şi structurile similare din alte state. O cunoaştere care, dacă va depăşi nivelul de înţelegere şi percepţie al celor care suportă politica, s-au consecinţele ei şi va pătrunde în rândurile celor care fac politică cu bună credinţă – este vorba despre politica sănătoasă, în interes naţional şi fără „influenţe” sau „sugestii” condiţionate din exterior –, se poate evita repetarea istoriei în părţile ei negative. Pentru că o reactualizare a confruntărilor pe frontul secret chiar şi în lipsa fundalului ideologic, dar cu acelaşi patos şi aceeaşi încrâncenare – cu serviciile secrete de informaţii în prim plan, permiţându-li-se orice, oricând şi faţă de oricine, doar scopul să fie realizat, după principiul machiavelic –, riscă să redeschidă în istorie „o nouă eră de barbarie modernă”, aşa cum, atât de tranşant a avertizat în 1992 la Sofia fostul director al CIA, William Colby.

Contraspionajul şi criza iugoslavă. Între 20 şi 28 iunie 1948 s-a ţinut la Bucureşti şedinţa Biroului Informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti în absenţa reprezentanţilor comuniştilor iugoslavi. Gheorghiu-Dej, desemnat de către Stalin ca raportor, a prezentat un amplu Raport în care conducerea politică a R.F.P. Iugoslavia a fost blamată, iar Josip Broz Tito, liderul

Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia, a fost „demascat” ca „trădător al socialismului”, „omul care intenţiona să destrame sistemul socialist” etc. Concluziile raportului au fost aprobate de reprezentanţii tuturor partidelor comuniste participante şi din acel moment s-a declanşat o furibundă campanie împotriva lui Tito şi a Iugoslaviei.

În realitate, Gheorghiu-Dej nu a crezut nici el cum nu au crezut nici ceilalţi participanţi în datele cuprinse în Raport, dar toţi şi-au jucat rolurile pe care Stalin le concepuse, şi prin tenacitatea sa caracteristică reuşise să le pună în scenă. După moartea lui Stalin, când s-a produs împăcarea cu Tito, Gheorghiu-Dej a fost nevoit să-şi ceară scuze sub motivul că fusese forţat să prezinte acel raport, neavând la dispoziţie şi nici puterea reală de eschivă. Mai mult, se pare că Dej îl prevenise pe Tito printr-un curier special să nu vină în România la Consfătuirea Cominformului, întrucât bănuia că Stalin ordonase lichidarea lui. Iată suficiente argumente pentru ca liderul de la Belgrad să treacă peste acest episod nefericit al relaţiilor româno-iugoslave. Oricum, tensiunea relaţiilor din perioada 1948 – 1953 s-a făcut simţită din plin în activitatea de informaţii şi contrainformaţii.

Din confesiunile generalului (r) Neagu Cosma rezultă că serviciile de informaţii şi contrainformaţii ale României au primit dispoziţia să se organizeze corespunzător pentru a putea face faţă avalanşei de spioni iugoslavi. Acţiunile de contracarare a spionajului iugoslav au fost conduse direct de structurile de vârf ale PMR. Astfel, în cadrul Secţiei Externe a aparatului Comitetului Central se înfiinţase un colectiv condus de Gizella Vass, având ca ajutoare pe Lidia Lăzărescu, Deutsch Olga şi Goanţă Andrei. Acest colectiv, cu competenţă exclusivă în criza iugoslavă, ţinea legătura permanentă cu centrul coordonator de la Moscova, unde se afla Pera Popivoda, un fost colaborator apropiat al lui

Tito în timpul celui de-al doilea război mondial, dar care trecuse pe baricada opusă, conducând – după indicaţiile Kremlinului – „lupta emigraţiei iugoslave antititoiste”.

În România existau mai multe centre ale emigranţilor iugoslavi antititoişti, conduse de un anume Aţa Opoevici, care primea dispoziţii de la Papidova şi „colabora” strâns cu grupul condus de Gizella Vass. Organizaţia lui Opoevici edita şi un ziar, difuza manifeste, avea la dispoziţie un post de radio-emisie pentru a susţine prin propagandă acţiunea de demascare a lui Tito şi a titoismului. În competenţa organizaţiei lui Opoevici intrau două sarcini distincte: apărarea emigraţiei iugoslave de penetrările UDB (Securitatea Iugoslavă) şi pătrunderea în teritoriul R.F.P. Iugoslavia cu agenţi şi emisari comunişti antititoişti pentru a culege informaţii, a difuza materiale de propagandă, a organiza nuclee în partid, armată şi securitate potrivnice lui Tito. Acţiunile de diversiune ale organizaţiei Opoevici au fost sprijinite, cum era şi firesc, de serviciile speciale româneşti: Direcţia de Informaţii a Armatei, Direcţia de Informaţii Externă, Direcţia de Contraspionaj, organele de grăniceri, unităţile militare ale trupelor de securitate, în special cele dislocate în Banat. Toate aceste structuri desfăşurau şi acţiuni autonome în afara celor de sprijinire a emigraţiei iugoslave antititoiste, dispuneau de agenturi proprii cu rol contrainformativ pentru a preveni infiltrările şi/sau penetrările UDB, dar şi cu scop ofensiv, de pătrundere în teritoriul iugoslav. Trecerea graniţei în ambele sensuri era înlesnită de canalele de legătură atât pe uscat cât şi pe Dunăre.

La rândul lor, structurile UDB erau interesate pe teritoriul românesc în primul rând de emigraţia iugoslavă şi numai tangenţial de problemele româneşti. Securitatea iugoslavă, adică „braţul înarmat” al lui Tito, avea ca obiectiv principal contracararea şi demascare a

complotului pus la cale de către Kremlin, dar se străduia în acelaşi timp să deschidă ochii românilor în sensul că fuseseră atraşi într-un joc străin intereselor ţării lor şi că sunt victimele aceluiaşi scenariu sovietic.

Documentele de arhivă cercetate atestă fără dubii că între anii 1948 – 1953, confruntarea între organele de securitate româneşti şi cele iugoslave nu a fost doar mimată, ci a cunoscut momente de represiune. Dintr-o statistică întocmită la 25 ianuarie 1955 de către Direcţia de Contraspionaj a Securităţii rezultă că între cei 181 de cetăţeni iugoslavi aflaţi la acea dată în penitenciarele din România, 81 executau pedepse privative de libertate pentru spionaj, iar doi pentru „favorizarea infractorului” la aceeaşi infracţiune.

Atestări documentare avem şi asupra faptului că acţiunile informative iugoslave împotriva României s-au desfăşurat pe două direcţii paralele: 1) implantarea de agenţi în zonele de interes din România; 2) interogarea şi recrutarea de agenţi din rândul emigranţilor români aflaţi în lagărele de la Kovacito şi Zrenianin sau în închisorile iugoslave. Prin aceste acţiuni se urmărea identificarea principalilor agenţi trimişi sub acoperire de Securitatea română şi obţinerea a cât mai multe informaţii din partea refugiaţilor, cu predilecţie a acelora care ocupaseră posturi importante în administraţie, armată şi partide politice. În aprilie 1949, Mihai Răutu, fost ministru din partea PNA, a fost interogat de organele iugoslave timp de 11 ore cu privire la situaţia politică din România. Asemănător, Alexandru Bunescu, fost director la „Monitorul Oficial” şi secretar adjunct al PNA, a prezentat la solicitarea organelor iugoslave un raport despre activitatea partidului, iar fostul ministru Petală a expus în detaliu activitatea ministrului Afacerilor Externe din România.

Planificarea şi coordonarea acţiunilor informative contra României au revenit Direcţie Siguranţei de Stat (UDB) – subordonată ministrului Afacerilor Interne al Iugoslaviei – de la Belgrad şi filialelor sale regionale care, numai în perioada noiembrie 1948-martie 1951, au reuşit să implanteze pe teritoriul românesc vreo 40 de agenţi. Dintre aceştia, 37 aveau sarcina de a culege informaţii din zona de frontieră românească, de a-şi forma legături, de a răspândi materiale de propagandă cu conţinut diversionist sau revizionist, ori de a-i sprijini pe cei care doreau să părăsească România. Alţi trei agenţi urmau să-şi desfăşoare activitatea informativă pe o durată mai lungă şi sub identităţi false.

Majoritatea agenţilor iugoslavi capturaţi de organele de contraspionaj româneşti – aşa cum au declarat la anchetă – aveau rude şi cunoştinţe în România, pe care urmau să le transforme în „puncte de sprijin” (cazare, procurare de acte false, introducerea în anumite medii) ori să le antreneze în culegerea de informaţii. Recrutarea agenţilor s-a derulat după metodele tradiţionale ale spionajului: convingere, şantaj moral, specularea unor vicii, interese materiale etc., şi se efectua în fiecare caz în parte, acoperit, iar instruirea se realiza în casele conspirative ale UDB-ului din Vreac, Zrenianin şi Biserica Albă. La terminarea stagiilor de pregătire, agenţii semnau un angajament şi depuneau un jurământ prin care garantau loialitatea lor faţă de UDB cu viaţa şi libertatea familiilor lor rămase în Iugoslavia.

De regulă, agenţii care erau dirijaţi în spaţiul românesc pentru a culege informaţii din zona de frontieră parcurgeau un ciclu mai scurt de instruire. În cazul în care sarcinile informative erau de lungă durată, intervenea centrala UDB de la Belgrad, care îşi asuma atât pregătirea cât şi controlul agenţilor din România. Pentru alte situaţii,

centrala UDB recruta şi trimitea agenţi în spaţiul românesc fără ştirea filialelor republicane, chiar dacă prin acestea se creau paralelisme, rivalităţi sau conflicte de competenţă.

Potrivit datelor la care am avut acces în timpul cercetării, rezultă că instruirea agenţilor recrutaţi de UDB avea un caracter sumar şi se realiza în cea mai mare parte prin expuneri şi activităţi practice. Tema centrală o constituia adaptarea viitorului agent la specificul vieţii româneşti, regulile de conduită şi modul de acţiune în diferite ocazii. Reţin atenţia interdicţia de a consuma băuturi alcoolice, de a evita cât mai mult posibil controlul actelor şi cazarea în hoteluri, iar în caz de pericol, agentul avea obligaţia de a se ascunde ori de a se reîntoarce în Iugoslavia prin locuri prestabilite.

O instruire aparte se făcea pentru deprinderea modalităţilor de contactare a legăturilor, rudelor sau cunoştinţelor din România, investigarea atitudinii lor politice şi a posibilităţilor informative, identificarea şi studierea celor dispuşi să se repatrieze ori să se refugieze clandestin în Iugoslavia. Datele obţinute trebuiau comunicate persoanei de legătură din Iugoslavia cu indicarea direcţiilor pe care UDB putea acţiona pentru exploatarea informativă sau atragerea la colaborare a celor vizaţi.

În caz de „cădere” agentul nu avea voie să dezvăluie calea prin care se infiltrase în România, gradul, numele şi prenumele ofiţerului UDB care-l recrutase, sarcinile informative primite, punctele de sprijin şi legăturile informative create, mijloacele de transmitere a informaţiilor etc. Toate aceste obligaţii erau „garantate” de măsurile represive pe care UDB le putea lua împotriva familiei sau a rudelor agentului rămase în teritoriul iugoslav. „Căderea” trebuia comunicată imediat printr-un

cod cunoscut doar de agent sau rezident şi ofiţerul UDB, iar cel ajuns într-o astfel de situaţie trebuia să manifeste „bunăvoinţă” şi să „coopereze” cu organele de cercetare, încercând dezinformarea acestora cu scopul de a asigura timpul necesar UDB-ului pentru a salva ce se mai putea salva. Agentul capturat se putea lăsa „întors”, dar numai după ce punea în aplicare un scenariu bine învăţat în timpul instruirii. În acest sens, el trebuia să convingă prin mimică şi gesturi că propunerea „nu-i convenea”, după care urma să solicite un termen de gândire şi abia după aceea să accepte.

Din documentele de anchetă întocmite de organele de securitate româneşti mai rezultă că viitorii agenţi folosiţi de UDB erau pregătiţi şi asupra modului de comportare în caz de arestare, bătăi la anchete sau în închisoare, iar cei trimişi cu misiuni importante şi pe care se punea un preţ deosebit erau sfătuiţi să se sinucidă. După cum se poate constata, faptul că mulţi agenţi iugoslavi au recunoscut aceste detalii tehnice, demonstrează că instruirea şi selecţionarea lor se făcuse superficial. Alţii au mărturisit că informaţiile erau colectate direct prin legăturile operative şi vizau domeniile politic, economic, social şi militar, precum şi date despre etnicii sau refugiaţii sârbi din România care puteau fi folosiţi atât ca puncte de sprijin, cât şi ca masă de manevră pentru acţiunile propagandistice şi de diversiune. Astfel de date şi informaţii erau transmise UDB-lui prin corespondenţă (folosirea scrierilor convenţionale şi a scrierilor ascunse), prin curieri, transmisii radio cifrate sau la încheierea misiunii, când agentul se întorcea clandestin în Iugoslavia.

Alte documente informative întocmite de organele de contraspionaj ale Securităţii române atestă că agenţii pe termen lung (cu durată nedeterminată), folosiţi de UDB,

aveau ca sarcină principală crearea unor baze de sprijin care să le asigure penetrarea în serviciile de informaţii româneşti sau la vârful structurilor politice şi militare româneşti, în timp ce agenţii pe termen scurt efectuau misiuni de spionaj pe durata a 3 – 4 zile, după care se întorceau la bază unde prezentau rapoarte ce conţineau informaţiile şi datele de studiu despre persoanele contactate, pretabile să intre în solda UDB. De asemenea, agenţii pe termen scurt pătrundeau în România fie legal, în calitate de marinari, vameşi, vizitatori de rude etc., fie ilegal (cu concursul grănicerilor iugoslavi sau cu complicitatea unor funcţionari şi personalul din dispozitivele româneşti de pază, sensibili la cadouri, sume de bani etc.).

Începutul ofensivei spionajului iugoslav a găsit contraspionajul românesc (Secţia a II-a a Serviciului Special de Informaţii, care a acţionat până în aprilie 1951, când a fost integrat organelor de securitate şi Serviciului de informaţii de frontieră din structura Comandamentului Trupelor Ministerului Securităţii Statului) pe poziţii de apărare amplasate în punctele cheie ale principalelor acţiuni informative iniţiate de „fraţii de ideologie” de la sud-vest. Documentele atestă fără dubii că organele de contraspionaj româneşti aşteptau de mai mult timp acest atac, dovadă fiind planurile de interpunere a propriilor dispozitive operative, gândite până la ultimul detaliu. Măsurile incluse în aceste planuri erau structurate pe două direcţii: preventivă şi represivă.

Latura preventivă se realiza prin măsuri operative de natură să descifreze la timp organizarea şi intenţiile serviciilor secrete iugoslave şi, în această direcţie, se poate aprecia că multe din acţiunile informative organizate la Vreac, Biserica Albă, Veliko-Gradişte şi Belgrad erau cunoscute după 3 – 4 zile la Bucureşti. Foarte posibil ca

agenţii de frontieră sau cei de adâncime folosiţi de SSI înainte şi din timpul celui de-al doilea război mondial să fi fost reactivaţi.

În concepţia SSI şi ulterior a organelor de securitate (Direcţia B de contraspionaj creată în 1951), măsurile represive, care erau reglementate prin lege se aplicau tuturor agenţilor şi legăturilor acestora ce acţionau contra intereselor româneşti.

În confruntarea cu serviciile de informaţii iugoslave, contraspionajul românesc a înregistrat o serie de succese dar şi insuccese. Unul dintre succese îl constituie „căderea” lui Alexandru Gavrilovici, preşedinte al comunităţii iugoslave din România (între anii 1916 – 1949). Din documentele SSI rezultă că încă din anul 1922, exploatându-i sentimentele naţionaliste, diplomaţii iugoslavi din România l-au antrenat rând pe rând, în culegerea de informaţii referitoare la armata română (poziţia geografică şi profilul unor unităţi, mişcări de trupe, dotarea tehnică ş.a.), situaţia economico-financiară a ţării (prin exploatarea informativă a cunoştinţelor pe care Gavrilovici le avea în Ministerul de Finanţe), situaţia lui Lucreţiu Pătrăşcanu şi rolul jucat de Iosif Chişinevski în conducerea politică de la Bucureşti, volumul exploatărilor din regiunile petrolifere (informaţii obţinute de la inginerul Aurel Băltunoiu din Centrala petrolieră „Muntenia”) şi altele. Pentru faptele comise, Tribunalul Militar Bucureşti l-a condamnat în anul 1950 la 15 ani temniţă grea şi 10 ani degradare civică.

În majoritatea cazurilor de spionaj iugoslav, descoperite între anii 1948 – 1950 pe teritoriul României, predomină interesul manifestat de Belgrad faţă de industria românească de petrol şi gaze, adânc penetrată cu agenţi. Insuccesele înregistrate doar pe distanţa a doi ani au obligat Centrala UDB să procedeze la reevaluarea

strategiei şi tacticii adoptate pe spaţiul românesc. Primul pas a constat în expulzarea sau repatrierea „la cerere” a mai multor grupuri de emigranţi români aflaţi în lagărele şi închisorile iugoslave. Începând cu anul 1950, a crescut surprinzător atât numărul celor expulzaţi, cât şi al celor care doreau să se întoarcă acasă. Concomitent au început să se îngroaşe şi rândurile refugiaţilor politici iugoslavi, care trăiau în România. Mulţi dintre aceştia pătrunseseră chiar în aparatul administraţiei de stat. Este de presupus că aceasta a fost cea de-a doua mişcare de reabilitare a serviciilor secrete iugoslave, sugerată şi de unele fisuri existente în sistemul de siguranţă, în funcţiune la acea dată în România. Ambele variante urmăreau infiltrarea de agenţi în vederea reconstituirii reţelelor informative anihilate şi asigurare continuităţii fluxului de informaţii din spaţiul românesc.

Alertate asupra acestor manevre, organele de contraspionaj româneşti şi-au repliat dispozitivele de protecţie pe noile direcţii ale ofensivei serviciilor secrete iugoslave, reuşind să contracareze majoritatea încercărilor de penetrare informativă în obiectivele şi zonele de interes din România.

Concomitent, contraspionajul românesc a contabilizat şi unele eşecuri. Documentele de analiză atestă că deşi au fost prevenite la timp cu privire la avalanşa de refugiaţi politici iugoslavi, în rândul cărora se aflau şi agenţi UDB, organele de contraspionaj româneşti nu au efectuat un control informativ de cuprindere şi profunzime necesar monitorizării acestui fenomen. Aceasta a fost şi cauza pentru care contraspionajul românesc a realizat cu un pas mai târziu adevărata semnificaţie a pătrunderii unor refugiaţi în administraţia de stat şi chiar în obiectivele de interes naţional.

Confirmarea avea să rezulte din evaluarea pagubelor

produse de agentul Dimitrie Petrov, care operase mai mulţi ani în România, fără să fie descoperit. Cercetările făcute cu acest prilej au scos în evidenţă că Dimitrie Petrov organizase o reţea formată din Miodrag Stoicovici, Gheorghe Drezghici, Steva Petrov, Stanka Soer, Dimitrie Kovaci şi Alciz Valgoni, toţi refugiaţi politici, prin intermediul cărora a obţinut o cantitate apreciabilă de informaţii politice, economice şi militare. Totodată, a ieşit la iveală că unii agenţi iugoslavi se angajaseră în anumite obiective cu avizul favorabil al organelor investite cu protecţia acestora.

Pe lângă evidenţierea deficienţelor existente în dispozitivele contraspionajului românesc, „cazul Petrov” a avut ca urmare şi înrăutăţirea relaţiilor cu ocupantul sovietic, care a protestat vehement şi a atenţionat autorităţile de la Bucureşti pentru incapacitatea lor de a asigura securitatea trupelor Armatei Roşii staţionate pe teritoriul României. Atât „reţeaua Petrov”, cât şi celelalte reţele de spionaj iugoslave descoperite la începutul anilor ’50 au relevat interesul major al Belgradului faţă de trupele sovietice cantonate în România, interes nesesizat de contraspionajul românesc. Ofiţerii români de contraspionaj şi contrainformaţii militare deţineau numeroase informaţii referitoare la preocupările serviciilor secrete iugoslave de a culege şi evalua informaţii despre trupele sovietice dar nu s-au arătat dispuşi să informeze nici măcar pe şefii lor şi, cu atât mai puţin, să alerteze consilierii sovietici.

Verificările efectuate ulterior au scos la lumină şi faptul că în spatele principalelor acţiuni informative se aflau – aşa cum era de aşteptat – ofiţerii UDB, implantaţi în Ambasada Iugoslaviei de la Bucureşti sub acoperirea de diplomaţi, precum şi agenţi pe termen lung, coordonaţi de centrele informative din Biserica Albă, Vreac, Veliko-

Gradişte, Zrenianin şi Negotin, la care s-au adăugat mai târziu cele din Chichinda, Kladova şi Pancevo.

În acelaşi timp, acţiunile de dezinformare şi jocurile operative lansate de contraspionajul românesc aveau să demonstreze că serviciile secrete iugoslave cooperau cu structuri informative similare americane şi britanice, prin schimb activ şi permanent de informaţii.

Odată cu detensionarea relaţiilor dintre România şi Iugoslavia, după anul

1955, structurile informative şi contrainformative ale ambelor ţări au fost orientate spre alte obiective. Prin decrete ale Consiliului de Stat, din 16 iunie şi 6 iulie

1956, au fost graţiaţi de restul pedepselor pe care le mai aveau de executat 70 de condamnaţi în procesul „titoiştilor/z.

Obiectivele urmărite de serviciile de informaţii occidentale în România. În ultimii ani s-au publicat numeroase lucrări şi studii care au valorificat din plin o serie de documente din arhivele serviciilor secrete de la Washington şi Moscova, pe baza cărora putem cunoaşte astăzi mai bine multe din dedesubturile confruntării Est-Vest. Printre aceste lucrări, care acordă spaţiului românesc o importanţă aparte, se numără şi cartea doamnei Elisabeth Hazard (teza de doctorat) intitulată Cold War Crucible: United States Foreign Pplicy and the Conflict în România 1943 – 1952 (Creuzetul războiului rece: Statele Unite şi conflictul din România 1943 – 1952), care introduce în circuitul istoriografie o teză fundamentală, bine argumentată documentar şi anume: natura dublă a politicii SUA şi a celorlalte ţări occidentale faţă de regimurile comuniste din Europa. „Pe de o parte – susţine autoarea citată – Washingtonul a căutat să încurajeze orice opoziţie faţă de acestea [regimurile comuniste – *n.n.*]. Pe de altă parte, americanii au refuzat

orice escaladare care putea duce la un conflict armat direct cu Moscova”. Fără îndoială că în epoca armelor atomice, o asemenea politică a fost o „dovadă de înţelepciune”. Promovând o astfel de politică, se poate spune că SUA şi celelalte ţări occidentale nu au abandonat niciodată complet popoarele din estul Europei, situate în zona de dominaţie sovietică, aşa cum au apreciat iniţial o serie de istorici şi politologi.

Pentru a-şi menţine o minimă influenţă asupra ţărilor comuniste din Europa, cu gândul la viitor, dar cu dorinţa nedisimulată de a evita un război cu fostul aliat (URSS), guvernele occidentale, şi în primul rând cel al Statelor Unite, au conceput şi o strategie în consecinţă pe frontul secret al informaţiilor.

Prima ocazie de a-şi pune în practică această politică s-a ivit în toamna anului 1948, odată cu declanşarea conflictului între Tito şi Stalin. Cu scopul de a trage cât mai multe foloase din conflictul sovieto-iugoslav, în sensul de a produce o eventuală breşă în Blocul Est-european, strategii de la Washington au susţinut crearea unei agenţii specializate, a cărei principală misiune era de a încuraja şi promova „prin orice alt mijloc în afară de război” erodarea puterii sovietice. Mai direct spus, Guvernul Statelor Unite a sperat în acel moment că, prin folosirea judicioasă a operaţiunilor acoperite, a spionajului, subversiunii şi propagandei, putea aduce eliberarea popoarelor din blocul comunist al Europei, sau cel puţin să încurajeze spiritul de libertate şi independenţă în rândul acestora. Aşa se explică apariţia în 1948, în SUA, a Oficiului pentru Proiecte Speciale rebotezat imediat *Oficiul pentru Coordonare Politică* (OPC), a cărei finanţare a fost asigurată de

CIA, principala agenţie de spionaj. În funcţia de director al OPC a fost numit, la 1 septembrie 1948, Frank Wisner, cel care condusese prima misiune a OSS (Oficiul

de Operaţii Strategice) în România, în perioada septembrie 1944-septembrie 1945. În anul 1949, OPC dispunea deja de 302 persoane care lucrau pentru el pe frontul secret şi un buget anual de 4, 7 milioane dolari. Trei ani mai târziu, OPC şi-a mărit considerabil forţele, dispunând de un personal în număr de 2 812 angajaţi şi de un buget anual de 82 milioane dolari, ceea ce reprezenta, în 1952, aproape jumătate din întregul buget al CIA. Operaţiunile OPC, numite de Frank Wisner „Puternicul Wurlitzerz/, însemnau răspunsul SUA la ameninţările sovietice. Istoricul Ernst Volkman susţine şi el că această politică americană contra spaţiului de influenţă sovietică a însemnat de fapt „un atac total ce implica fiecare tehnică de acţiune camuflată: propagandă, mită, subversiune, dezinformare, infiltrări de agenţi, sabotaj şi sprijinirea exilaţilor anticomunişti, incluzând din nefericire un mare număr de criminali de război naziști”. Mai mult, conducătorul OPC, experimentatul Frank Wisner, a organizat zeci de grupuri clandestine lăsate în hibernare, în Europa de Est şi de Vest, a căror misiune stabilită a fost să funcţioneze ca unităţi de gherilă în spatele liniilor, folosind armele din ascunzătorile secrete pentru a hărţui forţele militare sovietice în eventualitatea unei invazii a Armatei Roşii în Europa de Vest. Operaţiile clandestine, pe care OPC trebuia să le planifice şi să le realizeze, erau deosebit de riscante, Washingtonul cunoscând deja că „forţele de securitate sovietice şi est-europene erau deosebit de eficace”, întrucât dispuneau de „reţele vaste în cele mai îndepărtate zone”. Prin urmare, factorii responsabili din SUA erau perfect conştienţi de pericolele pe care le implicau operaţiunile prea ambiţioase sau prost planificate. Probabil că temerile americanilor erau justificate în parte, poate nu atât de forţa şi profesionalismul serviciilor de securitate ale ţărilor

blocului sovietic – care, la drept vorbind în acea perioadă abia se formau – cât mai ales de faptul că în domeniul planificării s-au confruntat cu serioase probleme. După cum a demonstrat politologul Lucien S. Vandenbroucke, pe baza analizei unui vast material documentar, au fost nu puţine operaţiuni strategice speciale iniţiate de serviciile secrete americane, după al doilea război mondial, care au eşuat lamentabil tocmai datorită proastei planificări sau informaţiilor eronate care au stat la baza planificării.

În anii 1948 – 1949 a luat fiinţă în ţările Europei Occidentale o altă agenţie cu misiuni informative care să sprijine planificarea şi derularea în bune condiţii a operaţiunilor speciale. Este vorba despre Serviciul Mixt de Informaţii la care au aderat, pe lângă structurile specializate americane (OPC) – de altfel acestea au fost iniţiatoarele – şi serviciile secrete germane, franceze, italiene şi greceşti. Serviciile de informaţii britanice au ocolit mixtura dar au acţionat pe cont propriu.

În Serviciul Mixt au fost atrase la colaborare şi surse informative din rândul emigraţiei româneşti, grupate în aşa-numitul „Serviciul de informaţii al românilor din exil” subordonat Comitetului Naţional Român în fruntea căruia se afla Constantin Vişoianu, precum şi potenţialul informativ al legionarilor refugiaţi, conduşi de Horia Sima şi omul său de legătură şi coordonare, Traian Borobaru. Printre cei care făceau parte din acest potenţial informativ al românilor din exil erau şi ofiţeri de informaţii profesionişti, colonelul Pătru, comandorul Mihai Opran ş.a., care înainte de război îşi desfăşurau activitatea în ţară, la Biroul II de pe lângă Marele Stat Major al Armatei române.

În cadrul Serviciului Mixt, sarcinile au fost distribuite după posibilităţile pe care fiecare dintre parteneri le putea oferi. Americanilor le-a revenit sarcina de a asigura baza

logistică şi fondurile băneşti, fiind în acelaşi timp şi principalii beneficiari ai informaţiilor obţinute. Germanii, francezii, italienii şi grecii au pus la dispoziţie teritoriul naţional, clădiri, centre de instrucţie şi asigurau acoperirea cu legende şi documente false a agenţilor atraşi în activitatea informativă. Documentele Securităţii româneşti atestă că astfel de centre de instruire şi case de lucru se aflau la acea dată în oraşele Issui şi Lindau în R.F. Germania, la Lanngjemeau în Franţa, Casinno în Italia şi Ksifa în Grecia.

La începutul anului 1949, agenţii OPC au început să puncteze, apoi să recruteze şi refugiaţi români ori din alte ţări est-europene aflaţi în lagărele din sudul Germaniei, din Austria şi Iugoslavia. Au fost selecţionaţi, în special, tinerii care cunoşteau zonele în care fuseseră semnalate acţiuni de rezistenţă pe teritoriul României. După recrutare aceştia erau antrenaţi şi pregătiţi special pentru acţiuni clandestine. Gordon Mason, şeful staţiei CIA la Bucureşti între 1949 – 1951, spunea că: „Agenţii erau instruiţi să contacteze grupurile din rezistenţă, să le informeze despre interesul Vestului faţă de activităţile lor şi să le aprovizioneze cu fonduri, arme uşoare de foc, muniţie şi medicamente. Aveau asupra lor staţii radio pe care să le distribuie luptătorilor din rezistenţă pentru a le permite să ia legătura cu agenţii din exterior”. Din partea americană, Robert Bishop, fostul şef al contraspionajului misiunii OSS la Bucureşti (între septembrie 1944-septembrie 1945), a fost desemnat să supravegheze operaţiunile OPC la Roma. Principala lui misiune era de a recruta refugiaţi din Europa Răsăriteană pentru operaţiuni paramilitare. Din dosarele contrainformaţiilor militare rezultă că Bishop a furnizat „un mare număr de luptători, furnituri militare, evacuări pe mare şi pe calea aerului pentru activităţi clandestine”. Gratien Yatsevich, cel care a dirijat operaţiunile acoperite

ale CIA în Balcani, în anii ’50, susţine că în privinţa numărului de agenţi şi a resurselor alocate, operaţiunile desfăşurate în România s-au aflat pe locul doi după cele din Albania. Deocamdată nu putem cunoaşte mai multe aspecte concrete despre aceste operaţii, din surse americane, întrucât niciunul dintre dosarele CIA, care face referire la ele, nu a fost desecretizat.

Din studiul unor documente româneşti, întocmite de organele de contraspionaj, contrasabotaj şi contrainformaţii militare, rezultă cu claritate că activitatea informativă, desfăşurată pe teritoriul României de către structurile specializate ale ţărilor occidentale, a vizat pentru perioada anilor ’50 domeniul politic, economic, tehnico-ştiinţific şi militar. Pentru obţinerea acestora, occidentalii au folosit două căi: o cale oficială, prin sursele diplomatice acreditate la Bucureşti; prin operaţii acoperite, folosindu-se agenţi recrutaţi pe teritoriul României. Cele două căi s-au suplinit şi sprijinit reciproc, existând o bună cooperare numai că ele au coexistat cu mari eforturi şi riscuri în condiţii, mai mult ca sigur, neconfortabile datorită supravegherii foarte stricte din partea organelor Securităţii. De exemplu.

Securitatea ştia foarte bine că diplomaţii americani foloseau frecvent accesul pe care îl oferea Legaţia SUA la oficialităţile române pentru a obţine informaţii despre evoluţiile politice, economice şi militare ale României. În acelaşi timp, sediul Legaţiei SUA oferea adăpost şi acoperire pentru funcţionarii CIA şi a celor de la informaţii militare, dar şi agenţilor de ştiri ori ai Serviciului pentru Informaţii al SUA (USIS).

Documentele de analiză şi sinteză ale Securităţii din acea perioadă fac referire la faptul că în domeniul politic, serviciile de informaţii occidentale erau interesate de următoarele aspecte: cum se respectă drepturile şi

libertăţile cetăţeneşti înscrise în Constituţia RPR (libertatea presei, a cuvântului, dreptul la muncă, existenţa şomajului deghizat); relaţiile dintre România şi URSS, atât cele bilaterale cât şi cele din cadrul unor organisme internaţionale (CAER, ONU); situaţia cadrelor din „conducerea superioară de partid şi de stat”; organizarea sfaturilor populare; relaţiile politice cu celelalte state comuniste, mai ales cu cele ce făceau parte din Tratatul de la Varşovia; situaţia lui Imre Nagy, care, după evenimentele din Ungaria (1956) a fost adus cu forţa şi anchetat de sovietici în România.

În ceea ce-i priveşte pe reprezentanţii Departamentului de Stat şi ai CIA la Bucureşti, aşa cum rezultă din documentele americane, „erau interesaţi mai ales în detectarea conflictului dintre membrii guvernului şi a divergenţelor din cadrul partidului comunist, care puteau fi exploatate”. Între anii 1950 – 1951 agenţii CIA la Bucureşti au dovedit mult interes şi zel în culegerea informaţiilor, înregistrând cu meticulozitate zvonurile care circulau despre lupta pentru putere dusă în cadrul CC al PMR, ce a culminat, după cum bine se ştie, cu îndepărtarea de către Gheorghiu-Dej (în martie 1952) a aşa-zişilor „deviaţionişti”: Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu.

Pentru domeniul economic şi tehnico-ştiinţific, documentele româneşti întocmite de Securitate fac referire le interesul occidentalilor de a culege informaţii despre: obiectivele industriale prevăzute în Planul de Stat pentru care urma să se importe maşini, utilaje şi instalaţii, calitatea şi caracteristicile tehnice ale acestora, preţurile pe care statul român era dispus să le plătească; disponibilităţile de produse destinate exportului şi preţurile la care puteau fi achiziţionate; ofertele făcute de firmele concurente; tratativele între reprezentanţii români

şi cei ai firmelor occidentale; identificarea minelor de uraniu şi denumirea întreprinderilor ce se ocupau de aceste exporturi; sistemul de pază şi locul unde se prelucrau minereurile; sarcinile de import (planul de import, valori de plan, contracte încheiate cu alte firme); tehnologiile noi, moderne de concepţie românească care îşi găsiseră aplicabilitatea în producţie; capacitatea de asimilare tehnologică a întreprinderilor româneşti a unor procedee tehnologice occidentale etc. Una din căile de valorificare a informaţiilor din acest domeniu se realiza, după cum aflăm din cartea doamnei Elisabeth Hazard, prin instruirea agenţilor trimişi cu misiuni speciale în România, în sensul „să încurajeze actele de sabotaj, pentru a afecta economia română şi pentru a oferi dovezi tangibile că rezistenţa [anticomunistă – *n.n.*] exista şi era activă”.

În documentele de planificare a Securităţii se aprecia faptul că „serviciile de informaţii ale statelor imperialiste consideră forţele militare ale Republicii Populare

Române drept unul dintre obiectivele cele mai importante ale activităţii lor de spionaj, îndreptându-şi în primul rând atenţia asupra statelor majore şi obiectivelor militare dotate cu tehnică modernă de luptă/z. Acest aspect este ilustrat de interesul serviciilor specializate occidentale în culegerea unor date şi informaţii referitoare la: existenţa obiectivelor militare, locurile de amplasament şi destinaţia lor strategică; întreprinderile industriale ce executau comenzi speciale pentru armată; denumirea tehnică, compoziţia şi rezistenţa materialelor folosite la fabricarea armamentelor; categoriile de avioane şi locul lor de fabricaţie; localităţile unde se aflau aerodromuri militare şi/sau aerodromuri subterane; tehnica militară modernă şi provenienţa ei, intrată în dotarea armatei române; amplasarea unităţilor de rachete şi identificarea unor eventuale baze de rachete; manevre militare ce se

desfăşurau în cadrul Tratatului de la Varşovia; situaţia trupelor sovietice din România (efective, amplasamente, dotare tehnică etc.).

Potrivit lui Gordon Mason, şeful staţiei CIA[15], la Bucureşti, agenţii aflaţi în legătura sa „trebuiau să furnizeze orice informaţii despre mişcările de trupe ale armatei române sau ale celor sovietice, manevre care ar fi putut indica pregătiri de atac împotriva Iugoslaviei sau a Europei Occidentale/z. Mai mult, în eventualitatea unui conflict armat, agenţii occidentali aveau misiunea de a-i încuraja pe luptătorii din Rezistenţă (aceştia erau numiţi în documentele Securităţii „bandiţii din munţizz) să hărţuiască trupele sovietice de pe teritoriul României.

După cum se poate constata, evaluările făcute de istoriografia americană despre strategia şi obiectivele vizate de serviciile de informaţii ale principalelor ţări NATO asupra Blocului ţărilor comuniste aflate sub tutela Moscovei concordă, în mare parte, şi întregesc detaliile atestate de documentele româneşti în legătură cu ce s-a întâmplat pe frontul secret la începutul războiului rece. Serviciile de contraspionaj şi contrainformaţii ale Securităţii din România, deşi la început, lipsite de experienţă, cu un personal prea puţin profesionalizat şi iniţiat în acţiuni subtile, dar îndrumat pas cu pas de consilieri sovietici, au reuşit să identifice coordonatele generale, obiectivele şi strategia serviciilor de informaţii occidentale.

Poate că profesionalismul adversarilor, deopotrivă cu unele inabilităţi, a dus la sporirea vigilenţei şi chiar la obţinerea unor rezultate mai puţin scontate în faza iniţială. O concluzie asemănătoare se poate formula dacă analizăm

---

15 în cadrul CIA, funcţionarul şef de reprezentanţă la o ambasadă de peste hotare era cunoscut ca şef de staţie sau COS (Chief of Station), iar adjunctul şefului de staţie era DCOS (Deputy Chief of Station).

şi principalele acţiuni informative şi contrainformative desfăşurate pe teritoriul României şi/sau în spaţiul geopolitic de referinţă în acea perioadă.

Acţiuni de spionaj şi contraspionaj pe teritoriul României. Din cazuistica cercetată rezultă că după 1948 serviciile de informaţii occidentale şi-au trimis în România, ca de altfel în întregul spaţiu al ţărilor comuniste europene, cadrele şi agenţii pe căi legale (sub acoperire de diplomaţi, reprezentanţi ai unor firme comerciale, specialişti, tehnicieni, ziarişti), cât şi ilegale (prin paraşutare, trecere clandestină a frontierei). Lansarea de agenţi pe calea aerului, a apei şi peste graniţa de uscat în cadrul unor operaţii speciale a constituit, în opinia generalului (r) Cosma Neagu, „cea mai vastă şi costisitoare acţiune de spionaj întreprinsă vreodată împotriva României”. Agenţii folosiţi de serviciile speciale occidentale erau pregătiţi în centrele pendinte de OPC şi Serviciul Mixt.

După cum ne informează istoricul american Ernest Volkman, încă din 1947 agenţii CIA au depus ample eforturi pentru recrutarea unei vaste reţele de agenţi anticomunişti, „preludiul esenţial pentru infiltrarea şi apoi destabilizarea regimului comunist din România”. Reţeaua a fost descoperită rapid de agenţii KGB care acţionau în spaţiul românesc şi „în câteva luni, după ce a fost folosită pentru a-i alimenta pe americani cu dezinformări KGB, reţeaua a fost – *n.n.* adunată şi distrusă”.

În 1948 guvernul român l-a expulzat pe colonelul John Lovell, şeful echipei reunite de informaţii a Armatei, Marinei şi Aviaţiei (IANA). Succesorului său, Herschel-Hutsinpillar, i s-a cerut de asemenea să părăsească România după ce fusese prins ascunzând arme şi muniţii lângă lacul Snagov. Guvernul român a considerat că respectivele arme şi muniţii erau destinate unui grup de

luptători din mişcarea sionistă. Tot în 1948, Secţia de contraspionaj a SSI-ului, controlată de agenţii sovietici, şi-a intensificat acţiunile de supraveghere asupra Nunciaturii Apostolice de la Bucureşti, pentru motiv că întreţinea legături informative cu agenţi ai spionajului american şi că desfăşura sub acoperire confesională o intensă activitate informativă. Din documentele SSI rezultă că monseniorul Gerard Patrik O'Hara, numit în fruntea Nunciaturii Apostolice din România în 1947, era de origine irlandeză şi membru al unei familii importante de financiari din SUA. Imediat după sosirea sa la post în Bucureşti, O'Hara luase contact cu cercurile diplomatice acreditate în capitala României. De asemenea, acesta convocase pe înalţii prelaţi ai bisericii catolice şi greco-catolice din Bucureşti, dându-le instrucţiuni generale asupra modului cum să acţioneze. Analiştii SSI au formulat concluzia că preluarea funcţiei de către O'Hara a marcat momentul trecerii Nunciaturii Apostolice din Bucureşti sub controlul serviciilor de spionaj americane. În scopul camuflării şi intensificării activităţii de culegere de informaţii, monseniorul O'Hara a înfiinţat organizaţia caritabilă „Ajutorul Catolic", în opinia SSI „o oficină prin care se asigura o supraveghere a zonelor de graniţă cu URSS". Până la neutralizarea lor, în 1950, aceste reţele de spionaj ar fi transmis din confesional informaţii către serviciul de informaţii al Vaticanului. Acestea au fost de altfel şi acuzaţiile formulate de autorităţi pentru a-i compromite pe clericii catolici. După retragerea de la post a funcţionarilor Nunciaturii, serviciile de informaţii americane au încercat punerea în aplicare a „Planului Jakab", potrivit căruia, conducerea reţelei de agenţi, ce acţionau sub acoperire confesională, urma să-i fie încredinţată lui Josif Schubert, canonic la Catedrala Sf. Josif din Bucureşti. Planul mai prevedea ca în situaţia arestării unui agent, acesta să fie înlocuit cu un

altul recrutat anterior şi ţinut în conservare. Încercarea a eşuat, până în mai 1951, fiind arestaţi toţi membrii reţelelor informative create anterior. Toate aceste activităţi au constituit pretextul denunţării de către statul român a Concordatului cu Vaticanul şi a retragerii Reprezentanţei Apostolice de la Bucureşti, decizia fiind însă determinată, aşa cum s-a dovedit ulterior, de motive politice. Edificator în acest sens este scenariul iniţiat şi pus în aplicare de către sovietici în toate ţările comuniste ale Blocului Estic.

În 1951, guvernul român a acuzat Serviciul pentru Informaţii al SUA (USIS) şi Oficiul pentru Informaţii Britanic (BIO), de activităţi de spionaj pe teritoriul României şi a cerut închiderea lor. Mai mult, funcţionarii români care lucraseră în respectivele oficii de la sfârşitul războiului au fost acuzaţi de trădare şi judecaţi într-un proces căruia i s-a făcut mare publicitate. Intraţi în malaxorul anchetelor Securităţii, aceşti funcţionari, cetăţeni români, au recunoscut cea mai mare parte a acuzaţiilor. Este vorba despre Annie Samnelli, o tânără dintr-o familie de evrei din Bucureşti care a mărturisit că fusese recrutată şi iniţiată să lucreze pentru agentul britanic Ivor Porter, după 23 august 1944. Sora ei, Nora Samnelli, şi Liviu Nasta, un cunoscut jurist român, care lucraseră şi ei în cadrul biroului USIS de la Bucureşti, au recunoscut că şi-au folosit relaţiile pentru a oferi lui Burton Berry, Roy Malboume şi succesorului lor, Rudolph Schoenfeld, informaţii despre mişcările trupelor sovietice. Ar mai fi relatat şi despre activităţile mişcării de rezistenţă anticomunistă, precum şi orice zvon ce îl aflau despre diferendele politice ivite în teritoriul partidului comunist şi al partidului socialist „pentru exploatarea eventualelor neînţelegeri”. Annie Samnelli a declarat la proces că a primit mici cantităţi de arme şi muniţie de la Ivor Porter şi le-a ascuns pentru luptătorii din rezistenţă („bandiţii din

munţi”).

Ambele surori au mai recunoscut că informaţiile generale cu caracter politic şi cultural pe care le-au furnizat funcţionarilor USIS şi BIO urmau să fie folosite în comentariile emisiunilor de la posturile de radio BBC şi Vocea Americii în transmisiuni pentru România. Frank Dunham, directorul USIS, i-a spus Norei Samnelli că Vocea Americii „era o armă eficientă pentru încurajarea grupurilor ilegale şi provocarea de revolte în România”. Acuzaţii au primit condamnări la închisoare pe termen lung, iar Statele Unite şi Marea Britanie au depus plângeri oficiale, denunţând incorectitudinea proceselor şi protestând contra măsurii luate de guvernul român de a închide birourile lor de presă şi informaţii.

Cifrele statistice oferite de documentele din Arhiva fostei Securităţi atestă că în 1951, în evidenţele operative de securitate figurau 45 299 persoane suspecte de spionaj, care la acea dată erau supravegheate prin intermediul unor reţele informative pe profil, formate din 904 agenţi informatori, din care 5 rezidenţi, 306 calificaţi şi 593 necalificaţi. La sfârşitul aceluiaşi an, Serviciul „C” raporta arestarea pe întreaga ţară a 267 de persoane acuzate de spionaj.

Din 1951, serviciile de spionaj occidentale au iniţiat şi primele lansări de agenţi paraşutaţi pe teritoriul României. O astfel de acţiune s-a desfăşurat în ziua de 18 octombrie 1951, când a fost efectuată operaţia de paraşutare a 5 spioni: Constantin Saplacan, Wilhelm Sprindler, Mathias Bohn, Ilie Puiu şi Gheorghe Bârsan, lansaţi în Munţii Făgăraş. Această acţiune a fost prima paraşutare efectuată în România după al doilea război mondial şi s-a sfârşit printr-un dezastru pentru organizatorii ei: patru dintre cei paraşutaţi au fost arestaţi în prima zi după lansare, iar al cincilea, respectiv, Bârsan,

a înghiţit capsula de otravă cu care fusese dotat. La sfârşitul lunii octombrie 1951, centrul de radio din Atena a raportat că Sprindler şi Saplacan au fost arestaţi în România. Potrivit raportului şi notelor de protest trimise de Guvernul român Guvernului Statelor Unite rezultă că cei doi recunoscuseră că misiunea lor era „să pregătească acte de diversiune şi terorism […] şi să culeagă date de spionaj, mai ales despre armata română, dotarea ei, aerodromuri, uzine militare, poduri de cale ferată, barje petrolierez/etc. La vremea respectivă, evident că SUA au negat orice legătură cu acest eveniment, dar foşti ofiţeri CIA au recunoscut mai târziu că cei paraşutaţi în Munţii Făgăraş „au fost în mod sigur agenţi americani”. De altfel, Peter Karamilas, un oficial CIA, aflat la pensie – dar care a lucrat la Atena pentru pregătirea agenţilor bulgari, la începutul anilor ’50 –, a mărturisit că pentru acelaşi gen de operaţiuni „toţi agenţii înţelegeau că în cazul în care erau prinşi, Statele Unite aveau să nege orice asociere cu eforturile lor”.

Tot în anul 1951 a mai fost lansată în apropiere de Braşov, echipa „Jaques”, formată din doi paraşutişti, Samoilă Ion şi Galea Ion. Ghinionul acestora a fost că li se defectase staţia de radio-emisie încă de la lansare. Pierzând legătura cu Centrala au intrat imediat în derută şi până la urmă au fost capturaţi de organele de securitate. În noaptea de 1 spre 2 octombrie 1952, în apropierea comunei Plopşor-Târgu Cărbuneşti din Oltenia a fost lansată echipa „Robert” formată din Alexandru Tănase şi Popovici. Cei doi au fost capturaţi de organele de contraspionaj ale Securităţii româneşti aproape un an mai târziu.

Anul 1953 a cunoscut o ofensivă fără precedent a serviciilor de informaţii occidentale, nu numai împotriva României ci şi a URSS-ului şi celorlalte ţări comuniste. În

România au avut loc două lansări de paraşutişti spioni mai importante. La 1 iunie 1953 în Munţii Apuseni a fost lansată echipa „Pascal”, formată din Gheorghiu Gheorghe, Constantin Gigi (radiotelegrafist) şi Făt Savu, responsabil cu implantarea, iar la jumătatea lunii următoare, între Oradea şi Satu Mare a fost lansată echipa „Fiii Patriei”, formată din Mare Sabin, Rada Ilie şi Pop Gavrilă. Şi aceştia au fost repede capturaţi de Trupele de Securitate, cu menţiunea doar că Mare Sabin reuşise să scape iniţial de formaţiunile de urmărire, dar în cele din urmă a fost ucis, se pare în urma unui schimb violent de focuri.

Întrucât agenţiile de presă din ţările comuniste anunţau frecvent în mass-media ştiri despre capturarea de agenţi occidentali paraşutaţi în URSS, China, Bulgaria etc., iar în urma judecării acestora fuseseră pronunţate sentinţe de condamnare la pedeapsa capitală, nici autorităţile româneşti nu s-au lăsat mai prejos. În decembrie 1954 a avut loc procesul paraşutiştilor capturaţi în România. Cu excepţia agenţilor paraşutişti din echipa „Pascal”, toţi ceilalţi împreună cu complicii lor au fost condamnaţi la moarte, sentinţa fiind dusă la îndeplinire. Cu agenţii echipei „Pascal”, organele de contraspionaj ale Securităţii – care îşi organizaseră între timp o secţie specializată în acţiuni informative şi anchete asupra paraşutiştilor spioni – au încercat şi reuşit prin aşa-numita acţiune „Bumerang”, un joc operativ ce a vizat dezinformarea serviciilor de spionaj occidentale. În toamna anului 1954 şi iama anului 1955 s-a reuşit intrarea în legătură cu Centrala OPC, expediindu-se în eter, în medie de o radiogramă pe lună şi s-a obţinut recepţionarea a două-trei radiograme. Centrala solicita agenţilor din echipa „Pascal” date şi informaţii despre exploatarea uraniului de la mina Băiţa. La acea vreme, uraniul era materie primă pentru industria atomică, fiind folosit la fabricarea de centrale

atomo-electrice şi evident a bombelor nucleare, fapt pentru care în proporţie de 100% lua drumul către URSS. Au existat două motive pentru care acţiunii „Bumerang” i s-a pus capăt. Centrala şi-a dat seama că informaţiile trimise de echipa „Pascal” nu aveau prea mare valoare, de unde şi concluzia că agenţii fuseseră „întorşi”, adică coordonaţi, de serviciile româneşti de contraspionaj. În al doilea rând se pare că Serviciul Mixt intrase deja în desuetudine, întrucât perspectiva de a realiza noi recrutări pentru operaţiile speciale era deja sumbră datorită eşecurilor lamentabile. Pe de altă parte va trebui să menţionăm că ne aflăm în perioada în care serviciile secrete americane trecuseră deja la întrebuinţarea avioanelor spion U2 şi ca urmare sporirea posibilităţilor de organizare a unor acţiuni de recunoaştere aeriană a făcut ca operaţiile de paraşutare a unor tineri agenţi profesionişti să-şi piardă din importanţă până la dispariţie.[16] Deosebit de semnificativă este şi dezvăluirea făcută în lucrarea doamnei Elisabeth Hazard, şi anume că „Gordon Mason şi Peter Karamilas, ca şi alţi colegi de-ai lor, au ajuns în final la concluzia că eforturile CIA de a infiltra agenţi în spatele Cortinei de Fier prin paraşutare erau fără rost şi în final neproductive”. Prin astfel de acţiuni nu numai că s-a pus într-un teribil pericol vieţile tinerilor recruţi, adesea cu consecinţe tragice, după cum am văzut, „dar sporeau şi suspiciunile regimurilor comuniste şi le provocau să impună măsuri şi mai aspre de

16 în perioada 1956-1960, serviciile secrete americane au iniţiat şi coordonat 20 de zboruri asupra URSS, acumulându-se o imensă cantitate de informaţii despre geografia URSS şi obiectivele militare sovietice şi ale celorlalte ţări comuniste. Când avionul U2 pilotat de Francis Gary Powers a fost doborât de sovietici, la 1 mai 1960, CIA a oprit zborurile deasupra URSS. Dar, până în 1980, cu aprobarea CIA, au continuat zborurile avioanelor U2, evident mult perfecţionate, deasupra Chinei şi a altor zone de pe glob.

securitate”, lucru care de altfel s-a şi întâmplat. La rândul lui, istoricul american Ernest Wolkman s-a pronunţat şi mai tranşant, susţinând că „indiferent ce încerca Wisner, nimic nu părea să dea rezultate. Fiecare încercare de destabilizare a regimurilor comuniste din Europa de Est a eşuat, uneori în mod dezastruos”. Şeful OPC, Frank Wisner, a descoperit pe propria lui experienţă, „că nu era uşor să conduci acţiuni secrete într-un stat poliţienesc, în special unul cu mii de soldaţi sovietici”, iar această lecţie se pare că a învăţat-o în România, Ungaria şi Polonia.

Este o explicaţie a faptului că după lichidarea grupurilor de paraşutişti lansaţi pe teritoriul României, viaţa începuse să devină extrem de dificilă pentru diplomaţii occidentali acreditaţi la Bucureşti, la fel şi pentru cetăţenii ţărilor occidentale aflaţi temporar în România, ca să nu mai vorbim de cetăţenii români care intrau în legătură cu străinii. Organele de securitate deschideau dosare de urmărire şi supraveghere informativă oricăror persoane, români sau străini, la cea mai mică suspiciune. Gordon Mason, şeful staţiei CIA la Bucureşti, a dezvăluit că „restricţiile dure impuse activităţilor sale zilnice şi ale colegilor săi le făceau misiunea extrem de dificilă”. Personalul administrativ şi chiar şoferii[17] din legaţiile şi ambasadele ţărilor occidentale de la Bucureşti erau angajaţi ai Securităţii, deci cadre şi agenţi cu misiuni de supraveghere. Oficialilor occidentali acreditaţi în Capitală li se interzisese de către autorităţile româneşti să depăşească oraşul. Supravegherea exercitată de către organele de securitate era permanentă, chiar şi atunci când funcţionarii şi/sau

17 Şoferii maşinilor de la legaţiile şi ambasadele ţărilor occidentale erau cetăţeni români, întrucât personalului diplomatic dar şi funcţionarilor străini nu li se permitea să conducă automobilele pe teritoriul României.

diplomaţii occidentali plecau spre casă ori la birou. Securitatea instalase posturi fixe în apropierea legaţiilor şi ambasadelor occidentale, precum şi în apropierea locurilor de domiciliu, iar echipele de filori specializate îşi începeau activitatea la orice mişcare suspectă. Dorind să-şi protejeze capacitatea de a opera în cercurile oficiale, CIA i-a ordonat lui Gordon Mason să nu aibă contacte cu liderii mişcării de rezistenţă din România. Oricum, avându-se în vedere restricţiile impuse de regimul de la Bucureşti, astfel de contacte ar fi fost aproape imposibile.

În paralel cu aceste restricţii, în anii ’50 membrii legaţiilor şi ambasadelor occidentale au fost periodic învinuiţi că desfăşoară activităţi de spionaj. Isteria spionomaniei de la Bucureşti nu putea să evite declararea cu uşurinţă a unor cetăţeni ai ţărilor occidentale „persoane indezirabile” şi expulzarea lor din ţară.

Acestea au fost de altfel şi principalele realizări pe linie de contraspionaj ale organelor de securitate. În anii care au urmat, fie datorită unei prudenţe excesive din partea occidentalilor, fie din pricina unor inabilităţi manifestate în activitatea de contraspionaj, Securitatea s-a dovedit neputincioasă la capitolul „contracarare”. Aşa s-ar putea explica adevăratul rechizitoriu făcut de Alexandru Drăghici, în decembrie 1957, la adresa Direcţiei a II-a Contraspionaj, condusă de locotenent-colonelul Nicolae Budişteanu. „Nu este organizată încă îndeajuns – spunea Drăghici – munca împotriva inamicului nostru principal, spionajul american şi englez. Ministerul Afacerilor Interne deţine un important număr de semnalări cu privire la activitatea intensă desfăşurată împotriva ţării noastre de către serviciile de informaţii american şi englez şi de spionii din rândul diplomaţilor acestor ţări. Cu toate acestea, *în decursul unui timp îndelungat, serviciile operative din Direcţia a II-a n-au descoperit şi demascat pe*

linia spionajului american şi englez niciun agent care acţionează în momentul de faţă”.

Cum se poate explica acest ton foarte dur folosit de ministrul Internelor la Bucureşti în evaluarea activităţii de contraspionaj şi contrainformaţii militare? Exigenţă revoluţionară, un exces de zel ce reflectă rutina unui activist de partid posedat de o mentalitate bine ancorată în ideologia luptei de clasă, dorinţa de a reliefa rolul criticii şi al autocriticii în activitatea practică dintr-un domeniu special, s-au pur şi simplu o crudă realitate, consecinţă a unui profesionalism îndoielnic? Sau toate la un lo. e pot sugera un răspuns? Cu certitudine se poate afirma că România nu mai era la acea dată în centrul atenţiei serviciilor de informaţii occidentale, aşa cum fusese în perioada anterioară (1945 – 1953) după cum a demonstrat teza doamnei Elisabeth Hazard. România comunistă se afla, după 1955, pe un spaţiu de interes geopolitic periferic, aspect pe care analiştii de la Bucureşti, pare-se că fie nu-l sesizau, fie că îl omiteau cu premeditare atunci când îşi formulau concluziile. Istoricii, care beneficiază de privilegiul cunoaşterii epilogului, pot formula răspunsuri la atari întrebări. Bunăoară, în perioada 1956 – 1957, au avut loc mai multe evenimente deosebit de importante şi cu impact direct în derularea relaţiilor internaţionale. În URSS, Hruşciov a demascat cultul personalităţii lui Stalin şi crimele regimului stalinist din perioada interbelică; în SUA, anul 1956 a fost pentru preşedinţie un an de confruntări electorale, ceea ce a impus mai multă prudenţă din partea lui Roosevelt şi a administraţiei sale; în R.D. Germania a fost descoperit tunelul construit cu multă trudă şi cheltuieli de către americani pe sub zona de demarcaţie în scopul interceptării comunicaţiilor secrete ale sovieticilor, iar mediatizarea făcută de propaganda comunistă a şifonat serios imaginea occidentalilor; în

Polonia a avut loc greva muncitorilor din Poznan soldată cu 42 de morţi; în Ungaria, evenimentele revoluţionare anticomuniste.au dus la intervenţia sângeroasă a trupelor sovietice; în Peninsula Sinai, trupele israeliene şi ulterior cele franceze şi britanice au ocupat ambele maluri ale Canalului de Suez, ceea ce a declanşat ameninţarea din partea Moscovei că în cazul neretragerii, intervine cu Armata Roşie de partea egiptenilor. Toate acestea au agravat relaţiile internaţionale şi au creat premisele izbucnirii unei noi conflagraţii de proporţii. Or, România, la acea dată, nu era decât un mic satelit al Moscovei ce gravita fără sincope în spaţiul rezervat, ceea ce a făcut să scadă mult interesul strategilor occidentali, sau oricum să o aibă mai puţin în atenţie.

Atentatul asupra Legaţiei române de la Berna. În noaptea de 14 spre 15 februarie 1955, în jurul orei 24, un grup de emigranţi români din Occident au atacat Legaţia română de la Berna. Atacul terorist s-a soldat cu moartea unei persoane (şoferul legaţiei, Aurel Şeţu) şi devastarea birourilor. Alarmată telefonic de diplomaţii români, poliţia elveţiană a refuzat să intervină imediat sub motiv că era vorba de un „conflict între români”, dar a sosit la faţa locului a doua zi când a constatat că în realitate era un caz de „omucidere cu premeditare”. Abia după 42 de ore de la declanşarea atacului făptaşii au fost arestaţi. În ziua de 15 februarie 1955, orele 11.15, Grigore Preoteasa, prim-locţiitor al ministrului Afacerilor Externe, a înmânat însărcinatului cu Afaceri al Elveţiei la Bucureşti, A. Parodi, o notă de protest a Guvernului RPR adresată Guvernului elveţian în care se arăta printre altele: „Acest atac banditesc fără precedent împotriva unei misiuni diplomatice, călcarea inviolabilităţii Legaţiei, atacul armat împotriva membrilor Legaţiei şi rănirea gravă a unui funcţionar al acesteia constituie o crimă de o gravitate

excepţională, o violare criminală a dreptului popoarelor”. Ulterior justiţia elveţiană la condamnat pe Oliviu Beldeanu, conducătorul şi organizatorul atentatului, la 4 ani închisoare din care nu a executat decât 2 ani şi 8 luni, fiind eliberat pentru „bună purtare”.

Evenimentul a fost larg mediatizat în epocă, atât de mass-media occidentală, cât şi de cea românească. Occidentalii au recurs la o intensă propagandă, insistând pe faptul că atacul s-ar fi produs datorită disperării la care ajunsese grupul de emigranţi români şi în scopul de a atrage atenţia opiniei publice mondiale asupra nedreptăţilor, abuzurilor şi numeroaselor încălcări ale drepturilor omului de care se făcea răspunzător regimul comunist din România. Au fost şi excepţii, diplomaţii indieni, finlandezi, mexicani şi argentinieni au dezaprobat atacul Legaţiei române de la Berna, iar „alţii au refuzat să se angajeze în discuţii, ceea ce înseamnă că nu au avut curajul să ia poziţie de apărare a ceea ce s-a întâmplat”. În schimb, aparatul de propagandă de la Bucureşti, alimentat din plin cu informaţii, provenite de la organele de securitate, se fixase pe ideea că atentatul a fost realizat de emigraţia română trădătoare cu sprijinul serviciilor secrete occidentale.

La indicaţiile lui Gheorghiu-Dej propaganda s-a axat pe trei linii „demascatoare”, şi anume: a legionarismului, a spionajului american – considerat principalul organizator – şi a atitudinii autorităţilor elveţiene. De asemenea, pentru opinia publică românească s-au organizat adunări de protest în câteva oraşe – Iaşi, Cluj, Oradea –, iar Capitala a fost scena unui „miting de doliu” în cinstea „eroului” Aurel Şeţu, ale cărui rămăşiţe pământeşti au fost aduse cu un avion special de la Berna. Academia română a înfierat „atacul fascist” de la Berna, iar membrii săi de frunte printre care Simion Stoilov, Mihail Ralea, Grigore Moisil au

făcut declaraţii de protest. Acţiuni speciale de propagandă s-au înregistrat şi din partea „ţărilor surori”. La Moscova, Peking, Varşovia şi Budapesta s-au iniţiat acţiuni propagandistice mobilizatoare sub motivaţia că era pusă în cauză „securitatea socialismului”.

După 1990, istoriografia română a publicat despre acest caz câteva studii interesante, bazate pe documente inedite, provenite din arhivele româneşti şi germane, fapt pentru care el este astăzi mai bine cunoscut, dar totuşi insuficient clarificat în anumite detalii. Este un lucru firesc, dacă este să avem în vedere tenebrele misterioase ale jocurilor din umbră, în special din perioada războiului rece în faza lui paroxistică, dar şi piedicile de tot felul care se pun în faţa cercetării istoriografice, privind accesul la dosare, mai ales când este vorba de documente strict secrete.

Din materialul documentar publicat reţinem că principalul iniţiator şi autor al atentatului terorist asupra Legaţiei române de la Berna a fost Oliviu Beldeanu. Despre el, documentele româneşti atestă că s-a născut la 16 februarie 1924 în Dej şi era fiul lui Oliviu şi al Mariei, de profesie sculptor. La vârsta de 15 ani împreună cu alţi colegi de liceu au făcut parte din organizaţia „Frunză Verde” de orientare legionară. Organizaţia avea ca scop „să se dedea în grup, la iniţierea de acţiuni huliganice, îndreptate împotriva minorităţilor conlocuitoare”. După evenimentele din ianuarie 1941, cei care au făcut parte din această organizaţie au fost eliminaţi din şcoală. Oliviu Beldeanu şi-a continuat studiile la Liceul industrial „Polizu”, din Bucureşti, iar după 23 august 1944 s-a înscris în Partidul Naţional Ţărănesc. Nu a fost nici primul, dar nici ultimul dintre foştii simpatizanţi ai ideologiei cămăşilor verzi care au optat pentru o astfel de orientare şi acţiune politică dupia invadarea teritoriului naţional de

către trupele sovietice şi începutul procesului de bolşevizare a României. După alegerile frauduloase din 1946, care au dat câştig forţelor procomuniste, Beldeanu s-a înrolat în mişcarea de rezistenţă anticomunistă, numărându-se printre membrii grupului de legătură care puneau în contact conducerea PNŢ din Capitală cu grupul de rezistenţă din Munţii Făgăraş. După arestarea grupului, în 1948, Beldeanu a reuşit să-şi procure acte false şi a încercat să plece din ţară, dar a fost prins. Anchetat în condiţii deosebit de dure, care se pare că l-au marcat pentru tot restul vieţii, a trebuit să răspundă în faţa justiţiei comuniste care l-a condamnat la trei luni închisoare. După executarea pedepsei şi-a mutat domiciliul în comuna Cheglovici, în apropiere de frontiera cu Iugoslavia. Perseverent în ideea de a pleca din ţară, Oliviu Beldeanu a reuşit în noaptea de 1 ianuarie 1949 să treacă graniţa. Aşa după cum ne-am referit într-un subcapitol anterior, la acea vreme relaţiile româno-iugoslave erau extrem de încordate, iar pe frontul secret se acţiona fără menajamente, ceea ce a făcut ca Oliviu Beldeanu, aflat în mâinile autorităţilor iugoslave, să accepte recrutarea de către serviciul de informaţii al ţării vecine.

În aprilie 1949, după un instructaj de specialitate efectuat de cadre UDB (securitatea iugoslavă), Oliviu Beldeanu a revenit clandestin în România, doar pentru două zile, cu misiuni de spionaj şi diversiune (difuzarea de material propagandistic contra regimului de la Bucureşti), misiune repetată în iulie, acelaşi an. Nemulţumit probabil de patronii săi în ale conspiraţiei, Beldeanu a încercat să fugă din Iugoslavia, dar a fost prins şi condamnat. A rămas în arest până în septembrie 1951, când a fost recuperat şi trimis cu misiuni de spionaj în Italia. Acolo a luat legătura cu serviciile de informaţii americane. Se pare că legătura lui a fost un anume maior Ion Straja, din partea „Centrului

de Contraspionajz/ din Triest. Din vara anului 1953, Beldeanu s-a gândit şi la organizarea unor acţiuni de forţă. Şi-a pregătit o echipă cu ajutorul căreia urma să ia cu asalt un vas românesc ce trebuia să ancoreze în portul Triest. Dar acţiunea a eşuat, la fel ca şi o altă tentativă prin care s-a urmărit atacarea unui vas bulgăresc ancorat în acelaşi port. Din ordinul superiorilor săi, după perfectarea modalităţilor de continuare a legăturii, Beldeanu s-a deplasat împreună cu grupul său, format din 5 membri, în R.F. Germania, stabilindu-se la 28 decembrie 1953 la München. Cei 5 s-ar fi descurcat cu mijloace proprii şi fără acte de identitate, trecând graniţa austriacă, apoi cea germană. împreună cu Ion Chirilă, unul dintre membrii grupului, Beldeanu s-a angajat într-o unitate militară a trupelor franceze de ocupaţie, dislocată în localitatea Konstanz. Grupul condus de Beldeanu a planificat un atac terorist – dar care până la urmă nu s-a produs – îndreptat contra membrilor unei delegaţii sovietice care participau la o conferinţă internaţională la Geneva.

Din acest moment, Oliviu Beldeanu a început să pregătească acţiunea îndreptată contra Legaţiei române din Berna. A întreprins mai multe călătorii în Elveţia pentru a studia topografia locului şi pentru a-şi procura armament (două pistoale-mitralieră, 4 pistoale, un pistol cu amortizor, o trusă de spargere, lanterne, măşti, grenade). Cei 5 membri ai grupului (Oliviu Beldeanu, Ion Iahoda, Alexandru Botei, Dumitru Achim şi Teodor Ciochină) s-au întâlnit de mai multe ori pentru a exersa mânuirea armamentului şi a pune la punct detaliile operaţiunii. Pregătirile au fost continuate la Konstanz, unde li s-au alăturat alţi doi complici (Ion Chirilă şi Stan Codrescu).

Operaţiunea propriu-zisă s-a desfăşurat în felul următor. În dimineaţa zilei de 14 februarie 1955, grupul condus de Oliviu Beldeanu s-a deplasat cu o maşină în

pădurea de la marginea localităţii Konstanz, iar seara au plecat spre Berna. În jurul orei 24 au pătruns în curtea Legaţiei române, îndreptându-se spre locuinţa şoferului Aurel Şeţu. Acolo au găsit-o doar pe soţia acestuia, Rozalia. Personalul Legaţiei era plecat, onorând o invitaţie de protocol la o altă ambasadă, ceea ce înseamnă că operaţiunea a fost bine planificată. Când şoferul Aurel Şeţu a sosit cu maşina, Oliviu Beldeanu i-a ordonat lui Stan Codrescu să-l împuşte. Rănit mortal, şoferul a fost părăsit în curte timp de 6 ore, abia după aceea fiind permisă de către atacatori ridicarea şi transportarea lui la spital unde a murit. În continuare, membrii echipei au pătruns în clădirea principală a Legaţiei, trăgând focuri de armă. Au fost devastate birourile şi s-au spart casele de fier. Între timp, poliţia elveţiană a înconjurat Legaţia, dar nu a intervenit în forţă. O serie de documente găsite au fost puse de atacatori la dispoziţia poliţiei elveţiene. Ulterior ele au fost redate ambasadorului român, Emerich Stoffel, desigur, după ce fuseseră fotografiate. Grupul de atacatori a cerut guvernului român eliberarea din închisoare a următoarelor persoane: generalul Aurel Aldea, fost ministru de Interne în guvernul instalat la 24 august 1944, episcopul unit Ion Suciu, Ilie Lazăr, fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc, Constantin Brătianu, din conducerea Partidului Liberal şi dr. I.A. Mureşanu, fost director al ziarului naţional-ţărănesc „Ardealul”. După 42 de ore de la începerea atacului, Beldeanu şi doi dintre complicii săi s-au predat poliţiei elveţiene.

Dosarul Berna conţine multe aspecte obscure. Unele dintre ele au fost sesizate de analiştii Grupei de cercetări sud-est din München, încă din martie şi iunie 1955, când şi-au întocmit rapoartele pentru informarea Ministerului Federal de Externe vest-german. Cu îndreptăţire aceştia apreciau că cererea lui Beldeanu de a elibera persoane

care la acea dată erau trecute în nefiinţă (generalul Aurel Aldea şi episcopul Ion Suciu) a fost în realitate o „manevră tactică” pentru a justifica prelungirea ocupaţiei Legaţiei. O astfel de prelungire ar fi fost necesară pentru a găsi ceea ce căutau, şi anume documente ce ar fi conţinut numele „cărţilor” comuniste infiltrate în Occident şi care furnizaseră informaţii ce au condus la capturarea atât de rapidă a echipelor de paraşutişti lansate pe teritoriul României în anii anteriori. „Apare ca sigur – opinau analiştii vest-germani – că Bucureştiul a fost informat din Vest şi că în cadrul acestei acţiuni [de capturare a echipelor de paraşutişti – *n.n.*] – a fost implicată Legaţia României din Berna”, în actele căreia s-ar fi aflat numele surselor.

Analiştii vest-germani au mai atras atenţia asupra unui lucru esenţial: „Este în afara oricărei îndoieli că înţelegerea cu serviciile de informaţii din Vest şi cu autorităţile elveţiene a făcut ca procesul să lase pe planul doi implicaţiile informative. Nici instanţa, nici acuzaţii, nici martorii nu s-au referit la asemenea aspecte. S-a observat că şi Bucureştiul a avut aceeaşi dorinţă”. Deci adevăratul motiv al atacului – capturarea unor documente care să deconspire agentura comunistă infiltrată în mediile de decizie occidentale – a fost lăsat deoparte, la dorinţa tuturor părţilor implicate, ceea ce explică şi clemenţa de care a dat dovadă justiţia elveţiană. Isteria propagandistică ce a urmat atât de o parte cât şi de cealaltă a Cortinei de Fier, evident cu serioase atacuri politice, s-a făcut pentru a ascunde opiniei publice acţiunile de spionaj şi contraspionaj. Relevant este şi următorul comentariu făcut de Silviu Brucan, unul dintre cei mai versaţi oameni politici în tainele diplomaţiei secrete din vechiul regim: „În 1955 războiul rece ajunsese la paroxism, regimul comunist de la Bucureşti era privit în

Occident cu ostilitate, în timp ce opozanţii săi emigranţi acolo se bucurau de simpatia opiniei publice şi chiar a autorităţilor de stat. Nu este exclus ca servicii occidentale de contraspionaj să fi fost interesate să pună mâna pe documentele secrete de la Legaţie pentru a descoperi modul cum operează agenţii români sub camuflaj diplomatic”.

Oricum, evenimentul avea să joace un rol important în evoluţia ulterioară a serviciilor de securitate româneşti. S-a produs o schimbare de personal în ierarhia de vârf a DIE (Serviciul de Spionaj al Securităţii), o restructurare a Securităţii interne, precum şi o reorientare în ceea ce priveşte acţiunile contra emigraţiei româneşti, respectiv întocmirea unor liste cu persoanele din emigraţie care trebuiau reţinute şi arestate în paralel cu planificarea unor acţiuni de răpire şi aducere în ţară pentru a fi judecaţi şi pedepsiţi cei care desfăşurau activitate contra intereselor regimului comunist. După modelul bulgar, s-a sugerat din partea lui Gheorghiu-Dej şi o stratagemă – în realitate o „şmecherie”, prea ieftină pentru a convinge pe cineva, fapt pentru care s-a şi dovedit în cele din urmă falimentară – şi anume de a se elabora un decret prin care celor ce „nu aveau crime la activul lor”, să li se dea posibilitatea de a reveni în ţară, „asigurându-i că acasă îşi vor putea relua „activitatea constructivă”. După cum rezulta din stenograma Şedinţei Biroului Politic al CC al PMR din 23 martie 1955 în care s-a analizat atacul asupra Legaţiei române de la Berna, Gheorghiu-Dej, posedat probabil de o cumplită naivitate, şi-a expus concepţia privind „aducerea în ţară a unor emigranţi de marcă”. „Unii dintre foştii politicieni naţional-ţărănişti – spunea Dej – sau alţii din aceia care sunt liberi ar putea să se adreseze unora din străinătate să vină acasă, că nu li se face nimic. Nu îi punem pe jăratec. Dacă vin câţiva şi fac declaraţii, este

bine. Presa reacţionară o să ţipe, la fel şi la radio o să spună că de ce nu dăm drumul la cei din puşcării, dar noi să redactăm decretul aşa ca să zică şi ei că suntem ai dracului. Nu poţi să dai drumul la un criminal. Şi se poate organiza treaba astfel ca să se audă glasul unuia sau altuia care să facă apel la unii şi să-i cheme înapoi”. Dacă în Bulgaria şiretlicul a reuşit parţial în sensul că un mic număr de emigranţi s-au întors în ţara lor de origine, în România, unde regimul comunist dovedise o duritate excesivă în reprimarea „duşmanului de clasă”, nu s-a repatriat de bunăvoie niciun emigrant.

Implicarea serviciilor secrete în evenimentele anului 1956. Anul 1956 a debutat cu un adevărat şoc. La cel de-al XX-lea congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, desfăşurat între 14 şi 25 februarie la Moscova, Hruşciov a denunţat în

Cristian Troncotă termeni violenţi crimele şi greşelile lui Stalin. Discursul liderului de la Kremlin a fost important, în primul rând, pentru că a marcat ridicarea lui Hruşciov – care provenea din conducerea colectivă ce-i urmase lui Stalin – iar în al doilea rând, a însemnat un punct de cotitură pentru Uniunea Sovietică, întrucât se hotărâse să se scuture de stalinism. Hruşciov a criticat stalinismul pentru administrarea economică ineficientă, exterminarea clasei de intelectuali, pierderea sprijinului popular nu numai în URSS şi în statele din Europa Răsăriteană, ci şi în partidele comuniste din întreaga lume. Rostit într-o sesiune închisă a Congresului, discursul lui Hruşciov nu a fost pus în circulaţie, iar copiile textului care existau au fost bine păzite prin măsurile speciale luate de KGB.

Opinia publică nu a ajuns să cunoască imediat reacţia la acest discurs în cadrul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi nici în partidele din ţările Blocului Estic.

Serviciile de informaţii ale SUA au reuşit însă să intre în posesia textului complet şi să-l dea publicităţii[18]. La 4 iunie cotidianul „The New York Times” l-a tipărit integral, iar posturile de radio Libertatea şi Europa Liberă au transmis emisiuni speciale şi în mod repetat, pentru a face publice conţinutul discursului atât în URSS cât şi în Europa de Est. Hotărârea americanilor de a publica discursul secret al lui Hruşciov a urmărit echilibrarea balanţei în competiţia Est-Vest, întrucât la 21 aprilie 1956, serviciile secrete sovietice descoperiseră efectul „Operaţiunii Gold”, adică tunelul subteran construit de americani pe sub linia de demarcaţie a Berlinului, în scopul interceptării comunicaţiilor secrete între URSS şi ţările din Blocul Estic. Din interese propagandistice, comandamentul militar sovietic din Berlinul de Est a invitat presa să viziteze tunelul şi facilităţile lui tehnice, apoi a organizat o conferinţă publică pe această temă. Dezamăgiţi de descoperirea tunelului şi sfârşitul brusc al „Operaţiunii Gold”, după ani de muncă foarte grea, (construirea tunelului începuse în 1953), mulţi agenţi ai serviciilor secrete americane erau deprimaţi. Allen Dulles, directorul CIA, a avut nevoie pentru a recupera moralul Agenţiei, de o ştire pozitivă, adică de un succes al acţiunilor de spionaj. Ocazia a fost oferită, aşadar, de interceptarea discursului secret al liderului de la Kremlin.

---

18 Interesant este şi cum a ajuns acest document în posesia CIA. Viktor Greievski, un tânăr ziarist polonez de origine evreiască, a sustras o copie a discursului secret al lui Hruşciov aflat pe biroul de lucru al prietenei sale, Lucia Branovski, care ocupa o înaltă funcţie în administraţia partidului comunist polonez. Cele 58 de pagini ale documentului au fost fotocopiate la Ambasada Israelului de la Varşovia şi astfel celebrul Raport secret a ajuns la Mossad, care la rândul lui l-a vândut CIA pe un milion de dolari. După câteva săptămâni, Victor Greievski a emigrat în Israel, unde a relatat acest episod abia după patruzeci de ani de tăcere.

Publicarea discursului a provocat o puternică reacţie deopotrivă în Europa de Vest şi de Est. Pe 28 iunie, muncitorii polonezi din Poznan au declanşat o puternică grevă militantă. În urma intervenţiei organelor de represiune poloneze, 44 de muncitori au fost omorâţi înainte ca greva să fie oprită. Până în octombrie s-a manifestat o puternică criză generală în Blocul Estic, provocată nu de publicarea discursului ci de ideile formulate în el.

Hruşciov vorbise despre greşelile lui Stalin şi indicase un liberalism politic şi economic în locul totalitarismului stalinist. Discursul lui Hruşciov a avut însă un efect diferit asupra Chinei comuniste, în sensul că l-a determinat pe Mao Tze-Dong să se despartă în mod semnificativ de Hruşciov întrucât el prefera controlul exercitat de comunismul stalinist ca bază ideologică. La fel ca şi Stalin, Mao credea că regimurile comuniste nu trebuie să tolereze divergenţele sau opoziţiile şi că indivizii care stau în drum trebuie striviţi.

La începutul lunii octombrie, când propaganda în jurul discursului rostit de Hruşciov la Congresul al XX-lea al PCUS şi asupra descoperirii tunelului construit de americani pe sub linia de demarcaţie a Berlinului aproape că se stinsese din lipsă de inedit, atenţia opiniei publice a fost îndreptată spre Ungaria, Polonia, România şi Canalul de Suez, acolo unde evenimentele s-au desfăşurat rapid şi fără să fie anticipate.

Aceste zone fierbinţi au creat o stare extrem de tensionată în relaţiile internaţionale, profilând riscul declanşării unui al treilea război mondial. Evenimentele au debutat mai întâi la Budapesta. La 6 octombrie, a avut loc o procesiune solemnă pentru reînhumarea osemintelor lui László Rjk, cea mai de seamă personalitate a comuniştilor maghiari, căzută victimă regimului instaurat de Mathias

Rkasi, un lider comunist cu sinistre apucături staliniste. Mulţimea de peste o sută de mii de oameni participanţi la reînhumare nutrea speranţa că evenimentul ar putea constitui un prolog al dispariţiei stalinismului din Ungaria. Au apărut astfel – ca urmare a noului suflu politic venit de la Kremlin – primele fisuri în sistemul politic instituţional din Blocul Estic, considerat până atunci indestructibil şi de monolit. „Eroziunea” abia începută şi-a continuat acţiunea şi în zilele următoare.

Două săptămâni mai târziu au sosit la Budapesta primele ştiri despre schimbările făcute în conducerea Partidului Comunist Polonez. În confruntarea cu vechea conducere stalinistă de la Varşovia, a învins Władysław Gomułka, cel care reprezenta în partidul său o linie reformatoare, asemănătoare cu cea a lui Imre Nagy de la Budapesta. Hruşciov şi-a făcut apariţia inopinat la Varşovia, iar forţele sovietice au fost puse în alertă. Interesele de securitate ale URSS nu permiteau schimbări bruşte şi radicale în ţările Tratatului de la Varşovia. Atitudinea unitară a conducerii poloneze faţă de Hruşciov şi poziţia fermă a lui Gomułka alături de sistemul de alianţă al Tratatului de la Varşovia au înlăturat pericolul unei intervenţii în forţă a Armatei Roşii în Polonia.

Pentru a-şi realiza propriile revendicări, dar şi în semn de solidaritate cu poporul polonez deschis spre reforme, însă timorat în urma vizitei lui Hruşciov, studenţimea maghiară a chemat la o demonstraţie paşnică pentru ziua de 23 octombrie, în acea zi a ieşit pe străzile Budapestei, alături de studenţi, aproape întreaga populaţie a oraşului. Peste două sute de mii de oameni au aşteptat în faţa Parlamentului cuvântarea lui Imre Nagy. Câteva grupuri mai active au dărâmat statuia lui Stalin, iar o coloană masivă ajunsă în faţa clădirii care adăpostea postul naţional de radio a solicitat transmiterea în direct a

revendicărilor. Situaţia fiind extrem de încordată, unităţile Serviciilor Securităţii Statului (VH) – fără să primească ordin – au deschis focul asupra demonstranţilor care au forţat pătrunderea în clădirea radioului. Imre Nagy, liderul opoziţiei reformatoare din Partidul Comunist Ungar, sperând că va reuşi să aplaneze confruntarea, a acceptat, la 24 octombrie, funcţia de prim-ministru.

Evenimentele s-au precipitat, luând o turnură insurecţională violentă. Grupuri compacte de tineri şi adolescenţi – muncitori, elevi ai şcolilor profesionale şi ai liceelor, proveniţi din cartierele cele mai sărace, din zonele industriale ale Budapestei şi din căminele muncitoreşti şi internate – s-au înarmat şi au arborat steagurile tricolore cu stema comunistă decupată. Între 24 şi 28 octombrie nu au evitat să opună rezistenţă forţelor militare sovietice de ocupaţie care au intervenit să facă ordine. O parte a unităţilor militare ungare au fraternizat cu insurgenţii. Exceptând câteva unităţi ale VH, statul stalinist maghiar s-a prăbuşit. În câteva zile, prin organizări spontane s-a creat sistemul instituţional propriu al revoluţiei. În urma demonstraţiilor care s-au desfăşurat în oraşele de provincie au luat fiinţă comitetele revoluţionare, iar în fabrici au fost alese comitete muncitoreşti. La 25 octombrie, în faţa Parlamentului s-a deschis focul de către unităţi VH asupra demonstranţilor neînarmaţi, producându-se un adevărat masacru. În mai multe oraşe din provincie, rafalele de arme au răpus viaţa a sute de oameni. După trei zile, Imre Nagy a ordonat încetarea focului, iar în următoarele zile conducerea de partid a acceptat majoritatea revendicărilor cerute de revoluţionari. Imre Nagy a declarat pluripartidismul şi a recunoscut organizaţiile locale, precum şi comitetele muncitoreşti din fabrici şi uzine. Cardinalul József Mindszenty a fost eliberat din închisoare. Mulţi dintre

intelectuali şi revoluţionari s-au grupat în jurul lui în intenţia de a forma un guvern de orientare creştină.

Primul ministru, Imre Nagy a fost pus în faţa unei decizii istorice. Pentru a rezolva situaţia, care risca să arunce Ungaria în haos şi anarhie, a decis acceptarea revendicărilor populare. Deciziile istorice din 1 noiembrie, privind ieşirea Ungariei din Tratatul de la Varşovia şi declararea neutralităţii, au fost răspunsuri pragmatice la măsurile intervenţioniste ale sovieticilor. Nagy s-a opus astfel intereselor şi dogmelor partidului comunist şi dogmelor comuniste internaţionale aflate sub tutela sovieticilor, identificându-se astfel cu revendicările naţiunii.

Între timp s-a produs o ruptură în statul major al revoluţiei; în seara de 1 noiembrie, János Kádár a mers la Ambasada sovietică, iar de acolo a plecat la Moscova, unde la 2 noiembrie, după lungi discuţii a acceptat formarea unui nou guvern. La 4 noiembrie, guvernul Kádár – format împotriva revoluţiei şi cu sprijinul tancurilor sovietice – a preluat puterea în Ungaria. În zorii aceleiaşi zile, armata sovietică a declanşat un amplu atac împotriva Budapestei, iar în următoarele zile a zdruncinat rezistenţa insurgenţilor care se apărau cu un eroism ieşit din comun. Imre Nagy, printr-un scurt comunicat radio, a făcut public atacul sovietic, apoi s-a refugiat la Ambasada Iugoslaviei din Budapesta. Grevele politice, luptele răzleţe de ariergardă au continuat până la începutul anului 1957.

În contextul evenimentelor revoluţionare anticomuniste declanşate în octombrie 1956, în capitala Ungariei, şi sub influenţa acestora, în România – cu precădere în centrele universitare din Timişoara, Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Braşov – s-au constituit mai multe grupuri de iniţiativă care au desfăşurat în lunile următoare o serie de acţiuni de solidaritate sau cu caracter

protestatar şi revendicativ. Spre deosebire de evoluţia imediată a situaţiei din Ungaria, mişcările studenţeşti din România, deşi au manifestat de la început o orientare programatică net anticomunistă, nu au fost susţinute masiv de alte categorii socioprofesionale, în special muncitori şi ţărani, fapt ce a facilitat represiunea lor cu relativă uşurinţă de către organele de securitate. Cei arestaţi au fost supuşi unor anchete dure şi prelungite de către ofiţerii din Direcţia de anchete penale a Securităţii, iar Tribunalele Militare au pronunţat sentinţe de la trei luni închisoare corecţională până la 20 de ani temniţă grea. Chiar şi acei studenţi care s-au pronunţat de la început şi s-au menţinut pe poziţii mai rezervate faţă de acţiunile protestatare au fost supuşi, ulterior, unor puternice acţiuni de intimidare din partea organelor de securitate.

Încadrate în vecinătatea evenimentelor ce s-au derulat pe plan intern, mişcările studenţeşti din România s-au produs cu aproape un an şi jumătate înaintea retragerii trupelor sovietice de ocupaţie din România – retragere solicitată atât de studenţii timişoreni cât şi de cei bucureşteni –, precum şi într-o perioadă în care grupurile de partizani din munţi, complet izolate şi învăluite de trupele de securitate, făceau ultimele sforţări de rezistenţă înainte de a fi lichidate.

Din punct de vedere programatic mişcările studenţeşti din România au formulat revendicări cu caracter social, economic şi politic care în esenţa lor vizau răsturnarea regimului comunist şi instaurarea unui regim democratic. Privită din această perspectivă, dar având în vedere şi particularităţile de conjunctură în care au izbucnit şi evoluat, acţiunile studenţeşti pot fi integrate în ansamblul mişcărilor naţionale de rezistenţă anticomunistă.

Deşi nu se poate stabili, în stadiul actual al cercetării, numărul participanţilor la mişcările studenţeşti, o evaluare aproximativă sugerează cifra de ordinul a câtorva mii, dar se poate afirma cu certitudine că aria de cuprindere a înglobat cele mai mari centre universitare.

În ceea ce priveşte proporţiile represiunii documentele de anchete penale atestă că au fost în total 88 de persoane arestate, anchetate şi deferite justiţiei, dintre care

80 de studenţi, două cadre didactice universitare, un profesor de şcoală generală, doi elevi de liceu şi trei muncitori.

În perioada noiembrie 1956-octombrie 1958, au fost pronunţate 10 sentinţe, în totalitate de organele judecătoreşti militare. Din cele 88 de persoane judecate.

81 au fost condamnate, 7 au fost achitate de orice penalitate, iar într-un singur caz instanţa s-a pronunţat pentru suspendarea pedepsei. În perioada 1962 – 1964 au fost emise 4 decrete de graţiere (nr. 772/1962, nr. 5/1963, nr. 310/1964 şi nr. 411/1964) de care au beneficiat 18 persoane condamnate la pedepse între 6 şi 20 de ani de închisoare. După expirarea pedepselor privative de libertate, în 18 cazuri persoanele respective au fost deportate în alte localităţi unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, care totalizează circa 32 de ani. În timpul executării pedepselor privative de libertate nu s-au înregistrat decese, iar în ceea ce priveşte condiţiile de detenţie şi condiţiile de trai din perioada restricţiilor domiciliare, acestea au fost identice cu ale celorlalţi condamnaţi politici. În majoritate, condamnaţii au fost mai întâi încarceraţi la Penitenciarul Gherla, după care au fost transferaţi în coloniile de muncă din Balta Brăilei, de la Stoeneşti, Salcia, Strâmba, Periprava, Grindu, din Delta Dunării şi de pe Braţul Chilia.

După punerea în libertate şi ridicarea restricţiilor domiciliare li s-a permis studenţilor condamnaţi să-şi continue studiile universitare atât la cursurile de zi, cât şi la cele fără frecvenţă. Cifrele centralizate indicau faptul că din cei 74 de studenţi condamnaţi, 65 au reuşit să-şi continue studiile sau să urmeze cursurile altor facultăţi, dar cu susţinerea examenului de admitere. Doar 9 foşti studenţi condamnaţi nu au reuşit ori n-au fost interesaţi în finalizarea studiilor universitare.

Ponderea celor arestaţi, judecaţi, condamnaţi la pedepse privative de libertate şi/sau deportaţi cu restricţii domiciliare, achitaţi de orice penalitate, graţiaţi, reabilitaţi, precum şi recunoaşterea dreptului de a relua studiile universitare după punerea în libertate demonstrează că prin măsurile cu caracter represiv s-a urmărit mai degrabă intimidarea celor dispuşi la acţiuni protestatare din rândul studenţimii şi mai puţin lichidarea fizică a opozanţilor faţă de regimul comunist. Prin aceste practici, regimul a urmărit să-şi consolideze puterea prin cultivarea fricii, tactică de altfel caracteristică pentru organele de securitate pentru perioada care a urmat până în 1989.

Pe parcursul anchetelor informative, dar şi a deportărilor, precum şi în perioada imediat următoare punerii în libertate, Securitatea a căutat să documenteze legăturile studenţilor protestatari cu „emisari provocatori imperialişti”. Nereuşindu-se aşa ceva, probabil că nici n-a existat vreo imixtiune, se explică tonul şi critica virulentă asupra organelor de contraspionaj.

Atitudinea regimului dejist în timpul şi după revoluţia din Ungaria a dovedit încă o dată că a fost unul dintre cele mai represive regimuri comuniste din răsăritul Europei, iar România unul dintre cele mai fidele state satelit ale Uniunii Sovietice. Fidelitatea lui Dej faţă de modelul

stalinist s-a manifestat şi în acţiunile în care au fost implicate organele de securitate.

Probabil că nu numai dorinţa de imitare a modelului stalinist de represiune, ci şi convergenţa de interese cu liderii de la Kremlin a fost cea care a determinat poziţia adoptată de Gheorghiu-Dej şi echipa sa guvernamentală. Ei au* avut două motive majore de îngrijorare: o revoluţie plină de succes la Budapesta, îndreptată împotriva regimului comunist s-ar fi putut răspândi şi în rândul celor aproape două milioane de etnici maghiari din România, declanşându-se astfel o revoltă anticomunistă generalizată şi în România. În al doilea rând o Ungarie necomunistă ar fi putut emite pretenţii asupra unei părţi din Transilvania. Grupuri, mişcări şi iniţiative în acest sens se manifestau în România, dar şi în afara graniţelor, aşa cum vom arăta la locul potrivit.

Hruşciov şi Georgi Malencov au făcut o vizită în secret la Bucureşti, la 1 noiembrie 1956, pentru a discuta cu liderii români, bulgari şi cehoslovaci criza din Ungaria. Potrivit unor documente occidentale, Hruşciov ar fi cerut ca trupele române să fie folosite pentru înăbuşirea revoltei de la Budapesta. S-a spus că Gheorghiu-Dej şi Emil Bodnăraş ar fi replicat cu următorul argument: „Datorită numărului mare de maghiari din armata română, precum şi simpatiei generale pentru Ungaria, armata nu prezintă suficientă încredere pentru astfel de operaţiuni”. Pe deasupra mai plana şi teama unui conflict ireparabil cu minoritatea maghiară din România. Explicaţiile lui Dej şi Bodnăraş simt contrazise de Hruşciov, care în scrierile sale memorialistice susţine că ar fi primit ofertă de ajutor militar din partea conducătorilor români şi bulgari. Cert este că trioul românesc – Dej, Bodnăraş şi Ceauşescu – s-a pronunţat în favoarea unei intervenţii militare ferme împotriva guvernului prezidat la Budapesta de Imre Nagy.

Trupele sovietice care staţionau în România s-au aflat printre primele care au traversat graniţa cu Ungaria, la 26 octombrie, pentru a consolida prezenţa Armatei Roşii şi a înăbuşi revoluţia anticomunistă de la Budapesta.

Dacă dintr-un motiv sau altul nu s-a acceptat participarea armatei române, s-a hotărât intervenţia prin organele de securitate româneşti. O persoană cheie din PMR, care a sprijinit măsura de intervenţie sovietică în Ungaria a fost Emil Bodnăraş. În timpul revoluţiei din Ungaria el a fost numit în funcţia de ministru al Transporturilor şi Comunicaţiilor, calitate în care a supervizat lărgirea drumurilor de importanţă strategică pentru trupele sovietice aflate în tranzit prin România. Tot el a contribuit favorabil şi la realizarea angajamentelor ce au vizat detenţia lui Imre Nagy în România, căci la 22 noiembrie, o delegaţie a PMR, formată din Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Emil Bodnăraş şi Valter Roman, i-a făcut o vizită lui János Kádár, noul prim-secretar al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (noul nume al partidului comunist).

În ziua următoare, probabil ca urmare a aranjamentelor stabilite de vizita comuniştilor români la Budapesta, Imre Nagy a fost răpit de către agenţi ai KGB şi adus cu avionul la Bucureşti, unde i s-a acordat ceea ce ministrul român de Externe, Grigore Preoteasa, a numit „azil politic”. În realitate, el a fost deţinut într-o casă conspirativă a Securităţii, de la Snagov, unde a fost interogat de Boris Şumilin, principalul consilier KGB pentru activităţi contrarevoluţionare. Lui Imre Nagy nu i s-a permis să fie vizitat de oficialităţi ONU, aşa cum promisese Grigore Preoteasa, pentru a dovedi că nu era supus constrângerii. Alţi susţinători importanţi ai lui Imre Nagy i-au împărtăşit soarta în România, printre ei şi filosoful ungar Georgy Lukcacs.

Un alt scop al vizitei lui Bodnăraş la Budapesta, în aparenţă pentru a furniza alimente şi medicamente necesare de urgenţă în urma revoluţiei, a fost acela de a ajuta la reorganizarea Serviciului de Securitate al Statului Ungar (VH), care fusese decimat în timpul evenimentelor. Câteva sute de agenţi ai Securităţii, de origine etnică maghiară din România, au fost trimişi la Budapesta. Şederea prelungită a lui Bodnăraş în capitala ungară indică faptul că a fost strâns implicat în această operaţiune, aşa cum şi Gheorghiu-Dej, pe timpul şederii, a dat o mână de ajutor la reorganizarea Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Un al doilea agent sovietic „în straie româneşti”, care l-a asistat pe Bodnăraş, a fost Wilhelm Einhom, un maghiar de origine evreiască din Transilvania, recrutat de NKVD şi numit, după cum am menţionat într-un alt capitol, director al secretariatului DGSP, în toamna anului 1948, iar la înfiinţarea DIE, 30 martie 1951, devenise unul din cei doi locţiitori ai şefului acestei structuri. Potrivit relatărilor lui Ion Mihai Pacepa, Einhom a fost trimis la Budapesta sub acoperire de consilier al Ambasadei române. Participarea organelor Securităţii româneşti la operaţiile informative din Ungaria, coordonate de sovietici, avuseseră loc şi înainte de octombrie 1956, când fuseseră implicaţi tot agenţi români de origine maghiară din Transilvania. Numeroşi agenţi ai Securităţii fuseseră trimişi ca vizitatori în Ungaria, via Occident cu paşapoarte false austriece, vest-germane, franceze şi italiene pentru a-i depista pe „contrarevoluţionarii” unguri, iar informaţiile culese erau trimise la Bucureşti. Se pare că această operaţiune ar fi fost coordonată de Nicolae Ceauşescu cu ajutorul unui consilier KGB.

S-a pus problema de ce occidentalii nu au intervenit pentru a sprijini, eventual a asigura succesul revoluţiei

anticomuniste din Ungaria şi chiar a încuraja mişcările de emancipare de sub dominaţia Moscovei în restul Blocului Răsăritean, întrucât situaţia era favorabilă ca urmare a suflului reformator antisovietic. Din documentele secrete americane rezultă că serviciile de informaţii ale SUA pregătiseră din timp un plan de acţiune, aşa numita operaţiune „Red Sox-Red Cap”, care viza o confruntare pe frontul secret cu sovieticii. Explicaţia, care s-a dat de către istoricii americani ai frontului secret, este că atunci când planificarea operaţiunilor „Red Sox-Red Cap” erau deja finalizate, evenimentele s-au derulat mai rapid, depăşind viziunile strategice şi înainte să se poată lua o decizie în legătură cu poziţia SUA faţă de criza din Europa de Est. În SUA se desfăşura în acel moment campania pentru alegerile prezidenţiale, astfel că nu era o situaţie prielnică de intervenţie. Mai mult, o intervenţie a trupelor NATO în Ungaria a fost eliminată din capul locului şi pe motiv că Armata Roşie putea să reziste. URSS dispunea în Europa Centrală de mai multe trupe şi arme decât ar fi putut să înfrunte NATO. Dar cel mai important aspect este că în alianţa occidentală se produsese o ruptură ca urmare a evenimentelor din Suez.

Pe 29 octombrie 1956, Israelul a lansat un atac surpriză asupra Egiptului, şi în următoarele câteva zile, a ocupat rapid Peninsula Sinai. La 30 octombrie, Anglia şi Franţa au dat un ultimatum Egiptului şi Israelului să stea deoparte de Canalul de Suez. Neprimind un răspuns satisfăcător, bombardierele britanice şi franceze, fără acordul SUA, au atacat obiectivele militare egiptene, iar forţele lor au desantat la capătul mediteranean al Canalului, ocupând dispozitiv pe ambele maluri.

Hruşciov a sesizat corect ocazia de a profita de ruptura dintre aliaţii occidentali şi de implicarea lui Eisenhawer în alegerile prezidenţiale, deci de

imposibilitatea de a se lua de către SUA o decizie în sensul confruntării militare. El a jucat în continuare cartea diplomatică, propunând o rezolvare comună, sovieto-americană, a situaţiei de criză. URSS a prevenit Anglia şi Franţa că dacă nu îşi retrag rapid forţele armate din Suez, Armata Roşie urma să intre în acţiune de partea Egiptului, în acest context, SUA a fost nevoită să aprobe propunerea sovietică. Situându-se astfel de aceeaşi parte cu URSS la Naţiunile Unite, SUA a adoptat o rezoluţie care condamna acţiunea anglo-franceză. Pe 22 decembrie, forţele franceze şi britanice au cedat presiunii şi s-au retras, fiind înlocuite de o forţă ONU. S-a prevenit astfel, declanşarea unui al treilea război mondial.

Desigur, prestigiul SUA a crescut, în schimbul contractării unor mari datorii morale atât faţă de partenerii anglo-francezi din NATO – pe care îi pusese într-o situaţie umilitoare – cât şi faţă de unguri, polonezi şi români, prin faptul că nu le-a susţinut mişcările de emancipare de sub tutela sovietică. Mesajul* SUA a fost concludent pentru toată lumea. Franţa şi Anglia au înţeles că nu mai pot acţiona la eşalon global decât atunci când SUA vor permite acest lucru, iar pentru Europa Răsăriteană, aflată în sfera de influenţă sovietică, SUA s-a mărginit la a condamna formal intervenţia Armatei Roşii în Ungaria, ceea ce a dat de înţeles în mod limpede că nu vor sprijini cu forţă militară „eliberarea naţiunilor captive” şi că nu va sfida prin utilizarea violenţei monopolul politic al Moscovei în regiune. Washingtonul nu recunoştea aşadar decât un singur egal, o unică altă superputere: Uniunea Sovietică. Această poziţie a SUA se încadra astfel în consecvenţa cu care îşi promova politica externă: acţiuni doar pe frontul secret în momente de oportunitate, pentru sprijinirea pe cât posibil a oricărei breşe în Blocul Estic, dar fără să provoace o confruntare militară decisivă cu

URSS. O politică ce va rămâne astfel nealterată cel puţin până la prăbuşirea regimurilor comuniste din Europa Răsăriteană la sfârşitul lui ’89.

Acţiuni informative, de supraveghere şi contracarare a naţionalismului şi revizionismului maghiar. Mişcări de rezistenţă faţă de regimul comunist din România s-au manifestat din plin şi în rândurile cetăţenilor români de naţionalitate maghiară şi secuiască. Unii s-au organizat în grupuri, au întocmit memorii, au difuzat manifeste, alţii şi-au procurat armament, numai că printre obiectivele politice vizate era şi autonomia Transilvaniei sau alipirea acestui teritoriu la un viitor stat independent maghiar, ceea ce înseamnă că anticomunismul s-a amestecat cu revizionismul teritorial, dacă nu cumva anticomunismul a fost doar un pretext. Nu au lipsit nici manifestările naţionalist-şovine, fapt pentru care astfel de acţiuni trebuie tratate separat de ceea ce înţelegem îndeobşte prin mişcare naţională de rezistenţă anticomunistă din România. Datorită accentelor revizioniste şi naţionalist-şovine, mişcările anticomuniste ale etnicilor maghiari şi secui din România au rămas izolate de restul grupurilor de protestatari români, ceea ce a facilitat organelor de represiune ale Securităţii misiunea de lichidare sau neutralizare a lor.

Să mai consemnăm că minoritatea maghiară din România a beneficiat de o excelentă situaţie în anii care au urmat „eliberării” Transilvaniei de nord-est şi instaurării regimului comunist susţinut de sovietici. În 1952, sub presiunea URSS, a fost înfiinţată Regiunea Autonomă Maghiară – ce s-a menţinut până la reorganizarea administrativ-teritorială din 1968 –, care cuprindea zona cu populaţie secuiască din Transilvania. Croită după modelul regiunilor autonome sovietice, Regiunea Autonomă Maghiară din România a fost condusă pe baza

unui „Regulament” adoptat de Sfatul Popular Regional, sub rezerva aprobării acestuia de către Marea Adunare Naţională a RPR. Decizia de organizare a regiunii secuieşti şi a unor localităţi populate majoritar de maghiari, în acest mod, a oferit URSS posibilităţi sporite de a specula vechea dispută româno-maghiară cu privire la Transilvania, aşa cum o făcuse şi Hitler prin realizarea şi consecinţele arbitrajului de la Viena (din 30 august 1940). Pe de altă parte activitatea culturală şi ideologică maghiară a înregistrat, la începuturile regimului comunist din România, o deosebită intensitate. Statisticile oficiale indică şi un spor demografic. În 1956, minoritatea maghiară din România număra 1 587 675 de locuitori, iar 10 ani mai târziu a sporit la 1 619 592 de locuitori. De asemenea, Regiunea Autonomă Maghiară a beneficiat în afara unei reţele de şcoli primare şi secundare, de un institut medico-farmaceutic deschis la Târgu-Mureş, în anul 1952, şi de două teatre maghiare. Pentru maghiarii din afara Regiunii autonome, la Cluj, a funcţionat o universitate exclusiv maghiară, un institut pedagogic şi unul de teatru, pe lângă celelalte instituţii educaţionale din oraş, destinate să ofere instrucţie atât în limba română, cât şi în limba maghiară.

Referirea la aceste aspecte nu este deloc întâmplătoare. Există suficiente atestări documentare incontestabile ce demonstrează tocmai că astfel de instituţii întemeiate special pentru minoritarii maghiari şi într-un anumit context social-politic, economic şi cultural intern şi extern au favorizat iniţiativele şi acţiunile oculte cu caracter naţionalist-revizionist. Când situaţia s-a schimbat, nu radical, dar suficient pentru a da loc la interpretări, percepţii ori reacţii discutabile, liderii de ocazie ai minoritarilor maghiari şi secui au speculat imediat situaţia, iar tirul nemulţumirilor a fost îndreptat, evident cu aceleaşi accente revizioniste, spre coordonatele

sumbre ale evoluţiei comunitare. Fără îndoială că perspectiva oferită minoritarilor maghiari şi secui din România de aşa-zisul „comunism naţional” şi de rolul „centrului vital al naţiunii socialiste române” rezervat partidului comunist – două din elementele fundamentale introduse de circumstanţă în doctrina şi ideologia guvernanţilor de la Bucureşti, în comparaţie cu perioada anterioară – nu puteau genera decât reacţii de respingere sau chiar ostilitate deschisă, nu numai în exteriorul, ci şi în interiorul grupurilor de maghiari integrate ori subordonate sub o formă sau alta puterii.

Aşa se face că unele din excesele, adică privilegiile impuse de regimul de ocupaţie sovietică în beneficiul etnicilor maghiari, au fost îndepărtate după retragerea Armatei Roşii din România (1958). În 1959, Universitatea maghiară din Cluj a fost unificată cu cea românească, creându-se Universitatea „Babeş-Bolyai”, care avea şi secţii maghiare la fiecare disciplină de studiu. În ciuda drepturilor recunoscute de regimul comunist din România, minorităţile maghiare şi secuieşti s-au dovedit totuşi nemulţumite; lideri de opinie, mai ales din rândurile intelectualilor, preoţilor sau ale tineretului s-au reîntors la practicile şi tezele revizioniste. Au menţinut legături cu organizaţiile maghiare din exterior, şi-au creat altele, fapt ce a determinat ca acţiunile oculte să intre în supravegherea serviciilor de contraspionaj şi contrainformaţii interne ale Securităţii.

Adevărul este că revizionismul maghiar a constituit eterna mare problemă pentru toate serviciile de informaţii româneşti, începând cu Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov, continuând cu Serviciul Special de Informaţii al lui Eugen Cristescu, trecând prin Securitate şi ajungând la serviciile şi structurile departamentale specializate care formează comunitatea informativă a României de după

1990.

Ceea ce ar mai trebui precizat din capul locului este că spre deosebire de toate celelalte servicii secrete româneşti din alte perioade istorice, Securitatea nu a avut o structură specializată care să se ocupe de supravegherea şi contracararea ori dejucarea acţiunilor cu caracter revizionist maghiar. De regulă, astfel de acţiuni erau trecute la problema „naţionalişti” (unguri, bulgari, ucraineni, iugoslavi) şi supravegheate ca atare în ansamblul acţiunilor subversive contra regimului. Când se obţineau informaţii de primă sesizare despre aşa-zisa „iredentă maghiară”, în activitatea informativ-operativă a organelor de securitate se proceda la o cooperare, fie între unităţile centrale şi cele teritoriale prin ofiţeri special desemnaţi, fie la nivel regional între birouri şi servicii. Dacă prin documentarea activităţii „naţionaliştilor maghiari” se depistau legături cu exteriorul, respectiv cu diaspora maghiară din Occident sau cu cercurile obscure neguvernamentale de la Budapesta, intrau rapid în funcţiune şi ofiţeri DIE.

După cum am avut ocazia să menţionăm la locul potrivit, în Securitate şi-au desfăşurat activitatea şi o mulţime de ofiţeri, subofiţeri şi cadre civile de etnie maghiară şi secuiască. Unii dintre ei apar în echipele care şi-au adus contribuţia la rezolvarea cazurilor în problema „naţionaliştilor maghiari”. Şi este firesc acest lucru. Fiind cunoscători ai limbii maghiare, dispuneau de un potenţial informativ uman recrutat, evident, din rândurile etnicilor maghiari şi secui, puteau participa la anchetele informative, traduceau cu uşurinţă materialele informative obţinute prin mijloace tehnice, întocmeau cu mai multă credibilitate sinteze-documentare despre drepturile şi trecutul istoric al minorităţilor maghiare şi secuieşti în Transilvania alături de majoritatea comunităţilor

româneşti, lucrări marcate fără îndoială de spiritul şi coordonatele ideologice ale partidului comunist. Generalul (r) Neagu Cosma preciza la un moment dat, într-una din lucrările sale memorialistice, că originea ungurească şi secuiască a multor ofiţeri de securitate „nu a constituit un impediment în *corectitudinea în serviciu şi loialitatea lor faţă de România* (subl. n.)”. Din punct de vedere istoric, o astfel de interpretare ar trebui nuanţată, ori explicitată, şi aceasta pentru că nu poate fi omis faptul că în România s-a aflat la putere, în acel timp, un regim totalitarist de esenţă comunistă, responsabil de toate abuzurile şi atrocităţile care s-au întâmplat în societatea românească. Prin urmare, este mai aproape de adevăr să se spună că ofiţerii de securitate ca şi activiştii partidului de naţionalitate maghiară au fost probabil corecţi, şi-au făcut datoria şi au dovedit loialitate în primul şi în primul rând faţă de regimul comunist şi în spiritul ideologiei pe care au împărtăşit-o. Că mai târziu, în timpul şi după evenimentele din decembrie 1989, securiştii şi activiştii partidului de naţionalitate maghiară „au schimbat macazul”, adică s-au lepădat rapid de ideologia comunistă, îngroşând rândurile propriilor conaţionali democraţi sau a acelora posedaţi de doctrina hungarismului – pentru care „idealul secular al naţiunii maghiare este realizarea Ungariei Mari” – este una şi aceeaşi problemă de adaptare, dacă nu cumva un argument în plus spre o corectă reconstituire istorică.

Cum s-a manifestat revizionismul maghiar în perioada 1948 – 1964, ne vom strădui în cele ce urmează să reconstituim printr-o scurtă prezentare cronologică a evenimentelor aşa cum sunt reflectate în documentele Securităţii. Până nu se vor declasifica şi alte surse arhivistice în legătură cu această temă, spre a fi accesibile istoriografiei pentru studii mai ample, cred că este bine să nu ne grăbim cu formularea altor concluzii. Şi aceasta

pentru că loialitatea şi patriotismul în domeniul „intelligence-ului” în apărarea securităţii naţional-statale nu se pot reflecta decât luând drept criteriu de bază profesionalismul şi nu originea etnică a celor implicaţi.

Printre organizaţiile constituite de etnicii maghiari din România după 1948, depistate şi neutralizate de organele aparatului de securitate se numără: Hungarista, Brigada fulger, Asociaţia anticomunistă de tineret ş.a. Documentele de urmărire şi cercetare informativă întocmite de Securitate fac referire la faptul că astfel de organizaţii militau pentru: menţinerea trează a sentimentelor naţionalist-revizioniste în rândurile etnicilor maghiari; subminarea autorităţii regimului comunist din interior şi exterior, prin acte de sabotaj, alarmism şi propagandă; izolarea populaţiei de naţionalitate maghiară de poporul român şi canalizarea sentimentelor acestei minorităţi spre Ungaria; susţinerea faţă de autorităţile statului român a unor revendicări maximale care să nu poată fi satisfăcute pentru ca apoi să faciliteze propaganda revizionistă susţinută de diaspora maghiară din Occident în scopul compromiterii regimului comunist din România; promovarea ideii de autonomie a Transilvaniei în vederea realipirii ei ulterioare la Ungaria prin intermediul unui curent revizionist activ şi concertat; crearea unei situaţii de incertitudine în zonele locuite de grupuri compacte de etnici maghiari şi secui spre a impresiona forurile internaţionale şi de a încerca să le influenţeze în acest fel să ia decizii contra intereselor româneşti.

Un caz căruia organele de securitate i-au acordat o atenţie sporită l-a constituit acţiunea preotului reformat Sass Klmn, fost membru al organizaţiei Garda Zdrenţăroşilor (Rangyos Grda). Acesta împreună cu István Halleş, fost ofiţer activ în serviciul de spionaj al armatei maghiare în timpul celui de-al doilea război mondial, au

constituit în urma instrucţiunilor primite de la un centru special din Debrecen (în Ungaria), organizaţia intitulată „Mişcarea de Rezistenţă”. În foarte scurt timp, cei doi reuşiseră să racoleze în total 31 de persoane de naţionalitate maghiară din localităţile Secuieni, Valea lui Mihai şi Cheşereu (actualul judeş Bihor), despre care Securitatea deţinea informaţii că cei mai mulţi fuseseră membrii în partidul „Crucile cu săgeţi”. Conform instrucţiunilor primite şi faţă de care membrii organizaţiei îşi dăduseră consimţământul la recrutare, se preconiza: editarea unui ziar intitulat „Viitorul maghiar”; procurarea de armament şi formarea unui grup care să fie pregătit de a intra în acţiune la un moment conjunctural favorabil alipirii Transilvaniei la Ungaria.

În 1958 grupul condus de preotul Sass Klmn a fost arestat de organele Securităţii; ulterior iniţiatorii au fost condamnaţi la moarte şi executaţi prin sentinţa Tribunalului Militar Cluj. Capetele de acuzare au fost: „Uneltire împotriva ţării, spionaj în favoarea Ungariei, deţinerea ilegală de armament şi participare la acţiunile unor organizaţii iredentiste ilegale”.

Un alt grup de aceeaşi factură fusese organizat din iniţiativa lui László Sipos, fost şi el ofiţer de informaţii al armatei maghiare în perioada 1940 – 1944. Recrutările pentru acest grup se făceau numai pe baza unui angajament scris. Format din 9 tineri de naţionalitate maghiară, grupul urma să se afilieze la Asociaţia Internaţională a Tineretului Liber, care era condusă de Varga Bela, preşedintele guvernului provizoriu maghiar din Germania Occidentală. La fel ca şi grupurile de rezistenţă româneşti, grupul maghiar condus de László Sipoş miza pe o confruntare militară Est-Vest şi pe o victorie a puterilor occidentale în dauna URSS. Într-o astfel de eventualitate trebuia să se acţioneze rapid pentru răsturnarea regimului

comunist din România, să se preia conducerea Transilvaniei şi să se iniţieze demersuri pentru unirea acestui teritoriu la „viitorul stat liber maghiar”. Până la declanşarea ipoteticului război, grupul îşi fixase ca obiectiv principal culegerea de informaţii cu caracter politic, economic, social şi militar pe care urma să le furnizeze posturilor de radio „Europa liberă” şi „Vocea Americii” pentru emisiunile în limba maghiară. Atât în cazul grupului condus de István Halleş cât şi în al celui iniţiat de László Sipoş, organele de securitate au acţionat rapid, neutralizându-le „din faşă”, expresie des întâlnită în documentele oficiale.

În 1953, alţi 17 tineri de naţionalitate maghiară au constituit, sub îndrumarea lui Arpad Szilagy – student în anul III la Facultatea de geologie şi geografie a Universităţii din Cluj –, un grup intitulat „Mâna neagră”. După mai multe şedinţe secrete şi-au fixat ca principal obiectiv confecţionarea unor manifeste cu conţinut anticomunist, dar şi antiromânesc, pe care să le afişeze noaptea în principalele locuri publice. Ca sarcină secundară, fiecare membru al organizaţiei trebuia să caute şi să-şi procure armament. Până în 1956, organele de securitate nici n-au avut habar de acest grup. Abia în contextul represiunii ce a urmat grevelor studenţeşti din 1956, Arpad Silagy a fost arestat de Securitate „ca element protestatar” şi supus unei necruţătoare anchete, ocazie cu care a aflat şi câteva informaţii despre organizaţia „Mâna neagră”. În lipsa lui Arpad Silagy, grupul şi-a continuat activitatea, sub conducerea lui Czimbalmos Blaziu, care şi-a mutat sediul în comuna Lăzarea. În 1960, ca urmare a unei hotărâri luate în cadrul şedinţelor secrete, s-a hotărât fuzionarea cu un alt grup din Târgu-Mureş. Cu aceeaşi ocazie s-a luat jurământ de credinţă tuturor membrilor celor două grupuri reunite şi s-

a adoptat un nou statut, care prevedea ca principalul obiectiv „lupta până când Ardealul va fi alipit Ungariei sau declarat stat de sine stătător”. În urma supravegherii informative foarte insistente, organele de securitate au reuşit să identifice majoritatea membrilor acestui grup şi apoi să treacă la arestări. Prin percheziţiile domiciliare au fost găsite 4 arme militare, muniţie şi o maşină de scris. La anchetă, unii membri ai grupului au recunoscut sau au fost constrânşi să recunoască intenţiile şi mai puţin faptele: că deja plănuiseră o acţiune în forţă asupra activiştilor de partid şi contra autorităţilor orăşeneşti din Târgu-Mureş cu ocazia aniversării zilei de 23 august; intenţia de asasinare a preşedintelui Sfatului Popular din comuna Tulgheş şi a preşedintelui Gospodăriei Agricole de Producţie din comuna Lăzarea; sustragerea de dinamită de la cariera de piatră din apropierea comunei Lăzarea; planificarea incendierii recoltei în paralel cu distrugerea Staţiunii de Maşini şi Tractoare. Toate acestea au fost considerate suficiente „probe” pentru ca membrii grupului să răspundă în faţa Tribunalului Militar Cluj şi să fie condamnaţi la diferite pedepse privative de libertate.

În primăvara anului 1957, ca urmare a iniţierii unor măsuri de strictă supraveghere a oricăror „acţiuni subversive cu caracter naţionalist-revizionist şi a elementelor pretabile la astfel de iniţiative”, organele de securitate au interceptat un document-memoriu, întocmit de dr. István Dobai, avocat şi fost membru de frunte al organizaţiei „Fike” (Tineretul Creştin) şi de profesorul Iosif Komoromi. Prin acest „Memoriu”, autorii se4 străduiseră să demonstreze „imposibilitatea convieţuirii românilor cu ungurii în Transilvania”. Pentru fundamentarea acestei teze cu date de ordin istoric, autorii intenţionau să apeleze la o serie de intelectuali cu sentimente naţionaliste maghiare, care să contribuie la redactarea unui document

mai amplu. „Memoriul urma să fie studiat şi îmbunătăţit de Márton Aron, episcop romano-catolic, Jordakai Ludovic, profesor universitar, Geza Francisc, profesor, Szabedi Laszlo, scriitor ş.a. Se preconiza întocmirea „Memoriului” în trei variante, fiecare cu un conţinut adecvat, în funcţie de instituţiile cărora urmau să le trimită: o primă variantă, mai critică, pentru guvernul de la Budapesta, a doua, mult atenuată, pentru guvernul de la Bucureşti, şi a treia pentru Organizaţia Naţiunilor Unite. Prin folosirea acestui procedeu se spera aprobarea fără rezerve a „Memoriului” de către instituţiile destinatare.

În vara anului 1960, organele de securitate din regiunea Banat au identificat activitatea clandestină a „Partidului Muncitoresc Creştin”, fondat şi condus de preotul romano-catolic Szoboszlay Aladar şi un anume Husar Iosif, („fost baron”). Obiectivul principal al acestui partid era de a forma „un guvern” care să poată prelua conducerea Regiunii Banat în eventualitatea răsturnării prin violenţă a regimului comunist din România. Din documentele Securităţii rezulta că nucleul „acestei organizaţii” se afla în raionul Pecica, dar dispunea de puternice ramificaţii în alte oraşe şi zone ca Arad, Regiunea Autonomă Maghiară şi chiar în Bucureşti. Printre cele 50 de persoane arestate, deferite justiţiei şi condamnate, se aflau „foşti moşieri, comercianţi, preoţi romano-catolici şi foste elemente ale organizaţiilor naţionaliste maghiare” care-şi desfăşuraseră activitatea politică pe teritoriul României şi al Ungariei înaintea şi în timpul celui de-al doilea război mondial. Interesant este că în „organizaţie” fusese recrutat şi un ofiţer din Ministerul Forţelor Armate, de naţionalitate maghiară – comandant de regiment de motorizate –, a cărui misiune încredinţată era „de a conduce operaţiunile militare” în condiţiile în care s-ar fi declanşat evenimente violente pentru

răsturnarea regimului democrat popular din România.

O altă grupare, la fel de masivă, formată din etnici maghiari, a fost descoperită de organele de securitate în octombrie 1960. Purta denumirea de „Tinerii iubitori de libertate”, fiind constituită în timpul evenimentelor din 1956 din Ungaria, dar nedepistată atunci, în ciuda măsurilor luate de Securitate. După cum rezultă din Raportul întocmit, la 29 decembrie 1960, sub semnătura colonelului de securitate H. Zâmbeti, „în cei 4 ani care s-au scurs, nu s-a produs nicio deconspirare, niciun denunţ, ceea ce denotă că naţionalismul-şovin a constituit o bază solidă pentru organizarea acţiunii subversive”. Principalul organizator al grupului a fost profesorul Iosif Kurt care, în declaraţia dată în faţa organelor Direcţiei Regionale MAI Crişana, a recunoscut că în 1956, pe când se afla la Budapesta, a fost recrutat de serviciile speciale maghiare (VH) şi că a primit ca principală sarcină „organizarea activităţii subversive în RPRZ/. Interesant este faptul că recrutorii profesorului Iosif Kun luaseră legătura şi cu o altă persoană, după numele conspirativ „Covaci”, care în realitate era informator al Securităţii româneşti, dar care a ascuns cu abilitate acest aspect de interes pentru Securitate timp de 4 ani, divulgându-l ofiţerului român cu care era în contact, numai în contextul în care s-au produs neînţelegerile cu profesorul Iosif Kun. Din cercetările efectuate a rezultat că grupul era format din 103 membri (23 cu vârsta peste 20 de ani, iar restul între 14 şi 20 de ani). Printre cei 103 membri nu au fost incluşi profesorii de la şcoala medie nr. 4 din Oradea, pe care organele de securitate îi considerau „autorii morali ai acestei organizaţii”. Suspiciunile care au stat la baza declanşării acţiunii informative din partea organelor de securitate se refereau la faptul că profesorul Iosif Kun, împreună cu alţi colegi profesori – And ras A., Vanhz Anton, Keszthejugi

Maria şi alţii – se adunau frecvent pentru a discuta „cele mai eficace metode de îndoctrinare a elevilor de etnie maghiară cu idei şi teze naţionalist-şovine şi revizioniste”. „La aceste adunări – mai menţiona raportul sus citat – se hotăra înlocuirea programelor analitice stabilite de Ministerul învăţământului, cu altele, întocmite potrivit scopului pe care îl urmăreau”. Securitatea obţinuse date potrivit cărora din 1958 activitatea organizaţiei s-a intensificat şi diversificat: „De la preocupările iniţiale, care se reduceau în special la acte de teroare şi inscripţii, se trece la problema organizării întregii populaţii maghiare din RPR. La acea dată s-au făcut hărţile regiunilor locuite de populaţia maghiară şi s-au împărţit răspunderile pentru munca în aceste regiuni. Tot în această perioadă s-a pus problema legăturilor cu organizaţiile naţionaliste maghiare din Occident şi în special cu cele din R.P. Ungară”. Atât materialele informative cât şi cele de anchetă penală insistau pe faptul că organizaţia viza recrutarea tinerilor proveniţi din păturile mijlocii ale populaţiei, ai căror părinţi desfăşuraseră activitate, sau manifestaseră simpatii în rândurile „partidelor burgheze-naţionaliste maghiare”, ori ale căror interese materiale fuseseră lezate prin instaurarea regimului comunist.

În 1962, conducerea MAI a manifestat unele nemulţumiri faţă de activitatea desfăşurată în problema „naţionalişti maghiari”, apreciind că practic în ultimul timp „fusese neglijată în mare măsură”. Ca urmare, au fost trimişi în teritoriu mai mulţi ofiţeri de la Direcţia a III-a cu misiunea de a verifica activitatea informativă în problemă pentru a vedea ce se întâmplă. Raportul întocmit de căpitanul Ion Dumitrescu despre „cele constatate în urma inspecţiei efectuate în problema naţionalişti maghiari la Direcţia Regionalei MAI Banat”, sublinia că în ultimii doi ani se manifestase „o slabă preocupare privind munca cu

agentura”, aceasta dovedindu-se „insuficientă cantitativ”, doar 33 de agenţi-informatori şi „destul de slabă din punct de vedere al calităţii”. În raioanele Lipova şi Reşiţa nu figura, în evidenţele operative de securitate, niciun agent activ recrutat pe linia naţionaliştilor maghiari. Mai mult, se aflau în baza de lucru 277 persoane „în atenţie”, pe motiv că înainte de 23 august 1944 făcuseră parte din fostele organizaţii şi partide politice naţionaliste maghiare, dar a căror activitate subversivă nu fusese documentată. Această cifră era apreciată de ofiţerul raportor ca fiind foarte mică faţă de numărul populaţiei de origine etnică maghiară din Regiunea Banat, populaţie care în octombrie 1962 se ridica la 147 427 de persoane.

O captură importantă cu care s-au mândrit organele de securitate s-a înregistrat în primăvara anului 1964. Este vorba de un memoriu intitulat „Suplex libellus siculi hungarorumz/, întocmit la 7 iunie 1964 de profesorul Pasztay Geza şi avocatul Mathe Arpad, ce urma să fie transmis Guvernului Republicii Populare Ungare. Chiar şi în condiţiile începutului de „liberalizare” a regimului comunist din România, precum şi ale relaţiilor „frăţeşti” dintre cele două partide comuniste, datorită copierii iniţiativelor intelectualităţii româneşti din veacul al XVIII-lea, grupată în Şcoala Ardeleană, Suplexul maghiaro-secuiesc nu putea fi acceptat în plină epocă de dogmatism ideologic şi proletcultism încă predominante. Ar fi creat mai multă confuzie în rândul maghiarilor şi o indignare sporită pentru români. Cei doi autori sperau că este suficient doar să atragă atenţia opiniei publice internaţionale despre „justeţea cauzei ungureşti”. În conţinutul său, se pretindea că majoritatea maghiarilor din România aveau o situaţie grea, etnicii maghiari pierzându-şi aproape complet drepturile şi libertăţile cetăţeneşti. Regimul comunist din România era acuzat că: ducea o

politică planificată de asimilare forţată a minorităţilor maghiare şi secuieşti; întreprindea acţiuni de împrăştiere a ungurilor din Transilvania; impunea cu forţa limba română în şcoli, licee şi facultăţi. Pentru a fi credibili în acţiunile lor, autorii Suplexului maghiaro-secuiesc au recurs printre altele la următoarea formulare: „Pe când între 1940 şi 1944 în fiecare şcoală medie maghiară din nordul Ardealului, limba română a fost un obiect obligatoriu, în situaţia actuală limba maghiară nu figurează în orar, iar de discutat ungureşte între elevii maghiari este interzis”. Desigur că la acea dată urmările regimului de dominaţie maghiară asupra părţii de nord-est a Transilvaniei, în perioada cuprinsă între Arbitrajul de la Viena (30 august 1940) şi evenimentele de la 23 august 1944, erau încă vii în memoria ardelenilor, atât în partea românilor cât şi în cea a maghiarilor, astfel încât orice încercare de cosmetizare a realităţilor istorice era sortită eşecului. Dar utopia Suplexului maghiaro-secuiesc era sesizabilă chiar şi pentru profani, întrucât avansa ideea unei „confederaţii de state formate din România, Ungaria şi Transilvania”, sub denumirea de „Rohutra”. Caracterul revizionist al unei asemenea formule era accentuat şi prin considerarea Transilvaniei ca o unitate administrativ-politică independentă, care fusese atribuită în mod arbitrar României prin tratatele postbelice.

Interesant este că după 1964 disidenţa maghiară din partidul comunist şi grupările mai active de anticomunişti au preluat aceste idei, făcând din ele un adevărat fetiş, ceea ce a prevenit organele de securitate că problema nu se poate rezolva numai prin măsuri represive. Orice inabilitate în acest sens din partea autorităţilor româneşti nu făcea altceva decât să ofere noi argumente mişcării naţionalist-revizioniste maghiare. Aspectul este important şi demn de urmărit documentar, atâta timp cât nu mai este

un secret pentru nimeni că evenimentele din decembrie 1989, care au dus la prăbuşirea regimului comunist din România, au izbucnit tocmai pe fondul unor asemenea inabilităţi, chiar indecizii prelungite manifestate atât de către organele de securitate, cât mai ales la nivelul de decizie a partidului comunist faţă de acţiunile protestatare iniţiate de pastorul reformat László Tökes. Va trebui recunoscut cu obiectivitate că uneori prudenţa excesivă, alteori indeciizile provocate de lipsa unei strategii globale pe termen lung şi cu implicarea factorilor responsabili pentru destinul etnicilor maghiari din România, deopotrivă cu micile inabilităţi şi acţiuni în forţă dar fără perspectivă ori cu beneficii imediate au constituit laolaltă un greu tribut plătit de organele Securităţii tocmai într-un domeniu care necesita un profesionalism cert.

Grupul „Z”, acţiunile de pedepsire şi replica occidentalilor. În serviciile de spionaj de tip sovietic asasinatul politic nu a fost niciodată accidental şi, ca atare, nu a fost eradicat. Aceste servicii au fost create şi perfectate de minţile dictatorilor de la Kremlin şi ale vasalilor săi, care le-au constituit în mod deliberat ca mecanisme de terorizare a oponenţilor politici nu numai în ţară ci şi de peste hotare. Modalitatea prin care Leon Troţki, oponentul ideologic al lui Stalin, a fost asasinat în Mexic (în anul 1940) de un grup special pregătit de structurile spionajului sovietic – şi despre care avem astăzi suficiente amănunte oferite cu generozitate de memorialistul Pavel Sudoplatov, unul dintre membrii acestui grup numit SMERSH – constituie, de fapt, modelul tipic prin care Kremlinul înţelegea să acţioneze pentru a-şi lichida fizic orice cârtitor aflat în exil.

Acţiunile de „pedepsire” peste hotare, cum au fost iniţial numite aceste acţiuni, în realitate forme clasice de terorism şi crimă organizată, trebuiau să se supună unor

reguli draconice care au fost concepute şi dictate de strategii Kremlinului în numele ideologiei comuniste. Aceste reguli, care au fost aplicate şi în DIE, impuneau ca toate asasinatele şi răpirile cu caracter politic să fie aprobate individual de conducătorul suprem al statului, datorită riscului lor de a crea complicaţii politice şi diplomatice. În pofida birocraţiei comuniste, era strict interzis să se întocmească materiale scrise privind aceste operaţiuni speciale, după cum era absolut prohibit ca ele să fie aduse la cunoştinţa oricărui alt membru al conducerii de partid şi de stat în afara conducătorului suprem. Operaţiile speciale „de pedepsire” trebuiau să fie realizate, de regulă, „sub steag străin”. Cei care îndeplineau astfel de misiuni trebuiau acoperiţi, sub diferite legende, ca fiind cetăţeni ai unor state necomuniste, spre a preveni, în cazul în care erau prinşi, ca acţiunea să fie atribuită unui guvern din Blocul Sovietic. Toate acţiunile „de pedepsire” şi de răpire comise în Occident trebuiau să rămână secrete pentru totdeauna. Indiferent de probele obţinute de autorităţile occidentale, niciun guvern sau serviciu al blocului sovietic nu avea voie să recunoască implicarea lui în asasinate şi răpiri executate în afara graniţelor ţării, orice probe aduse de autorităţile ţărilor în care au fost comise trebuiau respinse ca acuzaţii ridicole. După fiecare operaţie „de pedepsire”, serviciile de securitate ale blocului comunist trebuiau să confecţioneze „dovezi” care să pună crima pe seama unui serviciu de spionaj occidental.

Încă din martie 1954, Alexandru Drăghici aprobase o circulară adresată tuturor direcţiilor regionale ale Ministerului Afacerilor Interne, prin care, între altele, se ordonau diverse măsuri „pentru a reglementa trecerea în evidenţă a tuturor trădătorilor de patrie fugiţi în străinătate, lucrarea lor în acţiuni şi deconspirarea

activităţii lor prin rude şi alte legăturii Circulara mai menţiona: „Să fie descoperite şi trecute în evidenţa operativă următoarele categorii de persoane fugite din Republica Populară Română în ţările capitaliste: toate persoanele fugite din ţară după 23 august 1944; cetăţeni care au plecat în mod legal, pentru o perioadă de timp, înainte sau după 23 august 1944, cu diverse misiuni diplomatice, delegaţii ecdnomice şi sportive, pentru învăţătură, tratament medical, funcţionarii diferitelor societăţi şi firme străine, sau în alte scopuri, dar au refuzat să se întoarcă în patrie după 23 august; toţi legionarii români, indiferent de naţionalitate, care au făcut serviciul în organele şi trupele de represiune hitleriste şi horthyste, fugiţi din ţară împreună cu aceste trupe şi care după 23 august 1944 au refuzat să se întoarcă în România; toţi cetăţenii români care au fost în armată şi au căzut prizonieri în ţările capitaliste, iar după 23 august 1944 au refuzat să se întoarcă în patrie”. În mod practic, ordinul nu putea fi executat. La acea dată, numai la Direcţia Regională de Securitate Timişoara existau peste 15.000 de dosare şi peste 8.000 de fotografii ale unor persoane fugite din ţară. Ideea că puteau fi toate lucrate operativ, adică identificate, urmărite şi arestate, era un act de naivitate din partea conducerii Securităţii, dacă nu cumva de pură inconştienţă. O altă observaţie ce se impune priveşte ultima categorie de români rămaşi în străinătate enumerată în documentul mai sus-citat şi anume cea a prizonierilor de război din campania de pe Frontul de Vest. Conform legislaţiei internaţionale, valabilă în 1945, orice prizonier, în momentul eliberării, avea dreptul să plece oriunde dorea, nu neapărat în ţara de baştină. Deci, Securitatea română, şi prin aceasta regimul comunist de la Bucureşti, se ridica împotriva unei convenţii internaţionale la care România aderase.

Înverşunată împotriva întregii emigraţii române, care ar fi putut atenta sistematic la liniştea şi securitatea regimului comunist din România, imediat după atentatul de la Berna (14 – 15 februarie 1955), DIE a declanşat elaborarea unui catalog cât mai cuprinzător al celor socotiţi drept cei mai periculoşi dintre compatrioţii noştri stabiliţi în străinătate. Punerea la punct a catalogului cu persoane date în urmărire generală, ce cuprindea persoanele cele mai „periculoase” pentru regimul comunist, s-a prelungit vreme de 5 ani, din martie 1955 până în martie 1960. El a fost destinat să fundamenteze acţiuni ofensive ale DIE împotriva emigraţiei române. În faza finală, tipărită, acest catalog a inclus 2 353 de nume, ale căror fişe de identificare au fost desfăşurate pe 590 de pagini de format mare.

Din studiul catalogului se desprinde cu uşurinţă concluzia că încă de la început au fost vizaţi toţi emigranţii români, atât cei vechi cât şi cei care părăsiseră ţara după 23 august 1944. Toţi au fost trataţi de regimul comunist, în mod global, ca duşmani reali sau potenţiali. Elocvente în acest sens sunt şi următoarele consemnări făcute de un fost ofiţer de securitate care, la vremea respectivă, a cunoscut bine aceste probleme: „Indiferent de coloratura lor politică sau motivele plecării din ţară, toţi trebuiau anihilaţi, neutralizaţi, compromişi, în această concepţie nu exista niciun fel de deosebire de tratament între Horia Sima, de exemplu şi Vişoianu, Gafencu, Brâncuşi, Enescu, Eliade şi alţi emigranţi cu simţăminte patriotice ce puteau fi folosiţi în interesul ţării. Orice încercare de constituire a lor într-o formă organizată – nu neapărat pe criterii politice sau îndreptată împotriva ţării – trebuia din faşă destrămată. Orice anturaj de români emigranţi, cât ar fi fost de inofensiv, nu trebuia să fiinţeze”.

Pentru a-şi îndeplini această „nobilă” misiune, DIE şi-

a organizat în structura sa – conform mărturisirilor lui Ion Mihai Pacepa – un aşa numit Grup „Z”, cu ofiţeri special instruiţi pentru operaţii „de pedepsire”. Litera „Z”, ultima din alfabet, semnifica soluţia finală, adică aducerea lor „la tăcere”. Acest „spetzbyuro” românesc, creat şi condus mulţi ani de consilieri sovietici, a fost întotdeauna o structură mixtă DIE/PGU. A fost înzestrată de PGU cu un arsenal complet de mijloace operative specifice, a căror gamă se întindea de la substanţe soporifice (somnifere) până la informatori de totală încredere, ce fuseseră verificaţi de PGU sau alte servicii „surori” în alte acţiuni „de pedepsire”. Constituit iniţial în Berlinul de Est, care era poarta cea mai accesibilă pentru Occident, Grupul „Z” a lucrat în strânsă cooperare cu unităţile similare ale celorlalte ţări socialiste.

Un detaşament special est-german, constituit din ofiţeri de informaţii externe, de securitate şi de poliţie, era în permanentă stare de alarmă, gata să acorde „sprijin” la orice oră din zi şi din noapte. La cerere, acest detaşament putea furniza echipe înarmate capabile să acţioneze în Berlinul de*Est şi în cel de Vest, şi punerea la dispoziţie a unor maşini de poliţie, salvări şi taxiuri cu numere est-germane de circulaţie. La cartierul general al DIE din Bucureşti exista o secţie de sprijin care administra casele conspirative din străinătate, autoturismele în interiorul cărora fuseseră construite compartimente secrete ce puteau ascunde o persoană drogată sau un cadavru, cât şi o unitate de curieri diplomatici a căror imunitate urma să protejeze acele autoturisme la trecerea frontierelor. O secţie medicală (condusă mulţi ani de colonelul dr. C. Lerescu) era însărcinată cu pregătirea şi administrarea substanţelor soporifice şi otrăvitoare. Această secţie furniza, de asemenea, servicii de salvare aeriană şi rutieră.

Existenţa Grupului „Z” a fost cunoscută de foarte

puţini ofiţeri DIE. Operaţiile sale în Occident au fost însă perfect secretizate. Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost atât de preocupat să păstreze secretul operaţiilor „de pedepsire”, încât nu le-a mai discutat niciodată în biroul său, deşi acesta era controlat zilnic de echipe KGB şi ale Securităţii interne, care aveau sarcina să descopere microfoane instalate secret de serviciile „ostile” de spionaj. Grădina vilei sale a fost singurul loc în care Dej a discutat operaţiile „de pedepsire”. Foarte posibil ca aceste măsuri de autoprotecţie pe care şi le lua Dej să fi vizat prevenirea scurgerii de informaţii pe o problemă atât de delicată.

Primele operaţii ale Grupului „Z” (cât şi a „surorilor” sale din celelalte ţări ale blocului sovietic) au avut ca ţintă răpirea din Occident a unor lideri anticomunişti sau alţi oponenţi politici, care începuseră deja să-şi facă publice opiniile prin mijloace de comunicare în masă. Toţi trebuiau „răpiţi”, apoi „judecaţi” şi „pedepsiţi” în ţara de origine de către autorităţile regimului comunist. Mânia proletară împotriva celor care se puneau în slujba „imperialismului” nu lăsa niciun fel de echivoc în ceea ce priveşte soarta acestor „elemente trădătoare”. Ca tactică, acţiunile de pedepsire se desfăşurau în general după acelaşi calapod, de inspiraţie sovietică (KGB-istă). „Trădătorii”, adică ţintele, erau atraşi prin diverse combinaţii şi jocuri operative în Berlinul de Vest sau în Austria, unde terenul era deja pregătit. Ofiţerii specializaţi în astfel de acţiuni îi drogau, arestau şi apoi îi transportau la centrele de interogare ale Securităţii din Bucureşti. Majoritatea celor răpiţi erau cetăţeni ai unor ţări occidentale, de origine română.

Una din primele victime a fost profesorul Aurel De cei, un vehement contestatar al regimului comunist şi o somitate internaţională în istoria otomană. El a fost ademenit în Berlinul de Vest cu ajutorul lui George

Kenayoglu, un „om de afaceri” grec care domicilia în Berlinul de Vest şi lucra pentru DIE. Acesta a fost trimis la Istanbul – unde locuia profesorul De cei – şi, cu ajutorul unor agenţi DIE, l-a convins pe profesor să vină în Berlinul de Vest, sub pretextul rezolvării unor probleme financiare. O dată ajuns în Berlinul de Vest lui Aurel De cei i s-a propus din partea lui Kenayoglu să-i viziteze întreprinderea. Ambii au plecat cu o maşină (cu număr din Berlinul de Vest, obţinut de DIE de la STASI) ce era condusă de un şofer profesionist în uniformă, în realitate locotenent-colonelul român Vasile Turcu. Automobilul a trecut însă cu rapiditate în Berlinul de Est, unde profesorul De cei a fost arestat imediat, la o ambuscadă, de către autorităţile est-germane, în realitate de o echipă condusă de colonelul Vasile Moiş, şeful Serviciului Emigraţie al DIE, care a condus operaţia. A doua zi, rezidentul DIE din Istanbul, colonelul Tigran Garabetian, a sustras din locuinţa profesorului A. De cei o voluminoasă arhivă de documente şi manuscrise „compromiţătoare”, ce a fost adusă apoi la Bucureşti prin curier diplomatic.

O altă victimă a unei astfel de operaţii a fost Puiu Traian, un avocat şi activist anticomunist din Austria. La 28 ianuarie 1958, el a fost atras cu ajutorul unei agente a STASI, pe numele conspirativ „Gerda”, originară din România, într-o casă conspirativă a DIE din Viena, unde a fost drogat de colonelul dr. Lerescu şi apoi răpit de coloneii Nicolae Doicaru şi Vasile Moiş, care au conceput şi coordonat întreaga operaţie. Puiu Traian a fost scos din Austria în portbagajul unui automobil cu pereţii dubli ai unui autoturism cu numărul CD, condus de locotenentul Constantin Niculescu, ofiţer tehnic al rezidenţei din Viena a DIE. Ulterior s-a făcut transbordarea într-o altă maşină, acţiune coordonată de colonelul Sami Munteanu, şeful rezidenturii DIE din Viena, care era acreditat în Austria

sub acoperire de consilier al Ambasadei Române. După o perioadă de intensă anchetă, Puiu Traian a fost „întors”, adică recrutat pe bază de constrângere de către DIE şi iniţiat să facă declaraţii publice conform cărora „s-ar fi repatriat voluntar”. Apoi a primit sarcina să scrie articole la „Glasul Patriei”, o gazetă finanţată de DIE pentru influenţarea emigraţiei române din Occident, care ulterior şi-a schimbat numele în „Tribuna României”.

Spre deosebire de Aurel De cei şi de Puiu Traian, soarta lui Oliviu Beldeanu, autorul atentatului de la Berna a fost tragică. Acesta din urmă nu era un simplu anticomunist, ci autorul unui atac terorist în urma căruia a sustras documente secrete, fapt pentru care trebuia pedepsit exemplar. După ce îşi ispăşise pedeapsa la care fusese condamnat de justiţia elveţiană, Beldeanu se angajase ca recepţioner la un hotel din München. În timpul detenţiei, Beldeanu reuşise să-şi scrie memoriile, manuscrisul fiind trimis lui Viorel Tilea la Londra. Acesta l-a publicat cu ajutorul lui Laurence Wilkinson, sub titlul „Nu e fruct mai amar”. În ianuarie 1958, la lansarea cărţii, Beldeanu a participat la o emisiune de televiziune în capitala britanică. Acţiunea a fost se pare picătura care a umplut paharul răbdării regimului de la Bucureşti. Au intrat imediat în funcţiune structurile specializate ale DIE care au planificat şi realizat răpirea lui Beldeanu din Occident, aducerea lui la Bucureşti pentru a fi judecat, condamnat şi executat. Operaţiunea de capturare a fost condusă de colonelul Aurel Moiş – adjunct al şefului DIE la acea dată – şi s-a efectuat cu ajutorul STASI (organul de securitate din R.D. Germania) pentru a se evita o dispută pe considerentul că Securitatea română ar acţiona ilegal pe teritoriul unei ţări socialiste.

Ca şi în cazul răpirii istoricului Aurel De cei, acţiunea a fost facilitată de faptul că nici Oliviu Beldeanu nu era

versat în topografia fostei capitale germane, precum şi de necunoaşterea liniei de demarcaţie (la acea dată zidul Berlinului încă nu fusese edificat). Beldeanu a fost atras în Berlinul Occidental, printr-o combinaţie realizată tot prin intermediul agentului Kenayoglu, cu numele Conspirativ „Georges”, sub pretextul perfectării unor afaceri. Maşina care l-a transportat pe autorul atentatului de la Berna, condusă de Vasile Turcu – ofiţer DIE – aflat în postura de şofer al lui „Georges”, îndată ce a trecut linia de demarcaţie a fost interceptată rapid de ofiţeri est-germani, secondaţi de alţi ofiţeri de securitate români. S-a produs şi un violent schimb de focuri, în urma căruia a fost grav rănit un ofiţer STASI, iar Beldeanu împuşcat în stomac. Transportat de urgenţă la un spital din Berlinul răsăritean a fost operat şi scos în afara oricărui pericol. În săptămânile următoare a fost transportat cu un avion special la Bucureşti, supus apoi unei necruţătoare anchete şi deferit Tribunalului Militar. Interesant este că autorităţile româneşti şi anchetatorii au omis orice problemă legată de documentele sustrase, insistându-se pe implicarea emigraţiei române şi a serviciilor secrete occidentale în sprijinul acordat lui Beldeanu pentru realizarea atentatului. Totul trebuia păstrat în tiparele confruntării politice între Est şi Vest fără vreo aluzie la frontul secret. Sentinţa era de aşteptat. Beldeanu a fost condamnat la moarte pentru infracţiunea de trădare de patrie şi terorism. La 16 februarie 1960, Prezidiul Marii Adunări Naţionale i-a respins cererea de comutare a pedepsei capitale, iar două zile mai târziu Oliviu Beldeanu a fost executat la penitenciarul Jilava prin împuşcare de către o echipă de militari de la locul detenţiei. Ion Mihai Pacepa a aflat de la Saharovski că PGU a calificat răpirea lui Beldeanu drept „prima operaţie de pedepsire din blocul sovietic care a îndeplinit ad literam condiţiile ordonate de

Kremlin”. De asemenea, se pare că „niciun guvern occidental nu a fost în măsură să afle că Bucureştiul a fost implicat în această operaţie”.

În august 1959 a fost planificată o altă operaţie specială de răpire care a avut drept ţintă pe căpitanul DIE, Gheorghe Mandache. Amănuntele care urmează simt reproduse din confesiunile lui Ion Mihai Pacepa. „Acesta [Gheorghe Mandache – *n.n.*] urmaşe un curs special al PGU la Moscova în care a fost pregătit să devină un ofiţer ilegal documentat ca cetăţean est-german ce nu a pus piciorul niciodată în România. Când pregătirea lui Mandache s-a încheiat, PGU l-a transferat în Berlinul de Est unde, sub supravegherea STASI, urma să-şi perfecţioneze limba germană. La 1 mai 1958, Mandache a dispărut însă împreună cu amanta sa, care fusese infiltrată pe lângă el de STASI”. În august 1959, STASI a aflat că Mandache primise azil politic în RFG şi că lucra la o firmă de engineering din Düsseldorf. PGU a ordonat ca el să fie răpit de Grupul „Z” şi STASI. Potrivit planului, „Gerda” urma să-l drogheze cu ajutorul „unchiului” ei, George Kenayoglu, iar STASI urma să-l transporte pe Mandache în RDG. Spre deosebire de celelalte acţiuni de răpire, cea privindu-l pe căpitanul defector Gh. Mandache a eşuat şi aceasta datorită unor acţiuni oculte întreprinse de I.M. Pacepa, care, peste 9 ani avea să urmeze aceeaşi cale, adică să ceară azil politic în Occident.

Faţă de aceste acţiuni în forţă ale DIE, reacţia serviciilor occidentale nu s-a lăsat prea mult aşteptată. Trebuie spus că o regulă nescrisă a serviciilor de contraspionaj este să se evite arestarea agenţilor şi a cadrelor serviciilor adverse. Scopul este de a putea fi studiaţi în amănunt, atunci când sunt depistaţi şi de a se interveni cu discreţie, doar în momente de oportunitate pentru a le dejuca intenţiile sau de a-i „întoarce”. În

perioada războiului rece această regulă a fost deseori încălcată, probabil din dorinţa de a se plăti poliţe. Aşa se poate explica faptul că după acţiunile de răpire atât de răsunătoare ale Securităţii româneşti, au început căderile în rândurile ofiţerilor DIE. în perioada 1958 – 1959 s-au produs cele mai grave căderi, arestarea şi anchetarea informativă a ofiţerilor Constantin Horobeţ şi Ştefan Ciuciulin, în urma cărora vest-germanii şi americanii au ajuns să cunoască aproape totul despre serviciile de spionaj ale Securităţii de la Bucureşti. În timpul anchetelor informative, cei doi ofiţeri au divulgat numele şi gradele ofiţerilor aflaţi la post sub acoperire în Anglia, SUA, RFG, Grecia şi Austria, precum şi numele reale şi conspirative ale unor agenţi din aceste ţări. A fost prima mare breşă făcută de serviciile speciale occidentale în DIE, iar impactul mediatizării în presa occidentală a acestor cazuri de ofiţeri români prinşi în flagrant a adus mari prejudicii regimului comunist de la Bucureşti. Dar lucrurile nu s-au oprit şi nici nu se puteau opri aici.

În martie 1960, ofiţerul român Dumitru Diaconescu a fost reţinut la Londra de Poliţia britanică în timp ce mergea la o întâlnire cu un agent. Este de altfel cea mai jenantă şi umilitoare situaţie în care poate fi pus un ofiţer de informaţii. S-a propus confruntarea cu agentul, iar peste o lună, Dumitru Diaconescu a fost declarat de autorităţile engleze „persona non grata”. La 15 martie 1963, serviciile secrete turceşti l-au atras pe colonelul Cornel Rizu, şeful rezidenţei DIE la Ankara, într-o combinaţie compromiţătoare. I s-a propus să lucreze pentru serviciile secrete turceşti şi americane. La refuzul ofiţerului român, care se pare stătea bine cu „pregătirea politico-ideologică”, serviciile turceşti l-au anchetat informativ şi apoi l-au declarat „persona non grata”.

Toate acestea sunt doar câteva exemple care

formează preludiul a ceea ce avea să se întâmple după 1968, adică defecţiuni după defecţiuni, căderi după căderi, în total – până în 1985 – aproximativ 30 de ofiţeri şi cadre DIE (între care şi generalul I.M. Pacepa) care dintr-un motiv sau altul au acceptat propunerile occidentalilor. De altfel, DIE a fost singura structură dintre organele de securitate româneşti care la capitolul „mari defectori” se înscrie cu un grup masiv de ofiţeri, cadre şi agenţi. O spunem desigur cu amărăciune, dar trebuie înţeles că adevărul istoric nu mai poate fi alterat, mai ales atunci când analizăm aspecte privind arta informaţiilor. În legătură cu aceste trei duzini de ofiţeri DIE, care au defectat în perioada 1968 – 1985 – hotărârea de a trece cu tot cu bagaje şi secrete, unele de importanţă deosebită, de partea cealaltă a baricadei le-a aparţinut în exclusivitate – s-a formulat şi opinia potrivit căreia cu toţii ar trebui consideraţi adevăraţi eroi pentru că au trădat „regimul comunist şi nicidecum România”. Dacă ar fi să ne lăsăm seduşi de o asemenea manieră de interpretare şi să continuăm raţionamentul ar însemna că Securitatea a fost o instituţie care a dat cei mai mulţi eroi ai „luptei anticomuniste”, ceea ce ne pune în faţa unei enorme stupizenii, ca să nu mai vorbim despre o grosolană intenţie de a falsifica istoria.

Pe de altă parte, datorită acţiunii atât de înverşunate, desfăşurată de organele Securităţii contra emigraţiei române din Occident, se poate explica, printre altele, de ce România nu a dispus, atunci când realmente a avut mare nevoie, de o diasporă cât de cât organizată, unită şi influentă care să fie luată serios în seamă pentru strategia de apărare şi promovare a intereselor româneşti pe termen lung. La fel de adevărat este şi faptul că „diaspora românească şi-a avut impurităţile ei, cum e cazul acelor trimişi în Occident ca unelte ale tiranilor din ţară, sau alţii,

neutrii la început, care au încăput ulterior pe mâna PCR, servindu-i interesele şi pe sine, rolul lor fiind să macine diaspora noastră”. Nesăbuitele acţiuni ale Securităţii de atunci s-au resimţit din plin după 1990. În loc de cercuri de influenţă (lobby-uri) româneşti, care să acţioneze pe lângă centrele de putere occidentale, acolo unde se concentrează sfera de putere şi decizie în politica mondială, aşa cum beneficiază din plin polonezii, cehii, ungurii, evreii, şi nu numai, România dispune doar de conaţionali temători şi suspicioşi, învrăjbiţi între ei datorită unor meschinării politice provocate şi întreţinute de foştii agenţi ai Securităţii, ceea ce constituie desigur, un impediment asupra imaginii ţării în lume.

Spionajul economic şi tehnico-ştiinţific. Spionajul industrial al României a fost creat în 1953, la cererea expresă a serviciilor secrete sovietice. Punctul de plecare l-a constituit scrisoarea secretă adresată ministrului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, de către şeful KGB, Lavrenty Beria. Această scrisoare, care a ajuns la Bucureşti cu doar câteva săptămâni înaintea morţii lui Stalin, începea cu afirmaţia, surprinzătoare pentru acea vreme, că spionajul tehnico-ştiinţific – nu ştiinţa sovietică – ar fi avut rolul primordial în transformarea Uniunii Sovietice într-o putere nucleară. Scrisoarea menţiona în continuare că era timpul ca această „nouă formă de activitate informativă externă” să se extindă în restul „lagărului socialist”. „Doar un efort comun pentru obţinerea celor mai avansate tehnologii militare ale imperialismului poate asigura victoria decisivă şi ireversibilă a revoluţiei marxist-leniniste pe plan mondial”. În încheiere, Beria cerea ministrului român să creeze un component tehnico-ştiinţific în cadrul DIE şi informa că un consilier specializat în astfel de operaţii era pregătit să plece la Bucureşti. Ion Mihai Pacepa susţine că majoritatea

consilierilor sovietici care au venit în România au constituit nu numai un component DIE pentru spionaj tehnico-ştiinţific ci şi o întreagă armată cu o imensă structură logistică, ce avea misiunea să obţină din Occident – prin metode şi mijloace specifice activităţii informativ-operative – tehnologii şi echipamente militare de embargou, solicitate de industria de apărare a URSS, precum şi tehnologii civile ce urmau să fie introduse în România şi alte ţări ale blocului sovietic fără plata licenţelor şi drepturilor de royalty.

Brigada SD, cum s-a numit structura specializată a DIE, a fost un fel de superminister ce a avut grupe operative conspirative în toate ţările avansate economic cu care România întreţinea legături diplomatice sau comerciale, precum şi servicii sau birouri secrete în toate ministerele economice şi uzinele importante din România. Acestea din urmă erau copii fidele ale reprezentanţelor pe care PGU le avea în ministerele militare şi civile din URSS.

Principalele sarcini ale acestei structuri au fost: să întocmească cereri tematice, care urmau să fie „obţinute” din Occident prin „canale speciale”; să supună aceste tematici semnăturii miniştrilor de resort şi să le trimită apoi spre rezolvare Brigăzii SD; să asigure fondurile necesare pentru cumpărarea echipamentelor industriale cât şi pentru aplicarea în practică a tehnologiilor obţinute de Brigada SD; să controleze modul în care ministerele şi uzinele subordonate folosesc informaţiile tehnologice şi echipamentele primite de la Brigada SD. Numărul salariaţilor permanenţi ce au încadrat aceste servicii şi birouri „externe” ale Brigăzii SD era de circa 400 de persoane. Activitatea lor era coordonată şi controlată de „Serviciul de Documentare” al Consiliului de Miniştri (condus de colonelul Petre Nicolăiţă – nume conspirativ), care era o altă unitate acoperită a Brigăzii SD. Toate

aceste colective primeau anual de la DIE între 4.000 şi 5.000 de proiecte şi alte documentaţii tehnice, circa 1.000 diverse echipamente şi piese supuse embargoului, precum şi circa 3.000 – 4.000 mostre de alte echipamente şi produse obţinute din Occident.

Pentru evaluarea şi valorificarea documentaţiilor şi echipamentelor furnizate de DIE au fost folosiţi circa 2000 de „colaboratori externi” care figurau pe statele de organizare ale diferitelor ministere şi uzine militare şi civile, dar erau remuneraţi suplimentar. Evidenţa tuturor acestor materiale şi a cererilor tematice care le-au generat era ţinută de un program computerizat, fiind analizat lunar. Tot lunar, întocmeau rapoarte pentru secretarul general al PMR asupra stadiului rezolvării cererilor tematice primite de la ministerele economice.

În afara acestor unităţi, Brigada SD a mai avut câteva componente operative interne a căror activitate a fost direcţionată spre supravegherea vizitatorilor occidentali. Una din aceste unităţi, care a lucrat în strânsă legătură cu Direcţia a III-a (Contraspionaj), a II-a (Contrasabotaj), a VII-a (Filaj şi Investigaţii), şi DGTO (Direcţia Generală de Tehnică Operativă), îi supraveghea operativ pe oamenii de afaceri, inginerii şi tehnicienii occidentali veniţi în România pentru comerţ sau cooperări industriale.

O altă structură a Brigăzii SD a avut sarcina să fotografieze în secret documentele tehnice găsite în valizele şi camerele de hotel ale vizitatorilor occidentali, în sediile firmelor vestice din România, cât şi în birourile salariaţilor occidentali din societăţile mixte. Brigada SD a mai avut un serviciu de recrutare a inginerilor occidentali pe teritoriul României şi un grup de prostituate, care aveau misiunea de a se infiltra pe lângă aceştia – intrând în relaţii intime – cu scopul de a-i compromite şi a facilita astfel recrutarea sau atragerea lor la colaborare. Nu a

lipsit din structura Brigăzii SD compartimentul specializat în „dezinformare”, al cărui rol era să inducă în eroare comercianţii occidentali, de regulă, prin falsificarea ofertelor făcute de competiţie sau prin crearea unor competitori imaginari.

Totodată, Brigada SD avea propriile ei „institute de cercetări”, numite „colective speciale” (prescurtat CS), care erau aproape similare dar la scară redusă, cu „oraşele tehnologice” sovietice, care funcţionau sub controlul KGB/PGU. Se pare că cel mai important a fost *Colectivul Special pentru Electronică* (CSE), cu misiunea să creeze o industrie pentru producerea de tranzistori şi circuite integrate pe baza tehnologiilor obţinute din Occident. CSE a avut servicii proprii de cercetare, proiectare, prototipuri în producţie. Majoritatea produselor speciale ale CSE erau supuse embargoului şi au fost obţinute din SUA, Japonia, Italia şi Germania de Vest de către DIE, care a avut grijă să îndepărteze de pe ele orice semn ce le putea trăda originea. Marea majoritate a personalului acestui CSE era alcătuit din ingineri şi tehnicieni militari verificaţi de DIE, iar întreaga lui conducere era formată din ofiţeri cu pregătire inginerească ce erau subordonaţi DIE. Toţi primeau salarii suplimentare secrete şi alte avantaje de la DIE. Tot ce era legat de CSE, începând cu existenţa lui şi terminând cu produsele sale finite, era clasificat strict secret şi era scutit de controlul politic, economic şi financiar ale organelor locale şi centrale de stat şi de partid. Singura diferenţă majoră dintre oraşul minielectronicii din Uniunea Sovietică şi versiunea lui românească era dimensiunea lor: CSE ocupa numai trei hale industriale şi avea numai 1.500 de salariaţi.

Ion Mihai Pacepa povesteşte în cartea sa memorialistică „Moştenirea Kremlinului” că, până în anul 1958, 77, 9% din importul românesc venea din lagărul

socialist, restul fiind în mare parte materii prime cumpărate de statul român din ţări în curs de dezvoltare. Acest lucru este explicat prin faptul că miniştrii sectoarelor economice româneşti nu ar fi fost interesaţi de obţinerea unor tehnologii moderne din Occident pe calea spionajului industrial, aşa cum procedau, de altfel, multe din ţările socialiste şi nu numai. Majoritatea miniştrilor comunişti de la Bucureşti fuseseră şcoliţi la Moscova, la institute de specialitate, iar cunoştinţele lor s-ar fi limitat doar la economia de tip socialist şi la tehnologia provenită din spaţiul socialist.

Din punctul nostru de vedere explicaţia este doar parţial veridică. Pe de o parte, trebuie recunoscut că, fiind o perioadă imediat postbelică şi datorită imenselor pagube suferite de URSS în timpul războiului, ştiinţa şi tehnologia sovietică se aflau în faza de început a refacerii şi modernizării. Pe de altă parte, nu poate fi negată total contribuţia importantă a oamenilor de ştiinţă sovietici la dezvoltarea ştiinţelor fundamentale, precum şi la inventica aplicativă în domeniul tehnologic. Ca dovadă, „exodul de creiere” dinspre sovietici înspre Occident. În ceea ce priveşte specialiştii români pregătiţi la Moscova în institutele de învăţământ superior, se poate spune că se situau aici la un nivel profesional performant. Mulţi dintre ei, care au reuşit să ajungă în lumea liberă, s-au adaptat cu destulă uşurinţă la ritmul şi exigenţele impuse de economia de piaţă, ceea ce dovedeşte că erau bine pregătiţi şi dispuneau de un bagaj de cunoştinţe teoretice destul de solid.

Când Gheorghiu-Dej a înţeles ce înseamnă activitatea de informaţii tehnico-ştiinţifice – adică acel flux de informaţii obţinut prin spionaj, menit a-i ţine la curent pe specialiştii români cu ritmul şi progresele Occidentului –, el a fost convins că a descoperit calea de rezolvare a

multor probleme economice româneşti. Specialiştii români din ţară, inclusiv cei parveniţi în funcţii de conducere ministeriale sau cei care îşi desfăşurau activitatea în institutele de cercetări, suportau, desigur, presiunea psihologică exercitată de dogmele ideologiei comuniste, dar nu de aşa natură încât să le anuleze profesionalismul. La ei se manifesta o oarecare lipsă de flexibilitate în gândire şi, nu în cele din urmă, o acută penurie a unei reale motivaţii de ordin material. Astfel de bariere, care jugulaseră până atunci gândirea economică şi tehnico-ştiinţifică românească au fost depăşite cu relativă uşurinţă odată cu iniţierea politicii de deschidere spre Occident.

Generalul (r) Neagu Cosma recunoaşte la rându-i că spionajul tehnico-ştiinţific a constituit o importantă şi permanentă preocupare a serviciilor speciale ale Securităţii. „Preocuparea de documentaţii tehnice – spune memorialistul citat –, de la specialiştii străini aflaţi în România, ori chiar din străinătate, devenise o preocupare permanentă, soldându-se uneori, cu rezultate spectaculoase. Specialiştii români, şi în primul rând cei ce se aflau în reţeaua informativă, când mergeau în străinătate, în Est sau în Vest, erau instruiţi să procure informaţii şi documentaţii privind tehnica de vârf, pentru ca cercetătorii şi specialiştii români să poată realiza asemenea utilaje, fără să mai fie nevoie să le importăm”.

Gheorghiu-Dej l-a numit mai întâi pe maiorul Ion Mihai Pacepa, viitorul general defector, în funcţia de şef-adjunct al DIE, cu responsabilitate în operaţiile de spionaj industrial şi tehnico-ştiinţific. Apoi a organizat o şedinţă comună a Biroului Politic şi a Consiliului de Miniştrii, care a avut un singur punct pe linia de zi: calea rapidă de dezvoltare a României cu ajutorul spionajului industrial.

Prima operaţiune de spionaj tehnico-ştiinţific pe care Gheorghiu-Dej a declanşat-o în luna ianuarie 1960 şi pe

care a condus-o personal a purtat numele de cod „Geneza”. Ea viza sustragerea de sămânţă de porumb hibrid de la fermierii americani, care considerau tehnologia de producere a hibrizilor tot atât de secretă ca aceea a producerii bombei atomice. „Geneza” sugera, pentru liderii de la Bucureşti, începutul unei noi ere. Pentru punerea în aplicare a operaţiei „Geneza” au fost recrutaţi 100 de ingineri agricoli, în calitate de ofiţeri sau colaboratori. Doisprezece dintre ei au depus jurământ de credinţă ca dfiţeri în faţa secretarului general al PMR. Toţi aceşti tineri specialişti în agronomie au urmat un proces rapid de instruire asupra tehnicilor de hibridizare şi a metodelor informativ-operative de spionaj. Institutul de Cercetări Agricole de la Fundulea a fost trecut sub controlul personal al lui Dej, s-a mărit schema de organizare şi s-a dat sarcina ultrasecretă de a se specializa în hibridizarea porumbului. Mai mult, Dej a numit un ofiţer DIE ca ataşat agricol la Ambasada română din Washington, căruia i-a trasat ca sarcină să-i determine pe americani să acorde burse de studii pentru „lucrătorii” agricoli români, astfel încât ei să poată învăţa cum să cultive seminţe de produs hibrid, pe care guvernul român era hotărât să le importe din America.

În momentul când autorităţile SUA au acordat primele 50 de burse pentru români, Gheorghiu-Dej a ordonat declanşarea operaţiunii „Geneza”. În SUA, „bursierii” români au muncit zi şi noapte; „dimineaţa erau la cursurile în care deprindeau tehnica cultivării de hibrizi, iar în toiul nopţii, se furişau pe ogoarele unde se afla materialul hibrid abia sădit pentru a-l sustrage.

Timp de 5 ani, armata „Genezei” a sustras sute de kilograme de material genetic folosit de fermele americane pentru producerea seminţelor de porumb hibrid. O dată pe săptămână, ofiţerii DIE transportau materialul sustras la

Ambasada română din Washington sau la Misiunea Permanentă a României de pe lângă Naţiunile Unite. Din aceste locuri, prin sistem de curierat diplomatic special, se asigura transportarea imediată şi fără degradare biologică a acestui material genetic din SUA în România.

Tot din dezvăluirile fostului general de securitate Ion Mihai Pacepa mai rezultă că între 1961 – 1964, Dej ar fi condus personal întreaga activitate de reînsămânţare a acestui material genetic, cât şi procesul de înmulţire a lui, spre a crea rezerva naţională de „părinţi” necesară pentru producerea unei largi varietăţi de seminţe de porumb hibrid. El nu a apucat să se bucure de rezultatele operaţiunii „Geneza”, întrucât agricultura românească a mai avut nevoie de încă un deceniu pentru a începe producţia de porumb hibrid la scară naţională. „Geneza” ar fi adus o economie de trei sute de milioane de dolari, prin eliminarea importului de licenţe, de know-how şi de seminţe de porumb hibrid din SUA. Dar a creat şi o imagine foarte proastă României în Occident.

O altă operaţiune de spionaj tehnico-ştiinţific a fost „Moara” (după numele ei conspirativ) căci „trebuia să funcţioneze 24 de ore pe zi, ca o moară” – după cum dezvăluie Ion Mihai Pacepa. Este vorba despre sustragerea de tehnologie de vârf de la două firme concurente (una germană şi alta franceză) pentru crearea Complexului Metalurgic Galaţi. Aceasta a fost bine pregătită, prin crearea unor grupe operative, fiecare specializată, instruită şi direcţionată pe un anumit sector informativ-operativ. Astfel, „Rafala” a fost numele dat grupei speciale, ce a avut misiunea să-i supravegheze pe reprezentanţii celor două firme occidentale, care erau în competiţie pentru semnarea contractului de construire a Combinatului metalurgic. Încadrată cu 200 de ofiţeri transferaţi din direcţiile centrale (contraspionaj,

contrasabotaj şi filaj-investigaţii) ale Securităţii interne, „Rafala” avea sarcina de a le intercepta convorbirile telefonice şi comunicaţiile prin telex ale specialiştilor străini şi de a-i fila permanent, zi şi noapte. „Cocota” a fost denumirea de cod pentru grupa de prostituate, creată de Direcţia a II-a de Contraspionaj. „Cocotele” erau informatoarele Securităţii şi aveau sarcina de „a se lipi” de reprezentanţii din Bucureşti ai celor două firme şi de a-i exploata informativ. „Vizorul” a fost numele de cod al grupei operative speciale, cu misiunea de a fotografia în secret documentele găsite în valizele şi camerele de hotel ale reprezentanţilor din Bucureşti ai celor două firme. A mai fost creată şi grupa operativă „Teascul”, formată din specialişti din Ministerele de Comerţ Exterior şi Finanţe – toţi recrutaţi ca agenţi de către DIE sau de Securitatea internă – care avea ca misiune să analizeze toate informaţiile tehnice, comerciale, financiare obţinute de „Rafala”, „Cocota” sau „Vizorul”. Şeful întregii operaţii „Moara” a fost ministrul Comerţului Exterior; generalul Nicolae Doicaru a devenit şeful de stat-major, iar Ion Mihai Pacepa director pentru relaţii externe.

Combinaţia jocului operativ a constat în plasarea ofertelor comerciale făcute de vest-germani francezilor şi invers. Jocul a durat câteva luni, şi s-a soldat cu o reducere de preţ atât de mare încât, după opinia specialiştilor români, ambele grupuri vestice puteau rămâne în competiţie numai reducând în mod drastic preţul echipamentelor pe care urmau să le furnizeze. Până la urmă, firma franceză s-a retras din competiţie, nerezistând la preţuri scăzute, iar contractul s-a încheiat cu firma vest-germană în condiţii foarte avantajoase pentru partea română. Dej a sperat să facă din Combinatul Metalurgic Galaţi cea mai de seamă realizare a guvernării sale. Numai că mastodontul metalurgic de la Galaţi nu a putut să ţină

pasul cu evoluţia tehnologică şi concurenţa pieţei libere occidentale, confruntându-se nu după mult timp cu grave probleme economico-financiare.

În esenţă, putem conchide că după modelul sovietic spionajul industrial a devenit la începutul anilor ’60 o politică de stat în România, iar DIE a fost „instrumentul” regimului comunist de la Bucureşti ce s-a implicat activ în fiecare fază a sa.

Reţeaua Caraman. Cel mai mediatizat caz de spionaj realizat de DIE a fost aşa-numita „reţea Caraman”, sau, după o formulă apărută în Occident în 1972, „Cei treisprezece români care au speriat NATO”. Prin reţeaua Caraman spionajul românesc „a dat Alianţei Nord-Atlantice” – după cum spunea Ion Mihai Pacepa – „cea mai puternică şi costisitoare lovitură din istoria sa; a trimis Moscovei toate planurile militare ale NATO pentru următorii 20 de ani”.

Mantelarea reţelei Caraman trebuie înţeleasă în contextul evoluţiei relaţiilor internaţionale între Est şi Vest. Se ştie că după 1953 (moartea lui Stalin), Hruşciov a făcut eforturi intense pentru a restabili bunele relaţii cu masoneria de stânga occidentală. Noua colaborare avea să se manifeste explicit în ceea ce politologii au numit „spiritul Genevei” şi în „dezgheţul hruşciovist”. Ambele concesii majore de politică externă şi internă făcute de Hruşciov masoneriei de stânga au avut ca ţintă penetrarea structurilor nord-atlantice.

Franţa gaullistă devenise, în acelaşi timp, un partener incomod – unii autori au folosit chiar şi termenul de „adversar” – al NATO, iar generalul de Gaulle şi Hruşciov au trasat o altă direcţie integrării şi securităţii europene. Nu este exclus ca prin această politică, preşedintele Franţei să fi urmărit în subsidiar plătirea unei poliţe către SUA, pentru umilinţa la care fusese supusă

Franţa în timpul crizei Suezului din 1956.

Recrutat de Securitate în 1952, Mihai Caraman a fost format timp de 6 ani în şcoala românească de spionaj. În ultima lună a anului 1958 a fost trimis la Paris ca prim-secretar şi consilier comercial al Ambasadei române. Aceste funcţii erau doar acoperiri care-i facilitau activitatea de informaţii. În realitate era încadrat atunci în DIE, Serviciul Franţa-Benelux-Italia* şi se afla în graţiile lui Mihai Gavriliuc, şeful DIE.

Între 1960 – 1965, Caraman a creat o vastă reţea de spionaj, aflată în totalitate sub controlul KGB, recrutând funcţionari ai NATO, de la Banca Mondială din Quai d'Orsay, Organizaţia de Cooperare şi Dezvoltare Economică, Ministerul Economiei şi Finanţelor. Primul agent serios al lui Caraman din Franţa a fost Robert van der Vielle, recrutat ca atare în 1961. Era cetăţean argentinian, la acea vreme şef al biroului de documente secrete din sediul NATO. Al doilea agent important al lui Caraman a fost Francis Rousilhe, şeful biroului de documente secrete din cadrul biroului de traducători de la sediul NATO. Ofiţerul Ion Păduraru, aflat la Paris mai ales cu sarcini contrainformative, ştia că Francis Rousilhe era plătit de rezidenţa română de spionaj din Franţa în monede de aur. Al treilea agent serios al lui Caraman a fost cetăţeanul turc Nahit Imre.

Se pare că un rol important i-a revenit şi lui Villeurbaune Charles Hemu, cel care va ajunge în timpul guvernării socialiste (în 1981) ministrul Apărării Franţei. Acesta a fost racolat mai întâi de către Serviciul secret bulgar (col. Raiko Nikolov) între 1953 – 1957, apoi de DIE român (Caraman) şi de KGB-ul sovietic (Vinogradov), între 1957 – 1963, dată după care Serviciul secret sovietic şi-a rezervat „exclusivitatea" asupra lui „Andr", numele de cod al lui Hemu. Întrucât Charles Hemu era membru (devenit

ulterior conducător) al lojii francmasonice de stânga „Clubul iacobinilor”, în opinia unor autori, acţiunea sa ar trebui privită în dublu context: pe de o parte apropierea abilă a lui Hmşciov de cercurile masonice de stânga din Occident; pe de alta, penetrarea de către KGB şi celelalte servicii de securitate comuniste, prin aceste cercuri masonice de stânga, a structurilor nord-atlantice în anii ’60.

Toţi aceştia au furnizat ofiţerului român Mihai Caraman 60 de dosare, dintre care 16 „casnice”, adică „top secret”, de excepţională importanţă, privind situaţia bugetelor militare ale statelor membre NATO, logistica organizaţiei pe timp de pace şi de război, sistemul de alarmă al NATO etc. Până în 1964, toate documentele procurate de Mihai Caraman din sediul Alianţei Nord-Atlantice erau transmise integral serviciilor de informaţii sovietice. Începând din acest an, partenerilor de la Moscova nu li s-au mai oferit decât sinteze, adică informaţii filtrate. Oricum, Moscova a dat acestor documente aprecieri elogioase. Ţările NATO au cheltuit sute de milioane de dolari ca să modifice planurile ce fuseseră date Kremlinului prin „reţeaua Caraman”. Din această cauză, spionajul românesc a fost considerat „cel mai periculos duşman al NATO”. A fost o acţiune originală a spionajului românesc, dar calitatea şi volumul informaţiilor secrete au determinat KGB-ul să-l ia pe Mihai Caraman sub comanda sa. În istoria serviciilor sovietice, se pare că Mihai Caraman a fost singurul ofiţer român de securitate medaliat de KGB pentru „rezultate excepţionale împotriva NATO”. Documentele din Arhiva fostei Securităţi preluate de SRI atestă doar că: „Sunt date din care rezultă că Mihai Caraman a fost decorat de sovietici şi că ar fi avut grad militar sovietic”. Alte aspecte despre „reţeaua Caraman” care au apărut în literatura istoriografică şi în

presă nu sunt confirmate de documentele româneşti, ceea ce înseamnă că trebuie să le privim cu maximă circumspecţie. De exemplu, în lucrările despre istoria spionajului apărute în Franţa se susţine că Mihai Caraman ar fi sosit la Paris în decembrie 1958 „împreună cu soţia sa Maria, o brunetă frumoasă”. Dimpotrivă, documentele româneşti atestă indubitabil că Mihai Caraman a plecat la Paris necăsătorit, ceea ce reprezenta o excepţie în tradiţia DIE.

În legătură cu relaţiile dintre Caraman şi serviciile de spionaj sovietice, se poate spune că înainte sau după 1964 – data nu rezultă din documentele româneşti –, Moscova a ţinut să-l cunoască personal pe ofiţerul român. Iniţial, acesta a purtat convorbiri la Bucureşti cu consilierul sovietic Skamarohin. Alte cadre din DIE nu au fost prezente la acest contact, dar este de presupus că discuţiile au fost înregistrate prin tehnici operative. Ulterior, Mihai Caraman a fost invitat de unul singul la Moscova, unde tehnica operativă a Securităţii din România nu mai funcţiona. De altfel, şi la Paris, un ofiţer rus îl invita frecvent pe Caraman la diverse manifestări de la Ambasada sovietică. Mai târziu şi ofiţerul Ion Păduraru – care s-a ocupat de protecţia lui Caraman – a confirmat informaţiile despre călătoria „super spionului român” la Moscova şi felicitările călduroase pe care i le-au adresat sovieticii. În plus, Ion Păduraru a declarat că Mihai Caraman i-ar fi încredinţat şi o confesiune strict personală: sovieticii îi acordaseră gradul de căpitan, de care era foarte mândru. Dacă totul este adevărat, înseamnă că gradul de căpitan sovietic era mai important decât cel de maior român.

Documentele româneşti – cele rezultate în urma anchetei efectuate de o comisie condusă de generalul Emil Macri, între anii 1978 – 1980, după defecţiunea lui Pacepa

– mai oferă şi alte aspecte interesante în legătură cu activitatea informativă a DIE contra NATO, asupra cărora literatura occidentală a păstrat tăcerea. În opinia istoricului Mihai Pelin, această tăcere, coroborată cu imaginea de super spion creată asupra lui Caraman, nu este deloc întâmplătoare. Eforturile occidentalilor de a mediatiza cazul Caraman sub această lumină, adică despre o acţiune de superspionaj românesc, au fost şi sunt făcute pentru a proteja serviciile secrete franceze, în sensul de a nu le pune într-o postură jenantă faţă de partenerii din NATO. Iată, în esenţă, şi principalele argumente susţinute documentar.

În 1962, expirându-i contractul cu serviciile NATO, Robert van der Vielle l-a avizat din timp pe Mihai Caraman şi i-a propus un substitut pentru activitatea pe care o desfăşurase până atunci, în persoana unei femei care lucra tot la sediul NATO, într-un post cu acces la documentaţii secrete. Numele ei nu apărea în documente. Robert van der Vielle a aranjat o întâlnire între persoana respectivă şi Mihai Caraman, înţelegerea a fost perfectată fără niciun fel de probleme, totul părea să fie în ordine, însă femeia a divulgat legătura pe care o contactase serviciilor specializate din Franţa. Drept urmare, argentinianul a fost arestat, anchetat, deferit justiţiei şi condamnat. Din documentele româneşti nu rezultă cât de reală a fost condamnarea sa şi dacă, într-adevăr, a efectuat pedeapsa. Cu toate acestea, autorităţile franceze implicate în investigaţii nu l-au deranjat cu nimic pe Mihai Caraman, beneficiarul efectiv al documentelor sustrase din sediul NATO.

Opiniei ofiţerului Ion Păduraru – unul dintre cei care l-au cunoscut cel mai bine pe Caraman în acea perioadă – merită să i se acorde toată atenţia şi, de ce nu, toată credibilitatea. Păduraru considera că explicaţia succeselor

spectaculoase ale lui Caraman nu trebuie căutată în abilitatea acestuia, nici în calităţile lui de super spion, ci în conjunctura politică a Franţei din acel timp. Din 1958, când preluase puterea în Franţa, generalul de Gaulle vădise o adversitate constantă faţă de supremaţia americană în structurile militare occidentale, şi de aici serioase rezerve faţă de NATO. în consecinţă, acţiunea de penetrare a secretelor NATO dezvoltată de Mihai Caraman, printr-un aşa-zis risc personal, coincidea cu anumite interese ale serviciilor secrete franceze din epoca respectivă, racordate la viziunile de politică externă ale preşedintelui. Şi nu ar fi fost deloc exclus ca principalul informator şi furnizor de documente secrete al lui Caraman, Francis Rousilhe, să fi lucrat în acord cu serviciile secrete ale Franţei, sau poate chiar în subordinea acestora. Altfel nu se explică de ce, în pofida căderii lui Robert van der Vielle, lui Mihai Caraman nu i s-a întâmplat absolut nimic. Totuşi, o anumită întrebare nu poate fi evitată: de ce a căzut primul agent important al lui Caraman dacă jocul era acela pe care l-am schiţat mai sus? Posibil că Robert van der Vielle ieşise din regula jocului şi trebuia înlocuit cu un agent care se conforma fără nicio abatere combinaţiilor puse la cale de serviciile secrete franceze în directă legătură cu masoneria de stânga.

Când furnizându-le câte un agent valoros, când ascunzându-le agenţii pe care îi furnizau, DST şi serviciile de contraspionaj militar ale Franţei încercau să le sugereze, lui Mihai Caraman şi stăpânilor săi, că acţiunea lor la Paris nu se putea desfăşura decât între anumite limite, strict precizate. Cât timp francezii au fost interesaţi în funcţionarea neîntreruptă a canalului prin care secretele NATO curgeau spre Moscova, direct sau prin România, aureola de spion glorios a lui Caraman nu a contenit să sporească. Din nefericire, acest mecanism

ocult avea în substrat un viciu de fond, acesta fiind chiar viciul viziunii politice a lui Charles de Gaulle: credinţa nefastă că Uniunea Sovietică ar fi putut cotiza la anumite aspiraţii ale Europei Occidentale în general şi ale Franţei în mod special, toate de esenţă antiamericană. Şi, implicit, credinţa că Uniunea Sovietică ar fi putut fi adusă la sentimente mai bune faţă de Europa Occidentală. Însă, în 1968, când Uniunea Sovietică, prin invazia brutală în Cehoslovacia, a ameninţat direct întreaga Europă Occidentală, mai periculos decât oricând altă dată, iluziile lui Charles de Gaulle şi ale altor francezi care le-au nutrit s-au spulberat. Ca o consecinţă subsidiară, practic neînsemnată în raport cu amploarea intereselor aflate în confruntare, invazia din Cehoslovacia a determinat şi căderea „reţelei lui Caraman”, care nu a fost, de fapt, o cădere în sensul consacrat în arta informaţiilor, ci o demantelare a unui dispozitiv devenit inutil, prin intrarea în desuetudine a obiectivelor lui iniţiale.

Demantelarea „reţelei Caraman” s-a produs în felul următor. La 16 octombrie 1967 serviciile NATO s-au mutat la Bruxelles iar „reţeaua Caraman” a fost preluată de Ion Tomescu (conspirativ Jean) şi de secretarul II al ambasadei, Victor

Dorobanţu (conspirativ Vitea), locotenent DIE. Totul a funcţionat bine până în anul 1969, când Ion Iacobescu – oficial al III-lea secretar al Misiunii române la UNESCO, în realitate căpitan DIE şi adjunct al lui Caraman – a cerut azil politic la Ambasada Marii Britanii din Paris.

În opinia generalului (r) Neagu Cosma, căpitanul Ion Iakob (alias Ion Iacobescu) fusese recrutat de un anume Leonard Kirshen, agent britanic ce condusese până în 1948 o reţea de spionaj în România. Fiind descoperit, a fost judecat şi condamnat. După 15 ani de închisoare în România, Kirshen s-a stabilit în Elveţia de unde ar fi

continuat activitatea informativă, reuşind să-l recruteze pe Iacobescu. Acesta din urmă, prevenit de Pacepa că legătura lui cu spionajul britanic fusese depistată de contraspionajul român, a dezertat, plecând în America. A fost transportat cu un avion militar, pus special la dispoziţia sa.

Ulterior, Iacobescu a povestit, cu toate detaliile, la CIA despre penetrarea NATO de către spionajul românesc. Tribunalul Militar din Bucureşti l-a condamnat la moarte pe căpitanul Ion Iacobescu pentru dezertarea şi trădarea sa.

Cu ocazia vizitei făcute de Nicolae Ceauşescu în SUA (26 – 27 octombrie 1970), preşedintele american Richard Nixon i-a spus, într-o conversaţie particulară, că România a făcut o mare greşeală când a penetrat NATO prin reţelele de spionaj, la cererea Moscovei. Ceauşescu a ordonat atunci oprirea oricăror acţiuni informative anti-NATO.

Fostul general de securitate Nicolae Pleşiţă, care în perioada 1980 – 1984 a condus DIE, îl considera pe Caraman „un spion al secolului” şi „mândria noastră”. Interesantă este şi opinia domnului Virgil Măgureanu, fost director al SRI, despre performanţa lui Caraman. Într-un interviu luat de ziaristul Eugen Prună, dl Măgureanu afirma că Mihai Caraman „a reuşit să spargă nişte secrete teribile ale timpului său” şi că „*din punct de vedere strict profesional* (subl. n.) nu poate fi contestat de către cineva”.

Ceea ce se mai poate adăuga este că generaţia de ofiţeri de securitate de după 1970 a fost crescută şi instruită în cultul profesionalismului motivat de performanţa lui Caraman, dar şi a dispreţului pentru „epoca abuzurilor”, eufemism ce vizează crimele şi atrocităţile produse de structurile Securităţii conduse de Pintilie, Nicolschi, Drăghici şi toţi ceilalţi torţionari.

ORGANELE DE INFORMAŢII ŞI SECURITATE ÎN CONTEXTUL NOILOR RELAŢII ROMÂNO-SOVIETICE

Spre deosebire de Republica Democrată Germană, Polonia şi Ungaria, moartea lui Stalin, survenită în 5 martie 1953, a avut un impact nesemnificativ asupra afacerilor interne ale României; nu s-a produs nicio schimbare majoră în conducerea partidului, nicio măsură de descentralizare a economiei şi nu a încetat colectivizarea agriculturii. Gheorghiu-Dej a făcut o simplă paradă privind principiul conducerii colective introdus de Hruşciov, dar fără să poată evita conflictul cu noul lider de la Kremlin. Originea conflictului a avut la bază o cauză de ordin politic şi anume, refuzul lui Gheorghiu-Dej de a se conforma orientării antistaliniste a lui Hruşciov şi ansamblul de măsuri destinate să-l pună la adăpost de încercările Kremlinului de a-l înlocui. Pe bună dreptate istoricul Florin Constantiniu aprecia că „nu prin apărarea intereselor economice a descoperit echipa lui Gheorghiu-Dej politica de independenţă, ci prin luptă înverşunată pentru păstrarea puterii”.

Un paradox al regimului dejist constă în faptul că, în paralel cu măsurile represive, era deja angajat pe drumul care a dus la spectaculoasa reorientare internă şi externă a României de după 1960.

Explicarea acestor proceduri ar putea consta în faptul că Gheorghiu-Dej făcea distincţie între modelul sovietic şi Uniunea Sovietică. Optând pentru primul, liderul comunist de la Bucureşti a îndreptat partidul şi ţara pe un nou curs, de autonomie faţă de stăpânii de la Kremlin, refuzând să accepte pentru România în cadrul CAER rolul de „coş de pâine” al ţărilor mai puternic industrializate, ca RDG şi Cehoslovacia. îmbrăţişarea de către Dej a valorilor leninist-staliniste de industrializare, dar fără să se mai supună orbeşte faţă de indicaţiile

Kremlinului, l-a transformat într-un aşa-zis „comunist naţional”. Desigur că termenul de „comunist naţional” este la prima vedere, cel puţin pentru România, un nonsens. Comunismul nu a avut rădăcini în tradiţia politică românească, iar instaurarea regimului comunist s-a făcut cu forţa. Comunismul în România a fost o plantă exotică, nedorită de imensa majoritate a poporului român. Binomul comunism-naţional are semnificaţie doar în ceea ce priveşte politica de relativă autonomie a regimului de la Bucureşti faţă de URSS.

Pe de altă parte, mai trebuie spus că aceeaşi consecvenţă a lui Dej faţă de principiile staliniste a dus în cele din urmă, paradoxal, la diminuarea terorii instituţionalizate. Ruptura cu Moscova s-a produs treptat şi neuniform, cu fluctuaţii în evoluţia sa.

Desprinderea politicii lui Dej de interesele integraliste ale Moscovei – ceea ce a atins coarda sensibilă a puternicelor sentimente antiruseşti nutrite de majoritatea românilor – a atras, pe de altă parte, sprijinul pentru regimul său, chiar şi în rândul deţinuţilor proaspăt eliberaţi, care priveau amnistia numai din punctul de vedere care o lega de ruptura cu Moscova şi noul „liberalism” al liderului comunist de la Bucureşti. Ei nu au uitat totuşi – şi ar fi fost imposibil acest lucru – că acelaşi Gheorghiu-Dej fusese acela care iniţiase şi autorizase măsurile de trimitere a lor în închisoare. A te opune politicii lui Dej, însemna a te situa pe poziţiile de partizanat cu Moscova. A-l susţine pe Dej, însemna a face disidenţă politicii Kremlinului. Iată de ce, în ultimii ani ai lui Dej şi cel puţin în primul deceniu al urmaşului său, Nicolae Ceauşescu, în România nu au mai fost disidenţe politice. Într-o asemenea situaţie, organele de securitate naţionalizate printr-o acţiune energică de purificare a elementelor sovietice nu au mai avut practic obiect de

„lucru” ca poliţie politică represivă, concentrându-şi atenţia asupra cercetării şi demascării spionajului ruso-sovietic dar şi a propriilor „abuzuri” făcute în perioada anilor ’50.

Retragerea trupelor sovietice şi înăsprirea regimului de teroare etatizată.

Retragerea trupelor terestre sovietice din România în iunie 1958 constituie un eveniment important, dar încă insuficient clarificat în istoriografie, sub aspect documentar, în ceea ce priveşte adevăratele motive care au determinat Kremlinul să ia o asemenea decizie. Foarte posibil ca un rol important să-l fi jucat contribuţia guvernului de la Bucureşti în octombrie 1956 şi primăvara lui 1957 pentru „normalizarea” situaţiei din Ungaria. Liderii comunişti de la Bucureşti ar fi sugerat necesitatea retragerii trupelor sovietice încă din 1953, imediat după moartea lui Stalin. Principalul negociator a fost Emil Bodnăraş, care, deşi agent sovietic, şcolit de GRU, s-a situat pe o poziţie consecventă de sprijinire a politicii externe de autonomie faţă de Moscova iniţiată de Gheorghiu-Dej. În asta constă şi dificultatea pentru istoriografie de a explica sensul real al evenimentului. A riscat Bodnăraş, jucând pe cartea politicii „comunismului naţional”, sau a fost doar un simplu pion care şi-a făcut rolul în concordanţă cu viziunile strategice ale Moscovei? în lipsa unor documente de planificare strategică elaborate de Kremlin, trebuie evitat un răspuns tranşant.

Oricum, pentru a se oferi totuşi un răspuns, trebuie plecat de la analiza contextului internaţional al acelui moment. Cu certitudine se poate spune că valoarea strategică a României pentru URSS scăzuse considerabil după semnarea, la 15 iunie 1955, a tratatului de pace cu Austria şi retragerea sovieticilor din teritoriul austriac. În această conjunctură, elementul cheie de politică externă a

Moscovei a fost măsura unilaterală de a-şi retrage un număr limitat de trupe din întreaga Europă Răsăriteană, care, aşa cum spera Hruşciov, ar fi putut provoca un răspuns similar din partea NATO.

Probabil că nu a fost o coincidenţă faptul că sovieticii au anunţat hotărârea de retragere a trupelor din România, la 24 mai 1958, în aceeaşi zi când au fost reduse cu 119.000 de militari efectivele sovietice din Europa Răsăriteană. Pe de altă parte, aflat în plină campanie propagandistică de câştigare a opiniei publice occidentale, Hruşciov a socotit probabil că se poate dispensa de ocuparea unei ţări (România), înconjurată oricum de sateliţi, şi aflată, şi aşa, la îndemâna diviziilor sovietice staţionate în Ucraina de Sud şi în Basarabia (R.S.S. Moldovenească). Un alt aspect de care trebuie să se ţină seama în explicarea deciziei luate de sovietici, privind retragerea trupelor din România, este că URSS dispunea la acea dată de rachete, bombe atomice şi cu hidrogen care puteau acţiona de pe teritoriul propriu, fără să mai fie nevoie de prezenţa unor unităţi militare pe teritoriul românesc. România rămânea încă strâns legată în cadrul blocului sovietic, bazele navale şi aeriene sovietice rămăseseră pe teritoriul românesc. Prin urmare, hotărârea Kremlinului a avut la bază raţiuni militare, diplomatice şi propagandistice.

La 25 iunie 1958, ultimii 35.000 de militari sovietici au părăsit România. Impactul cel mai semnificativ al acestei retrageri asupra guvernului de la Bucureşti a fost de natură psihologică. La plecarea trupelor terestre sovietice din România, Gheorghiu-Dej a rostit unul din cele mai linguşitoare şi servile discursuri, probabil pentru a-i face pe sovietici încrezători în fidelitatea românilor. Mai mult, pentru a compensa retragerea şi a risipi temerile sovieticilor că acest eveniment ar fi putut avea ca urmare

slăbirea temeliei regimului comunist din România, Gheorghiu-Dej a aprobat introducerea de urgenţă a unor măsuri stricte de securitate internă pentru menţinerea controlului PMR.

O primă măsură a constat în introducerea unor amendamente la Codul Penal. Prin Decretul nr. 318 din 21 iulie 1958, au fost definite noile infracţiuni care atrăgeau pedeapsa cu moartea. Primul articondin Cod impunea pedeapsa cu moartea oricărui cetăţean român care contacta un străin pentru a comite o faptă ce putea dăuna intereselor statului român, printr-o declaraţie de neutralitate sau printr-o declaraţie de război. Această prevedere era destinată în mod clar să-i descurajeze pe cei care ar fi fost tentaţi să urmeze exemplul lui Imre Nagy din Ungaria, care, în timpul revoluţiei din 1956, după cum am văzut, proclamase neutralitatea ţării şi, implicit, retragerea Ungariei din Tratatul de la Varşovia. Evident că această tentativă se putea dovedi chiar mai mare în absenţa forţei sovietice de ocupaţie. De asemenea, în noul Cod Penal, definiţia „sabotajului economic” a fost extinsă, incluzându-se furtul şi mita, sau aşa-zisele acte huliganice comise de tineri. În toamna anului 1956, guvernul de la Bucureşti s-a grăbit să aplice primele pedepse cu moartea.

O altă măsură a vizat înfiinţarea în zonele mlăştinoase din Delta Dunării, în special la Periprava, a unor centre corecţionale, pentru a canaliza fluxul de condamnaţi la muncă forţată în baza noilor prevederi legale. Se urmărea şi un obiectiv economic, şi anume recoltarea stufului pentru fabricile de celuloză, construite şi puse în funcţiune prin finanţarea comună a României, Poloniei, Cehoslovaciei şi Republicii Democrate Germane.

Decretul nr. 89 din 1958 prevedea arestarea foştilor membri ai Mişcării legionare ceea ce a condus la o rapidă creştere a numărului deţinuţilor politici. Dacă în 1955,

potrivit cifrelor publicate, 6 406 persoane erau închise pentru delicte împotriva securităţii statului (această cifră nu include pe cei întemniţaţi fără judecată), numărul a scăzut în ianuarie 1958, la 6 211, pentru a creşte vertiginos în luna decembrie a aceluiaşi an, la 10 125, iar în ianuarie 1960 să ajungă la 17 613 persoane.

Severitatea excepţională a măsurilor represive a dat un semnal clar poporului român că regimul de teroare nu avea să fie uşurat ceea ce a generat un sentiment de nesiguranţă, amplificând teama ce cuprinsese societatea. Aplicarea fără discernământ a legislaţiei aberante de către organele de securitate a servit perfect regimului comunist al lui Gheorghiu-Dej în acţiunea de înăsprire a controlului statului prin teroare, într-un moment când, paradoxal, cel mai important simbol al puterii sovietice, Armata Roşie, fusese retrasă din România.

Ineficienta cooperării Securităţii cu structurile similare din ţările socialiste Vecine. Ca orice oficină de spionaj, contraspionaj şi contrainformaţii care se respectă sau doreşte să impună respect, Securitatea a colaborat şi a practicat schimbul de informaţii. Evident că acest procedeu, des uzitat în activitatea de informaţii, s-a limitat în acea perioadă la structurile similare ale ţărilor socialiste, iar fluxul informativ a vizat, în exclusivitate, „uneltirile imperialismului”.

În ciuda unor legende create în timp, momentele de reală colaborare între Securitate şi organismele similare din URSS sau din alte ţări socialiste, în materie de spionaj şi de contraspionaj, au fost sporadice şi precare. Foarte posibil ca sovieticii să nu-i fi considerat pe colegii lor din România suficient de calificaţi în aceste probleme. Câteva atestări documentare sunt, credem, edificatoare în acest sens.

La 1 august 1955 serviciile de spionaj sovietice

solicitau părţii române date şi informaţii despre „locurile unde se adună emigranţii din ţările de democraţie populară, ca: restaurante, cafenele, magazine etc.; casele conspirative unde marinarii din ţările de democraţie populară şi URSS sunt prelucraţi de către agenţii serviciilor de spionaj străine; organizaţiile şi instituţiile din porturi folosite de agenţii spionajului imperialist ca acoperire a activităţii subversive împotriva URSS; agentura care lucrează pe vase şi modul cum este instruită să lucreze contra intereselor sovietice etc.”

Sunt numeroase documente în arhiva fostei Securităţi cu un conţinut asemănător, ceea ce atestă că sovieticii mai mult solicitau date şi informaţii, dar fără să ofere nimic în schimb. Deşi fiecare document era însoţit de formula clasică „cu salutări tovărăşeşti”, cooperarea era înţeleasă într-un singur sens, adică numai în beneficiul serviciilor secrete sovietice.

Se confirmă astfel documentar ceea ce generalul (r) Neagu Cosma vorbea la un moment dat despre „lipsa de loialitate a NKVD în raporturile sale cu organele de securitate româneşti”, amănunt interesant care, la rândul lui, dovedea „atitudinea lor superioară, de stăpâni şi nu de parteneri egali”.

Doi ani mai târziu, la 6 august 1957, ministrul albanez de interne Kadu Hazbin i-a transmis lui Alexandru Drăghici câteva informaţii despre: o sciziune survenită în Federaţia Mondială a Tineretului; o bază militară americană din Italia; un cea«tru de spionaj american la Atena. Vagi şi absolut inutile pentru români, aceste informaţii păreau a fi culese din presa occidentală. Probabil că schimbul de informaţii se făcea prin trimiterea reciprocă a unor buletine informative „fără substanţă”, ceea ce înseamnă birocraţie şi muncă de rutină, într-un domeniu caracterizat tocmai prin dinamism, iniţiativă şi

inteligenţă.

În noiembrie 1958 generalul-maior Alexandru Nicolschi – la vremea aceea secretar general în Ministerul de Interne – se afla în corespondenţă cu omologul său de la Budapesta, Galambos Joszef, în legătură cu „acţiunea lucrată de noi în comun cu dumneavoastră”, acţiune în care erau implicaţi un agent „Szoke” şi un anume Aurel Abrany de la Viena. La 5 februarie 1959 acelaşi Galambos Joszef avertiza conducerea Securităţii de la Bucureşti că un agent ungur din Germania Occidentală, „Sinai”, aflase că „serviciul american de spionaj intenţionează să provoace în Republica Populară Română o contrarevoluţie asemănătoare cu cea care a avut loc în Ungaria în 1956”. În acest scop urma să se instaleze în România o rezidenţă şi se preconiza recrutarea unor navigatori din flota fluvială cu care s-ar fi corespondat prin căsuţe poştale. „Navigatorii recrutaţi – menţiona documentul citat – au sarcina să obţină fotografiile podurilor şi cheiurilor de pe Dunărea Inferioară”. Galambos Joszef mai sugera Securităţii române că „în scopul de a demasca activitatea duşmănoasă şi planurile mârşave ale serviciului de spionaj american, considerăm necesar să discutăm această problemă la Bucureşti, unde să abordăm şi planurile unei acţiuni comune”. Din documentele aflate în acelaşi dosar, nu rezultă că s-ar mai fi întreprins ceva în direcţia „unei acţiuni comune româno-maghiare”, ceea ce înseamnă că informaţiile nu erau reale. Astăzi ştim că serviciul de informaţii american la acea dată nu era interesat să provoace o contrarevoluţie în Europa Răsăriteană, pentru simplul motiv, bine documentat, de altfel, că avea de rezolvat probleme mult mai serioase în Orientul Mijlociu, recte în zona Canalului de Suez şi în Indochina. Se poate constata cu uşurinţă că şi în acest caz, informaţiile trimise de organele de securitate maghiare erau lipsite de

importanţă. Dar să nu uităm că mostre de acest fel au otrăvit conştiinţa unor generaţii de ofiţeri, de atunci şi nu numai.

Au fost şi cazuri când cooperarea a avut şi rezultate concrete. Astfel, în aceiaşi ani s-a colaborat frecvent cu serviciile de securitate sovietice şi bulgare în combaterea cazurilor de evaziune mijlocite de vasele occidentale care circulau pe Dunărea maritimă. De regulă, corespondenţele în această speţă se purtau din partea română de generalul-maior Alexandru Nicolschi iar din partea sovietică şi bulgară de generalul-maior K. Lunev şi, respectiv, M. Spasov.

În ciuda acestor „cooperări”, activitatea de spionaj românească era încă extrem de redusă. Conţinutul documentelor de arhivă analizate constituie o dovadă de netăgăduit. De exemplu, la 6 februarie 1956, cu ocazia unei şedinţe de analiză convocată de Alexandru Drăghici – la care au participat, printre alţii, Mihai Gavriliuc, Nicolae Doicaru, Eugen Szabó şi Izidor Holingher – s-au făcut referinţe la un informator dintr-un centru exterior care „ne-a dat materiale bune”; la două lucrări angajate de doi fugari din Franţa, care urmau să fie reactivaţi; şi la o combinaţie începută la Viena. Cu acel prilej, Mihai Gavriliuc a constatat: „Din discuţiile purtate, rezultă că munca merge slab… duşmanul nu este prost. Pentru munca în străinătate trebuie agentură foarte serioasă sau unul care este legat de noi foarte serios, care ne-a dat toţi colaboratorii lui… în măsurile cu străinătatea trebuie multă iniţiativă, fără aceasta nici să nu ne gândim la rezultate… Trebuie să luptăm şi, de aceea, trebuie aleşi oameni corespunzători pentru aceasta, cu ajutorul cărora să putem pătrunde în partidele guvernelor din Germania şi Austria… Recrutarea de agentură capabilă de a pătrunde în instituţiile militare ale ţărilor capitaliste. Recrutarea de

agenţi din rândul cetăţenilor străini… Să depunem eforturi pentru recrutarea unor agenţi cu perspective, pentru a putea fi infiltraţi în străinătate, pentru a intra în posesia planurilor lor, după care să trecem la combinaţii serioase, menite să le răstoarne planurile… Pentru dejucarea planurilor lor, noi trebuie să ducem o luptă activă pentru apărarea Republicii Populare Române, ajutând în felul acesta la menţinerea păcii. Aceasta este o sarcină de mare răspundere, pe care trebuie să o îndeplinim”.

Am citat in extenso din acest document pentru a reliefa că şi în cazul unor analize efectuate la nivelul DGSS ne aflăm în faţa unor fraze goale, lipsite de semnificaţie pentru munca de informaţii. Printr-un limbaj de lemn, împrumutat din discursul activistului de partid, devenit parcă inconfundabil, care se erija în postura de atotştiutor şi grăbit să dea „indicaţii preţioase”, se „analiza” mai mult ceea ce urma să se întreprindă şi nicidecum, aşa cum ar fi fost normal, cauzele lipsei de eficienţă şi a nereuşitelor în munca de informaţii. Este de fapt o veche şi constantă meteahnă a cadrelor de conducere din fosta Securitate.

Documentele de arhivă atestă şi un schimb de informaţii şi chiar o colaborare operativă în scopul unor aranjamente politice, între serviciile speciale româneşti şi cele chineze. Într-un studiu despre serviciile de spionaj chineze se afirmă că relaţiile româno-chineze – care au pus în dificultate Kremlinul anilor ’60 – au fost antamate de Bodnăraş şi Kang-Sheng, şeful serviciilor secrete şi de securitate chineze. Prin acest canal informativ al lui Bodnăraş, guvernul comunist de la Bucureşti a realizat primele contacte şi întâlniri cu chinezii.

La începutul anilor ’60 relaţiile cu sovieticii se răciseră simţitor. Gheorghiu-Dej menţiona, în cadrul şedinţei Biroului Politic al CC al PMR, din ziua de 13 mai 1963, că între miniştrii de Interne ai celor două state,

România şi URSS, „există legături”, „schimb de păreri, schimb de experienţă”, se puteau întocmi „programe comune” şi „acţiuni comune într-un domeniu sau altul”. Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, a replicat secretarului general al partidului că „se confruntă cu cazuri [18 la număr – *n.n.*]”, când sovieticii „au încercat să ne fure munca noastră” înregistrându-se şi „căderi de oameni tot din cauza lor”. Poziţia lui Drăghici a fost fermă: „nu avem nevoie de niciun fel de colaborare de asta din partea lor”, şi că în situaţia în care se mai doreşte colaborarea, aceasta ar urma să se facă „pe bază de reciprocitate”.

Din alte surse memorialistice aflăm că schimbul de informaţii şi colaborarea dintre DIE şi serviciile de spionaj ale unor ţări socialiste au fost chiar întrerupte brusc, imediat după ce s-a publicat „Declaraţia din aprilie” (1964). Potrivit generalului defector cehoslovac Jan Sejna, care a apucat să-şi scrie memoriile, Antonin Novotný – conducătorul comunist al Cehoslovaciei – ar fi primit o scrisoare de la Hruşciov prin care i se cerea „să limiteze schimburile noastre de informaţii obţinute prin spionaj cu românii”. „Urma să nu le mai trimitem” – spunea în continuare acelaşi memorialist – „nicio informaţie despre China şi despre guvernele prochineze. Alte subiecte interzise erau informaţiile de ordin politic despre partidele social-democrate, nimic despre Iugoslavia şi Albania şi date secrete amănunţite despre NATO. Trebuia să ne mărginim la aprecieri generale asupra situaţiei militare şi politice din Europa Occidentală”.

Prin urmare, se poate afirma că serviciile secrete ale celorlalte ţări socialiste din Tratatul de la Varşovia să-şi fi dat seama – dacă nu cumva au fost ajutate de Kremlin să înţeleagă – despre „jocul dublu” al românilor, adică legături informativ-operative cu serviciile speciale chineze,

într-un context politic de acutizare a contradicţiilor sovieto-chineze, fapt ce ar explica adoptarea unei poziţii pasive şi rezervate faţă de colaborarea cu structurile similare româneşti. Iată deci că nu numai SSI-ul condus de Mihail Moruzov şi apoi de Eugen Cristescu a practicat „jocul pe mai multe tablouri”, ci şi serviciile informative ale regimului comunist.

„Demascarea” spionajului ruso-sovietic contra României. După ce Armata Roşie a ocupat în toamna anului 1944 întreg teritoriul României, treptat, serviciile secrete sovietice au preluat controlul total al tuturor instituţiilor şi domeniilor de activitate româneşti. Pe lângă consilierii (specialiştii) oficiali şi agenţii ce au contribuit decisiv la fondarea organelor de securitate ale regimului comunist din România, Kremlinul a mai trimis o adevărată armată de spioni acoperiţi (neoficiali) cu dublă misiune: de a urmări activitatea agenţilor oficiali, pe de o parte, şi de a pregăti noi eşaloane de agenţi capabile oricând să preia funcţii oficiale importante. Centrul de coordonare a agenţilor sovietici clandestini era Consulatul sovietic din Iaşi, cu sediul în strada Păcurari nr. 10. Deşi oficial, acesta avea atribuţii de „reprezentare a intereselor cetăţenilor sovietici în zona Iaşi”, cadrele de informaţii, care acţionau sub acoperire de funcţionari, desfăşurau o intensă activitate informativă. Baza de sprijin a activităţii informative neoficiale în România au format-o: comuniştii (foşti ilegalişti); cetăţeni şi cetăţene de naţionalitate rusă care se stabiliseră în România în diferite împrejurări; foşti prizonieri de război veniţi cu diviziile „Tudor Vladimirescu” şi „Horia, Cloşca şi Crişan”; ofiţeri din armată, Miliţie, Securitate instruiţi la şcolile moscovite şi numiţi apoi în funcţii importante; persoane din zonele de frontieră.

După evenimentele din 1956 din Polonia, Ungaria şi România, serviciile secrete sovietice au prevăzut faptul că

îşi vor retrage trupele de pe teritoriul României, motiv pentru care au desfăşurat cea mai amplă activitate destinată în mod evident creării unor noi reţele, consolidării celor existente, perfecţionării sistemelor de legătură etc. Toate aceste acţiuni au vizat asigurarea unui control cât mai eficient al României după retragerea trupelor şi apoi a consilierilor oficiali.

Dar nici regimul comunist de la Bucureşti nu a stat cu mâinile în sân. Din ordinul lui Gheorghiu-Dej în cadrul Securităţii s-a format o unitate cu atribuţii speciale în contracararea acţiunilor de spionaj şi influenţă desfăşurate de serviciile de informaţii ale ţărilor Tratatului de la Varşovia. Unitatea nou înfiinţată a fost codificată UM 0920/A. Sediul acesteia a fost în clădirea CC al PMRZ iar primul comandant a fost maiorul Mircea Aurel ce provenea din contraspionaj. Printre primele misiuni încredinţate acestei unităţi speciale s-au numărat: supravegherea informativă a foştilor cominternişti şi, în special, a interbrigadiştilor (foşti luptători din brigăzile internaţionale din Spania, care, fără excepţie, erau ofiţeri de informaţii sovietici). Tot atunci a început şi urmărirea membrilor ambasadelor ţărilor din Est, precum şi a legăturilor pe care aceştia le făceau în rândurile românilor. Memorialistul Gheorghe Manea, fost ofiţer de contrainformaţii, mărturiseşte că: „dacă până în 1964 Serviciul de Contrainformaţii Militare avea în atenţia sa acţiunile de spionaj ale serviciilor secrete din SUA, Anglia, Franţa, RFG, Israel etc, în urma Declaraţiei din aprilie 1964 a PMR a apărut o nouă ţintă: Serviciile de spionaj ale URSS. în aceste condiţii, serviciile de informaţii sovietice nu mai aveau controlul direct aşa cum se întâmpla înainte, iar acum căutau să penetreze informativ prin recrutări de agenţi sau prin folosirea acelora care erau recrutaţi mai înainte”.

Imediat după publicarea „Declaraţiei din aprilie” (1964) a PMR, a început o campanie de prelucrare a documentului în organizaţiile de partid, unde celor prezenţi li se „dezvăluiau” fapte şi date care dovedeau că Uniunea Sovietică încălcase „grosolan” independenţa României, că îi exploatează nemilos resursele prin Sovromuri în primul rând şi că întreaga ei politică faţă de România nu fusese decât o continuare a celei practicate de Rusia ţaristă.

Astfel, la şedinţele comitetelor de partid din direcţiile regionale ale Ministerului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici a prezentat date despre activitatea agenturii sovietice pe teritoriul României. Arătând că prezenţa agenţilor sovietici înainte de 23 august 1944 în România era îndreptăţită, el a spus: „După 23 august 1944 o asemenea măsură nu mai era justificată, întrucât în România a fost instaurată dictatura proletariatului sub conducerea partidului; între cele două state ar fi trebuit să existe relaţii de prietenie, bazate pe încrederea reciprocă etc. Ce-au făcut însă sovieticii? Reactivarea vechii agenturi, completarea cu noi recrutări; au fost speculate sentimentele faţă de URSS şi educaţia făcută de partidul nostru; noi credeam în declaraţiile ce ni le făceau despre prietenie, despre sinceritate, în timp ce ei ne lucrau cu agenturi etc”. Invocând un text al lui Marx despre intenţia Rusiei de a lua în stăpânire Moldova şi Ţara Românească după pacea de la Adrianopol (1829), Alexandru Drăghici conchidea: „Din datele pe care le deţinem rezultă că acest vis de veacuri al Rusiei ţariste se manifestă în prezent din partea URSS”. Organizatorii acestor şedinţe nu-şi făceau nicio iluzie în privinţa păstrării „secretului de partid”, doreau chiar ca scurgerile să fie cât mai numeroase şi cât mai ample. Aşa a şi fost, astfel că, în scurt timp, întreaga ţară ştia de informările făcute în şedinţele închise. Reacţia

a fost favorabilă. Oameni cu atitudini anticomuniste aclamau noua orientare şi considerau că PMR se integrează prin politica de independenţă unei tradiţii naţionale.

În chip firesc – s-ar putea spune –, conducerea română şi-a îndreptat privirile spre Paris. Generalul Charles de Gaulle ducea – evident, în alt cadru şi cu alte mijloace – o politică de independenţă în sensul scoaterii Franţei de sub tutela americană. Partizan al „Europei de la Atlantic la Urali”, el încerca să elimine divizarea continentului european în blocuri militare şi trebuia să sprijine, cel puţin în principiu, o politică simetrică, în fond cu a sa, în Pactul de la Varşovia.

Generalul defector cehoslovac fan Sejna susţine în lucrarea sa memorialistică faptul că serviciile de spionaj sovietice şi cehoslovace obţinuseră informaţii despre conţinutul discuţiilor dintre de Gaulle şi Maurer, cu prilejul vizitei acestuia la Paris (27 – 31 iulie 1964). „Maurer a susţinut – scrie Jan Sejna – că România dorea să-şi urmeze propriul curs naţional, dar nu putea părăsi deocamdată CAER din cauză că economia ei e strâns legată de el. Între timp, ea era hotărâtă să-şi diversifice economia şi să-şi stabilească relaţii mai strânse cu Occidentul”. Potrivit aceleiaşi surse, „de Gaulle l-a asigurat pe Maurer că Franţa va ajuta România să-şi consolideze independenţa şi-i va da ajutor economic şi politic. El era gata să susţină România dacă ar fi solicitat să devină membru al Comunităţii Economice Europene şi Franţa i-ar fi acordat asistenţă dacă ea ar fi fost izolată în blocul comunist […]. De Gaulle a mers chiar mai departe: el a sugerat că Franţa putea deveni o sursă alternativă de arme pentru România şi o va ajuta dacă va fi invadată de trupele Pactului de la Varşovia”.

Afirmaţiile şi promisiunile generalului de Gaulle au

produs o vie iritare la Moscova de îndată ce ele au fost cunoscute, graţie spionajului sovietic. Jan Sejna mai susţine că reacţia mareşalului Rodion I. Malinovski, ministrul Apărării URSS, este „de netipărit”. Mareşalul sovietic ar fi spus: „Dacă de Gaulle încearcă să-şi îndeplinească promisiunea, noi vom şti înainte ca ordinele sale să ajungă la comandantul armatei franceze”, ceea ce înseamnă că spionajul sovietic avea „cârtiţe” bine implantate în mediul de comandă al Franţei şi că ele supravegheau foarte atent România, chiar şi la Paris.

La rândul său, în august 1964, Hruşciov a spus liderilor comunişti cehoslovaci că: „puteau fi tolerate încercările României de a deveni independentă pe plan economic de CAER, dar dacă ei [românii – *n.n.*] sunt atât de orbi încât să încerce să iasă din Pactul de la Varşovia, atunci soldaţii noştri şi nu de Gaulle vor avea ultimul cuvânt”. Şi cum liderul comunist de la Praga, Novotný, spusese că „nu ar fi rău” dacă România ar fi exclusă din Pactul de la Varşovia, Hruşciov a replicat furios: „Sunteţi total şi cumplit de greşit. Este exact ceea ce liderii români doresc, întreaga situaţie din Balcani ar deveni de necontrolat dacă România ar urma Iugoslavia şi Albania în lagărul antisovietic. Este o obligaţie a partidului [comunist sovietic – *n.n.*] să împiedice România să părăsească Pactul şi să reunească Iugoslavia şi Albania cu familia sovietică”.

Nici Hruşciov, nici Gheorghiu-Dej nu au mai avut răgazul pentru a-şi desfăşura politicile lor aflate la antipozi. Liderul sovietic a fost răsturnat printr-o tipică „lovitură de palat” sovietică (14 octombrie 1964), cel român a murit de cancer (19 martie 1965), în realitate a fost înlăturat „din necesităţi istorice”, aspect asupra căruia vom reveni.

Colonelul (r) Gheorghe Manea ne spune şi cum s-au finalizat primele acţiuni de contraspionaj românesc faţă de

sovietici: „În primăvara anului 1965, în Aula Academiei Militare, au fost demascaţi câţiva ofiţeri chiar din rândurile armatei, care erau în slujba serviciilor de spionaj sovietice. Ca să nu strice definitiv relaţiile cu ruşii, Ceauşescu nu a aprobat arestarea şi judecarea acestora deşi dovezi erau suficiente. De fapt aceasta va fi conduita lui Nicolae Ceauşescu (noul secretar general al PMR, transformat din august 1965 în PCR), până în decembrie 1989. „Demascare”, dar fără să fie tras cineva la răspundere în faţa legii pentru infracţiunea de trădare şi/sau spionaj în favoarea sovieticilor. Or, cazuri instrumentate de UM 0920/A, denumită ulterior UM 110, au fost suficiente. Probabil că „frica endemică” faţă de sovietici a jucat un rol important. Dar cel mai important lucru este că românii au o vorbă: „de ce ţi-e frică nu scapi”.

Epurarea aparatului de Securitate. Amnistia politică, acordată de regimul comunist patronat autoritar de Gheorghiu-Dej în vara anului 1964, a marcat sfârşitul unei ere de teroare etatizată, care a costat viaţa a zeci, poate sute de mii de români, provenind din fostele elite politice, economice şi culturale precomuniste, precum şi din categoriile situate sub acestea. Instrumentul principal al acestei terori, Securitatea, a înregistrat în mod firesc câteva schimbări din „necesităţi istorice”: a fost debarasată de consilierii sovietici, iar ofiţerii români de securitate în funcţii de comandă – care încă din 1962 nu mai fuseseră trimişi să se specializeze la institutele sovietice – au fost obligaţi să urmeze cursuri de reciclare în ţară. Din punctul de vedere al personalului s-a produs o singură şi mare epurare.

Iniţiativa epurării, începută în 1960, a aparţinut conducerii PMR, fiind o componentă a aşa-zisei doctrine a „comunismului naţional” (sau după o expresie mai recentă „a comunismului cu pretenţii şi ambiţii naţionaliste”). Ea a

fost realizată de un colectiv numeros aparţinând de două secţii ale Comitetului Central: Secţia de Control şi îndrumare a Ministerului de Interne, Justiţiei şi Procuraturii; Secţia de cadre. Colectivul a fost condus de Ion Dincă, iar acţiunea de epurare propriu-zisă s-a soldat cu trecerea în rezervă, în proporţie de 70 – 80 %, a cadrelor de naţionalitate ruso-ucraineană, evreiască, dar şi a românilor căsătoriţi cu rusoaice. Au rămas „pe loc” ungurii şi secui, armenii, grecii şi turco-tătarii. În mai mică măsură, „reducerile de personal” au avut în vedere şi trecerea în rezervă a cadrelor mai slab dotate din punct de vedere intelectual. O parte a cadrelor a fost transferată la Miliţie. Pe ansamblu, operaţiunea poate fi considerată ca o primă etapă a „naţionalizării” aparatului de securitate.

De altfel, conducerea regimului de la Bucureşti începuse încă din 1956 „o acţiune sistematică pentru «îmbunătăţirea» componentei naţionale a PMR şi a întregului aparat de stat”. Acţiunea se realizase pe baza „indicaţiilor secrete ale CC”, fiind îndreptate, în special, împotriva funcţionarilor de naţionalitate evreiască, germană şi maghiară care au fost îndepărtaţi din organele de conducere centrale şi locale.

În opinia generalului (r) Neagu Cosma măsura de epurare a aparatului de securitate a fost brutală şi numai parţial justificată: „Brutală prin maniera de operare, rezultând pentru oricine că măsura avea, în parte caracter etnic şi nu profesional – curăţirea aparatului de agenţii unui serviciu de spionaj străin [sovietic – *n.n.*]; nejustificat în toate cazurile în care ofiţeri eliminaţi se dovediseră buni profesionişti şi loiali ţării, fără probleme de dosar”.

Desigur că mulţi dintre ofiţerii de securitate căsătoriţi cu rusoaice – căsătorii contractate în perioada studiilor sau specializării la Moscova – este posibil să fi fost buni lucrători de informaţii. Dar cum se ştia sau se

presupunea că sovieticii recrutaseră pe unii dintre ei s-a luat măsura generală de epurare, urmând ca ulterior să se stabilească aceia care erau cu adevărat agenţi KGB. De altfel, agenţii KGB, cunoscuţi cu această calitate de către organele de contraspionaj şi protecţie contrainformativă, au fost audiaţi de o comisie condusă de Vasile Patilineţ, din care au făcut parte ofiţeri din Secţia Militară de la CC al PMR şi alţi ofiţeri de contraspionaj, punându-li-se în vedere să înceteze orice legătură cu serviciile de spionaj sovietic. Acelaşi Neagu Cosma mai dezvăluie că pentru a-i avea sub control, dar şi în scopul de a-i descoperi pe alţii, încă necunoscuţi ca agenţi sovietici, din dispoziţia lui Alexandru Drăghici s-a creat în Direcţia de Contraspionaj un compartiment cu misiunea principală de a-i verifica şi supraveghea informativ pe toţi cei asupra cărora plana suspiciunea de apartenenţă la serviciile de spionaj ale URSS. Ulterior, această structură şi-a extins activitatea şi asupra agenţilor unguri, bulgari, polonezi, cehoslovaci şi est-germani. Cu timpul, unitatea a evoluat, cicându-se un component specializat al Securităţii pe probleme de contraspionaj în spaţiul ţărilor socialiste – adică UM 0920/A, despre care am menţionat la locul potrivit –, deşi acest lucru era interzis prin stipulaţiile Tratatului de la Varşovia. Se repeta aşadar un fenomen pe frontul secret în timpul celui de-al doilea război mondial, şi anume, aliaţii de conjunctură, deopotrivă cu membrii de bază ai blocurilor şi alianţelor militare s-au spionat reciproc, şi nu întotdeauna cu discreţie, ceea ce înseamnă că interesul naţional face ca în paralel cu necesitatea cunoaşterii adversarului să se manifeste şi „curiozitatea” de a stabili cât de loiali sunt partenerii de coaliţie.

Dar cel mai important aspect al epurării aparatului de securitate din România l-a constituit retragerea consilierilor sovietici. Acest lucru s-a realizat prin

perseverenţa dovedită în promovarea politicii „comunismului naţional”, iniţiată de Gheorghiu-Dej la începutul anilor ’60. Liderii comunişti de la Bucureşti au dovedit suficientă abilitate în acest sens, exploatând un moment şi o conjunctură deosebit de favorabile. Evenimentele s-au derulat cu rapiditate, înregiştrându-se şi momente tensionate, pe alocuri chiar dramatice. Dacă se poate vorbi de vreun merit al comuniştilor români, el nu putea consta decât în faptul că au reuşit să reziste presiunilor sovietice şi nu s-au lăsat intimidaţi de ameninţări care, *la prima vedere*, le puteau fi fatale. Am subliniat expresia „la prima vedere” pentru că aşa cum atestă documentele la care vom face apel în continuare, conducerea sovietică nu a făcut decât presiuni de faţadă, fără să insiste sau să recurgă la forţă. Strategii Kremlinului gândeau deja o altă strategie pe termen lung…

Încă din 1962, în Ministerul Afacerilor Interne din România se manifesta o tensiune, întrucât ofiţerii români se simţeau frustraţi pe considerentul că ei munceau, rezolvau cazuri dificile, iar consilierii sovietici le prezentau ca fiind opera lor. Această situaţie a fost adusă la cunoştinţa Comitetului Securităţii de Stat al URSS de către consilierul sovietic Jegalin. La şedinţa Biroului Politic al CC al PMR, din ziua de 13 mai 1963, ministrul de Interne şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Alexandru Drăghici, a prezentat că din ordinul lui, consilierii sovietici fuseseră scoşi din muncă „de vreun an de zile” pe motiv că încercau să fure munca ofiţerilor români, motiv pentru care partea română nu mai avea nevoie „de niciun fel de asistenţă din partea lor”. Drăghici nu a ascuns că se confrunta din partea consilierilor sovietici, cu „o impertinenţă şi o neobrăzare rară, nemaiîntâlnită”, şi că „orice le-ai spune, ei tot ce ştiu aia fac”. Poziţia lui Drăghici a fost împărtăşită de conducerea PMR, care l-a

împuternicit să întocmească un proiect de răspuns la scrisoarea preşedintelui Comitetului Securităţii de Stat al URSS, Vladimir Efimovici Semiceastnîi, în care să se arate că în acele condiţii menţinerea celor doi consilieri pe lângă MAI nu mai era necesară.

În continuare, Gheorghiu-Dej a ştiut să exploateze imediat schimbarea din conducerea sovietică de la Kremlin, produsă prin înlăturarea lui Hruşciov în urma loviturii de palat nesângeroase condusă de Leonid Ilici Brejnev, la 14 octombrie 1964. După numai şapte zile de la eveniment, şeful statului român l-a convocat pe ambasadorul sovietic şi i-a cerut retragerea consilierilor KGB din România. La rândul ei, Moscova a reacţionat rapid. În ziua de 22 octombrie 1964, preşedintele KGB, Vladimir Efimovici Semiceastnîi, i-a trimis o telegramă lui Alexandru Drăghici, prin care îi aducea aminte că România trăia sub „umbrela protectoare a Moscovei” şi că „va regreta acţiunea” lui. O telegramă asemănătoare prin conţinut a fost trimisă şi generalului Nicolae Doicaru, şeful de atunci al DIE, de către generalul Aleksandr Mihailovici Saharovski, şeful Directoratului I (care se ocupa de spionaj) al KGB. în noiembrie 1964, Saharovski a sosit la Bucureşti însoţit de Semiceastnîi, într-o vizită, se pare, neanunţată. Prezenţa inopinată la Bucureşti a celor două personalităţi din conducerea serviciilor de securitate sovietice presupune că aveau de transmis ceva personal şi strict secret din partea lui Brejnev în legătură cu proporţiile epurărilor.

Negocierile dintre Gheorghiu-Dej şi Leonid Ilici Brejnev – noul lider de partid şi de stat de la Kremlin –, în legătură cu retragerea consilierilor KGB din România, au continuat până la sfârşitul lunii noiembrie 1964. În discuţii s-a implicat şi Aleksandr Nikolaevici Şelepin – preşedintele Comitetului pentru Controlul de Partid şi de Stat, care

supraveghea activitatea KGB – ceea ce înseamnă că problemele erau de maximă importanţă pentru interesele sovietice din România. În cele din urmă conducerea sovietică s-a înduplecat şi în decembrie 1964 şi-a retras consilierii din România, iar guvernanţii de la Bucureşti le-au permis acestora să ia toate lucrurile din apartamentele pe care le rechiziţionaseră.

În lipsa unor documente de planificare a strategiilor de la Kremlin – dacă într-adevăr ele mai există şi ar putea fi editate pentru a dezvălui adevăratele mobiluri ale gestului conducerii brejneviste de a lăsa organele de securitate româneşti, şi nu numai, fără „asistenţă” şi „îndrumare” directă – câmpul ipotezelor şi al supoziţiilor rămâne deschis. Ceea ce poate fi oferit ca explicaţie pe baza datelor cunoscute este că partea română a fost cu certitudine sprijinită de conducerea Partidului Comunist Chinez, în atitudinea sa fermă de a nu ceda presiunilor sovietice. Avem în vedere, relaţiile de colaborare existente între Emil Bodnăraş, „eminenţa cenuşie” sau „omul de fier” al frontului secret din România, şi Kang Sheng, şeful organelor de securitate chineze în timpul lui Mao Zedong. Cei doi fuseseră colegi la şcoala de agenţi a OGPU (GRU) de la Moscova, în anii 1934 – 1935 şi îşi aduseseră o contribuţie importantă la susţinerea intereselor Kremlinului în perioada care a urmat. Numai că în 1964, ţările lor, China şi România, unde comunismul „ieşise victorios”, regimurile pe care le serveau evoluau spre o necesară şi chiar inevitabilă „direcţie proprie”, adică spre „emanciparea” de sub tutela paternalistă a Moscovei. Pe de altă parte, conducerile politice ale URSS şi Chinei, cele două mari ţări comuniste, făceau eforturi în acea perioadă pentru a-şi normaliza relaţiile după câţiva ani de polemică acidă în ale ideologiei, ceea ce înseamnă că nu mai era loc de o nouă sursă de discordie, respectiv înăbuşirea prin

forţă a tendinţelor de emancipare a României după metoda violentă a intervenţiei militare, aplicată în 1956 la Budapesta. Posibil ca, într-o asemenea situaţie, conducerea de la Kremlin să se fi gândit să exploateze în perspectivă „disidenţa” României, după o altă metodă, de data aceasta neviolentă dar la fel de eficientă, ce poartă un inconfundabil parfum sovietic: „partir pur rester”. Este vorba despre ceea ce politologul francez Jean-François Deniau a demonstrat cu argumente ştiinţifice că sovieticii n-au părăsit niciodată teritoriile ocupate militar, dar pentru a-şi ascunde prezenţa după retragerea oficială a unităţilor au lăsat suficienţi agenţi şi colaboratori, aşa încât, în realitate, „au plecat pentru a rămâne”.

Mai poate fi adus în discuţie şi un alt aspect. Nu este o simplă coincidenţă că tot în 1964 strategii de la Kremlin definitivaseră Operaţiunea „Tricontinentala”, un vast proiect de subminare prin terorism a Occidentului şi de aducere la putere, în „lumea a treia”, a unor grupări de gherilă marxiste. Din datele publicate rezultă că „Tricontinentala” a fost iniţiată de secţia externă a Politbiroului sovietic şi de Directoratul I (PGU) din KGB, fiind condusă direct de Boris Ponomariov, şeful departamentului internaţional al PCUS. Prin noua orientare strategică, Moscova nu mai avea nevoie de consilieri descoperiţi în aparatul de securitate din România şi nici de ofiţeri autohtoni care din veleitarism şi oportunism – poate unii chiar din convingere, dar prea stridenţi – se menţineau pe o poziţie vădit prosovietică. Toţi aceştia nu mai erau folositori, de unde se poate deduce că sovieticii i-au lăsat din mână, aruncându-i ca momeală excesului de purificare naţionalistă a autorităţilor de la Bucureşti. Kremlinul se putea mulţumi doar cu acei agenţi şi ofiţeri bine acoperiţi – ce ofereau garanţie că nimeni nu se putea atinge de ei. Unii dintre aceştia se

infiltraseră chiar la vârful ierarhiilor civile şi militare, în fond consilierii sovietici nu stătuseră degeaba timp de două decenii în România, şi ar fi o naivitate să se considere astfel. Ca dovadă, agenţii bine infiltraţi nu fuseseră descoperiţi la epurare, ceea ce înseamnă că pentru perspectivă puteau fi folositori, chiar mai bine decât cei care lucraseră pe faţă. Cazul Emil Bodnăraş este de notorietate; nici Gheorghiu-Dej, dar nici Ceauşescu n-au îndrăznit, sau nu şi-au permis să-l epureze ori să-l deranjeze cu ceva, dimpotrivă, l-au considerat totdeauna „tovarăş de nădejde”, fapt pentru care i-au exploatat la maximum serviciile. În atarii condiţii, astfel de agenţi trebxiiau să acţioneze din interior spre a „orienta”, „dirija” şi „influenţa” autorităţile de la Bucureşti pentru a impune serviciilor secrete autohtone colaborarea cu organizaţiile sprijinite ocult de Moscova şi care urmau să acţioneze nu numai în Occident, ci şi în alte zone de interes, în special în „lumea a treia”. Dedesubtul manevrei sovietice însemna acceptarea unei aparente naţionalizări interne în schimbul unei reale internaţionalizări externe a aparatului de securitate din România.

Un alt argument ce poate fi luat în considerare, spre a explica adevăratul motiv pentru care sovieticii s-au lăsat cu atâta uşurinţă înduplecaţi să accepte „epurarea” aparatului de securitate din România şi să-şi retragă consilierii oficiali, se referă la beneficiile obţinute de pe urma „reţelei Caraman”. În 1964, Kremlinul trăgea foloase substanţiale de pe urma combinaţiilor informative ale acestei operaţii speciale, obţinând, practic fără nicio contribuţie materială, documente valoroase de planificare ale NATO. Or, îţi condiţiile unei acţiuni în forţă, contra României, fluxul informaţional atât de important despre strategia occidentalilor în domeniul politico-militar se putea întrerupe brusc, iar riscurile deconspirării însemnau

complicarea relaţiilor internaţionale, într-un moment în care noua echipă a lui Brejnev abia se instalase la putere şi, ca urmare, avea nevoie mai mult ca oricând de linişte pentru a-şi consolida poziţia şi a-şi pune în aplicare noua strategie.

Dintr-o asemenea perspectivă, concluzia se impune de la sine. Sovieticii şi-au retras armata şi consilierii din România, în intervalul 1958 – 1964, pentru a lăsa în urmă structuri oculte şi mentalităţi (conştiinţe) bine ancorate ideologic. „Marea epurare” îmbrăcată în haina aşa-zisei naţionalizări a aparatului de securitate nu a avut altă raţiune decât să acopere agenţii bine infiltraţi, ce urmau să primească alte sarcini în concordanţă cu noile viziuni internaţionaliste ale Kremlinului. Ceea ce se derula prin operaţiile speciale declanşate anterior trebuia continuat pentru ca şi micii aliaţi ai Moscovei să se simtă băgaţi în seamă. În fond, principalul beneficiar tot Moscova era. În cazul unei izolări a României, regimul de la Bucureşti se putea simţi frustrat, fiind capabil de acţiuni scăpate de sub control. Declaraţia din aprilie 1964 era un precedent, ceea ce putea tulbura apele nu numai în „lagărul comunist”, ci şi în relaţiile internaţionale. Pentru noua strategie, Moscova avea nevoie de toţi-fiii ei, mai mari sau mai mici, în ale ideologiei. Prin urmare, politica „comunismului naţional”, iniţiată de Gheorghiu-Dej, continuată şi ridicată la cote paroxistice de Nicolae Ceauşescu, ar trebui privită din interiorul frontului secret, conform datelor de care dispunem, cu mult mai multă circumspecţie.

Decese din „necesităţi istorice”. Cea mai bună dovadă că sovieticii, prin agenţii serviciilor lor secrete, rămăseseră la fel de puternici ca şi înainte de 1964, dirijând şi exploatând după propriul lor interes regimul de la Bucureşti – căruia îi dăduse de înţeles fără echivoc faptul că autonomia prin politica „comunismului naţional”

nu este decât o chestiune de faţadă, adică praf în ochii opiniei publice – o reprezintă rezultatele anchetei iniţiate de Nicolae Ceauşescu despre cauzele reale ale decesului predecesorului său la conducerea partidului, Gheorghiu-Dej. Cazul este interesant, aşa cum a fost prezentat recent de documentele la care istoriografia a avut acces, fapt pentru care nu vom stărui asupra lui decât în părţile esenţiale.

După vizita la Moscova, din 24 – 26 iunie 1963, când în fruntea unei delegaţii de partid şi de stat examinase o serie de probleme ale CAER şi Tratatului de la Varşovia, Gheorghiu-Dej a fost depistat cu o hematurie masivă predominant terminală. Până la acea dată, liderul de la Bucureşti se bucurase de o sănătate de fier, de unde s-a dedus că pe timpul şederii în Capitala sovietică fusese iradiat. Ceea ce începuseră „specialiştii” de la Kremlin trebuia finalizat de agenţii de la Bucureşti, adică Dej urma să primească lovitura de graţie de la „halatele albe”, ilustrate de figura doctorului A. Molin, venit în România pe tancurile sovietice şi ajuns între timp şeful Secţiei Urologie de la Spitalul Elias, lăcaş al medicinei româneşti care veghea la sănătatea nomenclaturii comuniste. În noiembrie 1963, Dej a fost supus unei intervenţii chirurgicale (biopsie interoperatorie cu examen histopatologic), de o echipă de medici formată din dr. Molin, „mâna întâi”, prof. dr. Gheorghe Olănescu, şeful Clinicii Urologie 2 a Spitalului Fundeni, „mâna a doua”, şi asistent prof. dr. Ion Fărcăşanu. În blocul operator, la microscop, se aflau prof. dr. Emil Crăciun (de la Spitalul Victor Babeş) şi dr. Vrejoiu de la Spitalul Colţea. Într-un moment important al operaţiei a intervenit un incident bizar relatat ulterior de martori. Doctorul Molin i-a cerut fără niciun motiv profesorului dr. Ion Fărcăşanu, asistent, să părăsească sala de operaţie, probabil ca acesta să nu observe locul de

recoltare a celulelor canceroase din corpul bolnavului. După 15 – 20 de minute, cei de la microscop au dat rezultat negativ pentru materialul „recoltat” de dr. Molin. Pacientul a fost declarat complet vindecat, iar dr. Molin şi prof. dr. Olănescu au primit fiecare câte un automobil marca Renault. După zece zile de la intervenţia chirurgicală nu s-a mai efectuat cel de-al doilea examen anatomopatologic, aşa cum era obligatoriu pentru a verifica dacă între timp apăruseră celule canceroase, pe motiv că dr. Molin „sechestrase” întregul material recoltat, în consecinţă, între decembrie 1963 şi ianuarie 1964, Gheorghiu-Dej a fost lăsat să facă schi în voie, adică să se expună la radiaţia ultravioletă, care accelerează cancerizarea. Mai mult, în lunile de vară, Dej a primit recomandarea, tot din partea dr. Molin, să facă plaje la mare, deci să îşi expună corpul sănătos, în realitate bolnav, la noi radiaţii solare. Două consultări academice din partea unor somităţi ale ştiinţei medicale româneşti, în septembrie 1964, au constatat existenţa cancerului. Cu toate acestea, Dej a fost supus în continuare la un tratament terapeutic total contraindicat (iradieri intensive), la sugestia aceluiaşi dr. Molin, ceea ce i-a intoxicat tot organismul. Sfârşitul lui Dej nu mai era decât o chestiune de timp, privegheată de Nicolae Ceauşescu, un alt demnitar comunist „şcolit” în URSS.

Printr-o atitudine ce sugerează complicitatea, dar şi „cu frica în oase” faţă de stăpânii de la Kremlin, membrii CC al PMR, inclusiv „baronii lui Dej” (I. Gh. Maurer, I. Chişinevski, E. Bodnăraş, Chivu Stoica, Gh. Apostol, Nicolae Ceauşescu)

au păstrat tăcerea faţă de toate cele întâmplate în perioada iunie 1963-decembrie 1964. Elocvent în acest sens este faptul că toţi aceştia au fost de acord cu plasarea primelor simptome ale bolii de care suferea Dej abia în

ianuarie 1965, ceea ce era un fals grosolan, dar absolut „necesar” pentru a-şi arăta loialitatea faţă de adevăraţii stăpâni. Buletinul medical, deci actul oficial prin care se constata moartea clinică a lui Dej, citit de ministrul Sănătăţii şi Prevederilor Sociale, Voinea Marinescu, în şedinţa comună a CC al PMR, a Consiliului de Stat şi a Consiliului de Miniştri, din 19 martie 1965, orele 19, avea următorul conţinut: „Primele semne clinice ale bolii au apărut în a doua jumătate a lunii ianuarie 1965, cu manifestări de bronşită cu expectoraţii rare sero-muco-sanghinalente. Examenele radioscopice şi examenele radiologice la acea dată au constatat un proces pulmonar infiltrativ la nivelul hilului pulmonar drept, iar examenele microscopice repetate ale sputei relevă prezenţa de celule neoplazice. Începând din 23 februarie 1965 se observă clinic o creştere rapidă a ficatului însoţită de sub-icter. Examinările clinice şi de laborator evidenţiază prezenţa de formaţiuni tumorale hepatice. Se stabileşte diagnosticul de neoplazie pulmonară şi hepatică. Consultul cu specialiştii din străinătate confirmă diagnosticul stabilit. Cu tot tratamentul recomandat şi aplicat de consultul medical, boala a continuat să evolueze datorită caracterului agresiv şi de diseminare al neoplaziei, determinând o evoluţie gravă şi rapidă cu instalarea unui icter intens şi insuficienţă hepato-renală. În cursul zilei de 19 martie 1965 bolnavul intră în comă şi sucombă la orele 17, 43”.

Parcurgând cu atenţie acest text, ne putem da seama de evidenţa complicităţii. Mai mult, dacă reţinem din textul stenogramei aceleiaşi şedinţe că singura preocupare a lui Emil Bodnăraş a fost de a se informa Comitetul Central şi Consiliul de Stat că „ei”, adică oamenii cei mai apropiaţi ai lui Dej, făcuseră efortul de a aduce „cei mai buni”, „renumiţi” şi „reputaţi” specialişti din străinătate în domeniul medical, pentru a-l consulta pe Dej, situaţia

devine străvezie. Insistenţa lui Bodnăraş poate fi receptată ca o strădanie de a acoperi acţiunea celor care iniţiaseră îndepărtarea lui Dej ca o „necesitate istorică”. Dej trebuia să-şi primească răsplata din partea stăpânilor săi de la Kremlin pentru cutezanţa, poate chiar „erezia” politicii de „desatelitizare” promovată în ultimii ani, şi anume: respingerea Planului Valev, stoparea rusificării culturii naţionale, retragerea trupelor sovietice şi a consilierilor din România, epurarea aparatului de securitate etc.

Rezultatele anchetei privind cauza reală a morţii lui Gheorghiu-Dej, „din necesităţi istorice”, au fost ţinute la strict secret de Nicolae Ceauşescu pentru a-şi asigura o domnie cât mai reuşită şi lungă în fruntea partidului. Fără îndoială că în situaţia în care rezultatele anchetei ar fi fost cunoscute imediat de opinia publică, reacţia Kremlinului putea fi imprevizibilă, iar succesorul lui Dej o nouă victimă.

De altfel, Nicolae Ceauşescu îşi făcuse debutul în partidul comunist prin anturajul lui Gheorghiu-Dej, bine manipulat de serviciile secrete sovietice. Crescut la şcoala stalinismului post-cominternist, în anii ’50, Ceauşescu a răspuns de lichidarea organizaţiilor de tineret social-democrate şi/sau de absorbţia lor silită la UTM; îndeplinise misiuni de forţă în timpul colectivizării şi epurării membrilor

PMR; se remarcase prin exces de zel şi cultivarea, peste măsură, a contribuţiei lui Gheorghiu-Dej la întărirea „unităţii partidului” şi „apărarea purităţii” sale ideologice. Începând cu 9 ianuarie 1950, lui Ceauşescu i se repartizase sarcina de a conduce, alături de cel mai de temut agent al Moscovei dar şi al frontului secret din România – Emil Bodnăraş –, sovietizarea armatei române, în spirit stalinist. Fosta Arhivă a CC al PCR conţine numeroase cuvântări nepublicate, dar rostite de generalul Nicolae Ceauşescu la diferite ocazii legate de viaţa

ostăşească a RPR, în care întâlnim idei, teze, comentarii şi afirmaţii total opuse celor „magistrale” cu iz „naţionalist”, de după 1965. La începutul anilor ’50, Ceauşescu îi înfiera pe „iankeii”, „imperialiştii” şi „călăii americani” care „unelteau” pentru „remilitarizarea Japoniei şi Germaniei”; vorbea despre „eliberarea României de către glorioasa Armată Sovietică” la 23 august 1944; se lansa în dizertaţii aberante despre conceptul de „democraţie populară – formă a dictaturii proletariatului”; afirma iraţional că „ştiinţa militară stalinistă este singura care merită cu adevărat numele de ştiinţă”; îi ridica osanale lui Stalin şi „atotbiruitoarei sale învăţături” din care cita copios; iar despre Tito nu ştia altceva decât că era „un călău” care transformase Iugoslavia în „paşalâc american” etc. etc. Am dat aceste exemple pentru a se înţelege că Ceauşescu anilor ’50 şi „marele cârmaci” din anii ’70—80 nu reprezintă altceva decât cele două ipostaze ale aceluiaşi soldat, instruit în cazărmile academice sovietice şi aflat în subordonarea aceluiaşi centru de comandă – Kremlinul sovietic –, iar atunci când nu a mai executat ordinele, sau le-a perceput strâmb, şi-a primit pedeapsa „regulamentară”. Dovadă că execuţia sa a fost făcută după cel mai tipic stil KGB-ist bazat pe principiul „necesităţii istorice”; principiu şi pedeapsă simbolice aplicate doar celor ce-şi permiseseră extravaganţe mai mari decât simplele şi atât de îngăduitele clamori.

Afirmaţia generalului rezervist Neagu Cosma, potrivit căreia „în anii 1962 – 1964, întreaga reţea a NKVD-ului (KGB), cunoscută în România, a suportat un asemenea tratament: «cunoaştem că lucrezi cu NKVD… pentru ce ai făcut până acum nu păţeşti nimic, dar dacă vei continua, vei suporta rigorile legii», are desigur tâlcul ei. Nimeni în România, după 23 august 1944, şi nici după martie 1965, nu a cunoscut rigorile legii pentru că a spionat sau a trădat

în favoarea sovieticilor, nici măcar generalul Şerb. Dimpotrivă, o serie de generali şi ofiţeri ai armatei române (numele lui Ion Ioniţă şi Nicolae Militam sunt deja de notorietate), complotau ocult cu misionari sovietici fără ca Securitatea să-i poată „agăţa” cu ceva, sau poate că „corb” la „corb” nu-şi scoate ochii. Prin urmare, Securitatea devenită „naţională”, după epurarea de la începutul anilor ’60, a fost atrasă într-o luptă surdă contra puternicilor agenţi ai Moscovei, plasaţi în posturi importante din instituţiile româneşti. Probabil că numai acum şi în această problemă este valabilă afirmaţia colonelului (r) Gh. Raţiu, potrivit căreia Securitatea doar „a mimat încadrarea în epocă”. Va trebui să recunoaştem, fie că ne convine sau nu, că nu putea rezulta decât o luptă total inegală ori cu sorţi de izbândă minimi pentru Securitatea „naţională”, întrucât orice succes trebuia, conform regulilor stricte ale conspirativităţii, bine acoperit şi păstrat la strict secret, în vreme ce orice inabilitate, fie cât de măruntă şi insignifiantă, risca să poată fi exploatată de adversar, evident după modelul „necesităţilor istorice”.

Poate că declasificarea altor documente din arhivele secrete de la Moscova şi Bucureşti sau accesul mai larg al istoricilor la acest gen de materiale ar putea face lumină şi în aceste tenebroase afaceri, în urma cărora conducătorii comunişti ai României au fost schimbaţi fie prin metode subtile („din necesităţi istorice”), fie prin violenţă („revoluţie”), după cum au fost timpurile şi interesele.

BIBLIOGRAFIE

Arhive (*documente inedite*). Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fondul „y”, dosarele nr.: 17220, vol. 1 – 5> 22990, vol. 1 – 2; 40038, vol. 1 – 22; 47584, vol. 1 – 3; 174651, vol. 1; fondul „d”, dosarele nr.: 2168; 2667; 5445; 7778; 7789; 7805; 7839; 8969; 9009; 9036; 9189; 9198; 9604; 9897; 10049; 10136; 10139; 10217; 10223; 10238;

10256; 10349; 10477; 10709; 10844.

Documente (*edite*). *Agresiunea comunismului în România*. *Documente din arhive secrete 1944 – 1989*, ediţie întocmită de Gh. Buza tu şi Mircea Chiriţoiu, vol. I şi II, Bucureşti, Editura Paideia, 1998. Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică, *Documentar privind istoria Partidului Comunist Român*. *Sinteza*, capitolul VII, Partidul Comunist Român în lupta pentru construirea socialismului, 1948 – 1965, Bucureşti, 1982. BLANTON, THOMAS S., *Ce ştia preşedintele Truman despre România*, *bin raport al serviciilor secrete americane 1949*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1997. BRIŞCĂ, ADRIAN; CIUCEANU, RADU, *Rezistenţa armată din Bucovina 1944 – 1950*, vol. I, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 1998. *Cifrele terorii* (*Notă de studiu din 14 decembrie 1967*, *a Consiliului Securităţii Statului*), în „Sfera politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 1 – 44. CHIRIŢOIU, MIRCEA, *1956*: *Ana Pauker la a doua „judecată” a partidului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 8 (13), 1997, p. 53 – 61; idem, *Ecoul românesc al politicii sovieto-chineze*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6 (11), p. 60 – 64. *Cum s-a creat Armata Populară*. *Comuniştii români au dat zeloşi încă un exemplu de supunere faţă de Stalin şi Uniunea Sovietică*, în „Adevărul”, sâmbătă, 24 octombrie, 1998, p. 8. *Congresul al III-lea al PMR 20 – 25 iunie 1960*, Bucureşti, Editura Politică, 1961. *Documente ale procesului reeducării din închisorile Piteşti*, *Gherla*, Bucureşti, Editura Vremea, 1995. *Declaraţia cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R.*, *din aprilie 1964*, Bucureşti, Editura politică, 1964. *Evidenţa reţelei informative a aparatului de Securitate*, document, în „Sfera politicii”, nr. 52/1997 (I), p. 38 – 42; nr. 53/1997,

(II), p.38 – 40; nr. 54/1997, (III), p. 34 – 37; nr. 55, decembrie 1997, (IV), p. 44 – 46; nr. 56, ianuarie 1998, (V), p. 33 – 37. *Explozia 1956*: *Percepţii române, iugoslave şi sovietice asupra evenimentelor din Polonia şi Ungaria*, ediţie de Corneliu M. Lungu şi Mihai Retegan, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996. GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Articole şi cuvântări*, Bucureşi, Ediţia a III-a, 1953; idem, *Articole şi cuvântări*, iunie 1961-decembrie 1962, Editura politică, 1962. GHIBU, ONISI-FOR, *Memoriu adresat D-lor N. Bulganin şi Nikita Sergheevici Hruşciov în legătură cu evenimentele din Ungaria, în octombrie 1956*, în „Vatra”, Târgu-Mureş, nr. 226, 1990, p. 18. IRIMIA, MIHAI, *Prahova, front în spatele frontului. Documente*, (I), Ploieşti, 1996. *Moartea lui Gheorghiu-Dej*, în „Sfera Politicii”, an IV, nr. 58, 1998, p. 28 – 33. *Prigoana. Documente ale Procesului C. Noica*, C. *Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al. George, Al. D. Teodoreanu*, Bucureşti, Editura Vremea, 1996. *Principiul bumerangului. Documente ale procesului Lucreţiu*

Pătrăşcanu, Bucureşti, Editura Vremea, 1996. *Raportul prezentat de S. Bughici în faţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R. şi stenograma discuţiei ce a urmat în legătură cu atentatul asupra Legaţiei Române de la Berna din 14 februarie 1955*, în „Adevărul”, sâmbătă, 29 august, 1998, p. 8. *Raportul secret prezentat de N.S. Hruşciou la Congresul XX al PCUS din februarie 1956* (Arhiva Departamentului de Stat SUA, 4 iunie 1956), în „Adevărul”, din 25 iulie şi 1 august 1998, p. 11. RĂDULESCU-ZONER, ŞERBAN; BUŞE, DANIELA; MARINESCU, BEATRICE, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Bucureşti, Editura Cavallioti, 1995. *Regiunea Autonomă Maghiară, operă de inspiraţie leninist-stalinistă* (Notă cu privire la înfiinţarea unei regiuni autonome maghiare în Transilvania, întocmită de

consilierii sovietici R Arhipov şi P. Tumdrov, la 7 septembrie 1951 şi adresată lui Gheorghiu-Dej), în „Cotidianul”, marţi *13* octombrie 1998, p. 16. *Rezoluţii şi Hotărâri ale C.C. al PMR 1948 – 1950*, Bucureşti, Editura PMR, 1951. *Rezoluţii şi Hotărâri ale C.C. al PMR*, vol. III, 1951 – 1953, Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1954. *România. Retragerea trupelor sovietice 1958*, coordonator prof. univ. dr. Ioan Scurtu, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996. SCURTU, IO AN, *Partidul Comunist Român şi legionarii (1946 – 1952)*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1997, p. 4 – 10; idem, *1950*: *cine merge la Institutul francez să fie arestat, iar Zaharia Stancu să fie exclus din partid*, în „Magazin istoric”, s.n., ianuarie 1998, p. 43 – 45. Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, 23 august 1941 – 30 septembrie 1948, vol. I, imprimat la Romcartexim, 1997, vol. III, august 1948-iulie 1958, Bucureşti, 1994, şi vol. III 1958 – 1968, Bucureşti, 1994. *Stenograma discuţiei tov.*

— *Vinţe cu Ana Pauker, în ziua de 21 iunie 1956*, în „Sfera Politicii”, 1998, nr. 59/aprilie, p. 34 – 36; nr. 60/mai, p. 47 – 51, nr. 61/iulie-august, p. 43 – 45. SUCIU, MIRCEA, *1953*: *Eşecul de proporţii al stalinismului economic din România*, în „Cotidianul”, marţi 17 noiembrie, 1998, p. 16; idem, *1956*: *Tito „călăul” revizionist de odinioară vizitează România lui Gheorghiu-Dej. Comuniştii de la Bucureşti regizează împăcarea cu Belgradul*, în „Cotidianul”, marţi, 27 octombrie, 1998, p. 16. SUCIU, MIRCEA; LEVY, ROBERT; PANAITE (CONSTANTINEI), LAURENAIU, *MAI* şi *Securitatea*: *datezi documente inedite (1948 – 1965)*, în „Dosarele istoriei”, an I, nr. 5, 1996, p. 39 – 46. TĂNĂSESCU, DUMITRU, *Un călău în faţa conştiinţei sale*, în „Magazin istoric”, s.n., iunie 1997, p. 25 – 27. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Decembrie 1957: „Învăţăturile” lui Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, către*

„*fiii*” *săi din Securitate*. „*Agentura constituie ochii şi urechile noastre*”, în „Cotidianul”, marţi, 12 ianuarie, 1999, p. 16. TUDOR, ALINA, *1955*: *Bătuţi la Securitate, doi ceferişti se plâng lui Gheorghiu-Dej*, în „Cotidianul”, nr. 15 (2060), miercuri, 27 mai 1998, p. 12, şi nr. 20/2065, marţi, 2 iunie 1998, p. 12; idem, *1956*. *O problemă explozivă asupra Securităţii*, în „Cotidianul”, marţi, 8 septembrie, 1998, p. 16. TUDOR, ALINA; COSTESCU, SORIN, *1965*: *Destăinuirile unui fost nomenclaturist care „a ales libertatea”*. *Domnia celor 10*.000 *de privilegiaţi ai României comuniste*, în „Cotidianul”, marţi, 6 octombrie, 1998, p. 16. TUDOR, ALINA; PETROVICI, AFRODITA, *1956*: *Un document inedit despre lupta acerbă pentru putere la vârful PMR*. *Vântul destalinizării de la Moscova stârneşte furtuna la Bucureşti*, în „Cotidianul”, marţi, 10 noiembrie, 1998, p. 16. ŢĂRANU, LIVIU, *Un episod din războiul rece*: *Comitetul Naţional Român se adresează preşedintelui Truman* (*26 mai 1952*), în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXVI, 1997, p. 297. VOICU-ARNĂUŢOIU, IOANA-RALUCA, *Luptătorii din munţi*: *Toma Arnăduţoiu*. *Grupul de la Nucşoara*. *Documente ale anchetei, procesului, detenţiei*, Bucureşti, Editura Vremea, 1997.

Memorialistică. BETEA, LAVINIA, *Alexandru Bârlădeanu* despre *Gheorghiu-Dej, Ceauşescu şi Iliescu*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997; idem, *Maurer şi lumea de ieri*. *Mărturii* despre *stalinizarea României*, Arad, Editura Ion Slavici, 1995. BRUCAN, SILVIU, *Generaţia irosită*. *Memorii*, Bucureşti, Editura Univers şi C. Hogaş, 1992; idem, *O biografie între două revoluţii*: *De la capitalism la socialism şi retur*, Ediţie îngrijită de Alexandru Singer.

Bucureşti, Nemira, 1998. CIUCEANU, RADU, *Memorii*, vol. I, Intrarea în tunel, prefaţă şi note de

Octavian Roske, Bucureşti, Editura Meridiane, 1991. COSMA, NEAGU, *Contribuţia unor minorităţi „naţionale” la bolşevizarea României*, Editura Bravo-Press, 1996; idem, *Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii*, Editura Globus, Bucureşti, 1994; idem, *Securitatea, poliţia politică, dosare, informatori*, Bucureşti, Editura Globus, 1998. CRĂCIUNOIU, VASILE, *Faţa nevăzută a Securităţii române. Spionaj şi contraspionaj*, Editura Societăţii Tempus, Bucureşti, 1996. *Cum a venit la putere Nicolae Ceauşescu*, text difuzat în cadrul rubricii „Mediatica de istorie”, în ziua de 20 martie 1995, la postul de radio „România Cultural”, în „Magazin istoric”, s.n., iulie 1995, p. 3 – 7. *Cum vedea N.S. Hruşciov România*, text tradus şi editat după revista „Voprosî istorii”, de Florentina Dolghin, în „Magazin istoric”, s.n., 1997, iunie, p. 27 – 30; februarie, p. 28 – 31. DJILAS, MILO VAN, *întâlniri cu Stalin*, Craiova, 1990. EŞAN, IOAN, *Vulturii Carpaţilor*, Editura RAR, 1997. FUIOREA, NICOLAE, *Divizia stalinistă Tudor Vladimirescu în umbra steagului roşu*, Bucureşti, Editura PanArcadia, 1992. GAVRILĂ-OGORANU, ION, *Brazii se frâng dar nu se îndoiesc. Din rezistenţa anticomunistă în Munţii Făgăraş*, vol. I, Timişoara, Editura „Marineasa”, 1993. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Cinci ani şi două luni în penitenciarul din Sighet*, prezentare Dinu C. Giurescu, în „Magazin istoric”, s.n., iulie 1993, p. 40 – 42. GHIBU, ONISIFOR, *Chemare la judecata istoriei. Apeluri la raţiune în anii 1946 – 1952*, vol. 1*, 1953 – 1970*, vol. II, selecţie, îngrijirea ediţiei şi note de Octavian O. Ghibu, cuvânt înainte de Viorica Moisuc, Bucureşti, Editura Albatros, 1992 – 1993. HALIPA, PAN, *„Am făcut politica naţională a neamului meu”, Jurnal (13 aprilie 1958 – 17 octombrie 1960)*, prefaţă şi note de Viorica Moisuc, text stabilit de Radu Pan Halipa, în „Manuscriptum”, 1992, 23, nr. 1 – 4, p. 113 – 127. HRUŞCIOV, N.S., *Memorii. Ultimul testament*,

Bucureşti, 1970. IOAN, GRIGORE OLIMP, *Arhiva orală*: *Rezistenţa anticomunistă „Mâna albă”*, în „Magazin istoric”, s.n., martie 1993, p. 28 – 30. IOANID, ION, *„închisorile mele” – fragmente din Jurnalul unui fost deţinut politic*, în „Tribuna”, Cluj, 1999, nr. 20, p. 67, nr. 26, p. 5; idem, *închisoarea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, Editura Albatros, 1992. OLBOJAN, GH. IONESCU, *Good bye, domnule Pacepa*!, Bucureşti, ISIS, RAI, 1992; idem, *Fantomele lui Pacepa*, Bucureşti, Editura CORIDA, 1994; idem, *Fata neagră a Securităţii & Ion Mihai Pacepa*, Bucureşti, CORRIDA, 1999. JELEA, DOINA; TEOHAR, MIHADAŞ; ROŞIANU, ION, *Mărturii*. *„Construim fără burghezie şi împotriva ei”*, în „Tomis”, Constanţa, nr. 3/1992, p. 6. MAGDSJESCU, EUGEN, *Moara dacilor*. *Amintiri din închisoarea de la Piteşti*, Alba-Iulia, Paris, Editura Fronda, 1994. MANEA, GHEORGHE, colonel (r), *Labirintul vieţii prin „sârmă ghimpată”*. (*Biografii – memorii – amintiri*), Bucureşti, Editura UMC, 1998. MARINESCU, ALEXANDRU, *Pagini din rezistenţa anticomunistă*. *Zona Nucşoara-Făgăraş*, în „Memoria. Revistă a gândirii arestate”, nr. 7, 1992, p. 47 – 58. MARINESCU, GH. D., *Din iadurile închisorilor comuniste*, prezentare de M. Ştefan, în „Magazin istoric”, s.n., 1991, august, p. 48 – 49; septembrie, p. 46 – 47; octombrie, p. 70 – 71; noiembrie, p. 45 – 46. MÂRZANCA, GEORGE, *Patru ani am fost… „bandit”*, Bucureşti, Editura „Vasile Cârlova”, 1997. Mărturia *lui Hruşciov*, prezentare de Cristian Popişteanu, Dorin Matei, versiune în limba română, Florentina Dolghin, în „Magazin istoric”, s.n., iunie, 1995, p. 23 – 25. MERIŞCA, COSTIN, Tărâmul *Gheenei*. *Mărturii din închisoarea Piteşti*, Galaţi, Editura „Porto Franco”, 1993. NEGRESCU, FAG, Piteşti: *aprilie 1949-august 1951*, *în „*Memoria. Revista gândirii arestate”, Bucureşti, nr. 6, 1992, p. 28 – 36. NICULESCU-MIZIL, PAUL, O istorie

trăită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997. OARZĂ, IOAN, Memorii *din închisorile comuniste*, *în* „Vatra”, Târgu-Mureş, nr. 265, 1993, p. 13 – 19. PACEPA, ION MIHAI, Moştenirea *Kremlinului*, Bucureşti, Editura Venus, 1993; idem, Dekremlinizarea *spionajului român*, *în* „Ziua”, 1997, nr. 863, luni, 21 aprilie – nr. 911, joi, 19 iunie. PLESCARU, IOAN, Lanţuri *şi teroare. Însemnări*, Timişoara, Signate.

1993. POPESCU, DUMITRU, *Am fost şi cioplitor de himere*. *Un fost lider comunist se destăinuie*, Bucureşti, Expres, 1993; idem, *Memorii transfigurate*. *Elefanţii de porţelan*. *Scene şi personagii în umbra Cortinei de Fier*, Bucureşti, Editura Match, 1996. *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara*, culese şi editate de Irina Nicolau şi Theodor Niţu, cu o prefaţă de Gabriel

Liiceanu, Bucureşti, Humanitas, 1993. RÂŢIU, ANTON, *Cumplita odisee a grupului Lucreţiu Pătrăşcanu*. *Adevăruri dureroase*, Bucureşti, Editura Gestiunea, 1996, vol. 1 – 2. RAŢIU, GH., col. (r), dr., „*Cutia Pandorei*”. *Arhivele Securităţii*. *Surprize şi capcane*, Editura Paco, 1997. RĂDUICĂ, GRIGORE, *Un ajutor nepreţuit cum se cuvine*, în „Magazin istoric”, s.n., noiembrie 1998, p. 43. RĂDULESCU, BANU, *Preambul la „Dosarul Piteşti”*, în „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 1/1990, p. 18 – 27, nr. 2/1991, p. 16 – 24. RĂDULESCU, MIHAI, *Tragedia lui Lucreţiu Pătrăşcanu*. *Convorbiri cu omul politic Corneliu Coposu*, Bucureşti, Editura Ramida, 1992. ROŞCA, SERGIU C, preot profesor, *în închisorile comuniste pentru Basarabia*, în „Magazin istoric”, s.n., martie 1996, p. 16 – 18. RUSU, VASILE, *Un coşmar fără sfârşit*, Editura Vitruviu, Bucureşti, 1997. SFETCU, PAUL, *Din amintirile şefului de cabinet al lui Gheorghiu-Dej*, în „Magazin istoric”, s.n., nr. 12/1997, p. 13 – 14; idem, *Gheorghe Gheorghiu-Dej – Josip Broz Tito*: *Faţa ascunsă a*

unei relaţii, în „Magazin istoric”, s.n., iunie, 1998, p. 37 – 39. STANCA, HORIA, *Jilava 52*, în „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 2, 1991, p. 50 – 54. STATE, AUREL, *Drumul crucii*, vol. 2, Editura Litera, Bucureşti, 1993. STĂNESCU, BUCUR, *Colonia Culme*, *1958 – 1960*, ediţia a II-a, în „Vatra”, Târgu-Mureş, nr. 234, 1990, p. 6, 11, 16. ŞANDRU, VASILE, 7 *septembrie 1964*. *Martor la întrevederea Gheorghe Gheorghiu-Dej – Josip Broz Tito*, în „Magazin istoric”, s.n., nr. 5/1998, p. 50 – 51. SUCIU, MIRCEA, *Gheorghe Gheorghiu-Dej şi „triumviratul” Stalin-Hruşciov-Tito*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 58 – 60. TTMARU, MIHAI, *Amintiri de la Gherla*, Timişoara, Editura de Vest, 1993. TODEA, ALEXANDRU, *Moartea lui George Brătianu*, în „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 2, 1991, p. 121 – 126. TOMAZIU, GEORGE, *Jurnalul unui figurant 1939 – 1964*, traducerea de Mariana şi Gabriel Mardare, prefaţă şi postfaţă de Gabriel Mardare, Bucureşti, Editura Univers, 1995. AOPODEI, VASILE, *Amintiri din Gulag*, prefaţă de Victor Crăciun, Bucureşi, 1992; idem, *Ani de gulag*, în „Magazin istoric”, s.n., iunie 1997, p. 18 – 22. VALÉRY, NICOLAE, *Anchete şi… anchete*, *în* „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 5/1992, p. 49 – 53. VULTUR, SMARANDA, Istorie *trăită*. *Istorie povestită*. *Deportarea în Bărăgan*, *1951 – 1956*, Timişoara, Editura Amarcand, 1997. ZILBER, HERBERT (BELU), Actor *în procesul Pătrăşcanu*, Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber, Ediţie îngrijită de G. Brătescu, Humanitas, 1997. ZUGRAVU, CEZAR, Securitatea *m-a programat „turnător”*, *în* „Memoria. Revista gândirii arestate”, nr. 10, p. 56 – 66. WURMBRAND, RICHARD, Cu Dumnezeu *în subterană*, Bucureşti, Editura „Casa Şcolilor”, 1993.

Dicţionare, *enciclopedii*, *cronologii*. DEGERATU, CLAUDIU, *Cadre de partid*. *Mecanisme de relaţie*, *pregătire şi promovare*. *Bibliografie selectivă 1948 – 1983*,

în „Arhivele totalitarismului”, an I, nr. 1, 1993, p. 190 – 194. NEDELEA, MARIN, *Istoria României în date 1940 – 1995*, Bucureşti, Editura Niculescu, 1997. PARRISH, THOMAS, *The Cold War Encyclopedia*, New York, Henry Hold and co., 1996. *Relaţii internaţionale postbelice 1945 – 1964*, vol. 1, Bucureşti, Editura Politică, 1983. SUCIU, MIRCEA; CHIRIŢESCU, MIRCEA, *Ana Pauker*: *repere pentru o biografie neretuşată*, în „Dosarele istoriei”, nr. 8 (13), 1997, p. 4 – 8.

Lucrări de sinteză. ACCOCE, PIERRE; FAUCET, DANIEL, *Reţeaua Caraman*. *Cei treisprezece români care au zguduit NATO*, Bucureşti, Campania, 1999. BACU, DUMITRU, *Piteşti*, prefaţă de Gheorghe Calciu, Bucureşti, Editura Atlantida, 1991. BERSTEIN, SERGE; MILZA, PIERRE, *Istoria Europei*, vol. 5, Iaşi, Institutul European, 1998. BOLDUR-LĂŢESCU, GHEORGHE, *Genocidul comunist în România*, vol. I, *Dimensiunile genocidului*, Bucureşti, Editura Albatros, 1992. BOGDAN, VASILE; PULA, ILIE; VASILE RADU, RIZESCU, *Istoria economiei României*, Bucureşti, Academia de studii economice, 1991. CÂRJA, ION, *Canalul morţii*.

ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEŞTI

Bucureşti, Cartea Românească, 1993. *Complotul contrarevoluţionar al lui Imre Nagy şi al complicilor săi*, traducere după originalul în limba maghiară editat de Biroul de Informaţii al Consiliului de Miniştri al R.P.U., Budapesta, 1958, Bucureşti, 1959. CONQUEST, ROBERT, *Marea teroare*. *O reevaluare*, Bucureşti, Humanitas, 1998. CONSTANTINIU, FLORIN, *De la războiul fierbinte la războiul rece*, Bucureşti, Editura Corint, 1998. COURTOIS, STPHANE; WERTH, NICOLAS; PANN, JEAN-LOUIS; PAcZKOWSKI, ANDREZY; BANTOSEK, KAROL; MARGQLIN, JEAN-LOUIS, *Cartea neagră a comunismului*. *Crime*, *teroare*, *represiune*, cu colaborarea lui Rni Kaufler,

Pierre Regaulat, Pascal Fontaine, Yves Santamaria şi Sylvain Boulanque, Bucureşti, Editura Humanitas şi Fundaţia Academia Civică, 1998. CROZIER, BRIAN; HUYN, HANS; MENGES, CONSTANTIN; SABLIER, EDUARD, *Fenixul roşu*, Bucureşti, Editura Agui, 1996. DELETANT, DENNIS, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965 – 1989*, Bucureşti, Humanitas, 1998; idem, *România sub regimul comunist*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1997. DELETANT, DENNIS; PEARTON, MAURICE, România *observând*, *Studies în Contemporary Romanian History*, Bucharest, Encyclopaedia Publishing House, 1998. DEWERPE, ALAIN, *Spionul*, Bucureşti, Nemira, 1998. DIACONESCU, OVIDIU, general. It. ing., *Interceptarea între informare şi dezinformare*, Bucureşti, Editura Globus, 1994. DUPLAN, CHRISTIAN; GIRET, VINCENT, *Viaţa în roşu. Varşovia*, *Praga*, *Budapesta*, *Bucureşti*, *1944 – 1968*. Pionierii, 2 vol., Bucureşti, Editura Nemira, 1997. FALIGOT, ROGER; KAUFLER, REMI, *Serviciul Secret Chinez*, Bucureşti, Editura Nemira, 1993. FONTAINE, ANDR, *Istoria războiului rece*, vol. 1 – 2, *De la Revoluţia din Octombrie la războiul din Coreea 1917 – 1950*, vol. 3 – 4, *De la războiul din Coreea la criza alianţelor 1950 – 1967*, Bucureşti, Editura Militară, 1992, 1994. FRUNZĂ, VICTOR, *Istoria stalinismului în România*, Bucureşti, Humanitas, 1990. GEORGESCU, ADRIANA, *La început a fost sfârşitul*: *dictatura roşie la Bucureşti*, ediţie îngrijită de Micaela Ghiţescu, prefaţă de Monica Lovinescu, Bucureşti, Humanitas, 1992. GEORGESCU, TITU, *România între Yalta şi Malta*, Bucureşti, 1993; idem, *România şi istoria Europei secolului XX*, *1945 – 1990*, Editura Hyperion, XXI, 1992. GEORGESCU, VLAD, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Bucureşti, Humanitas, 1993. HOBSBAWN, ERIC, *Secolul extremelor*,

Bucureşti, Editura Lider, 1999. HUNTINGTON, SAMUEL *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1998. IONESCU, GHIŢĂ, *Comunismul în România*, Bucureşti, Editura Litera, 1994. IONIŢOIU, CICERONE, *Rezistenţa anticomunistă din Munţii României 1946 – 1958*, Bucureşti, Editura Gândirea Românească, 1993. KESSLER, RONALD, *F.B.I.*, Bucureşti, Editura All, 1998. KOCH, STEPHEN, *Sfârşitul inocenţei. Intelectuali din Occident şi tentaţia stalinistă. 30 de ani de război secret*, Bucureşti, Editura Albatros, 1997. LE BRETON, JEAN-MARIE, *Europa Centrală şi Orientală între 1917 şi 1990*, cu o prefaţă de Neagu Djuvara, Editura Cavallioti, 1996. LOFTUS, JOHN; AARONS, MARK, *Războiul secret împotriva evreilor*, Editura Elit, 1998; idem, *Filiera şobolanilor*, Editura Elit, 1991. LOTH, WILFRIED, *în părţirea lumii, Istoria războiului rece 1941 – 1955*, Bucureşti, Editura Saeculum, 1997. MARKHAM, REUBEN H., *România sub jugul sovietic*, Fundaţia Academia Civică, 1996. MIRCU, MARIUS, *Dosar Ana Pauker*, Bucureşti, Editura Gutenberg, Casa Cărţii, 1991. NICHITA, ALEXANDRU, *Pacepa contra Pacepa* (*O istorie a serviciilor secrete de spionaj româneşti comuniste, alcătuită pe baza unor cărţi memorialistice, monografii şi documente autentice*), Editura Tess Expres, 1996. OSCA, ALEXANDRU; POPA, VASILE, *România o fereastră în Cortina de Fier*, Focşani, Editura Vrantop, 1997. PACEPA, ION MIHAI, *Cartea neagră a securităţii*, vol. I, *Rolul Poliţiei politice şi al spionajului în România comunistă*, Bucureşti, Editura Omega, 1999. PELIN, MIHAI, *DIE 1955 – 1980. Culisele spionajului românesc*, Bucureşti, Editura Evenimentul românesc, 1997. PENESCA, P, *La Roumanie. De la dmocraţie au totalitarisme* (*1938 – 1948*), Paris, 1981. RANELAGHT, JOHN, *Agenţia. Ascensiunea şi declinul CIA*, Bucureşti, Editura All, 1998. RAŢIU,

ALEXANDRU, *Biserica furată. Martiriu în România comunistă*, Cluj-Napoca, Editura Argus, 1990. RAŢIU, ION, *România de astăzi*, Bucureşti, Editura Condor, 1990. *Revoluţia maghiară din 1956*, editată de Ambasada Republicii Ungare la Bucureşti, 1996. *România contemporană*, Bucureşti, Editura Politică, 1988. ROTHSCHILD, JOSEPH, *întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale şi de Est după Al Doilea Război Mondial*, Ediţia a doua, traducere de Mircea Columbeanu, Editura Antet, 1997. SARIN, OLEG (gen. j, DVORETSKY LEV (col.), *Război contra speciei umane. Agresiunea Uniunii Sovietice împotriva lumii 1919 – 1989*, Bucureşti, Editura Antet, 1997. SELEJAN, ANA, *Reeducare şi prigoană*, Sibiu, Editura Tanrib, 1993. SOLACOLU, ION, *Marea farsă a secolului. Fascismul bolşevic. O discuţie despre stânga şi dreapta politică*, Bucureşti, Editura All, 1996. SIMON, TITU, *Din culisele serviciilor secrete româneşti. Pacepa, quo vadis*, Bucureşti, Editura Odern, 1992. TĂNASE, STELIAN, *Anatomia mistificării 1944 – 1989*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997; idem, *Elite şi societate. Guver*narea *Gheorghiu-Dej 1948 – 1965*, Bucureşti, Humanitas, 1998. THYERRY, WALTRON, *KGB în Franţa*, Bucureşti, Humanitas, 1992. TISMĂNEANU, VLADIMIR, *Arheologia terorii*, Editura Eminescu 1992; idem, *Condamnaţi la fericire. Experimentul comunist în România*, Sibiu, Braşov, Astra et Exo, 1991; idem, *Reînvierea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, Editura Collegium, Polirom, 1996. VANDENBROUCKE, LUCIEN S., *Perilous Operations. Special Oper*ations *as an instrument of U.S. Foreign Policy*, Oxford University Press, 1993. VOLKMAN, ERNEST, *Spionaj*, Debrecen, Editura RAO, 1998. VERONA, SERGIU, *Military Occupation and Diplomacy Soviet Troop în* România *1944 – 1958*, Dusham, London, 1992. ZĂLOGA,

STEVEN]., *Ainta*: *America*. *Duelul sovieto-american şi cursa înarmărilor din timpul Războiului rece*, Ploieşti, Editura Elit, 1996. ZUBOK, VADISTAV; PLESHAKOV, CONSTANTIN, *Inside the Kremlins Cold War*. *From Stalin to Khruschov*, Cambridge-London, Harvard University Press, 1996.

Studii şi articole în periodice, aioanei, Constantin; troncotă, cristian.

Arhipelagul ororii, în „Magazin istoric”, s.n., (I), martie 1993, p. 22 – 27; (II), aprilie, p. 10 – 13; (III), mai, p. 36 – 40; idem, *Contra „armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor”*, în „Magazin istoric”, 1996, ianuarie, p. 3 – 5; februarie, p. 17 – 21; idem, *„Desfiinţaţi mănăstirile” – un ordin care nu a mai sosit*, în „Magazin istoric”, s.n., august 1998, p. 29 – 32; idem, *Drama dislocaţilor*, în „Magazin istoric”, s.n., 1994 (I), mai, p. 51 – 57; (II), iunie, p. 24 – 31; idem, *Modelul reeducării prin autoanaliză*. *Aiud şi Gherla*, 1960 – 1964, în „Arhivele Totalitarismului”, an II, nr. 1 – 2, 1994, p. 60 – 73; idem, *Rezistenţa anticomunistă în penitenciarele din România*, *1945 – 1964*, în „Arhivele Totalitarismului”, an II, nr. 3/1994, p. 17 – 30. ALEXANDRESCU, ION, *Obsesia protecţionismului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), p. 35 – 39; idem, *Societăţile mixte sovieto-române* (*Sovrom*), în „Dosarele istoriei”, nr. 3, 1996, p. 39 – 41. ALEXE, VLADIMIR, *Afacerea Charles Hemu*: *O „Cutie a Pandorei” pentru Franţa postbelică*, în „Dosare ultrasecrete”, supliment al ziarului „Ziua”, an I, nr. 15, sâmbătă 1 august, 1998, p. 1; idem, *Anatomia unei crime politice*: *asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, în „Dosare ultrasecrete”, supliment al ziarului „Ziua”, an 1, nr. 17, sâmbătă, 15 august, 1998, p. 1. ALIANŢA CIVICĂ, Departamentul de Istorie Orală, *Memoria ca formă de justiţie*, comunicări prezentate la Seminarul de la Sighetul Marmaţiei (10 – 12 iunie 1994), Editura „Făt-Frumos”,

Bucureşti, 1994. ARMANCA, BRÂNDUŞA; ZIMMERMAN, HAROLD, *După 44 de ani de la executarea ţăranilor anticomunişti din Banat*, în „Expres”, an II, nr. 45 (196), 5 – 9, noiembrie 1993. BĂLTEANU, VALENTIN, *Agenţii NKVD şi consilierii sovietici din MAI* şi *Securitate*, în „Dosarele istoriei”, an I, nr. 3, 1996, p. 44 – 47. BORDELI, EMIL, *Lista celor 20 de urmăriţi din arhiva celebrei unităţi anti-KGB 0110*, în >, Cotidianul”, luni, 7 septembrie, 1998, p. 10. BETE A, LAVINIA, *„Titoiştii” din Banat*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (19), 1998, p. 46 – 51. BIHOREANU, ION, *Cine a condus Securitatea până în 1962*, în „Tribuna”, Cluj, nr. 35, 1990, p. 9. BOIS, PIERRE DU, *Mitul discontinuităţii*, în „Dosarele istorieinr. 2, 1996, p. 7 – 15; idem, *Ultimele zile ale lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 47 – 50. BOZGAN, OVIDIU, *China şi „duelul” româno-sovietic. la începutul anilor ’60*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6 (11), p. 42 – 50;

Idem, *Imposibila asumare a evreităţii*, în „Dosarele istoriei”, nr. 8 (13), 1997, p. 21 – 28; idem, *Lideri comunişti români în arhivele diplomatice franceze*, în „Magazin istoric”, s.n., noiembrie 1998, p. 28 – 32. BRĂTIANU, MARIA G., *Gheorghe I. Brătianu – Enigma morţii sale*, în româneşte de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Şerban Papacostea şi alte texte întregitoare şi cu o Addenda Ion C. Brătianu, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997. BRIŞCĂ, ADRIAN, *Rezistenţa anticomunistă din Bucovina. Lupta de la Bătea Corbului, 18 ianuarie 1955. Încercarea de reconstituire*, în „Arhivele Totalitarismului”, an I, nr. 1/1993, p. 89 – 98. BUCUR, MARIN, *Decapitarea elitei româneşti*, în „Cotidianul”, seria Arhiva, Bucureşti, an II, nr. 230, 1992, p. 4 – 5. CĂPUŞAN, ANDREI, *Sovietizarea istoriografiei româneşti, 1944 – 1960*, în „Lumea magazin”, nr. 2/1998, p. 52 – 55. CHERAMIDOGLU, CONSTANTIN, *Regimul de muncă la*

Canalul Dunăre-Marea Neagră 1952, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 4/1995, p. 99 – 108. CHIRIŢOIU, MIRCEA, *Mărirea şi decăderea lui Alexandru Drăghici*, în „Dosarele istoriei”, an I, nr. 5, 1996, p. 39 – 46; idem, *„Radiografia” unui stalinist*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 4 – 10; idem, *România lui Gheorghiu-Dej combate „pericolul titoist”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (19), p. 42 – 45; idem, *România în umbra Kremlinului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3, 1996, p. 59 – 63. CIOROIANU, ADRIAN, *Atuurile lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), p. 22 – 28. CONSTANTINIU, FLORIN, *De ce s-au retras trupele sovietice din România*?, în „Dosarele istoriei”, an I, nr. 3, 1996, p. 53 – 57; idem, *De la CEKA la Securitatea Poporului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5, 1996, p. 2 – 4; idem, *De la stalinismul obedient la comunismul naţional*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 18 – 21; idem, *Destalinizare autentică sau luptă pentru putere*?, în „Dosarele istoriei”, nr. 2, 1996, p. 16 – 19; idem, *Primul război între două state socialiste*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 22 – 27; idem, *Războiul care nu a mai avut loc*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (19), 1998, p. 32 – 34; idem, *România după moartea lui Stalin*, în „Adevărul”, joi, 5 martie, 1998, p. 9; idem, *Un război altfel decât celelalte*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1 (16), 1997, p. 4 – 6. CONSTANTINIU, LAURENŢIU, *Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi împotriva lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 44 – 47; idem, *Reţeaua Caraman a acţionat în interesul lui Ceauşescu sau al KGB*?, în „Cotidianul”, luni, 9 noiembrie, 1998, p. 12. CRISTESCU, C., *Ianuarie 1951*: *Stalin decide înarmarea României*, în „Magazin istoric”, s.n., octombrie 1995, p. 15 – 23; idem, *Decembrie 1963. Biroul Politic se interesează de situaţia din URSS*, în „Magazin istoric”, s.n., nr. 7/1997, p. 21 – 24; idem, *1956. O schiţă de complot în România*, în

„Magazin istoric”, s.n., septembrie 1996, p. 19 – 23; idem, *Stalin moare şi ofiţerii români nu plâng... în* „Magazin istoric”, s.n., martie 1998, p. 46 – 48. DAVID, GH., Patru *ani detenţie dintr-o eroare de literă, în* „Magazin istoric”, s.n., aprilie, 1992, p. 30 – 31. DELETANT, DENNIS, Consideraţii *privind lupta dusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru obţinerea supremaţiei în cadrul partidului (1945 – 1948), în* „Revista istorică”, tom V, nr. 9 – 10, 1994, p. 907 – 926; idem, Securitatea *şi statul poliţienesc în România (1948 – 1964), în* „Dosarele istoriei”, an I, nr. 5, 1996, p. 23 – 33. DOBRE, FLORICA, Imre *Nagy: de la Ambasada iugoslavă din Budapesta la Snagov, în* „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 36 – 40. DRĂGOESCU, DRAGOS, Caruselul *crimelor şi liderii comunişti români, în* „Dosarele istoriei”, nr. 2, 1996, p. 20 – 34. FALLS, DONALD R., Pregătirea *retragerii trupelor sovietice, în* „Magazin istoric”, s.n., 1995, aprilie, p. 36 – 39, mai, p. 48 – 53. IERUNCA, VIRGIL, Fenomenul *concentraţional în România, în* „Transilvania”, Sibiu, nr. 1 – 2/1993, p. 96 – 105. IONESCU, GH. Z., Transformări *în strustura de stat a României în anii 1948 – 1952, în* „Studii şi articole de istorie”, Bucureşti, 1988, nr. 57 – 58, p. 59 – 68. IONESCU, MIHAI E., De la *hegemonia sovietică la „umbrela”* americană, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 39 – 42; idem, Punctul *de cotitură al epocii postbelice, în* „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 4 – 8; idem, Războiul *Rece – o* criză *prelungită, în* „Dosarele istoriei”, nr. 1 (6), 1997, p. 8 – 13; idem, Retragerea *Armatei Roşii a început în România, în* „Dosarele istoriei”, an I, nr. 3, 1996, p. 48 – 52. Instaurarea *comunismului* – între *rezistenţă şi represiune*, comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetul Marmaţiei (9 – 11 iunie 1995), Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1995. LECHINŢAN, VASILE, Deţinuţi *politici în închisorile Clujului din perioada*

stalinistă, *în* „Tribuna”, Cluj, nr. 4/1992, p. 8. LEVY, ROBERT, Ţapul *ispăşitor al eşecului comunist*, *în* „Dosarele istoriei”, 1 (6), 1997, p. 37 – 39. MANDACHE, BOGDAN MIHAI, La Canal *a existat o brigadă de muncă numai pentru preoţi*, *în* „Cronica”, Iaşi, nr. 24, 1991, p. 5. MUNTEANU, MIRUNA, Statele *Unite au sponsorizat atrocităţile din America Latină*, *în* „Dosare ultrasecrete”, supliment al ziarului „Ziua”, sâmbătă, 28 noiembrie, 1998, p. 4. MUSTOV, VALERI L., Imre *Nagy o viaţă tragică*, *în* „Magazin istoric”, s.n., august, 1996, p. 61 – 68. NESTEROV, VLADIMIR, Armata *Roşie şi vânătoarea* (*1958*), *în* „Magazin istoric”, s.n., februarie, 1994, p. 43 – 44. NICOLAE, M. NICOLAE, Aşa *au început relaţiile României cu R.F. Germania*, *în* „Magazin istoric”, s.n., iulie 1995, p. 33 – 36. NOSKOVA, ALBINA E, Consilierii *sovietici*: *între cerere şi ofertă*, *în* „Magazin istoric”, s.n., 1998, nr. 4, p. 33 – 37, nr. 5, p. 8 – 11, nr. 6, p. 30 – 32. OPREA, MARIUS, „Devierea *de dreapta*”, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 2, 1996, p. 48 – 53; idem, Gheorghiu-*Dej*, *poliţia secretă şi puterea*, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997; idem, Pagini *din „copilăria” Securităţii române*, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 5, 1996, p. 34 – 38; idem, Spionii *de strânsură*, *în* „Dosarele istoriei”, an II, nr. 1 (17), 1998, p. 30 – 35. OSCA, AL., CHIRIŢOIU M., Addenda *la criza rachetelor şi România*, *în* „Magazin istoric”, s.n., martie, 1995, p. 89 – 91; idem, România – Aliatul *ignorant*, *în* „Magazin istoric”, s.n., februarie, 1995, p. 36 – 39. Pacepa *este un prosper om de afaceri care are mai multe*, *milioane de dolari*, dialog realizat de Diana Nedelcu cu Petru Romoşan, editorul în limba română a cărţii „Reţeaua Caraman – cei 13 romani care au zguduit NATO”, în „Cotidianul”, vineri, 12 martie, 1999, p. 10. PALADE, RODICA, Rezistenţa. *În munţii Semenic*, *în* „22”, an II, nr. 116 (117), din 24 – 30 aprilie 1992. PANĂ, VICTORIA;

PANĂ, ION, Rentabilitatea *agriculturii româneşti în perioada 1950 – 1990*, *în* „Studii şi cercetări economice”, Iaşi, nr. 24, 1994, p. 761 – 770. PELIN, MIHAI, Siguranţa *română în derivă*, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 5, 1996, p. 4 – 6. PICA, IO AN VICTOR, Rezistenţa *anticomunistă din Ţara Făgăraşului*, *în* „Făgăraş 700”, volum editat cu prilejul a şapte sute de ani de atestare, Bucureşti, Editura* Arta Grafică, 1991, p. 133 – 138. PINTILIE, FLORIN, Păstrare *şi acces la documentele Securităţii aflate în Arhivele SRI*, *în* „22”, Supliment, nr. 74, din 17 noiembrie, 1998, p. XVI. POP, ADRIAN, Mişcările *protestatare ale studenţimii din Timişoara şi Bucureşti*, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 47 – 50; idem, Controversa *sovieto-română şi politica de independenţă a României*, *în* „Revista română de studii internaţionale”, nr. 3, 1992, p. 105 – 127; idem, Obsesia *nomenclaturii*: *„informatorul Siguranţei”*, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 4, 1996, p. 22 – 25. POPESCU, ALEXANDRU, Lumea *rezistenţei anticomuniste româneşti*, *în* „Magazin istoric”, s., n., septembrie 1997, p. 28 – 32. POPIŞTEANU, CRISTIAN, „Cazul” *grupului Lucreţiu Pătrăşcanu*, *în* „Magazin istoric”, s.n., 1991, iulie, p. 63 – 66; august, p. 50 – 54; septembrie, p. 49 – 52; octombrie, p. 65 – 69; noiembrie, p. 40 – 44; decembrie, p. 71 – 75; 1992, ianuarie, p. 86 – 90; februarie, p. 22 – 24; martie, p. 37 – 39; idem, Octombrie *1962* – Criza *din Marea Caraibelor*, *în* „Magazin istoric”, s.n., februarie, 1995, P33 – 35. POPIŞTEANU, CRISTIAN; MATEI, DORIN, Trei *pe un balansoar*: *Stalin-Mao-Kim în Sen*, *în* „Magazin istoric”, s.n., 1997, aprilie., p. 18 – 21, mai, p. 27 – 30. POPOIU, IOAN, Rezistenţa *anticomunistă din Ţara Făgăraşului*, *în* „Făgăraş 700”, Editura Arta Grafică, 1991, p. 129 – 132. PREDA, EUGEN, Criza *cubaneză la Consiliul de Securitate ONU*, *în* „Magazin istoric”, s.n., februarie 1995, p. 33 – 34. RETEGAN, MIHAI, Actul *decizional în timpul revoluţiei*

ungare, *în* „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 44 – 47; idem, Comunismul *românesc* – Frica *tradiţională de Rusia*, *în* „Magazin istoric”, s.n., septembrie, 1995, p. 14 – 15; idem, Conducerea *PMR şi evenimentele din Polonia şi Ungaria 1956*, *în* „Arhivele Totalitarismului”, an III, nr. 1/1995, p. 137 – 162; idem, 1956 – Explozie *în lumea comunistă*, *în* „Dosarele istoriei”, an 1, 1996, p. 28 – 30; idem, Grupul *Imre Nagy la Snagov*, *în* „Magazin istoric”, s.n., 1996, octombrie, p. 7 – 11; noiembrie, p. 19 – 22; idem, Moartea *lui Stalin văzută de la Washington*, *în* „Magazin istoric”, iulie, 1995, p. 27 – 30; idem, Starea *de spirit în România la sfârşitul anului 1956*. *Date din Arhiva C.C.*, în „Arhivele Totalitarismului”, an III, nr. 2/1995, p. 111 – 128; idem, 1956. *Serviciile secrete americane şi revoluţia ungară*, *în* „Magazin istoric”, s.n., 1996, iulie, p. 23 – 26; august, p. 69 – 71; septembrie, p. 24 – 27. RETEGAN, MIHAI; MORARU, CONSTANTIN, 1962. *La umbra rachetelor din Cuba*, *în*

„Privirea”, 27 mai-2 iunie, 1998, p. 36 – 37. ROSKE, OCTAVIAN, *Colectivizarea agriculturii în România*, în „Arhivele Totalitarismului”, an 1, 1993, p. 146 – 168; idem, *Colectivizarea agriculturii*. *Represiunea totală 1957 – 1962*, în „Arhivele Totalitarismului” (I), an III, nr. 1/1995, p. 163 – 187, (II), nr. 2/1995, p. 129 – 141; idem, *Rezistenţa românească între miracol şi utopie*, în „Verdun”, Revistă catolică, Bucureşti, an II, nr. 1 – 6, 1991, p. 27 – 34. SCURTU, IOAN, *Consilierii sovietici din Rbmânia*, în „Magazin istoric”, s.n., mai 1998, p. 12 – 15; idem, *PMR şi criza iugoslavă*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (19), p. 34 – 41. SECAŞIU, CLAUDIU, *Distrugerea elitei politice româneşti*, în „22”, an IX, nr. 33, 18 – 24 august 1998, p. 10 – 12; idem, *Drumul spre poliţia politică*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5, 1996, p. 13 – 19. *Sovietizarea nord-vestului României* (*1944 – 1950*), Editura Muzeului

Sătmărean Satu Mare, 1996. STÂKALIN, ALEXANDR S., *„Cazul Imre Nagy” în România*, fragmente traduse şi îngrijite pentru tipar de Mircea Suciu şi Laurenţiu Constantiniu, în „Cotidianul”, marţi, 25 august, 1998, p. 16. STANCIU, ION, *Surpriză, dilemă, abandon*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 41 – 43. STOICULESCU, D.D., *Anii ’50*: *Democratizarea sau decapitarea armatei*?, prezentare de Marian Ştefan, în „Magazin istoric”, s.n., noiembrie, 1992, p. 22 – 26. SUCIU, MIRCEA; PANAITE (CONSTANTINIU), LAURENŢIU, *Nomenclatura PCR în documente inedite*, în „Dosarele istoriei”, nr. 4, 1996, p. 45 – 63. SUCIU, MIRCEA; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Două „romane de iubire”, din anii lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7 (12), 1997, p. 30 – 43. ŞPERLEA, FLORIN, *Fiul drag al clasei muncitoare*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 12 – 15. TĂNASE, STELIAN, *Polonia, anul zero*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 15 – 21. TĂNĂSESCU, DUMITRU, O *versiune românească despre atentatul de la Berna*, în „Magazin istoric”, s.n., aprilie, 1997, p. 27 – 31; idem, *„Provocarea a ieşit prost”*, în „Magazin istoric”, s.n., 1996, august, p. 63 – 68; septembrie, p. 18 – 23. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Colonia de muncă*, în „Arhivele Totalitarismului”, an I, nr. 1, 1993, p. 169 – 181; idem, *Ghiţă ordonă, Pantiuşa execută*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3 (8), 1997, p. 32 – 35; idem, *Epurarea aparatului de Securitate şi decesul din „necesităţi istorice” al lui Gheorghiu-Dej*, în „Psihosociologia mass-media”, an IV, nr. 4 (16) decembrie, 1998, p. 12 – 16; idem, *Proporţiile represiunii comuniste (1956 – 1964)*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, 1996, p. 51 – 55; idem, *Politica de cadre în Securitate (1948 – 1964)*, în „Psihosociologia mass-media”, an IV, nr. 3 (15), septembrie, 1998, p. 21 – 24; idem, *Securitatea*: *începuturile*, în „Magazin istoric”, s.n., 1998, (I),

octombrie, p. 24 – 26; (II), noiembrie, p. 40 – 42; (III), decembrie, p. 30 – 32; idem, *Temelia şi mentalităţile muncii de securitate au fost create de agenţii Moscovei*, în „Psihosociologia mass-media”, an IV, nr. 2 (14), iunie, 1998, p. 19 – 22. TUDOR, RADU, *Gheorghiu-Dej*, *DIE* şi *KGB*, în „Dosarele istoriei”, an II, nr. 3 (8), 1997, p. 31 – 32. ŢUŢUI, EVA, *Prima mare nebunie criminală a lui Stalin*: *Canalul Bielomar*, în „Magazin istoric”, s.n., martie, 1996, p. 19 – 20. ULRICH, LOUIS, *Raportul secret al lui Hruşciov*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1, p. 9 – 15. VARLAM, IOAN, *Copiii „Duşmani ai poporului”*, în „Magazin istoric”, s.n., decembrie, 1995, p. 37 – 39 şi 52. VERONA, SERGIU, *Cum au plecat trupele sovietice din România*, în „Magazin istoric”, s.n., mai 1995, p. 44 – 54; idem, *Cum au rămas trupele sovietice în România*, în „Magazin istoric”, s.n., aprilie, 1995, p. 34 – 40. ZAMFIRESCU, DRAGOŞ, *Sovietizarea României. O perspectivă geopolitică*, în „Arhivele Totalitarismului”, an III, nr. 1/1995, p. 16 – 23.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Ce a rămas în urma înaintaşilor şi este demn de cunoscut, pentru a nu mai umbla pe cărări înfundate, pe margini de prăpăstii, pentru a evita defecţiunile ori umilinţele de profesionalizării? La această întrebare am rezervat în loc de încheiere un posibil răspuns.

Cercetaşii din perioada războiului pentru afirmarea independenţei, fără instruire specială, dar mai ales datorită lipsei de experienţă, au făcut la început grave erori care au costat viaţa a mii de ostaşi; comandanţii lor au învăţat repede din această tragică experienţă, dar au conştientizat şi faptul că orice decizie, mai ales în timp de campanie, trebuie bine fundamentată pe informaţii cât mai exacte despre inamic, ceea ce a dus ulterior la cristalizarea unor concepte şi teorii incluse în cursurile de pregătire pentru ofiţerii stat-majorişti de la Şcoala de

Război.

Cercetaţii dinaintea şi din timpul primului război mondial au fost ofiţeri şi civili, cu bune intenţii, dar cam vorbăreţi şi tocmai de aceea vulnerabili, dar nu mai mult decât societatea din care proveneau, cu năravurile şi dificultăţile ei; s-au străduit cât au putut – uneori cu stângăcie, alteori cu ambiţie şi circumspecţie, dar toţi. laolaltă şi împreună cu agenţii de siguranţă şi patrioţii din mişcarea de rezistenţă – să facă ceva bun pentru ţară; şi-au manifestat dorinţa sinceră de a sluji întâi de toate idealul naţional – Marea Unire – şi aceasta într-un moment în care cea mai mare parte din teritoriul ţării era ocupată de trupele străine inamice; au fost conştienţi de ceea ce era nevoie în domeniul lor de activitate, imaginativi în proiectarea structurilor, deopotrivă cu fundamentul teoretic, dar mai puţin stăruitori – nici n-au fost prea mult ajutaţi de comandanţi şi autorităţi – să-şi ducă la îndeplinire propriile concepţii; unii dintre ei au plătit foarte scump pentru entuziasmul şi naivităţile lor, sfârşind în faţa plutoanelor de execuţie ale adversarilor; peste timp ne rămâne imaginea unei generaţii care a dorit să-şi facă datoria într-un domeniu în care, la drept vorbind, până la ei nu a existat o experienţă naţională; au tras cu ochiul la aliaţii ruşi şi francezi de la care n-au avut prea multe de învăţat; au rămas cu serioase resentimente faţă de comportamentul trupelor de ocupaţie. Putem învăţa de la ei dăruirea şi patriotismul, dar atenţie la vulnerabilităţi.

Fataliştii perioadei interbelice în frunte cu Mihail Moruzov au fost băieţi inteligenţi, autodidacţi, unii cu studii înalte, ori cu talente native pentru munca de informaţii; în majoritate proveneau din rândurile supravieţuitorilor primului mare măcel mondial; au învăţat mult din experienţa proprie, dar şi din realizările altora mai rutinaţi cu care au intrat treptat în contact, simţind că

au ceva de făcut împreună; cu timpul au devenit secretoşi, conspirativi şi tocmai de aceea stăpâni pe meseria lor; şi-au creat structuri simple, flexibile dar atotcuprinzătoare ce pot fi luate oricând ca model; când au început să fie lăudaţi li s-a urcat la cap, considerându-se de neînlocuit; viaţa şi orgoliile, alteori luxul şi tentaţiile protipendadei de la Curte, ca să nu mai punem la socoteală împrejurările nenorocite şi năravurile politicianismului, i-au basculat pe nesimţite într-o confruntare de maximă duritate cu extremismele din care n-a rezultat nimic bun; vizionari, intuitivi, dornici de a se afirma, uneori imaginaţia le-a adus succese dar şi amare înfrângeri; au prevestit ajungerea pe marginea prăpastiei, iar unii chiar au căzut în ea. Putem învăţa de la ei cultul pentru conspirativitate şi tehnicile artei informaţiilor, dar atenţie la echidistanţa politică şi tentaţiile Curţii.

Ofiţerii promovaţi de Eugen Cristescu în funcţiile de comandă ale Serviciului Special de Informaţii din perioada celui de-al doilea război mondial au fost puţini ca număr dar foarte penetranţi şi tocmai de aceea eficienţi; trecuţi prin înalte şcoli militare, alţii prin universităţi, unii cu doctorate, ieşiţi în lumea bună, dar mult mai calculaţi şi sobri; au supravieţuit generaţiei anterioare nu pentru că erau mai tineri, ci pentru că s-au eschivat tentaţiilor de a obţine beneficii personale; au fost animaţi de un singur gând şi o singură voinţă – slujirea interesului naţional înainte de orice, chiar şi înaintea jurământului de fidelitate faţă de Conducător; au simţit că povara tradiţiei apasă greu pe umerii lor, fiind datori să evite greşelile celor căzuţi în prăpastie; şi-au luat în serios rolul de justiţiari, oferind un profesionalism de bună calitate; au devenit duplicitari fără să trădeze, şi numai atunci când Conducătorul s-a întăpăţânat tot mai mult să-şi urmeze propria cale; au întocmit numeroase documente de

informare, de analiză şi sinteză pe baza cărora se poate reconstitui o istorie sinceră a poporului român în anii de grea cumpănă ai celui de-al doilea război mondial; că astfel de documente au fost vânate, distruse sau luate ca trofee de război dovedeşte că au avut şi încă mai au valoare; marele lor merit este că au ştiut să protejeze câteva personalităţi de toate culorile politice, cu excepţia purtătorilor de cămăşi verzi, creând acea rezervă politică pentru situaţia în care nu se putea obţine victoria pe Frontul de Est; au greşit, şi nu numai ei, pentru că au jucat – de fapt au sperat prea mult – pe cartea Aliaţilor occidentali; n-au fugit din ţară, deşi au avut posibilitatea s-o facă, sperând că aici în patrie este nevoie de ei; dar regimul comunist i-a aruncat în temniţe, sub aberanta acuzaţie de „activitate intensă contra clasei muncitoare”; şi-au redactat în taină şi cu grijă memoriile în speranţa îndreptăţită că peste ani, generaţiile viitoare vor avea ceva de învăţat de pe urma lor. Putem lua de la ei aproape totul, iar pentru ceea ce mai rămâne, adică speranţele şi greşelile lor, să ne ajute Dumnezeu să nu ne mai confruntăm vreodată cu o situaţie asemănătoare, pentru că fără apărare între doi coloşi nu putem avea altă soartă decât să fim striviţi ori transformaţi din nou într-un poligon de experienţe.

Torţionarii anilor de început ai regimului comunist au fost străini de neam şi tradiţii, paraşutaţi din crânguri cereşti răsăritene sau veniţi pe agregate războinice împreună cu cohortele roşii de ocupaţie; neşcoliţi şi tocmai de aceea invidioşi şi posedaţi de dorul răzbunării asupra unor imaginari „duşmani de clasă”; mulţi la număr, birocraţi în activitate, au fost mai degrabă dresaţi decât educaţi; unelte oarbe ale unui regim despotic pentru care legea făcută tot de ei se aplică după toanele sau bunul lor plac; au atins contraperformânţe profesionale greu de

egalat; au adoptat mecanic practicile malefice ale celor care i-au inventat şi transplantat pe meleagurile româneşti, la care au adăugat propriilor lor inovaţii groteşti pornite din oportunisme şi dorinţa de parvenire; ca paradox, au căutat să-şi ascundă mizeriile şi năroziile, dar au lăsat în urmă tone de maculatură arhivistică, ce mai degrabă îi acuză decât îi apără; au avut în rândurile lor şi excepţii, dar într-un torent de ilegalităţi şi trădări macabre, fiindu-le totul ostil, s-au izolat şi n-au reuşit să se impună, deşi voinţă au avut. Pentru noi, torţionarii rămân cei mai buni „pedagogi”, motiv pentru care le-am acordat şi un spaţiu mai mare în a-i studia. Ei ne învaţă ceea ce nu trebuie să facem, adică să nu transformăm arta informaţiilor în poliţie politică represivă. Activitatea lor nu are nimic de-a face cu arta informaţiilor, dar nici nu pot fi scoşi din istorie.

POSTFAŢĂ

O ISTORIE DE STRINGENTĂ ACTUALITATE

Spaţiu strict interzis înainte de 1989, trecutul serviciilor secrete româneşti a fost explorat de numeroşi cercetători în ultimii ani. Rezultatele aventurii lor s-au concretizat însă în lucrări abordând doar anumite fragmente şi anumite personalităţi ale unei lumi pe cât de misterioase, pe atât de fascinante. Volumul *Istoria serviciilor secrete româneşti. De la Cuza la Ceauşescu* e prima tentativă de a realiza o Istorie a domeniului. Acesta ar fi unul dintre marile atuuri ale cărţii în raport cu alte lucrări dedicate serviciilor secrete autohtone. Un altul, la fel de important ca primul, îl dă răceala tipică întreprinderii ştiinţifice. Multe lucrări consacrate unor personalităţi şi unor etape din istoria domeniului stau sub semnul patimii. Unele vor să reabiliteze. Altele vor să denigreze. Cristian Troncotă îşi propune şi reuşeşte o cercetare obiectivă, lipsită de coloratura sentimentală,

scutită de efortul de a demonstra ceva cu orice preţ. Şi cu toate acestea, cartea de faţă va stârni, indiscutabil, multe controverse, unele chiar pătimaşe. Aceasta deoarece, fără voia autorului, sub semnul adevărului că trecutul nu e niciodată mort prin raportare la prezent, ci un teritoriu ce nu poate fi permis decât cu ochii de azi, cartea se implică, prin concluziile sale, în polemicile de după 1989 în legătură cu locul şi rolul serviciilor secrete în societatea democratică.

O problemă mult discutată în ultimul timp se referă la necesitatea existenţei serviciilor secrete după căderea comunismului. Au existat voci, deseori înscrise în campanii susţinute, potrivit cărora serviciile secrete ar fi incompatibile cu democraţia. Chiar dacă nu s-a spus pe faţă, brutal, s-a lăsat să se înţeleagă că serviciile secrete ar fi un pericol pentru democraţie, activitatea lor punând la îndoială libertăţile individuale, riscând să influenţeze existenţa instituţiilor statului de drept. Cartea lui Cristian Troncotă dă o replică zdrobitoare acestor păreri mai mult sau mai puţin interesate. Ea demonstrează că serviciile secrete sunt vitale pentru existenţa unei naţiuni. Prin informaţiile puse la dispoziţia conducătorilor, serviciile secrete pot contribui la luarea unor decizii corecte, la preîntâmpinarea unor pericole pentru siguranţa naţională, la prevenirea unor înfrângeri şi la obţinerea unor victorii. Sub acest semn, serviciile secrete sunt, asemenea unor clopote care bat pentru a avertiza asupra unor furtuni iminente, sirene care dau alarma:

„Generic însă, serviciile secrete de informaţii ar trebui să dea alarma la timp în sensul de a oferi un flux informaţional oportun, atotcuprinzător şi veridic despre intenţiile potenţialilor inamici sau aliaţi, pe care să se poată fundamenta din timp, de către factorii de decizie din stat, o strategie în acord cu interesele şi aspiraţiile

naţional-statale. În sens contrar, adică măsurile adoptate după declanşarea evenimentelor nu pot fi decât conjuncturale, dacă nu chiar pripite, sub imboldul unor stări emoţionale, ceea ce ar putea duce în condiţiile unei situaţii limită la ştirbirea gravă a intereselor statale pe o lungă perioadă de timp”.

Pentru a-şi îndeplini acest rol, serviciile secrete trebuie să-şi subordoneze activitatea exclusiv interesului naţional. Aşa cum demonstrează Cristian Troncotă, când serviciile secrete s-au pus în slujba politicului (în timpul dictaturii carliste sau în cel al dictaturii comuniste) efectele au fost catastrofale. La fel au fost aceste efecte şi când conducătorii n-au beneficiat de informaţiile serviciilor secrete. Fie pentru că acestea aveau slăbiciuni sau se orientaseră spre dezinformare. Fie pentru că unii conducători (Carol al II-lea, Ion Antonescu) n-au luat în seamă informaţiile neliniştitoare ultraconfidenţiale. Condiţiile pentru ca serviciile să-şi îndeplinească rolul benefic sunt astfel prezentate:

„Istoria demonstrează că prin metodele şi mijloacele specifice pe care le folosesc, mai mult sau mai puţin permisibile de sistemul juridic, dar mai totdeauna îngăduite de aşa-zisele «raţiuni de stat», serviciile secrete de informaţii pot contribui atât la declanşarea cât şi la prevenirea unor evenimente cu rezonanţă istorică, totul depinzând în ultimă instanţă de profesionalismul operatorilor şi de interesele factorilor de decizie în subordinea cărora se află. Totul a fost, este şi va fi posibil pentru că prin pârghiile puterii, factorii de decizie ai statului exercită un control şi o conducere nemijlocită asupra serviciilor secrete de informaţii, sau cel puţin teoretic ar trebui s-o facă”.

Urmărind deciziile luate, după 1989, atât în plan intern, cât şi în cel extern e normal să te întrebi de măsura

în care aceste condiţii au fost îndeplinite în România.

De actualitate e şi chestiunea raportului continuitate-discontinuitate în activitatea serviciilor secrete obligate să treacă de la un regim la altul. Sub steagul luptei împotriva abuzurilor Securităţii, după 1989, s-a cerut insistent de către unii politicieni şi jurnalişti o ruptură totală între noile servicii şi fosta Securitate. Cristian Troncotă demonstrează însă necesitatea unei anume continuităţi în activitatea serviciilor. Chiar dacă noul regim e radical diferit de cel anterior, el nu-şi poate permite s-o ia de la capăt în materie de reţele de informatori, de documente, de cadre. Trecerea de la dictatura carlistă la cea antonesciană n-a adus cu sine o ruptură totală, o luare de la capăt. La fel s-a întâmplat chiar şi în cazul trecerii de la dictatura antonesciană la dictatura comunistă. Exemple asemănătoare pot fi găsite şi la ţările din fostul lagăr comunist: Ungaria, Polonia, Bulgaria. Deşi au condamnat abuzurile serviciilor secrete comuniste, democraţiile din ţările respective au preluat câte ceva – unii informatori, arhivele, reţelele din străinătate – pentru utilizarea în activitatea noilor servicii puse în slujba democraţiei. O singură ţară a făcut excepţie de la această regulă: România. Consecinţele discontinuităţii totale s-au putut sesiza deja în bâjbâielile din politica externă, în diversiunile care au marcat anii postdecembrişti, în contractele păguboase cu investitorii străini.

Plecând de la orientarea prooccidentală a României postdecembriste s-au auzit şi se mai aud voci potrivit cărora serviciile noastre secrete trebuie să nu mai aibă nicio prudenţă faţă de serviciile secrete occidentale. Cartea lui Cristian Troncotă demonstrează însă că statul român a putut supravieţui şi pentru că aliaţilor vremelnici ai ţării nu le-au fost deschise toate tainiţele informaţiilor privind siguranţa naţională. În timpul regimului

Antonescu, deşi România era aliată Germaniei, SSI a păstrat o anume prudenţă faţă de Abwer. Ba mai mult, deşi exista o colaborare oficial stabilită între cele două servicii, SSI a luat măsuri pentru a contracara acţiunile Abwerului. Chiar şi în timpul regimului lui Gheorghiu-Dej, deşi era subordonată KGB, Securitatea a păstrat o zonă de secrete la care sovieticii n-au avut acces. Graţie acestei precauţii, a fost posibilă tragerea sovieticilor pe sfoară în cazul plecării Armatei Roşii din România. Ca toate cărţile de istorie a serviciilor secrete, lucrarea lui Cristian Troncotă ne avertizează că pentru un ofiţer de informaţii român orice alt serviciu secret, inclusiv occidental, e un potenţial adversar. În această lume a spionajului şi contraspionajului nu există sentimente, ci numai interese.

Sunt doar câteva din concluziile cu amplă rezonanţă în prezent ale cărţii. Deşi se ocupă de trecut, lucrarea lui Cristian Troncotă vizează actualitatea vie, tumultuoasă. De aceea, mai mult ca sigur ea va stârni multe controverse. Fie şi pentru aceasta, ea merită să fie citită cu creionul în mână.

Ion CRISTOIU

Redactor: Mircea SUCIU Tehnoredactor: Mihaela BRAŞOVEANU Corectura: Ana ŢÂRDEL Coperta: Ştefan CIOS Bun de tipar: 20.V.1999 Apărut 1999, Bucureşti

Tiparul executat la

Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti

Cristian Troncotă

(n. 12.I.1954, București), absolvent al Facultății de Istorie–Filosofie a Universității București (1980), doctor în istorie militară (1997), conferențiar universitar, din 1999, la Institutul Național de Informații, comunitate academică a SRI. Anterior volumului de față, a publicat lucrările: *Eugen Cristescu — asul serviciilor secrete românești. Memorii, mărturii, documente*, București, 1995; *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluții* (co–autor), București, 1996; *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, București, 1997; *Începuturile mișcării de rezistență în România*, vol. I, *11 aprilie 1945–31 mai 1946* (co–autor), București, 1998.
Este căsătorit — soția fiind un apreciat profesor de istorie în învățământul gimnazial — și are trei copii.

Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu este o carte scrisă în viziunea specialistului în istoria și teoria artei informațiilor și pe baza consultării unui vast material bibliografic: documente inedite din arhiva fostelor și actualelor servicii secrete românești; lucrări memorialistice; studii și sinteze publicate în ultimii ani. Autorul apreciază că, în perioada de referință, s-au succedat câteva generații de ofițeri de informații, fiecare cu o experiență interesantă: *cercetașii*, din perioada Războiului de Independență și a primei mari conflagrații mondiale, de la care putem învăța dăruirea și patriotismul (dar atenție la vulnerabilități!); *fataliștii* din anii interbelici, de la care se poate prelua cultul pentru conspirativitate și tehnicile artei informațiilor (dar atenție la echidistanța politică și tentațiile Curții!); *ofițerii* promovați de Eugen Cristescu în timpul celui de-al doilea război mondial, foarte buni profesioniști, de la care se poate prelua aproape totul, iar pentru ce mai rămâne, să ne ajute Dumnezeu să nu ne mai confruntăm vreodată cu o situație asemănătoare, pentru că fără apărare între doi coloși nu putem avea o altă soartă decât să fim striviți ori transformați din nou într-un poligon de experiențe; *torționarii* anilor de început ai Securității, care rămân cei mai buni „pedagogi", întrucât de la ei putem învăța ceea ce nu trebuie să facem, adică să nu transformăm arta informațiilor în poliție politică represivă.

ISBN 973-9223-4-5